UNIVERSITATEA „BABEŞ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ANUAR

XXVI

2022 - 2023

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte
Andrei
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi
Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului

Editura Renaşterea
Cluj-Napoca, 2024

EDITORIAL BOARD OF
ANUAR

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N., CLUJ-NAPOCA
PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:
Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia – Dean

ADVISORY BOARD:
Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române
Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München, Germania
Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța
Prof. Univ. Dr. Ştefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:
Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perşa

EDITORIAL BOARD:
Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă
Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb
Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu
Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană
Pr. Prof. Univ. Dr. Ştefan Iloaie
Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon
Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan
Pr. Conf. Univ. Dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perşa
Dr. Dacian But-Căpuşan
Pr. Cosmin-Vasile Trif
Pr. Dr. Nicolae-Dragoş Kerekes

© **2024.** Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

A N U A R

XXVI

2022 – 2023

CUPRINS

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, *Apariţia în an centenar a Anuarului XXVI (2022-2023) Facultăţii de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca*..... 7

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Stelian Tofană, *Drumul spre Emmaus (Lc. 24,13-35) - Repere ale unei Catehizăria tinerilor de azi -*..... 11
Dan Andrei, *Toma „necredinciosul" şi misterul Învierii*..... 25
Ionuţ Suciu, *Biserica - comunitatea celor ce cred (Mt. 16, 16)*..... 37

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Alexandru Moraru, *Reînvierea Institutului Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca (1990)*..... 49
Gabriel-Viorel Gârdan, *Rechizitoriu constantinian la adresa persecutorilor, a păgânilor şi a ereticilor*..... 63
Mircea Gelu Buta, *Legăturile Mitropolitului Andrei Şaguna cu Protopopiatul Bârgăului*..... 75
Nicolae-Dragoş Kerekes, *Giula – studiu demografic*..... 93
Vasile Rojneac, *Pe drumurile apostolatului: Părintele Florea Mureşanu şi martirajul în închisorile comuniste*..... 119
Diana Carmen Botar, *Avocaţii Avram Iancu şi Amos Frâncu, promotori ai justiţiei şi drepturilor românilor din Transilvania*..... 125
Ioan-Alin Hirişcău, *Imaginea creştinilor în viziunea otomană, în timpul domniilor lui Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare şi Iancu de Hunedoara*..... 141
Octavian-Horaţiu Mureşan, *Evoluţia libertăţii religioase şi paradigmele actuale de finanţare publică a cultelor în Suedia*..... 167

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, *Primirea lui Hristos sau a iubirii lui Dumnezeu în viaţa noastră (Cuvânt la Duminca după Naşterea Domnului, Fuga în Egipt - Matei 2, 13-23)*..... 185
Nicolae Turcan, *Cunoaşterea umană şi apărarea metafizicii la Ion Petrovici*..... 191

Dacian But-Căpușan, *Ion Mihălcescu - Compendiu de Teologie Simbolică, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1902 - analiză*..... 201
Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Peace and its Meaning according to Fr. Dumitru Stăniloae (1903-1993)*..... 221
Raul-Vasile Pap, *Starețul Paisie de la Neamț - înnoitorul monahismului*..... 229

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Teofil Tia, *Sentimentele – „substanța vieții" - Vectori terapeutici semnificativi la vârsta a treia -*..... 241
Vasile Stanciu, *Die Hymnographie der Orthodoxen Kirche*..... 257
Marcel Ghe. Muntean, *Arhitectură și iconografie în Rusia veche*..... 265
Dan Nemeș, Olivia-Florena Nemeș, *Investigarea unei icoane realizată de familia de iconari de la Feisa*..... 277
Olivia Florena Nemeș, Mioara Sîntiuan, Dana Benkara, Daniela Toader, *Analiza stratului pictural la icoana pe lemn Deisis, aparținând Muzeului Etnografic din Cluj-Napoca*..... 287
Alexandra Coroian-Georgiu, *Redefinirea femininului și a masculinului în civilizația recentă. Lectură psiho-socio-pastorală*..... 297
Dan Nemeș, *Cuvânt și tăcere în dialogul dintre om și Dumnezeu*..... 309
Haralambie (Constantin) Țanef, *Îndemnuri pentru familie cuprinse în Pastoralele Arhiepiscopului Pimen*..... 317
Rafael Vintilă, *Înalta „Școală Românească de Caracterologie" propusă de Constantin Rădulescu-Motru Teza „personalismului energetic" – epicentrul unei creații de o viață*..... 329
Anca-Maria Bica, *Copingul religios și evenimentele traumatice de viață. Potențialul terapeutic al practicilor religioase*..... 343

V. RECENZII

Dacian But-Căpușan, *Emanuel Pop, Făgăduință și împlinire. Perioada patriarhilor biblici, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, 408 p.*... 401
Dacian But-Căpușan, *Arhimandrit doctor Vartolomeu Androni, Învățătura despre întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos în Teologia apuseană contemporană, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2021, 460 p.*..... 406

VI. CRONICA FACULTĂȚII

Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan..... 411

APARIȚIA ÎN AN CENTENAR A ANUARULUI XXVI (2022-2023)
FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
DIN CADRUL UNIVERSITĂȚII „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

Celebrarea unui secol de la înființarea învățământului teologic universitar ortodox la Cluj-Napoca găsește instituția noastră la **un moment de mare împlinire**: este parte a uneia dintre cele mai prestigioase universități din lume, „Babeș-Bolyai” (universitate europeană de clasă mondială, „world-class”), beneficiază de un campus universitar (prin grija Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei), Campusul Teologic Ortodox „Episcop Nicolae Ivan”, are un corp profesoral care a închegat cea mai robustă (și mai fertilă) școală doctorală de Teologie ortodoxă la nivel național și are cea mai de impact interfață de comunicare a științei și a cercetării proprii: șapte reviste științifice cu vizibilitate internațională.

Într-o lume aflată în **mare derută și dezorientare axiologică cauzate de evacuarea Transcendenței din planul existenței cotidiene**, misiunea Teologiei Ortodoxe este aceea de a readuce în lume simțul prezenței lui Dumnezeu, într-o manieră credibilă și de mare impact; constatăm cu mâhnire faptul că este în act un proces galopant de distanțare de sacru și de eroziune a valorilor tradiționale. De aceea, în constelația celor șapte facultăți de teologie ortodoxă din Transilvania (și a celor patru, teologice, din cadrul UBB), considerăm că instituția ortodoxă clujeană are un loc insubstituibil.

Teologia Ortodoxă de la Cluj a însemnat, la înființare, un plus de relevanță publică pentru românismul din Ardealul de Nord (o formă de „vertebrare” academică a Ortodoxiei din Nordul Transilvaniei); astăzi, într-o universitate multiculturală, ea are **rolul de a proclama splendoarea Ortodoxiei în panorama de ansamblu a creștinismului transilvănean** și mondial. Vocația ei rămâne aceea de a converti „minți” și de a preschimba „inimi”, adică de a îmbogăți și transfigura atât etajul cognitiv, cât și etajul emoțional al ființei umane.

Rolul Teologiei Ortodoxe (prin identitatea ei de „pilot” al vieții duhovnicești) este colosal la nivelul **consolidării țesutului socio-cultural din**

Transilvania; intervenţia ei adâncă este la nivelul emoţionalului colectiv şi al inconştientului public. Ea are un rol anume în viaţa societăţii postmoderne, reconstruind şi remodelând destine individuale şi colective, şi **regenerând ciclic resursele etice secătuite de ideologiile ce parazitează constant spaţiul public**. Sub acest aspect, impactul ei internaţional este semnificativ.

În atingerea obiectivelor sale, Teologia are trei vectori la dispoziţie: cel spiritual-formativ (vizând în primul rând tineretul contemporan), cel misionar-apologetic (vizând ansamblul societăţii de astăzi) şi cel cultural-social (de impact asupra mentalităţilor dominante). Drept urmare, **Centenarul Teologiei Ortodoxe clujene este şansa unui bilanţ, a unei recalibrări a forţelor şi a unei investiţii dinamice şi pline de speranţă în viitor**, călăuziţi de lumina Dumnezeului Treimic şi plini de forţa credinţei lucrătoare prin iubire.

După Marea Unire din 1918, Biserica Ortodoxă din Transilvania a beneficiat de o deplină libertate; în noile condiţii, au apărut în Transilvania noi eparhii: Eparhia Oradiei (1920), Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului (1921) şi Eparhia Armatei, cu sediul la Alba Iulia (1921). Pentru nevoile bisericeşti au fost înfiinţate noi şcoli teologice: Academia Teologică Ortodoxă din Oradea (1923) şi Institutul Teologic Ortodox din Cluj (1924), de către ierarhii Roman Ciorogariu şi Nicolae Ivan.

Institutul Teologic Ortodox din Cluj (înfiinţat în anul 1924 cu o durată de 3 ani) se transformă ulterior în Academia Teologică din Cluj (cu o durată de 4 ani de studiu); lipsa de preoţi din comunele şi satele eparhiei clujene era evidentă, după război fiind vacante peste 70 de parohii, după cum constata eparhiotul, episcopul Nicolae Ivan. În anul 1952, regimul comunist desfiinţează Institutul din Cluj, acceptând (drept „consolare") funcţionarea aici doar a unui Seminar teologic (pe atunci, şcoală de nivel mediu, fără recunoaşterea studiilor de către stat).

După reînfiinţare, **evoluţia învăţământului teologic ortodox românesc din Cluj-Napoca a fost galopantă;** în trei decenii s-au realizat lucruri impresionante, Anuarul care vede acum lumina tiparului fiind doar o parte a iniţiativelor multiple de fortificare şi de proclamare în lume a activităţii deosebite desfăşurate la nivel universitar teologic ortodox în Cluj-Napoca.

Prezentul volum respectă perimetrele consacrate, de-a lungul timpului, Teologiei tradiţionale, perimetrul biblic, perimetrul istoric, perimetrul sistematic şi perimetrul practic. Sunt prezente câteva savuroase recenzii şi apare, în detaliu, cronica facultăţii, realizare demnă de lăudat a domnului documentarist şi cercetător Dacian But-Căpuşan; aceasta din urmă presupune o minuţioasă atenţie faţă de fiecare eveniment din viaţa şco-

lii, consemnare la timp pentru a „inventaria" detaliile, fapt pentru care merită toate felicitările noastre. Alese mulţumiri tuturor autorilor, colaboratorilor şi celor implicaţi în munca pentru a vedea lumina tiparului prezentul Anuar.

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA
DECANUL FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
UNIVERSITATEA „BABEŞ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA

DRUMUL SPRE EMMAUS (LC. 24,13-35)
- REPERE ALE UNEI CATEHIZĂRIA TINERILOR DE AZI -

STELIAN TOFANĂ

Abstract. The way to Emmaus (Lk. 24:13-35) - Highlights of a Catechesis of today's Youth.

Young people and intellectuals are two special, imperative ”targets” of the mission of the contemporary Church.The present study points out that in the Emmaus episode, we have the unique model of ecumenical catechesis, gave by the Savior Christ himself, and united with its final goal, the Eucharistic communion with Him. The Christian Churches, everywhere, must appropriate this as a unique, ecumenical missionary objective in the youth ministry, today and tomorrow. The solution of the ”Traveling Stranger” on the way to Emmaus can also be the applicable solution in the catechizing mission of today's young people.The catechetical objective of this scene is none other than that of the Church's preoccupation with the transformation of the status of the young catechized: from mere travelers through life, into ”lay apostles” of Jesus.

Keywords*: catechesis, youth, Church, mission, the Emmaus episode, Gospel according to Luke.*

1. Preliminarii

Trăim, astăzi, într-un timp în care nu mai este suficient ca Biserica să aştepte ca oamenii să vină la ea, ci ea trebuie să meargă spre ei. Acest lucru este deja evident şi devine din ce în ce mai clar, pe zi ce trece. De aceea, este nevoie de o schimbare sau de o înnoirea paradigmei misionare a Bisericii: de la *intra muros* Eclessiae, la *extra muros* Eclessiae.

Tinerii şi intelectualii sunt, din punctul meu de vedere, două „ţinte" speciale, imperative, ale misiunii Bisericii contemporane. De ce? Pentru că aceste două categorii sociale par a fi azi aproape absente din Biserică. Totuşi, nu putem spune că nu există tineri şi intelectuali în Biserică; există, dar sunt puţini. Iar activităţile cu tinerii din Biserică (atâtea câte sunt) sunt de cele mai multe ori ocazionale, circumstanţiale, şi nu constante. Aşa se face că şi forţa lor de penetrare în viaţa societăţii este la fel de modestă.

Eu văd trei motive care ar sta la baza unui astfel de minus al vieţii Bisericii:

- *Secularizarea creştinismului (religiosului) din interiorul lui, ceea ce-l face mai puţin convingător*

- *Cler, modest pregătit, şi adesea rutinat în slujire, tinerii şi intelectualii pretinzând mai mult în acest sens*

- *Limitarea încă a Bisericii de a face misiune mai mult în interiorul ei*

În ceea ce-i priveşte pe tineri, trebuie să spunem că ei nu înseamnă doar viitorul Bisericii, ci şi prezentul ei. Aşa că, sarcina Bisericii de astăzi este să iasă spre lume, pentru a-i afla pe tineri şi pe intelectuali, şi în faţa cărora, pentru început, să facă 2 lucruri:

- să încerce să le vestească cuvântul lui Dumnezeu într-un mod credibil, arătându-le care este forţa şi relevanţa acestuia pentru viaţa lor

- să le vorbească despre rolul Bisericii, ca instituţie divino-umană, şi importanţa prezenţei ei în mijlocului societăţii de azi

Aceste obiective formează exact conţinutul poruncii postpascale a lui Iisus, dată ucenicilor Săi: „*Mergeţi* (πορευθέντες) şi învăţaţi toate neamurile (μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,)... învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă" (Mt. 28,19-20). Tranzitiv, verbul μαθητεύω **înseamnă „a învăţa", „a transmite" Evanghelia lui Iisus, deci, „a evangheliza", iar, intranzitiv, verbul exprimă şi ideea de „a face ucenici" sau „a deveni ucenic"** (Mt. 13,52; 27,57).[1] Ambele sensuri ale verbului μαθητεύω implică o acţiune dinamică a Bisericii, dincolo de zidurile ei.

Aşadar, în ceea ce-i priveşte pe tineri, rolul Bisericii este, pe de o parte, să-i menţină nealteraţi de concepţia unei lumi fără Dumnezeu, iar pe de altă parte, să ofere soluţii şi tratamente celor care s-au rănit deja. Prin metodele ei pedagogice, Biserica trebuie să-i ajute pe tineri să conştientizeze, în primul rând, responsabilitatea pe care o au faţă de consecinţele faptelor lor asupra lor însuşi, şi-apoi, asupra societăţii în care ei trăiesc.

Şi-acum, în referatul meu, pornind de la episodul Emaus, aş dori să accentuez doar câteva aspecte care pot contura etape tematice ale conţi-

[1] Vezi Stelian TOFANĂ, Ovidiu Mihai NEACŞU, "Μαθητεύω and διδάσκωor the Evangelization of the world (Matt. 28:19-20). An exegetical-missionary Perspective", în vol. *Orthodox Theology in Dialog*, nr. 8/2022, Craiova, pp. 69.

nutului lucrării de catehizare a tinerilor, indiferent de apartenenţa lor confesională.

2. „Episodul Emaus" – un model de pastoraţie şi catehizare ecumenică a Bisericii

Arătarea Domnului înviat celor doi ucenici, în drum spre Emaus, consemnată de Evanghelistul Luca, este o naraţiune contextuală, o simplă relatare a unei apariţii, lipsită de preocupări apologetice, dar încărcată, în schimb, de un profund caracter sacramental-liturgic şi catehetic misionar. Şi acum, să vedem câteva repere (scene) catehetice, care ne pot interesa, şi care pot constitui paşi de urmat în misiunea de catehizare a tinerilor.

Pentru a înţelege mai bine analiza celor care urmează, doresc să fac o precizare legat de structura tematică a studiului: În partea stângă a titlulurilor scenelor menţionate avem o secvenţă din episodul Emaus, iar în partea dreaptă am imaginat o posibilă secvenţă din arealul prezent al vieţii tinerilor. Soluţia „Străinului călător" pe drumul spre Emaus, poate fi şi soluţia aplicabilă în misiunea de catehizare a tinerilor de azi.

Scena 1: *Doi Ucenici pe cale, discută=Tineri pe drumul vieţii, discutând cu ei înşişi* ***(Lc. 24,13-14)***

Trişti pentru cele întâmplate în Ierusalim cu Acela în care şi-au pus nădejdea izbăvirii lui Israel şi împovăraţi, astfel, de întrebări fără răspuns, doi dintre Ucenicii[2] Mântuitorului Hristos, călătoresc spre un sat, numit de către evanghelist, Emaus.[3]*Pe cale, discută* despre tot ceea ce s-a întâmplat

---

[2] Evanghelistul Luca nu spune că cei doi erau dintre Apostolii sau Ucenicii Mântuitorului. El consemnează simplu „doi dintre ei" (δύοἐξαὐτῶν– 24:13), dar aceştia trebuie referiţi la cei consemnaţi în versetul 9, unde se spune: *„...întorcându-se de la mormânt, au vestit toate acestea celor Unsprezece şi tuturor celorlalţi".* Probabil că, între *ceilalţi* trebuie căutaţi cei *doi dintre ei,* şi care nu puteau fi decât cei 70 de ucenici sau o parte dintre ei (Vezi HENDRIKSEN William, *Luke,* (NTC), Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2007, 1060; MAIER Gerhard, *Evanghelia după Luca*, (Comentariu Biblic), Ed „Lumina Lumii", Oradea, 2013, 995. Vezi, de asemenea, DUPONT Jacques, *Etudes sur les Evangiles synoptiques. Les Pelerins d'Emaus* (*Lc 24:13-35),* Leuven, 1985, 374).

[3] Localizarea satului Emaus şi indicarea distanţei sale de Ierusalim, 60 de stadii, (Lc 24:13) a constituit pentru exegeţi aşa-zisa *„problemă lucanică"* a textului. Toate manuscrisele şi codicii greceşti menţionează localitatea ca fiind Emaus, cu excepţia Codex D care, în mod surprinzător, consemnează „Onomati Oulammaous" (Vezi FITZMYER Joseph A.S.J., *The Gospel according to Luke. Introduction, Translation and Notes,* (The Anchor Bible), New York, 1985, 1561. În principal 3 localităţi pot fi luate în calcul pentru identificare:

a – *Ammaous,* cunoscut din timpul Macabeilor şi menţionat în 1Mac 3:40.57; 4:3, este socotit ca fiind locul unde Iuda Macabeul a atacat forţele din Siria şi Filista (1 Mac 9:50). Iosif Flaviu numeşte, de asemenea, această localitate *„Ammaous"* sau *„Emmaous"*despre care spune că a fost arsă până la temelie din ordinul lui Quintilus Varus, legat al Siriei (6-4 î.d.Hr.), ca răzbunare pentru uciderea câtorva romani (Cf**.** FLAVIUS Iosephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* 2.4,3, Ed. Hasefer, Bucureşti, 1999, 149-122). Această localitate era situată undeva la V.

în Ierusalim în ultimele zile (Lc. 24,14). Evenimentul se petrece în chiar ziua învierii, nu departe de Ierusalim.

Ce reţinem din această scenă? Faptul că pe drumul vieţii întâlnim astfel de tineri (Ucenicii aceianu erau oameni în vârstă) trişti şi dezamăgiţi pentru un ideal pierdut, pentru întâmplări nefericitedin viaţa lor, etc. În astfel de situaţii, ei îşi pun întrebări, şi la care, adesea, nu au un răspuns. Biserica trebuie să conştientizeze că în misiunea ei o astfel de categorie socială este parte sigură spre care să-şi îndrepte atenţia şi munca de catehizare, răspunsul la întrebări şi soluţii de încurajare a sufletelor răvăşite, trebuie să reprezinte arsenalul catehetic principal al misiunii Bisericii în astfel de circumstanţe.

Scena 2**: Călătoria Domnului Înviat cu cei doi ucenici = Ieşirea Bisericii la misiune în afara zidurilor ei* ***(Lc. 24,15-16)

Evenimentul relatat de către Evanghelist se petrece, aşadar, în afara cetăţii Ierusalim.

Dar, în timp ce drumeţii discutau toate acestea, *„Iisus însuşi, apropiindu-se* (ἐγγίσας)*mergea împreună*(συνεπορεύετο)*cu ei”*(Lc. 24,15). Cele două verbe“ἐγγίζω” (a se apropia)şi *“*συμπορεύομαι” (a merge împreună),rezumă întreg demersul lucanic al episodului „Emaus” cu privire la semnificaţia lui paradigmatică pentru misiunea pastoral-catehetică a Bisericii.

Prin Iisus Hristos, Dumnezeu se apropie de omenire, intră în istoria ei, călătoreşte cu ea, dând sens destinelor ei cotidiene. La fel trebuie să facă şi Biserica azi: să meargă spre om şi să călătorească cu el, pe drumul vieţii lui, discutând problemele cu care el se confruntă, nu numai să aştepte ca omul să vină spre ea.

Pentru Luca, familiaritatea lui Iisus înviat cu omul, se prezintă ca parte constitutivăa realităţii învierii.[4] În compania celui înviat, viaţa omului se scurge în toată simplitatea sa, cu incoerenţa şi imprevizibilul acesteia.

N-V de Ierusalim, la o depărtare de aprox. 11 Km (A se vedea amănunte în acest sens, FITZMYER Joseph**,** *The Gospel according to Luke,* 1561 şi urm; MAIER G, *Evanghelia după Luca*, 1006).

b - Un alt *Ammaous* este cunoscut de Iosif Flaviu ca fiind o localitate la cca. 30 de stadii distanţă de Ierusalim, unde Vespasian a aşezat 800 de veterani lăsaţi la vatră din armată. Localitatea se găseşte la aprox. 5 Km NV de Ierusalim, în direcţia Ioppe (Cf. FLAVIUS Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, 7,6. 6, 519. Vezi şi FITZMYER Joseph**,** *The Gospel according to Luke,* 1562). Acest loc ar corespunde cu distanţa străbătută de cei doi de la Ierusalim la Emaus şi înapoi, în aceiaşi zi .

c - Satul *El-Qubeibeh*, situat la aprox. 63 de stadii (cca. 11,65 Km.) de Ierusalim, pe drumul spre Lida, a fost şi el identificat cu Emausul lucanic, încă din timpul cruciaţilor. Numai că această localitate nu este cunoscută în primul secol creştin (A se vedea amănunte, în acest sens, KLEIN Hans, *Das Lukasevangelium* (KEK), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2006, 728; VINCENT L.H., ”Emmaus”, în *RB*., 40, 2931, 57- 91 şi FITZMYER Joseph**,** *The Gospel according to Luke,* 1562).

[4] Această apropiere a lui Iisus înviat şi mergere împreună cu omul, este străină evangheliştilor Marcu şi Matei, excepţie făcând, oarecum, Ioan, în a cărui Evanghelie, prezenţa lui Iisus, la ucenicii Săi, este însoţită de harul Duhului Sfânt (cf. In. 20,21-22).

Dar, în drum spre Emaus, cei doi nu-l recunosc pe Iisus, pentru că - spune Luca – *„ochii lor* ***erau ţinuţi***(ἐκρατοῦντο) *ca să nu-l cunoască"* (Lc.24,16).

Exprimarea evanghelistului este enigmatică. Expresia „οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο"nu poate fi înţeleasă decât în sensul lipsei recunoaşterii lui Iisus, corespunzătoare mai degrabă *orbirii spirituale* a ucenicilor, generată de lipsa *credinţei pascale*, decât neobişnuinţei apariţiei Sale într-un moment în care ei nu se aşteptau.[5] Singura în care poate fi contemplată dumnezeirea lui Iisus, atât în misterul patimilor, cât şi în minunea învierii, este credinţa. Joseph Fitzmeyer crede că Satana nu poate fi implicat în această „orbire", ci pur şi simplu necredinţa umană,[6] care nu a luat în calcul Învierea. Trupul lui Iisus înviat, deşi a rămas identic cu el însuşi, după Înviere era un trup spiritualizat. Între Înviere şi Înălţare, existenţa pământească a lui Iisus trebuie înţeleasă ca fiind într-o stare intermediară, în care, pe de o parte, trupul Lui nu mai era legat de timp şi spaţiu (cf. In. 20,19-26), iar, pe de altă parte, putând fi totuşi recunoscut în toată umanitatea sa: mânca, se mişca, vorbea etc. (cf. Mt. 28,9 urm; In. 21,1 urm).

„Ţinerea ochilor, pentru a nu-L cunoaşte", devenea, aşadar, în concepţia evanghelistului, simbolul acceptării lui Iisus înviat, doar cu raţiunea, fără a fi văzut şi recunoscut în misterul şi actul credinţei pascale, în care, cunoaşterea, numai prin puterea raţiunii, este total depăşită.[7]

Cu o asemenea stare de necredinţă a omului, mai ales a tinerilor de azi, generată de limitele raţiunii în a accepta deplin misterul divin, Biserica se poate întâlni la tot pasul. Aşadar, o astfel de realitate în raportarea unui tânăr la Dumnezeu, marcată de o orbire spirituală, în ciuda evidenţei prezenţei vizibile a lui Dumnezeu în lume, trebuie să intre în calcul, în mod neaparat, atunci când Biserica iniţiază o acţiune de catehizare a tinerilor.

Într-o astfel de fază a catehizării, Biserica trebuie să se concentreze pe abordarea unor teme care să accentueze evidenţa prezenţei lui Dumnezeu în lume, rezultând din contemplarea creaţiei, cu logica raţiunii.

În Epistola adresată creştinilor din Roma, Apostolul Pavel spune clar acest lucru, şi anume că Dumnezeu poate fi înţeles şi din lucrurile măreţe din creaţia Sa: „Încă de la facerea lumii, cele nevăzute ale Lui – adică veşnica Sa putere şi dumnezeire – prin cugetare se văd din făpturi; aşa că ei n-au cuvânt de apărare" (Rom. 1,20). Natural, astfel de teme sunt sensibile în abordare,

---

[5] Cf. Fitzmyer J.,*The Gospel according to Luke,* 1558. Traducerea expresiei "οἱδὲὀφθαλμοὶαὐτῶνἐκρατοῦντο" cauzal sau final, pentru lămurirea sensului ei, este mai mult un procedeu retoric, decât unul de sens teologic (Vezi amănunte, Klein Hans, *Das Lukasevangelium,* 729).

[6] "Satan is not involved, but mere human incredulity reigns. Before the veil is removed from their sight, they have to be instructed" (Cf.Fitzmyer J., *The Gospel according to Luke,* 1558).

[7] Amănunte, în acest sens, a se vedea, *La Bible. Traduction oecumenique* (TOB), Paris, 1988, 2531, nota e.

dar ele formează, adesea, aşa-zisa „orbire spirituală" a lumii de azi, mai ales a tinerilor şi a intelectualilor mult mai susceptibili în echivalarea argumentelor raţiunii cu cele ale credinţei. Aşadar, de vreme ce inteligenţa umană Îl poate percepe pe Dumnezeu din creaţia Sa, omul nu poate pretinde că n-a avut posibilitatea de a-L cunoaşte şi recunoaşte.

Scena 3: În dialog cu Ucenicii, *Iisus interpretează cuvântul lui Dumnezeu* ***(Lc.24,17-26)****= Biblia, subiect de dialog cu tinerii*

Străinul,[8] destul de îndrăzneţ, intră în vorbă cu ei, întrebându-i: „*Ce sunt cuvintele acestea pe care le schimbaţi unul cu altul, în drumul vostru şi de ce sunteţi trişti* ?" (Lc. 24,17).

Cuvintele pe care ei le schimbau, nu exprimau, nimic altceva, decât decepţia, disperarea, prăbuşirea speranţelor lor, absurdul faptelor, şi, în cele din urmă, fuga din faţa lor; erau simbolul călătoriei în *lumea ante-pascală,* marcată de întrebări fără răspunsuri.

La nedumerirea „Străinului" unul dintre ei, cu numele Cleopa[9], răspunde: „*Tu singur eşti străin în Ierusalim şi nu ştii cele ce s-au întâmplat, în el, în zilele acestea?",* adică „*Cele cu Iisus Nazarineanul, Care era prooroc puternic în faptă şi în cuvânt înaintea lui Dumnezeu şi a întregului popor…Cum l-au osândit la moarte şi L-au răstignit arhiereii şi mai marii noştri ?"* (Lc 24,18-20).[10] Era amintirea faptelor recente, care i-au decepţionat şi înfricoşat: "*Iar noi nădăjduiam că El este Cel ce avea să izbăvească*

---

[8] Un studiu dezvoltat, pe tema „Iisus – Străinul", vezi DENAUX Adalbert, "A Stranger in the City. A Contribution to the Study of the Narrative Christology in Luke's Gospel", in *Louvain Studies* 30, 2005, 255-275.

[9] Tradiţia l-a identificat pe acest Cleopa cu fratele lui Iosif, logodnicul Fecioarei Maria, probabil soţul Mariei, care sta lângă crucea lui Iisus (cf. In. 19,25). Hans Klein crede că locul din In. 19,25 nu este clar în stabilirea legăturii dintre Maria şi Cleopa, în sesnul de a fi soţ-soţie (Vezi KLEIN Hans, *Das Lukasevangelium*, 729, nota 34). Pentru o altă ipoteză, în acest sens, vezi EPIFANIE Monahul, Simeon METAFRASTUL, Maxim MĂRTURISITORUL, *Naşterea, Viaţa şi Adormirea Maicii Domnului* (Trei vieţi bizantine), Ed. Deisis, Sibiu, 2007, 9 urm.; *The Orthodox Study Bible,* Thomas Nelson Publishers Nashville, Tennessee, USA, 1993, 201. Încercări însă de a-l identifica pe celălalt însoţitor al lui Cleopa, al cărui nume nu este precizat de către evanghelistul Luca, au existat încă din timpul lui Origen, fiind identificat fie cu Petru (Vezi SAWER R.D., "Was Peter the Companion of Cleopas on Easter Afternoon?", în *Exp. Tim.*, nr. 61, 1949-1950, 191-193), fie cu Natanael (cf. unei tradiţii din sec. X), fie cu soţia lui Cleopa, conform unei tradiţii mai târzii, sau, potrivit sintezei mărturiilor tradiţei, chiar cu Luca, autorul evangheliei (A se vedea amănunte, ADAMS, J.E., "The Emaus Story. Lk.24,13-25. A Suggestion", în *Exp. Tim.*, nr. 34, 1922-1923, 233-234; FITZMYER J, *The Gospel according to Luke,* 1563; MAIER G, *Evanghelia după Luca*, 1009). Toate aceste soluţii par a fi simple ipoteze. Motivul pentru care numele însoţitorului lui Cleopa nu este consemnat de către evanghelist fiind, probabil, simplul fapt că nu se cunoştea în tradiţia prelucanică. Altfel, nu înţelegem ce-l va fi determinat pe Luca, pe unul să-l numească, iar pe altul, nu?

[10] Deşi condamnarea la moarte şi răstignirea aparţine romanilor (Pilat), Cleopa îi face responsabili de această crimă pe arhiereii şi cărturarii poporului (cf. In. 19,11) (Vezi HENDRIKSEN W, *Luke*, 1061-1062). La fel va face, puţin mai târziu, Petru (FAp 2,23.36; 3.13 urm; 4,10 urm; 5,30).

pe Israel" (Lc 24,21). Se confrunta, acum, speranţa lor mesianică, prăbuşită, cu necunoscuta învierii.

Discursul lui Cleopa conţine esenţa, din punctul de vedere al celui care merge deja împreună cu Hristos, dar, care, nu poate mărturisi încă numele Său. Ucenicii n-au înţeles cuvintele Scripturii, deşi le cunoşteau, pentru că textul biblic nu coincidea, în mintea lor, cu evenimentul miraculos al învierii.

După ce-i mustră, şi încă destul de aspru, pentru nepriceperea Scripturilor, „Străinul", nimeni altul decât Mântuitorul Hristos înviat, începe a le interpreta textul sfânt, adică locurile care *vorbeau despre patima Sa,* deschizându-le mintea să priceapă ceea ce n-au putut singuri înţelege: *„Nu trebuia, oare, să pătimească Hristos acestea şi să intre în **slava Sa**?"* (Lc. 24,26).

După această nuanţare a sensului Patimii Sale, Iisus, *începând de la Moise*[11] *şi de la toţi proorocii,*[12] *le-a tâlcuit lor, din toate Scripturile,*[13] *cele despre El* (Lc. 24,26-27).[14] Sensul acestor cuvinte era de a le arăta, pelerinilor de la Emaus, că *„El este ţelul unic şi centrul tuturor Scripturilor"*.[15] Iisus întreprinde acum un adevărat studiu biblic, sistematic. Aceasta este prima interpretare a Scripturii în lumina credinţei pascale, făcută chiar de către Iisus, în cel mai adânc sens de înţelegere a ei. Este primul *curs de hermeneutică creştină*, de exegeză a Scripturii, făcut în lumina semnificaţiei actului *Învierii.*

Ce trebuie să înţelegem din această scenă? Faptul că primul subiect de dialog cu tinerii trebuia să fie cuvântul Scripturii şi interpretarea lui. De ce? Răspunsul îl oferă Psalmul 118,care spune: *„Se topeşte sufletul meu după cuvântul Tău... Acesta m-a **mângăiat** întru necazul meu, pentru că cuvântul Tău m-a făcut viu... Cuvintele gurii Tale sunt **mai de preţ** decât mii de comori de **aur şi de argint**... De n-ar fi fost legea Ta **gândirea** mea, atunci aş fi pierit întru necazul meu... **Făclie** picioarelor mele sunt cuvintele Tale şi lumină cărărilor mele..."* (Ps. 118, 72. 92. 105). Iată

---

[11] Va fi interpretat probabil: Suferinţa tipică a primului Moise (Num.11,10 urm; 12.1 urm; 14,1 urm; Deut. 18,15 urm); semnificaţia tipică a Mielului pascal (Exod 12,13 comp. In. 1, 29.36; 19.36; 1Cor. 5,7 etc).

[12] Din Prooroci se va fi putut referi la: Is. 53 şi 61; Ier. 11,19 şi cap. 38; Iez. 34; Dan, 6 şi 7,13 urm; 9,26; Osea 6, 2; 13,14; Ioil 3, 1 urm; Amos 9, 11 urm; Iona 2; Zah 9, 9; Mal. 3, 1 etc.

[13] Probabil, Psalmii suferinţei (22,31 şi 69); Psalmii domniei (2 şi 110) etc.

[14] Această „mărturie din Scriptură" reflectă practica Bisericii primare, a tradiţiei lucanice, de a reciti pasaje din Moise şi din Profeţi în lumina lui Iisus, Cel înviat. Cu această „anamneză" a Scripturii poate fi comparată „cateheza" făcută de diaconul Filip eunucului reginei Etiopiei (cf. FAp. 8, 26-40), planul relatării fiind asemănător, relevând aceeaşi interpretare creştină a Scripturii. Probabil că locul privilegiat al acestei interpretări era celebra Liturghie a Bisericii primare. În orice caz, ceea ce Luca subliniază în mod expres este faptul că Scriptura îşi găseşte adevăratul sens doar în lumina învierii lui Iisus (A se vedea amănunte, Bossuyt Philippe, Rademarkers Jean,*Jesus Parole de la Grace selon Saint Luc,* Editions Rue du College St. Michele, Bruxelles, 1981, 519-521).

[15] Fitzmyer, J, *The Gospel according to Luke,* 1567.

ce poate însemna pentru viaţa unui tânăr, şi pentru problemele lui, cuvântul Scripturii!

Aceste lucruri trebuie făcute cunoscute tinerilor, şi anume, că cuvântul lui Dumnezeu oferă sens şi răspuns întrebărilor lor; mângâiere în necaz; lumină în întunericul vieţii; reazim în încercări, etc. Asemenea subiecte trebuie să facă parte, indiscutabil, din obiectivele pastorale şi catehetice ale misiunii Bisericii.

Scena 4: *„Comuniunea mesei" ca efect al dialogului* **(*Lc. 24,28-29*)** *= Comuniunea euharistică(liturgică) cu tinerii*

Efectul interpretării cuvântului Scripturii s-a arătat imediat.Atât de mult s-au identificat cei doi ucenici cu Cuvântul lui Dumnezeu, tâlcuit de către Iisus Cel înviat, însoţitor de drum cu ei, încât nu s-au mai putut despărţi de El. Aşa se face că, în momentul în care au ajuns la Emaus, şi Iisus *„se făcea că merge mai departe"* (Lc. 24,28), îl roagă stăruitor, să rămână cu ei. Cu siguranţă, şi pentru a le mai rosti cuvântul. Iată ce consemnează evanghelistul: *„Dar ei L-au rugat stăruitor, zicând: Rămâi cu noi că este spre seară şi s-a plecat ziua*[16]*; şi a intrat să rămână cu ei"* (Lc. 24,29). Se identificaseră cu El. S-au împărtăşit şi unit cu Cuvântul Său,[17] care îi mângâiase, îi liniştise, risipindu-le nedumeririle şi oferind răspuns întrebărilor.

Prin urmare, interpretarea şi înţelegerea cuvântului lui Dumnezeu din Scripturi nu este doar o problemă de cercetare intelectuală, ci, în primul rând, o *lucrare de investigare harică,* ce stă sub înrâurirea credinţei.

În această fază, însă, de unire doar mentală cu Cuvântul, ucenicii încă nu-L recunosc pe Iisus. A fost nevoie de altceva ca să-L re-cunoască şi să-L cunoască.

Domnul înviat, **ia** pâinea, **o binecuvintează** şi o **frânge**, apoi o **oferă** ucenicilor spre mâncare şi, deodată, în acel moment, li s-au deschis ochii şi L-au cunoscut. Dar, în aceeaşi clipă, El s-a făcut nevăzut de la ei. Iată mărturia evanghelistului: „*Şi când a stat împreună cu ei la masă,* ***luând*** *El pâinea* (λαβὼν τὸν ἄρτον)*, a* ***binecuvântat-o***(εὐλόγησεν) şi, ***frângând***(καὶ κλάσας) *le-****a dat*** *lor*(ἐπεδίδου αὐτοῖς). Şi s-au deschis

[16] Potrivit calendarului iudaic aceasta ar însemna că „prima zi a săptămânii" (Lc. 24,1) e pe sfârşite. Dar Luca nesocoteşte aceasta, considerând orele, după apusul soarelui, ca parte a aceleiaşi zile. Imediat după orele amiezii, timpul era considerat ca partea principală a zilei, după care, ziua era socotită ca şi trecută. De aici, insistenţa celor doi pelerini de a rămâne „Străinul" cu ei, întrucât ziua s-aplecat (cf. Fitzmyer, J, *The Gospel according to Luke,* 1567).

[17] Pentru înţelegerea cuvântului lui Dumnezeu ca „euharistie", cu toate nuanţele teologice, care decurg din aceste reflecţii, vezi TOFANĂ Stelian, „Cuvântul lui Dumnezeu ca Euharistie. Înţelegerea şi interpretarea Bibliei în lumina experienţei euharistice liturgice, din perspectivă ortodoxă", în *Studia Theologia Orthodoxa Universitatis,* Babeş-Bolyai, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 1998, 109-125.

ochii lor şi L-au cunoscut(καὶἐπέγνωσαναὐτόν);Şi El s-a făcut nevăzut de la ei(ἄφαντοςἐγένετοἀπ᾽αὐτῶν) (Lc. 24,30-31).

Ceea ce este important de remarcat, în acest context, este faptul că evanghelistul Luca nu spune că ei L-au văzut, ci, simplu, că ei *L-au cunoscut*, şi aceasta pentru că el nu consideră această recunoaştere ca fiind rezultatul unei apariţii spontane a lui Iisus. Deschiderea ochilor lor era lucrarea lui Dumnezeu, astfel că ei vedeau, acum, cu ochii credinţei,[18] în sensul că L-au cunoscut pe Hristos, ca fiind Domnul Cel înviat. Aşadar, *deschiderea ochilor lor nu a însemnat vedere fizică, ci cunoaştere spirituală.*

Întrebarea care se pune, în acest context, este următoarea: *Unde dispăruse trupul lui Iisus?* **Şi aceasta, p**entru că Evanghelistul spune clar, că El s-a făcut *nevăzut* de la ei:"ἄφαντος[19]ἐγένετοἀπ᾽αὐτῶν"(Lc. 24,31).

Răspunsurile date de specialişti, la această întrebare, au fost din cele mai diferite.[20]

Răspunsul meu, însă, sintetizat prezentat, s-ar putea concentra în următoarele: în timp ce Iisus s-a făcut nevăzut, ochii lor s-au deschis şi prezenţa Lui a devenit, acum, transparentă în ceea ce ei trăiau. Astfel, El nu mai este a treia persoană, care s-a aşezat cu ei la masă: El a trecut în vieţile lor, aşa încât s-a făcut simţit şi în cei ce nu l-au descoperit încă. El este acolo viu, dar nevăzut, înlăuntrul pâinii frânte, dar şi înlăuntrul existenţei lor concrete.[21]

Aşadar, Domnul înviat nu dispăruse, ci S-a contopit cu pâinea euharistică pe care a oferit-o ucenicilor spre hrană. Astfel, El însuşi a săvârşit-*prima Liturghie euharistică* după învierea Sa, inaugurând, în acest mod, celebrarea veşnicei Liturghii cereşti, pe care El o săvârşeşte în calitate de Arhiereu ceresc, veşnic, la altarul cel adevărat, nefăcut de mână (cf. Evr. 8,2), adică trupul Său înviat, pnevmatizat şi penetrat de energiile Duhului Sfânt după înviere.[22]

---

[18] Luca foloseşte aici o expresie septuagintală (Vezi 2 Reg. 6,17).

[19] ἄφαντος apare în Noul Testament şi în Septuaginta numai în acest loc (cf. BAUER W/ ALAND K, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, Berlin, 1988, 25).

[20] A se vedea, în acest sens, DUPONT, Jacques, «Les pelerins d' Emmaus (Luc 24,13-35)», în *Miscellaneabiblica B. Ubach*(Scripta et documenta I;ed. R. M. DIU; Montserrat: Benedictine Abbey), 1953, 349-374; PRETOT Patrick, „Les yeux ouverts des Pelerines d'Emaus. Reflexion sur l'utilisation theologique et liturgique d'un texte evangelique", în *La Maison-Dieu*, 195, 1993, 7-48; HAUVETL-M., *Symbole et sacrament. Une relecture sacramentelle de l'existence chretienne,* 167 urm; CONGAR Y.M-J., "Les deux formes du pain de vie dans l'Evangile et dans la Tradition", în *Parole de Dieu et sacerdoce,* Melanges J.-J Weber. Desclee et Cie. 1962, 21-58; BUZY D., *Le Repas d'Emaus fut-il eucharistique?,* Jerusalem, XX, 1926, 449 urm.; BENOIT P., "Le recit de la Cene dans Lc. 24,15-20. Etude de critique textuelle et litteraire", în *Revue Biblique*, 1939, t. XLVIII, 357-393.

[21] Un răspuns, pe aceeaşi linie de interpretare, a se vedea şi laBOSSUYT Philippe, RADEMARKERS Jean, *Jesus Parole de la Grace selon Saint Luc,* 521-522.

[22] O dezvoltare a acestei idei, vezi TOFANĂ Stelian, *Iisus Hristos, Arhiereu veşnic, după Epistola către Evrei,* Editura „Presa universitară clujeană", Cluj-Napoca, 2000, 325-338 şi 365-379.

Astfel, cei doi ucenici sunt primii care se împărtăşesc cu trupul lui Hristos euharistic, jertfit, mort, înviat şi pnevmatizat prin înviere. Fer. Augustin este explicit, în acest sens, adică în definirea faptului că, frângerea pâinii la Emaus, a fost un sacrament: "And no one should doubt that his being recognized in the breaking of bread is the sacrament, which brings us together in recognizing him.[23] Într-un alt loc, afirmăacelaşilucru: "They know Christ in the breaking of bread. It isn't every loaf of bread, you see, but the one that receives Christ's blessing and becomes the body of Christ. That's where they recognized him."[24]

Sf. Teofilact al Bulgariei face şi el aluzie la Euharistie în actul frângerii pâinii la Emaus, subliniind efectul ei nu numai asupra celor doi ucenici, ci şi asupra tuturor celor ce se împărtăşesc cu trupul Domnului înviat, cunoscându-L cu adevărat în sacramentul euharistic. Iată ce spune el: „Iar Domnul „se făcea că merge mai departe", după omenire cu adevărat. Şi când sloboade El, atunci li se deschid lor ochii şi îl cunosc pe El. Însemnează Mântuitorul încă si alt lucru, anume că acelora care se împărtăşesc din pâinea cea binecuvântată li se deschid ochii spre a-L cunoaşte pe El, căci mare şi nespusă putere are trupul Domnului. Şi „nevăzut" Se face de la dânşii, căci nu mai avea de acum acest fel de trup încât multă vreme să petreacă împreună cu dânşii; dar încă face aceastaca mai mare dorinţă să le adauge lor. Căci atâta s-au bucurat, încât „în ceasul acela sculându-se, s-au întors la Ierusalim."[25]

Aşadar, cunoaşterea şi unirea deplină cu Hristos, la Emaus, s-a realizat nu în Cuvânt, ci în Hristos cel euharistic.[26]

---

[23] St. AUGUSTINE, "Letter 149", în *Fathers of the Church* 20*: A New Translation*, Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1947, 264, apud JUST A. A, *Luke* (Ancient Christian Commentary on Scripture NT 3), Inter Varsity Press, Downers Grove, III, 2005, 382.

[24] St. AUGUSTINE, "Sermon 234. 2", în ROTELLE J. E (ed.), *The Works of St. Augustine: A Translation for the Twenty-First Century,* Partea3, Volum 7, New City Press, Hyde Park, N.Y., 1990, 37, apud-JUST A. A., *Luke*, 382.

[25] Sf. TEOFILACT, Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii de la Luca*, Col. „Tâlcuiri la Sfânta Scriptură", Ed. Sophia, Bucureşti, 2007, 341-342.

[26] La această concluzie ne conduce faptul că în episodul pâinii Emaus-ului există toate elementele specifice instituirii Sacramentului euharistic din ajunul Patimilor, menţionată de Evangheliştii sinoptici (cf. Mt. 26,26-28; Mc. 14,22-26; Lc. 22,15-20). Trei dintre cuvintele menţionate de Luca, în acest episod, sunt ecoul verbelor, cu profundă încărcătură sacramentală, din scena instituirii Euharistiei, consemnată şi în Evanghelia sa: λαβὼν - **λαμβάνω,** κλάσας-**κλάω** şi ἐπεδίδου-**δίδωμι** (Lc. 22,19 – Lc. 9,16). În *The Orthodox Study Bible. New Testament and Psalms*, într-o notă explicativă, la textul de la Lc. 24,30-32, se spune: "The Lord broke bread with them in the same manner as during the Last Supper. Christ's actions and the experience of the meal by the two men image the Eucharist". Iar vorbind de efectul împărtăşirii, continuă: "At each Eucharist, as we continue to share the Lord's Supper, the risen Christ comes to open our eyes to His mystical presence and to leave our hearts burning with His love". Pentru Joseph Fitzmyer textul din Lc. 24,30-31 nu numai că aminteşte de Cina Pascală, dar este şi textul clasic lucanic, care se referă la Euharistie: "For this scene with Christ reclining at table with the disciples of Emmaus, taking bread, uttering a blessing, breaking the bread, and offering it to them (v. 30), not only recalls the Last Supper (22, 19ab), but becomes the classic Lucan way of referring to the Eucharist" (Cf.FITZMYER J, *The Gospel according to Luke,*1559). (A se vedea dezvol-

***Scena 5**: Întoarcerea Ucenicilor la Ierusalim ca „apostoli ai Învierii" (**Lc. 24,32-35**) = După catehează, tinerii să devină **şi ei** "apostoli" (**Obiectival catehezei**)*

Evanghelistul Luca este explicit în ceea ce a însemnat efectul experienţei „comuniunii euharistice" asupra Ucenicilor de la Emaus şi schimbarea statutului lor: din simpli „drumeţi", în „apostoli ai învierii". Iată ce consemnează el: „Şi-n ceasul acela sculându-se s-*au întors la Ierusalim şi I-au găsit adunaţi pe cei unsprezece şi pe cei ce erau împreună cu ei*...Şi ei au povestit cele petrecute pe cale şi cum a fost El cunoscut de ei întru frângerea pâinii" **(Lc.24,33-35).**

Cea mai importantă probă care demonstrează clar că la Emaus nu a avut loc o simplă apariţie a lui Iisus înviat, ca oricare alta, devine faptul însuşi de a se întoarce, cei doi, la Ierusalim, în aceeaşi zi, dar în plină noapte (60 stadii – cca 11 Km). Cei doi au fost „electrizaţi" [27] de prezenţa tainică a Domnului Iisus şi de contopirea cu El, încât sunt determinaţi, din interior, să se întoarcă la Ierusalim şi să le împărtăşească şi celorlalţi (Unsprezece[28] – Lc. 24,33) minunea petrecută cu ei pe cale, dar, mai ales, experienţa de la frângerea pâinii.

Tocmai nesocotirea pericolelor nopţii arată transformarea lor. Frica a dispărut total, întunericul şi-a pierdut forţa, pericolele lui s-au volatilizat spontan, iar în afară de a vesti şi altora învierea şi efectul ei, nu mai era nimic important pentru ei. Aceasta-i transformarea produsă de misterul euharistic: Hristos devine central în viaţa celui ce s-a împărtăşit cu El. Un nou început şi-a făcut apariţia: lumina a biruit întunericul; viaţa a învins moartea; crucea s-a transformat, din motiv de disperare, în obiect de slavă.

Este, aşadar, limpede că cei doi ucenici din Emaus îl căutau pe Hristos istoric, dar căutarea lor a sfârşit prin a li se descoperi şi a se uni deplin cu Hristos euharistic, care le oferă şi o altă dimensiune înţelegerii cuvântului Său.[29] Faptul acesta este minunat descris de Luca în cutremurătoarea constatare a ucenicilor, în timp ce se întorceau la Ierusalim: „*Oare nu ardea în noi inima noastră când era pe cale şi ne tâlcuia Scripturile?*" (Lc. 24:32). Şi astfel, ei devin şi vestitori sau "apostoli" ai Învierii.[30]

---

tarea acestui subiect, Tofană Stelian, „Euharistia în arătarea la Emaus. Repere exegetice şi teologice (Lc. 24,13-35)", în volumul *Grai maramureşan şi mărturie ortodoxă*, Baia-Mare, 2001, 167-181).

[27] Cf. Hendriksen W, *Luke,* 1066.

[28] „Unsprezece" este un termen tehnic, care desemnează unitatea colegiului apostolic. Expresia nu presupune prezenţa expresă, în grup, a celor Unsprezece Apostoli, fără Iuda. Se ştie, spre exemplu, că Toma nu era cu ei în seara învierii (cf. In. 20,24) (Vezi Hendriksen W, *Luke,* 1067).

[29] Cf. Bartolomeu Valeriu Anania, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2001, 1553.

[30] Hans Klein afirmă clar acest lucru: "Damit sind sie zu Boten der Auferstehung geworden. Sie machen sich wie die Frauen auf, um den Aposteln Nachricht zu geben, und zwar sofort (cf. Kleinh, *Das Lukasevangelium*, 733).

În acest context, se impune, însă, o precizare: Este adevărat că între cele două moduri de împărtăşire cu Hristos - prin Cuvântul Său şi prin Trupul şi Sângele Său euharistic - există o legătură fiinţială, Hristosul Evangheliei fiind acelaşi cu Hristosul euharistic, dar împărtăşirea de Hristos, prin Cuvântul Său, nu suplineşte împărtăşirea cu Hristos cel euharistic din Sf. Liturghie.

Nu există doi „Hristoşi", este evident aceasta, dar în timp ce prin Cuvânt ne unim cu Mântuitorul Hristos doar relaţional, haric, în Euharistia liturgică ne unim cu El în mod ontologic, fiinţial. Astfel că, numai în Hristos, Cel euharistic, îl putem pătrunde, citi, înţelege şi cunoaşte deplin pe acelaşi Hristos din Cuvântul Scripturii. Cu alte cuvinte, „Hristosul Cuvântului" se descoperă deplin numai în „Hristosul euharistic". Această deosebire de nuanţă, dintre cele două moduri de împărtăşire cu Hristos, este cât se poate de evidentă în *episodul lucanic, Emaus.*

Care este, aşadar, obiectivul catehetic al acestei Scene?Nu altul decât cel al preocupării Bisericii de transformarea statutului tinerilor catehizaţi: din simpli călători prin viaţă, în vestitori sau „apostoli laici" ai lui Iisus.

Acesta trebuie să fie scopul unei pastoraţii şi catehizări ecumenice, prezentă şi viitoare, a Bisericii: transformarea spirituală radicală a tinerilor, de azi, şi de mâine!

3. Concluzii

- Singura *cunoştere* şi *re-cunoaştere* a lui Iisus, ca Domn înviat, are loc în sacramentul euharistic al frângerii pâinii post-pascale, în care El este şi Cel care o frânge, dar şi Cel care Se frânge, şi Cel care o dă, dar şi Cel care Se dă. Numai în sacramentul euharistic se simte inima arzând, după ce mai întâi a fost stimulată spre înţelegerea cuvântului lui Iisus din interpretarea acestuia.

- Drumul de la Ierusalim spre Emaus devine, pentru totdeauna, în istoria creştinătăţii post-pascale, locul *primului curs de interpretare* a Scripturii în lumina semnificaţiei teologic-sacramentale a Învierii lui Iisus.

- În lumina „episodului Emaus", drumul de la ***Ierusalim la Emaus,*** marcat de lipsa credinţei pascale, este *simbolul călătoriei doar cu întrebările,* nedumeririle, decepţiile. Drumul de la ***Emaus la Ierusalim,*** marcat de existenţa credinţei pascale, este, în concepţia evanghelistului, *simbolul călătoriei cu răspunsurile,* cu bucuria speranţei renăscute, cu fiorul sfânt al contemplării Domnului înviat.

- „Calea Emaus" devine, astfel, drumul de la *necunoaştere* la *cunoaştere*, de la *recunoaştere* la *mărturisire* şi mărturie în actul *credinţei pascale: „Şi ei au* ***povestit*** *cele petrecute pe cale şi cum a fost cunoscut de ei la frângerea pâinii"* (Lc. 24,35).

- În episodul Emaus, avem, aşadar, modelul unic de *catehez*ă ecumenică, susţinută chiar de Mântuitorul Hristos, și unită cu scopul ei final, comuniunea euharistică cu El. Pe aceasta, Bisericile creştine, de pretutindeni, trebuie să și-o însușeasacă ca obiectiv misionar ecumenic, unic, în pastoraţia tinerilor, de azi, şi de mâine.

TOMA „NECREDINCIOSUL" ŞI MISTERUL ÎNVIERII

DAN ANDREI

Abstract:
In this article, I have tried to show that the name „doubting" Thomas is not suitable for himifwe look at the big event of Resurrection and its effects on Jesus`disciples in the biblical context. The fact that Thomas tries to think about Resurrection in a rational way, is not a sign of unbelief. So, from this perspective, this attempt hadt he goal to show thatthe rationality and the spirit of human being, are two parts of spiritual growth processtobe in relationship with Jesus. Fromt his perspective, I have an alyzed the dialogue that Thomas had with-both disciples and Jesus until the recognition moment of His divinity. Thus, the heavy search of Thomas to have personal experience-with Jesus, followed by his confession, is the proof that every person from all generations, have got the possibility to know Jesus as real God, by living a pure life in His church.

Keywords: *doubting Thomas, the rationalist Thomas, Resurrection, transfigured body of Christ, the test of touching, the evidence of Christ`s deity.*

Învierea lui Iisus din mormânt a fost un eveniment extrem de copleşitor, profund, dar în acelaşi timp, plin de mister. Din acest punct de vedere, realitatea învierii lui Iisus nu a putut fi privită, de-a lungul timpului, într-un mod simplist, ci cu aplecare extrem de serioasă; tocmai de aceea, punctarea modului în care trebuie să ne referim la ea prin credinţă, necesită a-şi găsi un *fundament*[1].

Dacă ne axăm asupra contextului istoric al evenimentului învierii, pe de-o parte, vom vedea faptul că *martorii oculari* ai apariţiilor lui Iisus Cel înviat, au fost atât de pătrunşi la inimă la vederea Lui încât erau dispuşi nu

[1] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului,* Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015, pp. 38-39.

doar să facă o mărturisire în numele lui Hristos, ci şi să îşi dea viaţa pentru El. Pe de altă parte, pe lângă adevăratele mărturisiri, exista şi pericolul reacţiilor psihologice în baza unor *viziuni subiective,* care să nu corespundă cu realele arătări ale lui Iisus post-pascal[2].

Aşadar, axându-ne asupra cadrului istoric al apariţiei lui Iisus în seara învierii înaintea ucenicilor(*In*20,19-23), dar şi înaintea lui Toma(*In*20,24-29), vom vedea cât de greu le-a fost acestora să accepte realitatea învierii, Toma fiind exponentul lor[3], chiar dacă au fost cei mai apropiaţi de El şi s-au adăpat cel mai profund din harul învăţăturilor Lui.

Acestea fiind spuse, în articolul de faţă, vom descoperi împreună dacă i se potriveşte lui Toma apelativul *„necredinciosul"*, funcţia pedagogică a *căutării raţionale* în experienţa personală cu Iisus şi nu în ultimul rând, *vederea spirituală* la care ajunge ucenicul în baza evidenţei prezenţei dumnezeirii lui Hristos.

1. Arătarea lui Iisus Apostolilor în seara învierii (In20,19-25)

a. Mărturisirea Apostolilor

În scopul înţelegerii însemnătăţii *evenimentului învierii* atât pentru colegiul apostolic, cât şi pentru Toma, trebuie să scoatem în evidenţă ***particularitatea contextului istoric*** unde acesta s-a petrecut. Astfel, este necesar să ne axăm asupra versetului 19 al capitolului 20 din „Evanghelia după Ioan" , unde avem de-a face cu structura *„uşile fiind încuiate unde erau adunaţi ucencii de **frica iudeilor".***Prin urmare, în acest cadru de idei, se impune exemplificarea a ceea ce a stat în spatele acestei *frici de iudei*[4]din punct de vedere istoric. Mai mult decât atât, tot în această zonă a descrierii *stării trăite de Apostoli după evenimentul morţii lui Iisus* (*Mt*27,60; *Mc* 15,46; *Lc* 24,21), specialistul Gerhard Maier menţionează existenţa unor elemente ca:*tulburare, spaimă, necredinţă* şi *dezamăgire fără margini*[5].

Mai apoi, reîntorcându-ne la detaliul versetului 19 din structura expusă mai-sus, **„uşile fiind încuiate",** asociat cu faptul *intrării lui Iisus unde erau adunaţi Apostolii,* înţelegem că avem de-a face cu **noua realitate**

---

[2] Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, ed. a III-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003, p. 164.

[3] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, trad. de Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, 2013, p. 858.

[4] Motivele care au stat la baza *fricii de iudei* deţinute de către Apostoli, la vremea respectivă, au fost: 1.„amenințarea cu excluderea din sinagogă (cf. *In* 9,22; 12,42; 16,2)"; 2. „Pericolul de moarte (cf. *In* 16,2)" - a se vedea Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, p.849.

[5] Gerhard Maier, *Evanghelia după Luca. Comentariu la Noul Testament,* vol. 4-5. trad. De Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, p. 1024.

post-pascală instaurată prin intermediul actului învierii. Ori, în scopul edificării legat de acest aspect, putem scoate la lumină anumiţi specialişti care au punctat câteva elemente caracteristice esenţiale.

Aşadar, George Remete pune accentul pe ideea nedesfiinţării trupului lui Iisus odată cu moartea, el păstrându-şi aceeaşi corporalitate, dar una **spiritualizată,** caracterizată de un **alt mod de existenţă**[6]**.** Mai apoi,în spiritul unei descrieri mai profunde a acestei *noi corporalităţi* , Dumitru Stăniloae exemplifică: „Căci trupul înviat nu e simplu readus la viaţă cum credeau evreii din acel timp, ci transformat**.** Învierea, după Pavel, nu este nici o simplă readucere în viaţă a trupului vechi, şi nici o creare a unui trup nou din nimic, ci o *radicală prefacere a trupului muritor, printr-o lucrare creatoare săvârşită asupra trupului vechi*[7]". Tot pe aceeaşi linie de idei, dar punctându-se efectul transfigurării naturii materiale a trupului, menţionăm şi caracteristica faptului că acesta nu mai depinde de elementele pământeşti, cum ar fi *spaţiul şi timpul*[8].

Mai departe, dacă facem o referire paralelă la *varianta lucanică* în legătură cu apariţia lui Iisus post-pascal înaintea celor zece ucenici din grupul apostolic, vom putea observa o accentuată **oscilare, îndoială** în materie de credinţă: *„Iar ei, înspăimântându-se şi înfricoşându-se, credeau că văd duh. Şi Iisus le-a zis:de ce sunteţi tulburaţi şi pentru ce se ridică astfel de gânduri în inima voastră?"*(*FA* 24, 37-38). Astfel, luând acest aspect în considerare şi având la bază şi elementele caracteristice *noii realităţi post-pascale*, expuse mai sus, deducem **greutatea** înţelegerii şi acceptării realităţii învierii lui Iisus.

Ori, din acest punct de vedere, se ridică mai multe întrebări: să fie impropriu apelativul adresat lui Toma ca „necredinciosul" în condiţiile în care şi ceilalţi ucenici au oscilat şi s-au îndoit în credinţă? Dacă Iisus a avut un dialog particular cu Toma în a opta zi după prima arătare, care este ***elementul distinctiv*** dintre acesta şi ceilalţi colegi Apostoli? În rândurile de mai jos, vom încerca să dăm un răspuns nelămuririlor impuse.

Prin urmare, este semnificativ a scoate în evidenţă paralela care se impune între ***Lc* 24, 36-43 şi *In* 20,25.** În baza acesteia, putem observa, pe de-o parte, *varianta lucanică* a vederii de către Apostoli, ca martori oculari, a primei arătări a lui Iisus în seara Învierii; iar pe de altă parte, avem de-a face cu *enunţarea condiţiilor* impuse de Toma, ca cel ce nu a beneficiat de experienţa colegilor săi Apostoli, pentru acceptarea realităţii Învierii. Astfel, ceea ce observăm este faptul că în ambele texte, avem de-a face cu struc-

[6] George REMETE, *Iisus Hristos, Iubirea trădată. Singurul Dumnezeu,* vol. II, Ed. Paideia, Bucureşti, 2020, pp. 500-501.
[7] Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, p. 165.
[8] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan.Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, p. 849.

turi–expresii **similare** ca sens: „**vedeţi** mâinile Mele şi picioarele Mele", „**pipăiţi-Mă** şi vedeţi că duhul nu are carne şi oase"(*Lc*24,39) şi „Dacă nu voi **vedea** în mâinile Lui semnul cuielor", „dacă nu voi **pune** degetul meu în semnul cuielor", „dacă nu voi **pune** mâna mea în coasta Lui" (*In* 20,25). În consecinţă, ceea ce deducem, acord lui David Ford, este faptul că de ambele părţi a fost nevoie de **confirmarea identităţii Persoanei hristice**[9] prin legătura dintre *Iisus cel pământesc cu Iisus post-pascal*[10]. Însă, este relevantă diferenţa dintre *cazul Toma* şi *cel al colegilor Apostoli:* Toma **impune,** în mod personal, *condiţiile* necesare pentru acceptarea adevărului Învierii, pe când ceilalţi ucenici le **primesc** fără să le ceară de la Însuşi Iisus[11].

Tot în acest context, dacă ne oprim asupra *cazului celorlalţi Apostoli* din cadrul textului variantei lucanice, observăm structura verbală la perfect compus „le-a arătat-ἔδειξεν" ,care indică ideea de *arătare pragmatică, demonstrare fizică*[12]*;* doar că acelaşi autor continuă a preciza faptul că Iisus face acest gest ca *oferire de ajutor* pentru creşterea în credinţă[13].

Aşadar, pe fundamentul explicaţiilor mai sus-pomenite, observăm faptul că nu există o *superioritate* a celorlalţi ucenici în materie de credinţă comparativ cu Toma, ci ambele părţi sunt supuse unor sentimente de îndoială, incertitudine.

În continuare, făcând trecerea la ***mărturisirea*** ucenicilor înaintea lui Toma despre întâlnirea cu Iisus în seara Învierii (*In* 20,25), nici în acest context nu putem vorbi despre o *superioritate* a lor faţă de Toma în materie de credinţă. Ori, acord lui Gerhard Maier, nu putem să aşteptăm din partea lui Toma o acceptare a realităţii învierii lui Iisus din moment ce el încă nu trecuse prin **experienţa personală**[14] a întâlnirii cu El[15].

---

[9] Pentru confirmarea identităţii Persoanei lui Iisus post-pascal sunt relevante sensurile a două echivalente greceşti: „El a stat-αὐτὸςἔστη" (*Lc* 24,36), tradus prin „El Însuşi a stat" (vezi Gerhard Maier, *Evanghelia după Luca.Comentariu la Noul Testament,* vol. 4-5, p. 1024) şi „a stat în mijloc -ἔστηεἰςτὸμέσον" (*In* 20,19), ca contraargument împotriva ideii de *nălucă, fantomă* (Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, p. 849).

[10] David F.FORD, *The Gospel of John - a Theological Commentary*, Baker Academic, Grand Rapids, MI, 2021, p.245.

[11] Joy Moore oferă detalii în acest sens, (https://www.workingpreacher.org/commentaries/revised-common-lectionary/second-sunday-of-easter/commentary-on-john-2019-31-15, accesat la data de 16 .12. 2023).

[12] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, p. 851.

[13] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan.* p. 850. SINCLAIR, Scott Gambrill este de părere că invitaţia lui Iisus făcută ucenicilor face parte din iconomia divină (https://scholar.dominican.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=books, accesat la data de 14.12. 2023).,pp.210-211.

[14] Pentru dovada *experienţei personale* a ucenicilor, vezi importanţa ideii de *insistenţă,* desprinsă din sensul formei de imperfect a inf. Λέγω, anume ἔλεγον, din structura „deci au zis(gr. „ἔλεγον") lui..." (*In* 20,25), la Leon MORRIS, *The Gospel according to John-The New International Commentary on the New Testament*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, 1995, p.751.

[15] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, p. 859.

Mai mult decât atât, dacă este vorba despre *nivelul de credinţă* al Apostolilor, nu se poate admite o „desăvârşire" chiar dacă ei sunt beneficiarii *suflării Duhului Sfânt* peste ei: *„Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis:Luaţi Duh Sfânt!"* (*In* 20,22). Cu alte cuvinte, Gerhard Maier este de părere că termenul „ἐνεφύσησεν" de la infinitivul „ἐμφυσάω", în contextul dat, rămâne doar la nivelul unui act profetic care îşi va avea împlinirea la Cincizecime, chiar dacă este vorba despre ideea *noii creaţii*[16].

În consecinţă, pe fondul argumentării de mai sus, în continuarea analizei exegetice, vom sesiza un *Toma* pus într-o lumină din ce în ce mai bună;ori, pe de-o parte, acest fapt este dat de necorespunzătorul apelativ „necredinciosul", acordat exclusiv lui Toma în condiţiile în care toţi ucenicii au fost atinşi de sentimentul de îndoială, nesiguranţă*;* pe de altă parte,dacă ucenicii încă sunt pe calea „desăvârşirii", ce va fi împlinită în ziua Cincizecimii, cu atât mai mult Toma este pe parcursul unui **proces de creştere spirituală**, unde aparentul „nu voi crede" (*In* 20,25), precedat de o serie de gesturi din zona *argumentării palpabile*, arată încercarea lui de a cuprinde **raţional** misterul Învierii.

b. Toma „raţionalistul"

În scopul înţelegerii motivului care stă la baza reacţiei de negare a lui Toma(*In*20,25) a posibilităţii intrării lui Iisus prin „uşile încuiate" (*In* 20,19), este necesar a face o referire la anumite texte scripturistice aparţinătoare *perioadei apostoliei* sale: *„Atunci Toma I-a zis: Doamne, nu ştim unde te duci; iar calea, cum o putem şti?"* (*In* 14,5); *„Atunci Toma, cel numit Geamănul, le-a zis celorlalţi ucenici: Să mergem şi noi să murim cu El"* (*In* 11,16).

Astfel, în baza celor enunţate anterior, remarcăm o primă caracteristică şi anume *greaua înţelegere*[17]*,* dar şi **loialitatea** chiar cu preţul vieţii, calitate alimentată de **sentimentul de dragoste**[18] faţă de Învăţător[19]. Din acest punct de vedere, deducem faptul că dragostea şi ataşamentul faţă de Iisus vor fi avut la bază conexiunea cu tot ceea ce a însemnat Persoana Lui; ori, în acest cadru, vorbim despre manifestarea puterii Lui pe planul minu-

[16] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan,* pp.853-854.
[17] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* p.39.
[18] În această zonă a ataşamentului faţă de Iisus, Daniel Darling îl numeşte pe Toma *brav, curajos* (https://erlc.com/resource-library/articles/what-we-can-learn-about-bravery-from-doubting-thomas/, accesat la data de 18.11. 2023). Ca explicaţie a „întârzierii lui Toma" în seara învierii (*In* 20,24), avem ideea *răzvrătirii* la Chris Muller (https://media.ascensionpress.com/2015/07/03/love-doubt-thomas/, accesat la data de 18.12.2023).
[19] A. GROBLER, Janadeland Alexandra DRIVE, A. NICOLAIDES, Clifton SINGH, „The Doubting Apostle 'Didymus' - Saint Thomas: theological psychological and historical perspectives" in *Pharos Journal of Theology*, Vol. 96 - (2015), p.2.

nilor, actelor supranaturale, în cazul de faţă fiind vorba despre învierile din morţi[20].

Prin urmare, condiţiile impuse de Toma pentru a da crezare realităţii învierii(*In* 20,25), având aceeaşi gândire raţională, nu sunt semnul lipsei de credinţă faţă de **posibilitatea actului învierii** lui Iisus, ci faţă de **modul manifestării** acesteia(*intrarea prin uşile încuiate cu trupul*)[21].

Aşadar, în urma celor menţionate anterior, punctăm încă o dată faptul că în cazul lui Toma, nu avem de-a face cu o *necredinţă pură,* ci cu încercarea ucenicului de a **circumscrie Învierea în cadre de gândire raţională.** Ori, legat de acest aspect, Gerhard Maier este de părere că raţiunea lui Toma, avându-şi limita ei, va atrage manifestarea **componentei harului**, a forţei date de prezenţa divină[22]. Altfel spus, vorbim despre o creştere sau înaintare graduală a lui Toma în procesul de cunoaştere spirituală în raport cu Iisus post-pascal.

2. Arătarea lui Iisus lui Toma după opt zile (In 20,25-29)

a. Dovada dumnezeirii lui Iisus

În ceea ce priveşte răspunsul la dialogul (*In*20,25) pe care Toma îl poartă cu ceilalţi ucenici, în urma mărturisirii făcute de aceştia legat de modul apariţiei lui Iisus post-pascal, remarcăm o serie de **condiţii** pe care acesta le impune în scopul *acceptării adevărului Învierii*: *„dacă nu voi **vedea** în mâinile Lui semnul cuielor, şi dacă nu voi **pune** degetul meu în semnul cuielor, şi dacă nu voi **pune*** mâna mea în coasta Lui, nu voi crede" (*In* 20,25).

Aşadar, dacă analizăm pasajul biblic de mai sus, vom vedea faptul că el punctează mai multe verbe importante: „a vedea-ὁράω[23]", „a pune-βάλλω". Menţionăm faptul că acestea îl plasează pe Toma în zona **argumentelor palpabile[24]**.

Însă, tot în acest cadru, în pofida *parametrilor de gândire raţională* care ghidează căutarea lui Toma, specialistul Glen W. Most vede în folosirea diferită a verbelor amintite mai sus(*a vedea , a pune),*indiciul

---

[20] Toma a fost martorul ocular al învierii lui Lazăr (Vezi mai pe larg Gary H.EVERETT, *The Gospel of John*, 2022, p. 342), dar şi a fiului văduvei din Nain şi fiicei lui Iair (Vezi detalii la Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* p. 40).

[21] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* p. 39.

[22] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan,* p. 859.

[23] Infinitivul „ὁράω",cu referinţasacontextuală „voivedea-ἴδω", oferă sensul de *vedere fizică, percepere cu ochii*(https://biblehub.com/greek/3708.htm, accesat la data de 01. 02. 2024, ora 08.22).

[24] Pentru mai multe detalii vezi D. Moody SMITH, *The Theology of theGospel of John*, Cambridge University Press, New York, 1995, p.44. Vezi şi Craig S. KEENER, *The Gospel of John- a commentary*, vol.1-2, published by Baker Academy, Grand Rapids, 2003, pp. 332-333.

etapelor pe care ucenicul le parcurge pe calea **recunoaşterii divinităţii** lui Iisus Cel înviat[25]. Tot în acest sens, autorul Ian Paul afirmă faptul că în repetarea aceluiaşi verb „ a pune-βάλλω",se poate observa **fiorul, emoţia** lui Toma de a avea o *experienţă personală* cu Iisus post-pascal[26].

Date fiind aceste aspecte, se ridică următoarea întrebare: în procesul de creştere spirituală, doar iniţiativa lui Toma contribuie?

Ori, pentru a da un prim răspuns la această nelămurire, trebuie să observăm faptul că **a opta zi**(*In*20,26), la o săptămână după prima arătare a lui Iisus Cel înviat, Acesta apare din nou, de data aceasta fiind de faţă şi Toma, în acelaşi cadru specific serii Învierii(*In* 20,19) şi cu **aceleeaşi elemente specifice**: „ucenicii Lui erau **iarăşi** înăuntru",„uşile fiind încuiate", „a stat în mijloc", „a zis: Pace vouă!"(*In* 20,26)[27]. Tot în acest cadru de idei, Stelian Tofană precizează faptul că repetarea de către Iisus a aceloraşi cuvinte pe care Toma le-a impus ca condiţii de recunoaştere a învierii în *acest mod*(*In*20,27), sunt dovada puterii divine[28].

Aşadar, ca răspuns la nelămurirea ridicată mai sus, observăm că nu numai dorinţa lui Toma de întâlnire cu Iisus, ci şi **aportul puterii dumnezeieşti** a Lui, îl conduce pe acesta la un progres în *recunoaşterea divinităţii Lui.*

b. Toma copleşit de evidenţă

În continuare, putem observa faptul că acest *aport al puterii dumnezeieşti* amintit anterior, se intensifică prin chemarea la dialog: *„Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile Mele şi adu mâna ta şi o pune în coasta Mea; şi nu fi necredincios, ci credincios"* (*In* 20,27).

Însă, în acest cadru, problema care se pune vizează folosirea sau ne-folosirea de către Toma a **argumentului palpabil** în scopul încredinţării de prezenţa lui Iisus cu trupul înviat.

Pentru a elucida această nelămurire, este nevoie să trecem la analiza versetului următor: *„A răspuns Toma şi I-a zis: Domnul meu şi Dumnezeul meu!"* (*In* 20, 28). Astfel, întâi de toate, putem remarca existenţa unei *exclamaţii* şi nu a unei întrebări, ceea ce indică **recunoaşterea divinităţii** lui Iisus[29].

---

[25] Glen W. MOST, *Doubting Thomas*(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005. Pp. xviii, 267) reviewedby Joyce E. Salisbury in *The CatholicHistorical Review*, *The Catholic University of America Press*, volume 92, number 1, January 2006, pp. 95-96.

[26] A se vedea mai multe amănunte în acest sens(https://www.psephizo.com/biblical-studies/what-does-doubting-thomas-teach-us/, accesat la data de 15.12. 2023, ora 09.30).

[27] F.F.BRUCE, D.D., F.B.A., *The Gospel of John*, William B.EerdmansPublishing Company GrandRapids, Michigan, England, 1983, p. 394.

[28] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* pp. 40-41.

[29] F.F.BRUCE, D.D. , F.B.A., *The Gospel of John*, p. 394.

Mai mult decât atât, avem de-a face cu un argument şi mai puternic redat prin simbolismul ioaneic al verbului „a vedea-ὁράω" cu forma de perfect compus din context „pentru că M-ai văzut- Ὅτιἑώρακάςμε" (*In* 20,29). Acesta, pus în comparaţie cu structura „cei ce n-au văzut-οἱμὴἰδόντες" din acelaşi verset, dar şi cu cea din cadrul întâlnirii lui Iisus cu Apostolii („văzând pe Domnul-ἰδόντεςτὸν Κύριον") (*In* 20,20), exprimă un alt sens[30]. Altfel spus, dacă prin verbul a vedea în forma„ἑώρακάς", avem de-a face cu sensul unei vederi de tip spiritual, prin aceeaşi traducere, dar redată prin termenul „ἰδόντες", remarcăm sensul vederii cu ochii fizici[31].

Mai apoi, tot în acest cadru, Rudolf Bultmann este de părere că această vedere spirituală la care a ajuns Toma, presupune o altă **stare,** o altă **condiţie a spiritului**, un **apogeu** în **realizarea deplină** a *experienţei personale* în raport cu Iisus post-pascal. Ori, în acest sens, avem de-a face cu sensul contextual al verbului „a fi-γίνομαι[32]" din structura „nu fi necredincios, ci credincios-μὴγίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός"(*In* 20,27)[33].

Prin urmare, în baza analizei de mai sus, prin intermediul expresiei „Domnul meu şi Dumnezeul meu-Ὁ Κύριόςμουκαὶ ὁΘεόςμου" (*In* 20,28)[34], Toma recunoaşte,în mod deplin, **divinitatea**lui Iisus post-pascal, fiind **copleşit** de **evidenţa prezenţei** acesteia[35]. Ori, ca semn al acestei copleşiri, Merrill C. Tenney afirmă faptul că starea lui Toma era una de **adorare** faţă de Cel recunoscut nu doar ca „Stăpân-Κύριός", ci şi ca „Dumnzeu- Θεός[36]".

3. Lecţia credinţei din nevedere (In 20,29)

a. Simbolismul zilei a opta(In 20,26)

În cadrul tratării analitico-exegetice de mai sus, am putut observa faptul că efortul **sincer** al lui Toma de a-L descoperi prin experienţa personală pe Iisus Cel Înviat, nu a rămas nerăsplătit chiar dacă a încercat să **circumscrie raţional** realitatea Învierii.

---

[30] Pentru a se vedea mai multe detalii despre semnificaţiile termenilor ἑώρακάς şiἰδόντες (https://biblehub.com/greek/3708.htm, accesat la data de 30.01.2024, ora 18.25).
[31] Gerhard MAIER, *Evanghelia după Ioan. Comentariu la Noul Testament*, vol. 6-7, pp. 851-852.
[32] A se compara cu verbul la infinitv „εἰμί", care exprimă doar ideea simplă de „a exista" (https://biblehub.com/greek/1096.htm, accesat la data de 01.02.2024, ora 12.12).
[33] Rudolf BULTMANN, *The Gospel of John-a commentary*, trad.G.R.Beasley Murray, general editor R.W.N. Hoare, J.K.Riches, The Westminister Press, Philadelphia, 1971, pp. 694-695.
[34] Expresia este recunoscută ca fiind cea mai profundă mărturisire de credinţă a Evangheliei a patra (Vezi Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus*, p. 41).
[35] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* p. 41.
[36] Merrill C. TENNEY, *John: The Gospel of Belief-an analytic study of the text*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U.K., 1997, p. 284.

Însă, pentru generaţiile ce au urmat momentului Învierii şi vor continua să existe până la sfârşitul veacurilor, se pune problema **credinţei din nevedere** şi a posibilităţii acesteia.

Astfel, în scopul edificării în acest sens, este necesar a ne apleca asupra *simbolismului ioaneic* al **zilei a opta** (*In* 20,26). De la bun început, trebuie să semnalăm faptul că acesta face referire la începutul unei **noi creaţii**, marchează **noua realitate post-pascală** care stă sub auspiciile energiilor necreate ale Duhului Sfânt, anticipând „Ziua Domnului[37]".

Dacă se pune problema v*ocaţiei omului*, George Remete punctează faptul că aceasta vizează **transfigurarea întregii creaţii** până la desăvârşirea „Zilei Domnului[38]".

Aşadar, în cele ce urmează, vom vedea care este *fundamentul* pe care stă lucrarea acestei vocaţii a omului, amintite mai sus.

b. Relaţia personală om-Dumnezeu în Biserica lui Hristos ca trup tainic al Lui

În acest cadru de idei, este important a preciza faptul că fundamentul pe care stă întreaga lucrare a omului de a spiritualiza creaţia, este **Biserica ca trup tainic al lui Hristos extins peste veacuri[39].**

În consecinţă, ajungem să constatăm faptul că omul poate intra în comuniune cu **Acelaşi Hristos răstignit, mort şi înviat**, aşa precum a intrat şi Toma prin experienţa personală**,** dar prin mijlocul împărtăşirii de El pe cale **euharistică.** Ori, în scopul edificării legate de modul realizării comuniunii omului cu Hristos prin intermediul Euharistiei, Dumitru Stăniloae afirmă: „În Euharistie Hristos nu ne dă numai o iradiere a stării Sale de jertfă şi de înviere, ci însuşi trupul Său în această stare[40]".

Prin urmare, acest lucru explică posibilitatea **stării de fericire[41]** la care pot ajunge toate generaţiile, care este semnul **credinţei din nevedere.**

În loc de concluzii

În baza analizei efectuate mai sus, concluzionăm faptul că omul de astăzi este chemat să nu repete greşeala făcută de Toma. Când vorbim des-

---

[37] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus*, pp.42-43.

[38] George REMETE, *Iisus Hristos, Iubirea trădată*,p.507.

[39] Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol.II, p. 231.

[40] Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol.III, ediţia a III-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003, p.109.

[41] Starea de fericire, exprimată prin expresia μακάριοι (*In* 20,29) este superioară celei de bucurie, redată prin structura Ἐχάρησαν(*In*20,20). Dacă primul redă starea celor *binecuvântaţi* prin harul şi darurile divine ca membri ai trupului tainic al lui Hristos, care este Biserica, cel de-al doilea vizează doar *starea experienţei personale* avute de ucenici la vederea lui Iisus Cel înviat (https://biblehub.com/greek/3107.htm, accesat la data de 01.02.2024, ora 01.26).

pre acest aspect, ne gândim la refuzul de a da crezare mărturiei comune date de ceilalţi ucenici ca semn al experienţei pascale[42].

Astfel, în cadrul Bisericii, fiecare persoană ca membru al trupului tainic al lui Hristos, poate să intre în comuniune vie şi personală cu Iisus atâta timp cât îşi întemeiază credinţa pe mărturia, trăirea şi viaţa curată a sfinţilor lui Dumnezeu, care alcătuiesc unitatea Bisericii.

Nu în ultimul rând, menţionăm că cel mai important lucru este acela ca fiecare om să pornească în căutare sinceră pe acest drum al creşterii spirituale şi să aibă conştiinţa că, în baza sinergiei om-Dumnzeu prin har divin, va striga şi el ca Toma: *„Domnul meu şi Dumnezeul meu!"* (*In* 20,28).

Bibliografie:

1. Ediţii ale Sfintei Scripturi:

1.*Biblia sau Sfânta Scriptură,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2019.

2. Comentarii moderne

BULTMANN, Rudolf, *The Gospel of John-a Commentary*, trad. G.R. Beasley Murray, general editor R.W.N. Hoare, J.K. Riches, The Westminister Press, Philadelphia, Pennsylvania, 1971.

FORD, David F., *The Gospel of John - a Theological Commentary*, Baker Academic, Grand Rapids, MI, 2021.

KEENER, Craig S., *The Gospel of John- a Commentary*, vol. 1-2, publishedby Baker Academy, Grand Rapids, 2003.

MAIER, Gerhard, *Evanghelia după Ioan.nComentariu la Noul Testament,* vol. 6-7, trad. de Dorina Schinteie*,* Ed. Lumina Lumii, 2013.

MAIER, Gerhard, *Evangheliadupă Luca. Comentariu la Noul Testament,* vol. 4-5. trad. de Dorina Schinteie Ed. Lumina Lumii, 2013.

MORRIS, Leon, *The Gospel according to John-The New International Commentary on the New Testament*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, 1995.

3. Lucrări de specialitate, volume

BRUCE, F. F. D. D., F.B.A., *The Gospel of John*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, England, 1983.

EVERETT, Gary H., *The Gospel of John*, 2022.

REMETE, George, *Iisus Hristos, Iubirea trădată. Singurul Dumnezeu,* vol. II, Ed. Paideia, Bucureşti, 2020.

[42] Stelian TOFANĂ, *Evanghelia lui Iisus,* p.41.

SMITH, Moody D., *The Theology of the Gospel of John*, Cambridge University Press, New York, 1995.

STĂNILOAE, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, ed. a III-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003.

STĂNILOAE, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, ed. a III-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003.

TOFANĂ, Stelian, *Evanghelia lui Iisus. Misiunea Cuvântului,* Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015.

4. Studii, articole, reviste

GROBLER, A., DRIVE, Janadeland Alexandra, NICOLAIDES, A., SINGH, Clifton, „The Doubting Apostle 'Didymus' - Saint Thomas: theological psychological and historical perspectives" in *Pharos Journal of Theology*, Vol. 96 - (2015).

MOST, Glen W. *Doubting Thomas* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. 2005. Pp. xviii, 267) reviewedby Joyce E. Salisbury in *The Catholic Historical Review*, *The Catholic University of America Press*, volume 92, number 1, January 2006.

TENNEY, Merrill C. *John: The Gospel of Belief-an Analytic Study of the Text*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan/ Cambridge, U.K., 1997.

5. Resurse online

1. https://biblehub.com/
2. https://www.psephizo.com/biblical-studies/what-does-doubting-thomas-teach-us/
3. https://media.ascensionpress.com/2015/07/03/love-doubt-thomas/,
4. https://erlc.com/resource-library/articles/what-we-can-learn-about-bravery-from-doubting-thomas/
5. https://scholar.dominican.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=books
6. https://www.workingpreacher.org/commentaries/revised-common-lectionary/second-sunday-of-easter/commentary-on-john-2019-31-15.

BISERICA - COMUNITATEA CELOR CE CRED (MT. 16, 16)

IONUȚ SUCIU

Abstract:
The work analyzes the concept of communion between people and God in the context of the Church, affirming that it exists from eternity in the divine plan and was established by Jesus Christ through the Cross and Resurrection. The call to discipleship is researched, highlighting the fact that, during Jesus' earthly life, it was addressed directly to the apostles, and now it is transmitted through the Word and the mysteries of the Church. The present study brings a deep perspective on Pauline theology and teachings on the Body of Christ, emphasizing the intimate relationship and participation of Christians in the life of Jesus through the Mysteries of the Church.

Keywords:*Baptism, Body of Christ, Discipleship, Christianity, Church, Resurrection, Community, Communion*

Preliminarii

Comuniunea oamenilor cu Dumnezeu este Biserica, aceasta existând din eternitate în planul lui Dumnezeu. Ea a fost întemeiată obiectiv de către Iisus Hristos prin Cruce şi prin Învierea Sa, intrând în istorie ca o comuniune vizibilă a oamenilor cu Dumnezeu abia la Cincizecime[1]. Întemeierea Bisericii prin Răstignirea şi Învierea lui Hristos este confirmată în Noul Testament mai exact în Sfintele Evanghelii şi în cartea Faptele Apostolilor. Dacă citim capitolul 16 al Evangheliei după Matei observăm faptul că fariseii şi saducheii ispitindu-L pe Hristos îi cer semn din cer pentru a-i convinge ca El este într-adevăr Fiul lui Dumnezeu şi nu Fiu al omului. Mântuitorul le răspunde că este suficient semnul primit de către ei de la profetul Iona cel care a petrecut trei zile în pântecele chitului după care a ieşit viu, prefi-

[1] Ioan MONAHUL C, „Învăţătura paulină despre Biserică" în *Studii Teologice,* an L (1998), nr. 1-2, p. 297.

gurând Învierea Mântuitorului, din pântecele pământului, la trei zile după îngropare[2]. După acest dialog al Mântuitorului cu fariseii şi cu saducheii, Acesta îi întreabă pe Apostoli cine spun oamenii că este El, ca mai pe urmă să ajungă la un subiect foarte sensibil, „Dar voi cine ziceţi că sunt?" (Mt. 16, 15). Răspunsul vine de la cel mai în vârstă dintre ei, Simon Petru, care spune „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu." (Mt. 16, 16); prin acest răspuns, Apostolul afirmând fără ezitare, într-o formulă cât se poate de completă, mesianitatea lui Iisus. Expresia „Fiul lui Dumnezeu Celui viu", Îl desemnează răspicat pe Hristos ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, care intervine în istorie pentru a judeca şi a-Şi mântui poporul[3].

1. Ucenicie şi Apostolat

Urmărind firul evenimentelor descrise în cartea Faptele Apostolilor, în capitolul 1 versetele 13-26, se spune că în momentul Înălţării cu trupul la cer a Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos, în Ierusalim existau aproximativ 120 de ucenici care se adunau regulat la locul unde avusese loc Cina cea de Taină. Majoritatea exegeţilor noutestamentari consideră că atunci a avut loc o primă adunare a apostolilor ce poate fi considerată drept un sinod, în cadrul căreia au loc şi primele alegeri (este vorba despre momentul în care Matia a fost ales apostol în locul lui Iuda)[4]. De observat un amănunt pe care ni-l dă autorul Faptelor Apostolilor, făcând referire la ziua Cincizecimii.

Vorbind despre momentul botezării celor trei mii de suflete, el spune că aceştia „s-au adăugat", expresie ce indică limpede faptul că exista deja, în Ierusalim, o comunitate creată. Aşadar se poate infirma susţinerea că întemeierea Bisericii s-a produs la Cincizecime, de fapt, Aceasta primind atunci doar faptic, istoric şi geografic caracterul universal, întrucât cei care au ascultat predica Sfântului Apostol Petru din acea zi erau oameni din toată lumea şi care la întoarcerea acasă au dus cu ei şi au propovăduit legea nouă de la Ierusalim. Întrucât nu se poate afirma că pregătirea planului este tot una cu începutul construcţiei, aşa nu se poate considera nici că începutul Bisericii lui Hristos este de fapt momentul în care începe extinderea majoră a acesteia[5].

Cei mai importanţi martori ai formării Bisericii, dar şi ai minunilor săvârşite de Mântuitorul Iisus Hristos, sunt Apostolii, cărora, Mântuitorul le vorbea direct, şi S-a adresat în mod clar fiecăruia în parte, în momentul chemării lor la misiunea pe care urma să le-o încredinţeze. Această che-

[2] Gheorghe MAIOR, „Când s-a întemeiat Biserica creştină?" în *Mitropolia Ardealului,* an II (1957), nr. 9-10, pp. 760-761.
[3] Pierre BONNARD, *Evangile de Saint Matthieu,* ed. a II-a, Geneva, 2002, p. 244.
[4] Cf. Ioan MONAHUL C, „Învăţătura paulină despre Biserică", pp. 761-762.
[5] Ioan MONAHUL C, „Învăţătura paulină despre Biserică", p. 762.

mare directă, azi nu se mai poate realiza, deoarece Hristos a murit, a Înviat şi S-a Înălţat cu trupul la cer, fapt care pune probleme în asumarea chemării adresate de către Iisus tuturor oamenilor.

În cazul celor care au fost contemporani cu El această asumare a fost cât se poate de simplă, cum a fost şi în cazul vameşului Levi (Matei) căruia, trecând Iisus pe lângă el, i-a zis „Urmează-Mi!" (Mc. 2, 14). Datorită faptului că, Levi (Matei) va deveni un apostol renumit, şi pentru că va fi un exemplu demn de urmat pentru mulţi vameşi care au intrat în rândul ucenicilor lui Hristos, chemarea sa la ucenicie este relatată în detaliu, comparativ cu cea a altor ucenici[6]. Astfel, Evanghelistul Marcu ne întoarce în timp, exact la momentul chemării lui Levi („Urmează-Mi!). Pentru acesta nu era important dacă Iisus se cunoştea sau nu cu Levi,el punând accentul pe alegerea făcută de Matei. La fel cum a venit această zi a deciziei pentru Levi (Matei), va veni şi clipa în care toţi va trebui să alegem între a fi de partea lui Hristos sau împotriva Sa.

Levi a luat o decizie clară („Iar el, sculându-se, I-a urmat", Mc. 2, 14), chiar dacă aceasta l-a implicat direct în misiunea lui Dumnezeu şi urmându-L a fost nevoit să renunţe la meseria pe care o practica pentru a peregrina prin cetăţile lui Israel, alături de Învăţătorul. Astfel, el a renunţat la confortul casei lui şi a început călătoria alături de Mântuitorul Hristos şi de ceilalţi ucenici prin Galileea, Perea, Iudeea şi Ierusalim devenind martor al Patimilor şi a Învierii lui Iisus[7].

Oamenii ridică multe semne de întrebare în jurul chemări la ucenicie, printre care şi de ce Mântuitorul le-a spus ucenicilor să îşi lase meseria pe care o aveau, casa şi familia şi să Îl urmeze pe El, lucru pe care slăbănogului vindecat (Mc. 2, 5; 11-12), sau lui Lazăr, cel înviat (In. 11), nu l-a cerut. Este acesta un semn că Iisus i-a iubit mai mult pe aceştia decât pe ceilalţi chemaţi la ucenicie? Cugetând la această întrebare ne dăm seama de faptul că ea nu face altceva decât să ne îndepărteze de adevărata chemare, a noastră, la ucenicie de către Hristos, făcându-ne, totodată, să pierdem din vedere cât de important este să ne dedicăm lui Iisus.

Hristos ne cheamă pe toţi la ucenicie, această chemare răsunând doar în cadrul Bisericii, prin Cuvânt şi prin tainele instituite în cadrul acesteia. Astfel, pentru a auzi chemarea Mântuitorului la ucenicie nu este nevoie de o revelaţie personală, ci doar de ascultarea şi chiar citirea Cuvântului Său[8] şi primirea Tainelor instituite în Biserică. Situaţia ucenicilor sau a vameşu-

---

[6] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Marcu*, vol. 3, trad. de Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, 2013, p. 82.

[7] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Marcu*, p. 84.

[8] Din In. 20, 30-31, observăm că evanghelistul consideră că şi citirea despre semnele (minunile) Domnului poate da credinţă.

lui pe care Mântuitorul i-a chemat direct la propovăduire nu a fost cu nimic mai clară decât este a noastră, şi pentru cei chemaţi atunci, şi pentru cei din zilele noastre, chemarea la ucenicie însemnând tot ascultare. Cei chemaţi de însuşi Hristos au văzut în El un Învăţător, un făcător de minuni şi au avut nădejdea că El este adevăratul Hristos, noi trebuie să auzim sau să citim Cuvântul Acestuia scris în Evanghelie şi să credem în El. Trebuie să fie limpede faptul că Iisus Hristos este acelaşi, chemarea Sa este aceeaşi, atunci şi acum, iar cuvântul Său rămâne veşnic neschimbat chiar daca a fost rostit în timpul vieţii Sale pământeşti sau după Înălţarea Sa la Cer, indiferent cuis-a adresat, ucenicilor sau bolnavilor pe care i-a vindecat, chemarea Sa fiind aceeaşi pentru toţi, de a intra în Împărăţia Cerurilor.

2. Botezul poarta intrării în „Trup" (Mt. 28, 19)

Chemarea şiintrarea în ucenicie îşi au corespondentul în botez, conform scrierilor Apostolului Pavel,acesta nefiind ceva ce omul îi oferă lui Dumnezeu, ci oferta lui Iisus Hristos care se întemeiază doar pe voia Lui, sub forma unei chemări pline de har. Prin botez, omul devine proprietatea lui Hristos, numele lui Iisus este rostit peste cei botezaţi şi astfel aceştia devin părtaşi ai acestui nume, botezaţi „în Iisus Hristos" (Mt. 28, 19). Evanghelistul Matei prin acest verset ţinteşte spre misiunea universală, acesta punând accent pe două aspecte importante:

- Iisus a fost trimis în Israel ca împlinire a promisiunii Vechi Testamentare
- Mântuirea pentru toate neamurile prin acelaşi Iisus

Astfel, Sfântul Evanghelist Matei doreşte ca Biserica să nu fie amorţită, vrea ca aceasta să fie într-o stare de trezvie, aflându-se într-o continuă mişcare şi dezvoltare. Cu alte cuvinte, Biserica este acolo unde creştinii caută să dezvolte cât mai mult comunitatea şi să îi ajute pe cât mai mulţi oameni să îl descopere pe Iisus. Prin îndemnul „Mergeţi" (Mt. 28, 19), acesta încearcă să îi trimită pe toţi membrii Trupului (episcopi, preoţi, diaconi, copii, părinţi etc.) să facă vizite acasă şi să propovăduiască evanghelia lui Hristos în cât mai multe domenii. Prin faptul că Hristos i-a îndemnat pe Apostoli să facă ucenici din toate neamurile, se confirmă ideea evanghelistului Matei de a propovădui Evanghelia Împărăţiei în întreaga lume şi de a forma ucenici care să ducă această misiune la bun sfârşit în fiecare colţ a pământului. „Neamurile" pot deveni ucenici doar prin două moduri foarte clare, iar cel evidenţiat de Matei fiind „botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh" botezul simbolizând spălarea păcatelor şi curăţia, dar în acelaşi timp este şi semnul apartenenţei la noul popor al lui Dumnezeu[9].

[9] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Matei*, vol. 1-2, trad. de Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, 2018, pp. 1022-1023. Vezi în detaliu analiza poruncii pascale a lui Iisus, la

Potrivit concepţiei Sf. Ap. Pavel, chemarea şi intrarea în ucenicie, adică în „Trupul lui Hristos" îşi au corespondentul în Botez. Prin Botez, omul devine proprietatea lui Hristos, este botezat „în Iisus Hristos" (Rom. 6, 3; Gal. 3, 27; Mt. 28, 19) şi deci aparţine lui Hristos. Prin urmare, Botezul în viziunea paulină este considerat o ruptură de stăpânirea lumii vechi aflată sub conducerea diavolului (II Cor. 5, 17), Hristos Însuşi înfăptuind de mult ruptura, iar prin Botez aceasta realizându-se şi în viaţa creştinului. Astfel, prin producerea acestei rupturi omul nu mai aparţine lumii, nu mai slujeşte acesteia şi nu-i mai este supus ci aparţine lui Hristos, îi slujeşte şi este supus Lui.

În Epistola către Romani, Sfântul Apostol Pavel spune: „Au nu ştiţi că toţi câţi în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat?" (Rom. 6, 3). De aici reiese faptul că omul moare numai în Hristos, prin Hristos şi cu Hristos, iar pe de altă parte că această moarte trebuie înţeleasă ca eveniment la care cineva participă în mod pasiv. Omul cel vechi îşi primeşte moartea prin părtăşia cu Hristos, prin harul Botezului. Deci moartea prin Botez aduce asupra omului cel vechi harul câştigat de Hristos prin jertfa Crucii, născându-se astfel omul cel nou, care este mort faţă de lume şi păcat.

Apostolul neamurilor insistă în epistolele sale asupra faptului că cei botezaţi, care sunt proprietatea lui Hristos trebuie să stea sub Crucea Lui, trebuie să sufere şi să moară împreună cu El. Numai prin moartea plină de har a Botezului se poate primi părtăşia cu Hristos, părtăşie pe care o realizează Crucea sub care îi aşază Iisus pe ucenicii Săi. Aşadar, Botezul devine intrarea în părtăşia Crucii lui Iisus Hristos (Rom. 6, 3-5; Col. 2, 12), iar cel care crede intră sub Crucea Lui[10].

Moartea prin botez înseamnă ştergerea păcatelor, omul păcătos trebuie să moară ca să fie liber de păcatul său „Căci Cel care a murit a fost curăţit de păcat"(Rom. 6, 7). Asupra celor morţi, păcatele nu mai au putere, de aici reiese faptul că iertarea păcatelor se face doar prin moarte, aceasta nu înseamnă o trecere cu vederea şi o uitare a păcatelor, ci moartea păcătosului şi despărţirea de păcat[11].

Botezul nu trebuie înţeles ca proces mecanic, deşi acesta implică doar o participare pasivă a omului, acest aspect fiind evidenţiat de legătura dintre botez şi Duh (Mt. 3, 11[12]; In. 3, 5). La botez, creştinul primeşte în dar

---

Stelian Tofană, „Evanghelizare sau centralitatea lui Hristos într-o societate secularizată" în Corneliu Constantineanu, Emanuel Conţac (ed.), *Dimensiunea socială a Evangheliei,* Ed. Pleroma/ Societatea Biblică Română, Bucureşti/Oradea, 2011, pp.16-18.

[10] Sfântul Teofilact, *Tâlcuirea Epistolei către Romani a slăvitului şi prea lăudatului Apostol Pavel*, Ed. Cartea Ortodoxă, Bucureşti, 2005, p. 102.

[11] Sfântul Teofilact, *Tâlcuirea Epistolei către Romani a slăvitului şi prea lăudatului Apostol Pavel*, p. 104.

[12] „Eu unul vă botez cu apă spre pocăinţă, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine; Lui nu sunt vrednic să-I duc încălţămintea; Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt şi cu foc".

Duhul Sfânt, iar acesta, potrivit Sf. Pavel este însuşi Hristos care locuieşte în inimile credincioşilor (II Cor. 3, 17; Rom. 8, 9-11, 14-17; Ef. 3, 16-17), aceştia devenind locaş (locuinţă) ai Duhului Sfânt. Prin Acesta, Hristos este prezent permanent în trupurile credincioşilor. Duhul lui Dumnezeu ne călăuzeşte în tot adevărul (In. 16, 13), ne descoperă voia Lui Dumnezeu şi ne aduce aminte de tot ce ne-a spus Iisus (In. 14, 26)[13]. Practic ne conduce pe calea spre Hristos oferindu-ne posibilitatea să-L cunoaştem în cel mai mic detaliu(In. 16, 13)[14]. Deci prezenţa Duhului în inimile celor botezaţi nu doar păstrează siguranţa cunoaşterii lui Iisus, ci o întăreşte şi o consolidează prin intensificarea părtăşiei.

Trimiterea Duhului, conform Ioan 14, 26 evidenţiază aceste aspecte accentuând două idei: Duhul Sfânt este trimis la cererea lui Iisus şi Duhul Sfânt îl reprezintă pe Iisus („în numele Meu"). Sfântul Duh primeşte încă doua sarcini, şi anume aceea de a învăţa pe mai multe planuri, spre exemplu, cum să se prezinte la un proces creştinii persecutaţi sau cum să catehizeze şi să transmită Evanghelia şi sarcina de a „aduce aminte", această ultimă sarcină fiind foarte importantă întrucât ea ne asigură calea prin care cuvintele lui Iisus au ajuns la generaţiile de mai târziu.

Tot Evanghelistul Ioan, în capitolul 16 la versetul 13 al Evangheliei sale ne spune că „nu va vorbi de la Sine, ci toate câte va auzi va vorbi şi cele viitoare vă va vesti." Ceea ce înseamnă că Duhul Sfânt va transmite numai ceea ce primeşte de la Hristos. Prin urmare, Duhul nu transmite un adevăr nou, ci continuă ceea ce a început Mântuitorul, dezvoltând lucrarea Acestuia. În capitolul 14 avem o paralelă în care Iisus spune „Cuvintele pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl - Care rămâne întru Mine - face lucrările Lui" la fel cum subliniază şi în capitolul 16 că Duhul Sfânt „nu va vorbi de la Sine", astfel, se accentuează clar unitatea dintre Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.[15]

După Înălţarea la cer, ucenicii nu au rămas în nesiguranţă chiar dacă Iisus nu era cu trupul lângă ei, Duhul Sfânt trimis în inimile acestora având rolul de a păstra şi a întării siguranţa cunoaşterii lui Iisus prin intensificarea implicării (Rom. 8, 16; In. 16, 12-13). Precum urmarea lui Hristos constituia o acţiune publică, la fel şi botezul este un eveniment public, deoarece prin el omul intră în comunitatea vizibilă a lui Iisus Hristos (Gal. 3, 27-28; I Cor. 12, 13). Prin urmare participarea la viaţa comunităţii este esenţială şi reprezintă un act vizibil de ascultare faţă de chemarea lui Hristos. Prin implicarea

[13] „Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăţa toate şi vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu".
[14] „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci toate câte va auzi va vorbi şi cele viitoare vă va vesti".
[15] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Ioan*, vol. 6-7, trad. de Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, 2013, p. 682.

în comunitate, membrul Trupului se află în mod vizibil în părtăşie cu Iisus Hristos, această implicare presupunând despărţirea de lume şi de cei dragi.

Conform Epistolei către Evrei, botezul lui Hristos reprezintă un eveniment unic, irepetabil, nimeni neputând fi rebotezat, deoarece potrivit gândirii Apostolului Pavel, nu este posibilă o a doua pocăinţă a celui botezat şi convertit („Căci este cu neputinţă pentru cei ce s-au luminat odată şi au gustat darul cel ceresc şi părtaşi s-au făcut Duhului Sfânt, Şi au gustat cuvântul cel bun al lui Dumnezeu şi puterile veacului viitor, Cu neputinţă este pentru ei, dacă au căzut, să se înnoiască iarăşi spre pocăinţă, fiindcă ei răstignesc loruşi, a doua oară, pe Fiul lui Dumnezeu şi-L fac de batjocură" Evr. 6, 4-6)[16]. Precum Hristos a murit o dată pentru totdeauna (Rom. 6, 10) şi nu mai există o nouă jertfă pe Cruce la fel şi cel botezat suferă cu Hristos o singură moarte. Într-adevăr I Corinteni 15, 31 face referire la moartea zilnică a creştinului, însă aici se referă la moartea faţă de păcat a celor botezaţi (cf. Rom. 6, 11).

Putem compara unicitatea botezului cu unicitatea chemării Apostolilor la ucenicie. Chemarea acestora de către Iisus a fost în egală măsură unică şi irepetabilă; cei care L-au urmat au murit faţă de trecutul lor, de aceea Iisus a fost nevoit să le ceară ucenicilor să renunţe şi să se înstrăineze de tot ce aveau. Chemarea lui Iisus la ucenicie cerea un act vizibil de ascultare căruia ucenicii s-au supus întru totul, fapt ce rezultă şi din exclamaţia lui Petru „Iată, noi am lăsat toate şi Ţi-am urmat." (Mc. 10, 28)[17]. Conform învăţăturii pauline, ucenicul care-L urmează pe Hristos în părtăşia crucii primeşte acelaşi dar pe care îl primeşte şi credinciosul botezat.

3. Trupul lui Hristos - Biserica

În I Corinteni 12, 13, Apostolul Pavel ne spune că prin botez creştinii devin mădulare ale Trupului lui Hristos. Prin această afirmaţie, Apostolul afirmă că cel botezat trebuie să trăiască în prezenţa şi în părtăşia trupească a Domnului, chiar şi după moartea şi învierea Sa. Chiar dacă primii ucenici au avut parte de părtăşia şi de prezenţa trupească a lui Iisus, Pavel ne arată că şi noi creştinii avem posibilitatea să trăim în aceeaşi părtăşie trupească a lui Iisus, ba mai mult această părtăşie fiind mai puternică şi mai deplină decât a acelora.Aceasta, deoarece noi trăim în părtăşia deplină a prezen-

[16] Vezi Stelian Tofană, *Iisus Hristos, Arhiereu veşnic, după Epistola către Evrei*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 226.

[17] Această afirmaţie este aşezată de toţi evangheliştii imediat după relatarea episodului întâlnirii cu tânărul bogat şi avertizarea împotriva pericolului în care ne poate pune bogăţia. Petru este iarăşi purtătorul de cuvânt al celor doisprezece şi cere, conform Evanghelistului Matei, o explicaţie „Cu noi oare ce va fi?"(Mt. 19, 27) care scoate la iveală o nesiguranţă a ucenicilor. La această nesiguranţă Mântuitorul răspunzând cu o promisiune (viaţa veşnică) care încearcă să îi liniştească pe ucenici (Mc. 10, 29-30). Gerhard Maier, *Comentariu biblic Evanghelia după Marcu*, p. 380.

ţei trupeşti a Domnului preaslăvit.Trupul lui Iisus Hristos este noua noastră viaţă şi dătătorul mântuirii noastre, El fiind şi temeiul credinţei noastre.

După căderea omului în păcat, Dumnezeu şi-a trimis Cuvântul Său omenirii păcătoase pentru a-l căuta şi a-l reaşeza pe om înapoi în Împărăţia Sa. Însă oamenii, nesocotind Cuvântul, au crezut că prin jertfe şi alte fapte închinate Domnului se vor răscumpăra şi astfel s-au înstrăinat tot mai mult de Dumnezeu. Atunci Dumnezeu a decis să-L trimită în lume pe Fiul Său. Sfântul Ioan Damaschin ne spune că însuşi creatorul şi Domnul primeşte să lupte pentru creatura Lui şi se face învăţător cu fapta[18].

Fiul lui Dumnezeu a devenit om. Acelaşi Sfânt Părinte citat mai sus afirmă că întrucât duşmanul, adică diavolul, l-a amăgit pe om cu nădejdea dumnezeirii (Fc. 3, 5) Domnul îl amăgeşte pe el îmbrăcându-se cu haina trupului[19]. Cuvântul lui Dumnezeu care era din veşnicie în sânul lui Dumnezeu, deofiinţă cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, Cel fără de început, Dumnezeu fiind S-a făcut Trup (In. 1,14)[20]. „Cuvântul" se referă la Dumnezeu care devine în Iisus Hristos – *Trup*. Nu se precizează că Acesta a devenit om ci *trup*, în textul original fiind folosit termenul de *carne* pentru a arăta legătura cu omenirea slabă, muritoare şi păcătoasă, despre care în versetul anterior se spunea că nu este folositoare pentru primirea calităţii de copil al lui Dumnezeu. Deci Iisus a devenit „carne-trup" ca să ne mântuiască, să ne scape de păcat, dar aceasta nu înseamnă că Iisus a devenit un păcătos „Căci pe El, Care n-a cunoscut păcatul, L-a făcut pentru noi păcat, ca să dobândim, întru El, dreptatea lui Dumnezeu." (II Cor. 5, 21).

Faptul că „S-a sălăşluit între noi" are un rol foarte important în subconştientul oamenilor, deoarece în Vechiul Testament a fost făcută de multe ori promisiunea că Dumnezeu va locui cu ai Săi (Za. 2, 14), aceasta realizându-se în Iisus Hristos, care după întrupare locuieşte în mijlocul oamenilor. Omul a locuit împreună cu Dumnezeu doar înainte de căderea în păcat astfel omul putea să îl cunoască pe Dumnezeu doar indirect, din creaţie, cădere care l-a atras pe acesta într-un întuneric care se va lumina odată cu venirea Mântuitorului cel ce reface legătura dintre Dumnezeu şi om. Prin expresia „şi am văzut slava Lui" înţelegem în sens real că ochii oamenilor L-au văzut pe Iisus ca şi Cuvântul divin (cf. In. 1, 32), dar şi că este prima dată după izgonirea din Rai când oamenii Îl văd din nou pe Dumnezeu. Ioan se include în rândul oamenilor şi se exprimă prin „am văzut", fapt care îl proclamă ca fiind martor ocular la cele întâmplate.[21]

---

[18] Sfântul Ioan DAMASCHIN, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, ed. a III-a, Ed. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 96.
[19] Sfântul Ioan DAMASCHIN, *Dogmatica,* p. 96.
[20] „Şi Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr".
[21] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Ioan*, p. 52.

Prin exprimarea „slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl" Evanghelistul precizează că Iisus este unicul Născut din veci din Tatăl şi putem face o comparaţie cu unicul copil al lui Avraam, care a vrut să-şi ducă jertfă pe singurul său fiu dar acesta a fost cruţat de Dumnezeu în cele din urmă, în schimb, Dumnezeu Îşi jertfeşte Unicul Fiul pentru omenire „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţăveşnică." (In. 3, 16)[22]. Cuvintele „plin de har şi de adevăr" fac referire, cel mai sigur, la Iisus Hristos ca la cuvântul divin, deşi am putea spune că există şi posibilitatea unei referiri la Dumnezeu Tatăl. Se poate remarca şi faptul că în acest verset Hristos este numit pentru prima dată „Fiul",fapt care afirmă clar că „Fiul" şi „Cuvântul" sunt una şi aceeaşi persoană[23].

Părinţii Bisericii susţin că trebuie afirmat cu putere că Dumnezeu şi-a asumat natura umană şi nu trebuie înţeles că Dumnezeu ar fi ales un om desăvârşit cu care să se unească, ci Dumnezeu Însuşi a devenit om (I Cor. 8, 6; II Cor. 8, 9; Flp. 2, 6-8; Efs. 1, 4; Col. 1, 16; In. 1, 1-4; Evr. 1, 1-4), asumându-şi întreaga natură umană păcătoasă şi întreaga omenire pierdută (Rom. 8, 3; Gal. 4, 4; Flp. 2, 6-8). Pentru a înţelege corect şi integral mesajul mântuirii trebuie să înţelegem clar această definiţie dată de Sfinţii Părinţi. Astfel, Trupul lui Hristos în care am fost acceptaţi împreună cu toată umanitatea, constituie temeiul mântuirii noastre. Mântuitorul a purtat firea păcătoasă, chiar dacă El a fost fără de păcat şi chiar dacă în trupul Lui uman întreaga fire este asumată. Deoarece a luat asupra Sa bolile şi suferinţele noastre (Mt. 8, 15-17) le-a putut şi vindeca „Dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre şi zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră şi prin rănile Lui noi toţi ne-am vindecat." (Is. 53, 5).

Datorită acceptării firii noastre păcătoase în Trupul lui Iisus, a putut să ierte păcatele şi să-i accepte pe păcătoşi. „Şi fariseii şi cărturarii cârteau, zicând: Acesta primeşte la Sine pe păcătoşi şi mănâncă cu ei." (Lc. 15, 2). Putem găsi nenumărate locuri în care s-a cârtit în preajma Mântuitorului (Mt. 9, 11; Lc. 5, 30; In. 6,41), dar în contextul de faţă, fariseii şi cărturarii cârteau, deoarece Iisus îi primea lângă El pe păcătoşi şi în plus lua masa împreună cu ei, lucru pe care fariseii îl considerau dispreţuitor, deoarece în Orient a lua masa cu cineva înseamnă un gest de încredere, încredere pe care ei considerau că Mesia nu ar trebui să o acorde păcătoşilor[24].

Astfel tot ceea ce a întreprins Fiul lui Dumnezeu întrupat a avut ca şi ţel noua umanitate pe care a purtat-o în trupul Său. De aceea, Sfântul Apostol

---

[22] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Ioan*, pp. 29-30.
[23] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Ioan*, p. 30.
[24] Gerhard MAIER, *Comentariu biblic Evanghelia după Luca*, vol. 4-5, trad. de Dorina Schinteie, Ed. Lumina Lumii, 2013, p. 648.

Pavel, în I Corinteni 15, 45, Îl numeşte al doilea Adam, „cel de pe urmă" Adam[25]. Dacă prin Adam cel dintâi (om), cel care purta în sine întreaga umanitate, a căzut „omul" (Rom. 5, 19) în Hristos, este creată noua umanitate, El fiind „omul al doilea", „omul nou"[26].

Numai aşa se poate explica şi înţelege natura părtăşiei trupeşti dăruită de Iisus ucenicilor. Prin întrupare, ucenicii au posibilitatea să participe nu doar la învăţătura Lui, ci şi la Trupul Său, comunitatea celor care Îl urmează pe Domnul Cel Înviat şi Înălţat aflându-se în părtăşie în Trupul Lui. Părtăşia cu trupul lui Iisus îi aşază sub cruce, căci în El au fost purtaţi şi acceptaţi ei toţi. Odată cu răstignirea şi moartea lui Iisus a fost răstignită şi omorâtă noua umanitate, căci Iisus Hristos nu a asumat un om, ci întreaga natură omenească căzută. Prin urmare, El a luat în trupul Său toate suferinţele, bolile şi păcatele noastre, purtându-le pe cruce, iar noi suntem răstigniţi şi murim cu El. După învierea din morţi cu trupul preaslăvit umanitatea întreagă asumată pe pământ este purtată în acesta.

Prin taina Sfântului Botez şi a Sfintei Euharistii omul intră în comuniune cu trupul lui Hristos. În Ioan 19, 34-35[27] ucenicul preaiubit face referire explicită la elementele celor două Sfinte Taine, apa şi sângele care curg din trupul răstignit al Domnului Iisus Hristos. Şi Sfântul Apostol Pavel condiţionează statul de membru al Trupului de cele două Taine (Ef. 3, 6). Din toate aceste mărturii se vede că singur Cuvântul predicat nu este suficient pentru realizarea părtăşiei cu trupul lui Iisus Hristos. Deci este nevoie şi de taine al căror scop şi origine este trupul lui Hristos. De fapt, Sfintele Taine există numai fiindcă există un Trup al lui Hristos.

Acelaşi Apostol Pavel ne spune că Botezul reprezintă intrarea în comuniunea Trupului lui Hristos, iar euharistia este păstrarea părtăşiei cu trupul (I Cor. 10, 16-17). Deci botezul ne face mădulare ale trupului lui Hristos, noi fiind botezaţi în Hristos (Gal. 3, 27; Rom. 6, 3), „ca să fim un singur trup" (I Cor. 12, 13). Astfel, prin Duhul Sfânt primim ceea ce Hristos a câştigat în trupul Său pentru toţi. Părtăşia cu trupul lui Iisus pe care o primim prin moartea venită prin botez, asemenea ucenicilor din primul veac, înseamnă că de acum noi suntem ai lui Hristos, trăim „cu Hristos" şi „în Hristos", iar „Hristos este în noi".

În virtutea întrupării toţi oamenii sunt „cu Hristos" (Rom. 5, 18-21; I Cor. 15, 22; II Cor. 5, 14) însă creştinii sunt „cu Hristos" într-un mod deosebit, întrucât prin Botez ei au murit „împreună cu Hristos" (Rom. 6, 8; Col.

[25] „Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viaţă" (I Corinteni 15, 45).
[26] Cf. I Corinteni 15, 47.
[27] „Ci unul din ostaşi cu suliţa a împuns coasta Lui şi îndată a ieşit sânge şi apă. Şi cel ce a văzut a mărturisit şi mărturia lui e adevărată; şi acela ştie că spune adevărul, ca şi voi să credeţi".

2, 20), au fost „răstigniţi" (Rom. 6, 6), „îngropaţi" (Rom. 6, 4; Col. 2, 12), „altoiţi pe El prin asemănarea morţii Lui" (Rom. 6, 5) şi, de aceea au primit făgăduinţa că vor şi trăi „împreună cu El" (Rom. 6, 8; Ef. 2, 5; Col. 2, 12; II Tim. 2, 11; II Co. 7, 3). Prin urmare „a fi cu Hristos" este un dar al Harului numai acelora care recunosc că Hristos este Emanuel („Dumnezeu cu noi").

Aceştia sunt „în Hristos" şi „Hristos este în ei", ei nu mai sunt sub lege ci au fost răscumpăraţi de sub lege şi aparţin lui Hristos. Sfântul Apostol Pavel afirmă că Hristos este pentru noi nu doar prin cuvânt şi atitudine ci şi prin viaţa lui trupească. El se află cu trupul înaintea lui Dumnezeu luând locul nostru, acolo unde de fapt ar trebui să fim noi, fiindcă poartă firea noastră (II Cor. 5, 21; Gal. 3, 13). Prezenţa Trupului Lui în Cuvânt, în Botez, în Euharistie este temeiul oricărei părtăşii trupeşti cu Iisus Hristos.

După Înălţarea Sa la cer şi pogorârea Duhului Sfânt, Iisus este prezent pe pământ sub forma Trupului Său, a comunităţii Sale. Prin urmare, conform viziunii pauline cel botezat devine membru al comunităţii, al Trupului lui Hristos, căci a fi în Hristos înseamnă a fi în comunitate, iar dacă suntem în comunitate suntem şi trupeşte în Iisus Hristos. Deci, concluzia Apostolului este limpede: Trupul lui Hristos este comunitatea Sa, adică Biserica (I Cor. 12, 12).

Biserica fiind una, toţi cei botezaţi sunt „una în Hristos Iisus" (Gal. 3, 28). Biserica este „omul cel nou", zidit după chipul lui Dumnezeu „în dreptate şi în sfinţenia adevărului" (Ef. 4, 24), iar Hristos nu este altul decât chipul Creatorului. Deci, Sfântul Apostol Pavel identifică „omul cel nou" cu Hristos şi Biserica. Hristos este noua umanitate din omul nou, Hristos este Biserica[28]. Fiecare om trebuie să se lepede de „omul cel vechi" şi să se îmbrace cu Chipul lui Dumnezeu, care este Hristos şi Biserica. Deci, cel care se botează intră în comunitate fiind îmbrăcat cu Hristos (Gal. 3, 27).

Pentru a deveni un om nou este necesară intrarea în comunitate prin Trupul lui Hristos, iar cine nu intră în comunitate rămâne acelaşi om vechi. Este limpede mesajul transmis de Pavel: a deveni om nou înseamnă a veni în comunitate, a deveni membru în Trupul lui Hristos, căci omul nou este comunitatea, Trupul lui Hristos, Hristos însuşi[29]. Biserica fiind Trupul lui Hristos este una, dar este totodată multiplicitatea şi părtăşia membrilor ei (Rom. 12, 5). Duhul Sfânt este cel care asigură unitatea şi realizează părtăşia membrilor trupului (Rom. 15, 30), iar viaţa credincioşilor în Trup este viaţa lui Iisus Hristos în ei (Gal. 2, 20).

---

[28] Heinrich Schlier, *Christus und die Kirche im Epheserbrief, Beitr*ägezur historichen Theologie 6, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1930, p. 40.

[29] Heinrich Schlier, *Christus und die Kirche im Epheserbrief,* p. 44.

REÎNVIEREA INSTITUTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN CLUJ-NAPOCA (1990)

ALEXANDRU MORARU

Abstract.The Revival of the Orthodox University Theological Institute from Cluj-Napoca (1990).
The old Orthodox Theological Institute in Cluj existed between 1924-1952. Unfortunately, in 1952, it was abolished by the communist rule in Romania. After the Revolution of December 1989, in the new conditions it was natural tomake a moral reparation to the Orthodox theological education in Cluj.The initiative for this restoration came from Rev. Prof. Dr. Alexandru Moraru, Rev. Prof. Dr. Valer Bel, Rev. Prof. Vasile Stanciu and Pr. Stelian Tofană. A memorandum was drawnup, which, with the blessing of Archbishop Teofil Herineanu, was submitted to the Romanian Patriarchate and the state authorities, in order to obtain approval for the re-establishment of the Institute. The Holy Synod of our Church decided (on February 12, 1990) to re-establish the Theological Institute in Cluj-Napoca. Theyweredesignated: in theposition of rector Rev. Prof. Dr. Alexandru Moraru, and in that of vice-rector Deacon. Prof. Dr. Ioan Vasile Leb.Regardingthespace, it wasagreedthat, tobeginwith, thenew institute wouldfunction in the same building as theTheologicalSeminary, whichhadactuallybeentheformerTheological Institute.On November 22, 1990, in thepresence of severalmembers of theHolySynodled byPatriarch Teoctist Arăpaşu, theofficialreopening of theOrthodox University Theological Institute in Cluj-Napoca took place.

Keywords: *Theological Institute, Cluj, memorandum, reestablishment, reopening, Holy Synod, theological education*

1) Demersuri

Vechiul Institut Teologic Ortodox din Cluj a fiinţat între anii 1924-1952[1]; etapele prin care a trecut acest învăţământ sunt:

a. *Institut Teologic*, cu durata cursurilor de 3 ani (1924-1925);
b. *Academie Teologică*, cu durata cursurilor de 4 ani (1925-1948) şi
c. *Institut Teologic de Grad Universitar,* cu durata cursurilor de 4 ani (1948-1952).

Din nefericire, în lunile iulie-august 1952 a fost desfiinţat de către stăpânirea comunistă din România.

După Revoluţia din decembrie 1989 o serie de instituţii româneşti au revenit la viaţă.

În noile condiţii era firesc să se facă o reparaţie morală şi învăţământului teologic ortodox din Cluj, după nefastul an 1952. Iniţiativa acestei refaceri a venit din partea Pr. Prof. Dr. *Alexandru Moraru*, Pr. Prof. Dr. *Valer Bel,* Pr. Prof. Drd. *Vasile Stanciu* şi Pr. Drd. *Stelian Tofană*; ei au început discuţiile pentru reînfiinţarea Institutului Teologic Universitar Ortodox de aici. În cadrul acestora s-a făcut *un plan de acţiune*: a) să înceapă consultările în această problemă cu Arhiepiscopul *Teofil Herineanu*, conducătorul Arhiepiscopiei Clujului, pe teritoriul căreia urma să se redeschidă înalta Şcoală teologică din Cluj-Napoca şi b) prin Patriarhia Română, să se intervină la autorităţile de stat, pentru a obţine aprobarea reînfiinţării Institutului. Pentru începerea acestor demersuri era însă nevoie de un *act oficial* din partea celor ce au venit cu iniţiativa pomenită; aşa s-a născut ideea unui *Memoriu*[2], ce urma să fie trimis forurilor competente.

Pentru ca acest Memoriu să nu pară o iniţiativă particulară, el a fost prezentat Consiliului profesoral al Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, în data de 23 ianuarie 1990. În cadrul acestui Consiliu s-au ridicat *probleme privitoare la cadrele didactice* de la viitorul institut, (fiind invitaţi toţi profesorii care îndeplineau condiţiile de a putea preda într-o şcoală teologică superioară), precum şi la *spaţiul noi instituţii*. Referitor la cadrele didactice, pe lângă semnatarii Memoriului, au mai aderat la această nobilă idee Pr. Prof. *Remus Lazăr* şi Pr. Prof. *Ioan Chirilă*. În ceea ce priveşte *spaţiul* s-a căzut de acord ca pentru început noul institut să funcţioneze în aceeaşi clădire cu Seminarul Teologic, care de fapt

[1] Alexandru Moraru, *Învăţământul Teologic Universitar Ortodoxe din Cluj (1924-1952),* Ed. a II-a, Cluj-Napoca, 2020 448 p.
[2] *Renaşterea*, I (1990), nr. 1, p. 7; Alexandru Moraru, „Reînvierea Învăţământului Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca – Primii doi ani de activitate", în *AnuarI*, Institutul Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca (din 1992 Facultatea de Teologie Ortodoxă), 1990-1992, pp. 12-15.

fusese înainte a vechiului Institut Teologic din Cluj. La încheierea discuţiilor, s-a notat în Procesul verbal al şedinţei că membrii Consiliului profesoral au fost de acord cu reînfiinţarea Institutului Teologic Universitar Ortodox din Cluj Napoca[3]. În aceeaşi zi (23 ianuarie 1990) s-a prezentat, Arhiepiscopului Teofil Herineanu, Memoriul pomenit împreună cu hotărârea Consiliului profesoral.

Arhiepiscopul Teofil Herineanu a convocat apoi de urgenţă Permanenţa Eparhială, după care, în urma unor discuţii s-a hotărât „reînfiinţarea acestui institut teologic la Cluj, începând cu data de 1 iulie 1990" (Cf. Adresei Nr. 167 / 1990)[4]. La această iniţiativă a Arhiepiscopului Teofil s-a alăturat apoi, printr-o altă adresă (Nr. 190 / 1990) şi Episcopul vicar Iustinian Chira Maramureşanul[5]; menţionăm că ambele adrese au fost înaintate Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Pe de altă parte, prin Platforma de revendicări, Sindicatul liber al elevilor Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca specifica, între altele, dorinţa de reînfiinţare a Institutului Teologic în capitala culturală a Transilvaniei.

Mai mult, din încredinţarea Arhiepiscopului Teofil (în zilele de 28-29 ianuarie 1990), o delegaţie formată din Pr. Drd. *Ştefan Liviu*, vicar administrativ, Pr. Prof. Dr. *Valer Bel,* Pr. Prof. Drd. *Vasile Stanciu* şi Pr. Drd. *Stelian Tofan*ă au înaintat *Memoriul* Arhiepiscopului şi Mitropolitului Dr. *Nicolae Corneanu*, reprezentant al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; delegaţia a fost încredinţată că la proxima şedinţă a Sfântului Sinod va fi discutat Memoriul respectiv şi că se va pleda în favoarea reînfiinţării Institutului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca. Aceeaşi delegaţie a înaintat un exemplar al acestui Memoriu şi Ministrului Cultelor Prof. Univ. Dr.*Nicolae Stoicescu*, care a dat un răspuns favorabil.

La aproximativ două săptămâni după înaintarea Memoriului amintit Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât (în 12 februarie 1990) reînfiinţarea Institutelor Teologice din Cluj-Napoca şi Iaşi[6].

La sfârşitul lunii martie (în 30 martie 1990) s-a primit răspuns favorabil şi din partea Ministerului Cultelor[7].

După obţinerea acestor aprobări s-au prezentat Permanenţei Centrului Eparhial, în frunte cu Arhiepiscopul Teofil Herineanu, propuneri cu privire la cadrele didactice pentru noul Institut Teologic de aici; la discipli-

[3] „Proces verbal din 23 ianuarie 1990", în *Condica de procese verbale ale Consiliului profesoral, 1986-1990,* Cluj-Napoca, pp. 325-326.
[4] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 17.
[5] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 17-18.
[6] Cf. Adresei Nr. 766 / 16 martie 1990; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 23-24.
[7] Cf. Adresei Nr. 1748 / 30.03.1990; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 25.

nele de bază au fost propuși preoți profesori universitari de la Institutul Teologic din Sibiu, iar pentru lectorate și asistențe cadre didactice de la Seminarul Teologic Ortodox Român din Cluj-Napoca, doctori ori doctoranzi în Teologie[8]; aceleași propuneri au fost transmise și Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În urma acestor demersuri, în Permanenţa Eparhială de la Cluj s-a dat acordul cu privire la cadrele didactice ce urmau să predea la Institutul Teologic de aici. La mai puţin de o lună de zile s-a primit o adresă și din partea Cancelariei Sfântului Sinod (Nr. 766 / 1990), prin care s-a solicitat Arhiepiscopului Teofil să dispună măsurile necesare pentru *„afișarea concursului pentru ocuparea posturilor didactice la noul Institut Teologic din Cluj-Napoca, precum și alcătuirea Schemei de funcții și personal de la acea unitate de învățământ*”[9].

În conformitate cu această dispoziţie, Arhiepiscopul Teofil a aprobat numirea personalului administrativ, iar prin Cancelaria Sfântului Sinod a fost deschis concurs pentru titularizarea cadrelor didactice de la noul Institut Teologic de la Cluj-Napoca.

Pentru acest concurs s-a aprobat ţinerea lui în cadrul Institutului Teologic din Sibiu, el având loc în perioada 18-25 iunie 1990.

La concurs au participat 11 candidaţi[10], iar în final fost titularizaţi un număr de opt candidaţi și anume: *Ioan Vasile Leb, Alexandru Moraru, Remus Lazăr, Marius Jucan, Stelian Tofană, Ioan Mircea Ielciu, Valer Bel* și *Irimie Marga*; *Vasile Stanciu* (a fost admis), dar o vreme a fost lăsat titu-

[8] Cf. Adresei Nr. 199 / 1990; și la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învățământului...”, pp. 25-27.
[9] Alexandru Moraru, „Reînvierea învățământului...”, p. 28.
[10] Pr. Dr. *Alexandru Moraru*, profesor titular la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de profesor titular la disciplina Istoria Bisericii Ortodoxe Române (concursul a avut loc în 20 iunie 1990); Diacon Dr. *Ioan Vasile Leb*, asistent titular la Institutul Teologic din Sibiu, pentru postul de profesor titular la Istoria Bisericească Universală (concursul a avut loc în 20 iunie 1990); Pr. Dr. *Valer Bel*, profesor titular la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de asistent titular la Secția sistematică (21 iunie 1990); Pr. *Remus Lazăr*, profesor titular la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de lector titular, Limbi clasice, Greacă și Latină (25 iunie 1990); Prof. *Marius Jucan*, profesor titular la Liceul Sanitar din Baia Mare, pentru postul de lector titular, Limbi germanice, Engleză și Germană (18 iunie 1990); Pr. Drd. *Vasile Stanciu*, profesor titular la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de asistent titular la Muzică Bisericească și Ritual (19 iunie 1990); Pr. Drd. *Stelian Tofană*, preot la Parohia Cluj-Mănăștur I din Cluj-Napoca, pentru postul de asistent titular la Secția biblică (18 iunie 1990); Drd. *Irimie Marga*, pentru postul de asistent titular la Secția practică (25 iunie 1990); Drd. *Ioan Mircea Ielciu*, profesor suplinitor la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de asistent titular la Secția istorică (20 iunie 1990); D-na *Rodica Leb*, profesoară titulară la Școala nr. 3, Agnita, jud. Sibiu, pentru postul de asistent suplinitor la Limba rusă (iunie 1990); D-na *Iuliana Molnar*, profesoară titulară la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca, pentru postul de asistent suplinitor la Limba franceză (iunie 1990). Cf. Alexandru Moraru, „Reînvierea învățământului...”, pp. 31-32.

lar la Seminarul Teologic (şi director), dar şi suplinitor la secţia practică de la Institut[11].

Printr-o altă adresă, Cancelaria Sfântului Sinod a arătat că ţinerea concursului de admitere pentru viitorii studenţi de la Cluj-Napoca va avea loc la Institutul Teologic din Sibiu, fapt ceea ce s-a şi întâmplat[12].

Tot la solicitarea Cancelariei Sfântului Sinod s-a purces la alegerea conducătorilor acestui Institut în şedinţa din 22 august 1990; în urma voturilor, desemnându-se în funcţia de rector Pr. Conf. Dr. *Alexandru Moraru* (din 1 decembrie 1990, profesor titular), iar în cea de prorector Diac. Conf. Dr. *Ioan Vasile Leb*[13].

Cât priveşte clădirea noului Institut ea a fost stabilită în localul din Piaţa Victoriei (Avram Iancu) nr. 18, împărţit în două: aripa stângă de la intrarea în curtea şcolii a fost afectată pentru institut, iar partea de răsărit s-a lăsat în continuare pentru seminar[14].

Pentru a se putea începe cursurile cu primii doi ani de studii era nevoie atât de studenţi cât şi de cadre didactice de la Institutul Teologic din Sibiu; cât priveşte studenţii, au venit la Cluj cei care au dat examen de admitere pentru Cluj-Napoca, dar şi studenţi din anul II, absolvenţi ai Seminarului Teologic de aici; la solicitarea Arhiepiscopului Teofil Herineanu, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Antonie Plămădeală a aprobat ca un număr de cinci cadre didactice de la Institutul Teologic din Sibiu să predea disciplinele lor de specialitate la Institutul Teologic din Cluj-Napoca; era vorba despre Pr. Prof. Dr. *Dumitru Abrudan* – Studiul Vechiului Testament şi Limba ebraică; Pr. Prof. Dr. *Vasile Mihoc* – Studiul Noului Testament, iar pentru viitor Pr. Prof. Dr. *Ilie Moldovan* – Morală creştină şi Arhid. Prof. Dr. *Ioan Floca* – Drept Bisericesc cu noţiuni de administraţie şi contabilitate parohială[15]; între timp a primit aprobare şi Pr. Prof. Dr. *Liviu Streza* (viitorul Mitropolit al Ardealului) pentru disciplinele: Liturgică, Pastorală şi Artă creştină[16].

De remarcat că, atât cadrele didactice titulare şi suplinitoare, precum şi rectorul şi prorectorul Institutului Teologic Universitar din Cluj au fost validaţi atât de Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Ardealului, cât şi de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române[17].

Iată cum a arătat primul stat de funcţii de la Institutul Teologic Universitar din Cluj-Napoca (1990-1991)

---

[11] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 33.
[12] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 33-34.
[13] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 38.
[14] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 34.
[15] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 40-41.
[16] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 42.
[17] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 32-33 şi p. 50.

Nr. crt.	Numele şi prenumele cadrului didactic	A predat disciplinele	În anul	Nr. orelor săptămânale	
				pe ani de studii	total
1	Pr. Prof. dr. Dumitru Abrudan (asociat)	- Studiul şi exegeza Vechiului Testament – curs - Vechiul Testament – seminar - Limba ebraică - seminar	I II I II I II	2 2 1 1 1 1	8
2	Pr. Prof. dr. Vasile Mihoc (asociat)	- Studiul şi exegeza Noului Testament – curs - Noul Testament - seminar	I II I II	2 2 1 + 1 pe grupe 1 + 1 pe grupe	8
3	PS. Episcop dr. Ioan Mihălţan Crişanul (suplinitor)	- Îndrumări misionare şi ecumenism – curs - Îndrumări misionare şi ecumenism - seminar	I II I II	1 1 1+1+1 pe grupe 1+1+1 pe grupe	8
4	Pr. Prof. dr. Alexandru Moraru (titular) – conferenţiar între 1 octombrie 1990 – 1 decembrie 1990	- Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de Paleografie – curs - Istoria Bisericii Ortodoxe Române şi Paleografie - seminar	I II I II	2 2 2 2	8
5	Diac. Conf. dr. Ioan Vasile Leb (titular)	- Istoria Bisericească Universală – curs - Istoria Bisericească Universală - seminar	I II I II	2 2 1+1+1 pe grupe 1+1+1 pe grupe	10

Nr. crt.	**Numele şi prenumele cadrului didactic**	**A predat disciplinele**	În anul	**Nr. orelor săptămânale**	
				pe ani de studii	**total**
6	Pr. Prof. dr. Alexandru Moraru (suplinitor de la 1 octombrie la 1 noiembrie 1990), apoi Dr. Adrian Andrei Rusu (asociat de la 1 noiembrie 1990)	- Bizantonologie - curs	I II	2 2	4
7	Diac. Conf. dr. Ioan Vasile Leb (suplinitor)	- Patrologie şi literatură postpatristică – curs - Patrologie - seminar	I II I II	2 2 1+1+1 1+1+1	10
8	Pr. dr. Valer Bel (titular)	- Secţia sistematică - seminarii	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
9	Pr. Lect. Remus Lazăr (titular)	- Limba greacă – curs - Limba greacă – seminar - Limba latină – curs - Limba latină - seminar	I II I II I II I II	2 2 1 1 2 2 1 1	12
10	Lect. drd. Marius Jucan (titular)	- Limba engleză – curs - Limba engleză – seminar - Limba germană – curs - Limba germană - seminar	I II I II I II I II	1 1 1+1 1+1 1 1 1+1 1+1	12

Nr. crt.	Numele şi prenumele cadrului didactic	A predat disciplinele	În anul	Nr. orelor săptămânale	
				pe ani de studii	total
11	Pr. dr. asist. Stelian Tofană (titular)	- Secţia biblică - seminarii	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
12	Drd. Asist. Irimie Marga (titular)	- Secţia istorică (detaşat aici de la Secţia practică până la 1 noiembrie 1990 – plecat apoi la studii în Austria); din 1 decembrie 1990 – 1 iulie 1991 – suplinire pr. dr. Dumitru Megheşan - seminarii	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
13	Pr. drd. Vasile Stanciu (suplinitor)	- Muzică bisericească şi ritual	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
14	Pr. drd. Ioan Chirilă (titular)	- Formare duhovnicească şi duhovnic I	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
15	Pr. Vasile Flueraş (suplinitor)	- Formare duhovnicească şi duhovnic II	I II	7 (pe grupe) 7 (pe grupe)	14
16	Asist. Rodica Leb (suplinitor)	- Limba rusă – curs - Limba rusă - seminar	I II I II	1 1 1+1+1 1+1+1	8
17	Asist. Iuliana Molnar (suplinitor)	- Limba franceză – curs - Limba franceză - seminar	I II I II	1 1 1+1+1 1+1+1	8

2) Festivitățile de deschidere

Deschiderea oficială a primului an universitar la Institutul Teologic Universitar din Cluj-Napoca (1990-1991) a fost legată de un însemnat moment din viaţa Eparhiei Clujului: hirotonirea şi instalarea Prea Sfinţitului Părinte Dr. *Irineu Pop Bistriţeanul* ca Episcop vicar.

Cu acest prilej au venit la Cluj mai mulţi membri ai Sfântului Sinod, în frunte cu Patriarhul *Teoctist* (încă din seara zilei de 20 noiembrie 1990).

În 21 noiembrie 1990 (de sărbătoarea intrării în Biserică a Maicii Domnului) a avut loc ceremonia prin care se aducea la Cluj un nou Episcop vicar, Prea Sfinţitul Irineu Pop Bistriţeanul.

A doua zi, în 22 noiembrie 1990, în Catedrala Arhiepiscopală s-a oficiat slujba *Te-Deum*-ului cu ocazia sărbătoririi redeschiderii Institutului Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca. La *Te-Deum* a slujit Episcopul vicar *Irineu Pop Bistriţeanul*, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi alcătuit din cadre didactice de la noul Institutul Teologic din Cluj-Napoca, invitaţi de la Institutele Teologice din Bucureşti şi Sibiu, slujitori ai Catedralei Arhiepiscopale.

La această slujbă au asistat Patriarhul *Teoctist*, Arhiepiscopul şi Mitropolitul *Daniel Ciobotea* al Moldovei şi Bucovinei, Arhiepiscopul şi Mitropolitul *Antonie Plămădeală* al Ardealului, Arhiepiscopul *Teofil Herineanu* al Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopul *Iustinian Chira* al Maramureşului, Episcopul vicar *Serafim Joantă* al Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiereul vicar *Ioan Mihălţan* al Oradiei, Dl. Prof. *Szabo Árpád*, rectorul Institutului Teologic Universitar Protestant din Cluj-Napoca, invitaţi, preoţi, studenţi, elevii şi un mare număr de credincioşi.

După oficierea slujbei *Te-Deum*-ului a luat cuvântul Pr. Prof. Dr. *Alexandru Moraru*, rectorul Institutului Teologic Universitar din Cluj-Napoca. În cuvântul său a prezentat evoluţia istorică a învăţământului teologic din Cluj între anii 1924-1952, după care a accentuat mai întâi că

> „După Revoluţia din Decembrie 1989, învăţământul teologic universitar din Cluj-Napoca a fost readus la viaţă, având în acest municipiu un mare rol duhovnicesc, cultural şi social”[18].

Mai apoi, a evidenţiat

> „rolul important pe care îl are învăţământul teologic la întărirea vocaţiei şi în «dăltuirea» de către profesori în sufletele studenţilor, a profilului slujitorului autentic al Sf. Altar, Şcoala fiind a doua etapă care verifică, promovează, califică şi cultivă vocaţia pentru preoţie…
> Mulţumim lui Dumnezeu că majoritatea studenţilor noştri pe care îi pregătim în vederea primirii harului preoţesc sunt oameni de vocaţie, de caracter, care vor deveni podoabe de mare preţ ale Bisericii noastre

[18] Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului…”, p. 53.

> străbune, stâlpi şi temelie ai adevărului credinţei noastre.
> Prin ei flacăra credinţei noastre va aprinde candele sufletelor miilor de credincioşi. Dar aceasta numai atâta vreme cât ei vor fi conştienţi că «Preotul este un vas ales pentru un lucru sfânt», un om deosebit de ceilalţi, dar care suferă cu orice suferind, cu orice neputincios şi se bucură de lucrarea sinceră a fiecărui credincios.
> El va da seama înaintea lui Dumnezeu pentru fiecare păstorit. El se va mântui sau se va pierde cu credincioşii săi. El este «omul lui Dumnezeu» între credincioşi, el este «lumina lumii»şi «soarele pământului». El liturghiseşte împreună cu îngerii înaintea lui Dumnezeu şi înduhovniceşte pe credincioşi spre mântuire «în numele, din harul şi cu puterea lui Dumnezeu». Aceasta este adevărata preoţie, pe aceasta să o urmaţi.
> Acestea sunt ţelurile Institutului nostru şi de aceea ne bucurăm în credinţă, nădăjduim în dragostea lui Dumnezeu care iată, azi, a trimis «sobor de aleşi ai Săi» pentru ca «Bucuria noastră să fie deplină»”[19].

În încheiere, rectorul Institutului a adresat cuvinte de mulţumire tuturor celor care au participat la acest moment important din viaţa Institutului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca.

Mai apoi corul Seminarului Teologic din Cluj-Napoca condus de Pr. Prof. Dr. *Vasile Stanciu* a interpretat cântece închinate Maicii Domnului.

După concert, Patriarhul *Teoctist Arăpaşu* a rostit un ales cuvânt de învăţătură, în care a spus, între altele:

> „Fiind în «Casa Tatălui Meu» se cuvine ca această redeschidere să fie nimbată de Altar, de harul dumnezeiesc ce se revarsă în slujirea liturgică în Chipul Său din noi. Aceasta este misiunea noastră, iar acum după jertfa tinerilor, să ne unim gândurile în viitorul Sfintei Biserici, rămânând legaţi de Sfântul Altar care ne dă conştiinţa unităţii noastre în dragostea Unicului Dumnezeu...
> Să reţinem, vă las ca pe un testament al Bisericii noastre, al ierarhilor şi al Î.P.S. Sale Daniel al Moldovei şi Bucovinei lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, că drumul din Moldova şi Ţara Românească spre Transilvania a fost deschis şi bătătorit de cărturarii ce aduceau merinde duhovnicească în locul suferinţelor. Mărturie ne stau ctitoriile voievodale care consfinţesc unitatea Altarului român. Aşa să rămână în veci.
> Vă pun, apoi, la inima voastră de tineri slujitori, îndemnul părintesc ca acum când aţi dat curs chemării divine să faceţi din întreaga voastră pregătire o neîncetată liturghie. Cursurile, meditaţiile, rugăciunile să le celebraţi ca nişte slujitori ai lui Hristos de acum...
> Al doilea nimb este cel al ocrotirii Maicii Domnului pentru preoţi, călugări, ierarhi, Maica Domnului e totul, este Maica Domnului care şi-a încredinţat toată fiinţa sa lui Dumnezeu.

[19] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate făcut poporului român – redeschiderea Institutului Teologic Universitar Ortodox Român din Cluj-Napoca – 22 noiembrie 1990”, în *Renaşterea*, I (1990), nr. 11, p. 4.

> ... al treilea nimb al sărbătorii de azi este conferit prin părtăşia prin noul ierarh la temelia Bisericii lui Hristos, care prin Duhul Sfânt ce a sfinţit va fi nouă mângâietor în desfăşurarea activităţii noastre de pregătire şi zidire teologică...
> Iată cele trei lumini ce încununează acest praznic al aşezământului teologic clujean. Să le aveţi la inimă şi să vedeţi cât de liniştiţi, de senini, şi de mulţumiţi veţi fi faţă de fiecare lucru ce-l veţi săvârşi..."[20].

În încheiere a adus elogii preoţimii din Eparhia Clujului pentru pilda de statornicie în credinţa străbună.

A urmat apoi Arhiepiscopul şi Mitropolitul *Antonie Plămădeală* al Ardealului, licenţiat al fostului Institut Teologic din Cluj în anul 1949.

În cuvântul său a arătat că pentru dânsul Institutul de la Cluj este o „Alma mater" a pregătirii sale teologice şi a accentuat necesitatea redeschiderii mai pronunţate a laturii de pregătire a studenţilor în teologia apologetică şi în cadrul acesteia să se cultive raţiunea, amintind dintr-un dicton pascalian că:

> „<<Inima are raţiuni despre care mintea nu ştie că le are>>. Ori descoperirea acestora nu se poate face decât prin însuşirea celor două laturi, pe care trebuie să le unească în sine teologul – rugăciunea şi cultura. Iar un om de cultură nu poate fi decât acela care trece peste programa analitică şi pătrunde operele marilor scriitori, marilor oameni de cultură: Tolstoi, Dostoievski, Dante, Balzac etc...
> Un bun teolog trebuie să cunoască filosofia, chiar dacă Heidegger spune «Că ea descrie şi nu soluţionează nimic niciodată», căci aceasta nu este decât conştiinţa lui, zicem noi, că s-au plinit cuvintele scripturistice «i-au lăsat în voia minţii lor» şi au căzut despărţindu-se de voia Lui. Pe lângă aceasta, trebuie să fie, ca un veşmânt luminat, «prin care intrăm în spaţiul iubirii lui Dumnezeu, care este peste tot». Vina de a nu beneficia de iubirea Lui e a noastră (ne ascundem de soare deşi vrem să ne încălzim)"[21].

Mai apoi, Mitropolitul amintit a prezentat o istorioară din Sfinţii Părinţi despre post şi rugăciune, despre care trebuiau să ia aminte şi viitorii slujitori ai Sfintelor Altare.

Din Catedrala Arhiepiscopală, festivităţile au continuat în Sala festivă a Institutului.

La rândul său, Arhiepiscopul şi Mitropolitul *Daniel Ciobotea* al Moldovei şi Bucovinei a vorbit despre Teologia slujirii Bisericii. Între altele a spus:

> „Unul dintre Apostoli are numele de Teologul, Sfântul Apostol şi Evanghelist Ioan. Dacă privim asupra Evangheliei sale, observăm că el

[20] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate...", pp. 4-5; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", pp. 54-55.
[21] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate...", p. 5; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...", p. 56.

nu repetă pe sinoptici, ci îi completează şi îi adânceşte, nu repetă instituirea Tainei Sfintei Euharistii, ci face teologia Sfintei Euharistii (Ioan 6), care nu e doar o taină «spre iertarea păcatelor», ci o taină pentru înviere, o taină a comuniunii veşnice cu Hristos cel Înviat. Şi tot la Sfântul Evanghelist Ioan găsim esenţa înţelesului apostolic al Teologiei – I Ioan 1-3, loc în care se arată de ce vorbeşte despre Dumnezeu. Şi din care se desprind următoarele învăţături: 1. Teologia este o experienţă vie de comuniune cu Dumnezeu şi 2. Teologia este o vestire a lui Dumnezeu altora pentru a lărgi comuniunea Koinoniei noastre cu Tatăl şi cu Fiul ... şi cu Duhul Sfânt.

Înţelesul apostolic al Teologiei este «a auzi, a vedea, a contempla cuvintele vieţii şi a-L atinge» pe Hristos...

Noi avem această experienţă în viaţa de rugăciune şi în viaţa liturgică. Această realitate trebuie să o trăim noi, pentru că teologul este un îndrăgostit de Hristos şi de Biserică şi prin aceasta se deosebeşte de ceilalţi. De aceea, poate atrage pe alţii, el fiind un mădular al Bisericii menit să întărească comuniunea eclesială.

În contextul acestor afirmaţii putem spune că Teologia este o ştiinţă a mântuirii şi a fericirii veşnice şi că azi se deschide o facultate a bucuriei, a trăirii omului cu Dumnezeu...

Concludem, aşadar, că Teologia de care are nevoie Biserica trebuie: 1) să fie duhovnicească; importanţa rugăciunii e primordială, ea înmulţeşte dragostea, iar când nu poţi iubi pe cineva pomeneşte-l în rugăciuni; 2) să fie pastorală (care analizează problemele reale cu care se confruntă Biserica şi dă soluţii)...

Teologia trebuie să fie misionară, să transmită credinţa primită generaţiei următoare; să reînnoade dialogul credinţă-cultură să arate tinereţea veşnică a Ortodoxiei, care constă în aceea că ea sfinţeşte nu numai intelectual ci şi subconştientul, să arate şi să conştientizeze despre misiunea cosmologică a slujirii pentru a fi înlăturate dezastrele ecologice, să fie o mărturie ecumenică.

Până acum am făcut ecumenism pentru că ne-am permis să respirăm, să trimitem la studii, acum să facem un ecumenism pentru a prezenta experienţa unui creştinism statornic, răstignit de 10 ori şi înviat de 10 ori, să arătăm că singura expansiune a Bisericii Ortodoxe este în sensul vertical, din suflet la cer.

Am îndurat istoria prigonirii, să ne bucurăm. Avem un fond spiritual unic în Europa, să-l păstrăm şi să-l dăm mărturie în toată lumea”[22],

a încheiat Arhiepiscopul şi Mitropolitul Daniel.

Apoi a luat cuvântul Arhid. Prof. Dr. *Constantin Voicu*, rectorul Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu, care a transmis salutul frăţesc în numele institutului pe care îl conducea, arătând strânsele relaţii

[22] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate...”, p. 5; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...”, pp. 56-57.

între cele două institute (Sibiu şi Cluj); a afirmat că dacă în 1952, cadrele didactice de la Cluj au mers la Sibiu, de acum vor veni de la Sibiu la Cluj; era vorba de anul 1952 când Institutul teologic din Cluj a fost desfiinţat de comunişti, iar o parte din cadrele didactice de la Cluj au fost transferate la Sibiu; din 1990 încoace, o perioadă de timp, cadrele didactice de la Sibiu au suplinit catedre la Institutul, respectiv, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca[23].

Din partea Institutului Teologic de grad universitar din Bucureşti a luat cuvântul Pr. Prof. Dr. *Dumitru Radu*, prorectorul acestuia; el a afirmat că

> „redeschiderea unui Institut Teologic înseamnă un spor în cultură şi învăţătură teologică. De aceea se impun o serie de cerinţe ce trebuie îndeplinite pentru bunul mers al şcolii teologice şi evoluţiei religioase în Transilvania: recitirea culturii şi literaturii româneşti pentru edificarea în unele probleme ca: Şcoala Ardeleană, trecutul Bisericii din Transilvania (1698-1701) ş.a.; să fim apărători ai credinţei străbune, pentru că [suntem] armata de geniu pentru apărarea unităţii româneşti şi a Ortodoxiei; să ne construim un factor de coeziune între Universitate şi Teologie pentru a înlesni dialogul cultură-credinţă”[24].

La încheierea festivităţilor a luat cuvântul Episcopul *Iustinian Chira* al Maramureşului; el a

> „mulţumit lui Dumnezeu că până la eliberare a existat aici un Seminar Teologic, care datorită nivelului academic al profesorilor a ţinut viu suflul înălţător şi ziditor al creşterii noastre în Hristos, prin învăţarea Teologiei şi propovăduirea ei... A mulţumit ... lui Dumnezeu pentru binecuvântarea care s-a pogorât asupra noului Institut, prin prezenţa Prea Fericirii Sale şi a înalţilor Mitropoliţi. A cerut Corpului profesoral să se ocupe de alcătuirea unei istorii a Bisericii din Transilvania; să se organizeze unele conferinţe în importante centre pentru a putea fi spulberată necunoştinţa sau ignoranţa unora dintre intelectuali cu privire la Istoria Bisericii din trecut şi de astăzi şi pentru a se reînnoda dialogul cultură-credinţă ...; a arătat apoi ... că prezenţa sinodalilor în mijlocul credincioşilor este un element de reechilibrare a vieţii sociale şi a dat câteva sfaturi care să fie observate pentru bunul mers al unei şcoli teologice; profesorii să se preocupe foarte mult de viaţa duhovnicească şi liturgică a studenţilor; să avem duhovnici destoinici şi buni; „pedagogii” să fie iscusiţi şi să nu fie doar cu numele, ci să aibă ca model pe marele pedagog Hristos, pe care să-L urmeze; să studieze marile cărţi de pedagogie; să acordăm sprijinul necesar conducerii celor două instituţii, pentru a creşte slujitori buni ai sfintelor

[23] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate...”, p. 5; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...”, p. 58.
[24] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate...”, p. 5; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului...”, p. 58.

> Biserici pentru că dacă vom neglija pregătirea lor suntem cei mai de plâns din lume; să ne interesăm de problemele lor şi să nu-i lăsăm să lupte singuri cu ispitele”[25].

Festivităţile redeschiderii Institutului Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca s-au încheiat cu frumoasa cântare bisericească „*Doamne al puterilor fii cu noi …*” şi cu intonarea imnului patriarhal.

La urmă, Patriarhul *Teoctist* a binecuvântat întreaga adunare, noi rămânând cu nădejdea că în această zi (22 noiembrie 1990) s-a pus un început bun la temelia Institutului Teologic Universitar Ortodox din Cluj-Napoca, din 1992, Facultate de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca.

[25] Ioan Chirilă, „Un act de dreptate…”, p. 6; şi la: Alexandru Moraru, „Reînvierea învăţământului…”, pp. 58-59.

RECHIZITORIU CONSTANTINIAN LA ADRESA PERSECUTORILOR, A PĂGÂNILOR ŞI A ERETICILOR

GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

Abstract. The Constantinian Indictment against the Persecutors, Pagans and Heretics.
In the historical literature dedicated to emperor Constantine the Great, we observe he was apprehended as an apologist of Christianity. Starting from such premises, we propose an analysis of the position the faithful basileus adopted towards the ones that previously persecuted the Christians, towards the ones that were still not converted to Christianity, and towards the ones that distorted the Christian teachings. In this sense, we will make use of the springs, orations and official acts from Eusebian corpus and we will synthesize the accusations the emperor brought to the opponents of the Christian religion, his arguments and personal spiritual motivations. As an apologist in front of the pagans, persecutors and heretics, Constantine the Great precisely identified the elements that generated conflicts in the relationships between Christianity, the pagan religions and the heretic manifestation. His indictment against the adversaries of Christianity perceived as a vehicle of imperial unity and path towards personal salvation is unsparing, and the imperial legislative measures are explicit.

Keywords: *Constantine, Christianity, apologist, persecutors, pagans, heretics.*

În literatura istorică viaţa, activitatea şi politica religioasă a împăratul Constantin cel Mare au fost receptate în multe registre. Una dintre aceste perspective este aceea în care el apare în postura de apologet al creştinismului[1].

[1] Vezi în acest sens şi studiul nostru Gabriel Viorel Gârdan, *Constantine The Great, The Apologist of Christianity* în Dr. Sergiu Popescu (coord.), *The Christian Paradigm of a United Europe. The Historical and Religious Dimension of The Reign of Saint Constantine The Great and His Present Reception,* Regional Development Foundation, Sofia, 2014, pp. 174-183.

Pornind de la această premisă, ne propunem să analizăm modul în care basileul i-a perceput şi s-a raportat la cei care au persecutat anterior domniei lui pe creştini, la contemporanii lui care încă nu s-au convertit la creştinism şi la cei care au denaturat învăţătura creştină. Pentru a putea decripta poziţionarea împăratului creştin faţă de persecutori, păgâni şi eretici, vom face recurs la izvoare, la cuvântări şi acte oficiale, provenind din corpusul scrierilor eusebiene. Dintre acestea unele aparţin în mod evident lui Eusebiu de Cezareea, în timp ce altele îi sunt atribuite lui Constantin cel Mare[2]. Pe acest fundament documentar ne propunem să prezentăm sintetic acuzaţiile pe care împăratul Constantin le aduce la adresa adversarilor religiei creştine şi să punctăm argumentele şi motivaţiile spirituale ale împăratului creştin.

Analiza istoriografiei scoate în evidenţă faptul că Mark Edwards[3] este istoricul care a surprins cel mai bine şi a argumentat cel mai convingător dimensiunea apologetică a preocupările constantiniene. El identifică *Cuvântarea la adunarea sfinţilor* atribuită lui Constantin şi păstrată în corpusul eusebian ca fiind textul de bază care conturează imaginea de apologet a lui Constantin cel Mare[4].

În capitolul XXXII din cartea a IV-a a *Vieţii fericitului împărat Constantin*, istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea[5] face referire la modul în care împăratul îşi alcătuia cuvântările în limba latină şi ulterior erau traduse de alte persoane în limba greacă. Fără să ofere prea multe detalii, el menţionează o cuvântare rostită de către Constantin cel Mare, intitulată de acesta *Către adunarea sfinţilor,* pe care intenţionează să o ofere cititorilor cu titlu de exemplu la finalul lucrării sale[6]. Majoritatea manuscriselor

---

[2] Printre cei care au adunat scrisorile lui Constantin cel Mare din diferite surse, le-au grupat şi aşezat în ordine cronologică se numără Heinz Kraft, *Kaiser Konstantins religiöse Entwicklung,* Tübingen, 1955. Potrivit lui Emanoil Băbuş, aceste texte au fost prezentate şi analizate sistematic iniţial de H. Dörries, *Das Selbstzeugnis Kaiser Konstantins,* Göttingen, 1954 şi recent de Pierre Marraval, *Lettres et discours,* La Belles Lettres, Paris, 2010. Vezi Pr. prof. dr. Emanoil Băbuş, *Probleme religioase în scrisorile imperiale constantiniene* în Pr. prof. dr. Nicolae Chifăr, Pr. lect. dr. Daniel Buda (coord.), *Împăratul Constantin cel Mare şi viziunea sa asupra vieţii sociale, politice, religioase şi culturale a Imperiului Roman,* Ed. Andreiană & ASTRA Museum, Sibiu, 2013, pp. 76-77.

[3] Mark Edwards, *The Constantinian Circle and the Oration to the Saints,* în *Apologetics in the Roman Empire,* edited by Mark Edwards, Martin Goodman, Simon Price, Christopher Rowland, Oxford University Press, 1999, pp. 251-275.

[4] Una dintre cele mai amănunţite analize ale acestei cuvântări a fost prezentată sub forma unei cercetări doctorale la King's College, London, de către David John Ison, *The Constantinian Oratio to the Saints - autorship and background,* în anul 1985.

[5] Pentru o analiză recentă a modului în care imaginea lui Constantin este reflectată în textele lui Eusebiu vezi Timoty Barnes, *Constantine. Dinasty, Religion and Power in the Later Roman Empire,* Willey Blackwell, 2014, pp. 8-13.

[6] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* studiu introductiv de Emilian Popescu, traducere şi note de Radu Alexandrescu, în col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* SN, 8, Ed. Basilica, Bucureşti, [2]2012, p. 228.

şi implicit cele mai importante ediţii[7] şi unele dintre traducerile[8] lucrării biografice dedicată de Eusebiu împăratului Constantin cuprind ca anexă şi această cuvântare atribuită, aşadar, lui Constantin şi intitulată *Oratione ad Sanctum Coetum - Cuvântare la adunarea sfinţilor*[9]. Patrologul Hubertus Drobner, într-o scurtă analiză cu privire la lucrarea lui Eusebiu care înglobează această cuvântare[10], sugerează că Viaţa fericitului împărat Constantin este mai degrabă un panegiric al împăratului, decât o lucrare istorică, în care sunt menţionate doar acele aspecte care fac referire la religiozitatea sa şi sunt menite să pună în valoare meritele acestui „prinţ binecuvântat". Constantin este înfăţişat şi, am spune noi, promovat ca un lider ales de Dumnezeu că îi conducă pe oameni. El, în numele lui Dumnezeu şi cu puterea Sa, s-a arătat victorios împotriva tuturor duşmanilor creştinismului[11]. Din acest punct de vedere, textul pe care Eusebiu îl include în lucrarea sa, la care noi facem referire, este utilizat de istoricul bisericesc ca un puternic argument astfel încât „mărturia ce o aduc eu [Eusebiu] să nu poată părea o simplă înşiruire de vorbe goale"[12].

S-au purtat discuţii ample cu privire la autenticitatea lucrării şi la paternitatea sa constantiniană[13]. Noi nu ne propunem aici să reluăm

---

[7] PG 20, col. 1253-1316; ediţia critică Ivar A. Heikel, *Eusebius Werke* I, în col. *Die griechischen christlichen Schriftsteller,* 7, Leipzig, 1902, pp. 149-192.

[8] Vezi spre exemplu Ernest Cushing Richardson, *The Life of Constantine by Eusebius, toghether vith the Oratio of Constantine to Assemby of the Saints and the Oration of Eusebius in Praise of Constantine,* A revised translation with prologomena and notes, in *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church,* second series, vol. 1, Michigan, 1890.

[9] Constantin cel Mare, *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXV, 3 în Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin şi alte scrieri*, pp. 249-297.

[10] Timothy Barnes opinează că Eusebiu de Cezareea a grupat de la început Viaţa lui Constantin, Cuvântarea la adunarea sfinţilor şi cele două discursuri în cinstea lui Constantin rostite de el cu diferite ocazii cu intenţia de a fi citite împreună pentru a justifica pretenţia sa că este cunoscătorul de referinţă al împăratului creştin Constantin şi a politicii sale religioase. Timoty Barnes, *Constantine. Dinasty, Religion and Power in the Later Roman Empire,* p. 12.

[11] Hubertus R. Drobner, *The Fathers of The Church. A Comprehensive Introduction,* Hendrickson Publishers, 2007, pp. 229-230. Vezi şi Stylianos G. Papadopoulos, *Patrologie,* vol. II/1, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2009, p. 135.

[12] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* IV, 32, p. 228.

[13] Făcând o trecere în revistă a principalilor contestatari ai paternităţii constantiniene a *Cuvântării la adunarea sfinţilor,* H. A. Drake constată că primele dubii le-a exprimat, în anul 1845, J. P. Rossignol în lucrarea *Virgile et Constantin le Grad.* Paternitatea a fost negată categoric de editorul Ivar A. Heikel, în special, în capitolul 1 din lucrarea *Kritische Beiträge zu den Constantin-Schriften des Eusebius* (Leipzig, 1911). Un nou val de critici s-a iscat în contextul negării autenticităţii şi a paternităţii eusebiene a *Vita Constantini,* începând cu Henri Grégoire. Pe aceeaşi linie se situează şi Norman Baynes care consideră că acest text nu poate fi utilizat pentru a demonstra convingerile personale ale împăratului Constantin. Vezi în acest sens Norman H. Baynes, „Constantin the Great and the Christian Church" în *Proceding of British Academy,* London, 1929; H. A. Drake, „Suggestions of Date in Constantine's Oratio to the Saints" în *The American Journal of Philology,* vol. 106, no. 3 (Autum, 1985), pp. 335-349; H.A Drake, „Policy and Belief in Constantine's Oratio to the Saints" în *Studia Patristica,* XIX, (1989), pp. 43-51.

discuţiile pe această temă[14], ci asumăm premisa că lucrarea, scrisă iniţial în limba latină şi tradusă apoi în limba greacă, îi aparţine ca formă şi conţinut, cel puţin în forma sa primară, lui Constantin cel Mare. Această cuvântare despre care se crede că a durat cel puţin două ore[15] a fost rostită cel mai probabil în Vinerea mare[16] în faţa unui auditoriu format cu precădere din clerici.

Dacă avem în vedere mărturia aceluiaşi Eusebiu de Cezareea această cuvântare nu este un fapt singular. Constantin era preocupat de studiu, de expunerea în scris a punctelor sale de vedere. El îşi făcuse un obicei din a scrie în momentele de răgaz şi din a rosti cuvântări, fiind convins că în relaţia cu masele cea mai eficientă armă este puterea convingerii. De asemenea, pentru el era un lucru firesc ca, în cadrul cuvântărilor, să dezbată probleme de natură teologică. Când era vorba de cuvântările cu conţinut teologic adopta chiar o atitudine specială: îşi îndrepta ţinuta, lua o înfăţişare severă şi cobora glasul. Ca urmare a unei astfel de abordări şi datorită convingerii cu care îşi susţinea punctul de vedere reuşea să smulgă auditoriului strigăte de încuviinţare[17].

Scopul pentru care a fost scrisă şi rostită iniţial cuvântarea a fost receptat în mod diferit. Fundamentată teologic, argumentată cu exemple din filosofie, redactată în limba latină şi tradusă în greacă, cuvântarea a fost scrisă probabil pentru a converti pe necredincioşi, pentru a pune capăt unor dispute între credincioşi sau pentru a ilustra pietatea autorului[18]. Ulterior ea a fost percepută ca fiind un ghid al politicii şi al credinţei împăratului[19], cu atât mai mult cu cât se apreciază că textul include o argumentare complexă pentru o politică religioasă sofisticată[20].

Cuvântarea împăratului rostită în contextul praznicului Patimilor care este „aducător de binecuvântare mulţimii închinătorilor Acelui Dumnezeu Care e ţelul de pe urmă a toată închinarea”[21] îşi fundamentează dimensiunea apologetică pe trei idei de forţă: (1) superioritatea monoteismului, (2)

---

[14] Vezi şi Emilian Popescu, *Studiu introductiv* în Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin şi alte scrieri,* pp. 61-68.

[15] Mark Edwards, „The Constantinian Circle and the *Oration to the Saints”,* p. 252.

[16] Cu privire la data şi locul în care au fost ţinută această cuvântare există mai multe teorii. Sunt menţionaţi anii 314, 317, 325 sau chiar 337. Sardica, Constantinopol sau Nicomidia sunt locurile în care ar fi fost posibil să se ţină o astfel de cuvântare. Vezi analizele excelente ale lui Timothy Barnes, „The Emperor Constantine’s Good Friday Sermon” in *The Journal of Theological Studies*, 27, 1976, pp. 414-423 şi H. A. Drake, „Suggestions of Date in Constantine’s Oratio to the Saints”, în *The American Journal of Philology,* vol. 106, no. 3 (Autum, 1985), pp. 335-349.

[17] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* IV, XXVIII, 1-2, p. 226.

[18] Mark Edwards, „The Constantinian Circle and the *Oration to the Saints”,* pp. 253, 260-262.

[19] H. A Drake, „Policy and Belief in Constantine’s Oratio to the Saints”, p. 43.

[20] H. A. Drake, *Constantine and the Bishops. The Politics of Intolerance,* Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2000, p. 298.

[21] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, I, 1, p. 252.

măreţia şi smerenia întrupării Fiului lui Dumnezeu, (3) adeziunea personală a împăratului faţă de Mântuitorul Iisus Hristos şi datoria/dorinţa lui de a-L preamări şi de a-I vesti binefacerile[22].

Având în vedere dimensiunea apologetică a cuvântării este interesant de remarcat modul în care Constantin îi percepe pe păgâni şi felul în care aceştia s-au raportat la creştinism. Atitudinea păgânilor persecutori faţă de creştini şi faţă de Biserică este definită de Constantin ca fiind „nebunească nelegiuire"[23]. Conform unui amplu rechizitoriu pe care împăratul îl face păgânilor şi persecutorilor, această nebunie a luat următoarele forme de manifestare: păgânii s-au silit să zădărnicească darurile lui Hristos; s-au străduit să nimicească Biserica al cărei rost este să aducă tuturor mântuirea; persecutorii au dat un imbold nou credinţei deşarte în idoli; şi-au închipuit că cruzimea poate ieşi biruitoare asupra iubirii de oameni; nu şi-au dat seama că mărinimia şi îndelunga răbdarea a lui Dumnezeu nu pot fi răvăşite de semeţia omului[24]; au cârtit împotriva lui Hristos, Dumnezeul şi Fiul lui Dumnezeu, pricinuitorul a tot binele[25]; şi-au pus pe faţă masca pietăţii ca să se dăruiască mai din plin plăcerilor şi destrăbălării; nu au nici cea mai mică idee în ce chip există binele[26], care este rostul vieţii şi al faptului de a fi[27]; nu cunosc poruncile lui Dumnezeu[28], iar când le-au fost vestite le-au sfidat[29] pentru că nu vor să ştie de Dumnezeu[30]; au pornit un război necruţător împotriva credinţei în Dumnezeu şi împotriva preasfintei Sale Biserici[31]; au scăldat în sânge oameni fără vină[32]; şi-au bătut joc de oamenii drepţi[33]; au urât Biserica[34]; au pedepsit pe cei care îşi duceau viaţa în sfinţenie[35]; au fost stăpâniţi de sete de sânge faţă de slujitorii lui Dumnezeu[36]; au săvârşit neînchipuite fapte de cruzime[37]; au imaginat pedepse de-a dreptul îngrozitoare pentru creştini[38];

---

[22] Mark Edwards, „The Constantinian Circle and the *Oration to the Saints"*, pp. 253-254. Pentru o altă analiză a structurii cuvântării vezi: Johannes Quasten, *Patrology,* vol. III, Christian Clasic Ave Maria Press, Notre Dame, IN, f. a., pp. 324-325.
[23] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, I, 5, p. 253.
[24] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XI, 4, p. 268.
[25] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XI, 7, p. 269.
[26] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XI, 7, p. 269.
[27] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXI, 4, p. 291.
[28] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XI, 7, p. 269.
[29] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XII, 2, p. 273.
[30] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXI, 2, p. 291.
[31] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXII, 2, p. 292.
[32] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXII, 2, p. 292.
[33] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXIV, 1, p. 294.
[34] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXIV, 1, p. 294.
[35] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXIV, 1, p. 294.
[36] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXIV, 1, p. 294.
[37] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXV, 3, p. 295.
[38] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor*, XXV, 3, p. 295.

au osândit la destrăbălare fecioare şi femei cu viaţă cumpătată[39]; au luptat împotriva lui Dumnezeu[40].

În urma acestui amplu rechizitoriu la adresa păgânilor care au persecutat pe creştini, Constantin ajunge la următoarea concluzie: „ce nebunie! Şi la ce sminteală te poate duce până la urmă puterea, încât deşi doar om fiind, să te încingi la luptă cu însuşi Dumnezeu. Să-ţi pui în gând batjocorirea tocmai a celei mai sfinte şi mai drepte credinţe! Să pui la cale nimicirea unei atare mulţimi şi a atâtor oameni drepţi fără nici cea mai mică pricină! [...] Dar toate acestea îşi vor afla plata; şi se va arăta şi răsplata pentru sângele vărsat pe nedrept [...]. oricum divinitatea are toate motivele să se aprindă împotriva unor asemenea ticăloşii"[41].

În acelaşi registru apologetic, făcând o paralelă între credinţa creştină şi religiile păgâne, Constantin identifică următoarele trăsături ale religiei creştine: în ea se găseşte noblețea unității de cuget şi neîncetata iubire de om; oferă un fel de a-ţi ispăşi păcatul care nu duce la prăbuşirea fiinţei, ci la sporirea luării-aminte; creştinismul este o credinţă fără cusur; este însufleţit de mila faţă de năpăstuiţii sorţii; presupune o viaţă simplă; oferă cunoaşterea adevăratului Dumnezeu şi a stăpânirii Sale unice[42]; creştinismul este religia cea curată şi cu desăvârşire fără pată; prin religia creştină avem parte de un trai pus sub semnul trezviei minţii; cei care îmbrăţişează această credinţă şi îl mărturisesc pe Dumnezeu merg pe o cale minunată, îşi duc la bun sfârşit rolul încredinţat de Dumnezeu, nu rămân pradă nici neruşinării şi nici mâniei, înfruntă fără teamă loviturile vieţii, iar prin priveghere dobândesc mila lui Dumnezeu[43].

În altă ordine de idei, formulând o adevărată teologie a victoriei[44] întemeiată pe credinţa în Dumnezeul creştin, Constantin constată că „nebunească nelegiuire" a păgânilor persecutori şi implicit cei care s-au lăsat stăpâniţi de ea, zac în ţărână învinşi de dreptate, de puterea virtuţii şi copleşiţi de păreri de rău. Cauzele acestui sfârşit tragic sunt, din perspectiva constantiniană, următoarele: nu au ştiu să-i slujească lui Dumnezeu după cuviinţă; nu au înţeles că tot ce se petrece în lume este rezultatul proniei divine, nu al hazardului[45]; din interese personale au manipulat pasiunile mărunte ale

[39] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, XXV, 3, p. 295.
[40] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, XXV, 1, p. 294.
[41] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, XXV, 3, p. 295.
[42] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, XXIII, 1, p. 293.
[43] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, XXIII, 2, p. 293.
[44] Emanoil Băbuş constată faptul că pentru prima dată noţiunea de teologie a victoriei a fost folosită de J. Gage, *La théologie de la victorie impériale,* în *Revue Historique,* 17, 1933, pp. 1-44, ulterior fiind abordată şi de F. Heim, *La théologie de la victorie de Constantine à Théodose,* Paris, 1992. Pr. prof. dr. Emanoil Băbuş, *Probleme religioase în scrisorile imperiale constantiniene,* p. 97.
[45] *Cuvântarea la adunarea sfinților*, I, 2, p. 252.

maselor; necredinţa, neştiinţa şi lipsa de sinceritate au luat forme nevrotice[46]; cruzimea şi nestăpânirea mâniei lor[47].

Pe de altă parte, Constantin îşi exprimă convingerea că oricine se ştie vinovat de a fi dus o viaţă netrebnică, criticabilă, dezonorantă, poate avea parte de oblăduirea lui Dumnezeu şi de viaţă veşnică în următoarele condiţii: dacă se căieşte; dacă îşi înalţă gândul la Dumnezeu; dacă îşi deschide larg „ochii inimii"; dacă se rupe de viaţa dusă mai înainte; dacă se va încrede deplin în puterea lui Dumnezeu de vindecare a sufletelor[48].

În încercarea de a valoriza din punct de vedere apologetic Biserica, slujitorii ei şi pe martiri, Constantin se opreşte asupra câtorva consideraţii cu privire la misiunea şi poziţia acestora în societate. Astfel, Biserica şi slujitorii ei şi-au dobândit „sfinţenia fecioriei", sunt „doică a copilăriei şi a sfinţeniei", se frământă pentru adevăr, iar iubirea de oameni nu le lasă nicio clipă de răgaz. Ei sunt izvor veşnic din care curge nectarul aducător de mântuire, şi-au asumat slujirea lui Dumnezeu, fapt pentru care şi Dumnezeu le poartă de grijă[49]. Misiunea Bisericii şi a slujitorilor ei este aceea de a veghea ca porunca lui Dumnezeu să rămână pătrunsă de adevăr şi păzită fără ştirbire[50]. Învăţătura păstrată şi propovăduită de Biserică zămisleşte îndrăzneala în faţa morţii; înfruntă furtunile vieţii şi încercarea muceniciei; naşte în cel care o primeşte puterea de a îndura şi împlini cu bucurie poruncile dumnezeieşti[51].

Referindu-se la locul pe care îl au mucenicii în Biserică şi societate, Constantin consideră că mucenicii lasă în urma lor o amintire de neuitat şi o glorie veşnică[52]. El elogiază viaţa lor chibzuită, lupta pentru dobândirea sfinţeniei, stăruinţa în credinţă şi neclintirea în faţa suferinţelor pricinuite de persecutori[53].

Asumându-şi deplin rolul de apologet, Constantin se autopercepe pe sine ca fiind, în acelaşi timp, subiect şi instrument al proniei divine. El a fost chemat de Dumnezeu însuşi să pună în aplicare sentinţa divină asupra celor care i-au persecutat pe creştini[54].

Purtarea de grijă pe care împăratul o manifestă faţă de Biserica creştină este, de asemenea, rezultatul aceleiaşi chemări. În opinia împăratului creştin, binele care se revarsă asupra statului este rezultatul a trei factori: toate acţiunile împăratului îi sunt închinate lui Dumnezeu, vitejia

[46] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* I, 2, pp. 252-253.
[47] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XXII, 4, p. 292.
[48] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XI, 1, p. 266.
[49] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* II, 1, p. 253.
[50] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XII, 3, pp. 273-274.
[51] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XII, 3-4, p. 274.
[52] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XII, 4, p. 274.
[53] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XXII, 3, p. 292.
[54] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XXV, 5, p. 296.

împăratului şi stăruinţa sa în rugăciune[55]. La aceşti factori se adaugă purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi răspunsul Său la rugăciunile celor care se roagă pentru împărat[56].

Din acest motiv el mărturiseşte că se simte dator să se închine lui Dumnezeu „izvorul nesecat al dovezilor de putere"; să-şi manifeste recunoştinţa pe care I-o datorează în schimbul „nenumăratelor şi marilor Sale faceri de bine": să-L binecuvânteze şi să-L vestească pe Hristos prin pilda vieţii sale[57]. De asemenea, el mărturiseşte că se străduieşte din răsputeri să sădească speranţa în sufletele păgânilor, a celor care n-au cunoscut adevărul credinţei[58].

Constantin îşi asumă misiunea de a aduce la credinţă pe păgâni. Simţind că are nevoie de sprijin divin în această misiune, el invocă în rugăciune inspiraţia, susţinerea şi ajutorul lui Dumnezeu: „Tu, Hristoase, Mântuitorul nostru, al tuturor, fii şi Tu aici de faţă şi mă susţine în zelul sfintei lucrări, căreia mă închin acum! Înaripează-mi spusa când voi grăi despre tăria Ta şi arată-mi cum să găsesc, privitor la Tine, cuvintele cele mai alese!" [59].

Responsabilitatea de a face cunoscut oamenilor învăţătura adevărului este pentru Constantin un motiv de bucurie, o formă de doxologie, un motiv suplimentar de a-şi asuma el însuşi exigenţele vieţii dobândite prin convertire[60]. Din aceste motive el recomandă: să ducem o viaţă cumpătată şi liniştită; să nu ne înălţăm în cuget mai presus decât îi este dat firii noastre; să fim încredinţaţi că Dumnezeu, Căruia nu-i scapă nimic din toate cele ce se întâmplă, se află întotdeauna alături de noi[61].

Aşadar, Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea sfinţilor are valoare de mărturie. Forţa sa apologetică rezidă în faptul că textul ei este depoziţia publică a unui convertit[62]. Ea demonstrează vigoarea credinţei unui împărat apologet care este capabil să dea expresie teologică credinţei sale[63]. Pe de altă parte, cuvântarea constantiniană ilustrează foarte bine care au fost resorturile spirituale şi metodele politicii religioase de excepţie ale primului împărat creştin.

---

[55] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XXVI, 1-2, pp. 296-297.
[56] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XXVI, 2, p. 297.
[57] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* V, 1, p. 257; XXII, 1, p. 291; XI,13, p. 271.
[58] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XI, 1, pp. 266-267.
[59] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XI, 3, p. 267.
[60] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* XI, 3, p. 267.
[61] *Cuvântarea la adunarea sfinţilor,* V, 4, p. 259.
[62] Pentru o analiză recentă a teoriilor legate de convertirea lui Constantin vezi Policarp Pîrvuloiu, „Convertirea lui Constantin cel Mare. Pons Milvius 312. Pronie şi istorie" în Emilian Popescu, Mihai Ovidiu Căţoi (ed.), *Cruce şi misiune. Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena promotori ai libertăţii religioase şi apărători ai Bisericii,* vol. I, Ed. Basilica, Bucureşti, 2013, pp. 39-85. Vezi şi bogata bibliografie de aici, pp. 78-84.
[63] Mark Edwards, „The Constantinian Circle and the *Oration to the Saints",* pp. 267 şi 275.

Politica religioasă constantiniană axată pe unitate i-a avut în vedere şi pe adversarii interni ai Bisericii, cu atât mai mult cu cât creşterea rapidă a comunităţilor creştine a făcut ca în sânul acesteia să se nască interpretări diferite, uneori contradictorii, ale adevărului de credinţă mântuitor. Ereziile, învăţăturile de credinţă greşite şi în contradicţie cu cele asumate de Biserica universală, şi ereticii sunt menţionaţi în diferite scrisori şi acte oficiale imperiale. Atitudinea împăratului Constantin faţă de erezii şi faţă de eretici este explicită şi fără echivoc.

La sfârşitul anului 312 sau în prima parte a anului 313 împăratul Constantin trimite o scrisoare episcopului Cecilian al Cartaginei[64] prin care îi face cunoscut faptul că a disponibilizat o importantă sumă de bani pentru oferirea de ajutoare financiare unor clerici din Africa[65]. Banii urma să-i pună la dispoziţia lui Cecilian administratorul financiar general al Africii, iar episcopul Cartaginei trebuia să împartă banii conform unor instrucţiuni primite prin intermediul sfetnicului imperial Osiu de Cordoba[66]. Constantin face astfel referire la un document redactat de Osiu la curtea imperială prin care, ca urmare a disputelor şi a rupturii existente în Biserica din Africa de Nord, erau identificaţi acei clerici care au rămas fideli adevărului şi Bisericii universale şi se aflau în comuniune cu Cecilian şi, prin acesta, cu Osiu de Cordoba şi Miltiade al Romei. Doar aceştia puteau beneficia de generozitatea imperială. Documentul este expresia opţiunii constantiniene de a milita pentru unitatea Bisericii, sprijinirea ierarhiei şi a clericilor aflaţi în comuniune de credinţă cu împăratul fiind un mijloc în această direcţie[67].

La nivel conceptual, erezia este definită de împăratul Constantin din perspectivă socio-politică[68] drept o vâlvătaie de flăcări[69], aducătoare de vrajbă în/între bisericile/comunităţile creştine[70], un rău cumplit abătut peste oameni[71], biserica ce este cuprinsă de ea fiind asemenea unui trup ros

---

[64] Aprilie 313 este limita pentru datarea acestei scrisori. Vezi Victor De Clercq, *Ossius of Cordoba,* pp. 149-150.

[65] Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* X, 6, 1-5, traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. prof. T. Bodogae, în col. Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, vol. 13, pp. 384-385.

[66] Gabriel-Viorel Gârdan, *Osiu de Cordoba - sfetnicul împăratului Constantin cel Mare* în Pr. prof. dr. Nicolae Chifăr, Pr. lect. dr. Daniel Buda (coord.), *Împăratul Constantin cel Mare şi viziunea sa asupra vieţii sociale...*, pp. 165-187.

[67] Charles Matson Odahl, *Constantin şi imperiul creştin,* pp. 127-128.

[68] Vezi şi L. Bernard, *The Criminalisation of Heresy in the Later Roman Empire: A Sociopolitical Device?* în *Legal History,* 16 (1995), pp. 121-146; E. Iricinschi & H. M. Zellentin (eds.), *Heresy and Identity in Late Antiquity,* Tübingen, 2008; E. Junod, *Les hérétiques et l'hérésie dans le „programme" de l'Histoire Eccléesiastique d'Eusébe de Césarée,* Rivista di storia del christianesimo 6 (2009), pp. 417-434.

[69] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXI, 5, p. 154.

[70] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXII, p. 154.

[71] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIII, 1, p. 206.

de boală[72]. Din perspectivă religioasă şi teologică, erezia este străină adevărului, justifică cele mai jalnice vicii, se mărgineşte la sminteli şi simulacre, este o nebunie mare, hâdă şi degradantă[73], sămânţă a răului[74], o credinţă degradantă[75], o sminteală de nesuferit[76]. La originea ereziei stau, în opinia imperatorului creştin, pasiunile umane şi invidia, discuţiile cu privire la dogmele dumnezeieşti fiind doar un pretext[77].

Pe de altă parte, ereticii sunt receptaţi şi acuzaţi de împăratul drept-măritor ca fiind oameni fără Dumnezeu, înşelători care făcuseră un adevărat prăpăd prin oraşe, prooroci mincinoşi şi lupi răpitori[78], potrivnici ai adevărului, duşmani ai vieţii, sfetnici ai pierzării[79]. Ereticii au dat glas unor crezuri sectare, au împletit credinţa lor deşartă cu minciuni şi au îmbibat învăţătura lor cu otravă[80]. Ei dau chip minciunii, asupresc pe cei nevinovaţi, lipsesc de lumină pe cei credincioşi, pierd vremea în discuţii amăgitoare, pângăresc tot ceea ce ating, imprimă în conştiinţele limpezi şi nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte[81]. Mai mult, ereticii dau dovadă de o iresponsabilă uşurinţă, amăgesc puterea de credinţă a poporului şi o risipesc în erezii[82].

Pentru împărat răspândirea ereziilor şi a vrajbei/lipsei de unitate aduse de ele a dobândit sensul unei nenorociri care l-a rănit profund[83], i-a provocat multă suferinţă[84], iar înmulţirea ereticilor l-a determinat să ia atitudine.

Maniera în care Constantin cel Mare a ales să acţioneze în raport cu grupurile eretice este ilustrată de criza donatistă. Disputele dintre creştinii din Nordul Africii au ajuns în atenţia curţii imperiale ca urmare a faptului că ramura dizidentă donatistă a Bisericii din Africa de Nord a făcut apel la judecata şi intervenţia împăratului în neînţelegerile interne. Exista în istorie un precedent în acest sens. Episcopii răsăriteni aflaţi în dispută cu ereticul Paul de Samosata au apelat la împăratul Aurelian (270-275) pentru a tranşa disputa. Aurelian a stabilit şi el un precedent, supunând problema atenţiei şi judecăţii episcopului Romei şi solicitându-i aces-

[72] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXII, p. 154.
[73] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIV, 2, p. 207.
[74] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXX, p. 161.
[75] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIV, 2, p. 208.
[76] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXVI, p. 155.
[77] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXI, 3-4, p. 154.
[78] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIII, 1, p. 206.
[79] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIV, 2, p. 206.
[80] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIV, 1, p. 206.
[81] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIV, 2, p. 207.
[82] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXVI, p. 155.
[83] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXIII, p. 154.
[84] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* II, LXVIII, p. 156.

tuia o soluţie. Iniţial Constantin a intenţionat să adopte o soluţie similară, supunând chestiunea, în anul 313, judecăţii episcopului Miltiade al Romei. Protestele donatiştilor l-au determinat, la sfatul lui Osiu, să stabilească un alt precedent, de această dată favorabil Bisericii, hotărând convocarea unui sinod la Arelate în anul 314 la care a invitat să participe episcopii din Apus şi care urma să analizeze disensiunile doctrinare şi disciplinare care dezbinau Biserica din Nordul Africii. Datorită faptului că hotărârile acestui sinod nu au fost acceptate de donatişti, Constantin a mers mai departe şi a acţionat în forţă, prin decrete imperiale şi prin braţul înarmat al statului, pentru restabilirea ordinii în Biserică[85]. Acelaşi model l-a urmat şi în cazul ereziei ariene, cu menţiunea că dată fiind gravitatea, amploarea şi consecinţele disputelor ariene, sinodul căruia i-a fost încredinţată rezolvarea controversei doctrinare a fost unul general/ecumenic.

Principial, prin adoptarea unui Edict împotriva ereticilor[86], uzând de instrumentul legislativ cu caracter general şi abstract - lex generalis[87], Constantin a reglementat din punct de vedere legal situaţia ereticilor. Emis cel mai probabil după anul 325, edictul avea în vedere cazul concret al novaţienilor, valentinienilor, marcioniţilor, pavlicienilor, montaniştilor, frigienilor şi al tuturor celor care au dat promovat alte crezuri sectare. Legea a interzis atât întrunirile publice, cât şi cele particulare ale ereticilor şi a dispus confiscarea locurilor de adunare şi de rugăciune ale acestora. În baza acestei legi bisericile lor, după confiscare, urmau să fie încredinţate Bisericii universale, iar celelalte proprietăţi erau puse la dispoziţia autorităţilor[88]. Pe de altă parte, legea cuprindea un îndemn imperial potrivit căruia ereticii ar trebui să slujească Domnului în duh de adevăr, să se alăture Bisericii universale cu bună credinţă, să se împărtăşească din sfinţenia Bisericii şi să ajungă la cunoaşterea adevărului[89]. Acest îndemn ilustra politica Bisericii cu privire la eretici: intransigenţă faţă de erezie şi deschidere faţă de cei care se desprind din mrejele ei.

---

[85] Pentru o prezentare detaliată a problemei vezi John L. Boojamra, „Constantine and The Council of Arles: The Foundations of Church and State in the Christian East", în *The Greek Orthodox Theological Review,* 43 (1998), 1-4, pp. 129-141; Nicolae Chifăr, „Mişcarea donatistă şi politica religioasă constantiniană" în *Revista Teologică,* XXII (94), 2012, pp. 130-142; Charles Matson Odahl, *Constantin şi imperiul creştin,* pp. 127-136.

[86] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXIII - LXV, pp. 206-208.

[87] Vezi analiza excelentă şi bibliografia complexă la Valerio Massimo Minale, *Creating a law about religion under Constantine the Great: The Case of Edict Against the Heretics (Eus. Vita Const. III 63-66)* în Dragiša Bojović (ed.), *Saint Emperor Constantine and Christianity,* vol. I, Niš, 2013, pp. 383-405.

[88] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXV, 1 şi 3, pp. 207-208.

[89] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXV, 2, p. 207.

Textul conţine o menţiune explicită cu privire la eficacitatea acestor măsuri în eradicarea fenomenului eretic[90], împăratul fiind convins că prin măsurile adoptate înşelăciunea întortocheatelor învăţături eretice va dispărea[91].

Pe de altă parte, şi în textul Edictului împotriva ereticilor împăratul îşi recunoaşte şi afirmă în mod explicit dubla sa misiune pe care şi-a asumat-o ca semn al recunoştinţei faţă de Dumnezeu, izvorul fericirii sale. În egală măsură, el vrea să îndrume pe cei fideli credinţei şi să-i ferească de rătăciri, iar pe cei care s-au îndepărtat de credinţa adevărată vrea să-i aducă de la întuneric la lumină, de pe calea deşertăciunii pe calea adevărului şi din moarte la mântuire[92].

Apologet în faţa păgânilor şi a persecutorilor şi mărturisitor în faţa ereticilor, Constantin cel mare a identificat cu precizie elementele generatoare de conflict în raporturile dintre creştinism, şi religiile păgâne, între Biserică şi manifestările eretice. Rechizitoriul său la adresa adversarilor religiei creştine percepută ca mijloc de promovare a unităţii imperiale şi cale de mântuire personală este necruţător, iar măsurile legislative imperiale sunt fără echivoc.

[90] Există rezerve cu privire la maniera în care acest edict a fost aplicat şi implicit la rezultatele sale. Peter J. Leithart diminuează valoarea juridică a edictelor împotriva ereticilor şi a păgânilor, considerându-le mai degrabă expuneri retorice moralizatoare, menite să-i mulţumească pe credincioşii fanatici. Cu toate acestea, el este de acord că politica religioasă constantiniană a creat o „atmosferă" ostilă atât pentru eretici cât şi pentru păgâni. Peter J. Leithart, *Defendig Constantine,* InterVarsity Press, 2010, pp. 129-131.

[91] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXV, 2, pp. 207-208.

[92] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa împăratului Constantin,* III, LXV, 2, p. 208.

LEGĂTURILE MITROPOLITULUI ANDREI ŞAGUNA CU PROTOPOPIATUL BÂRGĂULUI

MIRCEA GELU BUTA

Abstract: The connections of Metropolitan Andrei Şaguna with the Deanery of Bârgău

The study presents the correspondence of the Bishop (the future Metropolitan of Transylvania) Andrei Şaguna with the Deanery of Bârgău between 1849-1859, the situation of the Orthodox confessional schools in the Deanery during this period. In 1852, the Bishop visited the Deanery of Bârgău, at the parish of Galaţii Bistriţei, where a stone church was built. Andrei Şaguna approved the plan for the new church and made a donation for its construction. The church was consecrated in 1901 by Andrei Şaguna's successor, Metropolitan Ioan Meţianu.

Keywords: *Andrei Şaguna, Transylvania, Deanery, Bârgău, parishes, confessional schools.*

1. Biserica Ortodoxă după Revoluția de la 1848

În scurt timp de la încheierea Războiului civil din Transilvania, Consistoriul ortodox de la Sibiu cerea, prin circulara din 10/22 sept. 1849, eliminarea „*nelegiuirilor introduse pe vremea stăpânirii republicii maghiare*”[1]. Se aveau în vedere dispoziţiile şi măsurile întreprinse de „*vicariatul cel nelegiuit*”[2], în persoana lui Ioan Hania, numit de către regimul Coşut vicar la Sibiu.

Treptat, Episcopul Andrei Şaguna şi-a reluat transmiterea poruncilor episcopeşti destinate protopopiatelor, de regulă de natură administrativă, iar viaţa bisericească a început să intre pe făgaşul normal.

[1] Serviciul Judeţean Bistriţa Năsăud al Arhivelor Naţionale, fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 240/1849, ff. 1-2 (în continuare, A.N.B.-N., fond..., dos..., f. ...).
[2] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 240/1849.

La 20 septembrie 1849, era anunţat începutul anului şcolar era pentru data de 1 noiembrie 1849 şi măsurile ce trebuiau luate în vederea înlăturării urmărilor revoluţiei. Este vorba de repararea clădirilor, asigurarea lemnelor pentru foc şi convingerea părinţilor să-şi trimită copiii la şcoală. O atenţie deosebită a fost acordată situaţiei cursurilor preparandice de la Năsăud şi Orlat, dat fiind faptul că în aceste şcoli nu exista biserică de rit ortodox, unde „*cei de legea noastră răsăriteană ar putea asculta dumnezeiasca slujbă şi a se împărtăşi la vreme cu sfânta taină a cuminecăturei*", neexistând nici preoţi care ar putea preda religia. În această situaţie, Andrei Şaguna propune să fie rânduite cursuri preparandiale cu câte un catehet pentru tinerii ortodocşi de la Năsăud şi îl deleagă pe protopopul locului, Terente Bogat, să se deplaseze la Năsăud de cel puţin două ori pe săptămână, pentru a preda cursurile de religie, pentru această osteneală urmând să primească de la „Înaltul Guberniu o remuneraţie potrivită sporiului ce vei aduce"[3].

Călătorind în luna septembrie 1849 spre Viena, Andrei Şaguna trece pe la Suceava, în Bucovina, unde va lăsa o ladă cu cărţile de hirotonie şi îl roagă pe protopopul Terente Bogat să o recupereze şi să o expedieze la Sibiu[4].

În luna iulie 1851, Episcopul Andrei Şaguna îl roagă pe protopopul Terente Bogat din Mijlocenii Bârgăului să-i mijlocească legătura cu „moara de hârtie din Borgo Prund", întrucât Tipografia diecezană avea mare nevoie pentru tipărirea cărţilor[5]. Peste câteva luni, protopopul Terente Bogat este anunţat că a fost deschisă Tipografia diecezană, iar primele cărţi care au ieşit de sub teasc au fost: *Catehismul mic*, *Orologhieriul* (Ceaslovul), *Abecedariul*, *Istoria biblică pentru prunci*, *Calendariul pe anul 1852* şi *Cărticica de rugăciune a Născătoarei de Dumnezeu*[6].

În primăvara anului 1851, parohul Nicolae Rus din Simotelec a cerut să fie numit în parohia vacantă Galaţii Bistriţei. Cererea nu a fost acceptată, deorece obştea avea un alt candidat, pe preotul Nicolae Briciu, care a fost hirotonit în ziua de 26 septembrie 1851. La contestaţia lui Nicolae Rus, Episcopul precizează că locuitorii comunei nu au fost de acord şi, pentru a consola pretendentul, i-a oferit un ajutor de 30 florini[7].

La scurt timp, protopopul Terente Bogat este anunţat de hirotonirea clericului Nicolae Briciu, căruia i-a fost încredinţată parohia vacantă Galaţii

---

[3] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 240/1849, ff. 3-4; vezi şi Nicolae BOCŞAN, Gabriel-Viorel GÂRDAN, Ioan-Vasile LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, pp. 64-65; 68.

[4] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 242/1849, f. 1.

[5] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 253/1851, f. 12.

[6] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 253/1851, f. 17; vezi şi N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* p. 77.

[7] N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* p. 17.

Bistriţei, şi este însărcinat să-l supravegheze, ca nu cumva parohul să cuteze *„a se amesteca cu preoţii şi creştinii cei de altă lege în slujbele dumnezeieşti, ...să ducă o viaţă potrivită chemării sale, ferindu-se de tot răul, dar mai vârtos de beţie, care este izvorul celor mai multe şi mai urâte păcate şi care din partea mea se pedepseşte cu toată asprimea*”[8].

La începutul anului 1852, Episcopul Andrei Şaguna îl dojeneşte pe protopopul Terente Bogat, trimiţându-i următoarea misivă: *„Cu mare durere, am trebuit să înţeleg cum că-n unele părţi din eparhia acesta ar fi obiceiul acela urât, cu prilejul ospeţelor de nuntă, a se ţine nişte vorbiri necuviincioase, a se juca nişte jocuri nepotrivite şi a se săvârşi încă şi alte lucruri scandaloase, prin care ospeţele de nuntă, care ar trebui să fie nişte veselii nevinovate şi plăcute lui Dumnezeu, degenerează în nişte saturnalii demoralizatoare de popor şi vătămare de sfinţenia Tainei căsătoriei. Ba ce e mai mult şi mai trist, am auzit şi aceea că la astfel de prânzuri se cere de la preoţi ca şi ei să ieie parte la vorbele şi măscările cele urâte, ca ei să fie care-ncep şi dau poreclă la aceea. La astfel de obiceiuri, care îşi au începutul încă din veacurile păgâneşti, Sfânta noastră Biserică totdeauna le-a osândit şi le osândeşte până astăzi şi strâns porunceşte ca fiecare creştin să se lase de ele, dar mai vârtos preoţii, care trebuie să fie sarea pământului, păstori şi pildă pooporului. Aşa canonul al 55-lea al Soborului din Laodiceea porunceşte ca nici preoţii, nici clericii, ba chiar nici creştinii să săvârşească ospeţe cu zgomot mare, iar în Canonul 54 al aceluiaşi sobor se zice: «Nu se cade la preoţi ori la clerici a privi la nunţi ori la cine şi, mai înainte de a intra muzicanţii, să se scoale şi să se ducă»... Aşadar, precum se vede în citatele canoanelor, nu numai legile buneicuviinţe şi ale moralului, dar chiar sfânta noastră Biserică opreşte glumele şi jocurile cele netrebnice la ospeţe, fie acelea la nunţi ori la alte prilejuri, dar mai cu seamă preoţilor li se porunceşte, că de sunt ei chemaţi la vreun ospăţ, numaidecât să se depărteze odată ce încep nişte glume urâte sau măscări şi lucruri netrebnice... Prea Cucernicia ta vei îndatora preoţimea tractuală ca nu numai să nu ieie dânşii parte la acelea, dar să şi lucre spre stârpirea lor, spunând şi* învăţând *poporul că sfânta Biserică îngăduie şi sloboade veseliile mai vârtos cu prilejul nunţilor, dar opreşte a se întrebuinţa la astfel de petrecănii glume urâte şi ruşinoase, jocuri nepotrivite şi, cu un cuvânt, lucruri obscene.*

Poporul să asculte şi să se contenească de astfel de lucruri scandaloase, căci aceasta este porunca Bisericii şi cine nu ascultă de Biserică, zice Mântuitorul Hristos, să fie ca un păgân şi vameş.

[8] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 253/1851.

Asemenea şi tinerii, să se dojenească şi să se înveţe a nu ţine jocuri în zilele de post, ci a merge la Biserică şi a învăţa rugăciunile şi poruncile bisericeşti"[9].

În primăvara anului 1852, Andrei Şaguna îşi anunţa călătoria prin dieceză pentru împărţirea ajutoarelor acordate de împărat bisericilor arse sau păgubite în revoluţie. Între acestea se afla şi biserica din Galaţi, din protopopiatul Bârgăului, pentru care ajutorul împărătesc urma să fie înmânat în 15/27 aprilie 1852, în prezenţa preotului şi a ctitorilor acelei biserici[10]. Inspecţia Episcopului Andrei Şaguna în protopopiatele din Ardeal s-a dorit, probabil, o pregătire a parohiilor, în vederea vizitei Împăratului Francisc Iosif I din luna iulie, care începea de la Caransebeş, trecea prin Sibiu, Braşov, Sf. Gheorghe, Odorhei, Sighişoara, Bistriţa, Dej, Gherla, Cluj şi se încheia la Baia Mare. De altfel, prin circulara din 13 iunie 1852, protopopilor li s-a înmânat un protocol de conduită, care să fie adus la cunoştinţa preoţilor şi credincioşilor[11].

În luna octombrie 1852, Protopopului Terente Bogat i se cere de către Episcop să-l instaleze pe tânărul cleric Marcu Briciu dascăl în Galaţi, întrucât „*s-au purtat prea bine în vremea cursului clerical, prin care îşi merită patronajul meu*"[12].

În luna iunie 1854, învăţătorul Marcu Briciu din Galaţi solicită să-i fie ridicat salariul anual din fondul sidoxiei la oficiul de dare. Totodată, acesta a solicitat ca, pe lângă postul de învăţător, să slujească şi la parohia din Galaţi, în locul celei din Şarpatac, unde fusese repartizat de Episcop.

În luna octombrie 1856, apare un nou pretendent pentru postul de învăţător în Galaţi, în persoana lui Ilie Cosma, pe care însă Episcopul Şaguna iniţial îl respinge, pe motivul că „*afară de aceea că cursul pedagogiei nu l-a petrecut, nu are nici testimoniu şcolar destul de bun*", sfătuindu-l pe protopop să îl menţină în continuare pe preotul Marcu Briciu[13]. Două luni mai târziu, Episcopul se răzgândeşte, recomandându-i Protopopului ca tânărul dascăl Ilie Cosma să fie instalat învăţător în locul preotului Marcu Briciu, despre care mărturiseşte: „*Să fi ştiut eu acelea despre el, nu l-aş fi hirotonit, însă păcatul va fi asupra acelora care tăinuiesc faptele cele rele ale netrebnicilor... Preotul Marcu Briciu nu va primi nicio slujbă, pentru că slujba unui preot, care o face fără binecuvântare şi îngăduială arhierească, nu este primită de Dumnezeu şi*

[9] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 259/1852.
[10] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 259/1852, f. 18; vezi şi N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* p. 14.
[11] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 259/1852, ff. 20-21.
[12] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 264/1852.
[13] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 293/1856.

Marcu Briciu până atunci nu va căpăta parohie mai nouă, până când nu va dovedi ascultare firească"[14].

În toamna anului 1856, Terente Bogat, nemaiputându-şi purta „*sarcina dregătoriei protopopeşti*", fiind slăbit şi bolnăvicios, este scutit de această nevoinţă, dregătoria fiind transmisă părintelui Teodor Buzdug din Borgo Rus[15].

În anul 1857, în urma morţii părintelui protopop Terente Bogat, administratorului protopopesc Teodor Buzdug din Borgo Rus îi va fi încredinţat „*Protopopiatul Borgo Prund, ca unui bărbat bisericesc, blând şi înzestrat cu cele trebuincioase la ducerea acestei greutăţi alese, pentru ca să-l ocârmuiască în treburile cele bisericeşti şi şcolare, după povaţa cunoştinţei sale şi îndreptările ce se dau de aici*"[16].

2. Biserica de piatră din Galaţii Bistriţei

În deceniul şapte al secolului al XIX-lea, românii ardeleni îşi manifestă dorinţa de a construi biserici de piatră în locul vechilor biserici de lemn. Cel mai elocvent exemplu l-a oferit comuna Galaţii Bistriţei[17], care prin preotul Nicolae Briciu, solicită în luna februarie 1860 Episcopului „*a îngădui ca 100 de oameni să dea un ajutor de 10.000 fl., că ar dori împreună cu curatorii şi cu întreaga comună bisericească ca suma de 570 fl. dată la împrumutul statului, dimpreună cu camăta de 4 ani, care nu a mai căpătat-o, să o capete şi dacă s-ar putea, să li se mai mijlocească câte ceva şi de la creştinii din ţară*"[18].

---

[14] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 293/1856, f. 20.
[15] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 291/1856, f. 2.
[16] „Scrisoarea lui Andrei Şaguna către preoţii şi credincioşii din Protopopiatul Bârgău", Sibiu, 10 iulie 1857, în N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* p. 129.
[17] Comuna Galaţii Bistriţei (în maghiară, Galac; în germană, Heresdorf, Heeresdorf), era situată în raionul Bistriţa, Regiunea Cluj. În documentele vremii, localitatea apare sub diverse denumiri: în anul 1345 - Galoz, Golaz, Goloz (*Documente privind istoria României*, seria C, Transilvania, vol. I, Bucureşti, p. 275 şi vol. IV, pp. 646-647); în anul 1356 - Galaz (Franz ZIMMERMANN, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Ed. Zimmermann Franz, Werner Carl şi Müller Georg, vol. II - 1325-1390, p. 129); în perioada 1587-1589, 1733 - Galacz (JAKÓ Zsigmond, *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához, Date cu privire la administrarea dijmelor pe timpul principatului*, Cluj, 1945, 46; c.K); în anul 1750 - Gelacz (*A Körösszegi és Adorjáni gróf Csáky család története. Oklevéltár - Istoria familiei comiţilor Csáky de Cheresig şi Adrian, Documente*, vol. I-1 - 1229-1499, vol. I-2 - 1500-1818, Ed. Bártfai Szabó László, Budapest, 1919); în anul 1805 - Galatz (CSÁNKY Dezsö, *Magyarország történeti földrajza a hunyadiak korában - Geografia istorică a Ungariei pe timpul Huniazilor,* vol. I, II, IV, Budapesta, 1890, 1894, 1913); în anul 1854 - Galatz, Heresdorf, Galaţ (*Buletinul Guberniului Provinciale pentru Marele Principat Transilvania*, cursul anului 1854, II Septiune, Mănunchiul IV, partea românească cu chirilice, p. 70), *apud* Coriolan SUCIU, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, vol. I., A-N, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1967, p. 250.
[18] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 328/1859.

Încântat de râvna acestei obşti bisericeşti, Andrei Şaguna recomandă ca în problema împrumutului de stat, să se adreseze Prefecturii, iar în privinţa colectei, să se respecte dispoziţiile episcopale. Concomiteant, Episcopul va aproba planul pentru noua biserică şi va face o donaţie de 40 fl.[19].

În aprilie 1860, Episcopul Andrei Şaguna, solicitând Prefecturii Bistriţa informaţii în privinţa împrumutului de stat cerut de biserica din Galaţi, află că acesta nu s-a realizat.

Între timp, pacea comunităţii din Galaţii Bistriţei este tulburată de *„arătările judelui comunal Coman Pavel din Galaţi, pentru administraţia cea rea a bunului bisericesc*"[20]. În urma cercetărilor făcute de Consistoriu, Protopopul Teodor Buzdug este informat că *„arătările acelea sunt false şi că judele ar fi un tulburător de pace bisericească, care ar dori numai să apuce ca un inspector şi veşmânt, şi altele şi că i-ar fi impus unii curatori*". În plus, acesta este sfătuit să aducă pace între credincioşi, întrucât nu este bine să fie neînţelegeri tocmai când aceştia s-au apucat de zidirea bisericii. În ce priveşte lada cu documente şi bani, urma ca prima să rămână şi pe viitor la curatorul Câmpean Gheorghe, iar cealaltă la judele şi curatorul Coman Pavel, *„aşa să nu se poată umbla unul fără altul cu banii bisericii*"[21].

În anul 1865, comuna Galaţi a încheiat contract cu un meşter din Gherla pentru zidirea bisericii de piatră. Ridicarea noilor edificii a adus scaunul arhieresc în faţa unor probleme ce priveau acordul credincioşilor, planul bisericii, devizul şi existenţa resurselor necesare. Prudenţa manifestată în iunie 1865 în legătură cu hotărârea comunei Galaţi şi problemele ridicate protopopului s-au dovedit, în timp, întemeiate[22].

Optimismul preotului paroh cu privire la adunarea sumelor necesare nu s-a adeverit, fapt pentru care creştinii din Galaţi s-au adresat Mitropolitului în decembrie 1865, pentru a primi un ajutor necesar continuării construcţiei. Acesta a răspuns însă că nu-i poate ajuta şi îi sfătuieşte să-i convingă pe datornici să îşi onoreze obligaţiile faţă de biserică[23].

Judele comunal şi preşedintele comitetului bisericesc, Coman Pavel, insistă şi în cele din urmă reuşeşte să-l convingă pe Episcopul Andrei Şaguna să dea un ajutor de 1000 fl. pentru continuarea lucrărilor la biserică[24].

În luna aprilie 1866, parohul din Galaţi, Nicolae Briciu, şi învăţătorul Ilie Cosma se plâng Episcopului că vice-comitele Petru Anca *„tot cere bani*

[19] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 328/1859.
[20] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 334/1860.
[21] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 334/1860.
[22] N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV*, p. 21.
[23] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 394/1866.
[24] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 395/1866.

din lada bisericii, de câte ori merge acolo". Acesta le va răspunde ca pe viitor „*să nu mai dea nimic din banii bisericii, la niciun amploiat comitatens, până ce acesta nu va arăta spre ce scop cere banii şi apoi acea arătare să o aştearnă încoace, ca Consistoriul să hotărască*"[25].

Suspiciunile asupra gestionării banilor parohiei vor continua şi în anii următori, dar cercetările întreprinse de Protopopul Teodor Buzdug şi comunicate în luna august 1868 Consistoriului relevă „*că incusele*[26] *ridicate asupra comitetului numit sunt neadevărate şi, prin urmare, nu s-ar fi comis niciun abuz în privinţa averii bisericeşti din partea membrilor comitetului..., ele fiind scrise de nişte oameni parte uniţi, parte de oameni cu nume rău*"[27].

În luna ianuarie 1868, preşedintele comitetului parohial, Pavel Coman, informa Mitropolitul că biserica din Galaţi a fost ridicată până la acoperiş, „*iar acum, prin trândăvia judelui comunal, care nu îndeamnă şi nu sileşte pe oameni a mai lucra, şi-a făcut pe locuitorii comunei duşmani şi-i cer să dea socoteală*". Într-o scrisoare adresată Protopopului Teodor Buzdug, Andrei Şaguna apreciază efortul preşedintelui comitetului bisericesc, Pavel Coman, de „*a scoate datoria de la săteni şi alţii, în sumă de 6.000 fl., spre folosul bisericii*". Desigur, aceasta i-a atras ura sătenilor, care şi-au manifestat intenţia de a-l înlocui, Episcopul sfătuindu-l pe Protopop să iasă „*la faţa locului să dojenească pre oameni pentru purtarea cea neplăcută a lor cu preşedintele comitetului bisericesc şi să-i îndemne a nu-l trimite la drumuri, ci în contră, să-l cinstească şi să privească de aici înainte într-însul pe preşedintele comitetului lor bisericesc*"[28].

3. Şcolile confesionale din Protopopiatul Bârgăului

Întrucât Revoluţia din 1848/1849 a bulversat învăţământul transilvan de toate categoriile, Episcopul Andrei Şaguna a preluat coordonarea şcolilor, fiind interesat de refacerea clădirilor şi numirea de învăţători, pe cât posibil cu studii pedagogice sau măcar gimnaziale, ţinând cont atât de prestaţia socială a acestora, cât şi de obţinerea acordului comunităţii şi dregătoriei politice.

Conscripţia lui Andrei Şaguna din anul 1858 înregistra, în Districtul Protopopesc al Bârgăului, 18 şcoli, 18 învăţători şi 1054 elevi[29], după cum urmează:

---

[25] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 391/1866.
[26] Acuzele.
[27] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 418/1868.
[28] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, dos. 425/1868.
[29] N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* pp. 32-33.

Nr. crt.	**Localitatea**	**Nr. elevi**	**Băieţi**	**Fete**	**Învăţător**
1.	Bistriţa Bârgăului	102	56	46	Ilie Ciurea
2.	Prundu Bârgăului	137	76	61	Domide Morariu
3.	Susenii Bârgăului	52	24	28	Gabriel Bondriş
4.	Mijlocenii Bârgăului	63	32	31	Gabriel Rus
5.	Josenii Bârgăului	102	55	47	Ioan Pahonie
6.	Rusu Bârgăului	67	36	31	Ioan Morariu
7.	Cuşma	28	20	18	Avram Popovici
8.	Buduş	60	33	27	Ioan Popovici
9.	Simioneşti	28	14	14	Ştefan Dohotariu
10.	Bârla	20	12	8	Pr. Eremia Şuteu
11.	Şieu	47	25	22	Constantin Câmpian
12.	Galaţii Bistriţei	80	44	36	Simeon Raita
13.	Ida Mare	43	24	19	capelan Ştefan Rus
14.	Chintelnic	59	39	20	George Batzon
15.	Şieu Sfântu	22	13	9	Pr. Ioan Mora
16.	Caila	63	25	38	George Sigmirean
17.	Blăjenii de Jos	48	24	24	capelan Iacob Chifa
18.	Blăjenii de Sus	23	13	10	Iacob Bacea

Pentru a ne închipui cu ochii minţii lumea satului românesc din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prezentăm conţinutul-cadru al contractului care se încheia între învăţător şi comunitatea locală în acea perioadă, valabil atât pentru spaţiul greco-catolic, cât şi pentru cel ortodox. „Contract, care s-a încheiat în ziua de astăzi între comunitatea... şi între învăţătorul comunal..., în modul următor: 1. Primeşte.... oficiul de învăţător anual în comunitatea...., apromite şi pe credinţa şi cunoştinţa sa, a fi exemplu viu în frica lui Dumnezeu şi în purtarea morală, atât înaintea şcolarilor, cât şi înaintea poporului şi a-şi pune toată străduinţa într-acolo, ca şi şcolarii să se crească în frica lui Dumnezeu şi să sporească în învăţătura creştinească. Totodată, apromite învăţătorul a se feri de beţie şi de orişicare faptă nemorală sau scandaloasă. 2. Învăţătorul se obligă din partea sa, a ţine în timpul din 1 octombrie şi până în finea lui iulie a fiecărui an cu stricteţe orele prescrise pentru propunere în şcoală şi anume, 3 ore înainte şi 2 după amiază, sau, unde umblă şcolarii înainte şi şcolăriţele după amiază, şi după amiază,

3 ore, a propune obiectele prescrise spre învăţământ, după ştiinţa, metodica şi didactica, pregătindu-se totdeauna cu toată grija pentru orele de propunere şi a stărui într-acolo, ca şcolarii săi să facă în toate obiectele propuse, sporul dorit. Tot asemenea, se deobligă învăţătorul a deprinde pe şcolari şi la grădinărit, legumărit, precum şi la creşterea, rodirea şi altoirea pomilor, spre ce scop îi stă la dispoziţie grădina şcolii, destinată anume, numai pentru acest scop. 3. Se deobligă învăţătorul a fi totdeauna cu ver câteva minute înainte de începerea timpului de prelegeri în şcoală, pregătindu-şi cele de lipsă pentru propunerea următoare, a ţine şcoala în ordine bună şi curată, a deprinde şi a strânge[30] pe şcolari la o ordine şi curăţenie exemplară, atât în şcoală, cât şi în afară de şcoală, şi a-i trata pe aceştia în un mod corespunzător chemării sale, apoi, aplecărilor şi gradului de dezvoltare a şcolarilor, abţinându-se de la orice tratare neomenoasă, tiranică sau batjocoritoare. În cazul în care mijloacele iertate[31] învăţătorului s-ar arăta fără de efect sau când vre-un şcolar ar necesita pedeapsa trupească, va fi datoria învăţătorului a face arătare la directorul şi la inspectorul local şi numai cu convingerea şi baremi în prezenţa unuia dintre aceştia, se poate aplica pedeapsa trupească necesitată. 4. Se deobligă învăţătorul a arăta la locul competent şi în timpul prescris pe toţi şcolarii care absentează de la şcoală fără de cauză justificată. Învăţătorului nu-i este iertat a lipsi sau a absenta de la şcoală, fără de ştirea directorului local, care-l poate dispensa[32] în cauze urgente, numai pe timp de 48 de ore. Pentru o absenţă mai îndelungată, este a se cere concediu de la inspectorul şcolar superior. 5. Învăţătorul este deobligat a ţine în timpul cursului de şcoală, în toată duminica şi sărbători, învăţătura repetitoare cu şcolarii repetitori, totdeauna câte 2 ore înainte şi 2 ore după-amiază, observând[33] şi pentru aceşti şcolari stipulaţiunea din punctul precedent, a duce pe toţi şcolarii, în toate duminicile, la Sfânta Liturghie şi la Vecernie, să vegheze ca şcolarii să se poarte cu cuviinţă. 6. Se deobligă învăţătorul a învăţa pe şcolari şi cântările bisericeşti, stăruind ca, cel puţin la Sfânta Liturghie, să cânte şi numai şcolarii, sub conducerea învăţătorului. 7. În fine, se deobligă învăţătorul a se folosi în şcoală numai de acele cărţi, ce sunt prescrise spre acest scop din partea autorităţilor supreme şcolare, a se îngriji pentru susţinerea şi starea bună a edificiului de şcoală, pentru păstrarea cărţilor şi a tuturor rechizitelor din şcoală, procurate pe spesele comunităţii şi a purta un inventar peste toate acestea, din care una parte, deodată cu un conspect peste cărţile cumpărate din lada comunală[34] şi date şcolarilor spre

[30] Obliga, constrânge.
[31] Îngăduite, permise.
[32] Învoi.
[33] Respectând.
[34] Casieria; aici, în sensul de bugetul propriu.

întrebuinţare, la examenul de vară îl va aşterne inspectorului şcolar suprem. 8. Comunitatea... se deobligă din partea sa, a plăti sus-numitului învăţător un salariu anual de... florini în valută austriacă din lada comunei sau din fondul şcolar local, apoi, ... stj. de lemn şi cortel[35]. Acest salariu este de a se solvi[36] învăţătorului în 12 rate lunare decursive de câte... florini, iar lemnele şi cu quartirul sunt de a se da în natură până în... 9. Comunitatea se deobligă a da învăţătorului, îndată cu începutul anului şcolar, materialul scripturistic de lipsă pentru şcolari peste tot anul, adică hârtie, negreală[37], spongia, cretă şi ciruze[38], asemenea, şi cărţile, tabele şi alte rechizite necesare, procurate din lada comunală, precum şi a se îngriji pentru încălzitul şcolii într-un mod corespunzător, aşa cât să nu pătimească învăţământul. 10. Acest contract, scris în două părţi, una pentru comunitate şi cealaltă pentru învăţător, se încheie pe timp nedeterminat, cu acea observare, că învăţătorul poate abzice acest contract numai cu 3 luni înainte de începerea anului şcolar, când însă, nefăcând aceasta, contractul rămâne cu valoare şi mai departe; iar abzicerea din partea comunei poate avea loc numai în cazurile prevăzute în lege, însă nici de cum cu intenţiunea de a scări[39] salariul sau a depărta pe învăţător. Această abzicere, de asemenea, are să se facă cu 3 luni înainte de începerea anului şcolar. Spre întărire, se subscrie de ambele părţi. Dat în comunitatea... Învăţător comunal... Din partea comunităţii... În faţa noastră, paroh...; catechet...; şi director local....; inspector şcolar local..."[40].

La instalare, învăţătorul depunea un jurământ, precum cel rostit de Simion Monda în momentul când a fost numit învăţător la Şcoala Normală din Borgo-Prund, în faţa comisiei formate din Grigore Moisil, vicar foraneu şi preşedinte; Demetrie Vaida, prim-pretor şi martor; Toma Hontilă, secretar: „...Eu, Simion Monda, jur Atot-Părintelui Dumnezeu şi apromit pe onoarea şi credinţa mea, că voi fi statornic, fidel şi ascultător Majestăţii Sale Cesare şi Apostolice Regeşti şi Preaînălţatului Principe şi Domn Francisc Iosif I din graţia lui Dumnezeu, Împăratul Austriei, rege apostolic al Ungariei, regele Bohemiei, Dalmaţiei, Croaţiei, Slavoniei, Galiţiei, Lodomiriei şi Iliriei, Arhiducele de Austria, Mare Principelui de Transilvania etc. etc., şi după Majestatea Sa, următorilor şi descendinţi din acelaşi sânge. Mai încolo, jur, cum că voi împlini datoriile mele ce-mi obvin[41] din oficiul de învăţător la

[35] Locuinţă; aici, în sensul de cazare, a asigura locuinţa.
[36] Plăti, achita.
[37] Cerneală.
[38] Creion; aici, cu sensul de instrument de scris.
[39] Evita plata salariului.
[40] A.N.B-N., fond *Districtul Năsăud*, d. 38, ff. 177-182, în vol. Mircea Gelu BUTA, Adrian ONOFREIU, *Bistriţa Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru Biserică, Şcoală şi Naţiune*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 35-37.
[41] Revin.

Şcoala Normală din Borgo-Prund, cu toată acurateţea şi conştiinţa, că voi evita abuzurile, şi anume: *toate acelea ce sunt periculoase statului, religiunii şi moralităţii,* că voi fi cu reverinţă, supunere şi ascultare prescrisă către patronii, fondatorii şi directorii acestui institut, la care conlucrez şi eu şi, mă voi sili, după putinţă, a fi într-o armonioasă conlucrare cu colegii mei şi, voi cerca din toate puterile, pe lângă ştiinţele propuse, a deştepta şi lăţi între şcolarii concrezuţi mie şi simţul de religiozitate, moralitate şi ordinea prescrisă în cercul lor de activitate. La acestea şi la clasificarea prestaţiunilor şcolarilor, voi fi cu o rigoare şi nepărtinire conştiincioasă, şi nu mă voi abate de la aceste datorii nici prin graţie, nici prin dizgraţie şi, nici prin ori ce alt fel de consideraţiuni. În urmă, apromit că nu mă voi înfrăţi, nici în prezent, nici pe venitor, cu vreo societate oprită în Monarhia Austro-Ungară, nici voi păşi în vreo legătură cu atare societate, ce ar exista în patrie ori în afară. Toate aceste cereri le-am înţeles bine şi chiar trebuie, şi voiesc fidel, a le împlini. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dee mântuinţa sufletului. Aşa am jurat, în Năsăud, în 26 septembrie 1874. Simion Monda, învăţător provizoriu”[42].

Nu întotdeauna opinia Arhiereului s-a potrivit însă cu cea a Protopopului locului. Atunci când Teodor Buzdug anunţa, în octombrie 1866, numirea în posturile de învăţători a lui Ştefan Vrăjmaşu la Ida Mare şi Nicolae Rău la Bârla, preparandişti din Năsăud, Andrei Şaguna a reacţionat negativ, informând Protopopul că nu îi recunoaşte, deorece erau absolvenţi ai unui institut străin, de altă confesiune, şi îl avertiza să nu se mai facă asemenea propuneri. La fel s-a întâmplat şi în iulie 1869, când Arhiereul a respins cererea Protopopului de a întări cu decret pe Grigore Tamaş, cu un salariu de 120 fl. După absolvirea pedagogiei la Năsăud, acesta a funcţionat ca învăţător la Cuşma. Răspunsul Mitropolitului şi acuzaţiile formulate la adresa Protopopului ilustrează nemulţumirea Vlădicului pentru că s-a apelat la preparandişti de Năsăud[43].

În situaţia în care învăţătorul era în atenţia autorităţilor judecătoreşti sau politice, Arhiereul se abţinea să reacţioneze, respectând deciziile oficiale. De asemenea, în cazul încălcării normelor de conduită, intransigenţa acestuia nu se lăsa aşteptată. Aşa a fost cazul învăţătorului Gavril Bondriş din Susenii Bârgăului, care a fost arestat pentru că a maltratat un elev. La cererea Guvernului, acesta a fost îndepărtat din post, nemaiputând profesa decât cu aprobarea împăratului[44].

---

[42] A.N.B-N., fond *Administraţia fondurilor grănicereşti năsăudene,* d. 2.537/1866-1884, f. 31. Amănunte despre atmosfera existentă în şcolile comunale şi confesionale, ale fostului Regiment de graniţă, pot fi găsite în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistriţa Bârgăului…*, pp. 29-53.

[43] N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* pp. 36-37.

[44] Andrei Şaguna către Teodor Buzdug, 26 septembrie 1858, A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa,* d. 310/1858, în vol. N. BOCŞAN, G.-V. GÂRDAN, I.-V. LEB (ed.), *Andrei Şaguna, Corespondenţa - IV,* p. 38.

În anul 1865, comunele Simotelec, Budacu Mic, Galaţi, Chentelec, Caila, Blaşfalău de Jos şi de Sus din comitatul Dăbâca s-au înţeles pentru edificarea unei şcoli centrale şi au hotărât să contribuie în acest scop cu venitul din cârciumărit pe trei luni şi doi la sută din venitul pământului. Condiţia pe care Andrei Şaguna a pus-o acestei iniţiative a fost ca acele comunităţi să-şi plătească obligaţiunile de stat şi banii pentru şcoala centrală[45].

Datorită divergenţelor apărute între comunităţile de confesiune greco-orientală din fostul teritoriu al Regimentului de graniţă şi Comisiunea administratoare a fondurilor grănicereşti năsăudene privind autonomia şcolară, în anul 1886, Protopopul Simion Monda, împreună cu reprezentanţii comunelor vizate, iau următoare hotărâre: „... Fondul şcolar confesional al comunităţii greco-orientale şi greco-catolice din Borgo Bistriţa să se ia din Năsăud şi să se administreze de aici înainte în Borgo Prund, cumulativ cu a celorlalte comunităţi din Borgou, după statutul ce s-a făcut şi s-a aprobat încă la anul 1880. Mai departe, fiindcă după ordinaţiunea comitelui suprem sus amintită, fondul comunităţii Borgo Bistriţa ar veni împărţit între ambele confesiuni, ceea ce ar fi numai spre paguba şcolii şi învăţământului din această comunitate, apoi ar da ansă[46] la neînţelegeri între locuitorii din ambele confesiuni, mai departe, combate cu unanimitate hotărârea ca fondul comunităţii Borgo Bistriţa, sub nici o împrejurare să nu se împărţească, ci rămânând ca şi până acum laolaltă, să se administreze împreună, după cum s-a hotărât mai sus”[47].

La data de 8 iunie 1896, a avut loc la Năsăud o consfătuire a Administraţiei fondurilor centrale şcolare şi de stipendii cu profesorii ordinari definitivi de la gimnaziul superior din localitate, în care aceştia au fost informaţi de faptul că disciplina de religie greco-orientală nu putea fi luată în calcul drept catedră de sine stătătoare, aşa cum erau celelalte catedre. Drept răspuns, profesorul Grigore Pletosu reamintea celor prezenţi că „*fondul central, din care se susţine gimnaziul nostru, este proprietate comună a populaţiei greco-catolice şi greco- orientale, fosta graniţă din fostul district al Năsăudului şi din fostul Regiment II Român de Graniţă*”. De aceea, Comisia de administrare a fondurilor era rugată să binevoiască a lua măsurile necesare de alăturare a catedrei de religie greco-orientală cu cea de religie greco-catolică, ambele devenind astfel, catedre de sine stătătoare[48].

---

[45] A.N.B.-N., fond *Protopopiatul Ortodox Bistriţa*, d. 393/1866.
[46] Motiv.
[47] Document nr. 28 şi Document nr. 29, în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistriţa Bârgăului...*, pp. 256-257; 258-259.
[48] A.N.B.-N., *Colecţia registrelor parohiale de stare civilă,* reg. inv. 774, f. 2, în Mircea Gelu BUTA, Adrian ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistriţa. O cronologie documentară*, Ed. Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 35-36.

În anul 1897, Protopopiatului ortodox Bistriţa solicită conducerii Gimneziului Grăniceresc din Năsăud desemnarea unui loc de rugăciune pentru elevii de confesiune ortodoxă, „din cauză că nu este acolo o casă de rugăciune după ritul bisericii ortodoxe greco-orientale, unde să li se poată servi şi cultul divin şi administra sfintele taine, nu primesc partea cea mia însemnată din învăţământul religios-moral, partea practică. Aceasta a fost şi este şi azi o lipsă foarte simţită pentru elevii greco-orientali de la şcolile amintite, pentru că nu este suficient ca învăţământul religionar, care este baza educaţiei bune a elevilor şi are cea mai mare influenţă la formarea caracterului acelora, li se predă numai teoretic, în şcoală şi, nu şi practic, prin serviciul bisericesc, după ritul bisericii lor”[49].

4. Sfințirea bisericii ortodoxe din Galații Bistriței

În toamna anului 1901, de Ziua Crucii, Excelenţa Sa ÎPS Ioan Meţianu, arhiepiscop şi mitropolit, a întreprins o vizită pastorală în tractul ortodox al Bistriţei, ocazie cu care a sfinţit frumoasele biserici din Galaţii Bistriţei[50] şi Borgo-Prund[51].

Călătoria a început miercuri, 25 septembrie, spre seară, din gara Sibiului. Prima oprire a fost la Bonţida, unde a fost primit de comitetul parhial, în frunte cu preotul Augustin Cupşa. Fiica preotului greco-catolic din localitate a oferit Înaltpreasfinţiei Sale un frumos buchet de flori. La gara din Dej, oaspeţii au fost aşteptaţi de întreaga preoţime din tractul Dejului, în frunte cu protopresbiterul tractual Teodor Herman, care a rostit următorul discurs: *„Excelenţa Voastră! ÎPS Arhiepiscop şi Mitropolit! Cuprinşi de cea mai profundă iubire şi veneraţiune fiască, ne-am prezentat la acest loc, căci vestea despre trecerea Excelenţei Voastre prin acest tract a umplut inimile şi sufletele noastre de cea mai înaltă bucurie şi ardeam de dorul fierbinte de a vă vedea în acest ţinut, atât de expus, al arhidiecezei noastre transilvane. Mângâierea fiască ne este acum deplină şi adâncă ne este*

[49] Document nr. 31 în M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Bistriţa Bârgăului…*, pp. 260-266.

[50] Comuna Galaţii Bistriţei s-a aflat la zona de contact dintre două protopopiate greco-catolice, al Bistriţei şi Fărăgăului (jud. Mureş) şi zona ortodoxă de pe Valea Șieului. Potrivit Conscripţiei Klein din anul 1733, comunitatea se afla în componenţa Protopopiatului greco-catolic Copru (Arhidiaconatus Kapraensis/Kapor, cu 35 de credincioşi gr-cat, fără preot). În Conscripţia din anul 1750 a făcut parte din Protopopiatul Cheţiu (Arhidaiconatus Ketyensis/Ketély, cu 95 de credincioşi, un preot şi o biserică). În urma mişcării religioase a lui Sofronie, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, comunitatea a revenit la cultul ortodox, fiind înregistrată astfel în Conscripţia clerului ortodox transilvan din anul 1767, în cadrul Protopopiatului Sic, având-l ca preot pe Alexandru Vidican, apud Augustin BUNEA, „Statistica românilor din Transilvania în anul 1750”, în „Transilvania”, Sibiu, XXX, 1901; vezi şi Keith HITCHINS, Ioan BEJU, „Conscripţia clerului ortodox transilvan din 1767”, în „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, XXIX, nr. 7-8, 1984, pp. 534-568; Nicolae TOGAN, „Românii din Transilvania la 1733”, în „Transilvania”, Sibiu, XXIX, 1898.

[51] „Sfinţire de biserici”, în „Renaşterea”, nr. 100, sâmbătă, 8/21 septembre 1901, p. 409.

recunoştinţa către providenţa divină, care în înalta persoană a Excelenţei Voastre ne-a binecuvântat cu un următor atât de vrednic al Apostolilor, care, prin meritele nepieritoare pe care le-aţi câştigat şi prin uriaşa activitate ce dezvoltaţi, aţi trezit admiraţiunea noastră, a tuturor! În numele clerului şi poporului din acest tract, cu cea mai profundă umilinţă fiască vă rugăm să binevoiţi a primi în semn de recunoştinţă inimile noastre iubitoare şi devotamentul nestrămutat ce vă păstrăm. Totodată, ridicăm inimile şi sufletele noastre sus, la treptele tronului ceresc, şi cu umilinţă rugăm pe Părintele luminilor ca, spre binele şi prosperarea sfintei noastre biserici, să vă conserve viaţa şi sănătatea, nouă atât de scumpă, la mulţi şi fericiţi ani! Să trăiţi, Excelenţa Voastră!"[52]. După cuvântul de mulţumire al Înalt Preasfinţiei Sale, domnişoarele Aurelia Herman, fiica protopresbiterului Teodor Herman, şi Ana Purdean, fiica preotului din Gârbou, au oferit înaltului oaspete un buchet de flori.

În călătoria spre Bistriţa, s-au alăturat suitei protopresbiterii Teodor Herman şi Galaction Şagău, protopresbiterul onorar Grigore Pletos, profesor la gimnaziul din Năsăud, presbiterul Ioan Paşca, paroh în Geaca, şi presbiterul Gavril Hango, duhovnic la penitenciarul din Gherla.

Distinşii oaspeţi au sosit în gara din Bistriţa joi după-amiază şi au fost întâmpinaţi de presbiterul tractual Simion Monda, de „întregul poporul şi inteligința din Bistriţa şi jur, fără deosebire de confesiune"[53]. De aici, mulţimea s-a îndreptat către biserica greco-orientală din oraş[54], unde „*era ridicată o poartă de triumf, superb împodobită cu flori, verdeaţă, steaguri şi cu inscripţii foarte frumoase…*". La intrarea în lăcaşul de rugăciune, suita a fost întâmpinată de comitetul parohial, condus de Pavel Beşa, administratorul parohiei. În discursul de bun-venit, acesta a mulţumit Înalt Preasfinţiei Sale pentru că s-a îndurat să cerceteze parohia Bistriţei, l-a poftit să intre în lăcaşul Domnului, „*modest în prezentare, dar cu atât mai bogat în veneraţiunea şi dragostea faţă de arhiereul său*"[55]. La intrarea în biserică, s-a cântat „Împărate ceresc", s-au oficiat rugăciunile, după care ÎPS Ioan Meţianu a ţinut o predică plină de sfaturi şi învăţături. De la capelă, oaspeţii au fost conduşi la hotelul „König von Ungarn", unde s-a luat masa în cerc restrâns, numai în societatea clerului din ţinuturile Bistriţei.

După masa de prânz, în cadrul unei recepţii, a fost prezentată Înalt Preasfinţiei Sale întreagă preoţimea din tractul Bistriţei, condusă de presbi-

[52] „Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul în părţile Bistriţei. Raport special. 16 Septembrie v.", în „Telegraful Român", anul XLIX, nr. 104, Sibiiu, Joi, 20 Septembrie / 3 Octombrie 1901, pp. 423-424.
[53] „Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul în părţile Bistriţei…", pp. 423-424.
[54] Biserica greco-orientală era amenajată într-o clădire de pe actuala stradă Alba Iulia, peste drum de Spitalul de Boli Infecţioase.
[55] „Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul în părţile Bistriţei…", pp. 423-424.

terul tractual Simion Monda; comitetul parohiei greco-catolice din Bistriţa, în frunte cu noul paroh Gerasim Domide; protopopul romano-catolic Decsei; reprezentanţa parohiei evanghelice luterane, în frunte cu veteranul preot Budacker; reprezentanţa parohiei evanghelice reformate, în frunte cu protopopul Balazs; comunitatea religioasă israelită, în frunte cu rabinul; fişpanul, conte Paul Bethlen; căpeteniile militare, în frunte cu colonelul Neudeck; oficialii comitatului, în frunte cu vicecomitele Kuales; magistratul orăşenesc, în frunte cu primarul Sadler; oficianţii de stat, în frunte cu judele Tamas; inspectorul reg. şcolar, Dr. Csernatonyi; Reuniunea Meseriaşilor Români din Bistriţa, condusă de secretarul Dr. Valer Moldovan; comitetul parohiei greco-orientale din Bistriţa, în frunte cu prezidentul Dr. Vasile Pahone.

Dintre discursuri, s-a remarcat cel al Dr. Valer Moldovan, care s-a arătat încântat că Înalt Preasfinţia Sa a acceptat să fie protector al Reuniunii Meseriaşilor Români din Sibiu şi Sebeş, dând astfel dovadă de dragoste şi interes faţă de progresul clasei industriaşe. Meseriaşii români din Bistriţa şi-au manifestat şi ei fireasca dorinţă de a se prezenta Înalt Preasfinţiei Sale, faţă de care şi-au exprimat stima şi dragostea şi l-au rugat ca, la rândul său, acesta să reverse şi asupra lor bunăvoinţa şi interesul său. În final, Dr. Vasile Pahone, prezidentul comitetului parohial, a încercat să scoată în relief faptul că numai graţie interesului şi îngrijirii Consistoriului din Sibiu, condus de Înalt Preasfinţia Sa, s-a reuşit ca, în cele din urmă, şi credincioşii din Bistriţa să aibă parohie şi biserică. Pentru această îngrijire şi pentru însemnatul sprijin material, acesta a mulţumit Înalt Preasfinţiei Sale, în numele credincioşilor din Bistriţa.

Seara, s-a dat „*o masă splendidă*" la hotel „König von Ungarn", la care, pe lângă suită şi întreaga preoţime, au luat parte toate oficialităţile clericale şi civile, în frunte cu fispanul, contele Paul Bethlen[56].

A doua zi, înalţii oaspeţi s-au deplasat în comuna Galaţii Bistriţei, aşezată la 18 km de Bistriţa, pentru sfinţirea bisericii ortodoxe din localitate. Suita, din care făcea parte clerul ţinutului şi un număr mare de „inteligenţă mireană", a fost întâmpinată la hotarul Galaţilor „*de călăreţi voinici şi sărbătoreşte îmbrăcaţi şi împănaţi, care au bineventat pe Excelenţa Sa, conducându-l până în comună, unde a fost primit şi salutat cu toată căldura*"[57].

Din Pisania scrisă de protopopul Teodor Buzdug din Rusu Bârgâului, document pus în piatra fundamentală a acestei biserici, aflăm că cei care au întemeiat comuna Galaţi au fost celto-gali, care s-au stabilit aici înainte de venirea romanilor. Istoria satului până în anul 1848 a fost un neîntrerupt şir al durerii, suferinţei şi umilinţei, locuitorii fiind iobagi, dar în anul 1848

[56] „Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul în părţile Bistriţei...", pp. 423-424.
[57] „Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul în părţile Bistriţei...", pp. 427-428.

şi-au proclamat libertatea. Istoricul Nicolae Iorga aminteşte că, între anii 1458 - 1469, în Galaţii Bistriţei a fost sediul unui episcop român. În arhiva Bistriţei se află două documente din care reiese că, în anul 1661, a trecut pe aici mitropolitul Sava Brancovici, iar în anul 1684, Dumitraşcu Vodă al Moldovei, care a poposit cu armata mai mult timp în sat. Dintre Preasfinţiţii Arhierei au mai vizitat comuna episcopul Vasile Moga, în anul 1824, când s-a sfinţit biserica veche, iar apoi mitropolitul Andrei Şaguna[58].

La Sfânta Liturghie, oficiată de un impresionant sobor de preoţi, a asistat *„o mare de popor din toate comunele vecine şi din cele mai mari îndepărtări, de la Topliţa Română şi chiar de la Corbu, de lângă Moldova, de la o depărtare de aproape 200 km, cale făcută pe osie. Evlavia tuturor se putea vedea nu numai din atenţia şi farmecul cu care au asistat la toate, ci şi din numărul grandios de prescuri şi de prinoase aduse, care abia mai încăpeau în spaţiosul altar”*[59]. Cu acest prilej, Dionisie Radu a fost hirotonit diacon şi fixat ca paroh în Nădaşa-Română din tractul Reghinului. Au fost hirotesiţi lectori şi ipodiaconi clericii Dionisie Radu, din Meşterhaza[60], Ioan Langa, din Şimontelnic[61], cititori, clericii Grigorie Măgheruşan, din Chintelnic şi Chifa, din Braşfalăul de Sus[62].

În acompaniamentul corului, cântările rituale au fost interpretate de protoiereul Grigore Pletosu, asistat de parohul Alexandru Boeriu, din comuna Sfântul.

După oficierea Sfintei Liturghii, ÎPS Ioan Meţianu a primit delegaţia preoţilor greco-catolici din ţinut, condusă de protopopii Raica din Teaca şi Rus. În continuare, cei prezenţi au fost invitaţi să servească masa în frumosul şi spaţiosul edificiu şcolar. S-au servit numai bucate de post, fiind Ziua Crucii. Au toastat: Excelenţa Sa, pentru monarh; protopopul tractual Simion Monda, pentru Excelenţa Sa; protopopul Reghinului, Galaction Şagău, pentru Arhimandritul Dr. I. Puşcariu, iar acesta, la rândul lui, pentru parohie şi popor, *„pe care îl află vrednic, judecând după frumoasa biserică şi şcoală, care sunt fala ţinutului întreg”*; protopopul Dejului, Teodor Herman, pentru organele politice şi fiszolgăbirăul Lani[63], reprezentantul lor; Dr. Vasile Pahone din Bistriţa, pentru suita arhiepiscopului, îndeosebi pentru directorul seminarial Dr. Eusebiu Roşca şi arhidiaconul Dr. Elie Cristea; protoiereul Grigore Pletosu, pentru fraţii greco-catolici şi pentru ceilalţi oaspeţi; parohul

[58] „Conferinţa preoţilor din Tractul Bistriţa”, în „Renaşterea”, anul XXV, nr. 40-41, Cluj, 12 octombrie 1947, p. 1; vezi şi M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistriţa*, pp. 178-179.
[59] „Conferinţa preoţilor din Tractul Bistriţa”, p. 1.
[60] Actuala localitate Meştera, din judeţul Mureş.
[61] Azi, localitatea Simionești, judeţul Bistriţa-Năsăud.
[62] Azi, localitatea Blăjenii de Sus, judeţul Bistriţa-Năsăud.
[63] Proto-pretorul/prim-pretor.

Teodor Cotuţ, din Diug[64] a ţinut un toast frumos pentru poporul român, în general, şi, în special, pentru gălăţeni; protopretorul Lani, mulţumind pentru atenţia dată organelor politice, a închinat pentru Excelenţa Sa.

În încheiere, protopopul Simion Monda a prezentat istoricul zidirii bisericii, aducând calde cuvinte memoriei poporeanului Pavel Coman, decedat, care, împreună cu parohul de atunci, Nicolae Briciu, a ostenit pentru biserică, având primul merit al serbării. În continuare, a evocat meritele epitropului şi primarului Ioan Raita, care a ştiut urma exemplul răposatului Pavel Coman, de a conduce lucrările şi a aduna mijloacele pentru construirea frumosului frontar şi a înfrumuseţării interioare. De asemenea, a arătat că şi proprietarii moşiei din zonă, baronul Weselenyi şi Ludvig Darko, au sprijinit bunul mers al lucrărilor. La final, protopopul Simion Monda a închinat pentru urmaşii răposatului epitrop Pavel Coman, îndeosebi pentru fiica acestuia, Domniţa Coman, mama secretarului Dr. Elie Cristea, şi pentru primarul Ioan Raita. Preotul Alexandru Boeriu a vorbit pentru secretarul Dr. Elie Cristea şi protopopii Simion Monda, Galaction Şagău, Teodor Herman şi Grigore Pletosu. La finalul mesei, ÎPS Ioan Meţianu şi întreaga suită s-au întors la Bistriţa, unde au rămas peste noapte[65].

[64] Dumbrăviţa, judeţul Bistriţa-Năsăud.
[65] M. G. BUTA, A. ONOFREIU, *Biserica Ortodoxă din Bistriţa*, pp. 16-20.

GIULA – STUDIU DEMOGRAFIC

NICOLAE-DRAGOŞ KEREKES

Abstract:
In the present study we will analyze some statistical data regarding the village Giula, Boşa commune, Cluj county, from the 18th-20th centuries. Far from being an exhaustive study of the problem, it is intended to be an overview of the demographic evolution - ethnic and confessional through the view of some of the state or church statistical data of that period. The study aims to contribute to completing a gap in the history of the locality and a prelude to an extensive and complex monographic study.

Keywords*: Giula, Gyula, Kolozsgyula, Jula, population statistics, demographic, 18th-20th centuries*

În loc de prefață

Localităţile mai mici din România, exceptând pe cele care au dedicate studii monografice, nu au beneficiat de cercetări istorice amănunţite. Dacă localitatea nu a ieşit în evidenţă prin desfăşurarea în ea a unor evenimente istorice majore, aproape că până şi numele i se pierde în lungul istoriei. În unele cazuri chiar dacă personalităţile macante cu obârşii în aceste mici localităţi au reuşit prin numele şi activitatea lor să pună numele localităţilor pe harta neuitării, detalii despre aşezările respective şi despre oamenii care le-au populat se lasă încă aşteptate.

O astfel de localitate care nu a izbutit să se înscrie până acum în harta neuitării este şi localitatea Giula din comuna Borşa, judeţul Cluj. Lipsa de studii, de date centralizate sau de mărturii publicate despre localitatea Giula şi despre viaţa locuitorilor de aici de-a lungul vremii au făcut ca demersul nostru să fie unul anevoios şi, nădăjduim, unul deschizător de drum în această chestiune. Departe de a fi unul exhaustiv, se doreşte a fi unul în conformitate cu adevărul istoric, fapt pentru care am optat, cu prioritate, pen-

tru datele istorice consemnate în surse credibile. Ca un prim pas al demersului nostru prezentul *studiu demografic* dedicat localităţii Giula se doreşte a facilita înţelegerea vieţii localităţii, iar pentru uşurinţa receptării acestuia, demersul nostru va fi unul cronologic cu explicaţii şi remarci acolo unde este cazul, cu observaţii şi relaţionări, comparaţii, deducţii şi concluzii unde am considerat de cuviinţă.

Pentru a reuşi să ne formăm o imagine concludentă asupra localităţii şi vieţii de aici, a dinamicii populaţiei etnic şi confesional am purces la întocmirea prezentului studiu demografic încercând să deslușim structura demografică a localităţii Giula şi evoluţia acesteia (secolele XVIII-XXI).

Așezarea. Teritoriul

Localitatea *Giula* face astăzi parte din judeţul Cluj şi este actualmente arondată administrativ comunei Borşa, alături de localităţile Borşa, Borşa-Cătun, Borşa-Crestaia şi Ciumăfaia.

Având cod siruta 56318, localitatea Giula se învecinează la Vest cu localitatea Sânmartin, la Nord-Vest cu localitatea Făureni, la Nord cu localitatea Ciumăfaia, la est cu localitatea Borşa, iar la sud cu localitatea Satu Lung.

Satul este situat la o altitudine de *340-430* m înălţime cu un relief deluros, iar actuala vatră a satului este aşezată pe valea care străbate satul pe drumul judeţean DJ109S, accesul făcându-se prin DJ109S dinspre localităţile Sânmărtin şi Borşa, prin DJ109V din localitatea Satu Lung şi prin DC152 dinpre localitatea Ciumăfaia.

Suprafaţa întregului sat era pe la 1920 de 2823 jugăre cadastrale şi locuitorii trăiau în 178 de case [1].

Pe la anul 1937 făcea parte din *Plasa Borşa*, fiind reşedinţa comunei *Giula* de care aparţineau localităţile Giula, Chidea, Ciumăfaia şi Satulung[2]. În aceeaşi perioadă era notar Alexandru Bartoş[3], localitatea avea şcoală care a fost înzestrată cu material didactic primit de la Ministerul Instrucţiunii[4], a primit un ajutor financiar de 5000 lei[5] care împreună cu contribuţia de la comună în valoare de 3000 lei numerar şi 2500 în materiale şi un ajutor de la comitetul şcolar judeţean de 10000 lei însumează 20500 lei folosiţi la repararea şi completarea şcolii în campania 1933-1937[6].

---

[1] C. Martinovici, N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite* II. Dicţionarul comunelor, Institutul de arte grafice „Ardealul", Cluj, 1921, p. 116.
[2] *Administraţia românească în judeţul Cluj*, Cartea Românească, Cluj, 1937, p. 55.
[3] *Ibidem*, p. 57.
[4] *Ibidem*, p. 150.
[5] *Ibidem*, p. 158.
[6] *Ibidem*, p. 162.

Denumirea localității. Toponimie

În decursul vremii denumirea localităţii a variat de la denumirea *Gyula, Gyualaszeg* şi *Koloszgyula* la denumirea de astăzi *Giula* sau în vorbirea locală *Jula*.

În statistica de la *1733* numele localităţii era *Gyula* şi făcea parte din *Archi-Diaconatus Revdi Vicarii generalis Sukiensis* [7], la fel la 1750 este menţionat satul tot cu denumirea *Gyula* ca făcând parte din *Archi-Diaconatus Sukiensis Cottus Kolos*[8].

Pe harta Iosefină a Comitatului Kolos şi Doboka, secţiunea a 72-a a hărţii este menţionată localitatea Giula sub forma *Gÿula* şi valea care o străbătea având numele *Vale Matskasului*[9]. La o studiere atentă a hărţii, observăm că vatra satului, destul de mică şi atunci, corespunde actualei locaţii.

Localitatea Giula a fost vreme îndelungată comună rurală. Atât înainte[10], cât şi după reîntregirea României era situată în judeţul Cojocna, făcea parte din Plasa Borşa, iar secretariatul cercual era la Giula fiind la 15 km de gara Bonţida[11].

Nu se găsesc mărturii scrise despre existenţa unei comunităţi şi o eventuală denumire a acesteia în perimetrul actual al localităţii Giula înainte de secolul al XIV-lea când avem prima atestare documentară în anul 1307 cu numele de Gyula[12].

Secolul XVIII

Satul Giula a fost din cele mai vechi timpuri din care avem date privitoare la configuraţia etnică a populaţiei un sat majoritar română (~80-90%).

---

[7] *Statistica românilor din Transilvania în 1733*, în „Transilvania organul Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român”, anul XXIX, IX–X (11 decembrie 1898), p. 194.

[8] *Conscriptio Parochiarum, Parochianorum, Parochorum, Ecclearum, Ecctcorum, rerumque Ecctcarum almae hujus Diecaesis Fogarasiensis instituta Ao. 1750 1-a Octobris (Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron şi publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan)*, în „Transilvania organul Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român”, anul XXX, IX (noiembrie 1901), p. 287; *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron şi publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan*, Tipariul tipografiei archidiecesane, Sibiiu, 1901, p. 31.

[9] *Harta Marelui Principat al Transilvaniei, 1769-1773*, data accesării 20 iunie 2018, la https://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Josephinische_Landaufnahme_pg072.jpg.

[10] C. Martinovici, N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite* I. Partea administrativă şi judecătorească, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 23. Localitatea se situa la 27,5 km de judecătoria Cluj de care aparţinea, cf. *Ibidem*, p. 57.

[11] *Anuarul „Socec” al României Mari* II. Provincia Ardealul 1924-1925, „Socec & co.” Soc. Anon., Bucureşti, 1928, p. 386.

[12] Ion Ionaşcu şi colab. (ed.), *[Documentul nr. 81] 1307 Octombrie 6, Bonţida*, în „Documente privind Istoria României. Veacul XIV. C. Transilvania vol. I (1301-1320)”, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1953, pp. 57–58.

Populaţia maghiară era o minoritate (~10-20%), ceilalţi locuitori fiind de alte naţionalităţi. Componenţa etnică a variat procentual în fiecare secol.

1733

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea apar primele statistici ale populaţiei româneşti din Transilvania. Ele se refereau în special la situaţia numerică din punct de vedere confesional, uniţi şi neuniţi – ortodocşi şi pot fi împărţite, în funcţie de cine le realizează, în statistici bisericeşti şi statistice laice. Fiecare statistician beneficiază de prezumţia de obiectivitate şi de acurateţe a datelor.

Toate statisticile bisericeşti greco-catolice de mai târziu, s-a născut din raţiuni practice. Unirea cu Roma de la anul 1700 aducea cu sine noii biserici anumite *promisiuni* şi *privilegii* pentru clerul unit. Nefiind îndeplinite condiţiile materiale care erau de fapt *obiectul* unirii cu biserica Romei, clerul, *principalul* şi *unicul* beneficiar al acestora, a început să fie nemulţumit şi să constate că au fost înşelaţi. Doar una din părţile implicate în *tranzacţie*, cea română, şi-a îndeplinit obligaţiile.

Datorită faptului că aceste privilegii şi promisiuni nu s-au materializat nici după 30 de ani de la „unire" episcopul greco-catolic Inochentie Micu Klein voind să mai salveze ce a rămas din „unirea" cu Roma începe să petiţioneze la împăratul Carol al VI-lea, astfel în perioada 1729-1732 trimite un număr de 8 petiţii în această cauză, iar mai apoi până în anul 1740 numărul acestora va creşte la 24, „toate ilustrând aceleaşi gravaminte şi plângeri ale clerului şi naţiunei române, privitoare la realisarea privilegiilor şi promisiunilor făcute Românilor cu ocasiunea unirei bisericeşti"[13].

Scopul elaborării acestor statistici era astfel bine definit: pentru a se şti câţi preoţi se pot scuti de sarcinile publice şi cât pământ s-a dat sau ar putea să se dea preoţilor şi bisericilor unite în urma unirii cu Biserica Romei fapt pentru care primele statistici s-au făcut, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea de către Episcopia greco-catolică, una la *1733* de către episcopul Inochentie Micu Klein şi una la *1750* de vicarul episcopesc unit Petru Aron.

Dacă „Comisiunea voia să fie bine informată asupra stărilor din toată biserica română"[14] din partea ierarhiei unite se dorea ca în cadrul acestei statistici să se arăte că numărul românilor care au îmbrăţişat „unirea" este covârşitor de mare în comparaţie cu cei care au rămas „schismatici" (ortodocşi) pentru beneficiile promise. Conscripţia sumară cuprindea preoţii uniţi şi neuniţi, numărul familiilor şi menţiunea de sat „valah" sau mixt.

[13] *Statistica românilor din Transilvania în 1733* anul XXIX, anul XXIX, 11 decembrie 1898, pp. 169–170.
[14] *Ibidem*, p. 170.

În statistica bisericească alcătuită în cursul anului 1733 localitatea *Gyula* este menţionată ca făcând parte din *Archi-Diaconatus Revdi Vicarii generalis Sukiensis*. Numărul familiilor unite menţionat în conscripţie era de *22* şi existau doi preoţi *neuniţi*, adică ortodocşi şi însemnaţi ca *bigamy*[15]*: Popa Onúl şi Popa György*[16].

1750

În urma rezultatului recensământului apare şi reacţia autorităţii de stat, astfel Împărătesei Maria Tereza nu i se pare verosimil rezultatul conscripţiei de la 1733 fapt pentru care 10 ani mai târziu, la 9 septembrie 1743 printr-un decret limitează numărul preoţilor uniţi care ar putea fi scutiţi de sarcinile publice în funcţie de mărimea localităţii, astfel: „dacă comuna era mare, se scutiau 3 preoţi, în comună de mijloc 2 şi în comună mică 1 preot" şi „se hotărise totodată, ca preoţilor uniţi să se dea, fie din teritoriul comunal, fie din domeniile nobilitare porţiune canonică, adecă agrii şi fênaţe, din a căror venite să pótă trăi. Era deci de lipsă să se conscrie din când în când, că ce porţiuni canonice căpătaseră preoţii, şi unde era de lipsă să li se mai dea? Tot prin decretul citat se hotărise că, unde Românii nu aveau loc de biserică, să li se dea. Împrejurarea aceasta încă reclama conscrierea din timp în timp a pământurilor primite pentru clădiri bisericesci"[17], fapt ce l-a determinat pe vicarul episcopesc Petru Aron să alcătuiască o nouă conscripţie. Acesta este contextul în care are loc o nouă conscripţie la anul 1750.

În cadrul acestei conscripţii este menţionat satul *Gyula* ca făcând parte din *Archi-Diaconatus Sukiensis Cottus Kolos*, avea *282* de suflete, avea *o biserică, un* preot căruia nu i se menţionează numele şi nu avea cântăreţ, dar avea loc intravilan pentru casă parohială[18].

Spre deosebire de conscripţia din anul 1733 în cadrul celei din 1750 populaţia este numărată după numărul de locuitori şi nu după numărul de familii. Din compararea datelor celor două statistici din anul 1733 şi 1750 observăm fie o mică creştere a populaţiei, fie o medie mare a persoanelor care alcătuiau o familie, şi anume de la 12,8 persoane pe o familie dacă numărul de familii ar fi rămas acelaşi.

---

[15] *Aici în sesnul de căsătoriţi a doua oară, succesiv.*

[16] *Statistica românilor din Transilvania în 1733* anul XXIX, 11 decembrie 1898, p. 194.

[17] *Conscriptio Parochiarum, Parochianorum, Parochorum, Ecclearum, Ecctcorum, rerumque Ecctcarum almae hujus Diecaesis Fogarasiensis instituta Ao. 1750 1-a Octobris (Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron şi publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan)* anul XXX, noiembrie 1901, p. 237.

[18] *Ibidem*, p. 287; *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron şi publicată de Dr. Augustin Bunea, canonic metropolitan*, Sibiiu, 1901, p. 31.

Având în vedere scopul alcătuirii acestor statistici, acela de justificare a unui număr cât mai mare de români care îmbrățișaseră „unirea” cu Roma și implicit de dobândirea unor suprafețe de teren mai mari ca și sesiune pentru preot precum și de loc de biserică, în cazul în care nu exista, în cadrul conscripției din 1750 sunt adăugate rubrici privind existența sau nu a suprafețelor de teren din intravilan, precum și întinderea de teren extravilan pe categorii în arabil și fâneață, suprafețele fiind exprimate în „găleți de sămânță” la terenul arabil și în „care” de fân pentru fâneață.

Conscripțiile bisericești din 1733 și 1750 privitoare la unele localități au fost alcătuite de către greco-catolici și în cadrul multor localități, cum este și cel al localității Giula, au arătat diferențe mari în datele lor în mai puțin de 20 de ani fapt pentru care au fost tratate cu circumspecție la curtea împărătească de la Viena, autoritatea de stat suspectând existența vizibilă a interesului de a fi relatată o populație mai mare care ar fi adus cu sine obținerea de privilegii și terenuri mai mari în conformitate cu decretul împărătesc din 1743.

În cadrul *Conscripției Fiscale* a Transilvaniei din anul 1750 găsim numeroase date și despre satul Giula. Descrierea localității ne redă o scurtă imagine asupra stări terenurilor localității și asupra ocupațiilor locuitorilor ei. Tabelele care însoțesc și completează descrierea aduc numeroase lămuriri referitoare la aspectele vieții locuitorilor satului Giula la anul 1750, sunt menționate 70 de familii contribuabile, care locuiesc în 52 de case și stăpânesc 42,5 sesii[19].

1760-1762

Reamintim faptul că populația română care și-a păstrat credința ortodoxă și preoții ortodocși care o păstoreau *nu* intrau între cei care urmau să primească privilegii materiale de la stăpânirea lumească, motiv pentru care prin alcătuirea unei statistici oficiale s-a încercat obținerea cu *acurateţe* a datelor privind confesiunea populației românești din Transilvania recenzate cu această ocazie. Dacă în alcătuirea conscripțiilor religioase scopul era de a „îngroșa” numărul credincioșilor pentru a crește posibilitatea primirii unor privilegii mai consistente, recensământul oficial avea în vedere aflarea realității pentru ca imperiul să *nu* ofere mai multe privilegii decât promisese în anul 1700 și pe care le limitase Împărăteasa Maria Tereza în 1743.

Datorită informațiilor contradictorii sosite la curtea împărătească de la Viena privitoare la situația confesională a românilor din Transilvania,

[19] Ladislau Gyémánt și colab. (ed.), *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750* Vol. 2. Tabelele statistice, partea I, Editura Enciclopedică, București, 2016, p. 71.

are loc primul recensământ sau statistică oficială între anii *1760-1762*. Pentru alcătuirea acestei statistici[20] au fost desemnaţi *Nicolae Adolf Baron de Buccow*, general de cavalerie şi comandantul tuturor trupelor împărăteşti din Transilvania, *Baronul L. B. de Möringer,* consilier al tesauriatului şi secretar al comisiunei şi *Baronul Fr. L. Dietrich,* de asemenea consilier al tesauriatului cu „scopul vădit şi mărturisit ca curtea din Viena să fie odată corect informată asupra numărului adevărat al Românilor şi despre progresele Unirii”[21].

În această statistică oficială privind populaţia românească din Ardeal sunt menţionate cu privire la localitatea *Gyualaszeg (Ghiula)* următoarele: 2 preoţi uniţi, 2 familii, nici un preot ortodox pentru cele 72 de familii, nu exista biserică unită, dar exista o biserică ortodoxă. Tot aici este amintită existenţa unei case parohiale fără a se specifica cui aparţine şi cine o foloseşte[22].

1766

O altă statistică, de data aceasta bisericească, ortodoxă, denumită *Conscripţia Mitropoliei*[23] Ardealului din vremea lui Dionisie Novacovici, la *1766*, localitatea *Giula* era arondată în Protopopiatul *Sînpetru* din varmeghia *Dăbâca* şi număra *368* de suflete *ortodoxe,* din care *181* bărbaţi şi *187* femei[24].

În statistica oficială din *1760-1762* şi statistica ortodoxă din *1766,* datele privitoare la populaţia ortodoxă din Giula sunt foarte asemănătoare, în prima este vorba de *72* de familii, iar în cea de-a doua de *368* de suflete, ceea ce ar duce la o medie de 5 membri pe familie, situaţie foarte probabilă pentru acea perioadă.

---

[20] Această statistică se păstrează sub denumirea *Tabellæ Dismembrationis Templorum Unitorum et non Unitorum in Principatu Transilvaniæ existentium, ab aulica Comissione in Annis 1760, 1761 et 1762 succesive elaborata et authentice extradata* în arhivele de război de laViena la nr. 881 din Decembrie 1762 şi a fost publicată integral de Dr. Virgil Ciobanu sub denumirea de *Statistica românilor din Ardeal făcută de administraţia austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de răsboiu din Viena, în Dr. Virgil Ciobanu, Statistica românilor din Ardeal făcută de administraţia austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de răsboiu din Viena*, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj”, III (1924-1925) (1926), pp. 623-699.

[21] Dr. Virgil Ciobanu, *Statistica românilor din Ardeal făcută de administraţia austriacă la anul 1760-1762 copiată din archiva de răsboiu din Viena*, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj”, III (1924-1925) (1926), p. 617.

[22] *Ibidem*, p. 645.

[23] Conscripţia este tipărită ca anexă cu titlu *Conscriptia Eparhii Legii Greceşti Neunite în Ardeal la anul 1766* la studiul Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Statistica românilor ortodocşi din Transilvania din anul 1766*, în „Mitropolia Ardealului”, an XXII, 7–9 (1977), pp. 505–550.

[24] *Ibidem*, p. 526.

1767

O nouă menţiune despre un preot ortodox este în Conscripţia clerului ortodox, la secţiunea XIV. *Archidiaconatus St. Petrensis* in *Cottu Dobocensi* unde îl întâlnim pe Ioan Popescu născut în *Giula* preot întărit în *Iclozel*[25].

Din statisticele anului 1767, publicate în *„... Virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda ..." Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767*, observăm evoluţia populaţiei din Giula. Astfel pentru localitatea în cauză, Giula, arondată la eparhia *Jucului*, Varmeghia *Dăbâcii* nu este menţionată Biserică, este menţionat 1 preot fungenş pe nume *P. Ion*, hirotonit de arhiereul Aaron. Populaţia unită era la 1761 alcătuită din 0 gazde şi număra un total de 12 de suflete, iar în 1767 se observă o creştere ajungând să numere 6 gazde şi 35 de suflete. Populaţia neunită este consemnată doar pentru anul 1767 şi număra 52 gazde şi un număr de 180 suflete[26], deci întreaga populaţie română se ridica la 58 gazde şi însuma 215 suflete.

Tot din anul 1767 avem o conscripţie a clerului şi credincioşilor uniţi din Episcopia Făgăraşului, cu amintirea numărului de neuniţi, conscripţie care reuneşte datele de la protopopi. La localitatea *Giula* avem amintiţi din nou 1 Biserică, 1 preot unit pe nume *P. Ion*, hirotonit de arhiereul Aaron. Populaţia unită era la 1767 alcătuită din 6 gazde şi 35 de suflete, iar cea neunită număra 52 gazde şi un număr de 304 suflete ca şi cea a Protopopului Toader, însă această conscripţie cuprinde şi date despre averea bisericească, astfel este amintit 1 funduşuri din lontru, venitul bisericesc de pe moşii se ridică astfel la 8 pământuri roditoare de găleate şi 7 râturi de cară. Tot venitul bisericesc, scoţând ostenăneala şi cheltuiala, face 30 de florinţi şi 30 de şi se recomandă ca venitul să fie întregit cu 20 pământuri de găleată roditoare şi 20 râturi de cară[27].

Este important de menţionat nota că „Popa cel de altă relighie are de prisosit" fapt pentru care nu i s-au dat nimic, nici funduşuri din lontru sau din afară pentru besearică, casă popească sau pentru chivernisirea lor[28].

---

[25] Prof. Keith Hitchins, Prof. Ioan N. Beju, *Conscripţia clerului ortodox din Transilvania din 1767*, în „Mitropolia Ardealului", an XXIX, 7–8 (1984), p. 550.

[26] Toader [Meheşi] Protopop, *Însămnarea locurilor, bisericilor, mănăstirilor, şcoalelor, preoţilor, poporeanilor uniţi din 1761, şi din 1767 uniţi şi neuniţi, preoţilor scutiţi şi dăjduitori [XII. 31 mai 1767]*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „„... virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...". Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767", Cuvânt înainte şi studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, p. 61.

[27] ***, *Conscriptio Ecclesiae Fogarasiensis de anno 1767 [XXVIII. 3-30 septembrie 1767]*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „„... virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...". Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767", Cuvânt înainte şi studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, pp. 142–143.

[28] *Ibidem*, p. 149.

În conscripţia rezumativă transmisă Guberniului Principatelor de episcopul greco-catolic Atanasie Rednic la 11 noiembrie 1767 pentru localitatea Gyula este amintit un preot[29].

Dacă între conscripţia greco-catolică din *1761* şi conscripţia imperială din *1762* şi diferenţa este mică pentru populaţia unită consemnându-se 2 familii însumând 12 suflete vedem o tendinţă de menţinere a numărului uniţilor care creşte uşor până la 6 gazde însumând 35 de suflete în 1767.

Populaţia neunită, ortodoxă amintită are un trend crescător, astfel cele 72 de familii în conscripţia imperială sunt 52 de familii cu 180 de suflete în conscripţia din 1761 şi 58 de familii însumând 215 sau 304 suflete în anul 1767. Reţinem totodată numărul mult mai mare de 368 de suflete în conscripţia ortodoxă[30]. Această evoluţie se înscrie în tendinţa vremii, ţinând cont de faptul că începând cu deceniul al patrulea al secolului al XVIII-lea tendinţa era de creştere a numărului ortodocşilor şi de scădere a greco-catolicilor, care în *1733* numărau *22 de familii* de suflete, în 1750 282 de suflete, în *1761* doar *12* de suflete, iar în 1767 35 de suflete.

Dintre statisticile şi conscripţiile secolului al XVIII-lea, cele oficiale, cele greco-catolice şi cele ortodoxe, doar ultimele sunt lipsite de substratul economico-politic. Celelalte sunt născute şi folosite în scop economic şi patrimonial, relaţia care guverna relaţia dintre stăpânirea lumească şi cea confesional greco-catolică a vremii.

Între anii 1780-1850, nu avem date statistice privind populaţia din Giula nici etnic şi nici confesional.

Secolul XIX

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, statisticile oficiale se extind şi asupra populaţiei de altă naţionalitate decât cea română, astfel că ele cuprind pentru localitatea Giula populaţia majoritară română şi alte minorităţi precum maghiarii, germanii, izraeliţii sau ţiganii, iar în ceea ce priveşte starea confesională a ortodocşilor şi uniţilor, li se adaugă romano-catolicii, reformaţii, unitarienii şi izraeliţii.

1850

Recensământul alcătuit în anul *1850* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia pe etnii şi confesiuni, precum şi reparti-

[29] ***, *Districtus Terrae Fogaras [XXX. 11 noiembrie 1767]*, în Daniel Dumitran, Ana Dumitran, Florean-Adrian Laslo (ed.), „„... virtuti decreti tollerantiae beneficia clero Graeci restituenda...”. Biserica românească din Transilvania în izvoarele statistice ale anului 1767”, Cuvânt înainte şi studiu introductiv Daniel Dumitran, indice Ana Dumitran, Altip, Alba Iulia, 2009, p. 234.
[30] *Ibidem*, p. 526.

zarea lor pe sexe: bărbaţi şi femei. Tot aici găsim şi numărul de case şi locuinţe, precum şi numărul de animale mari: cai şi bovine. În momentul efectuării recensământului localitatea era *sat* şi erau în localitatea Giula 586 persoane, nu erau străini în localitate şi nici persoane din populaţia de drept nu erau plecare din localitate. Populaţia de drept era alcătuită din *287 bărbaţi* şi *299 de femei*, astfel erau 109 bărbaţi căsătoriţi şi 110 femei căsătorite, 168 de bărbaţi necăsătoriţi şi 10 bărbaţi văduvi, iar dintre femei 166 erau necăsătorite şi 23 erau văduve. Numărul bărbaţilor redaţi ca incorporabili, adică cu vârsta între 17 şi 26 de ani se ridica la 31. La această dată erau 105 case, 129 de locuinţe[31]. Populaţia de drept era *586* de persoane şi era împărţită etnic (după naţionalitate), după cum urmează: *489* români, *85* maghiari, *6* ţigani şi *6 evrei*, iar confesional (după religie) situaţia era următoarea: *0* ortodocşi, *489* greco-catolici, *9* romano-catolici, *82* reformaţi şi 6 izraeliţi şi deţineau 23 cai şi 404 bovine[32].

1857

Recensământul alcătuit în anul *1857* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia pe confesiuni (nu şi pe etnii), precum şi repartizarea lor pe sexe: bărbaţi şi femei. Tot aici găsim şi numărul de case şi locuinţe, o împărţire a populaţiei pe categorii de vârstă şi după ocupaţie.

În momentul efectuării recensământului localitatea era *sat* şi erau *122* de case, *130* de locuinţe, în localitate se aflau *531* persoane, dintre care *7* străini şi *524* localnici, iar *6* persoane din populaţia localnică erau plecate din localitate. Populaţia localnică era alcătuită din *267 bărbaţi* şi *257 de femei*, la care se adăugau cei *2* bărbaţi şi cele *4* femei care erau plecaţi din localitate, astfel populaţia localnică era *530* deci *269* bărbaţi şi *261* femei[33].

Populaţia era împărţită după religie (confesional) în *0* ortodocşi, 466 greco-catolici, 5 romano-catolici, 49 reformaţi şi 10 izraeliţi[34].

După starea civilă populaţia era împărţită în 155 bărbaţi necăsătoriţi, 100 bărbaţi căsătoriţi, 14 bărbaţi văduvi, 140 femei necăsătorite, 97 femei căsătorite şi 24 văduve[35].

După vârstă populaţia localităţii *Giula* era următoarea: între 0-5 ani erau 35 de băieţi şi 39 de fete, între 6-13 ani erau 51 de băieţi şi 51 de fete,

---

[31] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1850 Transilvania*, ediţia a II-a revăzută, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, pp. 154–155.
[32] *Ibidem*, pp. 156–157.
[33] Traian Rotariu şi colab., *Recensământul din 1857 Transilvania*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, în Studia Censualia Transsilvanica, Staff, Cluj-Napoca, 1997, p. 160.
[34] *Ibidem*, p. 161.
[35] *Ibidem*.

între 14-23 ani erau 57 de băieţi şi 73 de fete, între 24-39 ani erau 58 de bărbaţi şi 60 de femei, între 40-59 de ani erau 49 de bărbaţi şi 38 de femei şi peste 60 de ani doar câte 19 bărbaţi şi 12 femei[36].

O citire atentă a datelor statistice potrivit populaţiei după vârstă ne descoperă o localitate cu majoritatea membrilor ei sub vârsta de 13 de ani 176 de persoane (33,59%) deci tânără şi cu o medie de vârstă scăzută, cu o populaţie majoritară între 14 şi 59 de ani, anume 335 de persoane (63,93%), deoarece doar 31 persoane (5,92%) depăşiseră vârsta de 60 de ani.

O rubrică aparte este împărţirea persoanelor recenzate după ocupaţie. Aici avem următoarele date: *1* preot, *1* funcţionar, *77* proprietari de pământ, *1* rentier, *1* comerciant, nu avea muncitori necalificaţi în agricultură, industrie sau comerţ, *8* în categoria „alte slugi", *6* zilieri, nici unul în categoria „alţi bărbaţi sub 14 ani" şi *398* femei şi copii peste 14 ani. Nu existau nici un militar în termen, artist, avocat, notar, personal sanitar, industriaş, marinar sau pescar[37]. În urma calculelor din această rubrică se constată că aveau ocupaţie doar o parte din locuitorii satului Giula, probabil bărbaţii.

1869

Recensământul alcătuit în anul *1869* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia pe confesiuni şi după sexe, tot aici găsim şi numărul de case. În momentul efectuării recensământului erau în localitatea *Giula 122* de case, *145* de familii, în care locuiau *592* de persoane din care 304 bărbaţi şi 288 femei[38], deci o medie de 4,08 persoane pe familie şi o medie de 4,85 persoane pe casă.

După religie sunt menţionate *524* persoane greco-catolici, *11* romano-catolici, *45* reformaţi şi *12* izraeliţi[39].

1880

Recensământul alcătuit în anul *1880* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia pe confesiuni şi după limba maternă. Tot aici găsim şi numărul de case, starea alfabetizării. În momentul efectuării recensământului erau în localitatea *Giula 146* de case în care locuiau *664* de persoane.

Populaţia era împărţită după religie (confesional) în *0* ortodocşi, 568 greco-catolici, 8 romano-catolici, 79 reformaţi şi 9 izraeliţi şi după limba

[36] *Ibidem*, p. 162.
[37] *Ibidem*, p. 163.
[38] Traian Rotariu, Cornelia Mureşan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1869 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, p. 134.
[39] *Ibidem*, p. 135.

maternă (etnic) erau *554* români, 84 maghiari, 9 germani şi 17 cu limba maternă necunoscută, iar numărul persoanelor alfabetizate era de 46[40].

1890

Recensământul alcătuit în anul *1890* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia pe confesiuni şi după limba maternă precum şi existenţa sau lipsa în anul *1893* a ţiganilor în localitate[41]. Aici aflăm că erau *156* de case locuite şi că suprafaţa satului era de *2877* de iugăre de teren.

După limba maternă populaţia civilă prezentă era la *1890* în număr de *722*, din care *604* români, *105* maghiari, *13* de alte limbi în afară de germană, slovacă, ruteană, croată sau sârbă şi nu existau ţigani în 1893[42].

Din punct de vedere confesional (după religie) situaţia era următoarea: *0* ortodocşi, *617* greco-catolici, *2* romano-catolici, *83* reformaţi, *1* unitarieni şi *19* izraeliţi[43].

1895

Pentru a înţelege viaţa în satul Giula la sfârşitul secolului al XIX-lea trebuie să facem apel la *Recensământul agricol din 1895*, un recensământ complex care ne aduce date importante din perioada amintită.

Satul Giula avea la *1895* 177 de gospodării care foloseau un număr de 2842 de iugăre de pământ[44], din care 2247 erau în proprietate, 79 de iugăre de teren folosit în uzufruct şi 516 iugăre de teren în arendă[45].

După modul de folosire al terenului erau 1273 de iugăre teren arabil, 75 iugăre erau grădină, 454 de iugăre erau fânaţ, 9 iugăre erau cultivate cu vie care nu era în paragină sau distrusă, 1887 iugăre erau păşune, 757 de iugăre erau pădure, nu era stufărie şi 87 iugăre era teren neproductiv[46].

În ceea ce priveşte atelajele de lucru sunt înregistrate 2 atelaje trase de 2 cai, 2 atelaje trase de 3 cai, 10 trase de 2 boi, 9 trase de 4 boi, erau 1 atelaj tras de bivoli, erau 57 atelaje de vaci şi nu existau atelaje trase de catâri sau măgari[47].

---

[40] Traian Rotariu, Cornelia Mureşan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1880 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Staff, Cluj-Napoca, 1997, pp. 138–139.

[41] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1890 şi Recensământul ţiganilor din 1893 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, pp. 152–153.

[42] *Ibidem*, p. 152.

[43] *Ibidem*, p. 159.

[44] Cu 35 mai puţine ca în anul 1890.

[45] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania. Volumul I*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 126.

[46] *Ibidem*, p. 127.

[47] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul agricol din 1895. Transilvania. Volumul II*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 236.

Dintr-un total de 369 bovine erau 6 mai mari de 3 ani, 31 juninci mai mici de 2 ani, 216 de vaci mai mari de 2 ani, 25 juncani mai mici de 2 ani şi 91 de boi mai mari de 2 ani. După rasă bovinele erau 361 de rasă maghiar-ardeleană, 1 mocănească, 1 bălţată şi existau doar 6 bivoli[48].

Dintr-un total de 23 cabaline, erau 2 armăsari mai mici de 3 ani, 7 iepe mai mici de 4 ani şi 10 mai mari de patru ani şi 4 armăsari castraţi mai mici de 3 ani. Nu existau în sat măgari sau catâri, existau 7 capre, 247 de porci, 733 de oi, 990 de păsări şi 36 familii de albine[49].

În ceea ce priveşte pomii fructiferi localitatea *Giula* avea 1992 pomi, cei mai mulţi erau pruni: 1642, 195 erau meri, 61 peri, 2 cireşi, 7 vişini, 37 piersici, 2 caişi, 42 nuci, 4 duzi şi nu erau migdali şi castani[50].

1900

Recensământul alcătuit în anul *1900* ne furnizează date privind numărul populaţiei, împărţirea acesteia după limba maternă şi după religie, precum şi repartizarea lor pe sexe: bărbaţi şi femei dar şi o împărţire a populaţiei pe categorii de vârstă şi nivelul de şcolarizare, precum şi diferenţierea între populaţia civilă şi cea militară. Tot aici găsim şi numărul de case şi locuinţe şi în plus materialul din care erau construiţi pereţii şi acoperişurile caselor.

În momentul efectuării recensământului localitatea era *sat*, se întindea pe o suprafaţă de *2877* de iugăre, erau *167* de case, iar în localitate se aflau *762* persoane din care *3* plecaţi, toţi cei *762* erau civili şi *nu exista* populaţie militară[51]. După limba maternă erau *705* români, *53* maghiari şi *4* germani, iar după religie situaţia era următoarea: *0* ortodocşi, *707* greco-catolici, *1* romano-catolic, *41* reformaţi şi *13* izraeliţi[52]. Din întreaga populaţie ştiau scrie şi citi doar *38* persoane şi ştiau ungureşte *65* persoane[53].

După vârstă, populaţia localităţii Giula era următoarea: între 0-5 ani erau 147 de persoane, între 6-11 ani erau 103 de persoane, între 12-14 ani erau 57 de persoane, între 15-19 ani 65 de persoane, între 20-39 ani erau 209 de persoane, între 40-59 ani erau 124 de persoane şi cu vârsta mai mare de 60 de ani erau 57 de persoane şi o persoană cu vârsta nedeclarată[54]. O citire atentă a datelor statistice potrivit populaţiei după vârstă ne descoperă o localitate cu majoritatea membrilor ei sub vârsta de 20 de ani *372* de per-

[48] *Ibidem*, p. 238.
[49] *Ibidem*, p. 239.
[50] *Ibidem*, p. 237.
[51] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1900 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Staff, Cluj-Napoca, 1999, p. 262.
[52] *Ibidem*, p. 263.
[53] *Ibidem*, p. 264.
[54] *Ibidem*.

soane (48,82%) deci tânără dacă luăm ca vârstă până la 40 de ani avem 581 persoane (76,25%) dar cu o medie de vârstă scăzută, deoarece doar *57* persoane (7,48%) depășiseră vârsta de 60 de ani.

Pe sexe, populația era alcătuită din 392 bărbați și 370 femei, iar după starea civilă erau 403 necăsătoriți, 320 căsătoriți, 39 văduvi și nici un divorțat[55].

O rubrică aparte este dedicată materialelor din care erau confecționate locuințele: pentru pereți sunt luate în calcul patru categorii: piatra sau cărămida, piatră și pământ, chirpici sau pământ și lemn sau altceva, iar pentru acoperiș trei categorii: țiglă, șindrilă și trestie sau paie. Pentru localitatea Giula, din cele 167 de locuințe recenzate 149 aveau pereții din cărămidă, 11 era din chirpici sau pământ, iar celelalte 7 din lemn sau altceva în afară de piatră și pământ, în timp ce 47 erau acoperite cu șindrilă și restul de 120 cu trestie sau paie[56].

Observăm aici interesul autorității recenzatoare asupra ratei de școlarizare, asupra divorțialității și asupra stării materiale a persoanelor recenzate, deoarece materialele din care erau construite locuințele, atât pereții lor cât și acoperișul fac o radiografie extinsă asupra stării materiale a locuitorilor, și puteau observa după calitatea acestora cu ușurință câte familii erau mai înstărite și câte mai sărace, precum și ponderea acestora în raport cu toate locuințele din localitate. Din rezultatul final observăm că 10,08% din case păreau mai diferite decât celelalte în ceea ce privește pereții și doar 28,15% în ceea ce privește acoperișul. Deducem că aproximativ 89,22% erau înstăriți sau medii, având casele confecționate din piatră sau cărămidă, și din aceștia 31,54% erau mai înstăriți având acoperișul acestora din șindrilă. În ansamblu ei, locuitorii erau 28,15% înstăriți, 10,8% erau de condiție materială slabă, iar ceilalți în proporție de 61,95% alcătuiau pătura de mijloc, mai aproape de cei înstăriți decât de ceilalți.

Numărul de persoane este reconfirmat și de alte surse, unde în anul *1909* este menționată o populație de *762* de locuitori din care *705* români, ceilalți fiind unguri și evrei[57].

În *Schematismus Cleri diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christos nato MDCCCC* găsim arondarea satului Giula (Gyula / Giul'a) la „Districtus Gyulaensis", ca făcând parte din „Comitatu Kolozs" populația localității era *764* locuitori împărțită confesional, astfel întâlnim *698* greco-catolici, *53* de Confesio Helvetica (reformați) și *13* evrei mozaicii[58].

[55] *Ibidem*, p. 265.
[56] *Ibidem*.
[57] Silvestru Moldovan, Nicolau Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu poporațiunea română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramurăș*, ediția a II-a, „Asociațiunii" [pentru literatura română și cultura poporului român], Sibiiu, 1919, p. 82.
[58] *Schematismus Cleri diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christos nato MDCCCC*, Typis typographiae dioecesanae, Szamosujvárini, 1900, p. 97.

Tot atunci este menţionat cântăreţul *Joannes Elcean* şi administratorul parochial interimar *Joannes Tartia*[59]

Între cele două menţiuni privind anul 1900, cea civilă[60] şi cea religioasă se observă o diferenţă de 2 persoane şi, implicit, o diferenţă considerabilă în ceea ce priveşte repartizarea confesională.

Tot din anul 1900 mai avem recenzate şi ocupaţiile locuitorilor Transilvaniei. În ceea ce priveşte localitatea Giula din totalul de 762 de persoane doar 310 erau ocupate, restul de 452 erau întreţinute. Pe ramurile economiei, din cele 310 persoane, 290 lucrau în agricultură şi horticultură, 2 în alte ramuri ale economiei primare, 9 în industrie, 6 în serviciul public şi liberi profesionişti şi 3 erau servitori casnici. Nu sunt menţionate persoane care activau în exploatare minieră şi siderurgie, comerţ şi credit, transporturi, armată sau zilieri[61].

La secţiunea agricultura şi horticultura găsim menţionaţi 372 de bărbaţi din care 216 ocupaţi şi 156 întreţinuţi şi 349 de femei din care 74 ocupate şi 275 întreţinute. În ceea ce priveşte proprietatea sunt menţionaţi 2 proprietari cu mai mult de 100 de iugăre şi 1 arendaş pentru o suprafaţă mai mare de 100 de iugăre, 27 de mici proprietari sau arendaşi şi 4 mici proprietari zilieri, precum şi 1 membru de familie ajutător, 1 funcţionar şi 12 servitori, 13 muncitori sub 16 ani şi 229 muncitori peste 16 ani[62].

La secţiunea industria propriu-zisă avem ocupate 9 persoane, toţi bărbaţi din care 6 în industria casnică şi populară şi 3 în industria nomadă, cei din industria propriu-zisă 5 sunt independenţi şi 1 ca personar auxiliar, anume calfă[63].

La secţiunea industria propriu-zisă avem detaliate şi ocupaţiile recenzate astfel este menţionat 1 fierar, 1 olar, 1 pantofar, cizmar, 1 zidar, 1 având ocupaţie din domeniul hotelier, alimentaţie publică, 1 cu alte ocupaţii şi restul de 3 persoane cu activitate în industria secundară[64].

Secolul XX

1910

Recensământul din anul *1910* este unul dintre cele mai complexe, şi urmează îndeaproape rubricatura celui din 1900, astfel găsim informa-

[59] *Ibidem*.
[60] Preluată și în Dicționarul citat mai sus.
[61] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1900.Transilvania* II. Populația după ocupații, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 266.
[62] *Ibidem*, p. 267.
[63] *Ibidem*, p. 268.
[64] *Ibidem*, p. 269.

ţii privind numărul total al populaţiei localnice împărţită ca cetăţeni străini sau plecaţi, ca populaţie civilă sau militară, apoi avem împărţirea după limba maternă şi după religie, după gradul alfabetizării în care ştie să scrie şi să citească şi câţi ştiu limba maghiară, avem apoi o împărţire după vârstă, după sexe şi după starea civilă. Alături de numărul de case este trecută şi suprafaţa localităţii şi sunt incluse detalii despre materialele din care sunt construite casele şi din ce este confecţionat acoperişul acestora.

În ceea ce priveşte localitatea *Giula* erau în momentul recensământului un număr total al populaţiei localnice de *784*[65]. Din aceştia nici unul nu era cetăţean străin şi nici unul nu este consemnate la rubrica persoane plecate, toţi cei 784 făceau parte din populaţia civilă şi nu sunt menţionaţi militari[66]. Populaţia era împărţită după limba maternă (etnic), după cum urmează: *709* români şi *75* maghiari fără populaţie de alte limbi ca de exemplu germană, slovacă, ruteană, croată sau sârbă care au fost evidenţiate în cadrul recensământului. După religie (confesional) situaţia era următoarea: *0* ortodocşi, *704* greco-catolici, *3* romano-catolici, *52* reformaţi, *2* evanghelici, *3* unitarieni şi *20* izraeliţi[67]. Întinderea localităţii era în suprafaţă de 2823 jugăre şi numărul caselor era 162[68].

La gradul alfabetizării locuitorilor erau trecute *260* de persoane care ştiau să scrie şi să citească şi *163* de persoane care ştiu ungureşte, fără a se specifica nivelul la care ştiu aceştia. Pe categorii de vârstă erau 156 persoane până la 5 ani, 126 persoane între 6 şi 11 ani, 59 persoane între 12 şi 14 ani, 71 persoane între 15 şi 19 ani, 196 persoane între 20 şi 39 de ani, 124 persoane între 40 şi 59 de ani şi doar 52 de persoane peste 60 de ani[69]. Observăm o localitate cu populaţie tânără, 412 persoane din cele 784 erau sub vârsta de 20 de ani, din acestea 282 sub 12 ani, iar 77,55% din populaţie (608 persoane) având vârsta sub 40 de ani.

La împărţirea după sexe, observăm *413* bărbaţi şi *371* femei, iar după starea civilă erau 295 căsătoriţi, 447 necăsătoriţi, 41 erau văduvi şi 1 divorţat[70]. Observăm aici numărul mare de persoane necăsătorite – 447 datorită vârstei tinere a majorităţii populaţiei menţionată mai sus, 412 persoane (52,55%)

---

[65] Numărul este reconfirmat în C. Martinovici, N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite* II. Dicţionarul comunelor, II. Dicţionarul comunelor, Cluj, 1921, p. 116; Dr. Sabin Manuilă, *Recensământul general al Populaţiei României din 29 decemvrie 1930* I. Sex, stare civilă, grupe de vârstă, gospodării, infirmităţi, populaţia flotantă, Institutul central de statistica, Bucureşti, 1938, p. 592.

[66] Traian Rotariu, Cornelia Mureşan, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Staff, Cluj-Napoca, 1999, p. 248.

[67] *Ibidem*, p. 249.

[68] *Ibidem*, p. 248.

[69] *Ibidem*, p. 250.

[70] *Ibidem*, p. 251.

sub 20 de ani şi deducem de aici faptul că majoritatea persoanelor încheiau o căsătorie după vârsta de 20 de ani.

În ceea ce priveşte materialele din care erau construite toate cele 162 de case menţionate sunt case din piatră sau cărămidă, nemaifiind case din piatră şi pământ, din chirpici sau pământ, din lemn sau altceva. În ceea ce priveşte materialul din care era confecţionat acoperişul acestora sunt menţionate 1 acoperită cu ţiglă, 47 cu şindrilă şi restul de 114 cu trestie sau paie[71]. Raportând numărul de case la populaţie observăm o medie de 4,83 persoane ca locuitori ai unei case deci o familie cu doi sau trei copii.

Un element important este cel al detaliilor privind ocupaţia locuitorilor satului Giula, împărţirea lor în agricultori şi industriali, aceştia din urmă fiind recenzaţi şi din prisma ocupaţiei efective pe care o aveau.

În acelaşi recensământ al anului 1910 găsim date importante privind ocupaţiile populaţiei localităţii Giula în anul 1910, astfel din totalul de 784 de persoane 265 erau ocupate şi restul de 519 erau întreţinute[72]. Ca ocupaţie, majoritatea zdrobitoare a populaţiei era ocupată cu agricultura şi horticultura, adică 245 din cei 265, 2 activau în industrie, 2 în comerţ şi credit, 5 în servicii publice şi liber profesionişti, 3 ca servitori casnici şi nici unul în alte ramuri ale economiei primare, exploatare minieră, siderurgie, transporturi, armată, zilieri sau alte ocupaţii sau ocupaţii necunoscute[73].

La rândul lor cele 245 de persoane care alcătuiau populaţia din agricultură şi horticultură era împărţită între 207 bărbaţi şi 38 de femei, iar dintre cei întreţinuţi 179 erau bărbaţi şi 300 femei, rezultând astfel 386 de bărbaţi şi 338 femei[74]. Importantă pentru cunoaşterea stării materiale a localnicilor este şi secţiunea privitoare la proprietate, astfel găsim 3 proprietari cu mai mult de 100 de iugăre de pământ şi un arendaş mare, cu mai mult de 100 de iugăre de pământ, mai găsim 17 mici proprietari sau arendaşi şi 66 de mici proprietari sau zilieri şi 44 de membri de familii ajutători, nu găsim însă lucrători în parte, crescători de animale, horticultori sau funcţionari dar găsim 10 servitori[75]. O rubrică aparte o au muncitorii între care găsim 2 sub 16 ani şi 102 peste 16 ani[76].

În ceea ce priveşte cele 10 persoane care activau în industrie toţi erau bărbaţi dintre care 8 activau în industria propriu-zisă şi 2 în industria casnică şi populară, după statut, cei din industria propriu-zisă erau 7 indepen-

[71] *Ibidem*.
[72] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1910 Transilvania. Volumul II. Populaţia după ocupaţii*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 248.
[73] *Ibidem*.
[74] *Ibidem*, p. 249.
[75] *Ibidem*.
[76] *Ibidem*.

denţi, 1 era calfă, nu erau membri de familie ajutători, nici unul ca maistru sau muncitor necalificat, ucenici sau slugi[77]. După ocupaţie 2 erau tâmplari, 3 pantofari, cizmari, 1 zidar şi 2 aveau ocupaţie din domeniul hotelier sau alimentaţie publică, nu erau nici un fierar, lăcătuş, cărămidari, olar, cherestegiu, pielar, tăbăcar, torcător, croitor sau textilist, morar sau brutar, măcelar, mezelar, dulgher, o altă ocupaţie în afara celor menţionate sau persoane cu activitate industrială secundară[78].

1900-1910

O analiză demografică privind primul deceniu al secolului al XX-lea pornind de la datele recensămintelor din 1900 când se găseau 762 de persoane şi 1910 când se găseau 784 de persoane o găsim în volumul *Mişcarea naturală a populaţiei între 1901-1910. Transilvania. Volumul I. Evenimente demografice*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005. Analiza este bazată pe natalitate, nupţialitate şi mortalitate, astfel privitor la născuţii vii avem în anul 1901 29 persoane, în anul 1902 41 persoane, în anul 1903 30 persoane, în anul 1904 36 persoane, în anul 1905 26 persoane, în anul 1906 45 persoane, în anul 1907 28 persoane, în anul 1908 44 persoane, în anul 1909 34 persoane şi în anul 1910 25 persoane[79], şi privitor la numărul de decedaţi în aceeaşi ani avem în anul 1901 27 persoane, în anul 1902 20 persoane, în anul 1903 29 persoane, în anul 1904 11 persoane, în anul 1905 20 persoane, în anul 1906 13 persoane, în anul 1907 17 persoane, în anul 1908 20 persoane, în anul 1909 25 persoane şi în anul 1910 15 persoane[80]. Din compararea natalităţii şi mortalităţii observăm un spor natural de 141 persoane, sporul efectiv fiind de 22 persoane, sporul natural fiind cu 119 mai mare decât sporul efectiv[81].

Numărul mediu de decedaţi pe an în perioada 1901-1910 pe grupe de vârste este relevant pentru a constata condiţiile de viaţă la începutul secolului al XX-lea, astfel în Giula sub 1 an sunt 5 persoane, între 1-6 ani 2 persoane, deci un total de 7 persoane până la 6 ani şi 13 persoane de 7 ani şi mai mari. Dintr-un total de 20 decedaţi nici unul nu au beneficiat de asistenţă medicală, iar cauza morţii a fost stabilită de altcineva şi nu de medic[82].

---

[77] *Ibidem*, p. 250.
[78] *Ibidem*, p. 251.
[79] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Mişcarea naturală a populaţiei între 1901-1910. Transilvania. Volumul I. Evenimente demografice*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 246.
[80] *Ibidem*, p. 247.
[81] *Ibidem*.
[82] *Ibidem*, p. 248.

În perioada 1901-1910 s-au înregistrat în medie 7 căsătorii, 34 naşteri, toate cu născuţi vii şi toate 74 legitime, iar în procente întâlnim următoarele rate medii: nupţialitale 9,1%, natalitate 44%, mortalitate 25,9%, un spor natural de 18,1% şi o mortalitate infantilă de 147,1%[83].

Dintr-un al doilea volum, *Mişcarea naturală a populaţiei între 1901-1910. Transilvania. Volumul II. Cauze de deces*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, putem observa bolile vremii care în unele împrejurări au fost cauzatoare de moarte şi pentru locuitorii din localitatea Giula.

Din cele 197 de persoane decedate în perioada 1901-1910 unele au murit de boli contagioase precum de tuse convulsivă 6 persoane, de difterie 2 persoane, de diareea copiilor 5, de tuberculoză 17 persoane, de febră puerperală 1 persoană[84]. Alte boli necontagioase care au fost cauzatoare de moarte, amintite sunt: slăbiciune necongenitală 49 de persoane, de bătrâneţe 40 de persoane, de spasme, convulsii 7 persoane, de pneumonie sau pleurezie au murit 25 de persoane, de alte boli 16 persoane, precum şi 4 decese violente: 2 accidente, 1 sinucidere şi 1 omucidere[85].

1914-1919

În volumul *Românii din Transilvania, Bant, Crişana, Sătmar* şi *Maramureş* în *Primul Război Mondial. Ancheta Astrei. „Tablourile nominale". Partea I. Transilvania*, sunt redate date privitoare la implicarea populaţiei româneşti în Primul Război Mondial. În ceea ce priveşte localitatea *Giula/ Kolozsgyula* care făcea parte din comitatul Cluj-Cojocna, plasa Cluj sunt redate următoarele date: populaţia românească conform centralizatorului Astrei este de 764 persoane, populaţia localităţii conform Recensământului din 1910 este de 784 persoane, din care 709 persoane alcătuiau populaţia românească, procentul populaţiei româneşti la 1910 este de 90,43%, populaţia ortodoxă de 0 persoane, populaţia greco-catolică de 704 persoane, populaţia ortodoxă şi greco-catolică este de 704, deci un procent de 89,80%. A fost 13 persoane decorate. Au luat parte la mişcările impuse de război fiind chemaţi 167 de persoane la partea activă ca soldaţi pe front şi nu au fost chemate persoane la partea sedentară, pentru servicii auxiliare, sau mobilizaţi pe loc, chemate pentru a fi arestaţi sau internaţi şi nici nu au fost refugiaţi[86].

---

[83] *Ibidem*, p. 249.

[84] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Mişcarea naturală a populaţiei între 1901-1910. Transilvania. Volumul II. Cauze de deces*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 124.

[85] *Ibidem*, p. 125.

[86] Ioan Popa, *Românii din Transilvania, Bant, Crişana, Sătmar şi Maramureş în Primul Război Mondial. Ancheta Astrei. „Tablourile nominale". Partea I. Transilvania*, ediţia a II-a, îmbunătăţită, Sibiu, 2021, p. 162.

Din cele 167 de persoane care reprezintă totalul persoanelor mobilizate, adică un procent de 23,55% din totalul populaţiei româneşti raportată la 1910 (din totalul ortodocşilor şi greco-catolicilor, din totalul românilor înregistraţi de ASTRA) 1 intelectual şi 166 plugari. În urma războiului s-au întors acasă un număr de 128 de persoane deplin sănătoşi, 7 invalizi, 4 răniţi, bolnavi care s-au însănătoşit, 2 au murit pe câmpul de luptă, 8 au murit în temniţă, în pribegie, în spital, în urma bolilor sau rănilor şi 18 au dispărut neconsemnându-se numărul de văduve şi orfani rămaşi în urma lor[87].

În urma războiului s-a constat că 28 de soldaţi au murit sau au fost daţi dispăruţi[88].

1920

Pe la anul *1920* numărul locuitorilor se ridica la *837* împărţiţi etnic între români care erau *764,* unguri care erau *64, aici erau incluşi secui* şi *maghiari, evrei 5* şi *4* persoane de *alte naţionalităţi* şi trăiau în *178* de case[89].

1924-1925

La scurtă vreme după reîntregirea României din 1918, în datele privitoare la anii 1924-1925, populaţia comunei *Giula* se ridica la *851* de locuitori[90].

1930

Un recensământ mai complex al populaţiei din anul 1930 este efectuat după gospodării, infirmităţi, populaţie flotantă, după religie, după limbă maternă, după neam, diferit de limba maternă, cel mai probabil acesta se referă la etnie.

Numărul populaţiei din localitatea Giula în 1930 era de 872 persoane din care 800 erau români, 70 unguri şi 2 evrei[91], după limba maternă 800 aveau ca limbă maternă româna, 70 limba ungară şi 2 idiş[92], reţinem în cadrul recensământului din 1930 recenzarea atât după limba maternă cât şi după neam sau etnie ca două criterii distincte şi care au dat aceleaşi valori.

[87] *Ibidem*, p. 163.
[88] *Ibidem*, p. 7.
[89] C. Martinovici, N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite* II. Dicţionarul comunelor, II. Dicţionarul comunelor, Cluj, 1921, p. 116.
[90] *Anuarul „Socec" al României Mari* II. Provincia Ardealul 1924-1925, II. Provincia Ardealul 1924-1925, Bucureşti, 1928, p. 386.
[91] Dr. Sabin Manuilă, *Recensământul general al Populaţiei României din 29 decemvrie 1930* II. Neam, limbă materie, religie, Institutul central de statistica, Bucureşti, 1938, p. 134.
[92] *Ibidem*, p. 135.

Din totalul de 872 de persoane, după religie situaţia populaţiei era următoarea: *1* ortodocşi, *775* greco-catolici, *5* romano-catolici, *66* reformaţi, *23* baptişti şi *2* mozaici[93].

O rubrică aparte este este alocată recenzării după gospodării, infirmităţi şi populaţie flotantă, astfel cele 872 de persoane locuiau în 178 gospodării individuale, nu existau locuinţa comune. După infirmităţi existau 1 orb şi 2 ologi şi nu erau surdo-muţi. Populaţia flotantă era alcătuită din 12 bărbaţi şi 5 femei, toţi de cetăţenie română[94], observăm de aici că media membrilor de familie era de aproximativ 4,9 persoane pe gospodărie individuală[95].

Un aspect important în ceea ce priveşte locuitorii satului Giula în anul *1930* este cel revelat de diseminarea rezultatelor recensământului din 1930 privitor la *ştiinţa de carte*, de unde aflăm că în anul 1930 în localitatea Giula din totalul de *697* persoane erau 349 bărbaţi şi 348 femei, din care peste 7 ani erau 244 bărbaţi şi 188 femei[96]. Din totalul celor peste 7 ani doar un procent de 62,4% erau şcolarizaţi, 4 bărbaţi şi 3 femei au beneficiat de instrucţie extra-şcolară, 231 de bărbaţi şi 178 de femei au beneficiat de instrucţie primară, 6 bărbaţi şi 4 femei au beneficiat de instrucţie secundară, 2 bărbaţi şi 2 femei au beneficiat de instrucţie profesională, 1 bărbat şi o femeie aveau instrucţie universitară[97]. Numărul total al neştiutorilor de carte se ridică la 260 de persoane din care 103 bărbaţi şi 157 femei repartizaţi pe grupe de vârstă astfel: între 7 şi 12 ani 9 băieţi şi 5 fete, între 13 şi 19 ani 13 băieţi şi 19 fete, între 20 şi 64 de ani 63 de bărbaţi şi 116 femei, peste 65 de ani 17 bărbaţi şi 15 femei, cu vârstă nedeclarată 1 bărbat şi 2 femei. La secţiunea ştiinţă de carte nedeclarată sunt trecuţi 2 bărbaţi şi 3 femei[98].

1941

În anul 1941 localitatea Giula avea o populaţie statornică de 1020 de persoane care era împărţită confesional în 0 ortodocşi, 903 greco-catolici, 11 romano-catolici, 69 reformaţi, 36 baptişti şi 1 izraelit. Din întreaga populaţie doar 123 ştiau ungureşte[99].

---

[93] *Ibidem*, p. 588.
[94] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1930 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, p. 258.
[95] Dr. Sabin Manuilă, *Recensământul general al Populaţiei României din 29 decemvrie 1930* I. Sex, stare civilă, grupe de vârstă, gospodării, infrmităţi, populaţia flotantă, I. Sex, stare civilă, grupe de vârstă, gospodării, infrmităţi, populaţia flotantă, Bucureşti, 1938, p. 592.
[96] Dr. Sabin Manuilă, *Recensământul general al Populaţiei României din 29 decemvrie 1930* III. Ştiinţa de carte, Institutul central de statistica, Bucureşti, 1938, p. 143.
[97] *Ibidem*.
[98] *Ibidem*.
[99] Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Elemer Mezei, *Recensământul din 1941 Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 220.

În cadrul aceluiaşi recensământ avem recenzată populaţia separat după limba maternă şi naţionalitate, astfel, după limba maternă sunt menţionate 938 de persoane cu limba maternă română, 80 cu limba maternă maghiară, 1 cu limba maternă germană şi una cu limba maternă ţigănească, iar după naţionalitate sunt menţionaţi 935 români, 79 maghiari, 1 german, 1 ucrainian, 3 ţigani şi 1 evreu[100].

1956

În anul 1956, la 21 februarie când a avut loc recensământul populaţiei, localitatea Giula era *sat* aparţinea administrativ de Regiunea Cluj, Raionul Gherla, comuna Borşa, iar populaţia stabilă era în număr de 921 de locuitori dintre care 473 bărbaţi şi 448 femei[101].

1966

În cadrul recensământului din 15 martie 1966, la secţiunea *2. Gospodării după numărul persoanelor care le alcătuiesc*, la localitatea Giula sunt consemnate următoarele date: numărul total al gospodăriilor este de 213, din care 16 alcătuite de 1 persoană, 34 alcătuite din 2 persoane, 42 alcătuite din 3 persoane, 46 alcătuite din 4 persoane, 27 alcătuite din 5 persoane, 21 alcătuite din 6 persoane, 15 alcătuite din 7 persoane, 8 alcătuite din 8 persoane, 3 alcătuite din 9 persoane, 1 alcătuite din 10 sau mai multe persoane, cu un număr total al persoanelor care alcătuiesc gospodăriile de 861, având un număr mediu de 4,0 persoane pe gospodărie[102].

1992

În cadrul primului recensământ post-decembrist efectuat în anul *1992* se constată o populaţie stabilă de *264* persoane, din care *226 ortodocşi (85,6%),* 12 *reformaţi* (4,5%), 20 *baptişti* (7,5%) şi 6 persoane *greco-catolici* (2,27%) [103].

---

[100] *Ibidem*, p. 221.

[101] *Recensământul populaţiei din 21 februarie 1956. Structura demografică a populaţiei. Numărul şi repartizarea teritorială a populaţiei; starea civilă; naţionalitate; limbă maternă; nivel de instruire; familii*, Direcţia generală de statistică, Bucureşti, p. 40.

[102] *Recensământul populaţiei şi locuinţelor din 15 martie 1966* VIII. Gospodării, Direcţia generală de statistică, Bucureşti, 1970, p. 75.

[103] Pr. Iustin Tira, *Situaţia statistică s populaţiei stabile din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului - după confesiunea religioasă - la recensământul din anii: 1992, 2002 şi 2011*, în „Calendarul Renaşterea 2018" Anul I, nr. 1, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 184–185.

Secolul XXI

În secolul al XXI-lea au avut loc deja 3 recensăminte, în anii 2002, 2011 şi 2021. Din rezultatele acestor recensăminte reţinem numărul total al populaţiei localităţii Giula şi confesiunea lor.

2002

În cadrul primului recensământ al mileniului al III-lea efectuat în anul *2002* se constată o populaţie stabilă de *198* persoane, din care *167 ortodocşi (84,3%),* 10 reformaţi (5%), 1 romano-catolică, 1 penticostal, 14 baptişti (7%) şi 5 persoane greco-catolici (2,53%) [104].

2011

În cadrul recensământului efectuat în anul *2011* se constată o populaţie stabilă de *153* persoane, din care *119 ortodocşi (77,7%),* 4 reformaţi (5%), 5 romano-catolică, 19 baptişti (12,4%), 2 persoane altă religie şi 4 persoane cu religie nedeclarată[105].

2021

În cadrul celui mai recent recensământ efectuat în anul *2021* se constată o populaţie stabilă de *158* persoane, din care *108 ortodocşi (68,35%),* 4 reformaţi şi unitarieni (2,53%), 6 romano-catolică (3,80%), 17 baptişti (10,76%), şi 3 persoane adventişti de ziua a şaptea (1,9%) şi 19 persoane cu informaţie indisponibilă, inclusive cu religie nedeclarată şi dintr-o eroare de verificare, 1 persoană nu este inclusă în nici o categorie religioasă[106].

Din datele statistice ale recensămintelor postdecembriste reiese faptul că populaţia localităţii Giula este în continuă scădere şi în cadrul acesteia şi populaţia de confesiune ortodoxă este procentual în scădere până în cea de-a doua decadă a secolului al XXI-lea când se observă o mică tendinţă de creştere.

Recensămintele secolului al XVIII-lea au fost realizate atât de autoritatea civilă, statală cât şi de cultele religioase. Ele au fost guvernate de raţiuni economice cu excepţia celor efectuate de către ortodocşi care nu aveau nici un interes economico-financiar. În ceea ce priveşte recensămintele începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea ele au fost realizate de către auto-

[104] *Ibidem.*
[105] *Ibidem.*
[106] *Situaţia statistică a populaţiei stabile din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului – după confesiunea religioasă – la Recensămintele din anii: 2011 şi 2021*, în „Calendarul Renaşterea 2024" Anul VII, nr. 7, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2024, pp. 608–609.

ritatea statală, fără implicarea directă a cultelor religioase. Interesul cultelor religioase de conscriere în scop statistic a scăzut, rămânând doar menţiuni interne sau redate în diversele şematisme religioase. Dincolo de scopul lor imediat, atins sau nu, recensămintele rămân izvoare istorice care vorbesc într-o oarecare măsură despre evoluţia numerică a populaţiei din punct de vedere, etnic şi religios, precum şi unele aspecte marcante ale vieţii, preocupărilor şi activităţilor de-a lungul vremii.

ANEXE

1. Tabel privind evoluția statistică a populației după etnie în perioada 1850-1941 conform datelor recensămintelor folosite în prezentul studiu

Anul	**total**	români	maghiari	evrei	germani	ţigani	ucrainian	necunoscută, altă
1850	**586**	489	85	6		6		
1880	**664**	554	84		9			17
1890	**722**	604	105					13
1900	**762**	705	53		4			
1910	**784**	709	75					
1920	**837**	764	64	5				4
1930	**872**	800	70	2				
1941	**1020**	935	79	1	1	3	1	

2. Tabel privind evoluția statistică a populației după religie în perioada 1850-1941 conform datelor recensămintelor folosite în prezentul studiu

Anul	**total**	ortodocși	greco-catolici	romano-catolici	reformați	izraeliți	unitarieni	evanghelici	baptiști
1850	**586**		489	9	82	6			
1857	**531**		466	5	49	10			
1869	**592**		524	11	45	12			
1880	**664**		568	8	79	9			
1890	**722**		617	2	83	19	1		
1900	**762**		707	1	41	13			
1910	**784**		704	3	52	20	3	2	
1930	**872**	1	775	5	66	2			23
1941	**1020**		903	11	69	1			36

3. Tabel privind evoluția statistică a populației după religie în perioada 1992-2021 conform datelor recensămintelor folosite în prezentul studiu

Anul	**total**	ortodocşi	greco-catolici	romano-catolici	reformaţi	penticostal	baptişti	alta/ nedecla-rată	adventişti de ziua a şaptea
1992	**264**	226	6		12		20		
2002	**198**	167	5	1	10	1	14		
2011	**153**	119	5		4		19	6	
2021	**158**	108		6	4		17	19	3

PE DRUMURILE APOSTOLATULUI: PĂRINTELE FLOREA MUREȘANU ȘI MARTIRAJUL ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE

VASILE ROJNEAC

Abstract: On the ways of the apostolate: Father Florea Mureșanu and martyrdom in communist prisons.
We dedicate the present study to the memory of a worthy servant of the Romanian Orthodox Church, by profession priest and dean of Cluj, Father Florea Mureșanu. We highlight aspects related to the mission he carried out within the Romanian Orthodox Church, respectively in the Diocese of Vad, Feleac and Cluj, his relations with the church and political authorities, as well as the dramatic death by which he ended his life.

Keywords: *Florea Mureșanu, priest, dean, the Church of Hill (Cluj), mission, security, detention.*

După preluarea totală a puterii de stat de către partidul comunist în decembrie 1947, Biserica Ortodoxă Română, ca instituţie divino-umană şi majoritară în spaţiul românesc, se reîntoarcea practic în primele veacuri creştine de persecuţie. Sub masca „legalismului democrat", regimul comunist ateu instaurat în România, pe atunci Republica Populară Română[1], intenţiona subordonarea Bisericii, „cerându-i loialitate şi sprijin pentru politica sa, în schimbul unei autonomii limitate"[2]. Pentru că vocaţia Bisericii este

[1] La data de 30 decembrie 1947, Regele Mihai I (cel care a condus România în perioada 20 iulie 1927-8 iunie 1930 şi 6 septembrie 1940-30 decembrie 1947) abdică şi este silit să părăsească ţara. În aceste împrejurări, Adunarea Deputaţilor adoptă *Legea nr. 363*, prin care România este proclamată Republică Populară Română, cf. Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 396.

[2] Grigorie Benea (coord.), Andreea Ineoan, Emanuil Ineoan, Andreea Opriş, Adrian Nicolae Petcu, Dorin Sas, Dragoş Ursu, *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele comuniste*, tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, studii introductive

aceea de a fi mărturisitoare a lui Hristos, regimul comunist ateu a întâmpinat mari dificultăţi în expansiunea sa pe tărâm spiritual.

Astfel, Biserica Ortodoxă, prin mesajul său evanghelic, care intra în conflict direct cu ateismul promovat de autorităţi, cât şi prin poziţia sa privilegiată în societate, a devenit un obiectiv major al poliţiei politice.

Personalităţi marcante din istoriografia română, oameni politici, scriitori, medici, profesori, avocaţi, ziarişti şi numeroşi clerici (ierarhi, preoţi, diaconi şi monahi) etc., au trecut prin anchetele şi prin chinurile neimaginabile din fioroasele închisori şi lagăre comuniste[3], fiind condamnaţi la ani grei de închisoare şi degradare civică, din motive politice sau religioase, suspectaţi a fi „legionari" şi consideraţi „duşmani ai poporului"[4].

Ţin să amintesc, în acest context, că principalele instrumente prin care regimul comunist ateu şi-a exercitat controlul şi presiunea asupra Bisericii au fost *Departamentul Cultelor* şi *Securitatea*, cea de a doua instituţie fiind „«braţul» înarmat al regimului ce lupta pentru eliminarea oricăror forme de rezistenţă faţă de instaurarea comunismului", după modelul sovietic[5].

Se dorea, cu orice preţ, reducerea influenţei Bisericii în societate. În acest sens, Securitatea, prin tot aparatul administrativ, a procedat la supravegherea permanentă a Bisericii, începând cu membrii Sfântului Sinod şi încheind cu preoţii şi călugării. În afară de ierarhi, în aceeaşi perioadă decisivă „au fost arestaţi aproximativ 1413 preoţi ortodocşi şi profesori de teologie, dintre care 126 au murit în diferite închisori ale ţării sau au fost împuşcaţi, iar 12 au fost declaraţi dispăruţi, fără să fie socotiţi diaconii sau studenţii teologi"[6]. Cu siguranţă că, numărul victimelor este mult mai mare. În lumina noilor cercetări, s-a stabilit, la nivel naţional, că numărul clericilor care au suferit detenţie politică, sub toate formele, este de aproximativ 2000[7].

---

de Grigorie Benea, Andreea Ineoan şi Dragoş Ursu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea/Memorialul Gherla, 2017, pp. 17-18.

[3] Date însemnate despre închisorile Aiud, Gherla, Sighet, Braşov, Suceava, Piteşti, Târgu Ocna, Jilava, Văcăreşti, Râmnicu Sărat, Rahova, Malmaison, Uranus, Periprava, Canalul Dunăre-Marea Neagră, cu cele 11 lagăre de muncă forţată şi regimul lor opresiv, găsim în documentata lucrare: *Martiri ai temniţelor româneşti*, ediţie îngrijită de Matei Marin, Bucureşti, Editura Bonifaciu, 2008, pp. 25-211.

[4] ADRIAN NICOLAE PETCU, „Securitatea şi Cultele în 1949", în vol. *Partidul, Securitatea şi Cultele (1945-1989),* coord. Adrian Nicolae Petcu, Bucureşti, Editura Nemira & Co, 2005, p. 130.

[5] GRIGORIE BENEA (COORD.), *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele...,* p. 19.

[6] ALEXANDRU MORARU, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Naţiune. Cultură*, vol. III, tom. I, volum tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, p. 661.

[7] GRIGORIE BENEA (COORD.), *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele...,* p. 25.

Referindu-ne strict la Protopopiatul Ortodox Român Cluj, din cadrul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, pentru considerente politice sau religioase, au suferit în temniţele comuniste un număr de 19 preoţi[8], între care se numără şi *Părintele Protopop Florea Mureşanu*. El a trecut prin temniţele comuniste din Baia Mare, Satu Mare, Cluj, Gherla şi Aiud, unde a trecut la cele veşnice la data de 4 ianuarie 1963, la vârsta de numai 55 de ani, experimentând astfel suferinţa, frica, teroarea şi însingurarea, dar păstrându-şi demnitatea până la moarte.

«Cărturar de seamă, patriot desăvârşit, intelectual de prima mână, scriitor original şi preot adevărat, prieten cu Blaga, iubitor de viaţă duhovnicească şi pregătit să îmbrace haina călugărească, Părintele Protopop Florea Mureşanu este unul din miile de martiri pe care i-a dat Biserica Ortodoxă Română», spunea despre dânsul vrednicul de pomenire Arhiepiscopul Justinian Chira al Maramureşului şi Sătmarului[9].

Apostolatul Părintelui Florea Mureşanu s-a desfăşurat pe două coordonate esenţiale: „cea a dragostei faţă de Dumnezeu şi faţă de valorile creştine, şi cea a dragostei faţă de neamul său. De aici a luat naştere atitudinea sa anti-comunistă, care nu avea atât un substrat politic, cât unul teologic şi spiritual. El se împotrivea unei ideologii militant atee, care urmărea să dezrădăcineze credinţa în Dumnezeu din sufletul omului şi să distrugă bazele societăţii tradiţional-creştine româneşti”[10].

---

[8] Aceştia sunt următorii: *Albulescu Pandolean*, parohia Bărăi; *Brânzaş Liviu*, parohia Suceagu; *Bunea Ioan*, parohia „Schimbarea la Faţă” – Cluj; *Ciocoi Ioan*, parohia Răscruci; *Curea Simion*, parohia „Sf. Nicolae” – Cluj; *Făgeţeanu Alexandru-Adrian*, parohia Filea de Jos; *Lador Octavian*, parohia Căian; *Mihalca Ioan*, parohia Vultureni; *Mureşanu Florea*, parohia „Sfânta Treime” – Cluj; *Mureşan Gheorghe*, parohia „Sf. Dumitru” – Cluj; *Noveanu Gheorghe*, parohia „Sfânta Treime” – Cluj; *Oprea Liviu*, parohia Şoimeni; *Panga Iacob*, parohia Căian; *Papacioc Arsenie*, parohia Filea de Jos; *Popa Romulus*, parohia „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel”, Calvaria – Cluj; *Relea Gavril*, parohia „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil”, Dâmbu Rotund - Cluj; *Ruşdea Ioan*, parohia „Sf. Ioan Botezătorul”, cartierul Borhanci – Cluj; *Şendrea Pavel*, parohia „Schimbarea la Faţă” – Cluj; *Todea Diodor*, parohia Baciu, cf. Ioan Jeler, *Protopopiatul Ortodox Român Cluj şi slujitorii lui: 1818-2023*, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2023, pp. 21-22. Mai multe detalii despre trecerea lor prin închisorile comuniste a se vedea în două lucrări de specialitate: Grigorie Benea (coord.), Andreea Ineoan, Emanuil Ineoan, Andreea Opriş, Adrian Nicolae Petcu, Dorin Sas, Dragoş Ursu, *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele comuniste*, tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, studii introductive de Grigorie Benea, Andreea Ineoan şi Dragoş Ursu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea/Memorialul Gherla, 2017, 400 p.; *Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007, 803 p.; Mihail-Simion Săsăujan, *Mărturisitori ai Ortodoxiei în timpul regimului comunist. Studii şi evocări*, Bucureşti, Editura *Cuvântul Vieţii* a Mitropoliei Munteniei şi Dobrogei, 2018, 592 p.

[9] https://www.crestinortodox.ro/religie/parintele-florea-muresanu-99360.html (16 octombrie 2023).

[10] Grigorie Benea (coord.), *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele...*, p. 253.

Perioada comunistă aduce în viaţa părintelui încercări foarte grele, datorate tocmai stăruinţelor sale dârze de a-L propovădui pe Dumnezeu credincioşilor încredinţaţi lui spre păstorire. În dosarele Securităţii, activitatea misionar-pastorală şi administrativă a părintelui Florea Mureşanu, cuprinde câteva linii mari pe care comuniştii i le reproşau şi anume:

1. Atitudinea anti-comunistă, prin rostirea de predici duşmănoase;

2. Legăturile cu organizaţia Oastea Domnului;

3. Bănuiala că ar fi avut legături cu legionarii (acuzaţie care nu s-a certificat niciodată);

4. Legăturile cu obştea de la Mănăstirea Vladimireşti;

5. Pelerinajele întreprinse pe la diferite mănăstiri, urmărind, prin aceasta, să contracareze colectivizarea agriculturii prin substragerea credincioşilor de la muncile agricole, aducând daune şi greutăţi muncii de colectivizare a agriculturii;

6. Edificarea schitului de la Breaza, fără aprobarea autorităţilor bisericeşti şi civile[11].

Practic, din anul 1952 începe calvarul familiei Mureşanu, părintele fiind arestat şi trimis pentru un an de zile la Canal de unde va fi eliberat, probabil în baza unui decret de amnistiere. În timpul acestei mari încercări, face făgăduinţa că, dacă va ieşi teafăr din lagăr, o să ridice o mănăstire, întru slava lui Dumnezeu, lucru pe care l-a şi împlinit, edificând, între anii 1954-1957, un schit de lemn, cu două chilii, în comuna Suciu de Sus, judeţul Maramureş.

Alertate de pelerinajele care se desfăşurau la noul lăcaş de rugăciune şi datorită influenţei mari ce o avea asupra credincioşilor, autorităţile statului au procedat din nou la arestarea părintelui Mureşanu. La 2 iunie 1958 a avut loc ultimul hram al schitului de la Breaza la care a participat părintele Florea, pentru că, în noaptea de 26 iunie 1958, la ora 22^{00}, Securitatea l-a arestat după o percheziţie amplă, răvăşindu-i toată biblioteca în care s-a găsit şi un exemplar original din Cazania lui Varlaam.

> „În zorii zilei, părintele Florea Mureşanua fost obligat să ia în spate un sac plin cu cărţi şi a fost dus pe jos, peste dealul Breaza, până la maşina verde a Securităţii, care aştepta în Dealul Boierenilor (...). Nu au avut curajul să-l aducă prin sat, temându-se de revolta credincioşilor", îşi aminteşte ucenicul său, părintele Gavril Buruzo[12].

După anchete dure, părintele Florea Mureşanu este condamnat, prin *Sentinţa nr. 362*, pronunţată pe 17 aprilie 1959, la 25 de ani de muncă silnică,

---

[11] GRIGORIE BENEA (COORD.), *Preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în temniţele...*, pp. 241-252.

[12] FLOREA MUREŞANU, *Biserica din Deal sau vechea biserică ortodoxă română din Cluj şi slujitorii ei*, ediţie critică de Pr. Cristian Baciu, Pr. Florin-Cătălin Ghiţ, Varga Attila şi Angela Rus, Cluj-Napoca, Editura Symphologic Publishing, 2021, p. 72.

pentru „crima de uneltire contra ordinei sociale prin agitaţie”[13]. Procesul a avut loc la Satu Mare. A rezistat regimului crud de detenţie de la închisoarea Aiud până la 4 ianuarie 1963, când şi-a dat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, la vârsta de numai 55 de ani.

*

A fost un om înduhovnicit şi modest, care a predicat Evanghelia lui Hristos pe înţelesul tuturor, deşi capacităţile intelectuale teologice ale părintelui Mureşanu erau cu totul deosebite. Dânsul nu numai că vorbea teologia, dar mai ales o trăia, şi din acest punct de vedere era şi este un model între clericii Bisericii Ortodoxe Române, apreciat la timpul său de ierarhii de la Cluj: Nicolae Ivan, Nicolae Colan şi Teofil Herineanu.

Cuvintele de învăţătură şi sfaturile pe care le dădea arăta o teologie profundă, asumată, pe care o trăia prin cuvânt şi prin faptă, fiind un om foarte curajos şi care lupta cu orice preţ pentru Biserică şi pentru neamul românesc. Iată un scurt fragment dintr-o cuvântare:

> *„Când ţi se pare că nu mai ai niciun rost, iubeşte-L pe Dumnezeu, iubeşte-ţi neamul şi fă numai ce-ţi porunceşte această iubire. Pentru rest nu te tulbura. Istoria stătătoare numai pe această temelie se zideşte”*[14].

Activitatea pedagogică, culturală şi duhovnicească a Părintelui Protopop Florea Mureşanu a fost dovada cea mai concretă a rezistenţei româneşti duhovniceşti din detenţia comunistă. Persoana acestui strălucit teolog, profesor, preot, protopop şi monah reprezintă un simbol al înţelepciunii, al blândeţii, al smereniei şi cucerniciei, dar şi un simbol al jertfelniciei pentru Biserică şi neam.

Viaţa sa, de numai 55 de ani, se poate rezuma prin următoarele versuri:

Părintele Florea Mureșanu - Tâlcuiri creștinești (1932)

Acel ce viata-şi teme - Cartea Sfântă chiar ne spune,
O va pierde împreună cu tot ce-a iubit din lume.
Cine însă viaţa-ntreagă pentru Hristos şi-o jertfeşte
Omorându-şi moartea vieţii - nemurire dobândeşte.
Dacă acesta-i adevărul, mă întreb adeseori:
Cea mai înaltă ştiinţă
E să ştii ca să trăieşti - sau e să ştii să mori ?
Dacă soarta te aruncă printre oamenii mişei,
Mai bine să te ucidă, decât să trăieşti ca ei.

---

[13] Ioan Jeler, *Protopopiatul Ortodox Român Cluj*..., p. 64.

[14] George Enache, Documentar: „Părintele Florea Mureşanu şi calea simplităţii”, în ziarul *Lumina*, 8 ianuarie 2010, https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/parintele-florea-muresanu-si-calea-simplitatii-35383.html (17 octombrie 2023).

AVOCAȚII AVRAM IANCU ȘI AMOS FRÂNCU, PROMOTORI AI JUSTIȚIEI ȘI DREPTURILOR ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

DIANA CARMEN BOTAR[*]

Abstract The lawyers Avram Iancu and Amos Francu, promoters of justice and rights of Romanians in Transylvania. This article is a tribute to Avram Iancu, on the 200th anniversary of his birth. The parallel between him and Amos Frâncu represents only the beginning of an extensive research that we undertake looking for old documents, yet unpublished. The lawyers Avram Iancu and Amos Frâncu remain emblematic figures in Romanian history, representing courage, devotion, and sacrifice in the fight for socio-political equity, fundamental rights, and freedoms, in promoting the aspirations of the Romanian people in Transylvania. They constitute, over the centuries, a source of inspiration for lawyers and politicians.

Keywords: *Avram Iancu, Amos Frâncu, Transylvania, the Austro-Hungarian Empire, lawyer, politician, National Movement, human rights, moti.*

Istoria este un domeniu viu și dinamic și de aceea torța stinsă în mâna unuia va putea fi reaprinsă de un alt iscoditor sau în unele cazuri chiar de primul. Și ciclurile se repetă[1].

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la naşterea lui Avram Iancu. În centrul acestui context plin de semnificație se află figura carismatică a avocatului Avram Iancu (1824-1872), erou național al românilor din Transilvania,

[*] Consilier juridic al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujul și doctorand al Școlii de Studii Avansate a Academiei Române (SSAAR), Școala Doctorală Istorie și Arheologie, Institutul de Istorie „George Barițiu", Specializarea Istorie, Coordonator științific: C.Ș. I dr. hab. Elena Daniela Mârza.

[1] Gheorghe Iancu, *Justiție Românească în Transilvania (1919)*, Institutul de Istorie „George Bariț" al Academiei Române, Ed. Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006, p. 7.

alături de avocatul Amos Frâncu (1899-1933), un alt personaj de o importanţă deosebită în peisajul politic şi juridic al vremii sale.

Despre aceştia s-au scris mai multe articole şi lucrări ştiinţifice, însă nu am identificat nici o lucrare comparativă cu privire cele două personalităţi amintite. Lucrarea de faţă constituie doar începutul cercetării noastre pe această temă şi intenţionăm să oferim o sinteză comparativă asupra vieţii şi activităţii celor două personalităţi, aducând la lumină influenţa acestora asupra mişcării naţionale româneşti din Transilvania. Totodată, vrem să creionăm anumite aspecte legate de operele pe care aceştia le-au lăsat umanităţii şi influenţei pe care au exercitat-o asupra moţilor şi nu numai.

Contribuţia lui Avram Iancu la lupta pentru drepturile românilor din acea regiune este bine-cunoscută şi recunoscută, iar anul 2024 este marcat de existenţa mai multor iniţiative de publicare de studii sau articole dedicate *Crăişorului munţilor* şi de ceremonii organizate în comunităţile moţeşti.

Avram Iancu a fost liderul mişcării de rezistenţă din Transilvania, în timpul luptei pentru emanciparea românilor din această regiune. În timp ce figura sa este amplu celebrată şi studiată în literatura şi în istoriografia românească, mai puţin cunoscută este relaţia acestuia cu Amos Frâncu.

Amos Frâncu a fost avocat, director de bancă, om politic influent, care a jucat un rol crucial în peisajul politic şi juridic al Transilvaniei, de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului următor. Ca avocat, specializat pe procese politice, Frâncu a fost o voce importantă în apărarea drepturilor românilor, în promovarea ideilor de justiţie socială şi egalitate în faţa autorităţilor habsburgice.

Înainte de a detalia aspecte legate de personalitatea avocaţilor Avram Iancu şi Amos Frâncu, intenţionăm să descriem, în doar câteva rânduri, contextul politic în care aceştia au trăit.

Populaţia Principatului Transilvaniei era împărţită în două mari categorii: o minoritate maghiară privilegiată şi o majoritate românească, care nu se bucura de drepturile prevăzute de legislaţia maghiară în vigoare la acel moment.

Pactul dualist din 1867 a fost rezultatul negocierilor cu uşile închise dintre împăratul Francisc Iosif I şi liderii maghiari din acele timpuri, care aveau o orientare liberală. Termenii şi condiţiile concrete ale acestui acord nu au fost dezbătute de opinia publică austriacă sau maghiară aşa cum (considerăm noi) era firesc[2].

---

[2] Liviu Maior, *Dualismul austro-ungar*, în *Istoria Transilvaniei*, vol. II, de la 1541 până la 1711, Coord. Ioan Aurel Pop, Thomas Nägler, Maghyari András, Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, 2005, p. 428.

Marele principat al Transilvaniei fusese anexat *de jure* Ungariei în 1867, deci nu avea un statut autonom față de Budapesta, precum Croația[3]. După ce s-a realizat compromisul austro-ungar, Ungaria a recurs la o politică de maghiarizare a populației Transilvaniei, iar pe de altă parte, liderii românilor și-au văzut înșelată speranța unei poziții mai puternice în cooperarea cu Viena. Interesele lor politice erau reprezentate de Partidul Național Român, fondat în anul 1881 (cu două sucursale: în Transilvania și Banat). În ajunul primului Război Mondial, liderii politici români din Ungaria, asemenea activiștilor naționali croați, și-au pus speranțele în reorganizarea statului de către Viena.

În *Cercul Belvedere*, intelectuali precum Aurel Popovici (1863-1917) și alții au propagat ideea unui stat austriac federalist. Presiunea autorităților maghiare asupra românilor din teritoriul ungar a afectat definitiv alianța României cu Tripla Alianță (din 1883)[4].

În acest context istoric, tineri intelectuali români care învățau în marile centre universitare ale imperiului, precum Amos Frâncu, încearcă, și afirmăm noi, chiar reușesc, să atragă atenția autorităților centrale asupra presiunilor exercitate de către autoritățile locale asupra populației non-maghiare (români, germani, slovaci, evrei sau șvabi).

Avocatul și liderul politic Avram Iancu (1824-1872)

Nu ne-am propus să facem o biografie a lui Avram Iancu, ci doar să oferim o perspectivă diferită asupra vieții și impactului lui său în istoria românilor din Transilvania și din întreaga Românie.

Avram Iancu s-a născut în Vidra de Sus, comitatul Alba, într-o familie respectată de țărani. Educația și aspirațiile sale l-au condus spre cariera de avocat, dar chemarea luptei pentru libertate l-a îndemnat să-și dedice viața apărării națiunii și patriei sale. El a devenit un simbol al rezistenței împotriva opresiunii și injustiției.

Avrămuț a fost fiul judelui Alisandru Iancu din Vidra de Sus. Viața sa de student și cancelist la Cluj și Târgu-Mureș[5] a fost detaliată în multe lucrări de specialitate și nu ne vom opri asupra acestor aspecte bibliografice.

---

[3] Ioan Bolovan, Dumitru Suciu, Dumitru Firoiu, *Dualismul Austro-Ungar: regim politic de asuprire națională și de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania (1867-1918)* în *Istoria României. Transilvania*, vol. II, Ed. *George Barițiu*, Cluj-Napoca, 1997, pp. 1-174, Dr. Ioan Bolovan, Dr. Dumitru Suciu, Dr. Mihai Racoviţan, Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Gelu Neamțu, Dr. Nicolae Cordoș, Dr. Liviu Botezan, Dr. Dumitru Firoiu.

[4] Oliver Jens Schmitt, *Balcanii în secolul XX. O istorie postimperială*, Ed. Humanitas, București, 2021, pp. 48-49.

[5] *Studii. Revista de istorie*, nr. 4, Ed. Academiei Române, București, 1972.

Avram Iancu a devenit avocat într-o perioadă de intensificare a luptei pentru emancipare naţională a românilor din Transilvania, care erau sub stăpânirea austro-ungară şi a jucat un rol central în organizarea rezistenţei în regiunea munţilor Apuseni.

El a urmărit căderea vechilor rânduieli şi trecerea la un alt regim, bazat pe respectarea drepturilor şi libertăţilor democratice şi a fost, considerăm noi, un vizionar. Drepturile colective cele mai avansate şi larg acceptate în Europa timpului vizau emanciparea naţiunilor subjugate de către statele (imperiile) multinaţionale. Având o viziune vastă asupra libertăţii pentru toţi oamenii şi toate popoarele, inclusiv pentru propriul său popor, Iancu a fost un adept fervent al acestei idei. La doar 24 de ani, el s-a numărat printre liderii Revoluţiei din 1848-1849 din Transilvania, iar la 25 de ani devenise *Craiul Munţilor* Apuseni, (zonă predominant românească), pe care i-a transformat într-o zonă politică şi militară.

De ce Iancu a fost perceput ca un voievod şi a fost numit crai şi crăişor?

Denumirea de crai vine din basmele româneşti şi este, de fiecare dată, eroul care aduce izbăvire, salvare din situaţii dificile, liderul neînfricat. Titlul de crai este asociat cu un titlu nobiliar, adesea utilizat în poezia populară, balade, cântece tradiţionale şi alte forme de literatură şi artă populară. Craii sunt figuraţi ca regi sau conducători ai unor regate mici sau ai unor teritorii locale în povestirile populare. Cuvântul *crai* este de origine slavonă şi este echivalentul termenului *rege* în limbile slave.

În vremea lui Iancu, majoritatea proprietarilor de pământ erau nobili maghiari, similar cu timpurile lui Horea. Iancu avea planuri clare pentru reformarea societăţii şi emanciparea naţiunii sale încă din martie 1848. Împreună cu alţi juriști maghiari, saşi şi români din Târgu Mureş, a semnat un memoriu către împărat, sperând că vor putea lupta împreună: „Ca român, semnez petiţia cu condiţia ca, în cazul când s-ar realiza drepturile poporului şi egalitatea sa, să se asigure tuturor naţiunilor de limbă diferită din Transilvania şi Ungaria existenţa naţională şi limba maternă, iar eliberarea din iobăgie să se îndeplinească fără nici o despăgubire bănească, deoarece ţăranii au plătit destul, chiar prea mult, timp de mai multe secole, de când nobilii le uzurpă nu numai drepturile civile, ci şi pe cele sacre umane”[6] .

Ca lider politic, Iancu a încurajat moţii săi să ceară cu fermitate abolirea iobăgiei, reprezentând astfel apeluri mobilizatoare, în linie cu practica din Europa Centrală a vremii: „Cereţi cu hotărâre eliminarea iobăgiei[7] …”, adică eliberarea din subjugare.

---

[6] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 41.

[7] Ionela Simona Mircea, *Aniversări în memoria lui Avram Iancu*, în *Muzeul Naţional*, Bucureşti, vol. XXVI, 2014, pp. 95-114.

Numele lui Avram Iancu, intrat în legendă încă din timpul revoluţiei, simbolizează un cult eroic şi o epocă istorică. Încă din toamna târzie a anului 1848, când flăcările revoluţiei cuprinseseră ţara, Avram Iancu era marea şi inegalabila personalitate, eroul moţilor, omul care întruchipa mai bine decât oricare altul aspiraţiile naţiunii române.

Din conducător al moţilor ridicaţi la luptă, Iancu ajunge foarte curând, pe măsură ce mijloacele tradiţionale, petiţionale se consumă, eroul naţiunii, personajul legendar ce simbolizează aspiraţiile unei societăţi în afirmare. Încă de pe atunci s-a constituit un cult al Iancului, o legendă perpetuată în veac, la care îndreptăţirile naţiunii asociază mereu alte şi alte valori.

Întâia imagine literară a lui Avram Iancu a fost creată în primăvara anului 1848, odată cu prima adunare de la Blaj, la care Iancu a venit însoţit de câteva sute de moţi călări, arătând că moţii sunt hotărâţi să reînvie epopeea de la 1784.

Printre participanţii care l-au însoţit în această primă expediţie a fost şi tânărul Nicolae Begnescu, dascăl la şcoala din Abrud care a improvizat, înainte de a pleca din Abrud, un marş ce a fost cântat, apoi, pe drumul spre Câmpie, de-a lungul satelor şi văilor de către toţi călăreţii însoţitori ai tânărului erou.

Improvizaţia era o adaptare după un mai vechi cântec al scriitorului C. Negruzzi, *Marşul lui Dragoş*, care, sub presiunea evenimentelor, s-a transformat, prin adăugarea unor elemente locale, într-un marş al lui Iancu. Adaptarea marşului s-a făcut în condiţii atât de fericite, încât, ajutat şi de o melodie a lui Rossini, el s-a impus în mod fulgerător şi a devenit în scurtă vreme unul dintre cele mai iubite cântece patriotice ale ardelenilor.

Contribuţia lui Avram Iancu la luptele din Munţii Apuseni a fost prezentată chiar în toamna anului 1849, prin cunoscutul raport redactat de Ioan Maiorescu, revăzut de însuşi Avram Iancu şi publicat de către A. T. Laurian la Viena în limba germană, împreună cu rapoartele prefecţilor Axente Sever şi Simion Balint. Încercarea lui George Bariţiu de a publica rapoartele în „Foaia pentru minte, inimă şi literatură" a fost oprită de către cenzura austriacă[8].

Prin eforturile sale, Avram Iancu, a reuşit să menţină o formă de autonomie în Munţii Apuseni pentru o scurtă perioadă de timp, până când forţele imperiale au reuşit să reprime revolta, în anul 1849. Cu toate acestea, el a rămas un simbol al rezistenţei româneşti şi un exemplu de curaj şi devotament pentru cauza naţională.

Deşi lupta sa a fost una naţională, îndreptată împotriva injustiţiilor, Avram Iancu a fost un adept al dialogului şi al coeziunii interetnice.

[8] Ioachim Lazăr, Nicolae Marcel Morar, *Avram Iancu în memoria posterităţii*, Ed. Emia, Deva, 2008.

Participarea sa la apărarea familiilor maghiare în timpul luptelor din 1848/1849 este o dovadă a angajamentului său faţă de valorile umane fundamentale.

Moştenirea lui Avram Iancu în istoria României este una profundă şi semnificativă. El a reprezentat nu doar o figură emblematică a luptei pentru drepturile naţionale, ci şi un exemplu de curaj în faţa injustiţiei.

Programul Revoluţiei Române din Transilvania, la elaborarea căruia a contribuit şi gândirea lui Avram Iancu, a devenit programul luptei pentru emanciparea românească până la Marea Unire.

Iancu şi românii săi au luptat pentru libertate alături de toate popoarele din Imperiul Habsburgic. Totuşi, liderii maghiari au dorit să creeze o *Ungarie istorică*[9] dominată de naţiunea maghiară, incluzându-i pe români, croaţi, slovaci, sârbi, ruteni etc. În această situaţie, Iancu a căutat sprijin la *drăguţul de-împărat*[10], încercând să influenţeze direcţia evenimentelor. Cu toate acestea, manevrele politice au dus la o scindare în forţa revoluţiei române, iar Iancu a fost profund dezamăgit de evoluţia tragică a evenimentelor, trăind în permanenţă sub povara acestei drame *personale*.

În cele ce urmează vom trata sumar evenimentele legate de înmormântarea lui Avram Iancu, martirul libertăţii naţionale din Transilvania, şi reacţia autorităţilor maghiare la aceste manifestări.

Avram Iancu a fost un lider al luptei pentru drepturile românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea, iar înmormântarea sa a fost un eveniment de amploare şi au participat mulţi români din întreaga regiune, inclusiv moţii, care au venit să-şi aducă omagiul eroului lor naţional. Ceremonia a fost un prilej de evocare a faptelor şi a luptei lui Avram Iancu pentru libertatea naţională a românilor din Transilvania.

Ceremonia funerară a lui Avram Iancu a avut loc în data 13 septembrie 1872, în Ţebea, comuna Baia de Criş, jud. Hunedoara şi a adunat întreaga comunitate locală şi nu numai, indiferent de apartenenţa etnică. La înmormântare au participat numeroşi prieteni, susţinători şi simpatizanţi ai lui Avram Iancu, precum şi mulţimea de oameni care îl considerau un erou al luptei pentru drepturile românilor din Transilvania.

Au participat etnici maghiari, secui sau şvabi, alături de cei români. Serviciul religios a fost oficiat de preoţi greco-catolici din Apuseni.

La slujba de înmormântare au slujit 30 preoţi, în frunte cu protopopul ortodox Mihălţanu din Brad şi protopopul greco-catolic Balint din Roşia Montană. În fruntea convoiului funerar păşeau foştii comandanţi militari

[9] Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
[10] Valeriu Leu, Carmen Albert, *Banatul în memorialistica „măruntă", (1914-1919)* în *Banatica,* nr. 13, Muzeul de Istorie Caraş-Severin, 1995, pp. 208-209.

ai românilor, care se mai aflau în viaţă: Simion Balint, Axente Sever, Mihai Andreica, Nicolae Corcheş şi Clemente Aiudeanu[11].

În discursurile de la înmormântare, principiile fundamentale ale libertăţii şi egalităţii au fost subliniate ca parte a moştenirii lăsate de Avram Iancu. Cu toate că s-au abordat subiecte sensibile legate de lupta pentru drepturi şi de identitatea naţională, tonul a fost unul de înţelegere şi reconciliere.

Reacţia autorităţilor maghiare la amploarea manifestărilor a fost una de îngrijorare şi de supraveghere strânsă. Guvernul maghiar a cerut întreprinderea unei anchete pentru a investiga arborarea drapelului românesc şi alte manifestări considerate ostile.

În raportul întocmit de autorităţile maghiare se arată că manifestările de la înmormântarea lui Avram Iancu au inclus discursuri elogioase despre erou şi despre lupta sa pentru libertatea naţională a românilor.

În final, evenimentele legate de înmormântare demonstrează importanţa şi amploarea luptei pentru libertatea naţională a românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea, precum şi reacţia autorităţilor maghiare la aceste manifestări.

Analizăm discursul preotului din Baia de Criş[12] în contextul înmormântării lui Avram Iancu şi a reacţiei autorităţilor maghiare faţă de manifestările legate de acest eveniment. Pentru a anunţa moartea sa, clopotele au tras în munţi timp de trei zile şi trei nopţi. Comitetul de înmormântare l-a declarat „erou al naţiunii". Preotul arată că ar fi o lipsă de tact să ignore tragerea clopotelor la înmormântarea lui Avram Iancu, subliniind că în 1848/49 mulţi maghiari s-au refugiat în siguranţă la români, fapt care trebuie să fie recunoscut. Cu toate acestea, el subliniază că a cerut tragerea clopotelor fără a presupune o gravitate sau a minimaliza ura faţă de maghiari, încercând să menţină manifestările în limitele legii şi ale bunului simţ.

Un raport întocmit de prefectul judeţului Zarand şi trimis ministrului de interne include documente care evidenţiază detaliile ceremoniei şi discursurile ţinute la înmormântare, precum şi reacţiile participanţilor.

Ministrul de Interne maghiar arată în scrisoarea sa că arborarea drapelului românesc şi utilizarea altor simboluri naţionale străine sunt considerate ostile şi pe cale de consecinţă sunt interzise, conform legii maghiare. Acest lucru reflectă preocuparea autorităţilor maghiare cu privire la consolidarea statului şi la evitarea manifestărilor naţionaliste ale minorităţilor[13].

Figura lui Avram Iancu, liderul revoluţiei române din Transilvania, a fost receptată de-a lungul timpului în mod diferit, în funcţie de regimurile politice instaurate în ţară, începând cu momentul în care trupul său a

[11] *Călindarul poporului*, 1901, Ed. Tipografiei, Sibiu, pp. 85-86.
[12] Ioachim Lazăr, *Funeraliile lui Avram Iancu* şi *teama autorităţilor maghiare de amploarea mişcării naţionale româneşti,* în *Restituiri,* II, Deva, 1994, pp. 88-97.
[13] Silviu Dragomir, *Avram Iancu,* Ed. *Casa Şcoalelor*, Bucureşti, 1924, p. 130.

fost aşezat în mormântul de la Ţebea, în anul 1872, şi până la evenimentele care au avut loc imediat înainte şi după Marea Unire din 1918, dar şi în perioada comunistă.

Până la Unirea din 1918, memoria lui Avram Iancu a fost adesea jignită şi contestată de autorităţile maghiare, care au încercat să minimalizeze sau să discrediteze rolul său în lupta pentru drepturile românilor din Transilvania. Cu cât campania maghiară împotriva eroului naţional român era mai puternică, cu atât creştea valul de sprijin pentru Iancu şi pentru mişcarea naţională românească.

În perioada dualismului austro-ungar, calomniile şi insultele la adresa lui Avram Iancu au generat resentimente puternice în rândul populaţiei româneşti şi au alimentat lupta naţională pentru apărarea memoriei sale. După Marea Unire din 1918, omagierea lui Avram Iancu s-a amplificat.

Cu prilejul *Centenarului naşterii lui Avram Iancu,* din iniţiativa ASTREI, al cărei preşedinte era atunci Vasile Goldiş, au fost organizate manifestări grandioase, în perioada 30 august - 1 septembrie 1924, la Baia de Criş, Ţebea şi Câmpeni, în localitatea de baştină a tribunului, Vidra de Sus şi pe Muntele Găina.

La acele manifestări din Munţii Apuseni au participat Regele Ferdinand I, Regina Maria, principele Carol şi principesa Ileana, prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, mitropolitul primat al Bisericii Ortodoxe Române din România întregită, Miron Cristea, miniştri, generali şi diverşi oameni politici, intelectuali români ardeleni şi de peste Carpaţi (să îi amintim doar pe Alexandru Averescu, Alexandru Lapedatu şi Octavian Goga, ca reprezentant al Academiei Române, etc.), înalţi ierarhi precum Vasile Suciu, întâiul stătător al Bisericii Române Unite cu Roma, arhiepiscop de Alba-Iulia şi Făgăraş, arhiepiscopul de Chişinău, Gurie Grosu etc[14].

Dacă în 31 august 1924, la Baia de Criş au fost dezvelite, în prezenţa ministrului Lapedatu bustul lui Avram Iancu, realizat de Romulus Ladea, şi o placă comemorativă, pe casa în care a murit eroul paşoptist[15], în anul acesta se vor organiza, cu siguranţă, iniţiative de acest fel din partea autorităţilor locale şi a instituţiilor de cultură. Sărbătorirea memoriei lui Avram Iancu la 100 de ani de la naşterea lui a fost, putem spune una grandioasă.

Avocatul și liderul moților dr. Amos Frâncu

Amos a fost un membru marcant al familiei Frâncu, fiind nepot de frate a lui Amos Frâncu, revoluţionarul de la 1848, căpitan în legiunea *Blasiana*

[14] Ioan Lupaş, *Avram Iancu* în Anuarul Institutului de Istorie Naţională, Cluj, Institutul de Arte Grafice Ardealul, III, 1924-25 (1926), pp. 1-62.
[15] *Revista Transilvania*, Sibiu, LV, 1924, nr. 8-9, pp. 281-285 şi în *Foaia Poporului*, Sibiu, an XXXII, 7 septembrie 1924, nr. 36, p. 1.

condusă de Axente Sever, în timpul Revoluţiei de la 1848 şi - mai apoi - maior în legiunea condusă de Avram Iancu[16]. Tribunul lui Avram Iancu din timpul revoluţiei române din Transilvania de la 1848-1849, a fost protonotar şi apoi jude regesc în localitatea transilvăneană Baia de Criș.

Amos Frâncu s-a născut în data de 11 ianuarie 1866 în localitatea Baia de Criș, judeţul Hunedoara. Tatăl său, Ioan Frâncu, fusese *protofisc comitatens*, adică jurist de profesie, jurisconsultul[17] districtului Zarand[18], iar mama sa, Ana Frâncu, era fiica protopopului ortodox din Beiuș, Arsenie Adamovici şi rudă cu Ilie Măcelariu prin soţia acestuia.[19]

În anul 1871 Amos Frâncu s-a înscris la Şcoala capitulară ortodoxă din localitatea Brad, din comitatul Zarand. În anul 1883, s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta[20], pe care a absolvit-o în anul 1887[21]. A obţinut Certificatul de doctorat în anul 1893, la Universitatea din Budapesta[22], în numele Baroului de avocaţi din Târgu-Mureș.

După susţinerea acestui examen a plecat timp de un an la Paris, unde şi-a aprofundat studiile. Ulterior, în anul 1900 s-a mutat la Cluj şi s-a specializat în procese politice, dar a susţinut şi cauze civile, având ca obiect revendicările de fond funciar ale moţilor, persoane cu venituri mici sau fără venituri, locuitorii ai Munţilor Apuseni.

Amos Frâncu a fost avocatul apărării şi în procesul intentat celor care au iniţiat o strângere de fonduri pentru edificarea monumentului lui Avram Iancu, redactând un apel, care a fost ulterior tipărit.[23]

Amos Frâncu a devenit avocat într-o perioadă tumultuoasă a istoriei României, marcând tranziţia de la perioada interbelică la regimul comunist. Încă din tinereţe, Frâncu şi-a manifestat angajamentul faţă de cauzele sociale şi politice, reprezentând adesea persoane persecutate de regimul autoritar. În ciuda acestor presiuni, Frâncu a continuat să îşi exercite profesia în mod onest şi curajos, devenind un simbol al rezistenţei împotriva abuzurilor de putere.

---

[16] Lazăr Gruneanţu, Mirel Ionescu, *Contribuţia avocaţilor din Transilvania şi Banat la Marea Unire,* Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2018, p. 320.

[17] La acel moment nu era definită profesia de consilier juridic, trebuind să mai treacă aproximativ 100 de ani până la reglementarea acesteia, actualmente profesia este reglementată prin Statutul profesiei de consilier juridic, din 6 martie 2004, publicat în Monitorul oficial nr. 684 din 29 iulie 2004.

[18] Lazăr Gruneanţu, Mirel Ionescu, *Contribuţia avocaţilor din Transilvania şi Banat la Marea Unire,* Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2018, p. 320.

[19] L. Gruneanţu, M. Ionescu, *Contribuţia avocaţilor din Transilvania*, p. 143.

[20] AN-DJ Cluj, Fondul Amos Frâncu, dosar 4, fila 1, aşa cum atestă Adeverinţa eliberată de rectorul Universităţii din Budapesta.

[21] AN-DJ Cluj, FAF, dosar 5 , fila 12, absolvirea este certificată de INDEX LECTIONVM şi VÉGBIZONYITVÁNY, fila 24, în acest fond există 25 de file.

[22] AN-DJ Cluj, FAF, dosar 6, fila 1 şi 2.

[23] L. Grundeanţu, M. Ionescu, *Contribuţia avocaţilor din Transilvania,* p. 321.

Rolul lui Amos Frâncu în sistemul juridic românesc a fost mult mai mult decât acela al unui simplu avocat. El a fost un apărător al democrației și un promotor al valorilor fundamentale ale românilor transilvăneni. Amos Frâncu a fost apărătorului lui dr. Ioan Rațiu, în celebrul proces al memorandiștilor și conducătorul echipei de apărare a acestora, a fost primul decan al Baroului din Cluj, s-a specializat pe procese politice, a fost directorul Băncii *Economul*[24], a apărat moții, a fost filantrop, dar, totodată a fost și un om politic carismatic și mare orator. El a fost un apărător al democrației și un promotor al valorilor fundamentale ale românilor transilvăneni.

A murit în noaptea de 2 spre 3 noiembrie 1933, la Cluj și a fost înmormântat cu funerarii naționale în data de 6 noiembrie 1933[25] în cimitirul greco-catolic din Baia de Criș, aproape de gorunul lui Horea și de mormântul lui Avram Iancu. Întreaga presă românească i-a dedicat emoționante panegirice.

Istoriografie și impact

Cei doi avocați români au fost subiecte de studiu pentru numeroși istorici și cercetători interesați de evoluția dreptului și a justiției în România. Lucrările lor au fost analizate și interpretate în contextul mai larg al luptei pentru drepturile omului și al dezvoltării societății românești. În această lucrare ne-am propus să facem această succintă analiză a carierei profesionale a celor doi iluștri avocați, din perspectiva noastră, de jurist.

Istoriografia privind viața și activitatea celor doi avocați a evidențiat importanța lor în promovarea valorilor democratice și a respectului pentru drepturile individuale. Amos Frâncu și Avram Iancu au devenit modele de urmat pentru viitoarele generații de avocați și activiști pentru drepturile omului.

Este de evidențiat curajul și hotărârea lui Avram Iancu în lupta pentru drepturile și libertățile poporului român din Transilvania. Iancu a fost perceput ca un lider al opoziției românești și a fost subiectul unei stricte supravegheri din partea autorităților imperiale. Totodată a fost supus unor presiuni și restricții din partea autorităților austriece, care au încercat să-l descurajeze și să îl supravegheze îndeaproape[26].

Avocatul Avram Iancu a fost un lider al luptei naționale, cu o preocupare constantă pentru egalitatea și drepturile românilor în cadrul Imperiului Habsburgic. Reacțiile și acțiunile autorităților în fața activităților

[24] Lucian Dronca, *Din politica financiară a românilor ardeleni,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.
[25] AN-DJ Cluj, FAF, dosar 6, fila 8.
[26] https://historia.ro/, consultat in 15 februarie 2024.

și intenţiilor lui, inclusiv supravegherea strictă și restricţiile impuse asupra lui și a susţinătorilor săi, au fost de notorietate. Refuzul lui Iancu de a accepta decoraţii și onoruri din partea autorităţilor imperiale demonstrează angajamentul său ferm faţă de cauza naţională și refuzul de a fi complice la promisiuni goale.

Populaţia românească îl considera pe Avram Iancu drept un erou și un lider al luptei pentru drepturi și libertăţi. Impactul lui Iancu se reflectă în atragerea sprijinului și admiraţiei populaţiei locale, precum și în preocuparea autorităţilor pentru activităţile și influenţa sa.

Avram Iancu și Amos Frîncu rămân figuri inspiraţionale în istoria luptei pentru libertate și drepturile naţionale în Transilvania. Contribuţiile lor, precum și modalităţile în care au fost onoraţi și comemoraţi, reflectă complexitatea și diversitatea societăţii multietnice din acea perioadă.

Atât Frâncu cât și Iancu a fost omagiaţi post-mortem cu funerarii naţionale și mii de oameni simplii, moţi, au însoţit cortegiul funerar. Prin memoria și învăţămintele pe care le-au lăsat, aceste figuri continuă să inspire și să ghideze generaţiile viitoare în căutarea dreptăţii și a coeziunii interetnice.

Rolul lui Amos Frâncu în sprijinirea cauzei naţionale

Amos Frâncu (1866-1933), avocatul pasionat și dedicat, a jucat și el, la rândul său, un rol esenţial în sprijinirea mișcării naţionale. Prin intermediul cunoștinţelor sale juridice și a competenţelor oratorice, el a fost un apărător eficient al drepturilor românești în faţa autorităţilor austro-ungare. Frâncu a oferit consultanţă legală, juridică, reprezentând interesele românilor în diverse procese politice, cu precădere ale moţilor. S-a remarcat prin implicarea sa în procesele politice din veacul său și a contribuit, astfel, la îmbunătăţirea statutului comunităţii românești.

În istoria luptei pentru drepturile naţionale și culturale ale românilor din Transilvania, figura lui Amos Frâncu rămâne una notabilă. Atât Iancu cât și Frâncu au fost avocaţi pasionaţi și lideri civici, jucând un rol esenţial în promovarea cauzei naţionale românești într-un context complex și adesea ostil. Prin abilităţile lor juridice, ei au contribuit semnificativ la afirmarea identităţii și drepturilor românilor în faţa autorităţilor austro-ungare.

Una dintre cele mai remarcabile caracteristici ale lui Avram Iancu și Amos Frâncu a fost competenţa lor juridică și angajamentul în utilizarea abilităţilor lor pentru apărarea drepturilor românești. În calitate de avocat, ei și-au a folosit cunoștinţele pentru a reprezenta interesele românilor în faţa instanţelor de judecată și a autorităţilor. Pledoariile lor au fost bine fundamentate și articulate, demonstrând o înţelegere profundă a contextului legal și politic al vremii.

Activism civic și eforturile de mobilizare

Pe lângă contribuţiile juridice, ambii au fost, de asemenea, lideri şi organizatori activi în cadrul comunităţii românești. Ei au fost implicaţi în iniţiative de mobilizare a populaţiei din Transilvania, în campanii de strângere de fonduri şi au promovat diverse acţiuni culturale prin care doreau să ridice conştiinţa conaţionalilor lor. Eforturile lor au avut ca scop consolidarea unităţii şi promovarea cauzei naţionale.

Una dintre marile realizări ale lui Amos Frâncu a fost promovarea şi protejarea drepturilor culturale şi lingvistice ale românilor. El a luptat pentru recunoaşterea limbii române ca limbă oficială în documente legale şi administrative, a sprijinit iniţiative educaţionale şi culturale în limba română şi a susţinut accesul la educaţie pentru tinerii români.

Moștenire și impact

Amos Frâncu a lăsat o moştenire durabilă în istoria luptei pentru drepturile naţionale românești din Transilvania. Contribuţiile sale în calitate de avocat, lider civic şi susţinător al drepturilor românilor au influenţat evoluţia identităţii şi respectării culturale în regiune. Impactul său s-a resimţit nu numai în perioada sa, ci şi ulterior, fiind o sursă de inspiraţie pentru apărarea drepturilor minorităţilor şi a diversităţii culturale, influenţând multe generaţii de juriști.

Ambii s-au remarcat prin angajamentul comun faţă de lupta pentru drepturile culturale şi etnice ale românilor. De asemenea, au înţeles importanţa utilizării căilor legale pentru a obţine recunoaşterea identităţii românești şi au susţinut în mod activ cauza românească în faţa autorităţilor.

Legătura dintre cei doi avocaţi rezidă în faptul că Amos Frâncu a continuat tradiţia lui Avram Iancu de a folosi abilităţile sale juridice pentru a apăra drepturile românilor. Frâncu a dus mai departe munca lui Iancu, contribuind la afirmarea identităţii românești într-un context în continuă schimbare.

Iancu a trăit doar 48 de ani, iar Frâncu ceva mai mult, 67 de ani. Amos abia împlinise 6 ani la decesul lui Avram şi cu siguranţă îşi va aminti momentul funerar al predecesorului său. Deşi orfan de tată încă de micuţ, în familia sa erau păstrate tradiţiile, obiceiurile milenare şi, desigur, spiritul patriotic.

Statuia lui Avram Iancu, document juridic și manifest către moți

Odată cu extinderea mişcării naţionale, ideea ridicării unei statui în onoarea lui Avram Iancu a început să ia amploare.

În chestiunea ridicării statuii lui Avram Iancu[27], Amos Frâncu a avut un rol important în furnizarea de asistenţă juridică şi consultanţă pentru cei implicaţi în acest proiect.

Datorită credinţelor sale profund patriotice moştenite de la străbunii săi, Frâncu a preluat cu entuziasmul care i-a călăuzit întreaga viaţă, cazul ridicării statuii lui Avram Iancu ca un angajament personal în apărarea drepturilor culturale şi naţionale ale românilor. Articolele din presa vremii au evidenţiat eforturile sale pentru strângerea de fonduri, obţinerea aprobării şi sprijinului efectiv pentru construirea statuii. Se evidenţiază implicarea activă a lui Frâncu în consultarea cu autorităţile şi lobby-ul pentru cauza ridicării statuii.

Reacţiile din presa vremii, atât cele favorabile, cât şi cele critice, au reflectat amploarea şi importanţa chestiunii statuii lui Avram Iancu. Frâncu a trebuit să se confrunte cu opoziţia şi obstacolele din partea unor grupuri care considerau că iniţiativa poate crea tensiuni între diferitele comunităţi din Transilvania.

La 15 martie 1895, Ministrul de Interne emite *Ordinul nr. 426/1895* care interzice colectarea fondurilor pentru edificarea monumentului planificat al lui Avram Iancu. Pentru contestarea acestui ordin, dr. Amos Frâncu, în numele acuzatului Tit Liviu Albini, formulează la 1 august 1895 o cerere de anulare a acelui ordin. El îşi justifică gestul invocând spiritul adevărului şi responsabilitatea cetăţenilor liberi de a descoperi adevărul în faţa autorităţii[28].

Pledoaria lui Amos Frâncu a fost publicată pe larg în broşura întitulată *Pentru memoria lui Avram Iancu*. Aceasta s-a dorit să fie, în fapt, un Omagiu memoriei lui Avram Iancu şi totodată un *Apel*, dat către Ministrul de Interne al Ungariei, Dezső Perczel[29].

În argumentele folosite în aceasta valoroasă pledoarie, dr. Amos Frâncu apelează şi la aprecierile unor istorici maghiari, între care Köváry Mihály, care scria: „Sunt totuşi doi, cărora nici duşmanul nu le poate denega oarecare recunoaştere. Unul e Nicolae Solomon, prefectul comitatului Hunedoara, care n-a omorât şi n-a prădat. Al doilea e Avram Iancu, aşa numitul *Regele munţilor*, care din interes naţional a înarmat munţii şi n-a fost condus de egoism, ceea ce se vede din faptul, că după doborârea ungurilor a refuzat a depune armele, până ce nu se vor realiza promisiunile făcute naţiunii sale de cei împărăteşti; şi fiindcă nu le-au împlinit, n-a primit de la ei nici o decoraţiune; şi pentru aceasta mai târziu a înnebunit.[30]”

---

[27] Amos Frâncu, *Pentru memoria lui Avram Iancu,* retipărire din ziarul *Tribuna*.

[28] Florian Dudaş, *Avram Iancu în tradiţia poporului român*, Ed. Facla, Timişoara, 1989, pp. 291-292.

[29] Dr. Dezső Perczel de Bonyhád (18 ianuarie 1848 - 20 mai 1913) a fost un politician maghiar, ministru de interne între 1895 şi 1899 în cabinetul lui Dezső Bánffy.

[30] Ioachim Lazăr, Nicolae Marcel Morar, *Avram Iancu în memoria posterităţii,* Ed. Emia, Deva, 2008.

La sfârşitul anului 1897, ziarul *Tribuna* a adus clarificări cu privire la problema fondurilor colectate de ardeleni pentru monumentul lui Iancu, care nu fuseseră identificate de autorităţile maghiare. Declaraţia lui I. G. Bibicescu (director al Băncii Naţionale a României) şi a senatorului I. Pr. Dimitrescu a fost publicată în *Tribuna*. Din declaraţie reiese: „Dl. Ioan Slavici, adresându-şi subsemnaţilor ca să luăm în păstrarea noastră suma de 3781 fl[orini], 65 c[o]r[oane] valuta austriacă şi 330 lei 50 bani, colectaţi de dl. T. L. Albini pentru ridicarea unui monument pe mormântul lui Avram Iancu, noi am îndeplinit cererea d-sale" şi se încheie: "noi suntem deţinătorii sumei de mai sus şi luăm întreaga răspundere pentru dânsa[31]".

Reliefarea în presa vremii a luptei lui Frâncu pentru memoria lui Avram Iancu

Mai târziu, atât *Telegraful Român*[32]*,* cât şi *Tribuna Poporului*[33]*,* anunţă în câte un scurt articol faptul că avocatul Amos Frâncu l-a reprezentat pe studentul Grigore Novacovici la Curtea cu juraţi din Cluj, în chestiunea statuii lui Avram Iancu şi că Tribunalul a admis prescripţia iar procurorul a făcut apel la hotărârea instanţei. În sală au participat un număr mare de tineri studenţi care au venit în semn de solidaritate faţă de cauza statuii lui Iancu.

„Când figura cea mai măreaţă a românilor subjugaţi, craiul munţilor este numit *cap de bandit,* atunci noi tinerii români, fiii *poporului românesc,* să tăcem?...În numele dreptăţii, tineri români, uniţi-vă glasurile voastre, protestaţi în faţa lumii contra noului atac. Nu staţi nepăsători[34]!" Preamărind pe Iancu, studentul este acuzat de „agitaţie"[35]

Datorită valorosului său conţinut motivaţional şi patriotic, *Tribuna,* în numărul 279 din anul 1899, publică un amplu articol intitulat *Lupta pentru Iancu în Congregaţiunile Comitatense,* legat de şedinţa *Congregaţiunii Comitatului* Hunedoara, desfăşurată la Deva, la care Amos Frâncu ia cuvântul în susţinerea interpelării preotul Zevedei Mureşan, din Sebeşul-Săsesc, legată de articolele şovine apărute în presa maghiară[36].

La 5 ani de la moartea lui Frâncu, *Universul*[37] aducea în atenţia opiniei publice o ştire prin care aceştia erau informaţi: „Un focar de cultură şi educaţie naţională în valea Crişului Alb se înfiinţează în oraşul Brad[38]".

---

[31] *Tribuna,* nr. 288, 1897, p. 2.
[32] *Telegraful Român,* nr. 103, 18 septembrie/1 octombrie 1901, p.3.
[33] https://adt.arcanum.com/ro/view/TribunaPoporului_1901_2/?query=Amos+Francu+Avram+Iancu&pg=278&layout=s, consultat în 16 februarie 2024.
[34] *Tribuna,* nr. 98, 1901, p. 39.
[35] *Tribuna*, nr. 20, 1901, p. 86.
[36] *Tribuna* nr. 279, 18/30 decembrie 1899, pp. 1-3.
[37] *Universul,* nr. 92, 3 aprilie 1938, p. 14.
[38] *Universul,* nr. 92, 3 aprilie 1938, p. 14.

În rândurile filantropilor care au donat sume considerabile de bani pentru edificarea liceului din localitatea Brad, jud. Hunedoara de azi, alături de prefectul de atunci al Zarandului, Ioan Pipoș, subprefectul dr. Iosif Hodoș, protopopul Iosif Bașa, se numără și avocatul Amos Frâncu. Suma donată inițial, de 58.200 florini, s-a dovedit a fi insuficientă, însă a constitut baza noului edificiu de educație și cultură din Zarand. Toți acești filantropi au considerat că cel mai potrivit nume pe care puteau să îl dea instituției de învățământ nou create nu poate fi decât Avram Iancu. Evident, onorând munca și jertfa lui Iancu, toți acești donatori au pus bazele unui învățământ românesc în acele vremuri tulburi pentru națiа română[39].

Liceul Avram Iancu a simțit, în chip dureros, în cursul vremii, asuprirea maghiară, dar datorită spiritului românesc ce a domnit totdeauna aici, stăpânirea unguréască n-a lăsat nici o urmă. Datorită lui Ioan Pipoș, dr. Iosif Hodoș, protopopului Iosif Bașa și a avocatului Amos Frâncu și, s-au adunat din satele acestui ținut, fondurile necesare pentru construirea acestui liceu.

*

În concluzie, cei doi avocați români rămân figuri emblematice în istoria dreptului și a justiției din România. Contribuțiile lor remarcabile au influențat în mod semnificativ evoluția societății românești și au rămas surse de inspirație pentru toți cei care luptă pentru o lume mai echitabilă și mai dreaptă și, evident, pentru generațiile de jurişti care i-au succedat, printre care, cu modestie, mă număr și eu. Personalitățile lor remarcabile au jucat roluri esențiale în modelarea identității și destinului național al poporului român. Prin angajamentul lor fervent și contribuțiile semnificative în domeniile politicii, justiției și luptei pentru drepturile naționale, Avram Iancu și Amos Frâncu au influențat cursul evenimentelor și au contribuit la consolidarea conștiinței naționale românești.

Avram Iancu, în calitatea sa de lider al mișcării naționale românești din Transilvania în secolul al XIX-lea, a fost un simbol al curajului, hotărârii și devotamentului față de cauza națională. Prin mobilizarea maselor populare și conducerea rezistenței împotriva autorităților habsburgice, Avram Iancu a contribuit la afirmarea identității românești și la obținerea unor drepturi și libertăți fundamentale pentru românii din Transilvania. Lupta sa împotriva iobăgiei și apărarea intereselor românilor în fața abuzurilor și discriminării a rămas un exemplu de sacrificiu și dedicație pentru generațiile următoare.

Pe de altă parte, Amos Frâncu a fost și el, în calitatea sa de avocat și om politic remarcabil, un susținător al drepturilor și intereselor românilor din Transilvania, asistând la căderea Imperiului Austro-Ungar. A fost cel mai tânăr avocat și a condus echipa de apărare a memorandiștilor, la fel ca

[39] *Universul,* nr. 92, 3 aprilie 1938, p. 14.

şi Iancu, care s-a afirmat pe scena politică tânăr fiind. Prin activitatea sa în cadrul sistemului judiciar şi al instituţiilor politice şi economice, Frâncu a luptat pentru recunoaşterea şi respectarea drepturilor românilor şi pentru promovarea principiilor de justiţie şi egalitate în societatea transilvăneană. Rolul său în apărarea românilor, (în special a moţilor) împotriva abuzurilor şi discriminării instaurate în Transilvana a fost crucial.

Contribuţia lui Avram Iancu şi a lui Amos Frâncu la evoluţia istorică a României este de o importanţă covârşitoare. Prin eforturile lor susţinute şi angajamentul faţă de cauza naţională, aceste două personalităţi au contribuit la afirmarea identităţii româneşti şi la consolidarea unităţii naţionale. Impactul lor asupra procesului de unificare naţională şi asupra aspiraţiilor de libertate şi demnitate a poporului român a fost profund şi durabil.

Avram Iancu şi Amos Frâncu reprezintă curajul, devotamentul şi sacrificiul în lupta pentru echitate socio-politică, drepturi şi libertăţi fundamentale, în promovarea aspiraţiilor poporului român din Transilvania.

Este datoria noastră să recunoaştem şi să apreciem moştenirea lor şi să ne angajăm să continuăm să promovăm valorile de justiţie, libertate şi demnitate pentru care aceştia au luptat cu atâta pasiune şi hotărâre.

Atât Avram Iancu, cât şi Amos Frâncu, au lăsat o amprentă semnificativă în lupta pentru drepturile românilor din Transilvania. Impactul lor se resimte în prezent prin recunoaşterea şi respectarea drepturilor culturale şi etnice ale românilor din regiune. Contribuţiile lor ca avocaţi au înrădăcinat în conştiinţa colectivă importanţa utilizării căilor legale şi a argumentelor solide pentru realizarea obiectivelor naţionale.

IMAGINEA CREŞTINILOR ÎN VIZIUNEA OTOMANĂ, ÎN TIMPUL DOMNIILOR LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN, ŞTEFAN CEL MARE ŞI IANCU DE HUNEDOARA

IOAN-ALIN HIRIŞCĂU

Abstract.
The study is part of the research carried out on the theme of alterity, its purpose being to observe how Christians were described by Muslims in internal and external documents, as well as in Romanian and Turkish chronicles. The vastness of the theme, understood through the period and the extended geographical framework, determined a circumscription of its approach. Thus, by Christians is meant especially the Romanians or the peoples of South-Eastern Europe on the „border" with the Ottoman Empire, and by Turks the great Ottoman Empire. We can say from the beginning that the relations between the Sublime Porte and the Romanian Countries change quite often, and through the conclusion of the peace treaties this can also be seen in the characteristics that the Turks attribute to Christians. If in times of conflict Christians and their leaders are described as „damned, full of stubbornness, hateful and bloodthirsty", „riders of errant faith", „bearers of misfortune", „rebels", etc., when they become subjects of the sultan, and moreover they participate in the battle with the Turkish army, as was the case in the time of Stephen the Great, by the attacks in southern Poland, the leader of the Christians, Stephen described before as „damned, wretched and arrogant", becomes „a very skilled man and a great master in fighting giaours". The internal and external documents consulted for the research of the proposed theme are published with translation in the Romanian editions. Of course, in the analysis of the topic, sources published in various other editions or unpublished sources are also extremely useful. The Romanian chronicles are also published, and the Turkish ones are accompanied by a translation into Romanian.

---

[*] Studiul de faţă a fost redactat sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care şi-a dat avizul pentru publicare.

Keywords: *Ottoman Empire, Romanian Countries, Christians, Muslims, Turks, Ottomans, Romanian chronicles, Turkish chronicles.*

1. Introducere

Imaginea noastră prin ochii celuilalt şi a celuilalt din perspectiva noastră reprezintă o temă des abordată în istoriografia străină, precum şi în cea românească. Istoricii români s-au preocupat de acest subiect analizându-l în toate perioadele sale istorice, Evul Mediu nefiind lipsit de astfel de cercetări. Confluenţa între popoare de civilizaţie diferită în ceea ce priveşte cultura, religia, sistemul politic şi economic a declanşat de cele mai multe ori conflicte militare. În astfel de situaţii, sursele scrise, epigrafice şi alte mărturii ale trecutului înregistrează o seamă de caracteristici pe care autorul acestor izvoare le atribuie „celorlalţi". Scriitorii din Evul Mediu şi epoca Premodernă sunt vocea societăţii în care vieţuiesc, sunt cei care imortalizează ideile propagate de conaţionalii lor sau de comanditarul operei lor. De aceea astfel de scrieri pot fi analizate dintr-o perspectivă mai largă, a societăţii medievale creştine sau musulmane. Dan Horia Mazilu în lucrarea sa „Noi despre ceilalţi", subliniază foarte concis şi clar modul în care ceilalţi sunt trataţi în scrierile medievale, „«starea conflictuală» de lungă durată, cu acutizări şi cu perioade de reflux, cu izbucniri violente şi cu momente de expectativă, aşa cum s-au înfăţişat raporturile dintre români şi turci (sau tătari, din vreme în vreme) (...) prilejuieşte o «cercetare» unilaterală (şi univocă) şi încheierile sunt «monotone», ele conturând în tabăra agresată- în exclusivitate aproape- trăsăturile unei alterităţi ostile"[1].

Istoricii români şi străini preocupaţi de imaginea celuilalt în perioada medievală, oglindită prin scrierile epocii au extras din astfel de izvoare nu doar informaţii privind voievozii români sau luptele purtate de aceştia, ci şi cele care îi privesc pe români, străini sau turci. Cercetători precum Călin Felezeu[2], Radu Mârza[3], Mehmet Mustafa A.[4], Viorel Panaite[5], Iancu Anca[6], Eugen Denize[7] sunt cei care au urmărit în studiile lor imaginea românilor

[1] Dan Horia MAZILU, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 89.
[2] Călin FELEZEU, *Imaginea societății otomane în istoriografia românească a sec. XV-XIX* în Nicolae Bocșan, Sorin Mitu, Toader Nicoară (coord.), *Identitate și alteritate: Studii de imagologie*, vol. 2, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1998, pp. 64-73.
[3] Radu MÂRZA, *Atitudinea lui Szamoskozy față de români* în *Medievalia Transilvanica*, 1998, 2, nr. 1, pp. 161-166.
[4] Mehmet Mustafa ALI, *Cronici otomane despre români* în *Magazin istoric*, 1984, 18, nr. 4, pp. 36-39.
[5] Viorel PANAITE, *Străinii în viziune juridică otomană în veacurile XVI-XVII* în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu"*, Cluj-Napoca, 1993, nr. 32, pp. 29-38.
[6] Anca IANCU, *Știri despre români în izvoare istoriografice sârbești (sec. XV-XVII)* în Eugen Stănescu (ed.), *Studii istorice SE Europene*, vol. 1, București, Ed. Academiei RSR, 1964, pp. 7-41.
[7] Eugen DENIZE, *Românii în cultura medievală spaniolă* în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol"*, Iași, 1986, nr. 23, pp. 75-82.

sau turcilor reflectă prin scrierile turceşti, româneşti, maghiare, sârbeşti sau spaniole.

În acest tablou al studiilor pe tema alterităţii se circumscrie şi lucrarea de faţă. Scopul ei este acela de a observa cum au fost descrişi creştinii de către musulmanii în documentele interne şi externe, precum şi în cronicile româneşti şi turceşti. Vastitatea temei înţeleasă prin perioada şi cadrul geografic extins a determinat o circumscriere a abordării ei. Astfel, prin creştin se înţeleg îndeosebi românii sau popoarele din sud-estul Europei aflate la „frontiera" cu Imperiul Otoman, iar prin turci . Documentele interne şi externe consultate pentru cercetarea temei propusă sunt publicate cu traducere în ediţiile româneşti. Desigur că în analiza temei sunt extrem de folositoare şi surse publicate în diverse alte ediţii sau inedite, însă formarea subsemnatului şi timpul avut la dispoziţie pentru abordarea unei astfel de teme a determinat o selectare a materialului documentar. De asemenea cronicile româneşti sunt publicate, iar celor turceşti le este alăturată şi o traducere în limba română.

Imaginea celuilalt reprezintă o subiect recurent în istoriografie, tratat din perspectivă istorică, teologică, psihologică, în diverse perioade istorice, dar care, deşi se bucură de o atenţie deosebită din partea cercetătorilor rămâne un câmp de analiză deschis. Studiu de faţă, după cum am amintit mai sus, nu reprezintă un pionierat în cercetarea alterităţii, ci doar un studiu menit să aducă mici completări la cele publicate până în prezent. Ea poate fi îmbunătăţită în viitor cu alte exemple ale atitudinii creştinilor faţă de musulmani sau musulmanilor faţă de creştini surprinse în alte domnii şi alte perioade.

2. *Imaginea creştinilor în viziunea otomană, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân*

Sursele scrise medievale reprezentate îndeosebi atât prin acte de cancelarie, cât şi prin cronici, înregistrează o serie de caracteristici atribuite de emitent sau autorul documentelor celui cu care a avut un contact, fie el amiabil sau conflictual. O astfel de informaţie se regăseşte, în scrisorile din spaţiul românesc, şi totodată ea nu lipseşte, nici în documentele sau cronicile turceşti, contemporane sau mai târzii evenimentelor descrise. Asupra acestora şi mai cu seamă a mesajului pe care ele îl transmit în legătură cu atitudinea faţă de creştini, îmi voi apleca atenţia în cele ce urmează.

Unul din domnii români care ocupă un spaţiu generos în cronicile turceşti este Mircea cel Bătrân. Descendent din familia Basarabilor, Mircea ocupă tronul Ţării Româneşti în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. În acea vreme, ţările din sud-estul Europei se confruntau cu pătrunderea

turcilor pe continent. Tot mai multe teritorii creştine ajung sub jugul otoman. Încercând să facă faţă creşterii ameninţărilor musulmane, ţaratele bulgare şi sârbeşti au realizat un front comun, menit să poprească înaintarea turcilor în Europa. Această coaliţie creştină s-a confruntat cu armata otomană la finele veacului pomenit, în bătălia de pe câmpia Mierlei. Domnul Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrân, a trimis spre ajutorul cneazului Lazăr un corp de oaste. Bătălia declanşată în 15 iunie 1389 s-a soldat cu înfrângerea creştinilor, luarea în captivitate a cneazului Lazăr şi mai apoi uciderea acestuia[8]. Încleştarea militară de la Kosovopolje reprezintă un moment din istoria Imperiului Otoman, deseori rememorat în cronicile vremii, ca o mare victorie a musulmanilor şi o înfrângere ruşinoasă a creştinilor. Unul dintre cronicarii care înregistrează această bătălie în scrierile sale este Şükrüllah Bin Şehabeddin Ahmed. Scriitorul este considerat unul dintre primii cronicari care prezintă în operele sale o istorie universală. Opera sa numită Behdjet-üt- Tevarih a fost scrisă, potrivit cercetărilor, în jurul anului 1456, aşadar la o jumătate de veac de la conflict[9]. În lucrarea sa, Şükrüllah îi numeşte pe creştini drept ghiauri, referindu-se atât la bulgari, sârbi croaţi, cât şi la români, unguri, frânci. Toţi aceştia şi-au unit forţele în lupta împotriva armatei otomane. Cu toate acestea, potrivit cronicarului, *„în cele din urmă, Allah le-a venit în ajutor şi steagurile ghiaurilor au fost întoarse cu vârfurile în jos, iar oştile lor şi-au întors feţele”*[10]. Termenul de ghiaur atribuit creştinilor este întâlnit în mai toate cronicile turceşti.

Bătălia de la Kosovopolje se regăseşte şi în operele mai târzii ale cronicarilor turci, iar unul dintre scriitori care detaliază cel mai mult atât pregătirea luptei, cât şi consecinţele ei este Idris Bitlisi. Fiul şeihului Husam ed din Ali a trăit cândva în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Acesta scrie Heşt Behişt, o lucrare care cuprinde istoria a opt sultani. În descrierea domniei lor, autorul inserează şi momente de incursiune a musulmanilor în Europa, şi totodată de încleştare a armatei turceşti cu cea a creştinilor. Un astfel de moment istoric este şi bătălia de la Kosovopolje, la care Idris spune că a luat parte o mulţime de regi ghiauri şi anume, *„craiul Bosniei, stăpânul Albaniei, căpetenia oştii frânce, căpetenii moldovenilor şi celor*

[8] Alan G. JAMIESON, *Credinţa prin sabie. Scurtă istorie a conflictului dintre creştini şi musulmani,* Bucureşti, Ed. Niculescu, 2017, pp. 98-99; Ştefan ŞTEFĂNESCU, *Consolidarea poziţiei politice a Ţărilor Române până la mijlocul secolului al XV-lea* în Ştefan Ştefănescu, Camil Mureşanu, Ioan-Aurel Pop (*coord.*), *Istoria românilor. De la universalitatea creştină către Europa „patrilor”*, vol. IV, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2012, p. 310.

[9] *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, p. 31.

[10] Şükrüllah bin Şehabeddin AHMED, *Behjet-üt-Tevarih*, în: *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 31.

din Ţara Românească şi ale ungurilor"[11]. Oastea creştinilor a fost condusă de cneazul Lazăr, care *„pe craiul Bosniei, împreună cu călăreţii de credinţă rătăcită ai acelei ţări, i-a numit în partea stângă, iar pe căpeteniile ungureşti şi ai Ţării Româneşti şi pe cele albaneze şi cehe şi leşeşti, luându-le pe cele două aripi frânte ale sale, i-a dus pe toţi afurisiţii cei plini de încăpăţânare şi de ură şi doritori de vărsare de sânge ca să ciocnească cu musulmanii paharul colorat cu băutură"*[12]. Cu tot efortul creştinilor, armata lor a fost înfrântă în cele din urmă de turci, iar cneazul Lazăr ucis. Pasajul extras din cronica lui Idris este relevant nu doar pentru istoria politico-militară a Imperiului Otoman ori a ţărilor creştine, ci şi pentru imaginea creştinilor în viziunea musulmanilor. Creştinii care au luat parte la bătălia de la Kosovopolje sunt descrişi de Idirş drept „afurisiţi", „plini de încăpăţânare şi de ură", „doritori de vărsare de sânge". Toate aceste atribute venite din partea unui scriitor al sultanului au rolul de a crea imaginea vinovaţilor bătăliei, a celor care meritau să fie înfrânţi, iar de data aceasta, dreptatea divină s-a împlinit, creştinii fiind pedepsiţi. Mai mult decât atât, caracterizarea creştinilor ca cei ce au declanşat lupta, este influenţată fără doar şi poate şi de credinţa musulmană reflectată în Coran. În primul capitol din prezenta lucrare au fost extrase pasaje din Coran, semnificative pentru descrierea atitudinii musulmanilor faţă de cei de o altă credinţă. În 2, 190 din Coran se regăseşte îndemnul *„luptaţi pe calea lui Allah împotriva acelora care se luptă cu voi, dar nu începeţi voi lupta, căci Allah nu-i iubeşte pe cei care încep lupte!"*[13]. Prin urmare, o astfel de imagine a creştinilor, ca cei care au declanşat lupta poate fi determinată de Coran şi reprezintă motivul pentru care turcii au luat parte la conflict, şi anume de pedepsire a celor „de credinţă rătăcită".

Pedepsirea necredincioşilor este şi motivul pentru care oastea otomană în primăvara anului 1390 declanşează o incursiune la nordul Dunării, împotriva Ungariei, care s-a alăturat creştinilor la Kosovopolje. Oastea otomană prezentă în zona Banatului a pricinuit pagube şi ţării lui Mircea, prin diverse jafuri. Atacul din 1390 este descris de asemenea în cronicile turceşti. Şükrüllah pomenit mai sus relatează că armata otomană „*s-a îndreptat spre necredinciosul din Ţara Românească, cel cu gânduri rele*"[14], reuşind să cucerească trei cetăţi. „*Ghiaurii cei fără de minte, Allah să-i nenorocească, văzând măreţia musulmanilor, au cerut pace*"[15]. Alţi cronicari turci descriu succint incursiunea din 1390, ca un atac scurt, în urma căruia

[11] Idris BITLISI, *Heşt Behişi* în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 155.
[12] *Ibidem*.
[13] Sura Al-Baqara 2: 190, p. 94.
[14] Şükrüllah bin Şehabeddin Ahmed, *op. cit.*, p. 32.
[15] *Ibidem*.

turcii s-au întors cu o pradă bogată[16]. Cronicarul Idris menţionează că în acelaşi an, Firuz-bei a condus un corp de oaste ce a trecut Dunărea *„şi, după multe lupte cu duşmanii credinţei islamice, a luat bani şi felurite lucruri şi nenumărate prăzi (...)”*[17].

Din cele relatate mai sus se poate observa că în scrierile musulmanilor, creştinii sunt văzuţi drept necredincioşi, cu gânduri rele, duşmani ai credinţei islamice. Toate aceste caracteristici atribuite celor ce urmează calea lui Hristos, au rolul nu doar de justificare divină a atacului musulmanilor, ci mai cu seamă reprezintă un strigăt de luptă a otomanilor împotriva creştinilor. Creştinii sunt cei cu gânduri rele, sunt cei care pornesc lupte şi nu urmează învăţăturile lui Allah. Toate aceste mesaje propagate în cronistica vremii sunt argumente temeinice pentru atacul împotriva duşmanilor lui Allah. Ele se regăsesc în mai toate descrierile conflictelor militare purtate de Imperiul Otoman cu ţările române. Un exemplu elocvent în acest sens este şi încleştarea militară de la Rovine, dintre armata condusă de Mircea cel Bătrân şi cea a lui Baiazid I.

În iarna lui 1394 domnul Ţării Româneşti a întreprins numeroase incursiuni la sudul Dunării, reuşind să cucerească mai multe raiale turceşti. Cronicarul Idris menţionează în scrierea sa că Mircea cel Bătrân a fost îndemnat de Baiazid să atace diverse copuri de oaste otomană de la sudul Dunării *„tocmai atunci hainul mai sus-amintit, prin ştiri mincinoase şi prin vorbe aţâţătoare l-a întors din calea ascultării pe domnul Ţării Româneşti care de multă vreme se afla în ascultare faţă de sultanul islamic, prin supunere faţă de oaste şi prin primirea plăţii tributului şi că l-a îndemnat să prade şi să devasteze unele locuri din Rumelia, aflate în vecinătatea sa şi că acest rebel cu credinţa deşartă, la rândul său, datorită neştiinţei sale depline, adunând oaste mare, a devastat Kazanovasi şi că dintre musulmani unii au fost făcuţi martiri”*[18]. Pasajul din cronica lui Idris este emblematic pentru viziunea musulmanilor asupra creştinilor. Domnul Ţării Româneşti este ascultător atâta timp cât se supune oştii otomane şi plăteşte tribut. Odată ce se răscoală, el este numit drept „*rebel cu credinţă deşartă*”. Mai mult decât atât, cronicarul subliniază că musulmanii care au murit în urma atacului lui Mircea cel Bătrân au făcuţi martiri. Această viziune a răsplăţii divine celor ce mor pentru religia islamică, se regăseşte deseori în Coran. Şura 169 menţionează chiar *„să nu crezi că cei care au fost ucişi pe calea lui Allah [martirii] morţi! Dimpotrivă, ei sunt vii la Domnul lor şi sunt bine dăruiţi [din roadele Raiului]”*[19]. Se poate observa aşadar că în mesajul cronicilor turceşti se strecoară deseori învăţături din cartea sfântă a musulmanilor.

---

[16] Orudj bin ADIL, *Tevarih-i al-i Osman*, în: *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 48; Lutfi-paşa, *Tevarih-i al-i Osman*, în: *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 236.
[17] Idris BITLISI, *op. cit.*, p. 156.
[18] Idris BITLISI, *op. cit.*, pp. 156-157.
[19] Sura ‘AL ‘IMRAN 3: 169, p. 129.

Atacul raialelor turceşti de la sudul Dunării de către Mircea cel Bătrân nu a rămas fără răspuns din partea otomanilor, care pregătesc o incursiune în Valahia. Cele două armate s-au confruntat pe valea Argeşului în 1394/1395[20]. Bătălia de la Rovine reprezintă un moment din istoria Ţării Româneşti şi a Imperiului Otoman deseori pomenit în cronicile turceşti. Scriitori turci descriu acest moment ca fiind unul soldat cu victoria otomanilor. Deşi din ambele armate au pierit numeroşi soldaţi, musulmanii morţi au fost aruncaţi în apă pentru a se ascunde pierderea suferită. Mircea cel Bătrân, văzând numărul mare de morţi din armata sa, s-a înspăimântat şi a cerut pace. Acesta este mesajul general transmis de cronicile turceşti contemporane sau scrise la scurtă vreme de la eveniment. Scriitorul Idiş, spre deosebire de ceilalţi însă, oferă în opera sa mai multe detalii cu privire la bătălia de la Rovine *„cu această măreţie şi cu această splendoare şi cu aceste oşti numeroase, padişahul acela plin de zel s-a îndreptat spre malul fluviului Dunărea ca să lovească Ţara Românească din faţă şi să ia în robie pe ghiaurii aceia răzvrătiţi şi plini de uneltiri şi trecând ca zefirul dimineţii (...) au întins steagurile peste veşnica tiranie a acelor nenorociţi din Ţara Românească şi prin steagurile purtătoare de glorie ale sultanului cel norocos al orizonturilor şi prin lumina drapelelor purtătoare de victorie ale Islamului, au pus capăt prigoanei din partea ghiaurilor. Pentru fiecare locuinţă a musulmanilor prădată de către ghiaurii cei răufăcători, luptătorii credinţei şi gaziii au pârjolit cu focul câte un oraş din ţinuturile ghiaurilor, iar trupurile lor rele, demne de infern, le-au dat pradă săbiilor şi au distrus ţara aceea necredincioasă, devastând-o şi jefuind-o şi luând robi. Au ajuns chiar într-un loc unde un domn cu sfârşit nenorocit, pe nume Mircea, încrezându-se în munţii cei tari şi greu de pătruns, se pregătise în acel ţinut nenorocit şi-şi rânduise propria sa oaste purtătoare a stelei nenorocirii pentru a aştepta ajutorul celorlalţi regi şi stăpâni şi se întărise în acel loc muntos şi primejdios şi, ascultând de gândul său rătăcit, avusese curajul să se lupte cu gaziii purtători de glorie. Dar, datorită credinţei fericite a musulmanilor şi ajutorului bun al lui Allah, neputând să se mişte cu nici un pas, luptătorii credinţei, întocmai ca uraganul de la sfârşitul lumii, distrugător de popoare necredincioase, au măturat ca vântul munţii pe care se bizuiau acei rebeli, precum şi acele născociri ale lor cărora le spun grote şi, într-o clipă, leii luptei celei sfinte au pus mâna şi i-au apucat pe necredincioşii adunaţi pe câmpul de bătălie şi au trecut prin săbiile lor împodobite pe toţi ostaşii ghiauri şi pe toţi pedestraşii şi călăreţii răufăcători. Şi sus-numitul Mircea, care era căpetenia lor, cu*

[20] Petre P. PANAITESCU, *Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1944, pp. 240-247; Alexandru V. DIŢĂ, *17 mai 1395, o dată importantă în istoria universală - victoria românească de la Rovine* în Ion Pătroiu (coord.), *Marele Mircea Voievod*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1987, pp. 254-277.

mii de viclenii şi înşelăciuni a plecat în grabă de pe câmpul pieirii şi cu inima zdrobită a fugit într-altă parte. El s-a căit de faptele nepotrivite pe care le-a făcut, distrugând el însuşi temelia ţării sale şi a norocului său"[21].

Din descrierea bătăliei de la Rovine a cronicarului Idriş pot fi extrase câteva informaţii elocvente pentru viziunea musulmanilor asupra creştinilor. S-a putut observa imaginea divergentă a celor două armate, cea islamică, purtătoare de glorie şi cea creştină, purtătoare de nenorociri. În timp ce conducătorul oştii turceşti este „plin de zel", Mircea cel Bătrân este numit „domn cu sfârşit nenorocit şi (...) cu gând rătăcit". Soldaţii turci sunt descrişi drept „luptătorii credinţei", „leii luptei celei sfinte", în timp ce armatei creştine îi sunt atribuite o serie de ofense „ghiauri răzvrătiţi şi plini de uneltiri", „nenorociţi", „răufăcători", „trupurile lor demne de infern", „necredincioşi". Datorită ajutorului lui Allah şi a „credinţei fericite a musulmanilor", turcii au reuşit să obţină victorie.

Credinţa adevărată, cea în Allah, pe care turcii o răspândesc prin scrierile lor este cea care i-a ajutat să izbândească şi în conflictul militar din 1396 de la Nicopole. În capitolul precedent am descris mai în detaliu etapele premergătoare cruciadei de la Nicopole, aspecte pe care nu le voi mai repeta în această parte a lucrării. După cum a fost afirmat, armata creştină care cuprindea oşti din vestul şi sud-estul Europei, pe fondul unei tactici de luptă nepotrivită, a suferit o grea înfrângere din partea armatei condusă de Baiazid. Confruntarea de la Nicopole este pomenită şi ea în cronicile turceşti. Scriitorul Idriş menţionează cu privire la acest moment că *„Papa cel nenorocit la rândul său, exagerând foarte mult, i-a îndemnat pe craiul cel rătăcit şi pe ceilalţi regi ghiauri să meargă, potrivit credinţei lor, împotriva musulmanilor, iar craiul cel necurat, de asemenea, înţelegându-se cu regii ghiauri şi împreună cu toţi adepţii săi din oraşele mari, a pregătit vreo 130 000 de viteji pentru a porni împotriva musulmanilor. Împreună cu celelalte căpetenii de ghiauri şi duşmani, înălţând împotriva musulmanilor steagul răscoalei şi al răzvrătirii, ei au trecut fluviul Dunărea, mergând pe drumul din Ţara Românească, şi au asediat mai întâi oraşul Nicopol, unul din oraşele ţinuturilor islamice aflate în calea lor, şi au început să-l bată zi şi noapte cu tunurile"*[22].

Se poate observa din cele de mai sus că scriitorul turc Idriş are o atitudine jignitoare nu doar la adresa românilor sau a creştinilor din sud-estul Europei, ci a tuturor urmaşilor lui Hristos care îndrăznesc să ridice armele împotriva Porţii. Implicarea Papei în organizarea cruciadei de la Nicopole îi creionează Suveranului Pontif imaginea de nenorocit. „*Craiul cel rătă-*

[21] Idris BITLISI, *op. cit.*, pp. 157-158.
[22] Idris BITLISI, *op. cit.*, p. 159.

cit şi necurat" despre care a scris Idriş este regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, iar ceilalţi regi ghiauri sunt conducătorii oştilor din vestul şi sud-estul Europei care au răspuns afirmativ chemării la luptă a regelui maghiar. Cu tot efortul depus de armata creştină, aceasta este înfrântă de oastea Porţii.

Sultanul care a răspândit spaimă în rândul ţărilor creştine, respingând în repetate încercările acestora de a se ridica împotriva Imperiului Otoman, Baiazid numit Fulgerul, îşi dă obştescul sfârşit în 1405. În urma sa rămân trei fii, care încearcă, fiecare dintre ei, să preia frâiele puterii. Domnul Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrân, se implică în luptele pentru tronul Porţii, susţinându-l pe fiul cel mic al lui Baiazid, numit Musa Celebi. Susţinerea lui Musa de către Mircea posibil să provină dintr-o speranţă a domnului muntean de a asigura, cel puţin pentru o vreme, liniştea la hotarul ţării sale. Speranţa lui Mircea cel Bătrân nu dăinuie mult timp, deoarece Musa este învins în cele din urmă de fratele său Mehmed[23]. Sultanul plănuieşte o incursiune în Ţara Românească pentru pedepsirea „necredinciosului" care s-a implicat în luptele pentru tron. Văzând puterea armatei otomane şi totodată slăbiciunea oştii sale, încercată de atâţia ani de pericolul turcesc, domnul Ţării Româneşti cere de la Mehmed pace, în schimbul plăţii tributului. Cronicarul Idriş menţionează că *„sultanului Mehmed cel virtuos, la rândul său, arătând iarăşi milă şi înţelepciune, a întărit şi a reînnoit legământul şi înţelegerea şi, după fixarea haraciului care urma să fie trimis în fiecare an din Ţara Românească, a tras cu condeiul iertării peste hârtia care cuprindea crimele din trecut ale acestuia. Apoi, întorcându-se cu oastea victorioasă şi sătulă de prăzi şi cu mulţumire deplină, în capitala sultanului, Adrianopol, s-a aşezat pe tronul său aducător de mare noroc"*[24].

În lumina celor de mai sus, se poate trasa atitudinea de superioritate asupra creştinilor pe care islamicii au propagat-o în scrierile lor. Cei vinovaţi, cei care au declanşat lupta şi cei care merită să fie pedepsiţi şi sunt „demni de infern" sunt creştinii. Musulmanii potrivit credinţei lor şi a îndemnurilor coranice au datoria de a răspunde duşmanilor cu aceeaşi măsură a violenţei, iar islamicii care îşi pierd viaţa luptând pentru Allah, sunt martirizaţi. Dintre toate cronicile turceşti care au descris momente din istoria domniei lui Mircea cel Bătrân[25], cronica lui Idriş conţine cele mai multe însuşiri atribuite creştinilor, caracteristici în genere ofensatoare. O astfel de scriere este determinată de scopul operei sale, acela de a preaslăvi sultanii, măreţia Imperiului Otoman şi vitejia ostaşilor lui. Nu trebuie ignorat faptul că Idriş a fost scriitorul oficial al sultanului Baiazid al

[23] Petre P. PANAITESCU, *Mircea cel Bătrân*, pp. 308-320.
[24] Idris BITLISI, *op. citi.*, p. 161.
[25] Valeriu VELIMAN, *O cronică turcească despre domnia lui Mircea cel Mare* în *Revista Arhivelor*, 1986, 48, nr. 4, pp. 372-384.

II-lea, iar opera sa a fost întocmită la porunca sultanului. Astfel că imaginea creştinilor în viziunea otomanilor este cenzurată de politica sultanului în vremea căruia a fost scrisă cronica. Scriitorul Şükrüllah a fost de asemenea mare sfetnic al sultanilor Murad al II-lea şi Mehmed al II-lea. În opera sa sunt scoase la lumină îndeosebi faptele măreţe ale sultanilor. Din cele enunţate mai sus se poate afirma că rolul politic deţinut de scriitor, scopul operei sale, influenţează într-o mare măsură mesajul cronicii sale, astfel că este dificil de a trasa imaginea creştinilor în viziunea scribului şi nu a politicii căreia opera sa trebuie să se adapteze.

3. Imaginea creștinilor în viziunea otomană, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, tronul Moldovei este ocupat de unul dintre cei mai longevivi domnitori români, Ştefan cel Mare, care ţine sceptrul puterii timp de 47 de ani. Domnia sa se caracterizează prin nenumărate conflicte militare purtate atât împotriva Imperiului Otoman, cât şi a vecinilor săi, respectiv Polonia, Ungaria şi Ţara Românească. Cele mai virulente atacuri îndreptate împotriva Moldovei au venit din partea Înaltei Porţi. Nesupunerea faţă de sultan şi înfrângerea armatei otomane în 1475 la Vaslui, îi determină pe turci să plănuiască un nou atac împotriva ţării lui Ştefan.

În primăvara anului următor, oastea otomană, căreia i se alătură şi cea din Ţara Românească a lui Basarab Laiotă se îndreaptă spre Moldova. Pe o câmpie lângă Valea Albă, turcii întâlnesc armata condusă de domnitorul moldovean. Lupta dintre cele două tabere s-a purtat în 26 iulie 1476 în locul de lângă Valea Albă sau, numit mai târziu Războieni. Din această încleştare militară, Ştefan cel Mare, în ciuda încercărilor oştenilor săi de a stopa ameninţarea otomană, a fost înfrânt[26]. Aşa cum s-a putut observa în capitolul anterior, înfrângerea armatei Moldovei la Războieni este pusă pe seama superiorităţii numerice a armatei otomane, dar şi a trădării valahilor care au trecut de partea sultanului. Această descriere, regăsită în Letopiseţul Ţării Moldovei diferă simţitor faţă de prezentarea aceluiaşi moment istoric în cronicile turceşti. Astfel, cronicarul Tursun-bei în lucrarea sa, Tarih-i Ebu-l Feth-i Sultan Mehmed-han, afirmă că în *„primăvara anului 881 (26 aprilie 1476-14 aprilie 1477) el (sultanul) a pornit pe uscat cu steagul purtător de victorie. (...) Capul răscoalei din Moldova, împreună cu răufăcătorii săi, au fugit în munţi şi văi greu de umblat. După ce ţara aceea a fost călcată de oastea victorioasă timp de mai multe zile, s-a pornit deodată, potrivit unui verset din Coran, la pedepsirea ghiaurilor nenorociţi, aşa cum*

[26] Nicolae IORGA, *Istoria lui Ștefan cel* Mare *pentru poporul român*, Ed. Pentru Literatură, 1966, pp. 140-152.

o meritau. (...) Nedemnul cel răufăcător, văzând că a dat pe neaşteptate de nenorocire şi că nu poate scăpa prin fugă, s-a întărit şi i-a pus pe toţi călăreţii săi să fie pedestraşi (...). În acest timp, tunurile şi puştile acestora s-au făcut auzite plăcut la urechile victorioase şi ei au căzut pradă leilor. Răufăcătorii ghiauri şi-au dăruit repede capul şi viaţa celor care s-au dus primii, ei fiind sfâşiaţi aşa cum nouă lupi sfâşie o oaie. Iar cei care au ajuns mai târziu au făcut prăzi şi dintre femei, iar <sultanul> a pornit pe urmele nenorocitului de moldovean, care a scăpat fugind prin munţi şi văi (...)"[27].

Înfrângerea lui Ştefan la Războieni este descrisă şi în cronica lui Şemseddin Ahmed bin Suleiman Kemal-Paşa-Zade, intitulată Tevarih-i Al-i Osman. Autorul menţionează că *„ostaşii cei cu credinţa nenorocită (...) au făcut să cadă asupra lor o adevărată ploaie de piatră, iar din arcuri şi zenberecuri au tras de parcă ploua....Oricum au atacat ostaşii musulmani, totuşi, neputând să strice ceata celor cu credinţa nenorocită, nu au putut-o urni din loc. Ei se luptau bine şi nu arătau trădare în eforturile şi în străduinţa lor, dar nu au putut să treacă dincolo de carele acelor nenorociţi. (...) De îndată ce ştirea aceasta a sosit la padişahul cel purtător de victorie, el a poruncit ostaşilor purtători de noroc, aflaţi lângă el, şi aceştia au înaintat numaidecât. (...) Bătălia a început pe la amiază, în ziua de vineri... Răufăcătorii aceia, fiind oameni ai morţii, şi-au descoperit capetele şi, intrând în luptă, s-au măcelărit cu ostaşii islamici (...) Beiul Moldovei, voievodul Ştefan, fugind cu câţiva călăreţi dintre cei din suita sa, a scăpat din strâmtoarea bătăliei (...) Dintre cetăţile afurisitului cel mai sus-amintit au rămas doar cele aflate pe malul Dunării şi cele din vecinătatea Mării Negre"*[28].

Din cele enunţate anterior, pot fi extrase câteva elemente importante privind imaginea creştinilor în cronicile turceşti. Ostaşii lui Ştefan sunt caracterizaţi drept „nenorociţi", „răufăcători", „cei cu credinţa nenorocită", „oameni ai morţii", în timp ce domnitorul Moldovei este „capul" lor. Pe de altă parte, ostaşii islamici sunt „purtători de victorie şi de noroc". Dincolo de caracteristicile atribuite luptătorilor din cele două tabere, cronicarii turci subliniază dificultatea pe care armata musulmană a avut-o în confruntarea cu oastea lui Ştefan, nu pentru a lăuda puterea şi vitejia ostaşilor moldoveni, ci pentru a glorifica biruinţa Porţii. Cu cât adversarul este mai puternic, cu atât victoria împotriva lui este mai mare. Din acest motiv, autorii turci inserează în descrierea bătăliei puterea armatei creştine de a ţine scut împotriva oştii sultanului.

---

[27] TURSUN-bei*, Tarih-i Ebu-l Feth-i Sultan Mehmed-han* în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, pp. 74-75.

[28] Şemseddin Ahmed bin Suleiman KEMAL-paşa-zade (Ibn Kemal), *Tevarih-i al-i Osman*, în: *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, pp. 213-214.

Biruința Înaltei Porți la Războieni îl determină pe Ștefan să caute sprijin la țările creștine. Ungaria, Veneția, Sfântul Scaun, Polonia și Țara Românească, în urma instalării unui domn favorabil lui, sunt câteva din țările în care domnitorul moldovean și-a pus nădejdea unui ajutor în lupta cu turcii. Speranța sa este năruită la finele secolului al XV-lea când otomanii organizează o „expediție sfântă" împotriva Moldovei, atacând cetățile Chilia și Cetatea Alba. Puncte strategice în apărarea Moldovei, cele două fortificații ajung în cele din urmă să cadă în mâinile turcilor[29]. Cucerirea lor este privită ca un mare succes în cronicile otomane. Unul dintre scriitorii care pomenește acest moment în lucrarea sa este Tursun-bei. Autorul menționează că *„moldoveanul devenise dușman, de aceea harunul a vrut să-l pedepsească"*[30]. *„Domnul Moldovei care arătase nepăsare în supunere și în plata tributului fusese înfrânt și pedepsit așa cum merita"*[31]. Deși s-a opus cu vigurozitate armatei otomane, *„afurisitul de ghiaur s-a împrăștiat și s-a grăbit să bată la ușa iertării"*. Ștefan cel Mare este numit de Tursun-bei drept „căpetenia diavolilor din Moldova", iar oștenii săi „rebeli îndărătnici" și „ghiauri răufăcători". Văzând că nu poate să-i înlăture pe turci de la porțile cetăților, acel „afurisit și nenorocit", „ghiaur nedemn", Ștefan cel Mare a părăsit câmpul de bătălie.

În mai multe cronici turcești care descriu cucerirea Chiliei și Cetății Albe se regăsește o scurtă descriere a domnitorului Moldovei *„El îl călcase pe craiul unguresc/ Frânse și arcul lui Suleiman-bei/Speriase și pe cel din Țara Românească/De multe ori și țara acestuia/ De asemenea a stat față în față și cu sultanul Mehmed/ Oastea i-a fost nimicită, dar s-a luptat bine/ El și-a scăpat capul din mâinile dușmanului/ Acesta este necredinciosul care a înfrânt multe oști/ Era trufaș și nenorocit și plin de zel/ Dar a fugit fără rușine de Ali-bei"*[32].

În urma cuceririi cetăților de către turci, Ștefan cel Mare a încheiat un tratat de suzeranitate cu Polonia, încercând astfel să găsească un sprijin într-o țară creștină împotriva Imperiului Otoman. Relațiile dintre Moldova și Polonia se răcesc însă spre finele secolului al XV-lea, când regele Poloniei, Ioan Albert, crezând că țara lui Ștefan se apropie de Înalta Poartă, pornește o campanie împotriva Moldovei. Armata lui Ștefan îi întâmpină pe oștenii lui Ioan Albert, la Codrii Cosminului, unde în 25-26 octombrie 1497 are loc o încleștare militară între cele două tabere, în urma căreia regele Poloniei este înfrânt. Ca răspuns la atacul venit din partea lui Ioan Albert, moldovenii împreună cu oști turco-tătare atacă sudul Poloniei[33]. Ștefan cel Mare

[29] Nicolae IORGA, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății-Albe*, București 1899, pp. 138-164.
[30] TURSUN-bei, *op. cit.*, p. 75.
[31] TURSUN-bei, *op. cit.*, p. 76.
[32] AȘIK-paşa-zade, *Tevarih-i al-i Osman* în *Cronici turcești privind țările române*, vol. I, p. 102.
[33] Manole NEAGOE, *Ștefan cel Mare*, București, Ed. Albatros, 1970, pp. 193-258.

se alătură turcilor ca vasal Înaltei Porţi, poziţie statornicită prin tratatul de pace încheiat în 1486. Atacul Ţării Leşeşti venit din partea unei coaliţii moldo-turco-tătare este descris şi în cronicile turceşti. Unul dintre autorii care aminteşte acest moment este Menakib-i Sultan Bayezis-Han Ibn-i Muhammed-han. Potrivit acestuia *„Istefan-bei din Moldova, om foarte dibaci şi mare meşter în luptele împotriva ghiaurilor, care slujise foarte bine pe sultanul Murad <al II-lea> şi pe sultanul Mehmed <al II-lea>, răposatul părinte al marelui padişah ce domneşte în timpul de faţă, a strâns oastea sa care se ridica la 60.000. (...) Se prefăcea că vrea să trateze cu ei şi scria într-una craiului leşesc că «amândoi suntem de aceeaşi credinţă şi lege şi avem aceleaşi interese aşa că, la urmă, să înconjurăm oastea turcească şi s-o trecem prin sabie» (...) Leşii nu ştiau deloc că oastea dreptei credinţe este împărţită în trei cete”*[34]. În cele din urmă, polonezii sunt înfrânţi.

Relatările cronicarilor expuse mai sus sunt emblematice pentru creionarea viziunii otomane asupra creştinilor. Lui Ştefan şi ostaşilor săi le sunt atribuite o serie de însuşiri negative, ca necredincioşi, făţarnici, în momentul în care aceştia sunt adversari turcilor[35]. Atunci când armata moldoveană trece de partea sultanului, Ştefan este caracterizat drept „om foarte dibaci şi mare meşter”. Dibăcia sa dovedită pe câmpul de bătălie, precum şi vitejia ostaşilor săi au contribuit semnificativ la încheierea unui tratat cu Polonia prin care ţara românească de la est de Carpaţi este considerată egală ţării leşeşti. Aşezarea pe harta internaţională a Moldovei şi semnalizarea poziţiei sale strategice de poartă a creştinătăţii se datorează politicii dusă de fiul lui Bogdan, cel care a înfruntat armata otomană timp de aproape cinci decenii, a încercat să formeze un bloc comun anti-otoman cu ţările creştine vecine şi mai cu seamă cu Ţara Românească, şi dincolo de câmpul de bătălie, s-a îngrijit de mântuirea sufletului său şi al celor care au vărsat sânge pentru apărarea ţării, prin ctitorirea de biserici. Închizând ochii pentru totdeauna în 2 iulie 1504, Ştefan cel Mare, „*necredinciosul care a înfrânt multe oşti*” rămâne o flacără a speranţei pentru urmaşii săi, care nu vor fi feriţi nici în veacurile viitoare de ameninţarea turcilor.

4. Imaginea creştinilor în viziunea otomană, în timpul domniei lui Iancu de Hunedoara

La mijlocul secolului al XV-lea în fruntea Transilvaniei ajunge un nobil de origine română, din părţile Hunedoarei, fiul unui anume Voicu,

---

[34] Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i MUHAMMED-han în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 138.

[35] Monica BÎRĂ, Silviu BUBURUZAN, *Imaginea lui Ştefan cel Mare în cronicile turceşti contemporane* în Tudor Teoteoi (coord.), *Ştefan cel Mare şi epoca sa. Culegere de studii*, Bucureşti, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2007, pp. 116-120.

Iancu de Hunedoara. Iancu deţinuse până atunci funcţia de ban de Severin, slujbă ce i-a fost atribuită de regele Ungariei, Albert de Habsburg, nepotul lui Sigismund de Luxemburg. Moartea monarhului în 1438 l-a implicat pe Iancu în problemele pentru succesiunea la tronul Ungariei. În acea vreme, în Regatul Ungariei s-au format două tabere, una care o susţinea pe văduva regelui şi fiul ei încă nenăscut, iar cealaltă care proclama atribuirea coroanei sf. Ştefan lui Vladislav al III-lea, regele Poloniei. Iancu de Hunedoara era de partea celei de-a doua tabere, susţinându-l pe regele Poloniei în ocuparea tronului Ungariei. În cele din urmă, Vladislav este încoronat şi ca rege al Ungariei, în vara lui 1440, luându-şi titlul de Vladislav I[36]. Domnia sa se caracterizează prin ameninţări repetate venite din partea turcilor, care invadează deseori regatul prin atacuri de scurtă durată. Un astfel de atac a avut loc între 1441-1442, în care oastea otomană condusă de Mezid-bei s-a confruntat cu corpul de oaste condus de Iancu de Hunedoara. În această încleştare militară Mezid-bei a fost ucis[37]. Deşi momentele de înfrângere a armatei otomane sunt rareori însemnate în cronicile turcilor, deoarece sunt văzute ca nişte fapte ruşinoase, victoria lui Iancu împotriva lui Mezid-bei este pomenită în cronicile otomane. Unul dintre scriitorii care aminteşte acest moment este Orudj Bin Adil, un cronicar de la începutul secolului al XV-lea, din Adrianopol. În lucrarea sa intitulată *Tevarih-i al-i Osman*, menţionează că în vremea sultanului Murad, beilerbegul de Rumelia, Mezid-bei a făcut o incursiune în Ungaria. *„Nefiind cu băgare de seamă şi îngâmfându-se a dat învoire acângiilor să se împrăştie în toate părţile. Când Mezid-bei a rămas singur, a venit asupra lui oastea ungurească care era pregătită. Pe atunci era un necredincios numit Iancu <de Hunedoara>, care fusese în slujba lui (...) Ali-bei şi de aceea ştia tot vicleşugul turcului. (...) Acel blestemat de Iancu, găsindu-l singur pe Mezid-bei a venit pe neaşteptate asupra lui. Mezid-bei, la rândul său, s-a luptat împreună cu oamenii săi pe care îi avea în preajmă. În cele din urmă, răposatul Mezid-bei şi-a găsit acolo o moarte de martir”*[38].

După moartea lui Mezid-bei, urmaşul acestuia la conducerea Rumelei, beilerbegul Şehabeddin-paşa conduce şi el o oaste împotriva Ţării Româneşti. *„(...) Devenind orgolios ca şi Mezid-bei, <Şehabeddin> a spus: «Îl priveşte pe Allah, fie ce-o fi!» şi i-a împrăştiat pe acângii. Pe când rămăsese numai cu beii de margine şi cu ienicerii săi, afurisitul de Iancu, venind cu oaste*

[36] Camil MUREŞANU, Ioan-Aurel POP, *Iancu de Hunedoara* în Ştefan Ştefănescu, Camil Mureşanu, Ioan-Aurel Pop (*coord.*), *Istoria românilor. De la universalitatea creştină către Europa „patriilor”*, vol. IV, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2012, pp. 368-372; Camil MUREŞAN, *Iancu de Hunedoara*, Bucureşti, Ed. Militară, 1976, pp. 5-17.
[37] Camil MUREŞANU, *Ioan de Hunedoara şi vremea sa*, Cluj-Napoca. Ed. Tineretului, 1957, pp. 63-66.
[38] Orudj bin ADIL, *op. cit*., pp. 53-54.

ungurească, îl găsi şi pe acesta stând în nepăsare, ca şi Mezid-bei. Lăsând în faţa lui <Şehabeddin> pedestrimea necredincioasă, înarmată şi îmbrăcată în zale, <Iancu> şi-a aşezat călăreţii în spatele acestuia. Apoi l-a atacat pe Şehabeddin –paşa pe neaşteptate cu oaste înfricoşător de multă. Mulţi bei dintre sangeacbeii lui Şehabeddin-paşa (...) au murit acolo ca nişte martiri (...)"[39].

Din descrierea lui Orudj Bin Adil privind conflictul militar purtat de oastea lui Mezid-bei şi a lui Şehabeddin-paşa cu cea condusă de Iancu de Hunedoara, pot fi extrase câteva idei importante privind atitudinea turcilor faţă de creştini. Victoria lui Iancu de Hunedoara asupra oştii otomane nu este privită ca rezultat al calităţilor sale de bun strateg, ci ca o întâmplare fortuită. Iancu a beneficiat de superioritate numerică şi de risipirea armatei otomane, ceea ce a condus la victoria sa. Înfrângerea turcilor este privită şi ca o pedeapsă pentru indolenţa conducătorilor, respectiv Mezid-bei şi Şehabeddin-paşa. Fiind ucişi în lupta împotriva necredincioşilor, aceştia sunt priviţi drept martiri. Cât îi priveşte pe creştini şi pe conducătorul lor, Iancu de Hunedoara, cronicarul turc îi menţionează drept „necredincioşi" şi „afurisitul de Iancu"[40]. Orudj Bin Adil este unul dintre puţinii cronicari care a descris mai detaliat confruntarea militară pomenită mai sus. Ceilalţi cronicari precum Lutfi-paşa[41] ori alţii anonimi[42] amintesc succint lupta dintre oastea lui Mezid-bei şi a lui Şehabeddin-paşa cu cea condusă de Iancu de Hunedoara. Cauzele înfrângerii otomanilor sunt aceleaşi, şi anume nepăsarea turcilor şi superioritatea numerică a oştii lui Iancu. Lufti-paşa îl descrie pe voievodul Transilvaniei drept *„blestematul de Iancu <de Hunedoara>"* care „l-a înfrânt şi i-a tăiat capul" lui Şehabeddin-paşa[43].

În urma înfrângerii armatei otomane condusă de beilerbegii Rumeliei, Iancu de Hunedoara se angajează din nou în lupte împotriva Porţii, organizând o campanie la sudul Dunării, care va intra în istorie sub numele de „campania cea lungă". În iarna lui 1443-1444 Iancu de Hunedoara în fruntea unei oşti transilvănene pătrunde la sudul Dunării. Lui i se alătură şi alţi creştini, mânaţi de acelaşi imbold de a stopa ameninţarea turcilor şi a-i popri în drumul lor spre centrul bătrânului continent. Oastea condusă de Iancu ajunge până în satul Zlatiţa, în Bulgaria de azi, reuşind să înfrângă în calea lor o mulţime de turci[44]. Luptele de la sudul Dunării purtate de voievodul Transilvaniei sunt pomenite şi în cronicile turceşti. Unul dintre auto-

[39] Orudj bin ADIL, *op. cit.*, p. 54.
[40] Orudj bin ADIL, *op. cit.*, p. 54.
[41] LUTFI-paşa, *op. cit.*, pp. 239-240
[42] *Cronici anonime* în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 182.
[43] LUTFI-paşa, *op. cit.*, p. 240.
[44] Camil MUREŞANU, Ioan-Aurel POP, *Iancu de Hunedoara*, pp. 372-373.

rii care imortalizează acest moment istoric este Enveri, un scriitor contemporan confruntărilor militate ale lui Iancu. Enveri menţionează că Iancu l-a ajutat pe Lazăr în luptele cu otomanii *„şi a venit ungurul şi s-a războit la Izladî”*[45]. Sprijinul dat de Iancu despotului Lazăr este pomenit şi în cronicile anonime. *„Pe când sultanul Murad se afla în doliu, afurisitul de crai unguresc şi Iancu cel blestemat şi despotul Laz-oglu, care se pusese în fruntea lor, au venit la trecătoarea Zlatiţa”*[46]. Confruntarea militară dintre creştini şi otomani la sudul Dunării este descrisă mai pe larg de cronicarul Lutfi-paşa. Acesta menţionează că *„pe când sultanul Murad era în doliu, craiul unguresc şi blestematul de Iancu <de Hunedoara> şi despotul Laz-glu, năvălind asupra sa, au venit la trecătoarea Zlatiţa. Ghiaurii, înfrângând pe beilerbeiul Rumeliei, Kasîm-paşa, împreună cu <oastea> rumeliotă, au dat foc Sofiei. Dîndu-se ştire sultanului Murad-han, el a plecat din Adrianopol (...) şi, întâlnindu-se cu ghiaurii la trecătoarea Zlatiţa s-au luptat, dând o mare bătălie. Oastea ghiaurilor a fost respinsă. Pe urmele lor au trimis ostaşi. Deşi au fost prinşi mulţi oameni dintre ghiauri, totuşi ghiaurii, măcelărind pe acei care veneau după ei, au pricinuit musulmanilor numeroase înfrângeri”*[47]. Lutfi-paşa este singurul cronicar care nu doar că descrie pe larg încleştarea militară dintre creştini şi otomani, ci subliniază înfrângerea musulmanilor de către adepţii crucii lui Hristos. Victoria creştinilor se datorează şi dibăciei militare şi calităţilor sale de bun conducător avute de Iancu de Hunedoara, însemnat în operele otomane ca „blestemat”.

Acest conducător politic, prin acţiunile sale militare a atras un semnal de alarmă Porţii asupra pericolului virulent venit din partea armatei creştine. Din acest motiv, Iancu reuşeşte să obţină din partea Imperiului Otoman un tratat de pace prin care era garantată liniştea Europei timp de zece ani. Deşi actul politic oferea un răgaz ambelor părţi de a se reorganiza, la presiunile papei şi a altor fruntaşi ai ţării, Iancu de Hunedoara este silit să întrerupă tratatul de pace, organizând o campanie antiotomană în vara lui 1444. Soldaţi adunaţi din Regatul Ungariei, Ţara Românească, Bosnia şi din alte părţi ale Europei trec Dunărea supunând prin ascuţişul sabiei oşti otomane ce le-au ieşit în cale. Au ajuns până la Varna, unde armata cruciaţilor s-a confruntat cu cea a sultanului Murad, fiind înfrântă în cele din urmă[48]. Alături de o mulţime de ostaşi căzuţi pe câmpul de luptă îşi găseşte obştescul sfârşit şi regele Ungariei, Vladislav[49].

---

[45] ENVERI, *Düsturname* în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 40.
[46] *Cronici anonime,* p. 182.
[47] LUTFI-paşa, *op. cit.*, p. 240.
[48] Camil MUREŞANU, *Ioan de Hunedoara şi vremea sa*, pp. 83-99.
[49] Alan G. JAMIESON, *op. cit.,* p. 103; Mustafa Ali MEHMED, *Istoria turcilor*, pp. 148-149.

Ieşit victorios din încleştarea cu otomanii la începutul anului, soarta bătăliei se întoarce pentru Iancu de Hunedoara în vara aceluiaşi an, când este nevoit să se retragă din faţa puterii de nestăvilit a turcilor. Cruciada de la Varna reprezintă un moment din istoria Imperiului Otoman care nu a fost trecut cu vederea în scrierile tucești[50]. Enveri menţionează că *„(...) duşmanul a venit la Varna. Împreună cu craiul unguresc au venit şi mulţi <alţi> duşmani, acolo Allah a dat un bun prilej musulmanilor; dându-se o mare luptă sfântă, ghiaurul a fost înfrânt”*[51]. Un alt cronicar turc de la începutul veacului al XV-lea, contemporan bătăliei de la Varna, Orudj bin Adil descrie mai în detaliu cruciada condusă de Iancu de Hunedoara *„(...) şi iarăşi, din aceste părţi, craiul cel blestemat şi Iancu cel afurisit, adunând oşti de la unguri, cehi, austrieci, bosnieci şi de la cei din Ţara Românească s-au înţeles cu toţii şi au atacat. (...) Ei au venit însoţiţi de necredincioşi îmbrăcaţi în platoşe şi acoperiţi cu armuri. (...) în timp ce înaintau, Firuz-beioglu Mehmed-bei, sangeacbei de Nicopol, care sosise cu oastea sa, a atacat pe la spate, împreună cu acângii de lângă el, oastea duşmanului. După ce i-a zdrobit, făcând să piară mulţi necredincioşi, i-au prins pe ghiaurii îmbrăcaţi cu platoşe şi armuri şi i-au trimis sultanului Mehmed. (...) Afurisitul de Iancu era pe flancul drept <al oştii> şi un mare ghiaur numit Kara-Mihail se afla în partea stângă. (...) Ostaşii necredincioşi, văzând această stare, au trimis de ştire afurisitului de Iancu. Îndată ce a aflat vestea, Iancu a fugit singur, restul oştirii şi carele cu tunuri rămânând pe loc. Astfel, oastea necredincioasă, învinsă s-a împrăştiat. Văzând aceasta, oastea islamică a început să-i măcelărească din toate părţile şi a obţinut biruinţa. (...) Ei au urmărit oastea necredincioasă fără răgaz, aşa cum o viespe zboară în căutare de miere. (...) Atunci, afurisitul de Iancu, luându-şi capul a plecat fugind. Gândul lui Iancu era de a-l ucide pe rege pentru ca să treacă el însuşi în locul acestuia. Aşa s-a şi întâmplat. Oastea necredincioasă a fost nimicită”*[52].

Victoria otomanilor repurtată la Varna este amintită şi în cronicile anonime. În acestea, Iancu este pomenit ca „blestemat” şi „afurisit”, care, deşi a obţinut iniţial o victorie împotriva armatei lui Murad, în final, fiind „sufocat” de numărul mare de turci este nevoit să se retragă[53]. Povestea cruciadei de la Varna asimilată unei bătălii „aşa de crâncenă, încât nu se poate descrie” îşi găseşte loc şi în paginile cronicii lui Lutfi-paşa. Autorul subliniază forţa celor două armate rivale, accentuând puterea turcilor care reuşesc

[50] Mihail P. GUBOGLU, *Românii în bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444) după izvoare turco-islamice şi europenei* în *Revista Arhivelor*, 1986, nr. 2, pp. 155-167.
[51] ENVERI, *op. cit.*, p. 40.
[52] Orudj bin ADIL, *op. cit.*, pp. 55-56.
[53] *Cronici anonime*, pp. 182-184.

să formeze un scut împotriva cruciaţilor. Cronicarul inserează şi un alt detaliu important din desfăşurarea bătăliei, şi anume moartea regelui Ungariei, Vladislav I, care *„în trufia sa, crezându-se erou şi zicând: «eu singur voi împrăştia această oaste», s-a repezit spre oastea otomană de Poartă, unde era sultanul. Prin grija şi bunătatea prea înaltului Allah, calul craiului, poticnindu-se, a căzut. El însuşi s-a rostogolit cu faţa la pământ. Când a avut loc această întâmplare, găsindu-se de faţă câţiva ieniceri, i-au tăiat capul şi l-au dus sultanului Murad care, văzându-l, a mulţumit prea înaltului Allah. Capul craiului cel blestemat fiind pus pe o prăjină, l-au ridicat în sus. Telalii au început să vestească pretutindeni că acesta este tigva craiului. Oastea care se împrăştiase, s-a adunat iarăşi în jurul sultanului. Oastea ghiaurilor, văzând aceasta, a dat de ştire blestematului de Iancu. Acesta (...) nu i-a lăsat pe ghiauri să se împrăştie, ci le-a spus: «Noi am venit aici pentru credinţa noastră şi nu pentru crai!» În felul acesta iarăşi a stăpânit oastea. Întorcându-se, a mai atacat de două ori, dar, văzând că musulmanii s-au înmulţit iarăşi, au început să fugă înapoi, apucând care încotro”*[54].

Din descrierea cronicarului Lutfi-paşa pot fi extrase câteva idei importante privind, atât cauzele înfrângerii creştinilor la Varna, cât şi atitudinea musulmanilor în raport cu urmaşii lui Hristos. Autorul subliniază puterea turcilor şi numărul ridicat al acestora în raport cu rivalii lor. Creştinii au fost înfrânţi nu doar din cele două motive menţionate anterior, ci şi ca efect al îngâmfării regelui Ungariei. Trufia şi indolenţa sunt atitudini condamnate de Coran şi sunt motivul pentru care anterior beilerbegii Rumeliei, Mezid-bei şi Şehabedin-paşa au fost înfrânţi de Iancu. Această atitudine de superioritate şi de subapreciere a adversarului avută de purtătorul coroanei Sf. Ştefan îi aduce în cele din urmă pieirea. Împotmolirea calului regelui Ungariei care a uşurat uciderea acestuia de către ieniceri este privită de cronicar drept efect al „grijii şi bunătăţii prea înaltului Allah”. Deşi Iancu de Hunedoara a reuşit pe moment să reorganizeze armata, proclamând motivul pentru care sunt în luptă, şi anume „credinţa noastră şi nu pentru crai”, totuşi creştinii, în cele din urmă, sunt nevoiţi să se retragă. În drumul ei spre Regatul Ungariei, oastea ghiaură este atacată în mod repetat de otomani. „Afurisitul” şi „blestematul” de Iancu, potrivit lui Lutfi-paşa şi-a trădat ostaşii, lăsându-i în urmă. Musulmanii au capturat carele oştii creştine şi pe *„necioplţii de ţărani care erau în ele”*, omorându-i sau luându-i prizonieri.

Cruciada de la Varna, după cum a avertizat Iancu de Hunedoara, a fost o atacare a Porţii pentru care oastea creştină nu era pregătită. Osteneala cruciaţilor în campania cea lungă, precum şi mai buna organizare a arma-

[54] LUTFI-paşa, *op. cit.*, pp. 241-242.

tei musulmane a dus la victoria celei din urmă. Creştinii au pierdut la Varna numeroşi ostaşi, dar şi pe regele Ungariei, Vladislav I. Moartea monarhului şi vârsta fragedă a urmaşului său, Ladislau al V-lea Postumul, au creat premisele favorabile numirii lui Iancu în funcţia de guvernator al Ungariei, în 1446. Cu acest titlu conduce campania antiotomana de la sudul Dunării, în toamna lui 1448.

Confruntarea militară dintre oastea lui Iancu şi cea a turcilor s-a desfăşurat pe Câmpia Mierlei sau Kossovopolje, în 17-19 octombrie 1448, în urma căreia Iancu a fost înfrânt[55]. Bătălia de la Kossovopolje este descrisă în cronicile turceşti. Halil Ibn-I Ismail în lucrarea sa *Menakib-i Şeyh Bedreddin Mahmud* afirmă că *„lupta a durat de dimineaţă până noaptea. Ei, suflete bun, necredinciosul a fost înfrânt”*[56]. Înfrângerea lui Iancu de pe Câmpia Mierlei este însemnată şi de cronicarul Enveri, care pomeneşte că *„Iancu, cel învins, a venit la Kosovo. Oastea noastră a vârât spaimă în duşmani”*[57]. Lupta purtată între armata lui Iancu şi cea a sultanului Murad este descrisă mai pe larg în lucrarea lui Orudj bin Adil. Autorul evidenţiază trădarea soldaţilor de către „afurisitul de Iancu” care, *„văzând toate acestea şi-a învoit oastea şi spunând: «Plec să-i lovesc pe turci pe la spate», a înşelat oastea sa”*[58]. Imprudenţa guvernatorului reiese şi din cronicile anonime, care reiterează retragerea lui Iancu[59]. Fuga sa de pe câmpul de bătălie este rememorată şi de Idris Bitlisi, care menţionează că *„în a treia zi, pe afurisitul de Iancu nu l-au mai ţinut picioarele şi au început să-i tremure şi mâinile...De nevoie, craiul cel cu credinţa rătăcită a ales în grabă calea fugii şi, fiind înfrânt, a pornit spre ţara sa lipsită de noroc, ca şi el însuşi, şi s-a îndreptat spre drumul înfrângerii”*[60].

Biruinţa musulmanilor la Kossovopolje a însemnat slăbiciunea armatei creştine, dar şi a conducătorului ei, Iancu de Hunedoara care, ostenit de purtarea îndelungată a armelor împotriva turcilor, se retrage în 1452 din funcţia de guvernator al Ungariei. Turcii continuă să reprezinte un pericol din ce în ce mai mare, atât pentru ţările din sud-estul Europei, cât şi pentru restul regatelor din apusul continentului. Ameninţarea otomană creşte proeminent în 1453, când în 29 mai oastea lui Mahomed al II-lea, supra-numit „Cuceritorul” ocupă Constantinopolul[61]. Căderea capitalei fostului Imperiu Bizantin este privită de creştini ca un moment apocaliptic, iar de otomani

[55] Camil MUREŞANU, Ioan-Aurel POP, *Iancu de Hunedoara*, pp. 376-377.
[56] Halil ibn-i Ismail ibn-i şeih Bedreddin Mahmud ibn-i SIMAVI (Simavna Kadisioglu), *Menakib-i Şeyh Bedreddin Mahmud* în *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 28.
[57] ENVERI, *op. cit.*, p. 40.
[58] Orudh bin ADIL, *op. cit.*, p. 58.
[59] *Cronici anonime*, p. 185.
[60] Idris BITLISI, *op. cit.*, p. 176.
[61] Mustafa Ali MEHMED, *Istoria turcilor*, pp. 150-160.

ca o mare victorie. De atunci musulmanii plănuiesc atacarea Belgradului care reprezintă „cheia spre centrul Europei".

În vara lui 1456 armata otomană condusă de sultanul Mahomed al II-lea înaintează spre Belgrad. Năzuinţa lor de cucerire a cetăţii este spulberată de oastea lui Iancu de Hunedoara, care reuşeşte să ridice scutul împotriva ameninţării musulmane şi să îi alunge pe turci de la porţile cetăţii[62]. Victoria creştinilor de la Belgrad le reaprinde acestora flacăra speranţei şi încrederii în forţele proprii de a face faţă pericolului Imperiului Otoman. Această biruinţă a armatei lui Iancu care a răsunat în toată Europa, în memoria căreia papa a stabilit ca în toate bisericile să bată clopotele la ora 12, reprezintă un moment istoric imortalizat şi în cronicile otomane. Unul dintre autorii care descrie bătălia dintre armata lui Iancu şi a lui Mahomed este Enveri. Acesta afirmă că atunci *„când sultanul s-a aşezat în afara <cetăţii>, ghiaurii au apărut şi Iancu privea, stând sus, pe cetate. Afurisitul acela zicea: «Eu sunt principe creştin». (...) Ieşind afară, el dădu atac, repezindu-se asupra oştii islamice, dar au fost măcelăriţi (...) fiind înfrântă, avangarda ghiaurilor a încetat <să mai atace>"*[63].

O perspectivă diferită asupra bătăliei de la Belgrad o redă cronicarul Orudj bin Adil. Acesta menţionează că *„(...) urmând un iure asupra cetăţii, afurisitul de Iancu, care era pe atunci rege, a adus oşti puternice din Ungaria şi le-a aşezat în cetate. Acestea au atacat, la rândul lor, din cetate şi, războindu-se astfel, necredincioşii au obţinut victoria. (...) s-a dat o luptă crâncenă, încât au murit mulţi oameni şi de la musulmani şi de la necredincioşi. În cele din urmă, neputându-se lua <cetatea> şi sultanul Mehmed văzând aceasta, s-a ridicat din faţa cetăţii şi a plecat zicând: «Aşa a fost voia lui Allah!»"*[64].

În bătălia de la Belgrad, potrivit cronicarului Aşik-Paşa-Zade şi-a pierdut viaţa beilerbegul Rumeliei, Karadja-bei, care *„pe când stătea în întăritură şi poruncea să se tragă cu tunurile, s-au prăbuşit scândurile meterezului său şi căzând un bolovan l-a atins şi el a murit ca un martir. (...) Padişahul, văzând aceasta, a plecat din acel loc şi s-a întors cu noroc în propriul său vilaiet, Şi această expediţie sfântă s-a întâmplat în anul 860 al Hegirei"*[65].

Un martor ocular al luptei de la porţile Belgradului, Şemseddin Ahmed Bin descrie în detaliu confruntarea militară, menţionând în lucrarea sa, Tevarih Al-i Osman, că *„cei care plecaseră spre Belgrad, prinzând limbi dintre ostaşii cetăţii care stăpâneau unele ştiri, au cercetat starea duşmanului cel rău din fire. Au aflat că necredinciosul cel cu gânduri rele*

[62] Alan G. JAMIESON, *op. cit.,* pp. 106-107.
[63] ENVERI, *op. cit.*, p. 41.
[64] Orudj bin ADIL, *op. cit.*, p. 59; Ioan Haţegan, *Iancu de Hunedoara în cronici otomane*, pp. 23-24.
[65] AŞIK-paşa-zade, *Tevarih-i al-i Osman*, în: *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, p. 92.

zis Iancu s-a pregătit la reşedinţa sa împreună cu oastea sa rătăcită de credinţă şi aşteaptă clipa luptei şi a înfruntării. (...) Craiul cel răufăcător, aflând că oastea musulmană purtătoare de noroc a pornit la cucerirea Belgradului, a venit cu armaşii cei răi din fire aflaţi lângă el şi s-a aşezat la trecătoarea de pe cealaltă parte a fortăreţei. (...) Corăbiile duşmanilor răi din fire au sosit pe neaşteptate, venind pe cursul Dunării. Ostaşii purtători de victorie, care se aflau în aşteptare pe apă, prinzând de veste, au pus numaidecât mâna pe arme. Mergând asupra corăbiilor care veneau iute ca vântul, s-au încleştat. Luând multe corăbii, i-au nimicit pe ghiaurii aflaţi în ele şi i-au aruncat în apă. (...) Într-adevăr, ostaşii purtători de victorie au luat numeroase corăbii de la ghiauri, dar corăbiile acelor răufăcători s-au tot înmulţit mereu şi s-au îngrămădit în lungul şi în latul fluviului, pe întinderea cât o mare şi un ocean din faţa oraşului. Fiind în faţa propriei lor cetăţi, le-au sosit ajutoare din spate şi astfel prinzând puteri, au ieşit biruitori. (...) Cucerirea neizbutind şi atacurile oştilor islamice slăbind, ele au arătat semne de înfrângere. Necăjindu-se de faptul că mâinile lor nu au ajuns până la poalele fecioarei norocului, sforţările şi strădania lor au fost zdruncinate şi, întorcându-se au plecat. Ostaşii cu credinţa rătăcită, văzând că feţele gaziilor s-au întors, au ieşit afară din cetate punându-se pe urmele lor. Neastâmpăraţii aceia i-au împins şi i-au băgat în ordie pe ostaşii slăbiţi şi obosiţi care veneau înspăimântaţi ca o turmă de oi. Afurisitul cel necredincios, zis Iancu, a început să se agite (...). Ghiaurii cei rătăcitori atacând din dreapta şi din stânga, ne-au împrăştiat din amândouă aripile"[66].

Relatările cronicarilor trecute în revistă sunt emblematice pentru reliefarea atitudinii musulmanilor asupra creştinilor. Descrierile lor mai elaborate sau mai succinte reflectă străduinţa scriitorilor de a diminua imaginea unei victorii zdrobitoare a armatei lui Iancu împotriva celei condusă de Mehmed. Cronicarul Enveri încheie prezentarea bătăliei cu un moment de impas prin care armata creştină a trecut, dând impresia unei înfrângeri a acesteia, însă alte scrieri otomane confirmă faptul că acea înfrângere temporară a oştii creştine nu a decis soarta luptei. Finalul bătăliei a fost hotărât, conform menţiunii lui Obudj Bin Adil, de Allah, a cărui voinţă, sultanul a acceptat-o. Din acea „expediţie sfântă", în care beilerbegul Rumeiliei a murit „ca martir", padişahul s-a întors în vilaietul său. Este de menţionat faptul că lupta purtată de otomani împotriva creştinilor este privită ca un război sfânt, dus în numele lui Allah, pentru care s-au jertfit şi au murit ca martiri numeroşi musulmani. Cu acelaşi scop al diminuării victoriei lui Iancu, cro-

[66] Şemseddin Ahmed bin Suleiman KEMAL-paşa-zade (Ibn Kemal), *op. cit.*, pp. 194-196; Ioan HAŢEGAN, *op.cit.*, p. 24.

nicarii inserează în scrierile lor că deşi au pierit mulţi musulmani în luptă, pierderi semnificative au fost resimţite şi în partea adversă. Duşmanilor şi în special conducătorului lor le este creionată o imagine înjositoare, mai cu seamă de cel care a luat parte confruntarea militară. Tevarih Al-i Osman îi descrie pe creştini ca fiind „rătăciţi de credinţă", „răufăcători", „ghiauri", „neastâmpăraţi", pe când cei care au ridicat armele în numele lui Allah sunt consideraţi a fi „purtători de victorie". Iancu de Hunedoara este descris de Tevarih ca „necredinciosul cu gânduri rele" şi „cel răufăcător".

Cu toate încercările turcilor de a muşamaliza înfrângerea armatei otomane la Belgrad, victoria zdrobitoare a creştinilor a prins ecou în toată Europa, iar conducătorul lor este privit ca farul nădejdii care a adus liniştea pe continent timp de câteva decenii. Iancu de Hunedoara după numeroase încleştări militare cu armata otomană se retrage în glorie, atât de pe scena politică, dar şi din viaţă. Bătălia de la Belgrad este ultima acţiune militară întreprinsă de voievodul Transilvaniei, care în tabăra de la Zemun s-a îmbolnăvit de ciumă[67]. Cronicarii turci prezintă moartea lui Iancu, ca un sfârşit pricinuit de o săgeată pe care acesta a primit-o în timpul bătăliei. Astfel, Obrudj Bin Adil afirmă că *„în lupta aceea, afurisitul de Iancu a fost atins de o săgeată. (...) Afurisitul de Iancu a murit din pricina acelei răni"*[68].

Martorul ocular al bătăliei de la Belgrad descrie moartea voievodului Transilvaniei cu mai multă fervoare şi ură, relatând că *„diavolul acela răufăcător şi plin de viclenii, care era capul răutăţilor şi al uneltirilor şi căpetenia ghiaurilor răi din fire, plecând din seraiul de serdar, s-a dus şi s-a aşezat la poarta infernului aducător de necazuri şi în timp ce nenorocitul acela umbla printre pedestraşii săi şi vorbea, făcând semne cu mâna celor din faţa sa, un gaziu l-a ochit. Făcând să zboare săgeata sa înaripată ca pasărea, el a nimerit îmbrăcămintea sa aurită şi, trecând prin ea, l-a lovit sub braţ... Zbătându-se timp de trei zile, Iancu a murit în a patra zi. De ruşine, ascunzând că a fost rănit, s-a răspândit în ţara sa şi în popor zvonul că afurisitul acela a murit de ciumă. (...) După ce oastea vânătoare de duşmani, plecând de lângă cetate, a intrat în ţinutul dinăuntru, s-a auzit că nenorocitul Iancu, craiul cel răufăcător al ungurilor, s-a dus în întunecimea nefiinţei şi s-a închis cu diavolii în groapa iadului"*[69].

Privit de turci ca un răufăcător şi de creştini ca un erou, Iancu de Hunedoara rămâne o personalitate marcantă atât în istoria Ţărilor Române, cât şi a Regatului Ungariei, un comandant de oaste care a reuşit să ţină piept ameninţării otomane, până în ultima clipă a vieţii sale. Rolul său semnificativ în istoria popoarelor din sud-estul Europei, l-a determinat pe călu-

[67] Camil MUREŞANU, Ioan-Aurel POP, *Iancu de Hunedoara*, pp. 377-378.
[68] Orudj bin ADIL, *op. cit.*, p. 59.
[69] Şemseddin Ahmed bin Suleiman KEMAL-paşa-zade (Ibn Kemal), *op. cit.*, pp. 196-197.

gărul franciscan, Ioan de Capestrano să afirme, că atunci când voievodul Transilvaniei şi guvernatorul Ungariei şi-a dat obştescul sfârşit, în 11 august 1456, „s-a stins lumina lumii".

5. Concluzii

Studiul de faţă a avut în vedere studierea atitudinii pe care purtătorii Semilunei au avut-o de-a lungul veacurilor faţă de adepţii crucii lui Hristos. Istoria i-a adus deseori faţă în faţă şi mai cu seamă în momente tumultoase. Sursele scrise care rememorează acele momente cuprind de cele mai multe ori şi caracteristici pe care musulmanii le-au atribuit creştinilor. În urma studierii acestei teme prin prisma descrierilor câtorva bătălii din vremea lui Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare şi Iancu de Hunedoara a putut fi surprinsă atitudinea îndeosebi ostilă pe care cele două tabere o aveau şi cum raporturile dintre Înalta Poartă şi Ţările Române se puteau modifica prin încheierea tratatelor de pace.

Dacă în momentele conflictuale creştinii şi conducătorii lor sunt descrişi ca „afurisiţi, plini de încăpăţânare şi ură şi doritori de vărsare de sânge", „călăreţi de credinţă rătăcită", „purtători ai nenorocirii", „răzvrătiţi" etc, în momentul în care aceştia devin supuşi sultanului şi mai mult decât atât participă la luptă împreună cu oastea turcă, aşa cum a fost cazul în vremea lui Ştefan cel Mare, prin atacurile din sudul Poloniei, conducătorul creştinilor, Ştefan, descris înainte ca „afurisit, nenorocit şi trufaş", devine „om foarte dibaci şi mare meşter în luptele împotriva ghiaurilor".

Imaginea creştinilor şi musulmanilor, creionată prin cercetarea surselor scrise ale creştinilor şi otomanilor, reflectă o atitudine dihotomică, surprinsă atât prin caracteristici jignitoare la adresa celuilalt în situaţii conflictuale, cât şi prin însuşiri apreciative, în momentele de alianţă. Această temă recurentă în istoriografia românească şi întâlnită în studierea a diverselor epoci istorice poate fi studiată şi aprofundată prin investigarea surselor scrise interne şi externe, care înregistrează o seamă de atitudini la adresa celuilalt, contribuind astfel o mai bună cunoaşte a societăţii şi mentalităţii ei dintr-o anumită perioadă.

Bibliografie:

Surse primare

- AŞIK-paşa-zade, *Tevarih-i al-i Osman*, în: Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 81-106.

➢ *Cronici anonime* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 177-190.

➢ Halil ibn-i Ismail ibn-i şeih Bedreddin Mahmud ibn-i SIMAVI (Simavna Kadisioglu), *Menakib-i Şeyh Bedreddin Mahmud* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 21-28.

➢ Idris BITLISI, *Heşt Behişi* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 149-176.

➢ LUTFI-paşa, *Tevarih-i al-i Osman* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 233-250.

➢ Orudj bin ADIL, *Tevarih-i al-i Osman* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 47-64.

➢ Şemseddin Ahmed bin Suleiman KEMAL-paşa-zade (Ibn Kemal), *Tevarih-i al-i Osman* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 191-218.

➢ Şükrüllah bin Şehabeddin AHMED, *Behjet-üt-Tevarih* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 29-32.

➢ TURSUN-bei*, Tarih-i Ebu-l Feth-i Sultan Mehmed-han* în Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet (ed.), *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I (sec. XV-mijlocul sec. XVII), Bucureşti, Ed. Academiei, 1966, pp. 65-80.

Bibliografie secundară

➢ BÎRĂ, Monica; BUBURUZAN, Silviu, *Imaginea lui Ştefan cel Mare în cronicile turceşti contemporane* în Tudor Teoteoi (coord.), *Ştefan cel Mare şi epoca sa. Culegere de studii*, Bucureşti, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2007, pp. 108-121.

➢ DENIZE, Eugen, *Românii în cultura medievală spaniolă* în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol”*, Iaşi, 1986, nr. 23, pp. 75-82.

➢ DIȚĂ, Alexandru V., *17 mai 1395, o dată importantă în istoria universală- victoria românească de la Rovine* în Ion Pătroiu (coord.), *Marele Mircea Voievod*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1987, pp. 254-277.

➢ FELEZEU, Călin, *Imaginea societăţii otomane în istoriografia românească a sec. XV-XIX*, în Nicolae Bocşan, Sorin Mitu, Toader Nicoară

(coord.), *Identitate şi alteritate: Studii de imagologie*, vol. 2, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1998, pp. 64-73.

- GUBOGLU, Mihail P., *Românii în bătălia de la Varna (10 noiembrie 1444) după izvoare turco-islamice şi europenei* în *Revista Arhivelor*, 1986, nr. 2, pp. 155-168.
- IANCU, Anca, *Ştiri despre români în izvoare istoriografice sârbeşti (sec. XV-XVII)* în Eugen Stănescu (ed.), *Studii istorice SE Europene*, vol. 1, Bucureşti, Ed. Academiei, 1964, pp 7-41.
- IORGA, Nicolae, *Istoria lui Ştefan cel* Mare *pentru poporul român*, Ed. Pentru Literatură, 1966, 297 p.
- IORGA, Nicolae, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe*, Bucureşti 1899, 418 p.
- JAMIESON, Alan G., *Credinţa prin sabie. Scurtă istorie a conflictului dintre creştini şi musulmani*, Bucureşti, Ed. Niculescu, 2017, 320 p.
- MANOLE, Neagoe, *Ştefan cel* Mare¸ Bucureşti, Ed. Albatros, 1970, 278 p.
- MÂRZA, Radu, *Atitudinea lui Szamoskozy faţă de români*, în: *Medievalia Transilvanica*, 1998, 2, nr. 1, pp. 161-166.
- MAZILU, Dan Horia, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Bucureşti, Ed. Polirom, 1999, 260 p.
- MUREŞANU, Camil, *Ioan de Hunedoara şi vremea sa*, Cluj-Napoca. Ed. Tineretului, 1957, 203 p.
- MUREŞANU Camil; POP, Ioan-Aurel, *Iancu de Hunedoara* în Ştefan Ştefănescu, Camil Mureşanu, Ioan-Aurel Pop (*coord.*), *Istoria românilor. De la universalitatea creştină către Europa „patriilor"*, vol. IV, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2012, pp. 368-378.
- MUSTAFA Ali, Mehmet, *Cronici otomane despre români* în *Magazin istoric*, 1984, 18, nr. 4, pp. 36-39.
- PANAITE, Viorel, *Străinii în viziune juridică otomană în veacurile XVI-XVII* în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu"*, Cluj-Napoca, 1993, nr. 32, pp. 29-38.
- PANAITESCU, Petre P., *Mircea cel Bătrân*, Bucureşti, 1944, 363 p.
- ŞTEFĂNESCU, Ştefan, *Consolidarea poziţiei politice a Ţărilor Române până la mijlocul secolului al XV-lea* în Ştefan Ştefănescu, Camil Mureşanu, Ioan-Aurel Pop (*coord.*), *Istoria românilor. De la universalitatea creştină către Europa „patriilor"*, vol. IV, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2012, pp. 303-329.
- VELIMAN, Valeriu, *O cronică turcească despre domnia lui Mircea cel Mare* în *Revista Arhivelor*, 1986, 48, nr. 4, pp. 372-385.

EVOLUȚIA LIBERTĂȚII RELIGIOASE ȘI PARADIGMELE ACTUALE DE FINANȚARE PUBLICĂ A CULTELOR ÎN SUEDIA[1]

OCTAVIAN-HORAȚIU MUREȘAN

Abstract.
Evolution and Current Paradigms of Religious Freedom and Public Funding for Religious Communities in Sweden. The long history of religious communities within Sweden's legal landscape showcases a journey of evolution spanning five hundred years. This journey has seen significant shifts in how the Swedish state interacts with its religious communities. Particularly, the recent developments in accessing non-reimbursable state funding for these communities underscore a complex and nuanced dialogue, revealing the intricate balance of cooperation and contention between them. Despite Sweden's hyper-secularized stance, the state's seemingly generous attitude towards religious communities and their ease of access to funding conceals deeper strains. These strains spotlight delicate topics that can ignite particularly heated debates. A notable effort to change the dynamic of state funding for religious communities in 2022, aimed at fundamentally altering this interplay, was ultimately shelved by legislators. This scenario underlines a sometimes-confrontational relationship, mirroring the continuous effort to negotiate the coexistence and acknowledgment of religious communities within the Swedish society.

Keywords: *Sweden, Religious freedom, Public funding, Religious communities, State-religion relationship.*

I. Introducere

Deşi este una din cele mai secularizate ţări din lume[2], Suedia garantează cetăţenilor săi, prin constituţie, libertatea de gândire, de conştiinţă şi

[1] Studiul de faţă a fost redactat sub coordonarea Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care şi-a dat avizul pentru publicare.
[2] Oliver Smith, *The world's most (and least) religious countries,* articol în format electronic, https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/most-religious-countries-in-the-world/. O serie

de religie[3]. În mod poate surprinzător pentru o țară care se află mereu în topul statelor în care predomină ateismul sau agnosticismul, circa trei din patru cetățeni suedezi sunt înregistrați în evidențele unei comunități religioase (de cele mai multe ori este vorba de un cult creștin, musulman sau budist), puțin peste jumătate din totalul membrilor înregistrați aparținând Bisericii Evanghelice Luterane Suedeze[4], denumită în continuare în acest studiu „Biserica Suediei" sau „Biserica Suedeză".

Cunoscând realitățile din această țară nordică, am sesizat totuși faptul că ideile și simbolurile religioase sunt încă prezente în spațiul public[5] și că statul oferă sprijin financiar entităților religioase eligibile – un demers ce a generat, e adevărat, numeroase polemici și chestionări cu privire la rolul pe care diferiții „factori religioși" îl pot avea în dezvoltarea societății sudeze și modul în care statul ar trebui să se raporteze la aceștia.

---

de alte studii pe tema: „credință, apartenență și comportament religios" pe care le-am consultat în vederea elaborării acestui material sunt: Gabriel-Viorel Gârdan, *Creștinismul în Europa. Realități demografice și sociale religioase*, în Claudiu-Ioan Grama, *Mitropolitul Andrei – păstorul blând al Transilvaniei euharistice*, vol. 2. *Studii în Honorem*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 261-289; Gabriel-Viorel Gârdan, *The Global Religious Configuration. Realities and Forecasts*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, anul LXV, 2020, nr. 2, pp. 163-178, DOI: 10.24193/subbtref.65.2.09; Gabriel-Viorel Gârdan, *Credință, apartenență și comportament religios în creștinismul european contemporan. Elemente de demografie religioasă*, în Arhim. dr. Casian Rușeț, *Comuniune și comunități: jertfă, slujire, spiritualitate*, Editura Montefano & Editura Episcopiei Caransebeșului, Fabriano & Caransebeș, 2020, pp. 139-175.

[3] Libertatea credințelor religioase a fost stipulată relativ târziu în Constituția Regatului Suediei, în anul 1952. Dacă de obicei constituția unui stat este cuprinsă într-un singur document, în cazul Suediei constituția țării este cuprinsă în patru documente fundamnetale: *Regeringsformen (Instrumentul de guvernare)*, *Successionsordningen (Legea privind succesiunea la tron)*, *Tryckfrihetsförordningen (Legea privind libertatea presei)* și *Yttrandefrihetsgrundlagen (Legea fundamentală privind libertatea de expresie)*. Libertatea credințelor religioase este reglementată în al doilea capitol din *Regeringsformen (Instrumentul de guvernare)* - care conține dispozițiile centrale și corespunde cel mai îndeaproape cu modul în care este exprimată constituția altor țări. *Regeringsformen* poate fi consultat online, în limba suedeză: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/#K2

[4] *Svenska kyrkans medlemsutveckling år 1972–2022 (Evoluția numărului de membri ai Bisericii Suedeze între anii 1972–2022)*, document oficial în format electronic ce prezintă o statistică referitoare la evoluția numărului membrilor Bisericii Suediei în perioada menționată, https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/Medlemmar%20i%20Svenska%20kyrkan%201972-2022.pdf?id=2554894

[5] Religiozitatea suedezului „de rând" comportă o nuanță foarte atipică. Mulți suedezi iau parte la ceremonii religioase precum Botezul, Confirmarea sau Căsătoria. Sunt foarte des întâlnite numele biblice în societate, defuncții au - de regulă - parte de o slujbă religioasă în locașul de cult, se celebrează sărbătorile creștine mari precum Crăciunul și Paștile și în general oamenii trăiesc după valori adânc înrădăcinate în etica luterană. Deși sunt membri în „Biserica Suediei" și plătesc o taxă anuală de cult prin intermediul sistemului fiscal de stat, mulți dintre ei nu se identifică drept „creștini" în sondajele oficiale. Acest paradox a fost analizat pe larg de cercetătorul Universității Södertörn din Stockholm, David Thurfjell, în lucrarea *Det gudlösa folket: de postkristna svenskarna och religionen (Poporul fără Dumnezeu: legătura suedezilor post-creștini cu religia)*, Norstedts, Stockholm, 2019.

Din aceste considerente, guvernul Suediei a comandat încă din anul 2016 o analiză elaborată a specialiștilor în domeniu pentru a se asigura că sprijinul economic acordat de către stat comunităţilor religioase - prin intermediul „Myndigheten för stöd till trossamfund" (Agenției suedeză pentru sprijinirea comunităţilor religioase), o agenție guvernamentală aflată în subordinea „Socialdepartementet" (Ministerului Suedez al Sănătății și Protecției Sociale) – este cu adevărat adaptat nevoilor actuale și viitoare ale acestui tip de „actori sociali". De asemenea, în același context s-a analizat și relevanța plății automate a subvențiilor financiare către comunitățile religioase eligibile (practica normativă de până atunci) punându-se în discuție dacă nu cumva statul ar trebui să impună și o serie de criterii sau *condiții suplimentare* beneficiarilor fondurilor guvernamentale nerambursabile. Coordonarea proiectului de analiză a căzut în sarcina profesorului de științe politice de la Universitatea din Göteborg, Ulf Bjereld. Concluziile echipei sale au fost apoi prezentate Parlamentului suedez în luna martie a anului 2018 într-un raport final intitulat „Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018: 18) - Sprijin de stat pentru comunitățile religioase într-o Suedie multi-religioasă"[6]. Urma ca, din anul 2022, propunerile prezentate în acea analiză, alături de eventuale amendamente, să întregească legea cultelor aflată în vigoare.[7] Însă, la momentul redactării acestui studiu, modificările nu au mai fost votate[8], această întrerupere temporară în procesul legislativ survenind în urma dezbaterilor publice pe această temă.

În cuprinsul prezentului articol vom încerca o evidențiere sumară a *modului de funcționare* al unei entități religioase în cadru legislativ suedez și menționarea pe scurt a *mecanismelor de accesare a resurselor financiare nerambursabile* oferite de stat - pe de o parte finanțările „centrale", iar pe de alta cele „locale".

Dar, înainte de toate, pentru a înțelege problematica, e necesară prezentarea contextului general al relațiilor dintre statul suedez și comunitățile religioase de pe teritoriul său, subliniind și faptul că, în practică, apare o tensiune între cei doi „parteneri", existând mai multe zone sensibile ale dialogului - uneori climatul dezbaterilor fiind chiar unul foarte aspru. Excluzându-i pe

[6] Raportul poate fi consultat în întregime pe site-ul Cancelariei Guvernului Suediei, https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/03/sou-201818/

[7] *Lag (1999:932) om stöd till trossamfund (Legea referitoare la sprijinirea comunităților religioase),* disponibilă în format electronic, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999932-om-stod-till-trossamfund_sfs-1999-932/

[8] Decizia oficială a Ministerului Culturii de revocare a amendamentelor și păstrare a formei în vigoare a legii cultelor poate fi accesată pe site-ul https://www.myndighetensst.se/download/18.591263c91864b93c85e8e70/1677072547423/Regleringsbrev%202023.pdf

cei care se opun total, din diferite motive, finanţării cultelor de către stat[9] se conturează două atitudini generale referitoare la acest subiect: cei care susţin că sprijinul financiar din partea statului *nu trebuie să fie condiţionat ideologic* în niciun fel şi ale căror argumente gravitează în jurul ideii „libertăţii religioase" - care, în opinia lor[10], constituie principalul argument pentru care statul ar trebui să sprijine comunităţile de credinţă, pentru ca acestea să beneficieze de condiţii propice pentru a-şi putea desfăşura activităţile cu specific religios şi să îşi exercite dreptul intangibil la propria autodeterminare şi propriile interpretări teologice şi cei care cred că ajutorul financiar ar trebui *condiţionat* de respectarea unor „criterii şi valori democratice" valori care, conform acestei interpretări, ar sta la baza societăţii suedeze actuale şi pe care inclusiv comunităţile religioase sunt obligate să le respecte dacă doresc să beneficieze de ajutorul financiar mai sus numit.[11] Dar, aşa cum am afirmat, legiuitorul a ales, cel puţin pentru moment, să păstreze „status-quo"-ul actual, adică varianta susţinerii financiare fără foarte multe condiţionări suplimentare.

II. Context - Libertatea religioasă într-una din cele mai secularizate ţări ale lumii

Privilegiile istorice ale Bisericii Suediei

Însă primul pas pentru a înţelege dinamica relaţiilor dintre stat şi comunităţi religioase în spaţiul nordic în general şi în Regatul Suediei în special, îl constituie o succintă incursiune în istoria Suediei ultimei jumătăţi de mileniu. Odată cu apariţia statului naţional suedez[12], eveniment ce a coincis cu Reforma şi încoronarea regelui Gustav Vasa în catedrala din Uppsala în anul 1528, între Biserica locală şi Stat a existat o apropiată sinergie, sau, după cum vom vedea, mai mult decât atât. Printre primele acte pe care le-a dispus monarhul scandinav a fost secularizarea „averii" Bisericii Catolice,

[9] Cf. Mats Olofsson, „Slopa stödet till de religiösa trossamfunden" („Eliminaţi sprijinul financiar pentru entităţile religioase"), *Västerbottens-Kuriren*, 12 noiembrie 2019, https://www.vk.se/2019-11-12/mats-olofsson-slopa-stodet-till-de-religiosa-trossamfunden

[10] Fostul director al „Agenţiei suedeze pentru sprijinirea comunităţilor religioase", Åke Göransson, sintetizează aceste argumente în articolul „Bidrag för att bidra till samhällets utveckling (Sprijin pentru a contribui la dezvoltarea societăţii)", *Kurage*, nr.14, 2014, pp. 12–15.

[11] O analiză a acestor poziţii găsim în dizertaţia Norei Monier, *Ska trossamfund få statsbidrag? En studie av samhällsdebatten om statsbidrag till trossamfund (Ar trebui cultele să primească subvenţii de stat? Un studiu al dezbaterii publice despre subvenţiile de stat pentru comunităţile religioase)*, lucrare de masterat nepublicată, alcătuită în cadrul Institutului Teologic al Universităţii din Uppsala, 2021, pp. 30-41.

[12] În anul 1523 Suedia părăseşte „Uniunea de la Kalmar", uniune dintre regatele Suediei, Norvegiei şi Danemarcei, ce fusese formată în anul 1379. Gustav Vasa este ales rege pe 6 iunie, zi ce devine, începând cu secolul al XIX-lea, Ziua Naţională a Suediei.

impunându-se astfel tranziţia de la Catolicism la Luteranism[13], Suedia devenind un regat evanghelico-luteran unde Biserica naţională era complet subordonată statului.

În urma unui sinod ce a avut loc în Uppsala anului 1593 a fost chiar interzisă, la nivel naţional, practicarea oricărei alte religii în afară de cea luterană.[14] Toţi copiii din Suedia trebuiau să fie botezaţi în termen de opt zile de la naştere, toţi cetăţenii aveau obligaţia legală să frecventeze cultul public, organizându-se frecvent cateheze şi sesiuni de verificare a cunoştinţelor religioase în rândul populaţiei. Ca o paranteză, acest lucru a făcut ca Suedia să se afle atunci în topul Europei în ceea ce priveşte numărul cetăţenilor care cunoşteau carte.[15] Din secolul al XVIII-lea, inclusiv participarea regulată la Sacramente era o obligaţie stipulată în legislaţie. Statul, Biserica şi Societatea au devenit, treptat, o singură unitate. Parohia a funcţionat timp de câteva secole ca o „prelungire" administrativă a statului, cu preotul ca funcţionar guvernamental, iar Bisericii i s-a dat responsabilitatea pentru a organiza asistenţa socială, medicală, învăţământul sau evidenţa populaţiei.[16]

Introducerea treptată a libertăţii religioase este legată de dezvoltarea politică şi de fluxul de idei ce a circulat în timpul Iluminismului, pe de o parte, iar pe de alta de dezvoltarea materială pe care a presupus-o Industrialismul la început de secol al XIX-lea. Primii paşi către o slăbire a „monopolului" religios descris mai sus au fost făcuţi în anii 1781 şi 1782, atunci când un aşa-numit „edict de toleranţă" a fost emis pentru a permite imigranţilor creştini şi evrei oportunitatea - în practică, destul de limitată - de a-şi forma propriile congregaţii.[17] Spre deosebire de imigranţi, cetăţenii aveau însă în continuare obligativitatea legală să îmbrăţişeze religia Evanghelică Luterană.

---

[13] O lucrare de referinţă ce abordează tema este lucrarea de doctorat a lui Joel Frederic Satterlee, *Olaus Petri, Gustav Vasa and the Early Swedish Reformation*, Arizona State University, 2007. În acest volum, autorul analizează din punct de vedere istoric faza incipientă a Reformei în Suedia, cu precădere rolul pe care l-a avut reformatorul Olaus Petri în această tranziţie şi care au fost elementele ce au condus la apariţia Statului suedez în această paradigmă.

[14] Per Jonsson, *Uppsala möte 1593 - i samtid och eftervärld: några drag i svensk kyrkohistoria under fyra århundraden (Întâlnirea de la Uppsala din 1593 - în contextul timpului său şi posteritate: câteva aspecte ale istoriei bisericeşti suedeze pe parcursul a patru secole)*, Reformatio, Landskrona, 1994. Autorul prezintă în această lucrare sinodul din Uppsala în contextul lui teologic, ecleziastic, dar şi politic-bisericesc.

[15] Idee dezvoltată de către Lene Andersen în *The Nordic secret: a European story of beauty and freedom*, Fri Tanke, Det Andersenske Forlag, Lidingö, Copenhaga, 2017.

[16] *Sprijin de stat pentru comunităţile religioase ...,* pp. 84-85.

[17] Elsa Trolle Önnerfors, *Den svenska religionsfriheten – tidslinje (Libertatea religioasă în Suedia – o cronologie)*, Facultatea de Drept, Universitatea din Lund, document disponibil pe site-ul „Agenţiei suedeze pentru sprijinirea comunităţilor religioase", https://www.myndighetensst.se/download/18.26998166158b670103b40ce4/1480621170492/Religionsfrihetens%20utveckling%20i%20Sverige.pdf

La începutul secolului al XIX-lea, poziţia privilegiată a Bisericii Suediei a început să fie contestată. După cum am afirmat, ideile Iluminismului şi concepţiile liberale despre autonomia individului şi despre o demarcaţie clară între instituţiile statale şi cele ecleziale au câştigat tot mai mult teren în cercurile intelectuale şi în rândul mişcărilor populare în plină dezvoltare. „Instrumentul de guvernare" din anul 1809 a adus în constituţia ţării şi menţiunea „dreptului la libertatea religioasă", ceea ce însemna că toată lumea era liberă să-şi practice religia personală - cu excepţia cazului în care aceasta perturba „pacea socială" sau provoca „indignare generală". Totuşi, cine opta pentru o altă credinţă decât cea preferată de Stat, îşi pierdea o parte din drepturile civice: de exemplu nu mai putea deveni funcţionar public.[18]

Odată cu modernizarea aparatului birocratic, parohiile luterane au început să-şi piardă treptat şi din sarcinile administrative „de stat". Astfel, din anul 1862, s-a creat o delimitare strictă între administraţiile regionale laice şi echivalentul lor bisericesc. Anterior, parohia fusese responsabilă de toate chestiunile spirituale, dar şi administrative din comunitate - preotul fiind un lider incontestabil al acesteia. Însă noua stare de fapt, accentuată şi de o puternică urbanizare a societăţii, a dus la o situaţie în care oamenii s-au îndepărtat treptat de cultura rurală agrară coezivă şi de biserica ce reprezenta „inima" acesteia.[19]

La toate acestea se adăuga şi o criză identitară prin care a trecut Biserica Suedeză, mai întâi sub influenţa curentelor pietiste de la începutul secolului al XVIII-lea, apoi a cultelor neo-protestante cu rădăcini în Marea Britanie şi Statele Unite. Membri acestor confesiuni s-au implicat activ în viaţa comunităţii, printre altele, prin iniţierea educaţiei non-formale pentru adulţi sau acţiuni de combatere a alcoolismului larg răspândit în societatea suedeza a secolului al XIX-lea. Mişcarea aşa-ziselor „Biserici libere" (Frikyrkor) avea adesea un puternic caracter anti-ierarhic şi, prin urmare, contesta influenţa Bisericii oficiale „de stat". La început, guvernul s-a opus activ acestor comunităţi religioase şi mulţi dintre liderii lor au fost închişi sau deportaţi. Reprimarea libertăţii religioase (alături de starea economică extrem de precară din acele vremuri) a devenit, de altfel, un puternic motiv pentru mulţi neo-protestanţi suedezi să emigreze în America - feno-

[18] Fredrik Hellberg, *Religionsfriheten i Sverige 1809 – 1951: Från samvetsfri kristen tro till fritt val av religiös tillhörighet i svensk lagstiftning (Libertatea religioasă în Suedia în perioada 1809 – 1951: De la libertatea de conştiinţă în credinţa creştină la libera alegere a apartenenţei religioase în legislaţia suedeză)*, Facultatea de Arte şi Ştiinţe, Universitatea din Linköping, 2013, http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A622981. Autorul identifică trei factori principali ce au influenţat viziunea asupra libertăţii religioase în Suedia în perioada menţionată: epoca Iluminismului, „Constituţia Statelor Unite" din 1786-1787 şi „Declaraţia Universală a Drepturilor Omului" din anul 1948.

[19] *Sprijin de stat pentru comunităţile religioase ...*, pp. 85-86.

men cunoscut în istoria suedeză drept „Marea Emigrare" (1850-1920), în cadrul căreia se estimează că au trecut Oceanul, în căutarea „visului american" circa 1,5 milioane de suedezi, adică un sfert din totalul populației active din acea vreme.[20]

Curentele de inspirație neo-protestantă menționate mai sus au devenit o forță importantă în dezvoltarea „modelului suedez" al democrației. În multe din așa zisele „Biserici libere", atât bărbații, cât și femeile aveau dreptul egal la vot bisericesc și libertate deplină de exprimare - iar aceste idealuri aveau să prindă tot mai multă susținere și în societatea civilă. Mișcarea avea, de asemenea, membrii angajați activ în politică, personaje care au creat treptat ramuri și sub-diviziuni în cadrul partidelor politice consacrate, dar și în cadrul diferitelor mișcări ale clasei muncitoare.[21]

Așa se explică faptul că guvernul suedez a fost nevoit să cedeze treptat și să implementeze în legislație drepturi sporite pentru cei care doreau să își exercite libertatea religioasă, indiferent de confesiune. Printr-o lege promulgată în anul 1873, a devenit posibil, după mai bine de trei secole, ca un cetățean suedez să renunțe la calitatea implicită de membru al Bisericii Suediei - însă numai dacă adera la un alt cult recunoscut oficial de stat.

Libertatea religioasă deplină a fost introdusă în constituție abia în anul 1952, când a intrat în vigoare și „Legea privind libertatea religioasă" („Religionsfrihetslagen"). Promulgarea legii privind „libertatea religiei" a însemnat că fiecare persoană are dreptul de a-și practica religia în mod liber, de a participa la adunări religioase și de a se alătura oricărei comunități religioase, după bunul plac. Un alt proiect de lege adoptat de parlamentul suedez în anul 1951 stipula că Biserica Suediei nu reprezenta un actor social a cărei sarcină principală era să desfășoare chestiuni administrative de stat, ci acesteia i se recunoștea statutul de entitate religioasă („trossamfund"), statut echivalent cu al celorlalte culte existente. Se încheia astfel o perioadă de aproape jumătate de mileniu în care, începând de la regele Gustav Vasa, între domeniul de activitate al statului și chestiunile interne ale Bisericii Suediei nu a existat o linie precisă de demarcație, uneori cele două suprapunându-se complet.[22]

---

[20] cf. Peter Isaksson, *Emigrationen till Nordamerika En studie av emigrationen från Överluleå församling i Norrbottens län 1860–1939 (Emigrarea către America de Nord: Un studiu de caz al emigrației din parohia Överluleå din regiunea Norrbotten între anii 1860–1939)*, Luleå Tekniska Universitet, 2004, pp. 12-18. Tema: „America - refugiu religios", este tratată și la Gabriel-Viorel Gârdan, *America, un refugiu religios în secolul al XVII-lea*, în *Analele Științifice ale Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca*, tomul IX, 2005-2006, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, pp. 57-72

[21] Olof Bexell (red.), *Sveriges kyrkohistoria 7: Folkväckelsens o kyrkoförnyelsen (Istoria Bisericii Suediei 7: Mișcarea populară de trezire spirituală și reînnoire a Bisericii),* Verbum Förlag AB, Stockholm, 2003.

[22] Sven Kjöllerström, *Kyrka och stat i Sverige efter Reformationen (Biserică și stat în Suedia, după Reforma Protestantă),* articol disponibil în format digital pe site-ul Universității din Lund,

Cu toate acestea, a trecut ceva timp până când Biserica Suediei a fost separată formal de Stat. Abia anul 2000, prin separarea formală a Bisericii Suedeze de stat,[23] poate fi, considerat punctul real de cotitură al relaţiilor dintre statul suedez şi cultele religioase.[24]

Statul oferă posibilitatea sprijinului financiar tuturor entităţile religioase eligibile

Din analiza de mai sus, intuim poziţia privilegiată a Bisericii suedeze timp de mai multe secole şi putem să notăm, în subsidiar şi *beneficiile financiare* ale acestui tip de relaţie. Lucrurile s-au schimbat însă radical la cumpăna dintre al doilea şi al treilea mileniu creştin, când *monopolul* subvenţiilor de la stat a încetat - lăsând Bisericii Suedeze ca principală sursă de finanţare, odată cu separarea de stat, doar aşa-numitul „impozit bisericesc" („kyrkoskatt" sau „kyrkoavgift"),[25] de fapt *o cotizaţie anuală* de aproximativ unu la sută din venitul anual brut impozabil pe care fiecare cetăţean ce se regăseşte în registrele sale ca membru o plăteşte, iar autorităţile fiscale redirecţioează ulterior această cotizaţie către Biserica Suediei. Aceeaşi posibilitate, vom vedea în continuare, au dobândit-o între timp şi celelalte entităţi religioase eligibile.

Să remarcăm mai întâi faptul că, începând cu anul 1971, a fost introdusă posibilitatea accesării subvenţiilor generale de stat *şi pentru celelalte comunităţi religioase* eligibile din Suedia, nu doar pentru Biserica Evanghelică Luterană. Într-o primă etapă, principalii beneficiari ai acestei noi oportunităţi au fost cultele suedeze de inspiraţie neo-protestantă sau aşa-zisele „Biserici libere". Sprijinul financiar la care facem referire a fost introdus având ca scop „îmbunătăţirea condiţiilor financiare ale confesiunilor, dar şi ca acele culte cu posibilităţi economice reduse să beneficieze de aceleaşi premise de a avea un locaş propriu de închinare şi de a oferi servicii religioase şi pastorale".[26]

În continuare vom analiza *elementele cheie* ale mecanismelor curente prin care se regelementează acordarea de subvenţii oferite de către statul suedez către organizaţiile religioase din ţară.

---

https://journals.lub.lu.se/STK/article/download/7509/6711

[23] Un studiu despre implicaţiile încetării existenţei statului confesional suedez găsim la Göran Gustafsson, „Church–state separation Swedish-style",în *West European Politics*, vol 26 (1), 2003, pp. 51-72

[24] cf. Sandra Karlsson, *Statens och kyrkans separation - En lokal studie om Hällby församling i Södermanland (Separarea statului de Biserică - Un studiu de caz despre parohia Hällby din regiunea Södermanland.)*, Mälardalens Högskola, Eskiltuna-Västerås, 2013, pp. 14-19

[25] Detalii despre această cotizaţie anuală, care constituie circa 60 % din venitul total al Bisericii Suedeze, găsim pe site-ul lor oficial https://www.svenskakyrkan.se/medlem/kyrkoavgiften

[26] *Kulturutskottets betänkande (Raportul Comisiei pentru cultură)* 1971: 15, care se poate consulta online în baza de date a Guvernului Suediei, https://data.riksdagen.se/fil/48d2c550-76cf-4c22-abbf-d4bce8d81728.

III. Finanțarea entităților religioase din Suedia

Noțiunea de „comunitate religioasă" (trossamfund)

Cadrul legal privind finanțarea comunităților religioase[27] conține dispoziții generale ce se aplică *tuturor* comunităților religioase de pe teritoriul suedez, inclusiv Bisericii Suedeze, dar și o serie de prevederi speciale - care se aplică doar *acelor* culte înregistrate și recunoscute de către statul suedez.

Conceptul de „comunitate" sau entitate religioasă" (trossamfund) este definit din punct de vedere legislativ, în actele normative citate, drept o entitate implicată în activități religioase, printre care și organizarea de slujbe sau servicii divine. Prevederile legale mai stipulează faptul că niciun cetățean nu e obligat să aparțină unei comunități religioase, iar copiii, odată cu împlinirea vârstei de 12 ani își pot hotărî singuri apartenența la o astfel de entitate.[28]

Înregistrarea formală a unei comunități religioase - condiție sine qua non pentru a obține fonduri guvernamentale

Înregistrarea formală a comunităților religioase nu este obligatorie, confesiunea putând funcționa și fără a dobândi personalitate juridică, dar dacă se optează pentru înregistrare, ea se face la agenția guvernamentală suedeză numită „Kammarkollegiet" (Agenția suedeză de servicii juridice, financiare și administrative)[29] care se află în subordinea Ministerului suedez de Finanțe. O comunitate religioasă înregistrată dobândește automat personalitate juridică specifică unui cult înregistrat și poate dobândi unele drepturi, poate interacționa cu diferite instanțe și autorități, își poate asuma obligații contractuale și poate să înregistreze bunuri pe numele său.

Astfel, pe lângă faptul de a dobândi personalitatea juridică specifică, unui cult sau „trossamfund" înregistrat i se garantează *protecția juridică a numelui entității,* dar și oportunitatea de a accesa *sprijinul financiar de stat*:

---

[27] E vorbe de *Lag om trossamfund (Legea privind comunitățile religioase)* (SFS 1998:1593), disponibilă online pe siteul Guvernului Suediei: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981593-om-trossamfund_sfs-1998-1593/, *Lag om stöd till trossamfund (Legea privind sprijinul comunităților religioase)* (SFS 1999:932), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999932-om-stod-till-trossamfund_sfs-1999-932/, *Förordning om statsbidrag till trossamfund (Reglementările privind subvențiile de stat acordate comunităților religioase)* (SFS 1999:974), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1999974-om-statsbidrag-till_sfs-1999-974/, *Förordning med instruktion för Myndigheten för stöd till trossamfund* (*Reglementările privind Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase)* (2017:104), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017104-med-instruktion-for_sfs-2017-104/

[28] *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase ...,* p. 112.

[29] Detalii referitoare la procesul de înregistrare se regăsesc pe site-ul instituției, https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/trossamfund-vigsel-begravning/registrera-trossamfund

în mod direct, prin alocarea de fonduri guvernamentale sau în mod indirect, prin posibilitatea de a percepe de la membri săi - după modelul descris mai sus referitor la Biserica Suediei - o cotizaţie anuală prin intermediul sistemului public de colectare a impozitelor, aşa numitul „statlig avgifsthälp”[30]. Dacă se optează pentru acest sistem, cuantumul subvenţiilor directe scade.

Tipuri de finanțări oferite de către autoritățile naționale

a) **Sprijin financiar direct oferit de stat prin intermediul „Myndigheten för stöd till trossamfund” (Autorități de stat pentru sprijinirea comunităţilor religioase)**

Mai întâi să menţionăm faptul că, în momentul redactării acestui articol, comunităţile religioase sau cultele care au ales să beneficieze de subvenţii financiare de la autorităţile centrale suedeze sunt în număr de câteva zeci, legislaţia în baza căreia guvernul acordă sprijin financiar fiind dezvoltată în decursul anilor, creându-se chiar o instituţie specială care se ocupă cu alocarea acestui tip de sprijin financiar: „Myndigheten för stöd till trossamfund” („Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităţilor religioase”).[31]

„Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităţilor religioase” alocă comunităţilor de cult finanţare din partea statului suedez „pentru proiecte punctuale, selectate anual de guvern; acordă sprijin general comunităţilor de cult, sub formă de consiliere, pregătire şi sprijin administrativ; coordonează implicarea comunităţilor religioase în planificarea pentru situaţii de urgenţă şi încurajează cooperarea dintre acestea şi sectorul public. Totodată, Autoritatea este un for pentru discutarea aspectelor legate de valorile sociale. Sunt organizate discuţii şi dialoguri privind valori precum respectul şi toleranţa şi aspecte legate de libertatea religioasă şi rolul comunităţilor de cult într-o societate democratică. Având în vedere expertiza Autorităţii în legătură cu comunităţile de cult, aceasta este consultată atunci când există propuneri legislative care afectează viaţa religioasă a cetăţenilor suedezi. Ea alocă fonduri guvernamentale preponderent către proiecte locale, selectate în principal în funcţie de numărul membrilor pe care comunitatea religioasă i-a declarat şi de numărul celor care participă la activităţile comunităţii. Alocările pot lua şi forma sprijinului pentru asistenţă spirituală în spitale (nu însă şi în sistemul de penitenciare, poliţie, armată sau în

[30] Detalii sumare despre acest proces se pot afla pe siteul oficial al „Skatteverket” (Agenția suedeză de administrare fiscală), https://skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/askattsedelochskattetabeller/avgifttillandratrossamfund.4.18e1b10334ebe8bc80005629.html

[31] Pe lângă cultele cu un număr ridicat de membri, care primesc subvenţiile direct, există la nivelul „Autorităţii...” şi aşa numitele „organisme de cooperare” sau„samverkanskorgan” o asociere economică între cultele mai mici aparţinând aceleiaşi orientări. Lista completă a entităţilor ce beneficiază de fonduri poate fi consultată pe https://www.myndighetensst.se/bidrag/bidragsberattigade-trossamfund.html.

sistemul de educație[32]) sau alocări mai reduse pentru colegii teologice și seminarii. Alocările pe proiecte sunt oferite în sprijinul reconstruirii, cumpărării sau reamenajării lăcașurilor de cult ale comunităților religioase. De asemenea, alocări mai reduse sunt acordate studenților din comunitățile religioase care nu au învățământ teologic propriu în Suedia și merg în străinătate în acest scop"[33].

Pe site-ul instituției suedeze mai putem afla că alocările financiare au trei vectori majori de utilizare:

1) alocări financiare generale pentru comunitatea religioasă în sine sau așa-numitul *„organisationsbidrag" (subvenții pentru funcționare)* atât pentru organismul central, cât și pentru sub-diviziunile administrative. De exemplu, în cazul Bisericii Ortodoxe: „eparhia" cu subdiviziunile sale: „protopoiatele" sau „parohiile". La această categorie se încadrează fondurile destinate susținerii și dezvoltării activităților cu specific religios din cadrul cultului cum ar fi slujbe, consiliere spirituală, cateheze, etc.

2) alocări financiare pentru activitățile proprii specifice din cadrul entității sau așa-numitul *„verksamhetsbidrag", (subvenții pentru activități),* acestea fiind la rândul lor împărțite în două categorii:fonduri dedicate acelor culte care au instituții proprii de învățământ religios pe teritoriul suedez și fonduri dedicate salarizării persoanelor din cadrul cultelor care desfășoară activități de asistență religioasă în spitale sau instituții similare.

3) alocări financiare pentru diferite proiecte locale sau așa-numitul *„projektbidrag" (subvenții pentru proiecte).* În această categorie ar intra fondurile destinate achiziționării sau modificării clădirilor în vederea desfășurării slujbelor sau a acomodării lor la nevoile persoanelor cu handicap, fonduri pentru stabilirea unei noi comunități locale, fonduri dedicate școlarizării teologice a personalului dacă aceste forme de învățământ nu există pe teritoriul Suediei, și altele.[34]

Criterii pentru acordarea sprijinului financiar direct

În raportul din anul 2018 menționat anterior, „Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige (Sprijin de stat pentru comunitățile

[32] Deși fondurile provin tot de la guvern, aceste activități sunt finanțate printr-o colaborare dintre comunitatea locală și „Consiliul creștin al Bisericilor din Suedia" (Sveriges kristna råd)

[33] *Statul și Cultele Religioase*, Secretariatul de Stat pentru Culte, București, 2018, p. 77.

[34] Detalii complete despre diferitele tipuri de finanțare directă pot fi obținute din broșura *Lag, förordning och tillämplingsföreskrifter (Legi, reglementări și norme de aplicare)* editată în anul 2020 de către „Autoritatea de stat pentru sprijinirea comunităților religioase", disponibilă online https://www.myndighetensst.se/download/18.e5a220c16e7fec78e6c2c37/1582205496574/LAG,%20f%C3%B6rordning%20och%20till%C3%A4mpningsf%C3%B6reskrifter%20200101.pdf

religioase într-o Suedie multi-religioasă) cerinţele sau criteriile actuale[35] pe care trebuie să le îndeplinească orice cult înregistrat şi recunoscut de stat pentru a beneficia de sprijin financiar s-au cerut a fi explicitate. Principalelor trei criterii expuse mai jos, cu precădere „criteriului democraţiei" - care în forma actuală lasă un anumit loc de interpretare - urmau să li se adauge şi o serie de precizări sau amendamente bazate pe analiza şi recomandările autorilor raportului. Însă acest fapt a încins puternic dezbaterile pe tema libertăţilor religioase din societatea suedeză.

Legislaţia în vigoare precizează că acele culte care doresc să fie subvenţionate de statul sunt în primul rând obligate„să susţină şi să consolideze valorile fundamentale pe care se bazează societatea suedeză"[36]. Acest *criteriu al democraţiei* sau „demokratikriteriet" conţine o formulare destul de vagă, a cărei hermeneutică poate deveni problematică pentru culte. Direcţiile în care s-a dorit explicitarea acestui criteriu sunt expuse minuţios într-un articol semnat de Daniel Stattin, profesor de drept civil în cadrul Universităţii din Uppsala[37]. Stattin subliniază faptul că legiuitorul intenţiona să impună organizaţiilor religioase care accesează subvenţii publice respectarea acestui criteriu al democraţiei pe trei planuri: „scop", „structură", respectiv „activitate". Subcriteriul „îndeplinirii unui scop democratic" (syfteskriteriet) este relativ simplu de respectat: acesta stipluează faptul că scopul funcţionării organizaţiilor religioase eligibile pentru primirea de fonduri nu poate fi promovarea unei ideologii fundamnetaliste sau care promovează violenţa. Al doilea subcriteriu, al „existenţei unei structuri organizaţionale democratice" (uppbyggnadskriteriet) sugera obligativitatea existenţei unor organe structuri de conducere în cadrul organizaţiei, organe care să ia decizii într-un mod transparent şi care să ţină cont şi de reprezentarea adecvată a comunităţii de credincioşi. În plus, se cerea ca membrii comunităţii să aibă posibilitatea de a exercita o influenţă democratică asupra deciziilor luate. Totuşi, împotriva acestui subcriteriu inspirat din organizarea ONG-urilor suedeze s-au ridicat o serie de voci care au subliniat faptul că el este incompatibil şi chiar în contradicţie cu „Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene" - în care se stipulează libertatea oricărei persoane „de a-şi manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, învăţământului, practicilor şi îndeplinirii riturilor".[38] În final, cel de al treilea subcriteriu, al „desfăşurării activităţii

[35] Acestea pot fi consultate pe site-ul „Autorităţii de stat pentru sprijinirea comunităţilor religioase", https://www.myndighetensst.se/bidrag/allmanna-regler-for-bidrag.html
[36] *Sprijin de stat pentru comunităţile religioase ...*, p. 265
[37] Daniel Stattin, „Demokrativillkor" („Criterii democratice"), *Signum*, 8 (2022), pp. 2-5
[38] *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, articol 10 (2), https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/10-libertatea-de-gandire-de-constiinta-si-de-religie

după criterii democratice" (verksamhetskriteriet) este cel mai problematic. Pentru ca și acest subcriteriu să fie îndeplinit, activitatea unei organizații religioase nu ar trebui să devieze, în aspecte esențiale, de la valorile fundamentale exprimate în Constituția suedeză. Această din urmă cerință reliefează cel mai mult, așa cum vom vedea mai jos, disonanțele dintre prevederile legislative (care pleacă de la premisa că sfera convingerilor religioase este una eminamente privată și nu ar trebui să determine „regulile de joc" ale societății) și principiile etice ale tradiției creștine.

Continuând analiza condițiilor de finanțare a cultelor în legislația actuală și amintind și amendamentele propuse de către specialiști, menționăm a doua condiție de finanțare: îndeplinirea *criteriului stabilității* sau „stabilitetskravet". Pentru a îndeplini această condiție entitatea religioasă trebuie să fie înregistrată formal la „Kammarkollegiet" (Agenția suedeză de servicii juridice, financiare și administrative) și să aibă propriul organ de conducere în Suedia, iar structura organizațională a cultului trebuie să fie stabilă și clar stipulată. În raportul citat se recomandă ca în statutul pentru organizarea și funcționarea comunităților religioase să fie reglementat foarte clar modul în care se iau decizii la nivelul entității, persoana care reprezintă cultul în relațiile juridice cu terții și alte aspecte instituționale de acest gen.

Nu în ultimul rând, pentru a beneficia de fonduri guvernamentale, se cere îndeplinită și *condiția sustenabilității* sau „kravet på egen livskraft". O condiție pentru a beneficia de susținere financiară este ca respectiva comunitate religioasă să fie „stabilă" și să aibă propria sustenabilitate. Aceasta înseamnă că, în momentul depunerii cererii pentru sprijin financiar, comunitatea trebuie să fi desfășurat în mod continuu activități pe teritoriul suedez în ultimii cinci ani și de asemenea să deservească cel puțin 3.000 de membri înregistrați (sau să aplice pentru fonduri în calitate de parte constitutivă a unui „organism de cooperare", dacă nu are numărul suficient de persoane afiliate); totodată activitățile desfășurate trebuie să fie finanțate în principal de către acești membrii înregistrați, rezidenți în Suedia. Acest criteriu este singurul propus spre simplificare, pragul de 3.000 sugerând a fi coborât la 1.000 de membrii înregistrați.[39] Este de la sine înțeles și faptul că organizațiile religioase care beneficiază de subvenții trebuie să prezinte rapoarte anuale și să justifice cum au fost cheltuiți banii.

Reamintim în acest punct că inițiativa de clarificare și detaliere a criteriilor - adică propunerile de amendament la legislația existentă – nu au mai fost adoptate. Această rechemare temporară a propunerilor de reformă, prin decizia formală a Ministerului Culturii de la sfârșitul anului 2022, constituie de fapt o pauză în procesul de revizuire și ajustare a parametrilor care reglementează finanțarea confesiunilor religioase.

[39] *Sprijin de stat pentru comunitățile religioase* ..., p. 249

Sprijin indirect: colectarea cotizației anuale de membru sub formă de „impozit bisericesc", prin intermediul „Agenției suedeze de administrare fiscală"

Ca o reminiscență a vremurilor în care sferele Statului și Bisericii se contopeau în Suedia, există încă posibilitatea ca statul suedez, prin „Agenția suedeză de administrare fiscală" sau „Skatteverket" să *administreze* cotizațiile anuale ale membrilor Bisericii Suediei, dar și a celorlalte culte recunoscute, punând la dispoziția acestora infrastructura fiscală a statului. Procedura presupune ca la finalul anului fiscal, contribuabilului înscris ca membru al unui cult recunoscut și eligibil pentru acest tip de finanțare *să i se rețină aproximativ un procent* (de regulă, dar fiecare cult stabilește singur cuantumul cotizației) din *venitul* anual *brut* impozabil.

Pentru a beneficia de acest sistem, entitatea religioasă trebuie să parcurgă un proces de lungă durată, în urma căruia primește o acreditare directă de la guvernul suedez. Apoi, pentru a colecta această cotizație prin intermediul sistemului național de taxe și impozite, fiecare cult trebuie să obțină în prealabil *acordul scris* al persoanei respective - care dobândește astfel calitatea de „membru-cotizant". Dacă există reglementări scrise în statutul pentru organizarea și funcționarea cultului în care se stipulează legătura implicită dintre statutul de membru și plata „impozitului bisericesc", acordul scris suplimentar nu mai este necesar.

Altfel, legislația prevede ca potențialul cotizant să fi fost înscris ca membru al comunității cel târziu la data de 1 noiembrie a anului anterior celui în care urmează să fie plătită cotizația/impozit. Apoi consimțământul scris trebuie trimis „Agenției suedeze de administrare fiscală" cel târziu la data de 31 octombrie a anului fiscal în curs.[40] La finalul anului fiscal, detalii despre cotizație se vor regăsi în „declarația unică privind impozitul pe venit" (Inkomstdeklaration) pe care fiecare rezident fiscal din Suedia o primește prin intermediul poștei clasice sau în căsuța poștală digitală personală. Ulterior, sumele sunt virate de către „Agenția de administrare fiscală" către culte.

Fiindcă nu toate comunitățile religioase eligibile au capacitatea să gestioneze volumul imens de muncă administrativă pentru a păstra la zi baza de date cu membri cotizanți, în clipa de față doar o parte din entitățile religioase au optat pentru acest tip de sistem de colectare a cotizațiilor, în care statul „întinde o mână de ajutor" cultelor în gestionarea taxelor de cult pentru *proprii* membri. Lista completă a entităților religioase care au ales această cale, precum și alte informații relevante referitoare la acest tip de

[40] Detaliile sunt stabilite în *Lag (1999:291) om avgift till registrerat trossamfund - Legea (1999:291) cu privire la taxele plătite către comunitățile religioase înregistrate,* act normativ ce poate fi consultat https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1999291-om-avgift-till-registrerat_sfs-1999-291/

sprijin financiar se poate consulta direct pe site-ul „Agenţiei suedeze de administrare fiscală”.[41]

4. Tipuri de finanțări oferite de către autoritățile locale

Dacă până acum am vorbit despre posibilitatea de a accesa subvenţii financiare de la autorităţile centrale sau naţionale - finanţări legate organic de specificul religios al organizaţiei, este relevant să evidenţiem succint şi câteva tipuri de potenţiale finanţări oferite de către autorităţile locale. Ca o regulă aproape generală, definitorie pentru majoritatea celor aproape 300 de unităţi administrativ teritoriale sau municipalităţi suedeze, din fondurile primăriilor locale *nu* se acordă subvenţii pentru activităţile pur religioase ale cultelor[42]. Cu toate acestea, comunităţile religioase pot solicita fonduri pentru acele activităţi tradiţionale culturale, caritabile, activităţi cu tinerii sau seniorii, educaţie non-formală pentru adulţi şi altele atât timp cât aceste activităţi nu au un conţinut eminamente religios.

De cele mai multe ori, fondurile pentru acest tip de activităţi oferite de către autorităţile locale sunt mult mai mici, iar pentru a beneficia de ele, organizaţia religioasă trebuie să aplice pentru ele prin structurile ei „laice”. De exemplu, o parohie are şanse de finanţare mult mai mari din partea primăriei locale dacă aplică pentru proiecte prin asociaţii distincte, gen „Comitetul parohial”, „Centrul pentru tineret”, „Clubului pensionarilor”, „Asociaţiei femeilor din parohie” - sau echivalentul lor. Însă aceste structuri „laice” ale parohiei trebuie la rândul lor să fie constituite în asociaţii sau organizaţii non-guvernamentale cu personalitate juridică, organizare şi administrare proprie - în limba suedeză „föreningar”.

În practică, la nivelul Bisericii Ortodoxe cel puţin, e foarte greu, aş spune aproape imposibil, să se respecte linia strictă de demarcaţie impusă de autorităţile locale între activitate „religioasă” şi „non-religioasă” pentru a accesa finanţare locală pentru un anumit tip de activitate. Fiindcă tot ce facem în Biserică şi „ca” Biserică are o dimensiune şi finalitate duhovnicească şi misionară.

IV. Concluzii

Aparent, sistemul de subvenţii prin care statul suedez sprijină comunităţile religioase pare un studiu de caz favorabil şi o ilustrare fericită

[41] Disponibil pe (https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/askattsedelochskattetabeller/avgifttillandratrossamfund/avgifterochstorlekpasamfunden.4.233f91f71260075abe8800071843.html)

[42] Un exemplu ilustrativ în acest sens se găseşte pe pagina de internet a primăriei din municipalitatea Högsby (https://www.hogsby.se/Uppleva-och-goera/Kultur-och-fritid/Foereningsliv/Bidragsregler-foer-foereningar-och-organisationer)

a unui paradox: cum un stat modern şi secularizat poate susţine diversitatea religioasă într-un mod echitabil, manifestându-şi angajamentul faţă de libertatea religioasă a cetăţenilor şi promovând diversitatea religioasă şi coexistenţa paşnică între diferitele sale comunităţi religioase.

În practică însă, dezbaterile acerbe din societatea suedeză pe această temă a finanţării organizaţiilor religioase, relevă vulnerabilitatea acelor comunităţi religioase cu posibilităţi materiale ce sunt dependente de subvenţiile oferite de stat şi care, odată cu potenţiala schimbare a paradigmei ideologice descrisă în raportul din anul 2018, ar putea fi tentante să reducă sublinierea importanţei anumitor aspecte dogmatice fundamentale şi să facă anumite compromisuri doar pentru a nu se descalifica de la accesarea în continuare a finanţărilor publice. În opinia unor autori[43], cultele care sunt dependente de subvenţiile guvernamentale se vor lovi, mai devreme sau mai târziu, de imposibilitatea de a respecta întru totul standardele impuse de stat prin referirea la „criteriul democratic". Pentru Bisericile creştine, cel puţin două fronturi perspectivele sunt *ireductibile*: *perspectiva asupra căsătoriei*, în care viziunea creştină tradiţională a căsătoriei ca uniune între bărbat şi femeie se ciocneşte de ideologia progresistă şi atitudinea liberală vis a vis de acest subiect - viziune care predomină în rândul societăţii civile suedeze secularizate - şi *perspectiva asupra avortului,* pe care ideologiile seculariste ce predomină la ora actuală şi ele la nivelul societăţii îl consideră ca „drept fundamental al femeii de a decide unilateral asupra propriului corp".[44] Pentru Biserica Ortodoxă lucrurile sunt şi mai sensibile: chestiunea hirotonirii femeilor, a dreptului la eutanasie sau la sinucidere asistată fiind teme extrem de controversate.

Bisericile Ortodoxe (dar nu numai) ce doresc să acceseze finanţare de la statul suedez se confruntă şi cu o provocare suplimentară - ce nu constituie subiectul articolului de faţă, dar care ar merita un studiu aprofundat: în încercarea de a îndeplini „criteriul democraţiei" şi „a susţine şi a consolida valorile fundamentale pe care se bazează societatea suedeză", Ortodoxia întâmpină dificultatea reală de a îşi formula într-un mod autentic şi armonios ethosul, principiile canonice, eclesiologia şi modul specific de organizare şi funcţionare *în cadrele legislative suedeze* modelate de principii izvorâte dintr-o ideologie secularistă. Cu alte cuvinte există o tensiune reală, destul de greu de depăşit în practică, între modul sinodal de a lua decizii în Biserică

[43] cf. Börje Norlén, *Risk att kyrkor börjar tona ner sina värderingar ör att få bidrag (Riscul ca Bisericile să-şi estompeze valorile pentru a primi subvenţii),* „Dagen", 30.09.2021

[44] *Abortlagen – Legea avortului* (1974:595) oferă oricărei femei din Suedia dreptul să facă întrerupere de sarcină până în săptămâna a 18-a. Legea poate fi consultată în întregime pe https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/abortlag-1974595_sfs-1974-595/

și cel liberal-democratic individualist din cadrul organizațiilor non-guvernamentale ale societății civile - nuanță adânc imprimată în însuși ADN-ul legislației referitoare la existența, funcționarea și finanțarea entităților religioase din Suedia.

Ca o concluzie generală, tindem să afirmăm faptul că Bisericile și cultele în general ar trebui să poată miza și pe finanțări din partea statului, *însă nu cu orice preț*. Acceptând linia statutului de a face distincție între partea doctrinară și cea administrativă, stabilind ierarhii artificiale între activitatea „religioasă" și cea „laică", Biserica poate ajunge să permită secularismului să invadeze însăși osatura ei.

PRIMIREA LUI HRISTOS SAU A IUBIRII LUI DUMNEZEU ÎN VIAȚA NOASTRĂ (CUVÂNT LA *DUMINCA DUPĂ NAȘTEREA DOMNULUI, FUGA ÎN EGIPT - MATEI 2, 13-23*)

VALER BEL

Abstract.
Receiving Christ or God's love into our lives. The Nativity is the ultimate manifestation of God's love, the only new thing under the sun. We will never be able to measure and never fully comprehend with our minds the dimensions of this extraordinary event of God's descent among men as true God and true man. God met our deepest aspirations and gave us an unexpected and unexpected gift. When we could no longer go to Him, because of the darkness of our sin and misery, He came to us as a great and clear light. But He calls us to sense and see His presence and work in the Church and in the world and to receive Him in our lives. An important role for the response to the call of the Savior is the participation in the Church services, because living the history of salvation is updated and made accessible to everyone in the Church services.

Keywords: *Nativity, Christ, God's love, Church, Savior, Church services.*

Întru aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a trimis în lume ca prin El viaţă să avem (*I Ioan 4,9)*

Am prăznuit în pace şi cu bucurie sfântă Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos, Care este darul suprem al iubirii lui Dumnezeu către noi, aşa cum foarte frumos a spus Părintele Dumitru Stăniloae. Căci Naşterea

Domnului este manifestarea supremă a iubirii lui Dumnezeu, singurul lucru nou sub soare (Sf. Ioan Damaschin), pentru că naşterea Domnului ni-L arată pe Iisus Hristos din Nazaretul Galileei ca fiind Emanuel, Dumnezeu cu noi.

Din iubire pentru noi, Dumnezeu Însuşi Se coboară prin Fiul Său, din cerul slavei Sale şi vine în planul nostru de existenţă. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fratele nostru, Şi-a asumat viaţa noastră, în întregimea ei, cu toate durerile şi pătimirile noastre, dintotdeauna, arătându-ne prin aceasta sensul şi valoarea netrecătoare a vieţii noastre şi a tuturor străduinţelor noastre spre bine. Intrând în condiţia umană, El ne-a arătat că o cunoaşte şi o înţelege, că o împărtăşeşte pentru ca şi noi să ne putem împărtăşi de viaţa şi iubirea lui Dumnezeu şi că sub îndrumarea învăţăturilor Sale ne putem trăi viaţa, avându-L cu noi pe Dumnezeu, Care ne-o binecuvântează, ne-o împlineşte şi ne-o desăvârşeşte.

Nu vom putea măsura niciodată şi nu vom putea niciodată cuprinde în întregime, cu mintea noastră, dimensiunile acestui eveniment extraordinar al pogorârii lui Dumnezeu printre oameni, ca Dumnezeu adevărat şi om adevărat. Dar înţelegem totuşi, şi aceasta este foarte mult, că numai aşa era posibilă ridicarea noastră dincolo de limitele pe care ni le impune condiţia noastră de făpturi create, pământeşti şi căzute. Numai aşa se puteau deschide ochii credinţei noastre spre cunoaşterea sensului adevărat al existenţei noastre şi a celor de dincolo de limitele acestei lumii mărginite şi trecătoare, care nu poate împlini dorinţa noastră de viaţă împlinită şi netrecătoare. Acum înţelegem că Dumnezeu a venit în întâmpinarea aspiraţiilor noastre celor mai profunde şi ne-a făcut un dar nesperat şi neaşteptat. Când nu mai puteam merge noi spre El, din cauza întunericului păcatului şi mizeriei noastre, a venit El la noi ca o mare şi limpede lumină. Sfântul Apostol Pavel spune, în acest sens, că: ,,Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa iubire cu care ne-a iubit. Pe noi cei ce eram morţi prin greşelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos (*Efeseni 2, 4-5*). El Şi-a revărsat iubirea Sa nemărginită, ne-a restaurat în demnitatea de fii ai Săi, din care căzusem, ne-a arătat cine suntem şi a dezlegat pentru noi taina lumii şi a noastră.

De la început, din timpul naşterii Domnului, de-a lungul istoriei şi până în zilele noastre, atitudinea în faţa Tainei Întrupării lui Dumnezeu în istorie a împărţit oamenii în două, cu opţiuni diametral opuse. Cuvintele dreptului Simeon adresate Mariei, Maicii Domnului, atunci când L-a întâmpinat la aducerea la Templu: ,,Iată, Acesta este pus spre căderea şi spre ridicarea multora ...şi ca un semn care va stârni împotriviri" s-au împlinit din zilele Lui Irod şi se împlinesc mereu (*Luca 2, 34*).

Pe de o parte sunt cei ce L-au primit cu bucurie mare ca păstorii din Betleem, şi ca magii de la Răsărit, care aflând de naşterea Pruncului sfânt

au plecat îndată la locul naşterii şi I s-au închinat şi L-au slăvit împreună cu îngerii. Creştinii primelor veacuri au suferit cumplitele prigoane ale împăraţilor romani şi mulţi şi-au dat viaţa cu bucurie şi recunoştinţă pentru credinţa în Hristos Mântuitorul. Calendarul creştin este plin de numele martirilor credinţei şi a celor care peste veacuri l-au primit pe Hristos şi au trăit după poruncile Lui, dobândind o viaţă împlinită şi cu sens, care i-au făcut fericiţi, aici şi-n veşnicie.

La cealaltă extremă sunt însă cei ce nu L-au primit pe Pruncul Mântuitor, şi au vrut să-L ucidă, precum Irod cel Mare, care, socotind că îi este pus în pericol tronul căuta să-I ia viaţa Pruncului şi a ucis toţi pruncii din Betleem şi din împrejurimile Lui. Nu a fost singura dată! Sfinţii evanghelişti notează câteva situaţii în care Iisus a fost în pericol de a fi omorât, înainte de pătimirile Sale propriu-zise, fie prin ucidere cu pietre, fie prin aruncare în prăpastie, fie prin alte moduri (*Ioan 8, 4; 30; 10, 39; Luca 4, 29*). De fiecare dată însă Iisus s-a ferit cu prudenţă pentru a putea să-Şi îndeplinească mai întâi misiunea pentru care a venit, iar pentru noi spre a lua un exemplu să ne ferim din calea răului.

Suntem pe punctul de a intra într-un nou an când, de obicei, privim către trecut cu mulţumire sau regret în funcţie de ceea ce am realizat sau nu -, iar spre viitor cu speranţă şi dorinţă de mai bine şi de noi împliniri.

De aceea consider că mesajul central al Evangheliei de astăzi este chemarea la primirea lui Hristos în viaţa noastră, la primirea iubirii lui Dumnezeu şi la răspuns la iubirea Sa nemărginită, pe măsura puterilor noastre.

Hristos este prezent în Biserică şi în lume până la sfârşitul veacurilor, cum El însuşi a făgăduit. Prezenţa Lui este însă smerită şi discretă aşa cum a fost în ieslea Betleemului, pentru că El nu anulează libertatea omului, ci o respectă şi pe celor buni şi pe a celor răi. Nu a anulează nici libertatea lui Irod Idumeul, nici a ,,irozilor de astăzi şi dintotdeauna".

El ne cheamă însă să sesizăm şi să vedem prezenţa şi lucrarea Lui în Biserică şi în lume şi să-L primim în viaţa noastră. Un prunc mic nu are nici o putere decât prezenţa lui, nu poţi decât să-l iubeşti şi să-l ajuţi să crească.

Un rol important pentru răspunsul la chemarea Mântuitorului îl are participarea la slujbele Bisericii, trăirea istoriei mântuirii care este actualizată şi făcută accesibilă tuturor în slujbele Bisericii. De aici şi importanţa decisivă pentru creştini de a cunoaşte sensul plenar al sărbătorilor creştine şi de participa cu această conştiinţă la slujbele Bisericii. Căci, aici suntem contemporani cu evenimentele din istoria mântuirii şi participăm la ele şi mergem împreună cu Hristos spre Împărăţia lui Dumnezeu.

Să-I cerem să ne lumineze credinţa spre cunoaşterea dumnezeirii Sale, aşa cum ne rugăm la Sfânta Liturghie, înainte de citirea Evangheliei, zicând: ,,*Străluceşte în inimile noastre, Iubitorule de oameni, Stăpâne,*

lumina cea curată a cunoaşterii Dumnezeirii Tale şi deschide ochii gândului nostru spre înţelegerea evanghelicelor Tale propovăduiri. Pune în noi şi frica fericitelor Tale porunci, ca, toate poftele trupeşti călcând, să vieţuim duhovniceşte, cugetând şi făcând toate cele ce sunt spre bună-plăcerea Ta. Că Tiu eşti luminarea sufletelor şi a trupurilor noastre, Hristoase Dumnezeule, şi Ţie slavă înălţăm, împreună şi Celui fără de început al Tău Părinte şi Preasfântului şi bunului şi de viaţă făcătorului Tău Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin."

Să cerem ajutorul lui Dumnezeu în toate împrejurările vieţii noastre şi El ne va răspunde. Prin îndemnuri şi parabole, Mântuitorul Iisus Hristos a subliniat necesitatea rugăciunii şi mai ales necesitatea stăruinţei în rugăciune, făgăduind totodată împlinirea cererilor adresate lui Dumnezeu printr-o astfel de rugăciune.

Îndemnul *„Privegheaţi şi vă rugaţi*" revine mereu în îndrumările Sale referitoare la viaţa creştină autentică. Astfel, în contextul cuvântării eshatologice (*Matei* 24-25) îndemnă: *„Aşadar, privegheaţi, că nu ştiţi în care zi vine Domnul vostru* (*Matei* 24, 42) şi apoi, pentru exemplificare, spune *Parabola celor zece fecioare* (*Matei* 25, 1-13). *„Privegheaţi şi vă rugaţi ca să nu căderi în ispită",* îi îndeamnă pe ucenici în Ghetsimani. Grăitoare pentru necesitatea stăruinţei în rugăciune este *Parabola cu judecătorul nedrept şi văduva st*ăruitoare în care judecătorul cel nedrept este pus în antiteză cu Dumnezeu cel sfânt, drept şi îndelung răbdător (*Luca* 18, 1-8). Evanghelistul Luca, relatând această parabolă, ţine să precizeze: „Şi le-a spus o parabolă, *cum că trebuie să se roage în toată vremea şi să nu-şi piardă curajul."* În parabolă se relatează: „Într-o cetate era un judecător care de Dumnezeu nu se temea şi de oameni nu se ruşina. Şi în cetatea aceea era şi o văduvă şi venea la el zicând: Fă-mi dreptate asupra potrivnicului meu!...Şi pentru o vreme *n-a vrut; dar după aceea şi-a zis în sine: Deşi de Dumnezeu nu mă tem şi de om nu mă ruşinez, totuşi, fiindcă aceasta nu-mi dă pace, îi voi face dreptate, ca să nu vină să mă necăjească la nesfârşit"*. Concluzia Mântuitorului Hristos este: *„Auziţi voi ce spune judecătorul cel nedrept? Dar Dumnezeu nu le va face dreptate aleşilor Săi care strigă spre El ziua şi noaptea, El, Care rabdă-ndelung pentru ei? Vă spun vouă că degrabă le va face dreptate. Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi El oare credinţă pe pământ?"* (*Luca* 18, 6-8).

Stăruinţa în rugăciune nu-I este necesară lui Dumnezeu, ea ne este necesară nouă pentru autodeterminarea noastră liberă, pentru identificarea noastră cu ceea ce cerem şi pentru susţinerea şi întărirea credinţei noastre slabe. Stăruinţa în rugăciune este necesară pentru ca viaţa noastră să devină o continuă stare de rugăciune: *„Rugaţi-vă neîncetat"* (*I Tesaloniceni* 5, 17). Numim aici *stare de rugăciune* aşezarea liberă şi conştientă a noastră într-

o comuniune cu Dumnezeu în care Îl recunoaştem pe Dumnezeu ca centru şi unica sursă a vieţii noastre, Îl adorăm şi-I aducem lauda şi mulţumirea cuvenită pentru toate. Creştinul este chemat să dobândească această stare ca pe o stare permanentă în viaţa lui, ca astfel aceasta să devină un drum cu Hristos spre împărăţia lui Dumnezeu.

Credinţa şi rugăciunea trebuie să fie susţinute de împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Să ne străduim permanent să împlinim cuvântul Lui. „*Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvântul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi, şi vom veni la el şi vom face locaş în el*" (*Ioan 14, 23*) ne-a asigurat Mântuitorul Iisus Hristos.

CUNOAŞTEREA UMANĂ ŞI APĂRAREA METAFIZICII LA ION PETROVICI

NICOLAE TURCAN

Abstract.
This article presents Ion Petrovici's philosophical conception and his arguments in defense of metaphysics. Influenced by Kantianism, the Romanian philosopher promoted an idealism that opposes subjectivism and positivist agnosticism while weakening Kantian agnosticism. Petrovici strongly defended metaphysics, considering it essential both from a theoretical perspective, for the overall understanding of the world, and from a practical one, influencing human conduct. He rejected the idea that the positive sciences could replace metaphysics, pointing out that their subject matter and methods differ significantly, and also criticised views that consider metaphysics an outdated discipline, arguing that it continues to offer valuable insights into reality. Finally, Petrovici stressed the importance of the empiricist-rationalist method in metaphysics, complemented by aesthetic and mystical approaches, to achieve a deeper understanding of reality.

Keywords*: Ion Petrovici, defense of metaphysics, critique of agnosticism, critique of positivism, religion and philosophy*

Introducere

Gândirea lui Ion Petrovici a avut două direcţii importante[1]: filosofia sistematică şi istoria filosofiei, pe de o parte, şi, pe de altă parte, logica şi metodologia ştiinţei. Filosofia lui a fost mai întâi de toate o critică temeinică la adresa pozitivismului. Metafilosofia sa vădeşte o personalitate caracterizată prin spirit critic de inspiraţie kantiană, cu propensiune spre metafizica spiritualistă. Concepţia filosofică a lui Petrovici a fost considerată

[1] Adrian Michiduţă, *Reconstrucţia filosofiei româneşti*, Aius, Craiova, 2020.

> „un idealism de inspirație criticistă kantiană și intelectualistă (influența lui L. Brunschvicg), opus categoric subiectivismului și agnosticismului pozitivist, orientării «antimetafizice» (refuzul teoriei filosofice autonome) a acestuia".[2]

Petrovici este caracterizat de un spiritualismul echilibrat de încrederea în puterea de creație și de cunoaștere a omului:

> „Prețuirea exemplară a valorilor creației umane, a capacităților creatoare ale omului, a rațiunii, a științei și a valorilor teoretico-filosofice se armonizează cu teza «spiritului» ca primat într-o ierarhie a valorilor determinată de poziția privilegiată a acestuia".[3]

Ion Petrovici a practicat un „raționalism de factură maioresciană" în teoria cunoașterii și psihologie. De asemenea, a fost un istoric al filosofiei, analizând filosofi ca Descartes, Kant, Schopenhauer, Comte, precum și contemporani ca Lachelier, Boutroux, Guyau, Berson, Brunschvicg ș. a. Nici oamenii de cultură autohtoni nu i-au fost indiferenți, Petrovici scriind texte despre Titu Maiorescu, Vasile Conta, Mihai Eminescu, A. D. Xenopol, Constantin Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți și Nicolae Iorga. A conferențiat în aproape toate centrele universitare din Europa și a avut o activitate didactico-filosofică susținută, fiind descris astfel:

> „...un profesor strălucit, unul dintre cei mai ascultați în epocă, un orator excelent, continuându-l pe Titu Maiorescu, ca stil, ținută intelectuală și cultură resemnificată printr-o filosofie marcată puternic de spiritul criticismului kantian, e adevărat, asimilând, în manieră proprie, «spiritualismul» epocii, sub rezerva intelectualismului și criticismului promovat de francezul L. Brunschvicg".[4]

Logica și limitele cunoașterii umane

În logică, Ion Petrovici, a susținut că adevărul este mai întâi de toate un adevăr *formal* și în jurul acestui adevăr formal se vor desfășura părțile cursului de logică (teoria noțiunilor, teoria judecăților și teoria silogismului);[5] de asemenea, că legile logicii sunt legi *formale*. (Opoziția pe care o face Petrovici este cea dintre, pe de o parte, adevăr formal și legi formale și, pe de altă parte, adevăr material și legi materiale.) *Teoria noțiunilor* este un exemplu de originalitate în logică a lui Petrovici. Cu zece ani înainte de Edmond

---

[2] Alexandru Boboc, „Ion Petrovici și spiritul filosofic", în Ion Petrovici (ed.), *Filosofi contemporani*, Garamond, București, 1997, p. 288.

[3] Alexandru Boboc, „Ion Petrovici și spiritul filosofic", p. 288.

[4] Alexandru Boboc, „Ion Petrovici și spiritul filosofic", p. 286.

[5] Constantin Sălăvăstru, „Tradiția cursurilor universitare în logica românească", în Ion Petrovici, *Curs de logică,* ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Constantin Sălăvăstru, Institutul European, Iași, 2000, p. 13. Tot aici se găsesc paralele între cursul lui Petrovici și cursurile de logică ale lui Maiorescu, Rădulescu-Motru și Nae Ionescu.

Goblot, filosoful român a observat că raportul dintre sfera şi conţinutul noţiunilor nu funcţionează după legea proporţionalităţii inverse, aşa cum se credea, ci că această lege se aplică „doar la noţiuni din aceeaşi serie". Din păcate însă, paternitatea acestei descoperiri a rămas necunoscută cercetătorilor occidentali, trecând în patrimoniul logicianului francez.[6]

Cunoaşterea umană, consideră Petrovici, nu poate ajunge la o cunoaştere absolută[7], pentru că, în primul rând, pe lângă elementele raţionale, în spiritul nostru acţionează şi elemente iraţionale, ca *pasiunile* şi *prejudecăţile*. Pasiunile, deşi minunate motoare ale cunoaşterii, împiedică totuşi cunoaşterea, în măsura în care introduc alegeri arbitrare şi trăiri deformate (de exemplu, nu mai vedem defectele persoanei iubite, nici calităţile persoanelor pe care le detestăm). Prejudecăţile, credinţe puternice care sunt acceptate fără niciun control şi fără nicio critică, ajung uneori până la superstiţie, de aceea şi ele limitează cunoaşterea. Acţiunea pasiunilor şi prejudecăţilor nu este însă fatală: influenţa lor deformatoare pentru cunoaştere poate fi diminuată. În al doilea rând, limitarea cunoaşterii se datorează şi problemelor facultăţilor noastre, inteligenţa şi simţurile. Date fiind aceste limitări, Petrovici conchide:

> „...cunoaşterea umană, cu structura sa proprie, nu este poate ea însăşi decât *una din versiunile fără număr ale adevărului etern* – versiuni plasate la niveluri diferite, dar totuşi echivalabile, în ceea ce priveşte trăsăturile lor esenţiale şi sensul lor general".[8]

De remarcat că adevărul cunoaşterii, care este considerat un adevăr etern, rămâne un ideal ce nu poate fi ajuns niciodată şi, prin aceasta, asigură dinamismul cunoaşterii. De asemenea, chiar dacă sunt posibile multiple versiuni ale cunoaşterii, acestea nu sunt divergente ca sens, şi nu susţin relativismul, ci echivalabile.

Petrovici este un admirator al filosofiei kantiene, şi, asemenea lui Kant, este de acord cu caracterul uman al cunoaşterii, care afirmă că principiile gândirii noastre sunt limitate la raţiunea noastră şi la limitele umanităţii noastre. În plus, el este de acord cu Kant în a admite posibilitatea existenţei unui spirit superior omului, a cărui cunoaştere a realităţii să fie incomparabil superioară. Totuşi filosoful român se delimitează de Kant şi este împotriva identificării noţiunilor de *a priori* (înainte de orice experienţă) şi *idealitate*, precum şi împotriva diferenţierii tranşante dintre lucru în sine (*noumen*) şi fenomen: misterul, atribut al noumenului, nu se află dincolo de lucruri, ci în interiorul lor, aşa cum absolutul se află în relativ şi realul se află în aparent.

---

[6] Ştefan Munteanu, *Raţionalitatea metafizicii lui Ion Petrovici*, Editura Fundaţiei Axis, Iaşi, 2003.
[7] Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei româneşti*, Profile Publishing, Bucureşti, 2003, p. 142 ş. u.
[8] *Apud* Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei româneşti*, p. 142 ş. u.

Apărarea metafizicii

În *Introducere în metafizică* (1924), Petrovici adună câteva studii publicate anterior despre metafizică. El este cel care în filosofia românească pune în modul cel mai explicit problema legitimității metafizicii. Întrebarea lui sună în felul următor: „*Este metafizica posibilă, care sunt drepturile şi temeiurile sale?*"[9] Metafizica se ocupă cu „acele speculaţii ale gândirii, care năzuiesc să pătrundă izvoarele supreme ale universului şi să determine legile fundamentale ale dezvoltării lui".[10] Nevoia umană de metafizică este teoretică şi practică deopotrivă: teoretică prin tendinţa către unitate, prin dorinţa unei înţelegeri de ansamblu a lumii, pe care ştiinţele, în specializările lor, nu o pot revendica; practică, prin faptul că metafizica determină conduita practică a omului. De aceea, metafizica trebuie eliminată „din conţinutul ştiinţelor, iar nu şi din acel al preocupărilor noastre".[11] Petrovici nu este de acord că ştiinţele pozitive vor înlocui metafizica, aşa cum susţinea Auguste Comte, din mai multe motive: (1) obiectul ştiinţelor este diferit de obiectul metafizicii (care „îşi însuşeşte obiectul de cercetare al religiei");[12] (2) ştiinţa pozitivă, prin progresul ei, mai degrabă oferă metafizicii elemente pentru noi dezvoltări, nu o înlocuieşte – iar aici Petrovici susţine continuitatea metafizicii cu ştiinţele; (3) adversarii metafizicii ori au alunecat ei înşişi în ţinutul ei (făcând metafizică ocultă), ori au folosit în combaterea metafizicii tot argumente de ordin metafizic, dovedind însă superficialitate filosofică.

Petrovici discută principalele acuzaţii pe care adversarii metafizicii le aduc. Pe lângă obiecţia pozitivistă că metafizica se ocupă cu invenţii inexistente, se ridică şi obiecţia lui Kant potrivit căreia metafizica pune probleme reale, dar acestea depăşesc puterea spiritului nostru. Petrovici răspunde că nu există o limită bruscă între ce putem şi ce nu putem cunoaşte, ci o gradaţie, altfel ar trebui interzisă cugetării absolut orice depăşire a experienţei sensibile, fapt care ar pune probleme inclusiv dezvoltării ştiinţei care operează cu ipoteze, completări şi interpolări:

> „Şi dacă odată ai admis *completarea* – şi trebuie s-o admiţi, atunci unde ai să te opreşti şi după ce criteriu te opreşti? [...] Ori interzici desăvârşit orice depăşire şi atunci renunţi şi la ştiinţă; ori o îngădui şi atunci nu mai poţi stabili o limită de principiu, *rămânând ca marginea speculaţiei să o hotărască numai imposibilitatea materială de a mai înainta*".[13]

[9] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, Agora, Iaşi, 1992 (1929), p. 8.
[10] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 7.
[11] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 11.
[12] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 12.
[13] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, pp. 15-16.

O altă obiecţie de acelaşi tip ar fi metafizica operează cu absolutul, în vreme ce cunoaşterea umană este relativă. Răspunsul lui Petrovici este că nu se poate ignora absolutul, fiindcă el este implicat în relativ:

> *„Ştiinţa şi metafizica făuresc icoane despre aceeaşi sau aceleaşi realităţi. Dar ştiinţa le făureşte cu mai mult relativ şi cu mai puţin absolut (punând accentul pe înfăţişarea lor sensibilă), pe când metafizica le alcătuieşte, în orice caz tinde să le alcătuiască având un maxim de absolut şi un minim de relativ (punând accentul pe substratul lor suprasensibil)*".[14]

La obiecţia că metafizica este invalidată de lupta sistemelor metafizice, Petrovici dă un răspuns de esenţă hegeliană: sistemele mai degrabă se completează decât se combat: „dezbinarea sistemelor filosofice nu are acel caracter grav şi radical, care ar îndreptăţi, prin imposibilitatea acordului dintre capete, scepticismul faţă de metafizică".[15]

Chiar dacă s-ar obiecta că nu există progres în metafizică, permanenţa metafizicii este un motiv de optimism, în vreme de modificările, care nu sunt minore faţă de filosofia antică, dovedesc totuşi că progresul nu e chiar absent. Concluzia este că chiar în cazul în care cunoaşterea metafizică n-ar putea fi integrală, completă şi absolută, tot ar fi mai bine decât nimic: „Nu este metafizică numai domeniul absolutului, ci şi o parte din seria de trepte care înaintează către el".[16]

Metoda în metafizică

Ce metodă are metafizica şi cât de importantă este aceasta în raport cu metodele ştiinţifice? Petrovici consideră mai întâi că metoda trebuie dublată de o intuiţie, care nu se învaţă, un fel de talent personal:

> „Fireşte, mai ales când este vorba de chestiuni mari şi adevăruri însemnate, cunoaşterea metodei nu ajunge şi mai trebuie ceva: un dar firesc de a ghici adevărul, de a nimeri direcţi a şi locul soluţiei. Ceva care nu se poate transmite nici învăţa".[17]

Importanţa metodei rămâne însă capitală, fiindcă dacă ştiinţele, care au nevoie de succese reale, nu doar aparente, se bucură de verificabilitate prin fapte, metafizica nu poate fi garantată de această verificabilitate, ci doar de metoda însăşi. Metafizica e dincolo de experienţă; dacă ar ţine de experienţă nu ar mai fi metafizică, exemplul lui Petrovici fiind aici elocvent: dacă l-am putea privi pe Dumnezeu în faţă, El n-ar mai ţine de domeniul metafizicii.

---

[14] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 17 (subl. în orig.)
[15] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 22.
[16] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 23.
[17] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 26.

> „Domeniul metafizic nu poate fi acela care cade sub simţuri sau *mu mai* este metafizic, în cazul când fusese până la un moment. Din clipa în care se constată că poate fi perceput cu simţurile, e domeniu şi cunoştinţă pozitivă ca orice alt ţinut al experienţei posibile. Condiţia de existenţă a metafizicii este şi rămâne *depăşirea experienţei şi a lumii observabile*. De aici şi gradul ei de incertitudine, care dacă i-ar lipsi, n-ar mai fi aceea ce este…”[18]

Pentru a răspunde la întrebarea despre metodă în metafizică, Petrovici trece în revistă diferite metode ale metafizicii întâlnite de-a lungul istoriei ei. Metoda raţionalistă ne arată că metafizica trebuie să aibă şi alte tipuri de certitudini decât cele empirice, certitudinea raţională fiind mai puternică. Ideea că simţurile se înşală, iar raţiunea nu – care ne vine din filosofia antică – trimite la afirmaţia că adevărată este cunoaşterea metafizică, nu cea sensibilă. Petrovici aminteşte teoria reminiscenţei, a lui Platon, potrivit căreia sufletul, care a preexistat trupului, îşi aminteşte ideile adevărate pe care le-a contemplat înainte de a veni în trup; apoi despre Evul Mediu, în care adevărurile supreme erau descoperite sufletului nostru prin revelaţie, raţiunea acceptându-le chiar atunci când nu le înţelegea bine; şi în al treilea rând, vorbeşte despre ideile înnăscute din filosofia lui Descartes (existenţa spiritului, existenţa lui Dumnezeu şi existenţa materiei), continuând cu Spinoza şi Hegel.

Această trecere prin filosofia raţionalistă este prilej de a sublinia problemele metodei raţionaliste: raţiunea deţine funcţii, nu idei, iar matematica, ştiinţă apriorică pură, este doar posibilă şi formală. Însă metafizica trebuie să vizeze realitatea aşa cum este a, de aceea metoda raţionalistă nu poate fi metoda metafizicii.

Petrovici discută apoi utilitatea metodei mistice, prezentă la Platon, Jakob Böhme, Bergson, şi remarcă asemănarea ei atât cu raţionalismul, cât şi cu empirismul:

> „Misticismul s-ar apropia într-o privinţă de raţionalism, prin aceea că instrumentul său de cunoaştere e un proces curat lăuntric, cu stingerea datelor sensibile şi tăierea oricărei comunicări cu lumea din afară. Aşa s-ar explica şi elementele mistice pe care le găsim la unii raţionalişti. Pe de altă parte însă, se aseamănă mai mult cu empirismul, prin aceea că nu se urcă în regiunile superioare pe trepte logice (ca raţionalismul), ci are în mod imediat viziuni concrete cu ajutorul unui ochi spiritual. I-am putea spune mai degrabă un *empirism supranatural*”.[19]

Intuiţionismul lui Bergson ţine tot de cunoaşterea mistică deşi diferă de vechiul misticism prin faptul că disprețuieşte valoarea inteligenţei în favoarea unei intuiţii deloc supranaturale. Petrovici face o critică a intuiţionismului

[18] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 28.
[19] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 37 (subl. în orig.)

bergsonian, arătând că intuiţia elementară, „imediată, indivizibilă şi confuză" nu poate fi ridicată deasupra operaţiilor intelectuale şi că este greu de crezut că în intuiţia imediată este sesizat absolutul însuşi. Concluzia lui Petrovici este că metoda metafizicii este cea empirico-raţionalistă, la care se adaugă metoda estetică, a artei, sinonimă celei mistice, care le completează pe celelalte:

> „Intuiţia artistică sau dacă vreţi să o numim şi mistică, vine să încununeze construcţia raţiunii, exprimând ceva din acel imponderabil, din acel fior al marilor adâncimi. Împrejurarea că purtăm în noi absolutul ne dă putinţa de a simţi câteodată unele veşti îndepărtate, desigur slabe, fără posibilitatea unei închegări palpabile, şi care s-ar volatiliza fără îndoială dacă am vrea să le păstrăm aparte, fără a le însera ca pe nişte nuanţări preţioase şi fine, pe canavaua cugetării conceptuale".[20]

Pe lângă „călăuza logică a adevărului, putem folosi în construcţia metafizică pe aceea estetică a frumosului", pe baza înrudirii dintre adevăr şi frumos. În opinia lui Petrovici, adevărul şi frumosul au în comun ideile de regularitate, unitate în varietate şi simplitate.

În loc de concluzii: metafizica și știința, metafizica și religia

În privinţa raporturilor dintre metafizică şi ştiinţă, filosoful român consideră că, dat fiind că ştiinţele sunt fiicele filosofiei, între ele există influenţe considerabile, de aceea orice adversitate ar trebui să înceteze. Filosofia ajunge mai sus decât ştiinţele, fiind o disciplină totalizatoare.

Nu aceeaşi soluţie găsim în privinţa relaţiei dintre metafizică şi religie. Petrovici critică teoria lui Auguste Comte care susţinea că în dezvoltarea umanităţii există trei faze, cea religioasă, cea metafizică şi cea pozitivă sau ştiinţifică, iar aceasta din urmă le înlocuieşte pe celelalte două. Incorectă atât din punct de vedere istoric, cât şi din punct de vedere logic, această teorie pozitivistă nu se susţine. Rămâne totuşi întrebarea dacă metafizica trebuie să înlocuiască religia, de vreme ce ambele au acelaşi obiect. Pentru Petrovici, dogmatica religioasă este o metafizică, iar religia este practica metafizicii. În conflictul dintre cele două, metafizica trebuie să câştige, chiar dacă religia este mai puternică, având câteva avantaje de partea ei: face afirmaţii categorice, în timp ce metafizica face afirmaţii problematice; religia e sistem finalizat, metafizica nu; religia se foloseşte de forţa ritualului. Concluzia lui Petrovici este că metafizica trebuie să înlocuiască religia la un moment dat. Până atunci

> „...se poate găsi un «modus vivendi» între vechile religii şi metafizică, dat fiind acordul dintre ele în punctele esenţial. Religia să apese cât

[20] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, p. 52.

> mai puţin asupra elementelor învechite, iar metafizica să închidă ochii cât mai mult asupra lor".[21]

Se impune aici o critică teologică. Evident, această soluţie este de factură pozitivistă dar, în urma fenomenului contemporan al „revenirii lui Dumnezeu", ea şi-a pierdut validitatea, aşa cum s-a întâmplat cu toate profeţiile care aşteptau dispariţia religiei (Marx, Nietzsche, Freud).[22] În plus, ea este incorectă şi din punctul de vedere al teologiei creştin-ortodoxe, care nu poate fi redusă la o practică, în pofida importanţei pe care viaţa eclezială, deopotrivă ascetică, etică şi mistică, o are pentru teologie. Dimensiunea teoretică a religie rămâne elocventă, importanţa dogmaticii pentru istoria Bisericii fiind paradigmatică. Fără a deveni metafizică, în înţelesul restrictiv al acestei discipline – de speculaţie raţionalistă ruptă de rugăciune şi viaţă –, teologia dogmatică asigură fundamentul teoretic, adesea paradoxal, tocmai pentru viaţa creştină. Prin urmare, religia nu poate fi considerată o practică a metafizicii.

Ion Petrovici nu şi-a împlinit filosofia, din cauza existenţei tragice, şi „a ratat (mai mult, mai puţin) în toate".[23] Spirit critic de factură kantiană, având vocaţia unei metafizici spiritualiste, el a propus liniile unei filosofii din care nu lipseşte înţelepciunea. Acest lucru s-a vădit în închisoare, unde Ion Petrovici s-a dovedit un om de mare caracter, purtându-se în ciuda suferinţelor cu o demnitate exemplară, fără frică, asemenea unui înţelept.[24]

Bibliografie

Bagdasar, Nicolae, *Istoria filosofiei româneşti*, Profile Publishing, Bucureşti, 2003.

Boboc, Alexandru, „Ion Petrovici şi spiritul filosofic", în Ion Petrovici, *Filosofi contemporani*, Garamond, Bucureşti, 1997.

Michiduţă, Adrian, *Reconstrucţia filosofiei româneşti*, Aius, Craiova, 2020.

Munteanu, Ştefan, *Raţionalitatea metafizicii lui Ion Petrovici*, Editura Fundaţiei Axis, Iaşi, 2003.

Petrovici, Ion, *Introducere* în *metafizică*, Agora, Iaşi, 1992 (1929).

Sălăvăstru, Constantin, „Sub semnul înţelepciunii", în Ion Petrovici, *Probleme de logică,* Agora, Iaşi, 1996.

[21] Ion Petrovici, *Introducere în metafizică*, pp. 69-70.
[22] A se vedea Nicolae Turcan, *Partea văzută a iubirii. Pledoarii pentru credinţă*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 5-11.
[23] Gheorghe Vlăduţescu, *Neconvenţional, despre filosofia românească*, Paideia, Bucureşti, 2002, p. 70.
[24] Constantin Sălăvăstru, „Sub semnul înţelepciunii", în Ion Petrovici, *Probleme de logică,* Agora, Iaşi, 1996, pp. 223-225.

Sălăvăstru, Constantin, „Tradiţia cursurilor universitare în logica românească”, în Ion Petrovici, *Curs de logică,* Institutul European, Iaşi, 2000.

Turcan, Nicolae, *Partea văzută a iubirii. Pledoarii pentru credinţă*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019.

Vlăduţescu, Gheorghe, *Neconvenţional, despre filosofia românească*, Paideia, Bucureşti, 2002.

ION MIHĂLCESCU - COMPENDIU DE TEOLOGIE SIMBOLICĂ, TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI, BUCUREȘTI, 1902 - ANALIZĂ

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Abstract: Ion Mihălcescu - Compendium of Symbolic Theology, Printing of Church Books, Bucharest, 1902 - Analysis.

The study makes an analysis of the first Romanian Symbolic: *Compendium of Symbolic Theology* (1902).

In the history of Systematic Theology disciplines, the appearance of the first handbook of Symbolic Theology in Romanian Orthodoxy, more than 120 years ago, is a moment that cannot be overlooked. Its author, the priest professor Ion Mihălcescu, later Metropolitan of Moldova, was one of the greatest dogmatists of the Romanian Orthodox Church, considered the greatest Romanian theologian of the first half of the 20th century.

Although written more than a century ago, during which important progress was made in clarifying the doctrinal differences between the three great Christian confessions, Ion Mihălcescu's compendium, retains its relevance.

Keywords: *Symbolic Theology, handbook, ecumenical symbols, Orthodoxy, Catholicism, Protestantism.*

În istoria disciplinelor Teologiei sistematice, apariţia primului manual de Teologie Simbolică în Ortodoxia românească, acum peste 120 de ani, reprezintă un moment ce nu poate fi trecut cu vederea.

Autorul este unul dintre cei mai mari dogmatişti ai Bisericii Ortodoxe Române - „considerat cel mai mare teolog român din prima jumătate a secolului al XX-lea”[1], fondatorul catedrei de Apologetică de la Facultatea

[1] Pr. prof. univ. dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicţionarul teologilor români*, ed. a III-a, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 394-395.

de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, primul cercetător român în domeniul istoriei religiilor[2], Pr. prof. univ. dr. Ioan Mihălcescu[3]. Aşa cum aprecia un reputat teolog contemporan, „Mitropolitul Irineu Mihălcescu se înscrie în galeria iluştrilor profesori de teologie ai Bisericii noastre, care s-au impus prin remarcabila lor contribuţie teologică. Opera teologică a Mitropolitului Irineu Mihălcescu cuprinde numeroase tratate, manuale, articole şi studii ce îmbrăţişează mai toate disciplinele teologice, cum ar fi Teologia simbolică, Dogmatica, Morala creştină, Exegeza biblică, Istoria bisericească, Teologia fundamentală, Dreptul bisericesc sau Filosofia creştină. În toate aceste domenii, Mitropolitul noastru a introdus o

---

[2] Pr. Bogdan RACU, *Mitropolitul Irineu Mihălcescu, „un mare educator şi iubitor de viaţă liturgică"* în ziarul Lumina, anul IV (2008), 4 aprilie, p. 2.

[3] S-a născut în 24 aprilie 1874, în Valea Viei, com. Pătârlagele, jud. Buzău, în familie de preot. A studiat la Gimnaziul din Buzău (1887-1889), Seminarul din Buzău (1889-1891) şi la Seminarul „Central" din Bucureşti (1891-1895), Facultatea de Teologie din Bucureşti (1895-1899), studii de specializare la Facultăţile de Teologie şi Filosofie din Berlin şi Leipzig (1901-1904), cu doctoratul în Filosofie la Leipzig (13 iunie 1903). Preparator de Limba greacă la Seminarul „Central" (1894-1900), secretar al Internatului Teologic din Bucureşti (1900-1901), profesor agregat (1904), apoi titular (1908) la catedra de Teologie Dogmatică şi Simbolică la Facultatea de Teologie din Bucureşti (până în 1939), decanul Facultăţii (1927-1929 şi 1933-1936), primul decan al Facultăţii de Teologie din Chişinău (1926-1927), preot din 1923 slujitor la biserica Amzei; tuns în monahism în 1936, cu numele Irineu, Arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, cu titlul „Târgovişteanul" (1936), locţiitor de Episcop al Râmnicului Noul Severin - cu titlul „Craioveanul" - (1938-1939), locţiitor de Mitropolit al Olteniei (1939), Mitropolit a Moldovei (1939-1947, când s-a retras din scaun, la presiunea autorităţilor de atunci). A trecut la cele veşnice în 3 aprilie 1948, la Mânăstirea Agapia, fiind înmormântat aici. A publicat valoroase studii de Dogmatică, Apologetică, Istoria religiilor, traduceri şi manuale pentru Religie şi disciplinele teologice pentru învăţământul seminarial. Dintre lucrările sale, peste 500 la număr, amintim:

Sinodul al III-lea Ecumenic ţinut la Efes în anul 431 d. Hr., Bucureşti, 1899 (reeditată în 1931);

Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers, Berna, 1903 - teza de doctorat;

Studii asupra raportului dintre religiune şi moralitate, Bucureşti, 1904;

Θησαυρος της Ορτοδοξιας. *Die Bekenntnisse und Wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch orientalischen Kirche, im Originaltext, nebst einleitenden Bemerkungen*, Leipzig, 1904;

Teologia Dogmatică specială, Bucureşti, 1907;

Comogoniile popoarelor civilizate din antichitate. Cosmogonia biblică şi cosmogonia ştiinţifică modernă, Piteşti, 1907;

Cunoaşterea lui Dumnezeu din studiul naturii neînsufleţite, Bucureşti, 1910;

Manual de Teologie Dogmatică, pentru clasa VI-a de Seminar, ediţia III, Tipografiile Române Unite, Bucureşti, 1924;

Dogma soteriologică, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1926, reeditată în 1998 cu titlul: *Dogmatica iubirii,* Ed. România creştină, Bucureşti, în colecţia Clasici ai Teologiei româneşti.

Curs de Teologie Fundamentală sau Apologetică, vol. I, Bucureşti, 1932;

Curs de Istoria religiunilor şi Teologie Fundamentală, Bucureşti, 1935;

La theologie symbolique au point de vue de l'Eglise Orthodoxe Orientale, Bucureşti-Paris, 1932;

Teologia luptătoare, Bucureşti, 1941 (ed. a II-a, Ed. Episcopiei Romanului şi Huşilor, Roman, 1994);

Petru Movilă şi Sinodul de la Iaşi, Tipografia Alexandru A. Ţerek, Iaşi, 1943;

Istoria religiunilor lumii, Bucureşti, 1946. (Pr. M. PĂCURARIU, *Dicţionarul teologilor români*, pp. 394-396).

rigoare ştiinţifică care a conferit calitate sporită prestaţiilor sale teologice... Opera teologică a Mitropolitului Mihălcescu se înscrie pe făgaşul eforturilor întreprinse pentru eliberarea teologiei noastre româneşti de sub influenţa scolastică care s-a infiltrat treptat în cuprinsul ei, şi întoarcerea la coordonatele gândirii patristice bazate pe legătura indisolubilă dintre teologie şi spiritualitate"[4].

Materialul este împărţit în patru părţi: I. *Simboalele ecumenice,* II. *Biserica Ortodoxă de Răsărit,* III. *Biserica Romano-Catolică* şi IV. *Protestantismul*, fiecare cu capitolele şi subcapitolele aferente, toate precedate de *Prefaţă* şi *Introducere*.

În *Prefaţa* scrisă în 6/19 februarie 1902, autorul arată dificultăţile cu care s-a confruntat în expunerea succintă şi obiectivă a Teologiei celor trei mari confesiuni creştine, în lipsa unei *Simbolici* a unui teolog ortodox şi declară: „intenţiunea mea a fost de a oferi în manualul de faţă numai un compendiu de Teologie Simbolică, care să poată servi ca carte de studii pentru studenţii Facultăţii noastre de Teologie, care n-au posibilitatea şi nici timpul şi preparaţiunea necesară de a putea face uz de manualele de simbolică scrise în alte limbi"[5].

Introducerea oferă cititorului aspecte etimologice legate de Teologia simbolică, precum şi istoria pe scurt a acestei discipline teologice: noţiunea de simbol, ocurenţa lui în literatura patristică, cele trei simboale ecumenice, cărţile simbolice, metodele de cercetare: compatativă şi sistematică specifice acestei discipline, „Teologie confesională comparată, acesta este numele pe care ar trebui să-l poarte ştiinţa teologică numită Simbolică...sau Teologie comparată a confesiunilor"[6]. După Reformă, când apar diferenţe între cele trei mari confesiuni, în mai toate punctele de credinţă, se conturează o disciplină

---

[4] Pr. prof. dr. Dumitru POPESCU, *Prefaţă* la *Dogmatica iubirii*, Ed. România creştină, Bucureşti, 1998, p. 3.

[5] Ion MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1902, p. 4. Autorul cunoştea lucrările lui Wilhelm Gass, *Symbolik der griechischen Kirche*, Berlin, 1872, prima Simbolică ortodoxă modernă, pe baza Mărturisirilor de credinţă postbizantine (mai ales a Mărturisirilor lui Petru Movilă şi Dositei Nottara). „Gass a făcut astfel prima expunere ştiinţifică-critică şi cea mai importantă despre Biserica Ortodoxă" (Ş. Sandu, *Studii de TDS* II, p. 177) şi Ferdinand Kattenbusch, *Lehrbuch der vergleichenden Confessionskunde*, 2 vol., Freiburg im Breisgau, 1892. De asemenea mărturiseşte: Simbolici „ruseşti nu ştiu dacă există şi nici nu mi-ar fi putut servi mult necunoscând limba" (p. 6). Până la începutul secolului al XX-lea fuseseră publicate în limba rusă: Operbeck, *Concepţia ortodoxă-catolică în antiteză cu papalitatea şi cu protestantismul*, Halle, 1865, Vladimir Guetté, *Expunerea doctrinei Bisericii Ortodoxe Catolice însoţită de diferenţele care se întâlnesc la celelalte Biserici creştine*, Paris, 1868, Filaret Drozov, *Diferenţele între Biserica Răsăriteană şi cea Apuseană*, Moscova, 1870, Alexei Ştefanovici Homiakov, *Biserica latină şi protestantismul din punctul de vedere al Bisericii Răsăritene*, Laussane, 1872, Al. Golubtzov, *Despre protestantism comparat cu Ortodoxia*, Riga, 1886, Alex Lebedev, *Diferenţele între ortodocşi şi papistaşi*, Petrograd, 1886, A. Murarev, *Cuvântul Ortodoxiei Catolice adresat catolicismului*, Paris, 1893.

[6] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp, 16-17.

care are ca obiect expunerea sistematică comparată a tuturor punctelor de credinţă deosebite, numită *Teologie Simbolică*, denumire pe care o întâlnim pentru prima dată la teologul Bernhard von Seden în 1688. Părintele Teologiei Simbolice este considerat luteranul Philiph Konrad Marheineke (1780-1846)[7], fiind punctate epocile: polemică, irenică şi istorico-critică din evoluţia disciplinei, fiind enumeraţi următorii autori: Jean Calvin, Martin Chemnitz, Robert Belarmin, Philiph Marheineke, J. A. Möhler, Köllner, G. F. Oehler, von Scheele, Ferd. Kattenbusch, Hermann Schmidt, E. F. Karl Mühler, I. Winer şi W. Gass, cu *Symbolik der griechischen Kirche*, Berlin, 1872 - prima Simbolică ortodoxă modernă.

Partea I. *Simboalele ecumenice* redă textele recepte în greacă şi latină ale simboalelor: apostolic, niceeo-constantinopolitan şi atanasian, precum şi comentarii legate de acestea:

Cel mai vechi dintre simboalele de credinţă care a circulat în Biserică şi s-a păstrat în tradiţia dogmatică şi liturgică este *Simbolul apostolic*, sau *Apostolicum* un excelent catehism, extrem de util pentru lucrarea misionară, „nu este o piesă literară, ci un document de credinţă, un instrument esenţial de misiune a Bisericii”[8], este pomenit pentru prima oară de Sf. Ambrozie de Mediolanum (+397)[9], iar cea mai veche versiune s-a păstrat la Rufin de Aquillea (345- 411)[10]. Potrivit unei legende redate de acesta din urmă, simbolul fost compus de înşişi Sf. Apostoli, fiecare din cei doisprezece au rostit câte un articol „Biserica Romano-Catolică urmând sacramentarului gelasian nu s-a mulţumit numai cu ideia că simbolul acesta provine direct de la Apostoli, ci a căutat să-i adscrie un caracter supranatural, atribuindul direct inspiraţiunii Sfântului Spirit, de care a fost dictat Apostolilor”[11]. În realitate, acest simbol pseudo-apostolic, contestat de Sf. Marcu Eugenicul al Efesului la Conciliul de la Ferarra-Florenza[12], este o creaţie tardivă, cu mult post-apostolică[13].

Simbolul niceo-constantinopolitan cu 12 articole: primele 7 elaborate la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325), iar ultimele 5 la Sinodul II Ecumenic

---

[7] Autor al lucrărilor: *System des Katholizismus in seiner symbolischen Entwickelung,* Heidelberg, 1810-1813, *Institutiones symbolicae,* Berlin 1830 şi *Vorlesungen über die christliche Moral, Dogmatik, Symbolik und Dogmengeschichte*, Berlin 1847-1849.

[8] Pr. prof. dr. Ioan G. COMAN, *Patrologie*, vol. I, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1984, p. 92.

[9] *Epistola* 42,5 în Jaques Paul MIGNE, *Patrologie cursus completus*, series latina, Paris, 1845 - P. L. XVI, col. 1125.

[10] *Commentarius in symbolum apostolorum auctore tyrannio Rufino Aquileiensi presbytero* în J. P. MIGNE, *Patrologie cursus completus*, series latina, Paris, 1849 - P. L. XXI, col. 335-386.

[11] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 32.

[12] „Noi nici n-avem, nici nu cunoaştem un Simbol al Apostolilor” (I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 32)

[13] Pr. prof. dr. Ioan G. COMAN, *Patrologie*, vol. I, p. 88.

de la Constantinopol (381), „poartă cu drept cuvânt numele de ecumenic pentru că este recunoscut de toate confesiunile şi sectele creştine, afară de Unitari. Pentru Biserica Orientală în special el este simbolul prin excelenţă, singurul întrebuinţat atât ca mărturisire de Botez, cât şi în serviciul liturgic şi în orice ocaziune în care se cere profesarea unei mărturisiri de credinţă”[14].

Simbolul atanasian, având 40 de articole, atribuit până în sec. al XVII-lea Sf. Atanasie cel Mare (295-373) este de fapt o operă mai târzie. „A început să fie atribuit Sf. Atanasie de abia din sec. VII-VIII şi se bucura de o mare reputaţie în Biserica apuseană meridională, când, în perioada carolingiană, era recitat de credincioşi după predica duminicală. Ca operă de compilaţie, acest symbol a putut primi, la un moment dat adaosul Filioque, lucru pentru care teologia catolică l-a tot citat mereu în favoarea dogmei Filioque”[15]. Acest simbol, numit *Quicumque*, după cuvântul de început, „datează de la sfârşitul secolului al V-lea, fiind elaborat cel mai devreme între anii 430-530...până în anul 1000 a fost cu totul necunoscut în Răsărit şi mai ales la greci”[16]. Aşa cum asertează autorul, „despre ecumenicitatea formală a simbolului nu poate fi nici într-un caz vorba, numai ecumenicitatea materială s-ar putea susţine şi acesta cu multe restricţiuni... o umbră de ecumenicitate se poate atribui simbolului, lăsând la o parte cuvântul Filioque şi versurile 1, 2, 26, şi 40 - pe baza faptului că el exprimă învăţătura despre Trinitate şi cele două naturi în persoana lui Iisus Hristos, într-o formă care stă mai presus de diferenţele confesionale. El reprezintă în esenţă, asupra acestor puncte, învăţătura din timpul de inseparaţiune a Bisericilor, dogma obiectivă a celor dintâi patru secole din creştinism până la Sinodul al IV Ecumenic”[17].

Partea a II-a: *Biserica Ortodoxă de Răsărit* debutează cu capitolul intitulat: *Introducere istorico-literară* în care I. Mihălcescu precizează: „numele «Biserica Orientală, sau de Răsărit», pe care îl poartă acestă Biserică, este un nume geografic, care arată locul ce ocupă Biserica noastră în sânul creştinismului pe scoarţa globului pământesc. «Ortodoxă» este predicatul ce noi înşine îl dăm Bisericii noastre, spre a o deosebi de celelalte comunităţi creştine, care s-a depărtat de la adevărata învăţătură a Evangeliei”[18], apoi face o incursiune succintă în istoria Bisericilor Ortodoxe, insistând asupra momentului dobândirii autocefaliei Bisericilor Rusă (1588), Greacă (1833), Sârbă (1878), Română (1885), Bulgară (proclamată în 1870, dar nerecu-

[14] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 34.
[15] Pr. prof. dr. Ioan G. COMAN, *Patrologie*, vol. III, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988, p. 122. În limba română a fost tradus pentru prima oară şi aşezat la sfârşitul Psaltirii Şcheiene (sec. al XVI-lea).
[16] Nestor VORNICESCU, *Primele scrieri patristice în literatura noastră*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1992, pp. 299-300.
[17] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 47.
[18] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 50.

noscută în acea perioadă), dar şi a Bisericilor vechi orientale necalcedonene: Armeană, Iacobită, Coptă, a Abisiniei (monofizite) şi Siriacă şi Tomită (nestoriene). De asemenea se face referire la începuturile şi consumarea Marii Schisme de la 1054 şi la încercările nereuşite de refacere a unităţii, cu observaţia că: „depărtarea între Ortodoxism şi Catolicism a devenit şi mai mare de la 1871 încoace, adocă de la proclamarea dogmei infailibilităţii papei, pe când spiritul protestant a pătruns împreună cu ştiinţa teologică şi se încetăţeneşte din ce în ce mai mult”[19].

Ultima secţiune a capitolului: *Izvoarele simbolice ale Bisericii Greco-Orientale* enumeră 3 dintre monumentele aspectului statornic al Sf. Tradiţii: „Deciziunile celor 7 Sinoade Ecumenice; Simbolul Niceno-Constantinopolitan, Liturghiile, în special a lui Gură de Aur şi a Marelui Vasile, dimpreună cu toate cărţile ce aparţin serviciului divin”[20], numite izvoare principale şi cărţile simbolice (*Mărturisirea lui Ghenadie Scholarios, Mărturisirea lui Mitrofan Kritopulos, Mărturisirea lui Petru Movilă şi Mărturisirea Patriarhului Dositei al Ierusalimului* - fiind expuse câteva amănunte pentru fiecare), cu precizarea că: „Mărturisirea lui Petru Movilă, este Mărturisirea κατ εξοχην a Bisericii Ortodoxe de Răsărit”[21] şi catehismele (care îi au ca autori pe Platon Levşin şi Filaret Drozov), numite izvoare secundare. Mărturisirile sau expunerile oficiale de credinţă ale Bisericii Ortodoxe sunt numite greşit *cărţi simbolice*, pentru că n-au valoare de simbol de credinţă, apărând în secolul al XVI-lea, în contextul frământărilor provocate de Reformă. „Ele au fost o necesitate stringentă în acea epocă şi li s-a simţit nevoia nu numai pentru lămurirea ortodocşilor, dar şi pentru partenerii occidentali”[22]. Acestea „au intrat în marele curent al Tradiţiei dogmatice dinamice. Nu sunt însă izvoare ale Tradiţiei dumnezeieşti sau apostolice, nici a celei apostolice, căci vremea apariţiei lor le refuză această aureolă. Ele formează unul din marile capitole ale Tradiţiei bisericeşti”[23]. Nu se face referire la Cele trei Răspunsuri ale Patriarhului ecumenic Ieremia al II-lea către teologii luterani din Tübingen.

Capitolul al II-lea: *Învăţăturile principale ale Bisericii Ortodoxe* aduce în atenţia cititorilor: dogma Sfintei Treimi, cosmologia, antropologia, soteriologia, învăţătura despre Biserică, învăţătura despre mistere (Sf. Taine), Cultul sfinţilor, al reliquiilor şi al icoanelor.

Învăţătura despre Sfânta Treime este centrală pentru Ortodoxie, „Cei mai însemnaţi părinţi bisericeşti, scriitori şi representanţi ai ştiinţei teolo-

[19] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 68.
[20] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 68.
[21] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 71.
[22] Ioan ICĂ, *Discuţii mai noi asupra unor probleme mai vechi în jurul Mărturisirilor de credinţă”* în vol. *Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 314.
[23] Prof. N. CHIŢESCU, Pr. Prof. I. PETREUȚĂ, Pr. Prof. Isidor TODORAN, *Teologia Dogmatică şi Simbolică*, vol. I, ed. a II-a, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 189.

gice în Răsărit ai depus cea mai mare parte din munca şi cunosciinţele lor în tratarea acestei dogme. Romano-Catolicii şi mai ales Protestanţii ai făcut din acesta un punct de acuzaţiune Bisericii nostre, că ea, adică, se ocupă numai cu chestiuni transcedentale şi cu totul abstracte, cum este chestiunea existenţei lui Dumnezeu, a Sfintei Treimi, etc. şi neglijează cu totul pe cele practice"[24]. Dogma Sf. Treimi este comună confesiunilor creştine, „atât Biserica nostră cât şi cea apusenă învaţă unitatea lui Dumnezeu, dar pe când a noastră plecă la unitate ca principiul, rădăcina şi sorgintea dumnezeirii, cea occidentală îşi ia refugiul la acestă idee numai spre a susţine consubstanţialitatea persoanelor în Sfânta Treime"[25]. Evident, deosebirea principală este învăţătura despre Filioque - purcederea Duhului Sfânt şi de la Fiul susţinută de romano-catolici şi protestanţi.

Secţiunii: *Creaţiunea* îi este acordată o singură pagină. Secţiunea despre antropologie, respingând ideile gnostice şi origeniste, vorbeşte despre constituţia dihotomică a omului, distincţia dintre chip şi asemănare, starea originară a omului, păcatul strămoşesc şi consecinţele lui: „întunecarea chipului lui Dumnezeu în om sau slăbirea şi întunecarea raţiunii. Nici una din facultăţile spirituale nu se nimiceşte prin păcat"[26], iar în privinţa originii sufletului omenesc adoptă creaţionismul.

> „învăţătura despre justificare e dedusă cu consequenţă strictă din învăţătura despre păcatul original. De vreme ce facultăţile intelectuale ale omului au fost numai slăbite, iar nu nimicite prin păcat - cum susţine Protestantismul - era firesc lucru ca în actul justificărei să i se recunoscă şi omului o parte activă"[27].

În subcapitolul despre soteriologie autorul îşi exprimă convingerea că „numai un sinergism, aşa cum învaţă Biserica noastră, dă fiecăruia din cei doi factori ai mântuirii - lui Dumnezeu şi omului - partea ce i se cuvine"[28]. Condiţiile mântuirii subiective sunt graţia (harul), credinţa şi faptele bune. Indentifică aici o influenţă a Teologiei apusene: „pentru ca meritele mântuitoare ale lui Hristos să fie imputate omului, cu alte cuvinte pentru ca el să fie de fapt justificat înaintea lui Dumnezeu..."[29].

Definiţia pe care o dă Bisericii este incompletă: „comunitatea religioasă morală a tuturor acelor care cred în Iisus Hristos şi urmează învăţătura lui aşa cum ni s-a predat de sfinţii Apostoli şi de sinoade"[30], dar elementele de eclesiologie sunt preţioase: predicatele Bisericii: una, sfintă, cato-

[24] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 76.
[25] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 79.
[26] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 83.
[27] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 86.
[28] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 87.
[29] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 87.
[30] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 89.

lică (universal, sobornicească) şi apostolică, capul unic Iisus Hristos, conducător Duhul Sfânt, infailibilitatea, succesiunea apostolică, autoritatea sinoadelor ecumenice, aspectul văzut şi nevăzut. Reţinem o poziţie interesantă: „întrucât se pâte vorbi de o prioritate de rang între Biserici, aceasta se cuvine Bisericii din Ierusalim pentru că din ea s-a răspândit Evanghelia în toată lumea, de aceea şi trebuie numită mama tuturor celorlalte Biserici. Se vorbeşte asemeni şi de un primat al Bisericii din Roma şi Constantinopol; acesta se întemeiază însă numai pe dispoziţiuni împărăteşti”[31].

Definiţia Sf. Taine este preluată din Mărturisirea Ortodoxă a Sf. Petru Movilă (Răspunsul la întrebarea 99 din partea I)[32]: „Misterul este un act instituit de Mântuitorul Hristos, care sub o formă văzută revarsă în sufletul credinciosului graţia nevăzută a lui Dumnezeu”[33]. De asemenea este redat un fragment din Răspunsurile Patriarhului Ieremia al II-lea unde Sf. Taine sunt comparate cu „o deschizătură sau uşă, care lasă să pătrundă soarele dreptăţii în întunericul acestei lumi, pentru a lumina pe cei demni”[34]. Apoi se detaliază despre fiecare dintre cele şapte Sfinte Taine: Botezul, Ungerea cu Sfântul Mir, Pocăinţa, Sfânta Euharistie, Preoţia, Căsătoria şi Maslul - definiţie, materie, primitor, săvârşitor, formula, insistându-se asupra necesităţii absolute a Botezului pentru mântuire a pedobaptismului, a caracterului de jertfă al Sf. Euharistii, cu privire la frecvenţa împărtăşirii se prevede: „creştinul e dator să se comunice cât se poate mai des, dar dacă acesta nu se poate, cel puţin o dată pe an e indispensabil”[35].

Se face distincţie între cultul absolut, latria, adorare care se cuvine numai lui Dumnezeu, Persoanelor Sf. Treimi, cultul relativ, inferior şi subordonat celui dintâi, de venerare, dulia, pe care îl aducem sfinţilor şi cultul de supravenerare, preacinstire sau hiperdulie, al Maicii Domnului. „Chemarea sau invocarea sfinţilor într-ajutor şi onoarea pe care le-o arătăm nu contrazice nicidecum prima poruncă a Decalogului, pentru că onoarea ce li se face lor e veneraţiune, iar nu adoraţiune sau latrie, care se cuvine numai lui Dumnezeu”[36]. Despre sfintele icoane, „cinstea dată imaginii sfinte se

[31] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 90.
[32] SFÂNTUL IERARH PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă a credinţei universale şi apostolice a Bisericii Orientale*, trad. de Prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Ed. Doxologia, Iaşi, 2012, p. 130.
[33] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 92. Autorul foloseşte atunci când expune învăţătura ortodoxă termenul mister (din grecesul μυστήριον) - Taină, ce se referă la partea interioară, iar atunci când prezintă învăţătura celorlalte confesiuni - Sacrament, cu referire la partea exterioară, la formă.
[34] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 93.
[35] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 97.
[36] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 99.

deduce din cinstea ce o dăm persoanei pe care o reprezintă, dar nu se confundă cu acesta”[37].

Partea a III-a: *Biserica Romano-Catolică* se deschide cu capitolul: *Introducere istorico-literară*. Biserica Romei are pretenţii de monarhie universală în conformitate cu cele „exprimate de Bonifaciu al VIII în bula sa *Unam sanctam* (1302) că: «Orice creatură care poartă grijă de mântuirea sa trebue neapărat să se supună Episcopului Roman»”[38]. Cu privire la Marea Schismă autorul afirmă: „ruptura dintre ambele Biserici era însă ceva inevitabil şi mai curând sau mai târziu trebui să aibă loc, pentru că în Apus domnea încă de mult un spirit cu totul diferit de cel din Orient şi numai ideea - foarte delicată - că Biserica este una a împidecat o separaţiune şi mai din vreme”[39]. În opinia sa, în Biserica Apusului, sistemul juridic „este rezultat din alianţa augustinismului cu Teologia lui Ciprian şi Tertulian”[40]. Sunt enumerate apoi izvoarele simbolice ale Bisericii Romano-Catolice: hotărârile unor concilii zise „ecumenice” (cele mai importante fiind cele de la Trident şi Vatican I), bule papale, catehisme (*Catechismus Romanus* şi *Professio fidei Tridentinae*) şi cărţi de cult (*Missale*, *Rituale*, *Breviarium*).

Romano-catolicii accentuează mai mult aspectul văzut al Bisericii, de societate organizată juridic, având ca scop răspândirea credinţei catolice în lume, mai puţin aspectul ei tainic, de organism teandric, mediu divin, organ al mântuirii. Aceasta este învăţătura ce rezultă şi din documentele Conciliului II Vatican. „La această unitate catolică a Poporului lui Dumnezeu... sunt chemaţi aşadar, toţi oamenii; cu ea se află în relaţie, în diferite feluri, şi pentru ea sunt meniţi atât credincioşii catolici, cât şi ceilalţi care cred în Cristos, precum şi absolut toţi oamenii chemaţi la mântuire prin harul lui Dumnezeu”[41]. Teologii romano-catolicii „împart pe toţi creştinii care nu sunt supuşi acestei Biserici în două clase, ambele eretice. Pe unii îi numesce eretici materiali, care sunt într-adevăr eretici şi pradă rătăcirii...şi eretici formali adecă aceia care se opun în deplină cunoscinţă de causa doctrinei Bisericii Romane şi nu voesc a face parte din sinul ei”[42]. Biserica cea una a lui Hristos „subzistă în Biserica Catolică, cârmuită de urmaşul lui Petru şi de episcopii în comuniune cu el”[43].

În privinţa ierarhiei, doctrina catolică are ca specifice: primatul şi infailibilitatea papală. Cu privire la aceasta, autorul constată: „nonsensul

---

[37] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 101.
[38] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 106.
[39] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 109.
[40] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 113.
[41] *Lumen Gentium* 13 în *Conciliul Ecumenic Vatican II. Constituţii, decrete, declaraţii*, ed. revizuită, Arhiepiscopia Romano-catolică de Bucureşti, 2000, p. 71
[42] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 124.
[43] *Lumen Gentium* 8 în *Conciliul Ecumenic Vatican II*, p. 65

cel mai cras îl comite Biserica Romană condiţionând şi legând infalibilitatea Bisericii de persoana Papei”[44]. Catolicismul face o separaţie între cler şi popor, Biserica învăţătoare şi cea ascultătoare.

În relaţia Scriptură - Tradiţie - Biserică, „ceea ce caracterizează în mari trăsături doctrina Bisericii Romano-Catolice despre Sfinta Scriptură este dezbrăcarea totală a acesteea de orice autoritate şi putere, dacă nu este în mânile ierarhiei, sau condiţionarea ei absolută de Biserică ca extremă opusă spiritului prea liberal şi democratic din Protestantism”[45], iar hotărârile papilor au valoare de tradiţie dumnezeiască, fiind adăugate învăţături noi prin proclamare de către suveranul pontif.

Potrivit doctrinei catolice, în starea primordială omul trăia în *justitia originalis*, constituţiei lui naturale - starea de natură pură (suflet şi trup), care formau o fiinţă antagonică fiindu-i adăugate *dona supernaturalia*. Este o diviziune fără temei biblic sau patristic. „Dacă lui Adam nu i s-ar fi dat *donum superaditum*, în virtutea căruia, partea materială din el să se supună părţii intelectuale, atunci ar fi simţit şi el în sine procesul revoltei cărnii contra raţiunii şi ar fi asistat de sigur la triumful ei, dar acesta nu i s-ar fi socotit ca păcat. Pentru că însă i s-a dat donum superaditum ca ajutor al raţiunii contra materiei şi cu toate acestea el tot a lăsat ca raţiunea să fie învinsă de materialitate, de aceea i se impută slăbiciunea sa ca păcat”[46].

În secţiunea: *Justificarea sau sfinţirea*, este enunţată, pe scurt teoria satisfacţiei substitutive formulate de Anselm de Canterbury în lucrarea *Cur Deus homo?*: „Hristos a intervenit pentru noi, a ridicat vina păcatului ce plana asupră-ne şi ne a restabilit în starea de nevinovăţie, plătind cu preţul vieţii sale vina noastră. Satisfacţiunea adusă de Hristos poate fi privită de Dumnezeu sau ca «acceptatio» adică el acordă cuiva mântuirea numai pe baza meritelor Mântuitorului”[47]. Potrivit învăţăturii romano-catolice „*causa efficiens* a justificării este Dumnezeu, *causa meritoria* Mântuitorul Hristos, *causa instrumentalis* Botezul şi penitenţa, iar *causa finalis* preamărirea lui Dumnezeu şi viaţa eternă a omului”[48]. Teoria catolică a transformat cu totul relaţia de iubire a omului cu Dumnezeu într-un raport contractual. Tot ceea ce face omul nu mai face din iubire, din nevoia de comuniune, ci din dorinţa de a obţine răsplata, care-i revine automat în urma faptelor bune săvârşite pe temeiul dreptăţii[49].

---

[44] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 126.
[45] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 134.
[46] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 150-151.
[47] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 153.
[48] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 157.
[49] Pr. conf. dr. Ștefan Buchiu, *Dogmă și teologie*, vol. II, Ed. Sigma, București, 2006, p. 95.

În accepţiunea lui Ion Mihălcescu, formula scolastică «ex opere operato» „are în Romano-Catolicism următorul înţeles: Sacramentele comunică o putere dumnezeiască, care se dă omului numai în virtutea meritelor câştigate de Hristos pentru omenire. Acestă putere nu poate fi nici într-un fel produsă de om, ci se dă numai de Dumnezeu. Omul poate numai să primescă acestă putere, dacă se căieşte de greşelile sale, doreşte ajutorul dumnezeiesc şi crede în el, dar a produce acestă putere prin propriile sale forţe nu e în stare. Mijlocul prin care se comunică graţia justificatoare cuprinsă în sacramente este îndeplinirea acelor acte externe, care poartă în de comun numele de sacramente. Acestă acţiune exterioară se numeşte «opus operatum», pentru că fiinţa ei constă în împărtăşirea graţiei «ex opere operato»[50].

Formula Botezului îl arată pe preot ca săvârşitor al Tainei: *Ego te baptizo*. Săvârşirea se poate face prin cufundare, turnare sau stropire. În decursul secolelor al XII-lea-al XIII-lea a apărut în Apus separarea între Tainele de iniţiere, Sacramentul Confirmării administrându-se la adolescenţă, după o perioadă de catehizare. Autorul reliefează „ideea care zace la baza întregului sistem episcopal, că adică Episcopul singur reprezintă Biserica, numai el este purtătorul oficiilor bisericeşti şi dispensatorul sacramentelor, iar preotul numai un suplinitor sau delegat al său, conduce la separarea confirmaţiunii de actul Botezului”[51], iar „susţinerea că punerea mânilor Episcopului ar forma materia confirmaţiunii a fost înlăturată şi chrisma se consideră acum ca materie a acestui sacrament”[52].

Pentru Taina Pocăinţei, „aci formează materia cele trei acte ale penitenţii: *contritio*, *confessio* şi *satisfactio*...Forma sacramentului o formează cuvintele preotului: «Ego te absolvo...”[53]. Doctrina despre indulgenţe şi practicarea vânzării lor denaturează grav natura Tainei, în care se iartă, de fapt integral toate păcatele cu vină şi pedepsele lor; dar denaturează şi caracterul epitimiilor. După romano-catolici, „indulgenţele nu pot fi acordate în mod gratuit, pentru că iertarea pedepselor temporale numai din îndurare şi fără despăgubire ar fi o ofensă a dreptăţii dumnezeieşti...Biserica scuteşte de asemenea satisfacţiuni împrumutând din meritele lui Hristos şi ale sfinţilor, dar cel scutit trebuie să dea în schimbul acestora sau o sumă de bani pentru un scop de binefacere, sau să îndeplinească o altă obligaţiune impusă lui de Biserică”[54].

În cazul Euharistiei, „forma sacramentului consistă din cuvintele care compun formula de consacraţiune. Acesta e pentru pâne: «Acesta este corpul

[50] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 167.
[51] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 171.
[52] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 172.
[53] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 173.
[54] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 176.

meu»... şi pentru vin: «Acesta este paharul sângelui meu...Cu pronunţarea acestei formule pâinea şi vinul se transformă în corpul şi sîngele Domnului”[55]. Astfel, „în timp ce accidenţii (pâinea şi vinul) rămân neschimbaţi, substanţa acestora se schimbă în Trupul şi Sângele lui Hristos”[56]. Potrivit teoriei concomitenţei, ce-l are ca autor pe Toma d'Aquino, împărtăşirea laicilor se face numai cu pâine (nedospită, ostia).

Timp îndelungat, până la Conciliul II Vatican, Biserica romano-catolică a administrat Taina Sf. Maslu doar bolnavilor aflaţi pe patul de moarte, numită *extrema unctio*, „acest sacrament este completarea sacramentului penitenţei. El se administreză numai bolnavilor, care se află în pericolul vieţii”[57].

Legat de cultul sfinţilor, autorul menţionează practicile străine de Ortodoxie: cultul inimii lui Iisus, a inimii Sfintei Fecioare, al celor cinci rane sfinte, dogma concepţiunii nepătate a Maicii lui Dumnezeu[58], precum şi faptul că „din secolul al XI canonizarea, sau trecerea în albumul ori canonul sfinţilor se consideră ca un drept al Papilor”[59].

La finele acestei părţi sunt enumerate veşmintele preoţeşti: humerale, alba, cingulum, maniăula, stola şi casual şi sunt descries pe scurt părţile serviciului liturgic al messei: ante-mesa, offertorium, canon missae, communio şi post-communio[60]. Având în vedere novenele, rozarul, drumul Crucii sau exerciţiile spiritual, viitorul Mitropolit Irineu constată: „raportul omului cu dumnezeirea, exprimat în rugăciune, nu mai e ceva intern, izvorât din adâncul convingerii şi al cerinţelor sufleteşti, ci numai ceva venit din afară, împlinirea unei legi al cărei gardian e Biserica. De aceea, nu căldura sentimentului cu care cineva se roagă şi curăţia intenţiunii de care e însufleţit, decid asupra valorii unei rugăciuni, ci cantitatea: lungimea ei şi numărul de câte ori s-a repetat”[61]. Pe de altă parte, „ţinta finală a vieţii morale în Romano-Catolicism, privită în ultima linie, e ceva egoistic: câştigarea de merite pentru viaţa eternă şi uşurarea sau înlăturarea cu totul a pedepselor temporale pentru păcat...nu preamărirea lui Dumnezeu, ci numai satisfacerea interesului nostru personal de a ne asigura de veşnicie e mobilul acţiunii morale”[62].

---

[55] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 180.
[56] Pr. Viorel SAVA, *Sfintele Taine în tradiţia liturgică romano-catolică: prezentare şi evaluare din perspectivă ortodoxă*, Ed. Performantica, Iaşi, 2007, p. 55. „Prin puterea divină... toată substanţa pâinii este schimbată în toată substanţa Trupului lui Hristos şi toată substanţa vinului în toată substanţa Sângelui lui Cristos. De aceea, această conversio, această schimbare nu este schimbare a formei, ci a substanţei” (TOMA DE AQUINO, *Summa theologica* III, q 75 a 2 resp., Bologna, 1989).
[57] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 189.
[58] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 196.
[59] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 194.
[60] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 198-200.
[61] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 201.
[62] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 203.

Partea a IV-a: *Protestantismul* are o *Introducere istorică* în care se face referire la Reformă - evenimentele din secolul al XVI-lea care au condus la ruperea de Roma a unei părţi masive a populaţiei şi apariţia unor noi confesiuni cu diferite învăţături şi forme de organizare şi la personalităţile marilor reformatori: Martin Luther, Ulrich Zwingli şi Jean Calvin. Ion Mihălcescu formulează aici o definiţie a Bisericii, conform învăţăturii protestante: „e un agregat de indivizi singuratici, care pretind că fiecare în parte stă în legătură imediată şi personală cu Hristos, fără a se simţi uniţi cu toţii într-un tot şi nerecunoscând altă autoritate decât Sfinta Scriptură”[63]. Fiecare credincios dobândeşte mântuirea printr-un contact nemijlocit cu Hristos în Duhul Sfânt, neavând trebuinţă de Biserică, aceasta nemaiavând astfel nici o semnificaţie soteriologică.

Capitolul *Izvoarele simbolice* prezintă cu unele amănunte cărţile simbolice ale luteranismului: *Catehismul Mare* şi *Catehismul Mic* ale lui Luther, *Confessio Augustana*, *Apologia Confessionis Augustanae*, *Articolele Smalcaldice*, *Formula de Concordie*, precum şi cele ale Bisericii Reformate: *Articuli sive conclusiones*, *Theses Bernenses*, *Fidei ratio*, *Fidei expositio*, *Confessio tetrapolitana*, *Confessio Basileensis Prima sau Mulhusana*, *Confessio Helvetica Prior sau Basileensis posterior*, *Adevărata mărturisire a servitorilor Bisericii din Zurich* (scrise sub influenţa lui Zwingli), *Catechismus Genevensis*, *Consensus Tigurinus*, *Consensus Genevensis*, *Confessio Gallicana*, *Confessio Belgica*, *Confessio Scoticana*, *Confessio Hungarica sau Czengerina*, (scrise sub influenţa lui Calvin), *Cele 39 de articole ale Bisericii episcopale din Anglia*, *Catehismul de Heidelberg (Catechesis Palatina)*, *Confessio Helvelica posterior*, *Canonele sinodului din Dortrecht*, *Confesiunea Westminsteriană sau Puritanică* (scrieri independente), cu precizarea că: „cărţile simbolice sunt compuse - mai ales în Luteranism - în cea mai mare parte pentru a împăca neînţelegerile dintre diferitele partide, care ameninţau a distruge cu disputele lor opera Reformaţiunii încă din leagăn, de aceea sunt în unele părţi şi faţă de unele partide prea concesive, în altele prea conservative”[64].

În capitolul: *Învăţătura Protestantismului* autorul reliefează principiul formal al Protestantismului *Sola Scriptura* şi principiul material *sola fide*. „Noi credem că aceste Sfinte Scripturi conţin toată plinătatea voii lui Dumnezeu şi că tot ce trebuie să creadă omul pentru a fi mântuit este cuprins în învăţătura lor. Şi deoarece tot ce priveşte modul în care ne cere Dumnezeu să-l slujim este redat în Biblie cu lux de amănunte, oamenii, fie ei şi Apostoli, nu trebuie să aducă alte învăţături”[65]. Biblia este singura autoritate, supremă, deplină în

[63] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 212.
[64] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 217.
[65] *Confesiunea belgiană,* art. VI în *Confesiunea belgiană. Canoanele de la Dordrecht*, trad. de Constantin Moisa, Ed. Stephanus, Bucureşti, 1997, p. 11.

materie de credinţă, ea se interpretează prin sine înseşi. „La Luterani principiul scripturistic are mai mult o însemnare regulatoare negativă în înţelesul că ceea ce nu e contra Scripturii e pentru Scriptură, pe când la Reformaţi are mai mult o însemnare pozitivă, că adică orice învăţătură trebuie dedusă direct din Scriptură şi ce nu e pentru Scriptură e contra ei”[66].

Biserica cea adevărată este în mod esenţial nevăzută, interioară, *Eclesia invisibilis*, concept pus în circulaţie de Ulrich Zwingli, Biserica celor aleşi, cunoscuţi doar de Dumnezeu. Caracterul văzut al Bisericii este minimalizat până la desfiinţare. Potrivit reformatorilor, „Biserica invizibilă, care îi cuprinde pe toţi cei aleşi coincide cu Trupul lui Hristos, ceea ce nu este cazul cu Biserica văzută, cel puţin în măsura în care ea este obligată să-i admită în interiorul său pe cei păcătoşi... Biserica ni se prezintă sub două aspecte bine distincte - una este obiectul credinţei, cealaltă obiectul experienţei sau una reprezintă Biserica pe care Dumnezeu a voit-o, cealaltă Biserica care ni se înfăţişează... nu rezultă că există două Biserici”[67].

Eclesiologia protestantă clasică este formulată în Confessio Augustana, art. VII care stabileşte şi unele criterii sau semne văzute ale Bisericii nevăzute: „Biserica este societatea sfinţilor, în care se predică Evanghelia curat şi se administrează drept sacramentele”[68].

Dacă mântuirea se realizează numai prin credinţă (sola fide), rezultă că orice intermediar între om şi Dumnezeu nu-şi are raţiunea de a exista. „Toţi creştinii sunt învestiţi cu puterea spirituală a darului preoţiei de îndată ce au primit botezul şi între ei nu există nici o deosebire decât aceea a dregătoriei sau funcţiunii. Dacă se vorbeşte de un oficiu sacerdotal, acesta este numai o instituţiune curat omenească: însărcinarea ce comunitatea o dă anumitor persoane de a predica şi administra sacramentele - în numele ei”[69]. Reformatorii şi cărţile simbolice au contestat faptul că Hirotonia (*ordo*) ar fi sacrament, recunoscând-o doar ca o chemare şi instituire a unui oficiant. „Preoţia şi slujirea bisericească sunt lucruri cu totul deosebite, cea dintâi este comună tuturor credincioşilor, cealaltă însă nu...Nu există în Noul Testament o preoţie care are ungere exterioară, veşminte sfinte şi celelalte ceremonii care fiind tip a lui Hristos au fost suprimate de El după ce le-a împlinit pe toate. Rămâne un singur preot în veac...şi ca să nu uzurpăm, ceva de la El nu dăm numele de preot nimănui dintre slujitori”[70].

---

[66] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 243.

[67] François WANDEL, *Calvin. Sources et évolution de sa pensée religieuse,* Ed. Labor et Fides, Genève, 1985, p. 225.

[68] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 250.

[69] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 255.

[70] *Confessio Helvetica*, art. XVIII în E.F. Karl MÜLLER (ed.), *Die Bekenntnischriften die Reformierten Kirche in autentischen Texten mit geschichtlicher Einleitung und Register*, A. Deichertische Verlagsbuchhandlung, Leipzig, 1903, p. 202.

Cu privire la starea originară a omului, „starea de inocenţă, dreptate şi sfinţenie, care forma fericirea şi perfecţiunea primului om înainte de căderea în păcat, sau cu un cuvânt justitia originalis e, după Protestanţi, o însuşire naturală a firii omului, ceva dat lui de la creaţiune sau concreat”[71]. În conformitate cu acestea căderea ar fi imposibilă. Strâns legată de starea primordială este învăţătura despre căderea în păcat şi urmările ei. În Protestantism, „faţă de Dumnezeu şi mântuirea sa sufletească omul e cu totul mort, nu mai are în sine nici o putere. Acesta rezultă mai întâi din aceea, că chipul lui Dumnezeu în om - care constituie esenţialmente natura raţională a omului şi în virtutea căruia el cunoaşte pe Dumnezeu, se teme de el şi se încrede în el - a fost nimicit prin căderea în păcat”[72]. Din aceste afirmaţii total eronate ale antropologiei protestante, Ion Mihălcescu desprinde trei concluzii pertinente: „I. Nu mai poate fi vorba de păcat de la Adam şi până la Hristos, şi răul moral se transformă în fizic. Cum putea omul păcătui, dacă el nu mai poseda nici cea mai întunecată cunoştinţă despre Dumnezeu şi voia sa, dacă nu mai avea puterea de a voi binele, dacă nu mai era liber. II. După renaştere, omul ar trebui să fie restabilit în toate drepturile: şi prerogativele naturii sale dinainte de căderea în păcat şi prin urmare să privească lumea cu acelaşi ochi al minţii senin, curat şi nevinovat ca şi primul om... III. Dumnezeu apare ca un tiran şi despot absolut, purtarea sa nejustificabilă faţă de păgâni până la venirea lui Hristos, pentru că lasă să piară timp de mii de ani nenumărate generaţiuni fără a le veni în ajutor”[73].

Autorul a înţeles foarte corect că „punctul central în Dogmatica protestantă îl formează doctrina despre justificare”[74], iar „ ceea ce constitue deosebirea esenţială între Luterani şi Reformaţi relativ de justificare este doctrina despre predestinaţiune, singura care garanteză la aceştia din urmă siguranţa justificării”[75]. Actul justificării este ceva exterior, declaratoriu, juridic, de transformare formală, nu reală, nu din păcătos în drept, ci din necredincios în credincios. „Dumnezeu declară pe cel ce crede în cuvântul Evangheliei de drept, acesta în virtutea meritelor lui Iisus Hristos, dar fără ca credinciosul să fie drept şi de fapt: deşi declarat liber de vina şi pedepsa păcatului original, totuşi el nu e liber de păcat... Tot procesul renaşterii spirituale este prin urmare un act exclusiv dumnezeiesc, în care omul e numai pasiv”[76]. Acest lucru îl spunea şi Calvin: „îndreptăţit prin credinţă este cel care, separat de dreptatea faptelor înţe-

[71] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 263.
[72] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 264.
[73] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 266-267.
[74] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 240.
[75] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 290.
[76] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 273.

lege dreptatea lui Hristos prin credinţă, şi îmbrăcat în ea, apare înaintea lui Dumnezeu nu ca un păcătos, ci ca un om drept”[77]. În consecinţă, „omul nu ia nici o parte activă la justificarea sa, n-are nici un merit în dobândirea ei”[78]. Omul este îndreptat printr-un *credo*, spus către Dumnezeu, *per fidem*. „Singură credinţa este mijlocul şi organul prin care primim pe Mântuitorul Hristos şi prin Hristos, dreptatea aceea, care poate să suporte judecata lui Dumnezeu, fiindcă credinţa aceea se socoteşte întru dreptate…iar faptele bune urmează credinţei adevărate (dacă nu este o credinţă moartă, ci vie) ca roadele pomului bun…”[79].

Predestinaţia, a apătut în gândirea speculativă occidentală înainte de Reformă, având rădăcini în determinismul şi fatalismul păgân. „Numim predestinare decretul etern al lui Dumnezeu prin care El a făcut o înţelegere cu Sine Însuşi şi prin care a decis ce să devină fiecare om, căci nu toţi sunt creaţi în aceleaşi condiţii, mai exact, viaţa eternă este stabilită mai dinainte pentru unii, condamnarea eternă pentru alţii. Prin urmare, deoarece fiecare om a fost creat într-un scop sau altul, noi vorbim despre el ca despre o persoană predestinată pentru viaţă sau moarte”[80]. Astfel la sola fide se adaugă şi sola gratia un monoergism haric, monologul lui Dumnezeu cu El Însuşi.

La protestanţi nu mai poate fi vorba de Sfintele Taine ca mijlocitoare ale harului. De aceea ei, chiar dacă mai păstrează unele Taine (Botezul şi Euharistia, la luterani şi Absoluţiuna sau penitenţa) le dau alt înţeles… le socotesc simple semne ale promisiunilor dumnezeieşti pentru deşteptarea şi întărirea credinţei, care singură mântuieşte[81]. Astfel se exprimă şi Ion Mihălcescu „elementele teorii asupra sacramentelor sunt formulate sub o influenţă directă a învăţăturii, că numai credinţa pune şi întreţine pe om în legătură cu Dumnezeu…numai aşa înţelegem rolul puţin important al sacramentelor în Protestantism”[82].

---

[77] Jean CALVIN, *Institutio christianae religionis. Învăţătura religiei creştine* III, 11, vol. I, trad. de Daniel Tomuleț și Elena Jorj, Ed. Cartea Creştină, Oradea, 2003, p. 852.
[78] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 272.
[79] *Formula Concordiae*, I, III, 2 în J. T. MÜLLER (ed.), *Die Symbolischen Bücher der evangelisch-luterischen Kirche deutsch und lateinisch*, Zwolfte Auflage, Druck und Verlag von C. Bertelsmann in Gütersloh, 1928, p. 528.
[80] J. CALVIN, *Institutio christianae religionis* III, 21, vol. II, trad. de Daniel Tomuleț și Elena Jorj, Ed. Cartea Creştină, Oradea, 2003, p. 93.
[81] Prof. Diac. Em. VASILESCU, *Sfintele Taine (generalităţi şi controverse interconfesionale)* în Studii Teologice, an II (1950), nr. 1-2, p. 22. Sacramentul „este un semn exterior prin care Domnul pecetluieşte conştiinţa noastră cu promisiunile bunăvoinţei Lui faţă de noi, ca să ne sprijine credinţa, iar noi, la rândul nostru, ne arătăm prin el pietatea în prezenţa Domnului şi a îngerilor Săi şi înaintea oamenilor…putem numi sacramentul o dovadă a harului divin faţă de noi, har confirmat printr-un semn extrior, cu atestarea mutuală a pietăţii noastre faţă de El” (J. CALVIN, *Institutio christianae religionis* IV, 14, vol. II, p. 457).
[82] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 292-293.

Se poate vorbi de sacramente, doar acolo unde cuvântul Scripturii pentru fundamentarea lor este foarte clar, în cazul Botezului apa este cuprinsă în cuvânt: „Botezul nu este numai apă, ci apă sfinţită prin porunca lui Dumnezeu şi legată de Cuvântul lui Dumnezeu”[83]. În Teologia reformată „pentru Zwingli, Botezul e un simplu act de mărturisire, sau un semn de obligaţiune, prin care cel ce se botează arată, că voieşte să începă o nouă viaţă. Pentru Calvin e o simplă garanţie, prin care, cel botezat primeşte încredinţarea, că Dumnezeu îl este tată în Iisus Hristos şi că l-a ales şi predestinat din vecie pentru fericire, că el (Dumnezeu) împlineşte în sufletul său actul pe care îl preînchipuieşte sacramentul numai în mod extern”[84], aşa cum scria în opera sa de căpătâi: „Botezul este semnul iniţierii prin care suntem primiţi în societatea Bisericii, astfel ca, altoiţi în Hristos, să putem fi număraţi printre copiii lui Dumnezeu...Botezul ar trebui să fie un simbol şi o dovadă a purificării noastre; sau este ca un document pecetluit care confirmă că toate păcatele noastre sunt abolite, suspendate şi şterse în aşa măsură încât nu pot ajunge niciodată înaintea ochilor Săi, nu pot fi evocate, şi nici nu pot fi aduse drept capete de acuzare împotriva noastră”[85].

Martin Luther învaţă prezenţa reală a lui Hristos în Euharistie, emiţând „teoria aşa zisă a impanaţiunii, susţinută de Occam, că adică pânea şi vinul nu se prefac în corpul şi sângele Domnului, ci numai îl cuprind în sine”[86]. Învăţătura aceasta o cuprinde cartea simbolică fundamentală a luteranismului: „Despre Cina Domnului învăţăm că sub chipul pâinii şi a vinului este prezent împărtăşit şi primit acolo real adevăratul trup şi sânge al lui Hristos”[87]. Ion Mihălcescu, profesorul de Teologie de mai târziu, este de părere că „Luther ar fi tăgăduit bucuros, cum însuşi mărturiseşte mai târziu, prezenţa reală a lui Hristos în Euharistie, dar textul biblic de instituirea sacramentului i se părea prea clar pentru a putea îndrăzni să-l interpreteze altfel”[88].

Zwingli se situează pe o poziţie mai radicală cu privire la Euharistie - şi la sacramente în genere -, susţinând că nu poate fi vorba de o prezenţă reală, nici măcar spirituală, ci doar simbolică. El „consideră Euharistia numai ca un act de mărturisire şi ca o reamintire a ultimei cine a Mântuitorului împreună cu Apostolii săi. Nimic nu poate fi supranatural în Euharistie. A vorbi despre o gustare spirituală, sau despre un corp spiritual, invizibil, este nu

---

[83] Dr. Martin LUTHER, *Catehismul mic cu scurte explicaţii*, trad. de J. Moscovici, Ed. Logos şi Dansk Balkan Mission, 1996, p. 99.
[84] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 303-304.
[85] J. CALVIN, *Institutio christianae religionis,* IV, 15, vol. II, p. 484.
[86] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 304.
[87] *Confessio Augustana* X în *Die Symbolischen Bücher der evangelisch-luterischen Kirche*, p. 41.
[88] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 304.

numai contra raţiunii, dar şi contra credinţei, care se fortifică numai prin primirea Sf. Spirit, iar nu prin gustare de pâne şi vin”[89].

Jean Calvin încearcă să ţină calea de mijloc între luterani şi zwinglieni, vorbind despre o prezenţă virtuală (simbolic-spiritualistă), „De la lucrurile fizice prezentate în sacrament suntem conduşi printr-un fel de analogie la lucrurile spirituale. Astfel când pâinea este dată ca un simbol al Trupului lui Cristos, trebuie imediat să înţelegem această comparaţie: după cum pâinea hrăneşte, susţine şi păstrează viaţa trupului nostru, tot aşa trupul lui Hristos este singura hrană care ne fortifică şi ne înviorează sufletul”[90]. Această învăţătură trebuie pusă în relaţia cu cea despre predestinaţie. „Sacramentul e eficace bineînţeles numai pentru cei aleşi. Celor nealeşi li se oferă corpul lui Hristos, dar nu-l pot primi pentru că n-au credinţă, şi dacă sunt condamnaţi, e numai pentru că mărturisesc când se decid a primi sacramentul, că Hristos singur e mântuitor, ceea ce ei nu cred”[91].

În ultima secţiune *Cultul divin* în Protestantism, autorul conchide în urma aspectelor doctrinare expuse, căci fiecare confesiune are formele ei de cult caracteristice, adecvate dogmei, sacrificiul liturgic fiind înlăturat, „orice pompă exterioară, cum şi cultul sfinţilor, ca intermediatori între creştinii în viaţă şi Dumnezeu, cultul reliquiilor şi al icoanelor, nu-şi mai aveau raţiunea în faţa misticismului protestant, care crede a pune pe om în comunicaţiune directă cu Dumnezeu, Tatăl ceresc, prin intermediul unic al Fiului Său, Mântuitorului nostru. A mai admite asemenea lucruri ar fi o înjosire a conştiinţei religioase, deşteptată prin Reformaţiune”[92].

În această valoroasă lucrare, diferenţele interconfesionale sunt expuse sistematic, argumentarea scripturistică este bogată, nu lipseşte nici cea patristică, fiind utilizate citate din Sf. Părinţi şi scriitori bisericeşti precum: Tertulian, Sf. Ciprian al Cartaginei, Sf. Vasile cel Mare, Fer. Augustin, Sf. Ioan Damaschinul. Expunerea materialului din prezentul Compendiu ca şi lecţiile din manualele ale căror autor este şi cursurile universitare susţinute de marele magistru al Bisericii noastre, „au păstrat linia tradiţională trasată de Sfântul Chiril al Ierusalimului, Ioan Damaschin, etc, adică aceea a unei explicaţii simple, raţionale şi simbolice, pe temeiuri biblice şi patristice”[93]. Cum era firesc, sunt folosite Mărturisirile ortodoxe de credinţă ale secolelor al XVI-lea - al XVII-lea: *Mărturisirea de credinţă a Patriarhului Ecumenic Ghenadie al II-lea Scholarios, Răspunsurile Patriarhului Ecumenic Ieremia*

[89] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, pp. 305-306.
[90] J. CALVIN, *Institutio christianae religionis* IV, 17, vol. II, p. 543.
[91] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 310.
[92] I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie Simbolică*, p. 311.
[93] Prof. Nicolae CHIȚESCU, *In memoriam: la treizeci de ani de la trecerea la cele veşnice a profesorului de teologie şi Mitropolitului Ioan Irineu Mihălcescu* în Studii Teologice, an XXX (1978), nr. 3-4, p. 339.

al II-lea către teologii luterani din Tübingen, Mărturisirea Bisericii Sobornicești şi Apostolice de Răsărit a lui Mitrofan Kritopulos, *Pavăza Ortodoxiei* - Mărturisirea lui Dositei al II-lea Nottara şi, nu în ultimul rând, *Mărturisirea Ortodoxă* a Sf. Mitropolit Petru Movilă al Kievului din care citează de 6 ori[94].

Influenţa raţionalismului apusean pe parcursul expunerii este evidentă, ceea ce nu trebuie să ne mire, deoarece sfârşitul secolului al XIX-lea şi primii ani ai secolului al XX-lea este considerat de către succesorul lui Ioan Mihălcescu la catedra de Teologie Dogmatică a Facultăţii de Teologie din Bucureşti: „veacul marilor crize ale spiritului european şi odată cu el al Teologiei noastre ortodoxe... ştiinţa teologică profesată în învăţământul superior al epocii despre care vorbim nu e altceva decât împrumut din cultura germană, rectificat mai mult sau mai puţin în duhul doctrinei ortodoxe”[95].

Sesizăm utilizarea terminologiei latine specifice Bisericii romano-catolice: Sf. Spirit, graţie, etc. Este corect redată şi ortografiată terminologia latină şi greacă.

Metoda de lucru folosită este cea simbolică sistematică, prezentând trei sisteme dogmatice succesive: ortodox, catolic şi protestant în ansamblul lor, ceea ce îngreunează comparaţia şi evidenţierea deosebirilor doctrimare.

Meritul lui Ion Mihălcescu (doctorand în momentul elaborării compensiului, apoi profesor de Teologie şi ierarh al Bisericii noastre) a cărui însuşire de seamă a fost originalitatea, este că „a făcut cunoscută Teologia ortodoxă în Apus, iar pe de altă parte a scos-o de sub influenţa protestantă, şi a prezentat-o aşa cum este ea... a preluat metoda şi limba, instrumentele de lucru în general, pe care întorcându-se în ţară le-a folosit pentru punerea în circulaţie a învăţăturii ortodoxe prin cărţile de dogmatică, catehismele şi manualele pe care le-a scris...în lucrările alcătuite de Mihălcescu, acesta a venit cu idei şi cu un mod de abordare nou, a creat chiar discipline noi”[96]

Deşi scris cu mai bine de un veac în urmă, timp în care s-au făcut progrese importante în nuanţarea deosebirilor doctrinare între cele trei mari confesiuni creştine, compendiul lui Ion Mihălcescu, prima Simbolică românească îşi păstrează actualitatea.

---

[94] În Prefaţă, autorul mărturiseşte că aflându-se la Berlin în perioada în care a redactat compendiul: „N-am avut cu mine nici măcar vreun manual de Dogmatică ortodoxă, numai *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă (ediţiunea Sfintului Sinod) şi celelalte cărţi simbolice ale Bisericii noastre” (p. 6). Teologul grec Ioannis Mesolaras (1857-1942) publica în 1901 prima *Simbolică* ortodoxă (Συμβολικη της Ορθοδοξου ανατολικης εκκλησιας), lucrare despre care Mihălcescu scria, în acelaşi loc: „am comandat-o la Athena, dar nici până azi n-am mai primit-o” (p. 6).

[95] Prof. Nichifor CRAINIC, *Irineu Mihălcescu* în Studii Teologice, an VII (1938-1939), nr. 1, pp. 5-6.

[96] Pr. Ion VICOVAN, *Ioan Irineu Mihălcescu - „Apostol al teologiei româneşti”*, vol. I, Ed. Trinitas, Iaşi, 2006, pp. 56-57.

PEACE AND ITS MEANING ACCORDING TO FR. DUMITRU STĂNILOAE (1903-1993)*

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

Abstract.
Fr. Dumitru Stăniloae is for sure the most important Romanian theologian of all times. Among the topics approached in his works, peace is, for sure, one of his important themes. I will try there to analyse his vision on this topic and to distinguish between the two levels of the way he understands peace namely the practical and the theoretical one. For the second part, the focus will be rather on the articles published in the interwar period, where the perspective will not be only a theological one, but also with references to the social, cultural, historical and political realities, a fact that will not be any more encountered in his work belonging to Communist period, because the censorship will not allow it. I will try to emphasize there the way how he saw peace in relationship both with the spiritual life, freedom, idea of community and nation, or with outcomes like the monastic or the hermitic life.

Keywords: *Nation, community, freedom, love, Telegraful Român.*

1. Introduction

Theologian with a rich work, Father Dumitru Stăniloae is still revisited until nowadays. His approaches on patristics, dogmatic, history of Christianity, spirituality, ecumenism or philosophy come to rise questions for the contemporary reader and to challenge for reflection. In the same time, the way how he understood the perennial message of the Fathers of the Church makes him very actual after three decades from his departure.

* Paper presented at the Symposium: *Church, Education and Multicultural Society / Église, éducation et société multiculturelle / Biserică, educaţie şi societate multiculturală - in honor of Rev. Fr. Dumitru Stăniloae – 1903 – 1993,* Windsor, 25-26. 11. 2023.

Noticing the relevance of his ideas, I will try there to approach a topic that is, probably, more actual than ever and found an interesting and complex perspective in his life and work, namely peace. The question that this paper will try to answer is therefore: what does the peace mean for the life and work of Fr. Stăniloae? We will try to provide an answer to it based both on the example of his life, because the Romanian theologian offered an interesting example of how can peace be lived as a daily element, and also in his work. The research will both bring into attention works dedicated to his life, work and heritage, repertories and summaries of his complex work[1] but also his books, articles or studies.

2. Peace and its meaning according to Fr. Dumitru Stăniloae (1903-1993)

2. 1. The practical level

The theologian who wrote a book where he invited to the discovery of the Holy Trinity as structure of the supreme love[2], theorized more than anyone else the concept of love in relationship with the alterity. Of course, as expected, one of its outcomes was the peace. As a virtue and a state of soul, but also as a way of interacting with the others. A man who was imprisoned between 1959 and 1963[3] due to the fact that he was part of the „Burning

[1] Like: F. Anghelescu, *Bibliografia părintelui academician profesor dr. Dumitru Stăniloae,* (Bucureşti: EIBMBOR, 1993); Florin Grigorescu, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993),* (Suceava: Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2011); Ioachim Giosanu, *La déification de l'homme d'après lapensée du Père Dumitru Stăniloae,* (Roman: Filocalia, 2013); Nicolae Moşoiu, *Taina prezenţei lui Dumnezeu în viaţaumană – viziunea creatoare a părintelui profesor Dumitru Stăniloae,* second edition (Piteşti: Paralela 45 Press, 2002); Liviu Petcu, *Lumina din inimi – spiritualitate isihastă în traducerea şitâlcuirea ărintelui Stăniloae,* Editura Trinitas, Iaşi, 2003; Silviu Eugen Rogobete, *O antologie a iubirii – subiect şi realitate personalăîn gândirea teologică a părintelui Dumitru Stăniloae,* (Iaşi: Polirom Press, 2001); Marius Portaru, „Contribuţia Pr. Dumitru Stăniloae (1903-1993) în domeniul traducerilor patristice româneşti. Problema cronologiei traducerilor, principiile traductologice şi receptarea critică", In: *Studii Teologice,* 3rd Series, 4, no. 3 (2008), 107-108; Mircea Păcurariu, Ioan Ică (eds.), *Persoană şi comuniune – prinos de cinstire părintelui profesoracademician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani,* (Sibiu: Arhidiecezana Press, 1993); Cătălin Pălimaru (ed.), *Părintele Dumitru Stăniloae, teolog al profunzimilor,* (Cluj-Napoca: Renaşterea Publishing House, 2012); Nicolae Răzvan Stan, Lucian Dindirică, *Părintele profesor Dumitru Stăniloae sau Consonanţa dintre dogmă, spiritualitate şi liturghie,* (Târgovişte & Craiova: Cetatea de Scaun and Mitropolia Olteniei Presses, 2015); Dumitru Stăniloae, *O prietenie între Părintele Dumitru Stăniloae şi Părintele Donald Allchin,* translated by Dorin Demostene Iancu, (Bucharest: Basilica Press, 2014); Timotei Aioanei, Nicolae Cristian Câdă (eds.), *PărinteleDumitru Stăniloae, mărturii şi evocări,* (Bucharest: Cuvântul Vieţii Press, 2013).

[2] Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea,* (Bucharest: EIBMBOR, 1993).

[3] See: Mircea Păcurariu, *Dicţionarul Teologilor Români,* second edition, (Bucharest, Encyclopaedic Publishing House, 2002), 455-456.

brush" mystical movement in the interwar period,[4] he managed not only to avoid the compromise with the Communist regime, but in the same time to keep the distance in relationship with the different branches and attitudes, or to be creative from the theological point of view. Moreover, as it can be seen, his writings became more and more visible for the international theological, social, cultural, historical or political space[5] and to be in touch with its elites from his field of research.

Due to the fact that at the time, the representatives of the Romanian exile from France, for example, were divided, it is important to notice the fact that he was appreciated by all the parts. A note of Monica Lovinescu, one of the leaders of the aforementioned exile comes to speak about the way how he was perceived, but also about the way how he manages to inspire the peace feeling to the ones that came in touch with him:

> "Saturday, October 10 (1981)
> In the afternoon – Father Stăniloae with his daughter. He wanted to bring us his last book and had the courage to write a dedication (not everyone has it). It's as if I'm dreaming of another time, in which I could have it close and I would be I also learned something from Orthodoxy and about God. Great heat, peace - bitter - (time seems to go towards his end), an honest humility (not excluding the feeling of his value). Simple, everyday words. No emphasis, no rhetoric. Through Nicu Steinhardt (and maybe another time Yvonne Rosignon), I would be I could believe it. P. Stăniloae could have taught me what faith is".[6]

[4] For more information about his meaning, role and activity, see also: Cristian Pătrășconiu, „Rugul aprins este un fenomen spiritual purtător de viitor. Dialog cu Marius Vasileanu", In: *Convorbiri literare,* 150, no. 9 (2016): 13-22; Marius Vasileanu, „Olivier Clément despre „Rugul aprins", In: *Adevărul literar și artistic,* 15, no. 8431 (2005): 1; Camelia Suruianu, *Rugul Aprins,* (Brăila: Lucas Press 2016); Codina Săvulescu, *Literatura religioasă de la Rugul Aprins, mss. dactil. PhD thesis,* Sibiu, 2020; Anastasia Dumitru, „Despre „străinul" devenit maestru spiritual", In: *Scriptor,* 3, no. 9-10 (2017): 80-82; Carmen Ciornea, *Chipul Rugului Aprins,* (Cluj-Napoca: Eikon Publishing House, 2015); Ioana Diaconescu, „Lotul" Rugul Aprins 1996. Recursul în anulare admis", In: *România literară,* 99, no. 4015 (2017): 14-15; George Enache, „Represiunea religioasă în România comunistă. Studiu de caz: 'Rugul aprins' „, in: *Analele Universității „Dunărea de Jos" din Galați,* 3 (2004): 135–153; C. Ciornea, „Father Ivan Kulighin - Religious Education As The Preservation Of Humanity", in *4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2017,* Sofia, 2017, doi: 10.5593/sgemsocial2017/34/S13.028; Iuliu-Marius Morariu, *Spiritualitate și isihasm românesc,* (Cluj-Napoca: Cluj-University Press, 2022).

[5] For example, conscious of the fact that he was imprisoned, Fr. Andre Scrima who managed to run away from Romania and was at the time in Paris, wrote about him and his translation from the *Philocalia* collection of writings, in order to determine the Communists to be carefully with the regime applied to him in the prison. See: Andre Scrima, „L'avenement philocalique dans l'Orthodoxie roumaine," In: *Istina,* 5, no. 3 (1958): 295-398; Andre Scrima, „L'avenement philocalique dans l'Orthodoxie roumaine," In: *Istina,* 5, no. 1 (1958): 493-416; Andre Scrima, „L'avenement philocalique dans l'Orthodoxie roumaine," In: *Istina,* 5, no. 4 (1958): 443-474 ; C. J. Dumont, „Pour un dialogue sur la piete hesychaste", In: *Istina* 5, no. 3 (1958): 293-294.

[6] Monica Lovinescu, *Jurnal (1981-1984),* Second edition (București: Humanitas, 2003), 23; Monica Lovinescu, *Jurnal esențial,* ed. Cristina Cioabă, (București: Humanitas, 2010), 25-26.

Notes like the ones of the Romanian radio speaker from Paris can be also found in works of other Romanians,[7] but also in the one of the foreigner theologians. Despite of the fact that he was imprisoned by the Communists and, for a while, forbidden as an author, he remained a respected voice of the Orthodoxy. The impact that his works had in the Occident determined the representatives of the Bucharest regime not only to pay attention to him, but also to be afraid, in a certain measure, of his fame. In all these times, he remained a man who sake for the inner peace and for the joy that only prayer can bring into one´s soul.

2. 2. The theological work

It is obvious the fact that the author who translated the Philocalic collection into Romanian spoke about peace, both on a theological, or a social level. Moreover, there can be found also references to the topic when approaching aspects like the morals, the dogmatic theology, history of the Church, but also philosophy. Stil, there cannot be found a book dedicated to the topic, most probably in his work.

The particularity of his approach on topics like peace is that, compared with other contemporary scholars in the theological field, Stăniloae does not limit himself on the presentation of a certain information, or of a quotation, but realizes a critical approach of it. Moreover, sometimes, based on the information found in the works of the Holy Fathers, he speaks in terms of political theology or sociology.

The publications from the first part of his life are more relevant in this area than the ones from the Communist period. The reason is simple. Before

[7] Therefore, for example, Sanda Stolojan wrote in her diary: „I'm going to see Father Stăniloae at Saint-Serge, where he lives in a student room. He has been in Paris for a few days. No one knew that he would receive the title of „doctor honoris causa", not a single Romanian was present at the ceremony. According to Olivier Clement, who gave an impressive speech, the Russians from Saint-Serge are not too pleased, given the Russian ambition to be the first in terms of orthodoxy, but they are obliged to bow before Stăniloae and before a theologian like Olivier Clement. There is something else: the fear of displeasing the Patriarchate in Bucharest, of while the only ones present were the other Romanian priest and the bishop, called from Bucharest to Paris. Father Stăniloae told me about his works: *Dogmatics*, now translated into all the major languages, volume X of the *Phylokaly*, published by Olivier Clement at the publisher Desclees, and a book about love published in Switzerland. About the situation in Romania, he says that it has never been so by the humiliated Romanian people like now. He also spoke with disgust about the personality cult of Ceausescu, about the diabolical character of the system that defends him. No one can get close to him. He is surrounded by an extraordinary guard. He put only relatives and close people in the supreme positions. Even the Security, says father Stăniloae, would have had enough of the regime. Then, the mess, the queues, the shortages - especially in the villages. Father Stăniloae gave me the same impression of courage and authenticity as before. A judgment without error, a wisdom passed through a traditional mind, capable of being at the same time of great relevance". Sanda Stolojan, *Clouds over the balconies. Diary from Paris exile,* translated by Michaela Săvescu, revised by Sanda Stolojan, (Bucharest: Humanitas Press, 1996), 110-111.

his imprisonment, the theologian was involved in the life of the community, and as an editor of *Telegraful Român,* was interested to present the religious realities in relationship with the social and political life of the time. Conscious of the fact that even the material ideals must be understood in a spiritual line,[8] he insists on the fact that the freedom must not be perceived in the individual way, but inside of a community.[9] In this sense, the peace, both from the theological as well as from the social point of view, is related with the continuity between generations and with the fact that the social responsibility comes to link them:

> "Each generation is obliged to correspond to be at worthy, somehow cultic, of the respect that the next generation offers to it. In the teachings, parables, exhortations that it conveys to that generation, it must be guided by an acute sense of responsibility not only for the fate of that generation, but also for all those who will follow them."[10]

If one reads the patriotic articles he published in the interwar period, will be invited to understand the fact that the Romanian theologian understands peace as a part of the personal development, related with the freedom and its applicability, but also with aspects like memories. In order to find peace, one needs, in his vision, to understand even the history in a manner affected by positive emotions and with tenderness:

> "The soul element of tenderness - which is not something of a slightly sentimental and peripheral nature in the life of the soul, but a tenderness, a state of openness of the soul, opposed to whirling, a main element of the genuine, deep and total way, of the fundamental way of be of man - rises so high as a clot between man and earth, that it overwhelms the utilitarian"[11].

When this aspect is taken into account, elements like nation receive new accents.[12] Peace comes there to be related both with earth and with transcendence and the nation represents the context where it can be prac-

---

[8] „A national ideal can only be thought of in a spiritual line, the last raison d'être of a nation can only be in the progress and achievements made by its spirit, in the spiritual order. Even when he strives for improvements of a material order, he must not do so in a manner opposed to spirit and morality." D. Stăniloae, „Ortodoxia, modul spiritualității românești", In: *Gândirea,* 19, no. 6 (1940): 417.

[9] "In the class of human persons, however, the individual is no longer dominated exclusively by the instincts of the species, but follows a path largely chosen by himself freely. This path is a result of his free individuality, but of a certain originality, and of the eternal order, it is the result of his own kind of relationship and collaboration with that order". *Ibid.,* 417.

[10] D. Stăniloae, „Creștinism și tradiție în viața națională", In: *Luceafărul,* 1, no. 1 (1941): 43.

[11] D. Stăniloae „Țara", In: *Luceafărul,* 1, no. 4-5 (1941): 124.

[12] According to Fr. Stăniloae: „For a nation, the land is not only an external physical necessity, but also a reality of profound spiritual determinations. On the one hand, he is the body of the nation, and on the other, a window through which the she sees God and the higher spiritual order." D. Stăniloae „Legea neamului," In: *Luceafărul,* 2, Issue 2 (1942): 42.

ticed to a social level.[13] Moreover, the achievement of peace is not the purpose, but the beginning of a complex process. The theologian insists on the fact that the struggle to preserve peace represents the main challenge for a faithful and it must be related with good behaviours. In an article dedicated to the Great Week from *Telegraful Român* from Sibiu whose main editor was at the time, he speaks about this aspect, underlining the fact that:

> "The inner purpose of a habit is like the tenant of a house. When the tenant moves out of the house, the home falls into disrepair. Walls become chambers where spiders spread their webs, doors open, targets rust, and windows break. This is how old customs degenerate when the purpose for which they were invented disappears from people's consciousness. Such dilapidated houses haunt the consciences of the world today."[14]

Although the inner peace represents a main aspect for the spiritual life, when talking about pragmatic realities, Fr. Stăniloae will not neglect the relevance of the faith in its understanding. In his opinion, in order to have peace, one needs values. When he or she has them, they must be kept and defended and this sometimes means fight and even martyrdom[15] . Moreover the unity is also a virtue that can bring peace[16]. The scholar is also aware about the fact that, in certain cases, one needs to break up with the world in order to achieve the *hesychia,* namely the inner peace that brings one closer to God. It is the case of those special monks called heychasts that constitute the topic of one of his books[17]. In an article published in *Telegraful Român* in 1931 he will provide the example of the Holy Athos Mountain.[18] Here, not only the example of the hermits that live hidden in the mountains,[19] but

[13] "A nation is a whole made up of a community rooted in transcendence and earth. Community, divine transcendence, and one's own land are the organizing parts of the nation. All these three factors are different for each nation, but their specificity also depends on their mutual influence. The race consists of the threefold rootedness in the whole format of the three realities, of their steadfast union. Each individual has his being determined by the sap ascended through the roots from the three foundations, and is preserved in the clarity of his structure as long as his roots have not been torn from the whole of others." *Ibid.,* 45.

[14] Dumitru Stăniloae, „Solia păresimilor," In: *Telegraful Român,* 78, no. 20 (1930): 1; Dumitru Stăniloae, *Cultură şi duhovnicie,* (Bucharest: Basilica Press, 2012), 87.

[15] See: Dumitru Stăniloae, „Mucenicii dreptei credințe," In: *Telegraful român,* 78, Issue 92-93 (1930): 3.

[16] Dumitru Stăniloae, „Ne trebuie mai multă unitate," In: *Telegraful român,* 79 Issue 9-10 (1931); 1.

[17] Dumitru Stăniloae, *Din istoria isihasmului în Ortodoxia Română,* (Bucharest: Scripta Press, 1992).

[18] Dumitru Stăniloae, „Sfântul Munte Athos," In: *Telegraful Român,* 79, Issue 24 (1931): 1-3.

[19] "Besides these (hermits, n. n.), there are also hermit hermits, who have completely broken all ties with people and live, as they say, in the crevices of the rocks under the highest peak of Athos. No one can see them. They are completely naked, with beards and hair grown until they no longer look like human beings, they would receive no food at all or only at intervals of weeks. They mortify their body, in order to no longer feel its desires and free themselves from any memories of this world, so that they can fix themselves with the thought of God, using neither words nor

also the one of the monks from different monasteries constitute examples of a special way to achieve peace. Speaking about their life and its different attitude towards the secular world and its values, he insists on the fact that:

> "Their life is continuous prayer. And they are not satisfied, because in prayer they look and live in the brilliant world, infinite in its beauty, meaning and joy. To us they seem naive when they look uncomprehending on our worries that come from the seriousness with which we regard that which has no lasting and true being, from the pain that we cannot eternalize states that, by their nature, are changeable. They seem naive to us when we see them, people in the prime of life, singing hymns and meditating on God all the time, instead of taking an interest in the well-being of the family, in building a house, in collecting wealth for the children.
> But it is not necessary to delve deeper into the paths of life and the monk mentality, to understand that it is not so certain that naivety is on their side.[20]".

Aspects like the aforementioned ones are just briefly presented in the articles from different journals. But they can be found detailed, in a more theological way in later books like the treaty of *Dogmatic Orthodox Theology,*[21] the ones of Christology[22] or in other books signed by him,[23] where the approach is more theological and the emphasis on the social is not anymore so present.

Conclusions

As it can be seen, Fr. Stăniloae offers a complex approach on peace and its relevance for the social and theological life. There can be distinguished two levels on his conception. One is the practical one and is directly related with the way how he understood and put into practice in his life peace and in relationship with others. The other is related with the way how the

---

deductive reasoning. In this way, they enter the divine world with their soul, which appears to them like an immaterial light". *Ibid.,* 2.

[20] *Ibid.,* 2.

[21] See: Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. 1-3,* (Bucureşti: EIBMBOR, 1997).

[22] See: Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (Opere complete, 4), (Bucureşti: Basilica, 2013); Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (Opere complete, 5), (Bucureşti: Basilica, 2013); Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos, lumina lumii şi îndumnezeitorul omului* (Opere complete, 6), (Bucureşti: Basilica, 2014).

[23] Dumitru Stăniloae, *Studii de teologie dogmatică ortodoxă,* (Craiova: Press of the Romanian Orthodox Metropolia of Oltenia, 1990); Dumitru Stăniloae, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român,* (Craiova: Press of the Romanian Orthodox Metropolia of Oltenia, 1992); Dumitru Stăniloae, *Comentariu la Evanghelia lui Ioan,* (Craiova: Press of the Romanian Orthodox Metropolia of Oltenia, 1993); Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii,* (Bucharest: EIBMBOR, 1993); Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie, Antologie,* edited by Sandu Frunză, (Cluj-Napoca: Dacia Press, 1993).

Holy Fathers, in the *Phylocalic* collection saw peace as a virtue and about how it can be applied in the practical life. There are also some aspects that can be emphasized. Therefore, before the Communist period and his imprisonment, the social accents are more clear and often the theological interpretation does not avoid a correlation with the national history or the autochthon values. Later, probably due to the censorship, he will not go anymore so much in the practical sphere, insisting rather on the theoretical and theological approaches, fact that makes his work to be oriented mostly towards to the theological field.

STAREȚUL PAISIE DE LA NEAMȚ - ÎNNOITORUL MONAHISMULUI

RAUL-VASILE PAP

Abstract: Abbot Paisius from Neamț - the renewer of monasticism

Abbot Paisius was not a church writer in the proper sense of the word, but a practical doer, the creator of a multilateral monastic brotherhood and a school of copyists and translators of the Holy Fathers. The abbot's literary activity was determined by his living conditions. Hieromonk Leonid, docent of the Theological Academy in Leningrad, analyzing the work of Paisius, shows that his works consist of transcripts from various sources, regarding the problems of monastic life in general and his community in particular, teachings written on different occasions, answers to problems what appeared to him, official reports to the spiritual authorities and his autobiography.

Abbot Paisius, for his work as a translator, was called the renewer of Russian monastic life and the first guide and educator in ascetic readings. In the 18th and early 19th centuries in Russia, ascetic literature was still poor. It was enriched by the translations of Abbot Paisius.

Keywords: *Abbot Paisius from Neamț, monasticism, spirituality, ascetic literature, copyists, translators.*

Printre cei mai însemnaţi monahi ai vechii vetre a Mănăstirii Neamţului se înscrie şi numele Cuviosului Paisie Velicikovski. Există foarte puţine izvoare clare şi precise care să menţioneze amănunte despre viaţa sa. Cu toate acestea, nu se pot trece cu vederea unele aspecte privind ,,originea rusească" a neasemuitului monah, care s-a născut pe pământul Ucrainiei, dar despre el, se consideră că se născuse din părinţi români, plecaţi înainte spre ţinutul Harkovului şi Poltavei, iar alte rudenii ulterior au însoţit familia Cantemir în Rusia după dezastrul de la Stănileşti.[1]

[1] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1975, p. 162.

Se impune să evidenţiem câteva nuanţe de ordin filologic şi bisericesc. Confuzia între mai mulţi Paisie, dintre care cea mai evidentă este cea între Paisie, stareţul sfintei Mănăstirii Neamţului şi Paisie de Hilandar, a dus la umbrirea unui mare trăitor al duhului strămoşilor noştri.

Biserica Ortodoxă Bulgară a sărbătorit în 1972, 250 de ani de la „naşterea Cuviosului Paisie de Hilandar şi Zograf", astfel, rămâne deschisă şi problema provenienţei stareţului Paisie de la Neamţ. S-au reliefat cu acest prilej două idei. Pe de o parte, se afirma că înnoitorul monahismului slav din sudul Dunării este Paisie de Hilandar, iar pe de altă parte, influenţa sa în Rusia Pravoslavnică a fost umbrită de Paisie de la Neamţ, cu toate că monahii simpli nu au făcut niciodată diferenţierea între cei doi Paisie.[2]

Cele nouă volume-manuscris ale arhiereului Narcis Creţulescu, care cuprind viaţa mănăstirilor din Moldova şi preocupările stareţilor lor de la origini până la sfârşitul secolului al XIX-lea, sunt edificatoare, manuscrisul cuprinzând aproximativ 3000 de file.[3]

Unii dintre cercetători, mai ales filoslavi, nu cunosc relatările acestui ucenic al Cuviosului Paisie, Narcis Creţulescu, călugar la Neamţ, şi contemporan cu urmaşii direcţi ai Marelui stareţ.[4] Cei mai mulţi istorici menţionează că stareţul Paisie Velicikosvki nu este străin de neamul românesc, cu aspiraţiile căruia s-a confundat până la moarte.

Cuviosul Paisie a fost numit „Velicicosvki" de către monahii ucrainieni şi lipoveni, adăpostiţi în mănăstirile ruseşti şi româneşti sau fugiţi din locurile natale, din cauza prigonirilor reprezentanţilor „uniaţiei". Cel mai probabil numele strămoşului lui Paisie sau funcţia sa a fost de: Vel... (Vornic, Spătar, Mare paharnic, poate Mazil) sau chiar nume vechi românesc ca Velicu, Velcu, etc. Nu este exclus ca numele de familie să i se ataşeze mai târziu după numele mai-marelui cetăţii (guvernator sau bei) Poltava, care i-a fost naş de botez. Acest „gubernator" era colonel (polcovnic) şi se numea Vasile Cociubei.[5]

Tatăl său şi bunicul său au fost preoţi cu vază în oraşul Poltava din ţinutul Harkovului, unde erau mulţi români şi însuşi ţarul Petru cel Mare (1672-1725) oferea azil lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), în caz de pribegie. Acest lucru s-a împlinit însă cu domnitorul Moldovei, Dimitrie

---

[2] Pr. Ştefan Il. Kamberov, *Sărbătorirea a 250 de ani de la naşterea Cuviosului Paisie, egumen de Hilandar*, în B.O.B.,74, nr. 1/1973, pp. 8-9.

[3] Ierom. Nestor Voinicescu, *Arhiereul Narcis Creţulescu Botoşăneanul*, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, XXXV, nr. 5-6/1959, pp. 332-343.

[4] *Manuscrisul românesc nr. 5693* din Biblioteca Academiei Române, tom. III.

[5] Arhiereul Narcis Creţulescu, în *Ms. Românesc 5693, f. 213, Viaţa şi nevoinţele fericitului Paisie, Stareţul Sfintelor Monastiri Neamţul şi Secul, dată acum pe slovă nouă şi graiul îndreptat* de Gheorghe Racoveanu, tipografia „Episcopul Vartrolomeu", Râmnicul Vîlcii, 1935, pp. 14-16.

Cantemir (1673-1723), cu familia şi curtea sa, precum şi cu pribegii care l-au urmat, printre care mulţi preoţi şi călugări moldoveni.[6]

Tatăl său, Ioan Velicicovski, era protopop şi preot al Catedralei din oraşul Poltava. Absolvise colegiul Frăţimii Ortodoxe din Kiev. Era căsătorit cu Irina, fiica lui Gheorghe Mandenco, care s-a convertit de la iudaism la creştinism. Familia protopopului Velicicovski era compusă din 14 membri. Al unsprezecelea copil, născut la 21 decembrie 1722, botezatul cu numele Petre, va fi viitorul stareţ. La vârsta de 7 ani, Petru a urmat şcoala parohială din Poltava, fiind orfan de tată. La vârsta de 10 ani, vorbea puţin, era blând, citea din Vieţile Sfinţilor. La 13 ani a fost adus la Mitropolitul Rafael al Kievului de către mama sa, care a obţinut de la mitropolit, gramată şi întărirea lui Petru, în locul tatălui său, ca preot la Catedrală.[7]

Rămânând orfan de mic, fratele său mai mare, Ioan, a fost cel care i-a purtat de grijă. Prin grija acestuia, Petru a început să înveţe carte şi să fie iniţiat în rânduielile bisericeşti. Desigur, educaţia familiei, mediul înconjurător, evlavia mamei sale şi smerenia fratelui mai mare au imprimat tânărului Petru un caracter sobru şi sentimente creştine trainice, care au dat roade mai târziu.[8]

Petru a devenit preot în locul tatălui său, a fost în decurs de 4 ani elev extern al şcolii din mănăstirea Bratsca, care avea denumirea de „Bratscaia Academia", şcoală reorganizată încă din secolul trecut de mitropolitul Petru Movilă. În timpul liber, cerceta bisericile şi mănăstirile din Kiev, cu deosebire Lavra Pecerska, cu renumitele ei peşteri şi moaşte ale multor sfinţi şi cuvioşi. În vara anului 1739, Petru se afla la Kiev, unde participa regulat la sfintele slujbe din mănăstiri.[9]

În această perioadă, mitropolitul Antonie al Moldovei se aşează în Kiev din cauza cel ce în urma războiului ruso-turc. Mitropolitul Antonie a săvârşit într-o zi Sfânta Liturghie în limba moldovenească. Petru, care asista la acea liturghie, mărturiseşte că a prins dragoste ,,către binecuvântata limbă şi poporul moldovenesc".[10]

Datorită inteligenţei sale deosebite, a memoriei desăvârşite, a cunoaşterii limbilor greacă şi latină, datorită cunoştinţelor sale tipiconale şi muzicale, în patru ani, Petru a fost apreciat atât de cadrele didactice, cât şi de colegii săi. Unii dintre aceştia erau fiii pribegilor din 1711, sau mai dinainte. Lui Petru, îi scriu cei care îl admirau că ,,îi dăruise Dumnezeu încă din prun-

[6] Ştefan S. Gorovei, *Tovarăşi de pribegie*, în *Magazin istoric*, VII, nr. 10/1973, pp. 16-17.
[7] Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ înnoitorul monahismului*, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, nr. 5-6/1962, p. 409.
[8] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 165.
[9] Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ înnoitorul monahismului*, p. 409.
[10] Ştefan Berechet, *Autobografia Stareţului Paisie*, Iaşi, 1918, p. 13.

cie căruntețea înțelepciunii și a smeritei cugetări". Datorită acestei smerenii, dar și a pasiunii sfinte în a căuta trăirea duhovnicească, convingându-se că viața retrasă, dar pusă în slujba altora, curăță inima și întărește mintea, având imaginea ,,Sfintei Sofii" și a cneazului Bogdan Hmelinkți, susținut de liniștea văii Niprului și de cugetarea Sfinților Părinți din cărțile citite în Lavra Pecerska, tânărul Petru se hotărăște să ia calea schimniciei.

Întreaga sa ființă s-a focalizat pe această hotărâre, dar în același timp se gândea la împlinirea unei sincere și copleșitoare rugăminți a mamei sale, pentru a continua opera tatălui său în cele ale chemării preoțești.[11]

Într-o asemenea răscruce se afla Petru la vârsta de 18 ani când vocația și chemarea și-au spus cuvântul. Și astfel a ,,părăsit lumea" cu încă un grup de tineri, mergând la o mănăstire în afara orașului, fiind sfătuit de duhovnicul său, ieromonahul Pahomie. Astfel, în anul 1739, Petru a ajuns frate la Mănăstirea Liubețki de pe Nipru, ucenic de nădejde al starețului Nichifor.

La moartea starețului Nichifor, o mare frământare sufletească s-a abătut asupra fratelui Petru, și după trei luni de ascultare, la conducerea mănăstirii a fost numit Gherman de Zagarov, un fost argat de moșie, lacom și fără duh călugăresc, de care Petru s-a înspăimântat și s-a hotărât să părăsească această obște, găsind liniște în Mănăstirea Medvedovski, așezată pe o insulă a râului Tesmenea, dincolo de Nipru.[12]

În timp, vrednicia lui Petru l-a determinat pe superior să-i ofere rasa monahală. La Praznicul Schimbării la Fața a Mântuitorului, în anul 1741, Petru a fost tuns rasofor, primind numele de Partenie. În același timp, alt frate a luat numele de Platon. Monahii au inversat numele, încât Partenie, adică Petru, a ajuns Platon, iar Platon, Partenie. I s-a zis Platon și pentru faptul că știa filozofia socratică și pentru faptul că el căuta argumente și din cugetarea celor vechi în întărirea convingerilor sale monahale.[13]

Cu toate condițiile de viață monahală corespunzătoare dorinței lui de desăvârșire, deși avea la dispoziție cărți și tratate, tânărul nu a fost liniștit și inima sa nu era satisfăcută. Peste toate acestea, noile împrejurări încurajau trecerea la ,,uniație", din cauza propagandei iezuite și acceptării recunoașterii Romei. Din cauza refuzului primirii ,,uniației", mănăstirea a fost închisă iar călugării au plecat în diferite zone ale Ucrainei. Platon, rasoforul, fiind un cercetător convins al vieții monahilor din împrejurimi și în special din Moldova și Țara Românească, sensibil la glasul strămoșilor săi, Paisie dorește să treacă în Moldova. Înainte, însă crezând că va mai găsi pe mitropolitul Antonie la Kiev, revine aici.

---

[11] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârșit monah român*, p. 166.
[12] *Ibidem*, p. 167.
[13] *Ms. Românesc 5693, f 2-7.*

Între anii 1742-1743, Platon, admis în Lavra Pecerska, a fost rânduit să înveţe meşteşugul gravării icoanelor în aramă. În vara anului 1742, a primit vestea că mama sa, Irina, s-a împăcat cu drumul fiului ei, intrând chiar ea în mănăstirea Pocrov, de lângă Poltava, ca schimnică.[14]

În Lavra Pecerska, îl întâlneşte pe prietenul său de şcoală, Alexei Filevici, cu care jură să plece în Moldova. Însă, încercarea de a trece graniţa nu a fost una favorabilă. În anul 1743, Platon, care acum se adăposti la mănăstirea Matroninsc, află că ieroschimonahul rus Mihail, venise din Valahia de la schitul Trăisteni. Cu sprijinul lui Mihail, după Paştele anului 1743, Platon şi alţi trei călugări pornesc spre Moldova, Platon părăsind astfel, pentru totdeauna, ţara sa natală şi poporul în rândurile căruia se născuse.[15]

La vârsta de numai 20 de ani, fratele Platon nu se opreşte în Ţara Moldovei, deoarece putea fi urmărit atât de ruşi, ca fugar, cât şi de către turci, ca spion rus. În diplomaţia sa izvorâtă din imensa inteligenţă, precum şi din chibzuinţa sa a găsit de cuviinţă să meargă pentru nevoinţă la fraţii din schiturile Trăisteni, Cârnul şi Poiana Mărului, acomodându-se repede regulilor monahale şi vieţii călugăreşti româneşti. De la părinţii acestor schituri a strâns mierea cea duhovnicească ce picura din gura lor, din care miere, săturându-se, a păstrat în cămara inimii sale partea ce prisosea, pecetluind-o prin tăcere până la o vreme: „ din aceasta avea să îndulcească şi să sature sufletele care aveau să se lipească de dânsul şi de la dânsul să înveţe calea spre fapte bune”[16]

Însuşi trăitorul şi experimentatul monah Vasile, stareţul schitului de la Poiana Mărului, a dorit să vadă, să audă, să cerceteze viaţa fratelui Platon. S-a convins că este un caz aparte şi l-a invitat la el, dar Platon a refuzat, „de frică să nu-l facă preot”. La puţin timp a sosit să-l vadă pe Platon, schimonahul Onufrie de la Schitul Cârnu. Onufrie l-a asigurat că nu-l va forţa să accepte o nouă treaptă în monahism, dar îi va pune la dispoziţie o chilie şi fraţi pentru a-i povăţui. Cu binecuvântarea stareţului Mihail, Platon a plecat la Cârnu fiind bine primit de egumenul schitului, Teodosie.[17]

După încă patru ani de experienţă şi nevoinţă, chemarea monahicească spre desăvârşire a tânărului Platon îl îndeamnă spre viaţă aspră, spre nădejdea monahilor adevăraţi şi curaţi de la Sfântul Munte Athos. De acum lucrurile se simplifică, Platon era cunoscut în Ţara Românească, vizitase mănăstiri, schituri, biserici, legase prietenii strânse cu călugării greci din Ţările Române şi astfel, drumul spre Athos devenise din ce în ce mai uşor. Era un

[14] Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ înnoitorul monahismului*, p. 410.
[15] Procopan Eugen, *Paisie Velicicovschi*, în Revista *Societatea Istorică*, vol XXIII, p. 185.
[16] Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul Mănăstirii Neamţului din Moldova, viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Biseriicii Ortodoxe,* Tipografia Mănăstirii Neamţ, 1933, pp. 96-118.
[17] Constantin Bobulescu, *Răvaşe mănăstireşti*, Bucureşti, 1946, p. 132.

duh sănătos printre monahii români pentru a merge la Sfântul Munte, dacă nu ca vieţuitori acolo în vechile vetre monahale, cel puţin în pelerinaj.[18] În acest val a fost prins şi tânărul ucenic Platon, care s-a apropiat sufleteşte de toţi monahii, dar cel care i-a produs o deosebită impresie a fost ieromonahul Trifon, cu care se hotărăşte să meargă la Sfântul Munte.

În Sfântul Munte, ca de altfel şi în mănăstirile ucrainiene, Petru-Platon, găsi în loc de alinare, deziluzie, în loc de linişte, teroare şi cutremur, în loc de meditaţie, tulburare. Cu toate acestea, Platon a dialogat cu călugării români, i-a vizitat pe schimnicii şi nevoitorii bătrâni, a răsfoit manuscrise şi a ceretat regulile monahale. S-a aşezat într-o chilie săracă ce se numea *Chiparisa*, din jurul Mănăstirii Pantocrator. Aici, notează unul dintre ucenicii săi, ,,ridicându-se din virtute în virtute", Petru-Platon se desăvârşea.[19]

Stareţul Vasile de la Poiana Mărului l-a îmbrăcat pe Platon-Paisie în Schima mare. De la acel moment, au trecut trei ani şi vestea noului vieţuitor a făcut înconjurul Sfântului Munte. Dar venind aici, în 1750, stareţul Vasile de la Schitul Poiana Mărului l-a îmbrăcat în mantie pe ascultătorul rasofor Platon, numindu-l Paisie, şi devenind astfel ucenicul său devotat.[20]

Evident, Platon putea fi primit în monahism de un călugăr grec, sau, mai ales, rus, însă Platon a dorit să fie îmbrăcat în Schima mică de unul dintre fraţii săi români. Acest lucru se concretizează a fi încă un argument al originii sale, bineştiind că în Sfântul Munte nu putea fi primit cineva într-o mănăstire de alt neam fără ştirea conducătorului Bisericii respective.

Platon îşi justifică originea prin afinitatea cu strămoşii, fiind primit în ,,braţele părinteşti" de un superior-monah din Ţara Românească, stareţul Vasile de la Poiana Mărului.

De acum, Paisie aplică şi mai mult *Regulile mari şi mici* ale Sfântului Vasile cel Mare, se comportă după regulamentul Sfântului Munte şi devine respectat şi iubit de către toţi. Un al lucru interesant este că primii săi ucenici, printre care şi Visarion, sunt români.[21]

Cuviosul Visarion nota că, sfatul blândului Paisie era viaţa sa: ,,adevăratul povăţuitor duhovnicesc, spunea Cuviosul Paisie, părintele nostru, poate să fie numai acela care neîncetat se încordează pe sine singur spre îndeplinirea poruncilor lui Iisus Hristos. Nimeni nu poate să înveţe pe altul, ceea ce el singur n-a cunoscut prin încercarea sa. Povăţuitorul este dator să biruiască, înainte de orice, patimile ce se luptă cu el. Smerenia, blândeţea, sărăcia de bună voie, îndelunga răbdare, mila, iubirea lui Dumnezeu şi de aproapele,

[18] Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul Mănăstirii Neamţului din Moldova, viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Biseriicii Ortodoxe*, pp. 119-156.
[19] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 169.
[20] *Ibidem*.
[21] Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ înnoitorul monahismului*, p .419.

acestea sunt virtuţile pe care trebuie să le aibă acela care ia asupra sa călăuzirea altora... Purtătorii de Dumnezeu părinţi au prevăzut că va fi greu să găseşti un atare povăţuitor şi de aceea şi-au lăsat scrierile în care au spus multe... După aceste scrieri, în lipsă de călăuzitor, trebuie să se urmeze".[22]

Aceste convingeri le-a dobândit fiind un profund trăitor din permanenta meditaţie şi citirea scrierilor sfinte pe care le-a găsit în Sfântul Munte era şi este plin, dar, în acelaşi timp, Cuviosul dovedeşte iubirea sa pentru înalta concepţie a adevăratei vieţi monastice.[23]

Cu timpul, la Paisie şi Visarion s-au prezentat ucenici dornici să fie admişi în mica lor obştie. Cei dintâi au fost moldoveni de origine şi se numeau Partenie şi Chesarie. Sporind vieţuitorii obştii la 12 moldoveni şi 5 slavi şi cumpărând chilia Sf. Constantin, slujba a început a se face în limba moldovenească şi slavonă. În această situaţie, se cerea un conducător şi un duhovnic, iar comunitatea într-o inimă şi un cuget era pentru Paisie. Cu tot protestul său[24], Paisie a fost hirotonit ieromonah de către episcopul român Grigorie, în anul 1758 în Sfântul Munte Athos.[25]

Actul hirotonirii a însemnat recunoaşterea oficială din partea autorităţilor bisericeşti din Ţara Românească a originii monahului Paisie şi totodată confirmarea autorităţilor monastice din Sfântul Munte că Paisie aparţine monahismului românesc.

Numărul ucenicilor s-a mărit treptat, iar Cuviosul Paisie a fost nevoit să părăsească chilia izolată şi să intre în chilia Sfântul şi Marele Prooroc Ilie, de subordinea aceleiaşi Mănăstiri Pantocrator. Primind ajutoare din ţară, donaţii din partea altor mănăstiri athonite, precum şi aprobarea autorităţilor respective, Cuviosul Paisie, în scurt timp, ridică un schit condus după pravila mixtă, româno-slavă.

Observând că manuscrisele slave că manuscrisele slave traduse din limba greacă nu corespund originalelor, confruntând aceste traduceri şi cu copii şi traduceri româneşti şi slave de pe teritoriul provinciilor româneşte, Cuviosul Paisie iniţiază prima traducere critică a *Regulilor monahale*, pentru monahii români şi slavi. În acelaşi timp, Cuviosul repartizează pe fiecare ascultător în acţiuni sau treburi gospodăreşti, după aptitudini şi înclinaţii, încât obştea româno-slavă a Cuviosului Paisie aplica întru totul regulile Sfântului Antonie cel Mare şi Sfântului Vasile cel Mare, fiind un exemplu pentru toată comunitatea monastică athonită.[26]

---

[22] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 170.
[23] *Ibidem.*
[24] Ştefan Berechet, *Autobografia Stareţului Paisie*, p. 13.
[25] Pr. Nicolae Şerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în *Mitropolia Olteniei*, XVI, nr. 3-4/1964, pp. 194-195.
[26] Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul Mănăstirii Neamţului din Moldova, viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Biseriicii Ortodoxe,* pp. 147-168.

În domeniul duhovnicesc al sfatului, al spovedaniei şi epitimiei, Cuviosul Paisie devenise un iscusit sculptor sufletesc. Însuşi Serafim, fost patriarh ecumenic (1757-1761) s-a aplecat sub epitrahilul Cuviosului, primind cuvenita dezlegare.

Prin aceste fapte luminoase, Cuviosul Paisie este numit, la scurt timp, Paisie Cel Mare, cel Drept, cel bun, protectorul pustinicilor şi vieţuitorilor celor după duh din marea oază monahală a Ortodoxiei. Călugării greci din mănăstirile închinate din Ţara Românească şi Moldova, care pierdeau mâna de lucru autohtonă a fraţilor români doritori de a merge la Cuviosul Paisie în Sfântul Munte, au început o luptă ascunsă prin acuze împotriva lui. În pofida acestor lucruri a căzut şi moldoveanul Atanasie, trăitor cu alţi ucenici în Schitul Capsocalivi. La instigaţia acestuia, Cuviosul Paisie a fost numit eretic şi rău intenţionat prin învăţătura rugăciunii minţii către ucenicii săi.[27]

Se cunoaşte îndeosebi *Scrisoarea lui Atanasie* către Paisie, în care Cuviosul este ocărât, acuzat că schimbă pravila rugăciunii lui Iisus, că se încrede mult în manuscrisele greceşti şi că tâlcuieşte greşit învăţătura Sfântului Grigorie Sinaitul despre rugăciunea minţii. La aceste acuze, Cuviosul Paisie răspunde calm, senin şi încrezător, plin de experienţă, dezvăluind ,,rătăcirea lui Atanasie printre ucenicii Mântuitorului Hristos".[28]

Acest conflict a făcut ca autoritatea Cuviosului să fie mai mare şi mai mulţi ascultători ai lui Atanasie au cerut să fie primiţi în obştea românească de la ,,Sfântul Ilie", din Sfântul Munte Athos, încât în 1768, efectivul comunităţii se ridica la 60 de vieţuitori de frunte, iar pravila sa este respectată până în ziua de astăzi în acele locuri, dar şi la noi.[29]

O dată cu începutul domniilor fanariote în Ţara Românească şi Moldova, o parte dintre mănăstirile româneşti devin feudale străinilor, la conducerea lor fiind călugări greci cu obiceiuri străine, iar unii ierarhi şi călugări români scriu cu insistenţă Cuviosului Paisie să vină în ţară pentru curăţirea unei asemenea atmosfere monastice. La aceste insistenţe, Cuviosul se hotărăşte să părăsească Sfântul Munte şi să vină în Ţara Românească şi în Moldova pentru a-şi desăvârşi lucrarea bine intenţionată de a restabili liniştea. El a vieţuit 17 ani în Sfântul Munte Athos şi a lăsat o tradiţie şi o amintire de neşters.[30]

În anul 1763, cu două corăbii, din care una cu Paisie şi fraţi de limbă slavonă, iar a doua cu Visarion şi fraţi de limbă moldovenească, în total 64 de suflete, au pornit de la Sfântul Munte, au trecut prin Constantinopol şi au atins Galaţii. După debarcare au găsit adăpost la Schitul Vărzăreşti din

[27] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 172.
[28] *Ms. românesc 5693, f. 12-13.*
[29] *Ms. Românesc 5694, f. 108-109.*
[30] Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul Mănăstirii Neamţului din Moldova, viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Biseriicii Ortodoxe,* pp. 171-173.

apropierea oraşului Focşani. La scurt timp după aceea, el vine la Iaşi, unde e primit cu dragoste de mitropolitul Gavriil şi nepotul acestuia, voievodul Grigorie Calimahi, care hotărăsc pentru comunitatea Cuviosului Paisie, Mănăstirea Dragomirna cu toate ale ei.

În scurt timp, Cuviosul Paisie renovează mănăstirea şi chiliile în ruină, organizează munca şi preocuparea intelectuală şi duhovnicească după pravila de la ,, Sfântul Ilie". Vestea sosirii sale a păstruns până în Rusia şi Ucraina şi sute de fraţi moldoveni, ucrainieni şi ruşi populară vechea vatră monastică. S-a început traducerea sistematică a scrierilor Sfinţilor Părinţi din limba greacă în limba română şi slavonă. În afara acestora, însuşi Cuviosul Paisie alcătuieşte şase capitole despre ,, Rugăciunea minţii", precum şi un răspuns combativ despre unele cugetări false asupra rugăciunii minţii ce se răspândeau mai ales în mănăstirile din Ucraina.[31]

Ţinea cuvântări şi meditaţii, cateheze şi cuvânt-ocazional pentru fraţi în limba română şi în limba slavă, tâlcuind Sfânta Scriptură pe baza învăţăturii Bisericii Ortodoxe. Era preocupat de răspunderea sa în faţa lui Dumnezeu şi urmărea o ţintă sigură: să îndemne pe fraţi spre ,,ţinerea din toată inima şi din tot sufletul" a poruncilor lui Dumnezeu, socotind literatura patristică cel mai bun mijloc.[32]

Cuviosul Paisie spunea mereu că ,,dacă vă veţi îndepărta atenţia de la cărţile patristice, atunci veţi cădea din pacea lui Hristos şi din iubirea Lui, adică din îndeplinirea poruncilor Lui şi va intra în voi răzvrătirea, clevetirea, neorânduiala, tulburarea sufletească, îndoiala şi deznădejdea, cârtirea şi învinuirea; prin înmulţirea acestora va seca iubirea multora, poate a tuturor; şi dacă va fi aşa, atunci veţi risipi repede acest sobor, întâi sufleteşte, apoi cu timpul, şi trupeşte".[33]

Vremurile tulburi l-au determinat pe stareţul Paisie să părăsească aceste locuri, fiindcă, după războiul ruso-turc (1768-1774), Bucovina este cedată Austriei. De această situaţie nedorită profită iezuiţii şi propaganda ,,uniată", iar stareţul Paisie, dezgustat de intrigile papiştilor, cunoscându-le intenţiile, se retrage din mănăstire împreună cu cei 350 de vieţuitori, la încuviinţarea mitropolitului Moldovei, Gavriil, şi a domnitorului Grigore Ghica, şi se aşează la Mănăstirea Secu.[34]

Alegerea nu a fost întâmplătoare, deoarece atât stareţul Eftimie, cât şi protoegumenul Nifon, de la început şi-au dorit ca marele trăitor să facă parte din obştea lor. La 14 octombrie 1775, stareţul Paisie împreună cu câţiva

---

[31] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 173.
[32] *Ibidem.*
[33] Serghie Cetfericov, *Paisie, stareţul Mănăstirii Neamţului din Moldova, viaţa, învăţătura şi influenţa lui asupra Biseriicii Ortodoxe*, pp. 20-25
[34] *Ibidem.*

însoţitori s-au instalat în noua vatră monahală. Aici s-a introdus Pravila de la Sfântul Munte Athos (Sfântul Ilie) şi de la Dragomirna.

Faima sa trecuse demult hotarele Moldovei şi Ţării Româneşti, încât devenise un exemplu de viaţă monahală pentru întreaga ortodoxie balcanică. Munca şi smerenia, înţelepciunea şi râvna, rugăciunea şi cântarea au atras mii de suflete spre viaţa contemplativă, încât conducerea Mitropoliei Moldovei însărcinează pe stareţul Paisie cu purtarea de grijă a obştii Neamţului, fiind numit Prea Cuviosul Părintele nostru Paisie cel Mare, în jurul anului 1779.[35]

Cea mai veche mănăstire din Moldova, care de secole a fost centrul vieţii religioase şi culturale, care a pregătit episcopi şi mitropoliţi, care a avut şcoli de caligrafie şi miniaturistică, care a apărat credinţa, acum era condusă de stareţul, cu înalta viaţă morală, Paisie. Prin munca sa, el a reuşit ca duhul de viaţă monahală, verificată şi practicată în mănăstirile anterioare, să fie aplicat şi în mănăstirea care avea propriile ei obiceiuri şi practici. A arătat o grijă deosebită faţă de săracii şi bolnavii care veneau la mănăstire, dar şi faţă de închinătorii cu suferinţe sufleteşti.

În timpul războiului ruso-turc, stareţul Paisie a fost vizitat de conducătorul armatei ruseşti, Prinţul Potemkin. Împreună cu el, a venit Arhiepiscopul Ambrozie Serebrenicov, ca exarh al Moldovei. Acesta la hirotesit pe Paisie în rangul de arhimandrit, în anul 1791.[36]

La 27 iunie 1792, a venit la Mănăstirea Neamţ, tânărul episcop Veniamin Costachi al Huşilor, dorind să se numească şi el cu metanie la Neamţ. De la stareţul Paisie a primit învăţămintele şi sfaturile cuvenite, facând şi ascultare frăţească. La 5 octombrie 1794, la cererea stareţului Paisie, episcopul Veniamin a săvârşit la Neamţ, hirotoniile necesare.[37]

După 5 noiembrie 1794, starea sănătăţii stareţului Paisie s-a înrăutăţit. La data de 15 noiembrie 1794, împărtăşindu-se cu sfintele Taine şi transmiţând pace şi binecuvântare întregului sobor prin cei doi duhovnici, Silvestru din partea moldovenilor şi Sofronie din partea slavilor, stareţul Paisie a adormit întru Domnul.

Înmormântarea a fost oficiată de soborul mănăstirii în 18 noiembrie 1794, în biserica Înălţarea Domnului, în partea dreaptă a nartextului. A doua zi, a ajuns episcopul Veniamin Costachi, care, după săvârşirea dumnezeieştii Liturghii, a slujit Parastasul Mare la mormântul stareţului Paisie. Pe mormântul său a fost aşezată o frumoasă placă de marmură albă, cu inscripţia în limba moldovenească şi slavonă.

---

[35] Diac. P. I. David, *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski) un desăvârşit monah român*, p. 174.
[36] Pr. Paul Mihail, *Stareţul Paisie de la Neamţ înnoitorul monahismului*, p. 412.
[37] *Ibidem*.

Stareţul Paisie nu a fost un scriitor bisericesc în sensul propriu al cuvântului, ci un înfăptuitor practic, creatorul unei frăţii monahale multilaterale şi al unei şcoli de copişti şi traducători ai Sfinţilor Părinţi.[38]

Activitatea literară a stareţului a fost determinată de condiţiile sale de viaţă. Ieromonahul Leonid, docent al Academiei Duhovniceşti din Leningrad, analizând opera lui Paisie[39], arată că lucrările sale constau din transcrieri din diferite izvoare, cu privire la probleme vieţii monahale în genere şi la obştea sa în special, învăţături scrise cu diferite prilejuri, răspunsuri la probleme ce i se înfăţişau, rapoarte oficiale către autorităţile duhovniceşti şi autobiografia sa.

Stareţul Paisie, pentru activitatea sa de traducător, a fost numit înnoitorul vieţii monahale ruseşti şi primul îndrumător şi educator în cetirile ascetice. În secolul al XVIII-lea şi începutul secolului XIX, în Rusia, literatura ascetică era încă săracă.[40] Ea a fost îmbogăţită prin traducerile stareţului Paisie.

Este unanim recunoscută influenţa Cuviosului Paisie în monahismul ortodox românesc şi chiar cel balcanic. ,,Paisianismul" dăinuieşte şi astăzi în mănăstirile noastre, dar fără legende despre ,,Paisie Malosianul", iar regulile paisiene sunt respectate cu stricteţe de adevăraţii trăitori din mănăstiri şi schituri.

Muntele Athos îl are pe Cuviosul Paisie, ca învăţător, iar schitul său, Sfântul Ilie, şi în perioada contemporană are aceeaşi pravilă lăsată de vrednicul ei ctitor. El a lăsat peste o mie de ucenici răspândiţi în obştile monahale româneşti, slave şi greceşti-ahtonite şi care făcuseră ucenicie peste tot pe unde umbla Cuviosul Paisie.[41] Şi pentru monahii, Cuviosul Paisie a dat reguli şi a stăruit să le facă locaş la Văratec (1788), unde maicilor li s-au trimisi dascăli, cunoscători ai vieţii şi ai cărţii elineşti şi slavoneşti.[42]

Concluzii

Paisie cel Mare este socotit înnoitorul al monahismului nostru, monahism condus de regulile ştiute, dar adaptat condiţiilor de viaţă şi de muncă de la noi şi ţinând cont de ,,obiceiul pământului". Numai aşa se explică de ce ,,paisianismul" şi-a avut reprezentanţi permanent în mănăstirile de pe tot întinsul ţării noastre. Paisianismul autentic a fost un curent încuraja-

[38] *Ibidem.*
[39] Ieromonah Leonid, *Moştenirea literară a lui Paisie Velicicovschi*, în *Revista Patriarhiei din Moscova*, nr. 4/1957, pp. 57-61.
[40] Hibarian I., *Activitatea literară traducătoare a stareţului Paisie*, în *Revista Patriarhiei din Moscova*, nr. 12/1956, pp. 58-62.
[41] †Arhiereul Narcis Creţulescu, *Ms. Românesc 5693, f. 74.*
[42] *Ibidem.*

tor şi susţinător al ortodoxiei româneşti împotriva ,,avalanşei uniate" din Transilvania şi Banat, şi ca purtător al culturii româneşti pretutindeni.[43]

Printre iluştrii ucenici ai stareţului Paisie se înscriu, pe lângă stareţii moldoveni, transilvăneanul Silvestru ajuns stareţ la 1813, braşoveanul Dometian, ajuns stareţ la 1823, şi mai ales Stareţul Gheorghe de la Mănăstirile Cernica şi Căldărușani, precum şi Sfântul Calinic de la Cernica, cel mai de seamă ucenic al noului curent paisian.

Numit de Nicolae Iorga în zorii veacului nostru curentul paisian şi paisianism, acest val de reînnoire a vieţii duhovniceşti ortodoxe, cu vaste implicaţii şi consecinţe de ordin cultural, poate să fie înscris ca un moment aparte în orice viitoare istorie a Europei secolului al XVIII- lea ce se vrea conformă cu întreaga realitate a timpului." Este primul curent de spiritualitate creştină şi de cultură care îşi are rădăcinile în pământul românesc şi care hrănindu-se din sevele tradiţiilor noastre, a dobândit răspândire şi a rodit în tot spaţiul Ortodoxiei. Pentru întreaga ortodoxia este o adevărată „Renaştere Creştină în Secolul lui Voltaire!".

[43] Arhimandrit Nestor Vornicescu, *Relaţiile bisericeşti-culturale între Mănăstirea Neamţ şi Transilvania*, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, XLIV, nr.11-12/1968, p. 698.

SENTIMENTELE – „SUBSTANȚA VIEȚII” - VECTORI TERAPEUTICI SEMNIFICATIVI LA VÂRSTA A TREIA -

TEOFIL TIA

Abstract:
The present research travels through the conceptual and psycho-emotional universe outlined by the Italian psychiatrist Giacomo Dacquino, trying to identify relevant tracks in the pastoral context of analyzing the emotional realities specific to the third age. We „cut out” from the thought of the emeritus Italian teacher an exciting conviction: we are constantly rebuilding and remodeling ourselves, according to some benchmarks with a deep affective-emotional coefficient; the emotional truth that each of us is interested in love, in the third age more than ever, is constantly demonstrated: the fact of feeling loved greatly increases our self-esteem, whatever age we are. And feelings are - in certain aspects - instruments of the presence of transcendence in our lives.

Keywords: *”contagious suffering”, ”existential restructuring”; ”inner self-discovery”; ”affective complicity”; ”fertile inter-generational connection”; ”toxic beliefs”; ”emotional well-being”; ”stigmatizing self-blame”.*

1. Introducere: Suferința născută din contactul cu durerea celuilalt

Fiecare dintre noi are **tendința să se apere de suferința pe care i-o provoacă contactul cu durerile altuia**. Dar, întâlnind şi analizând durerea, ceilalţi ne vor îmbogăţi. „A dărui” este, de fapt, o resursă la dispoziţia noastră, pentru „a primi”. Orice vârstnic poate constata cât de

dramatic **este să îţi dai seama că nu mai eşti util nimănui**. Şi această stare emoţională negativă poate fi contagioasă. Contactul cu suferinţa celuilalt poate avea un impact emoţional asupra noastră. Iată câteva modalităţi prin care putem atenua suferinţa cauzată de acest contact:

Empatie şi compasiune: Să încercăm să înţelegem perspectiva şi sentimentele persoanei care suferă, manifestând empatie prin ascultare activă şi exprimare a înţelegerii şi a solidarităţii. Cultivarea compasiunii ne poate ajuta să dezvoltăm o atitudine iubitoare şi sprijinitoare faţă de cei aflaţi în suferinţă. Deci, susţinerea emoţională, oferirea de sprijin emoţional persoanei care suferă prin exprimarea înţelegerii, încurajarea şi asigurarea că suntem acolo pentru ea are un rol capital. Dacă ascultăm fără a judeca vom reuşi să oferim un spaţiu sigur în care persoana să-şi exprime emoţiile şi gândurile.

Practicarea prezenţei conştiente: Să fim prezenţi interior în momentul în care oferim suport şi sprijin, să ne focalizăm pe persoana în suferinţă, lăsând deoparte distragerea şi preocupările personale. Această prezenţă conştientă poate ajuta la crearea unei conexiuni autentice şi să ofere confort emoţional. Ea va determina o ofertă de ajutor practic: Să întrebăm cum putem ajuta sau susţine persoana în nevoi. Poate fi vorba despre a oferi ajutor în rezolvarea unor probleme practice sau administrative.

Menţinerea limitelor personale: În timp ce este important să oferim suport şi compasiune, este, de asemenea, important să avem grijă de noi înşine. Să avem în vedere faptul că nu putem rezolva toate problemele sau suferinţele altor persoane şi că este important să stabilim limite sănătoase în ceea ce priveşte nivelul de implicare şi ajutor oferit. Aceasta presupune să căutăm sprijin suplimentar: Dacă contactul cu suferinţa celuilalt ne afectează în mod persistent şi semnificativ, să nu ezităm să căutăm şi sprijin suplimentar din partea unui terapeut, consilier sau a unui grup de suport. Aceste resurse ne pot ajuta să gestionăm corespunzător propriile emoţii şi să obţinem îndrumare pentru a oferi suport eficient celorlalţi.

Dacă ar fi să **analizăm interacţiunile vârstnicilor între persoanele de acelaşi sex**, ar trebui să subliniem faptul că relaţiile între femei sunt mai calde, exprimă stări de suflet, sentimente şi emoţii, în timp ce relaţiile dintre bărbaţi sunt diferite; ei, din frica de a apărea drept slabi, puţini virili, feminizaţi, sunt între ei mai rezervaţi în manifestări, mai controlaţi, mai puţin emoţionali. **Chiar şi la bătrâneţe, bărbaţii suferă de pe urma stereotipurilor socio-culturale care defineşte sexul masculin drept „sexul puternic", „sexul tare"**. Tocmai din cauza unei astfel de greşite conotaţii, se acreditează ideea că femeile bătrâne au o stare bolnăvicioasă emoţională şi au un „drept la văicăreală", în timp ce se aşteaptă ca bărbaţii să nu se plângă, să fie puternici.

În realitate se întâmplă exact opusul: **cel care dispune de o rețea extinsă de prieteni are resurse consistente pentru a înfrunta diferitele evenimente ale vieții**. În plus de aceasta, element care nu ar trebui deloc neglijat, cu cât un individ are mai multe raporturi comunitare, cu atât crește posibilitatea lui de a trăi mai mult, în timp ce persoana care trăiește singură, cunoaște riscul de a muri într-o proporție de trei ori mai mare decât persoana integrată social și care este activă.[1] Ca vârstnici este important să **rămânem implicați inclusiv în viața politică, contribuind la prezentul și viitorul societății**. Mulți evită, din păcate, să facă lucruri concrete cu resursele care le sunt la dispoziție. Nu se forțează să depășească egoismul principiului „Eu deja am făcut asta!"; „Acuma trebuie să o facă alții!", renunțând astfel să-și aducă propria contribuție. Sunt din păcate bătrâni egoiști care nu vor să devină mai buni.

A fi bun este și o chestiune psihologică, nu doar religioasă. Nu coincide acest lucru doar cu o conduită pozitivă, cum am învățat atunci că eram copii, pentru că nu se poate identifica bunătatea cu disciplina. Bunătatea este o consecință a maturizării psihologice pe care a determinat-o, de obicei, contextul familial și religios. A fi bun înseamnă a te elibera de chingile egoismului, a depăși ghetoul narcisismului și a sparge platoșa care te „apără" de ceilalți. „A fi bun" nu înseamnă doar „a nu face rău", nu este doar a ieși din cultura lui „a avea", a prosperității pământești și a bunăstării, ci înseamnă să recunoști cu respect special pe celălalt, în mod special să te solidarizezi cu el. Pentru că „a fi buni" înseamnă să oferi dulceață, căldură, să optezi să suferi mai bine tu decât să faci pe altul să sufere, să absorbi agresivitatea altuia și să nu-i răspunzi cu forme de contra-agresivitate. Chiar dacă este dificil să fii bun, aceste este **unicul lucru care va rămâne după moarte.** Exprimarea **bunătății la bătrânețe** poate fi realizată prin următoarele acțiuni:

Ajutorarea celorlalți: O modalitate de a-ți exprima bunătatea este să ajuți persoanele din jurul tău. Poți oferi sprijin membrilor familiei, prietenilor sau vecinilor care au nevoie de ajutor. Poate fi vorba despre mici gesturi, cum ar fi făcutul de cumpărături pentru cineva sau oferirea unei mâini de ajutor în activitățile casnice. Aceasta mai presupune voluntariat: implicarea în activități de voluntariat este o modalitate excelentă de a-ți exprima bunătatea și de a ajuta comunitatea. Poți găsi organizații locale

[1] Este recomandat vârstnicilor voluntariatul civil, care este un serviciu bazat pe principiile solidarității umane, deoarece iubirea e adevărata forță care leagă societatea. El întrupează eficace metode diferite pentru a favoriza participarea și socializarea. Această participare ține vie puterea de a se proiecta în viitor a vârstnicului. În Italia se dedică acestuia 5 milioane de persoane, adică 19 % din populația activă; din acest procent, vârstnicii reprezintă o parte principală, după tineri. În Statele Unite 25% dintre bătrâni sunt implicați în voluntariat. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 35;

sau fundaţii care se ocupă de diverse cauze şi să te oferi să le ajuţi. Fie că este vorba despre implicarea în proiecte sociale, oferirea de îndrumare sau donarea de timp pentru o cauză în care crezi, voluntariatul poate avea un impact semnificativ.

Ascultarea şi înţelegerea: O bunătate deosebită se manifestă prin capacitatea de a asculta şi de a înţelege ceilalţi. Înţelegerea nevoilor şi preocupărilor celor din jurul tău poate contribui la crearea unei conexiuni mai puternice şi la oferirea de suport emoţional. Fii deschis la a asculta poveştile şi grijile celorlalţi şi arată-le că îi înţelegi şi că îţi pasă. Aceasta este o formă de d**emonstrare a respectului şi a recunoştinţei,** un alt mod de a-ţi exprima bunătatea. Fii politicos şi amabil în interacţiunile tale şi arată-ţi recunoştinţa faţă de cei care te ajută sau te susţin în diverse moduri. Un simplu „mulţumesc" sau un gest de apreciere pot aduce bucurie şi recunoaştere celor din jur. Astfel, ajungem la inspirarea celorlalţi: buna ta purtare şi bunătatea pot fi o sursă de inspiraţie pentru alţii. Fii un exemplu prin acţiunile tale şi încurajează şi pe alţii să adopte gesturi de bunătate. Prin comportamentul tău, poţi influenţa pozitiv comunitatea şi poţi crea un impact durabil.

2. Generația „sandwich" sau criza vârstei mijlocii; restructurarea existențială

Vine o vreme în care **părinţii ajunşi bătrâni trebuie să fie îngrijiţi de copiii lor ajunşi cam la vârsta mijlocie**. Dar, cea mai mare parte dintre aceştia încă lucrează (nu sunt pensionari), şi ei mai trebuie să aibă grijă de propriii copii, adică să-i susţină economic, căci aceştia nu sunt încă „pe picioarele" lor. (Ştim că perioada de formare a celor tineri, până când ajung complet autonomi din punct de vedere economic, este mult mai îndelungată decât în trecut; cu cât civilizaţia a evoluat, cu atât intrarea în viaţă a celor din noua generaţie s-a întârziat.)

Presiunea pe generaţia de 45-50 de ani este mare, mai ales dacă vârstnicii sunt afectaţi de boli cronice şi au nevoie de îngrijiri continue; această **generaţie poartă atât greutatea generaţiei precedente, cât şi pe cea a celei succesive.** Şi e vorba în mod special de femei care trebuie să-şi îngrijească părinţii ajunşi bătrâni: **după ce au dedicat 20 de ani din viaţa lor creşterii propriilor copii, acum mai acordă 20 de ani îngrijirii bătrânilor propriei familii**. Şi dacă bărbaţii se limitează de obicei la o contribuţie economică, ele uneori trebuie chiar să renunţe la serviciu pentru a nu delega sarcina ajutorării propriilor părinţi sau socri unor străini. De fapt, în al 4-lea şi al 5-lea deceniu de viaţă, oamenii trebuie să înfrunte noi situaţii familiale precum: datoria de a avea **un nou rol, nu filial, ci aproape pseudo-parental în raport cu propriii părinţi**

ajunşi neputincioşi şi necesitând o asistenţă continuă. Dar adeseori părinţii nu acceptă această răsturnare de roluri, fapt ce va declanşa alte tensiuni în familie.[2]

Restructurarea existenţială[3] de la vârsta mijlocie se referă la **procesul prin care o persoană începe să-şi examineze şi să-şi reevalueze aspectele semnificative ale vieţii sale, într-un mod mult mai profund şi mai introspectiv** decât a făcut-o anterior. Procesul implică o serie de schimbări şi ajustări în gândire, valori, scopuri şi priorităţi. Iată în ce constă:

1. **Redefinirea identităţii** şi **reevaluarea valorilor şi a priorităţilor** Oamenii îşi redefinesc identitatea reflectând asupra rolurilor pe care le-au jucat până acum - ca părinţi, ca angajaţi (la locul de muncă), ca prieteni şi parteneri (în societate) etc. - şi pot să-şi analizeze şi să-şi consolideze identitatea şi în afara acestor roluri. Ei încep să se concentreze mai mult pe ceea ce le aduce cu adevărat satisfacţie şi împlinire, fapt ce poate aduce schimbări în carieră, în stilul de viaţă şi în relaţii, deoarece caută mai mult decât în trecut **să trăiască în conformitate cu ceea ce consideră cu adevărat valoros.**

2. **Confruntarea cu limitele şi căutarea explicită a sensului şi a scopului**: Procesul de îmbătrânire aduce cu sine limitări fizice şi cognitive; la această vârstă omul îşi ajustează aşteptările şi planurile în funcţie de noile realităţi. Mulţi oameni încep să se gândească la sensul vieţii lor, la ceea ce lasă ei în urma lor; această căutare a sensului le pune întrebări profunde despre viaţă, moarte, contribuţia lor „la" vieţilor altora şi impactul „pe care" l-au avut asupra altora.

3. **Acceptarea şi învăţarea din experienţe anterioare şi analizarea noilor perspective**: Restructurarea existenţială presupune **acceptarea alegerilor anterioare şi învăţarea din experienţele de viaţă, inclusiv din eşecuri;** astfel se încheagă o viziune mult mai înţeleaptă asupra vieţii. Mulţi oameni sunt tentaţi acum să pună în aplicare noi pasiuni, interese şi experienţe; fapt ce include învăţarea de lucruri noi, călătorii sau angajarea în activităţi pe care le-au amânat în trecut. Aceasta mai înseamnă un nou mod de r**elaţionare cu ceilalţi**: e un interval temporal de reeva-

---

[2] *Ibidem.*

[3] Deci, perioada de mijloc a vieţii este una în mod special critică. Acestei generaţii îi aparţin primele simptome care anunţă pierderea tinereţii; dar nu sunt doar ridurile şi hipotonia musculară provocatoare ale crizei. Aspectul fizic e doar un pretext; sunt factorii psihici datoraţi tensiunilor familiale şi profesionale cei care preocupă cel mai mult. Drept urmare, în jurul vârstei de 45 de ani are loc o restructurare existenţială, datorată bolii sau chiar morţii părinţilor, detaşării propriilor copii de părinţi şi unor noi situaţii contextuale. Pierderile afective şi alte griji şi preocupări pot zdruncina echilibrul lor emoţional. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 35;

luare şi reconfigurare a relaţiilor cu prietenii, cu familia şi cu partenerii. Aceasta poate însemna stabilirea unor noi limite, mai sănătoase, dezvoltarea de noi prietenii sau concentrarea mai mare pe relaţiile care aduc bucurie şi presupun ajutorul reciproc.

În ansamblu, restructurarea existenţială din perioada de mijloc a vieţii este un proces natural şi profund de **auto-descoperire şi de transformare lăuntrică**. Poate fi o perioadă provocatoare, dar şi foarte benefică în dezvoltarea unei perspective mai autentice şi mai înţelepte asupra vieţii.

E adevărat că dintotdeauna copiii au tendinţa să se simtă mai mari decât sunt în realitate; dar odată ajunşi adulţi, autonomi sunt astfel, cu adevărat, mai mult decât cred propriii părinţi. Una din sarcinile cele mai dificile ale bătrânilor este tocmai aceea de a învăţa să fie vârstnici, de a învăţa ca „părinţi" „să facă pe copiii", adică să accepte să **treacă de la o situaţie de independenţă, la una de dependenţă**. De exemplu, dacă locuiesc sub acelaşi acoperiş, este greu pentru tatăl de familie să treacă de la statutul de cap de familie la cea de „menţinut de propriul copil", („întreţinut"), care a ajuns adult şi câştigă mai mult. Astăzi trăim într-o cultură care astfel percepe lucrurile: **puterea şi respectul deplin migrează spre cel care lucrează şi câştigă mai mult**. Şi formula „Eu lucrez!" care dă toate drepturile, proclamă o realitate nu foarte uşor de acceptat, în mod special dacă vârstnicul a exercitat o putere despotică în trecut, ţinând în mâini veniturile familiei şi gestionând patrimoniul după cum credea.

Deci, vom spune că generaţia de mijloc trebuie să **înfrunte simultan contrastele cu fiii ajunşi adolescenţi şi presiunile părinţilor bolnavi;** această generaţie e sufocată între **pretenţiile încrucişate ale ascendenţilor şi ale descendenţilor**. Dacă la acestea se mai adaugă şi tensiuni cu partenera de viaţă şi dificultăţi profesionale (la serviciu, un salariu insuficient, monotonie, carieră nesatisfăcătoare) se poate trage concluzia că vârsta de mijloc nu-i deloc o fază odihnitoare a vieţii. În sinteză, vom spune că perioada de mijloc a vieţii, adesea cunoscută sub numele de „criza vârstei mijlocii", este o etapă a vieţii care survine, în general, în jurul vârstei de 40-50 de ani şi poate continua până în jurul vârstei de 60-65 de ani. Această perioadă este marcată de **introspecţie, de reevaluare a trecutului şi a prezentului şi de schimbări semnificative în viaţă**.[4]

[4] Oamenii trec prin această perioadă în moduri foarte diferite, iar experienţele lor pot varia considerabil: unii au un sentiment de nesiguranţă sau de neîmplinire, reflectând asupra realizărilor lor până în prezent şi punând sub semnul întrebării direcţia de viitor; alţii pot privi perioada de mijloc a vieţii ca pe o oportunitate de a începe noi aventuri, de a-şi urmări pasiunile ce au fost anterior amânate sau de a-şi redefini scopurile. Această perioadă poate veni la pachet cu schimbări fizice, cum ar fi semnele îmbătrânirii, ceea ce poate contribui la un sentiment de nesiguranţă. Totodată, evenimente precum: copiii care părăsesc casa, provocări în carieră sau pierderi personale pot juca, de asemenea, un rol important în modul în care o persoană percepe această etapă. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 40.

Este important să nu interpretăm această perioadă neapărat ca pe o criză, ci mai degrabă ca pe o **oportunitate de creștere și transformare personală**. Perioada aceasta a vieții permite omului să-și redefinească prioritățile, să-și consolideze identitatea și să dezvolte noi perspective asupra vieții.

3. „Complicitate afectivă" inter-generațională

Când bătrânii își mențin o anumită eficiență în cadrul familiei, colaborează cu fiii și nepoții. Nu toți oamenii, de o anumită vârstă, doresc odihnă și inactivitate; mulți se simt fericiți să fie utili: vor să ofere ajutor în realitățile casnice implicându-se în grija copilașilor, a nepoțeilor. Se stabilește astfel **un raport inter-generațional de interdependență**, în care **bătrânii bunici, fiii adulți și nepoțeii beneficiază de un ajutor reciproc**. Relația „bunic-nepoțel" e utilă amândurora: bunicii comunică nepoțeilor un ritm al generațiilor trecute, le transmit anumite valori culturale care consimt păstrarea memoriei colective. În schimb, nepoții le comunică bunicilor bucurie de a trăi, dinamism și entuziasm. În plus, îi pot face să se simtă importanți, nu doar pentru rolul de „babysitter", ci pentru că apreciază lucrurile pe care ei le povestesc, timpul dedicat lor, pentru faptul că-i acompaniază în diferitele jocuri și fantezii.[5]

În înfierbântata și problematica familie postmodernă, bunicii îi reconfortează afectiv pe cei tineri, reprezentând un punct de referință, de siguranță. **Reconfortarea afectivă a nepoților de către bunici** joacă un rol esențial în dezvoltarea lor emoțională și în construirea relației dintre generații. Iată douăsprezece sfaturi, oferite de Inteligența Artificială[6], despre cum puteți să îi reconfortați afectiv pe nepoți:

1. Arătați-le afecțiune: Fiecare gest mic de afecțiune contează enorm; copiii știu absorbi dragostea primită: îmbrățișările, mângâierile și zâmbetele vă pot ajuta să comunicați că sunteți acolo pentru ei.

2. Ascultați-i cu atenție: Verificați cu atenție ce au de spus, fie că este vorba despre o poveste de la grădiniță sau despre gândurile lor. Arătați-le că vă interesează și că le acordați atenție.

3. Petreceți **timp de calitate împreună**: Implicați-vă în activități pe care ei le iubesc. Puteți citi povești, juca jocuri de societate sau face

[5] Bunicii sunt o prezență vie, o companie caldă. Jocurile, televizorul, plimbările nu sunt suficiente pentru a umple anumite goluri afective. Fascinația unei povestioare povestite pe viu e superioară celei propuse de mass-media sau de vreo înregistrare. Copilașilor nu le lipsește curiozitatea să știe cum se făceau cândva lucrurile. În plus, bunicii sunt mai afectuoși și mai răbdători decât propriii părinți, care vin stresați de la locul de muncă, sunt tot mai puțin disponibili și au tendința de a educa într-o manieră severă, pentru a-și proteja propria liniște. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 44;

[6] https://chat.openai.com/ accesat la 20 ianuarie 2024;

artizanat împreună; timpul petrecut împreună construieşte legături puternice.

4. Răbdare şi înţelegere: Încercaţi să înţelegeţi perspectiva lor asupra lucrurilor şi fiţi răbdători când încearcă să vă exprime sentimentele.

5. Oferiţi susţinere emoţională: Indiferent de situaţie, arătaţi-le că sunteţi acolo să îi susţineţi; afişaţi compasiune şi empatie faţă de sentimentele lor.

6. Împărtăşiţi povestiri din trecut: Nepoţii pot fi **interesaţi să afle despre copilăria părinţilor lor** sau despre evenimentele din trecut; povestirile din experienţa dumneavoastră pot fi foarte amuzante şi educative pentru ei;

7. Încurajaţi-i să îşi exprime emoţiile: Arătaţi-le că este acceptabil şi absolut normal să îşi exprime emoţiile şi că veţi continua relaţia cu ei orice trăiri sau sentimente au;

8. Fiţi un model pozitiv: Nepoţii **se uită la bunici ca la modele**, aşa că încercaţi să oferiţi un exemplu de **comportament pozitiv, empatie şi compasiune**.

9. **Menţineţi permanent comunicarea deschisă**: Lăsaţi-i să ştie că vă pot aborda oricând au nevoie de sprijin sau sfaturi; construirea unei relaţii de încredere este esenţială.

10. Sprijiniţi interesele lor: Implicaţi-vă în activităţile pe care le iubesc, chiar dacă nu sunt neapărat sunt pe placul vostru; aşa le arătaţi că vă interesaţi de ceea ce le place lor.

11. Creaţi tradiţii speciale: Tradiţiile create în familie pot lega generaţiile şi pot oferi amintiri frumoase pe termen lung.

12. Amintiţi-vă că fiecare nepot este unic, deci ar putea funcţiona diferite abordări pentru fiecare dintre ei, separat. Cel mai important este ca, în diferite maniere, să **oferiţi continuu iubire, susţinere şi atenţie sinceră, pentru că ei sunt în formare.**

Raportul „bunici-nepoţei" nu este umbrit (precum raportul „părinţi-copii"), de condiţionări sociale, şcolare şi psihologice; este liber, fără complicaţii, fără preocupări de muncă şi de carieră. Din aceste motive bunicii care în viaţă au fost foarte severi cu propriii copii, nu mai sunt la fel cu nepoţeii. Între ei se creează cel mai adesea **o complicitate bazată pe afecţiune**, o **alianţă solidară împotriva generaţiei de mijloc**, în special când bătrânii vizează dragostea nepoţeilor mai mult decât pe cea a fiilor lor ajunşi deja adulţi (şi, la rândul lor, părinţi). Când nepoţeii sunt mai legaţi afectiv de bunica şi de bunicul decât de mama şi de tata se **manifestă o rivalitate şi o gelozie între părinţi şi bunici**. Şi ea se observă în experienţa psihoterapeutică clinică când anumiţi adolescenţi acuză existenţa unor traume afective cauzate de moartea „bunicii-mame" sau a „bunicului-tată". Şi separaţia sau divorţul părinţilor fac ca nepoţii

să-şi piardă compania unor bunici şi şansa de a fi răsfăţaţi de aceştia, dacă li se interzice acest lucru.[7]

Din păcate în **familia mononucleară nepoţii nu mai trăiesc sub acelaşi acoperiş cu bunicii**, ci merg să-i întâlnească din când în când, poate duminica sau mai rar, la câte un prânz ritualic. Şi aşa se întâmplă ca bunicii, deşi încă în viaţă, **să reintre între „amintirile îndepărtate" ale copilăriei**. Nu mai spune poveşti, a chiar dispărut însăşi sintagma „a fost odată ca niciodată...", şi atmosfera veche a fost substituită de videocasete, jocuri pe ecrane de tablete, desene animate. Nepoţii sunt foarte ocupaţi să absoarbă programele micului ecran sau ale telefonului: nici nu mai prea comunică între ei.[8]

Viitorul oricărei societăţi trece prin această integrare inteligentă şi conexiune fertilă între bătrâni şi tineri. Trebuie deci să fie eliminate anumite bariere generaţionale şi să fie oferită o nouă valoare şi o nouă semnificaţie statutului de „bunic". **Educarea nepoţeilor este un proces vital şi creativ**. În plus, dacă raportul „bunic-nepoţei" ar fi recuperat, efectele ar fi: copii mai puţin aroganţi, cu pretenţia că ştiu deja totul, şi care adeseori devin „despoţi a existenţei adulţilor"; de asemenea, am avea mai puţini adolescenţi în criză şi mai puţini toxico-dependenţi. Raportul corect „bunici-nepoţei" ascunde mult potenţial psiho-afectiv, potenţial care dacă este bine gestionat şi fertilizat cu arome religioase, este capabil să vindece lumea de mâine.

4. Dependența emoțional-afectivă a vârstnicilor: sentimentele sunt substanța vieții

Dacă prima parte a vieţii este caracterizată de nevoia de îndepărtare de origini, de smulgere dintr-un loc, de dezrădăcinare, de eliberare totală pen-

---

[7] Cândva societatea îi respecta enorm pe bătrâni. Locul principal la masă era rezervat bunicului. Atunci, acest statut era considerat aproape un „doctorat în experienţă de viaţă"; bunicul avea despre ce să vorbească nepoţeilor, care ştiau să asculte. În societatea contemporană figura bătrânului s-a diluat enorm, şi-a pierdut farmecul. Adeseori este perceput ca incapabil de a oferi o educaţie potrivită principiilor modernei pedagogii şi incapabil să pregătească nepoţii pentru realitatea dinamică a vieţii. Şi totuşi este de preferat un bunic de genul acesta, uşor depăşit, unui televizor cu rol de babysitter sau unui ecran de tabletă. Idem, *Psicologia di Papa Francesco. Il pensiero din uno psihiatra-psicoanalista*, Edizioni Elledici, Torino, 2017, p. 43.

[8] În alte cazuri, se întâmplă ceva situat la polul opus: generaţia de mijloc, din egoism sau sub presiunea serviciului, sau din cauza unor incidente familiale, îi constrânge pe bunici să-şi îngrijească nepoţii. Foştii părinţi, din necesitate sunt astfel recuperaţi, chiar dacă aceştia n-au dispoziţia şi bunăvoinţa de a se ocupa de nepoţei; drept urmare, bunicii ajung să fie obligaţi să-i crească, trăind într-o continuă stare de tensiune şi nemulţumire. Sunt cazuri mai rare, dar le întâlnim. Tot aşa, mai, rar, întâlnim şi situaţia în care bătrânii „nu se lasă deranjaţi" de nepoţei. Acest lucru trebuie să şi-l amintească vârstnicii care trăiesc în egoism, izolaţi şi apoi se lamentează de propria singurătate. Adeseori sunt persoane hedoniste care nu vor să fie înconjurate de nepoţi; dar această libertate a lor înseamnă obligatoriu singurătate egoistă; e o condamnare la nefericire, pe termen lung. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 45;

tru dobândirea independenţei şi a autonomiei individuale, a doua parte, în schimb, este caracterizată de **urgenţa de a recupera rădăcinile şi de a le afunda adânc,** pentru a avea puncte de siguranţă stabile. Alienarea poate fi definită tocmai ca o rupere de rădăcini. Din cauza degradării lente a articulaţiilor şi a declinului senzorial, a deteriorării auditive, **vârstnicul îşi pierde din siguranţa fizică şi psihică** şi simte nevoia susţinerii familiale. Ajunge astfel să aibă o **dependenţă economică, fiziologică** (din cauza deteriorării puterii de mişcare şi a organelor senzoriale), **psihică** (din cauza deficitului de memorie ce-l înregistrează, a pierderii orientării spaţiale şi temporale) şi **socială** (din cauza pierderii propriului rol în societate şi a relaţiilor în general).[9] Dar, mai presus de toate, vârstnicul ajunge aproape întotdeauna **la o dependenţă emoţional-afectivă**.

Sentimentele constituie substanţa vieţii, iar căutarea lor este mobilul conştient sau inconştient al tuturor acţiunilor pe care le avem. Dar vârstnicul, precum copilul, are mare nevoie să beneficieze de o raportare afectuoasă din partea membrilor familiei, de a proba senzaţia liniştitoare că este „acasă", are mare nevoie să fie acceptat, protejat, fortificat. Pentru el sunt de o valoare vitală raporturile bazate nu pe **convenienţe reciproce, ci pe valoarea solidarităţii şi a dragostei**.[10] Sunt esenţiale deci dialogurile adevărate, sincere, comunicarea autentică, mai presus de strângerile formale de mână, care adeseori se fac doar din curtoazie.[11]

Susţinerea afectivă[12] a celor dragi la bătrâneţe este extrem de importantă pentru **bunăstarea emoţională a persoanelor în vârsta**. Cu trecerea timpului, se pot confrunta cu diverse provocări, cum ar fi pierderea partenerului de viaţă, pierderea prietenilor, probleme de sănătate şi diminuarea abilităţilor fizice. Susţinerea afectivă poate proveni de la membrii familiei,

---

[9] *Ibidem.*

[10] Dacă, în schimb, preţuirea nu este demonstrată concret, dacă nu se merge dincolo de convenienţe, consecinţele pot fi dramatice, din cauza convingerii toxice la care ajunge vârstnicul: „Nimeni nu mă mai vrea, pentru că nu mai valorez nimic!" Îşi dă seama că cei din jur nu mai au nevoie de el, se simte inutil, tinde să se izoleze, pune o barieră defensivă între el şi restul lumii, barieră care apoi va favoriza declinul psihic. (n.n.)

[11] Spune medicul Giacomo Dacquino: *„Nu este uşor să accepţi mersul lent al bătrânului, oferindu-i momente de căldură sufletească, gesturi de prietenie, strângându-i cu dragoste mâinile tremurânde. Nu-i uşor să-i înţelegi singurătatea, şi mai ales nevoia de solidaritate afectivă. Cel avansat în ani are nevoie să cunoască afecţiunea membrilor familiei, pentru că – dacă îl preţuieşti cu adevărat – atunci îţi şi exprimi această preţuire, iar el o percepe ca atare."* Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 56;

[12] Susţinerea afectivă din partea celor dragi va fortifica stima de sine a vârstnicului, va reduce simptomele depresive şi chiar va diminua riscul de mortalitate. Grijile continue şi afectuoase ale membrilor familiei sunt indispensabile pentru o îmbătrânire fericită. Statisticile au demonstrat că, faptul de a beneficia de o reţea de raporturi afective îi face pe vârstnici mai longevivi. Analiştii gerontologi care au avut în centrul atenţiei pe centenarii italieni au demonstrat că aproape toţi locuiesc cu familia, fapt pentru care se poate chiar formula ipoteza că maxima longevitate se poate ajunge doar într-un ambient optim, într-un context favorabil. *Ibidem.*

prieteni apropiaţi sau chiar de la comunitatea locală. Iată câteva aspecte cheie ale susţinerii afective la bătrâneţe, oferite tot de Inteligența Artificială[13]:

1. **Comunicare constantă**: O relaţie de comunicare deschisa si constanta cu cei dragi poate aduce confort emoţional persoanelor in vârsta. Ascultarea atentă si exprimarea sentimentelor pot consolida legăturile afective.

2. **Prezența fizică**: Petrecerea timpului împreună este esenţială. Simplul fapt de a fi acolo pentru cei in vârsta poate aduce un sentiment de siguranţă şi sprijin emoţional.

3. **Empatie şi înţelegere**: Este important ca cei din jur să arate empatie şi înţelegere faţă de provocările şi sentimentele cu care se confruntă persoanele în vârstă. Acest sprijin emoţional poate contribui la o **bună stare de spirit şi la creşterea rezilienţei lor.**

4. **Ajutor în situaţii practice**: Susţinerea afectivă poate include, de asemenea, oferirea de ajutor în situaţii practice, cum ar fi cumpărarea alimentelor, pregătirea meselor, îngrijirea personală şi gestionarea altor activităţi zilnice.

5. Implicarea în **activităţi sociale**: Participarea la activităţi sociale sau evenimente cu membrii familiei şi prietenii poate aduce oamenii în vârstă î**n mijlocul unei reţele sociale** şi le poate oferi ocazia de a menţine relaţii sociale active.

6. **Respectarea autonomiei**: Este important să se respecte autonomia şi independenţa persoanelor în vârstă. Susţinerea afectivă ar trebui să se bazeze pe încurajarea lor de a lua decizii, în măsura în care le permite capacitatea de a face acest lucru.

7. Oferirea de **sprijin emoţional in perioade dificile**: Atunci când cei în vârstă se confrunta cu pierderi sau cu probleme de sănătate, sprijinul emoţional este esenţial. Fiind alături de ei, oferind suport şi înţelegere în astfel de momente dificile vor înfrunta altfel provocările.

În esenţă, susţinerea afectivă la bătrâneţe constă în **construirea unei reţele de suport emoţional şi practic care să ofere confort, securitate şi conexiune emoţională** pentru persoanele în vârsta. Este important sa se adapteze aceasta susţinere la nevoile individuale specifice fiecărei persoane în vârstă. În rubrica următoare vom vorbi despre un subiect complementar celui de astăzi: vom vorbi despre „susţinerea substitutivă toxică a vârstnicilor", realizată de cei ne-experimentaţi.

5. Forța terapeutică a dragostei din familie. Condițiile de viață afectivă ale vârstnicului

„Casa" reprezintă foarte mult pentru fiinţa umană, dar în mod special pentru vârstnic. Şi în cultura noastră **termenii de „casă" şi de „acasă"**

[13] https://chat.openai.com/ accesat la 20 ianuarie 2024;

are o mare încărcătură simbolică, având rezonanţa securităţii, a confortului, a siguranţei şi a protecţiei. Cu cât omul îmbătrâneşte, cu atât cunoaşte o amplificare a dorinţei interioare de „întoarcere acasă", adică simte nevoia să se refugieze în familie, într-un climat cald, prietenos, îmbibat de dragoste. Din păcate, **societăţile foarte avansate din punct de vedere tehnologic au tendinţa să-l îndepărteze pe vârstnic**, să-l rejecteze din mijlocul lor, pe considerentul că pot să le ofere vârstnicilor mai mult dacă le amenajează locuri speciale, dacă-i îndepărtează.[14]

Familia rămâne, atunci când este posibil, unicul refugiu şi principala susţinere pentru un vârstnic. Fiecare om reuşeşte, de fapt, să-şi găsească propria identitate personală în funcţie de **maniera în care este perceput în interiorul contextului familial şi în mod special în funcţie de gradul în care este iubit**. Vârstnicul obişnuieşte să ţină în adâncul fiinţei lui suferinţa pe care o are; foarte dificil reuşeşte să exprime. Uneori **regresează la o nouă copilărie**, prin nevoile pe care le are, prin setea de dragoste ce-l caracterizează, prin nevoia de asistenţă tot mai consistentă. Iar **cei tineri nu reuşesc să-i ierte declinul[15], nedându-şi seama că el are nevoie de încurajările lor pentru a continua să trăiască**.[16]

Şi deficitul psihic înregistrat la vârstnici adeseori poate să fie atribuit nu **unor cauze organice, ci uneori situaţii din familie**: de exemplu, carenţele afective ambientale, precum abandonarea propriei case. Alteori vârstnicul poate să recurgă la diferite forme de şantaj pentru a verifica afecţiunea apropiaţilor. **Mai e sau nu mai e iubit?** În ambele cazuri simptomele fizice sau psihice sunt limbajul inconştient utilizat pentru a cere dragoste. Din păcate, adeseori vârstnicul care este bolnav nu dobândeşte îngrijire şi atenţie suplimentară precum se întâmplă cu copilaşul, ci reacţii agresive: acuze, certuri şi reproşuri.

---

[14] Sunt exemple tipice oraşele vârstnicilor din Florida sau din California, care au teren de golf, parcuri de divertisment pentru vârstnici, magazine speciale cu produse destinate vârstnicilor. Pe de altă parte, japonezii îi exportă pe vârstnici deschizând colonii de bătrâni pe coastele spaniole, pe coastele canadiene şi pe cele australiene. Fiii îi exilează pe bieţii bătrâni care astfel ajung excluşi din lumea la a cărei construcţie au contribuit. (n.n.)

[15] Când copiii nu devin un punct de siguranţă pentru a descărca tensiunile şi fricile regresive vârstnicul va somatiza durerea, adică va utiliza durerea corporală pentru a atrage atenţia, întocmai cum fac copiii. Adeseori copiii simulează că sunt bolnavi pentru a atrage interesul afectiv al adulţilor. De aceea vârstnicii se lamentează: ba de constipaţie, ba de diaree, ba de astenie, somatizând, de fapt, durerea afectivă a solitudinii şi a nesiguranţei afective. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 56;

[16] Mulţi tătici şi multe mămici avansate în etate au nevoie ca ai lor copii să le devină acum părinţi. Anterior, s-a întâmplat ca bunicii să saboteze paternitatea şi maternitatea copiilor lor şi să intre în concurenţă cu ei în raportarea la nepoţi, fiind rivali cu ei în obţinerea afecţiunii din partea generaţiei intermediare. Şi au reuşit: adeseori bunicii sunt mult mai iubiţi de către nepoţei de cât sunt părinţii, mai autoritari şi mai lipsiţi de timp. Giacomo Dacquino, „Guarire l'amore. Strategie di speranza per la famiglia di oggi", San Paolo Edizioni, 2014, p. 67.

Nevoia de protecţie îi determină pe bătrâni să **practice naveta la spital**. În aceste cazuri psihoterapia este utilă, dar mai important este să se îmbunătăţească **condiţiile de viaţă afectivă ale vârstnicului**.[17] Exprimarea dragostei în familie – fapt considerat de unii depăşit, că nu ar mai fi la modă – este de fapt **cel mai bun tratament geriatric**. O privire participativă, plină de interes, un surâs benevol, un cuvânt bun, o vorbă blândă ajută mai mult decât medicamentele.[18]

6. Puterea terapeutică a cuvântului sau efectul său toxic

Analizând cu atenţie realitatea, mai ales în cazul oamenilor care sunt integraţi într-o comunitate religioasă, observăm că nu lipsesc situaţiile în care descendenţii, respectiv ginerii, nurorile sau nepoţii **se dăruiesc cu multă afectivitate părinţilor vârstnici, evitând să-i ducă în ospiciile** pregătite pentru ei de structurile de asistenţă socială ale statului. Aceasta chiar dacă ei au ajuns acum la **o vârstă neproductivă şi chiar dacă sunt cu un pronunţat deficit psiho-fizic.** Descendenţii sunt cei care îşi asistă părinţii vârstnici, care cu trecerea anilor şi-au pierdut autocontrolul, şi la ei poţi găsi chiar o evidentă labilitate psiho-emoţională. Descendenţii îşi dau seama că atunci când trupul îţi devine duşman întrucât pierzi controlul asupra lui şi trebuie să ceri ajutorul cuiva şi pentru a realiza cele mai elementare acte ale vieţii cotidiene, atunci **vârstnicul se simte ameninţat în propria demnitate umană;** pentru aceasta se consumă enorm, trecând de la depresie la nervozitate, de la tendinţa spre conflict, la izolare.

Descendenţii trebuie să înţeleagă că pentru bătrâni nu-i suficientă **pietatea socială a primăriei care distribuie bănci în parcuri.** Şi că nici măcar o pensie robustă nu garantează împotriva depresiei. Ei ştiu că un **surâs dăruit fără motiv şi fără grabă vârstnicilor îi poate ajuta enorm**, întrucât cuvântul poate avea o valoare terapeutică sau un

---

[17] A nu fi stat aproape de tatăl şi mama, în special în ultimii ani ai vieţii, generează în urmaşi sentimente de vinovăţie. *„Uneori chiar o viaţă trăită în apropierea lor nu-i suficientă pentru a-i cunoaşte cu adevărat. Adeseori mor fără să fie înţeleşi şi nici iubiţi pentru ceea ce au fost. Se înţelege foarte greu – de exemplu – că nimeni nu este suficient lui însuşi, iar vârstnicii au nevoie de dragostea descendenţilor pentru a continua să trăiască. Orice vârstnic visează ca propriul copil să îi vrea binele."* Din păcate – spune medicul italian – copiii înţeleg aceste lucruri doar după moartea părinţilor, când este prea târziu ca să mai remedieze ceva. Giacomo Dacquino, „Libertà di invechiare. Un'arte che si impara", Ed. Internazionale, Torino, 1992, p. 57;

[18] Spune medicul italian Giacomo Dacquino: *„Fiecare dintre noi ar trebui să-şi reproşeze multe lucruri privitoare la comportamentul cu bunicii şi vârstnicii. Privitor la interacţiunea cu ei ne amintim o grămadă de omisiuni, ne oferim circumstanţe atenuante, justificări, scuze, argumentări, în mod special ne iertăm cu prea multă uşurinţă. Dar va veni şi vremea în care caritatea nu va mai putea calma sentimentul de vinovăţie, pentru că nu mai putem să ajutăm pe cineva care e mort. Atunci vom trăi cu regretul că n-am făcut înainte ceea ce nu mai putem face după aceea." Ibidem.*

efect toxic, împingând subiectul (pe destinatarul lui) pe calea sănătății sau pe cea a bolii. Însoțitorii sunt cei care trebuie să facă în așa fel încât să se nu se activeze **mecanismele de auto-culpabilizare ale vârstnicului** în fața problemelor vârstei a treia. Adică să nu răstoarne pe umerii lor responsabilitatea nefuncționării corespunzătoare a unor lucruri; cu alte cuvinte, să nu li se reproșeze insuficiența pensiei, impactul scăzut al unor servicii sanitare de slabă calitate sau carența serviciilor sociale aflate în sarcina statului.

Autoculpabilizarea este un proces psihologic prin care o persoană își atribuie responsabilitatea sau vina pentru anumite evenimente sau situații, chiar dacă acestea nu sunt în întregime sau deloc sub controlul lor. În cazul unei persoane în vârstă, există mai multe **mecanisme psihologice care pot contribui la autoculpabilizare**. Iată câteva posibile explicații, oferite de Inteligența Artificială[19]:

1. **Societatea și stigmatizarea îmbătrânirii**: În societățile care pun o mare presiune asupra tinereții și frumuseții, persoanele în vârstă pot internaliza stereotipurile negative legate de îmbătrânire. Astfel, pot simți că sunt responsabile pentru propriul proces de îmbătrânire și pot ajunge să se simtă vinovate pentru aspectele legate de sănătate, aspect fizic sau alte schimbări asociate vârstei.

2. Pierderile și dependența: Pe măsură ce îmbătrânesc, oamenii pot suferi pierderi semnificative: a prietenilor, a familiei sau a independenței. Aceste pierderi pot genera sentimente de tristețe și vinovăție, iar persoana în vârstă poate interpreta aceste schimbări ca pe **ceva ce s-ar fi putut evita sau gestiona mai bine.**

3. Compararea cu trecutul: Uneori, persoanele în vârstă se compară cu propriul trecut sau cu **standardele pe care le aveau când erau mai tinere**. Dacă simt că nu îndeplinesc aceste standarde, pot dezvolta sentimente de vinovăție și regret.

4. Percepția asupra sarcinilor nerezolvate: În vârstă, oamenii pot începe să reflecteze asupra vieții lor și să se gândească la **lucrurile nerezolvate sau la greșelile făcute în trecut**. Acest sentiment de nerealizare poate genera autoculpabilizare.

5. Boala și dependența medicală: Dacă persoana în vârstă se confruntă cu probleme de sănătate sau devine dependentă de îngrijirea altora, poate să se simtă vinovată pentru **povara pe care o aduce celor din jur.**

Este important să înțelegem că autoculpabilizarea poate fi influențată de o varietate de factori și că fiecare persoană are propriul său context de viață și propriile experiențe individuale. În multe cazuri, consilierea sau

[19] https://chat.openai.com/ accesat la 20 ianuarie 2024;

suportul psihologic pot fi utile pentru a aborda aceste trăiri interioare şi pentru a **dezvolta strategii de adaptare sănătoase**.[20]

Cuvintele pot avea o putere semnificativă în cadrul comunicării psiho-emoţionale şi pot **influenţa starea de spirit şi buna dispoziţie a unei persoane**, cu precădere la cei mai în vârstă. Folosirea cuvintelor în mod atent şi empatic poate avea o valoare terapeutică, contribuind la îmbunătăţirea stării lor emoţionale şi la susţinerea bunăstării lor generale. Valoarea terapeutică a cuvintelor constă în primul rând în empatie şi încurajare: cuvintele empatice, încurajatoare şi sprijinitoare pot aduce confort şi **asigura persoanele în vârstă că sunt înţelese şi apreciate**. Aceasta poate avea un impact pozitiv asupra stimei de sine şi asupra stării lor generale de bine. Ele vor „construi" o comunicare pozitivă care poate contribui la creşterea încrederii şi la construirea unui mediu în care persoanele în vârstă se simt acceptate şi susţinute. Aceasta poate contribui la îmbunătăţirea relaţiilor sociale şi la diminuarea sentimentelor de izolare. Cu ajutorul cuvintelor de motivare şi încurajatoare, persoanele în vârstă pot găsi inspiraţie pentru a continua să-şi atingă obiectivele şi să participe la activităţi care le aduc satisfacţie.

Efectele toxice ale cuvintelor ar consta în mesaje care perpetuează stereotipurile negative legate de îmbătrânire, care pot contribui la **stigmatizarea şi discriminarea persoanelor** în vârstă. Acest lucru poate duce la scăderea stimei de sine şi la afectarea stării lor emoţionale. În plus, cuvintele critice sau jignitoare pot intensifica sentimentele de autoculpabilizare, contribuind la declinul stimei de sine şi la apariţia unor probleme de sănătate mentală. De asemenea, cuvintele neprietenoase sau lipsa de atenţie pot determina persoanele în vârstă să se retragă şi să evite interacţiunea socială. **Izolarea socială poate avea consecinţe negative asupra sănătăţii mentale** şi fizice.

Este important să fim conştienţi de impactul cuvintelor noastre şi să adoptăm o abordare respectuoasă şi empatică atunci când comunicăm cu persoanele în vârstă. O comunicare pozitivă şi sprijinul emoţional pot contribui semnificativ la **bunăstarea lor şi la menţinerea unei înalte calităţi a vieţii.**

---

[20] Nu trebuie negat faptul că atunci când bătrânii părinţi suferă de o maladie cronică gravă, descendenţii se află într-o stare de stres şi au nevoie – la rândul lor – de susţinere. Sacrificiilor fizice, psihice şi economice necesare pentru a-l îngriji pe părintele bătrân, 24 de ore din 24, şi 365 de zile pe an, presupun un efort imens. E oportun atunci, pentru a uşura oboseala fizică şi emoţională care se naşte din aceste nevoi, apelul la o îngrijitoare care să permită legitima perioadă de odihnă pentru descendenţi şi pentru a evita tensiunea excesivă care s-ar acumula, şi care prezintă riscul comportării nevrotice cu vârstnicii, riscul unor reacţii de respingere. E motivul pentru care în Statele Unite multe familii care au un bolnav s-au coagulat în grupuri de ajutor reciproc şi de consiliere (n. n.).

Concluzii: Nu ne este greu să observăm cum atitudinea medicului Giacomo Dacquino faţă de senectute este **îmbibată de optimism; prin toate aserţiunile sale, ne invită să transferăm accentul de pe faptologie pe versantul sentimentelor,** ca realitate capabilă să infuzeze vârstnicului dinamism, sens şi profunzime în preocupări. În activitatea sa pastorală, preotul se poate inspira enorm din gândirea marelui psihiatru italian; preotul poate apela la gândirea marelui cercetător italian pentru a argumenta şi vertebra cognitiv demersul pastoral orientat spre exponenţii vârstei a 3-a şi a 4-a.

Bibliografie:

• Giacomo Dacquino, *Bisogno d'amore. Superare l'immaturità psicoaffettiva*, Mondadori, 2002;

• Idem, *Cartella F/16. Diario din una nevrosi*, SEI, Torino, 1976;

• Idem, *Che cos'è l'amore. L'affetto e la sessualità nel rapporto di coppia,* Ed. Arnoldo Mondadori, Milano, 1994, p. 320;

• Idem, *Credere e amare*, Mondadori, 2000.

• Idem, *Educazione psicoaffettiva*, Edit. Borla, Torino, 1972;

• Idem, *Guarire l'amore. Strategie di speranza per la famiglia di oggi*, San Paolo Edizioni, 2014;

• Idem, *Impara a dire ti amo (prima che sia troppo tardi),* Mondadori, 2013;

• Idem, *Legami d'amore. Come uscire dall'isolamento affettivo*, Mondadori, 1998;

• Idem, *Liberta' di invechiare. Un'arte che si impara,* Societa' Editrice Internazionale, Torino, 1992, p. 200;

• Idem*, Paura di amare. Come evitare e superare i fallimenti affettivi*, Mondadori, 2013;

• Idem, *Psicologia dell'automobilista. L'auto come partner, nel conscio e nell'inconscio*, De Agostini, 1989;

• Idem, *Psicologia di Papa Francesco. Il pensiero din uno psihiatra-psicoanalista*, Edizioni Elledici, Torino, 2017.

• Idem, *Relazioni difficili. Trovare la via della serenità nell'amore, nella sessualità, in famiglia*, sul lavoro, Mondadori, 2006;

• Idem, *Religiosità e psicoanalisi. Introduzione alla psicologia e alla psicopatologia religiosa,* Società Editrice Internazionale, Torino, 1980, 346 p.;

• Idem, *Se questo e amore. Consocersi meglio per imparare a farsi amare*, Edizioni Oscar Mondadori, Milano, 2006, 160 p.

• Idem, *Vivere il piacere,* Società Editrice Internazionale, Torino, 1984, 208 p.

DIE HYMNOGRAPHIE DER ORTHODOXEN KIRCHE*

VASILE STANCIU

Abstract.

The Commemorative Year of Hymnographers can provide the impetus for 21st century theologians to recover, promote and value this priceless treasure of Eastern Orthodox spirituality that is hymnography. Hymnography appeared relatively late as an object of study in theology, although it was an object of research for foreign Catholic and Protestant scholars who saw in Eastern hymn poetry a real treasure to be exploited, promoted and used. In contemporaneity, Eastern hymnography has been studied at the highest level by Western theologians who converted to Orthodoxy, among whom Karl Christian Felmy takes a place of honour.

Byzantine hymnography, inextricably linked to the melodic element, went through several phases of development and consolidation in the history of Orthodox worship: Hymnography of the apostolic period; covers the first three centuries of Christianity, the second period, which stretches between the 4th - 8th centuries, in which the Christian Church had to face the great challenges of the Christological heresies and in which the Ecumenical Councils met which approved the Orthodox teaching about the Second and Third Person of the Holy Trinity, but also the teaching about the Virgin Mary as the Mother of God. The third period stretches from the 8th to the 10th century and was marked by the great work of the greatest Orthodox hymnographer, John Damascene (died 749), to whom the organization and systematization of the Octoih is attributed.

Keywords: *hymnography, melodic element, worship, Orthodoxy, Byzantine tradition.*

---

* Prelegere susținută în cadrul Programului Erasmus + la Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană *Augustana* din localitatea Neuendettelsau, Germania, în data de 13 decembrie, 2023.

In diesem Herbst habe ich diesen Vortrag vor den Priestern der 9 Diözesen der Erzdiözese Cluj gehalten. Diese Erzdiözese hat mehr als 500 Pfarreien und fast 600 Priester.

Ein den Hymnographen und Kirchensängern auf Initiative des Heiligen Synods der Rumänischen Orthodoxen Kirche gewidmetes Gedenkjahr ist in erster Linie ein Akt der theologischen Kultur. Auf diese Weise wird die Bedeutung und Relevanz der Hymnographie in der östlichen Theologie und Spiritualität anerkannt, als ein unverzichtbares Element für die Aufnahme und das Verständnis der Glaubenswahrheiten als konstitutive Elemente des Gottesdienstes im Leben der Kirche.

Der Theologe Ioan I. Ică jr. stellte im Vorwort zu einem Werk über die Hymnographie fest, dass "im Bereich der byzantinischen Studien der Gottesdienst bis heute ein eher marginaler Bereich geblieben ist. Als Opfer der geschlossenen Aufteilung der Disziplinen war er zumeist Gegenstand rein historischer Studien oder, in jüngerer Zeit, vergleichender liturgischer Studien. Niemand hat sich bisher mit seiner zentralen Stellung in der orthodoxen theologischen und spirituellen Tradition befasst. Das zu Beginn des Jahrhunderts von dem Priester Pavel Florenski geäußerte Bedauern über das Fehlen einer echten liturgischen Theologie ist leider immer noch gültig"[1].

In diesem Zusammenhang kann man das ausgezeichnete Werk von Makarios Simonopetrite, Der Triod Explained, nicht übersehen, in dem der Autor nach Ansicht des Theologen John I. Ica jr. eine "wahre kultische und spirituelle Enzyklopädie der Orthodoxie vorlegt. Leider ist der Triod heute nur wenig bekannt und verstanden. Wie die meisten Werte der Orthodoxie ist er ein unterbewerteter Schatz"[2].

Deshalb kann das den Hymnographen gewidmete Gedenkjahr bei den Theologen des 21. Jahrhunderts den Anstoß zu einer Wiedergewinnung, Förderung und Aufwertung dieses unschätzbaren Schatzes der östlich-orthodoxen Spiritualität geben.

Zunächst möchte ich einige Überlegungen zur Stellung der byzantinischen Hymnographie in der Geschichte des orthodoxen Gottesdienstes anstellen. Einem gut informierten byzantinischen Gelehrten zufolge "ist die byzantinische hymnographische Dichtung Gegenstand der Analyse vieler rumänischer und ausländischer Gelehrter gewesen, wobei der literarische Aspekt der Dichtung im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit der Analysten stand und weniger der musikalische Aspekt, mit dem sie in der Tat ein gemeinsames Element darstellt, in einem offensichtlichen und untrennbaren Synkretismus"[3].

---

[1] Makarios SIMONOPETRITUL, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic,* ed. a III-a, trad. de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 11.
[2] Makarios SIMONOPETRITUL, *Triodul explicat*.
[3] Titus MOISESCU, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României. Prolegomene bizantine II, variante stilistice şi de formă în Muzica Bizantină,* ediţie îngrijită de Constantin Secară, Ed.

In der Tat ist die Hymnographie als Studienobjekt der Theologie erst relativ spät erschienen, obwohl sie ein Forschungsobjekt für ausländische Gelehrte war, insbesondere für solche aus Deutschland, Frankreich und den nordischen Ländern, die in der östlichen Hymnendichtung einen wahren Schatz sahen, den es zu heben, zu fördern und zu nutzen galt.

Ganz zu schweigen von der Tatsache, dass diese Gelehrten nicht orthodox, sondern katholisch oder protestantisch waren, aber mit einem hoch entwikkelten wissenschaftlichen Scharfsinn. Ich möchte hier nur die Namen von Egon Welesz[4], Emereau Casimir[5], Gerbert Martin[6], Andre Halleux[7] oder Carsten Hoeg[8] nennen.

Bis in die heutige Zeit hinein wurde die östliche Hymnographie auf höchstem Niveau von zur Orthodoxie konvertierten apusischen Theologen studiert, unter denen Karl Christian Felmy[9], ein ehemaliger lutherischer Theologe und gegen Ende seines Lebens zum Diakon in der Russisch-Orthodoxen Kirche in der Diaspora geweiht, eine herausragende Stellung einnimmt.

Der Kommentar des ehemaligen lutherischen Theologen zur orthodoxen heiligen und göttlichen Liturgie spiegelt sein ”lebenslanges Bemühen wider, den Reichtum des orthodoxen Gottesdienstes zu erforschen”, wie Pater Ioan Ică sr. und der Autor des Kommentars sagen. Der Autor des Kommentars sagt über die eucharistische Liturgie in der Orthodoxie: ”Sie ist das Herz des kirchlichen Lebens, die Matrix der christlichen Erfahrung, und das Gedenken an das letzte Abendmahl ist zugleich ein Fest des eschatologischen Reiches, das in einem riesigen liturgischen Gebäude aus Riten, Hymnen und spezifischen Handlungen enthalten ist. Die Liturgie der orthodoxen Kirche ist das Endprodukt einer langen Geschichte, die erst im 14. Jahrhundert endgültig festgelegt wurde”[10].

Muzicală, Bucureşti, 2003, p. 81.

[4] Egon WELLESZ, *A History of Byzantine Music and Hymnography,* London, 1961; Egon WELLESZ; Dmitri CONOMOS; Milos VELIMIROVIC, *Studies in Estearn Chant,* London, New York, Oxford University Press, 1966;

[5] Casimir EMEREAU, *Les Catalogues d`hymnographes byzantins,* în” Echos d`Orient”, Revue trimestrielle, Organe de l`Institut Francais d`Etudes Byzantine, Paris, 1921-1926

[6] Martin ERBERT (1720-1793), *De cantu et musica sacra a prima ecclesiae aetate usque ad praesens tempus,* Tomus I et II, St. Blasiens, 1774;

[7] Andre de HALLEUX, *S. Ephrem le Syrien, în:* Sebastian Brock, *Imnele Păresimilor, Azimelor, Răstignirii şi Învierii,* Studiu introductiv şi traducere de diac.Ioan I.Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 1999;

[8] Hoeg CARSTEN, *The oldest Slavonic tradition of Byzantine music,* Copenhague, 1953;

[9] Karl Christian FELMY, *De la Cina cea de Taină la Dumnezeiasca liturghie a Bisericii Otodoxe. Un comentariu istoric,* trad. de Pr. Prof. Ioan Ică sr, Ed. Deisis, Sibiu, 2008;

[10] Karl Christian Felmy, *De la Cina cea de Taină la Dumnezeiasca liturghie...,* p. XIV.

Die bekanntesten und wichtigsten Kommentare zur Heiligen Messe im orthodoxen Raum sind zweifellos die von Nicolae Cabasila[11], Petre Vintilescu[12], Dumitru Stăniloae[13] und - warum nicht - der bereits bekannte liturgische Kommentar von Metropolit Bartholomäus[14] .

Alle Liturgiekommentare der oben genannten Autoren basieren auf der Hymnographie der Heiligen Messe, die sie aus verschiedenen Blickwinkeln analysierten: entweder historisch, liturgisch oder biblisch mit Elementen der Exegese.

In der rumänischen Theologie wurde die östliche Hymnographie erst gegen Ende des 19. Jahrhunderts durch den bekannten Historiker Erbiceanu Constantin (1838-1913), ehemaliger Professor am Priesterseminar von Socola (1868-1886) und Dekan der Theologischen Fakultät in Bukarest (1896-1900), der 1883 in der Rumänischen Orthodoxen Kirchenzeitschrift einen Artikel mit dem Titel "Der Gesang und die Hymnographie der Urkirche[15]" veröffentlichte, zum Gegenstand der akademischen Forschung. Obwohl dieser Artikel keine spektakulären Details bietet, eröffnet er doch eine neue Perspektive in der Erforschung eines in der Geschichte der orthodoxen Kirche weniger bekannten und bewerteten kulturellen Segments.

Eine viel umfangreichere Studie mit dem Titel "Hymnographische Poesie in den Büchern des Rituals und des Kirchengesangs" wurde viel später von dem Liturgiewissenschaftler Petre Vintilescu, einem ehemaligen Professor an der Theologischen Fakultät in Bukarest, veröffentlicht. Im Vorwort sagte er unter anderem: "Der Weg, den das Kirchenlied bei der Komposition der meisten unserer Gottesdienstbücher beschritten hat, beschreibt das Schema der Frömmigkeit"[16].

Derselbe renommierte Liturgiewissenschaftler wird einen Artikel mit dem Titel veröffentlichen: "Der Gesang des Volkes in der Kirche im Lichte der Liturgie"[17]. Dieser Artikel wird die Grundlage für die von Patriarch Justinian Anfang der 50er Jahre eingeleitete Reform bilden, mit der er

---

[11] NICOLAE CABASILA, *Tâlcuirea dumnezeieştii Liturghii,* trad. de Pr. Prof. Dr. Ene Branişte, 1946, 1989, 1997, Ed. Arhiepiscopiei Bucureştilor, Bucureşti, 1989;

[12] Preot Profesor Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat,* Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1972, 1994;

[13] Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1986.

[14] Mitropolitul BARTOLOMEU, *Cartea deschisă a Împărăţiei. De la Betleemul Naşterii la Ierusalimul Învierii,* Ed. Polirom, Iaşi, 2011;

[15] Constantin ERBICEANU, *Cântarea şi imnografia Bisericii primitive,* în Biserica Ortodoxă Română, anul VII (1883), nr. 1 şi nr. 3.

[16] Pr. Petre VINTILESCU, *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântarea bisericească*, Bucureşti, 1937, p. 400.

[17] Pr. Petre VINTILESCU, *Cântarea poporului în Biserică în lumina Liturghierului*, Bucureşti, 1945, 15 pag, extras din revista Bisericii Ortodoxe Române, anul LXII (1845), nr. 9.

eine Verallgemeinerung des gemeinsamen Gesangs des Gottesvolkes in der gesamten rumänisch-orthodoxen Kirche erreichen wollte.

Studien zur byzantinischen Hymnographie finden sich auch im umfangreichen Werk des wichtigsten rumänischen Liturgietheologen des 20. Jahrhunderts, Pr. Ene Branişte[18].

Der Nachfolger von P. Ene Branişte, P. Nicolae Necula, von frommem Andenken, eröffnete an der Theologischen Fakultät "Justinian Patriarch" in Bukarest einen Forschungspfad, der sich mit der Hymnographie in den orthodoxen Kirchenbüchern befasste und zu Doktorarbeiten führte, die für die zeitgenössische Theologie besonders relevant sind.

Im säkularen rumänischen Bereich der "Musikwissenschaft" waren die Anliegen im Zusammenhang mit Hymnographie, Hymnologie und byzantinischer Musik und byzantinischer Tradition viel umfangreicher und mit einer beeindruckenden Bandbreite der Forschung. Der kenntnisreichste Forscher auf dem Gebiet der byzantinischen Musikwissenschaft ist bis heute Pater Ioan D. Petrescu-Visarion (1884-1970).

Nach seinem Theologiestudium am Priesterseminar Nifon Mitropolitul und an der Theologischen Fakultät in Bukarest sowie nach seinem Musikstudium am Bukarester Konservatorium und an der Schola Cantorum in Paris wurde Pater Petrescu zum kenntnisreichsten Byzantinologen und spezialisierte sich insbesondere auf die byzantinische Musikpaläographie[19].

In seinen Fachstudien befasste sich Pater Petrescu professionell mit dem Thema der Hymnographie und der byzantinischen Melodie. Er war ein Verfechter der Rückkehr zur alten byzantinischen Musik, die überwiegend diatonisch war und keine orientalischen Chromatizismen enthielt, die durch die türkisch-arabisch-persische Kette, insbesondere nach der Eroberung Konstantinopels durch die Türken am 13. Mai 1453, Einzug hielten.

Seinem Beispiel wird ein anderer Geistlicher, Pater Grigorie Panţiru, folgen, und später wird die Liste der Forscher um weitere bedeutende Namen auf diesem Gebiet bereichert: Gheorghe Ciobanu, Titus Moisescu, Victor Giuleanu, Sebastian Barbu-Bucur, Nicu Moldoveanu, Alexie Buzera, Elena Chircev, Vasile Grăjdian usw. Sie alle haben sich in ihren Werken entweder direkt oder tangential mit dem Problem der östlichen Hymnographie befasst[20].

---

[18] Pr. Ene BRANIŞTE, *Liturghia - sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune* - Studii de Teologie Liturgică, ediţie îngrijită de Î. P. S. Dr. Laurenţiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului şi Mitropolitul Ardealului, Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula şi Conf. Dr. Ciprian-Ioan Streza, Ed. Andreiană, Sibiu, 2013.

[19] Le pere J-D PETRESCO, *Les idiomeles et le canon de l`Office de Noel,* Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris, 1932, prefaţată de Amede Gastoue şi premiată de L`Institut de Beaux Arts în anul 1933; *Condacul Naşterii Domnului,* Studiu de muzicologie comparată, Bucureşti, 1940;

[20] Detalii şi informaţii suplimentare în: *Dicţionar de muzică bisericească românească,* volum coordonat de: Nicu Moldoveanu, Nicolae Necula, Vasile Stanciu, Sebastian Barbu-Bucur, Ed.

Nach dieser einleitenden Betrachtung werde ich kurz einige Aspekte im Zusammenhang mit der Entwicklung der Hymnographie im liturgischen Leben der Kirche darstellen.

Die byzantinische Hymnographie, die untrennbar mit dem melodischen Element verbunden ist, hat in der Geschichte des orthodoxen Gottesdienstes mehrere Entwicklungs- und Bekräftigungsphasen durchlaufen:

a) Die Hymnographie der apostolischen Zeit; sie umfasst die ersten drei Jahrhunderte des Christentums, und da wir nicht genügend Daten und Dokumente aus dieser Zeit haben, beschränken wir uns auf die wenigen Beispiele von Hymnen, die in dieser Zeit in Umlauf waren. Einige stammen aus den Büchern des Alten Testaments, wie das Lied des Mose (Jes 15,19), das Danklied der Hanna, der Mutter des Propheten Samuel (1 Kg 2,2-10), das Lied des Propheten Jesaja (Jes 26,9-20), das Lied der drei Jünglinge (Daniel 3,28), und andere stammen aus dem Neuen Testament, wie das Lied der Jungfrau Maria (Lk. 1, 46-55), Hymne der Christenheit (Tim. 3, 16), Große Doxologie, Helles Licht, Hymne in apostolischer Zeit geschaffen, nach einigen Gelehrten ist der Autor Sophronius Patriarch von Jerusalem (7. Jahrhundert), und nach anderen Antinogenus Martyr, Bischof von Sebaste (4. Jahrhundert).

Auch andere Väter und kirchliche Schriftsteller wie der heilige Ignatius Theophorus, der heilige Justin Martyr und der Philosoph Clemens Alexandrinus, die alle in der Kirchengeschichte des Eusebius von Caesarea als Verfasser von Hymnen erscheinen, haben in dieser Zeit ihre Spuren hinterlassen.

b) Die zweite Periode, die das 4. bis 8. Jahrhundert umfasst, war eine Zeit, in der sich die christliche Kirche den großen Herausforderungen der christologischen Häresien stellen musste und in der die Ökumenischen Synoden zusammentrafen, die die orthodoxe Lehre über die Zweite und Dritte Person der Heiligen Dreifaltigkeit sowie die orthodoxe Lehre über die Jungfrau Maria als Theotokos festlegten und konkretisierten. Diese Zeit war gekennzeichnet durch die Systematisierung der drei byzantinischen Liturgien in liturgische Formulierungen, und seit dem heiligen Ephrem Sir (306-373) begann die Komposition von Hymnen, die später im Gottesdienst verwendet wurden, Wirkung zu zeigen.

Die wichtigsten Hymnographen dieser Periode sind der heilige Kyrill von Alexandrien (412-444), Autor des Hymnus der jungfräulichen Geburt Gottes, Anatolius, Patriarch von Konstantinopel (449-458), Autor der Vesperstiche für Samstagabend, die Anatolianer genannt werden, und Roman Melodus, der berühmteste Hymnograph des 5. bis 6.

Basilica, Bucureşti, 2013;

Das 6. bis 7. Jahrhundert war gekennzeichnet durch die hymnographische Tätigkeit von Simeon von Jerusalem, dem Hymnographen Sophronius von Jerusalem und Andreas von Kreta, dem Verfasser des berühmten hymnographischen Werks, des Großen Kanons, der in der Fastenzeit gesungen wird.

c) Die dritte Periode in der Geschichte der byzantinischen Hymnographie, die sich vom 8. bis zum 10. Jahrhundert erstreckte, war gekennzeichnet durch die großartige Arbeit des größten orthodoxen Hymnographen, Johannes von Damaskus (gest. 749), dem die Organisation und Systematisierung des Oktoih zugeschrieben wird.

Die Produktion der Hymnographie wurde durch die Systematisierung und Vervollständigung anderer gottesdienstlicher Bücher wie des Triod, des Pentecostal und des Mines bereichert, zu deren Autoren Cosmas der Melod, Theodore der Studite (759-826), Erzbischof Joseph von Thessaloniki (762-832), Joseph der Hymnograph (813-883), Cassia die Nonne, Autorin des berühmten Stichirats, Herrin, die in viele Sünden fiel (8. IX), Leo VI. der Philosoph (886-912), Verfasser der 11 Stigmata der Auferstehungsevangelien, Konstantin VII. Porphyrogenitus (913-919), Verfasser der Sonntagspredigten.

Seit dem elften Jahrhundert befindet sich die byzantinische Hymnographie in einem Auflösungsprozess, was auch auf die beeindruckende Produktion von Hymnen zurückzuführen ist, die das gesamte Spektrum der Gottesdienste im byzantinischen Ritus abdecken[21].

Heutzutage, wenn die Kirche neue Heilige heiligspricht, hat jede Synode einer Ortskirche ein Komitee, das für die Komposition von Messen zu Ehren der neu heiliggesprochenen Heiligen verantwortlich ist. Einige sind von der gesamten Ökumenischen Orthodoxen Kirche aufgenommen worden, andere nur von bestimmten autokephalen Kirchen.

Die bekanntesten Hymnen der byzantinischen hymnographischen Tradition sind:

Das Troparion, der Kondakus und der Kanon;

Das Troparion ist der einfachste Hymnus, der vom Heiligen Ephrem Sirul geschaffen wurde und die theologische und spirituelle Bedeutung eines liturgischen Ereignisses zusammenfasst. Jedes Fest, das der Heiligen Dreifaltigkeit, der Jungfrau Maria oder den Heiligen gewidmet ist, hat ein Troparion.

Der Kondakus ist eine ausführlichere hymnographische Form und wurde vom Heiligen Roman Melodus im 16. Jahrhundert geschaffen. 6. Jahrhundert. Er ist der Verfasser des berühmten Kondaks zur Geburt des Herrn "Die Jungfrau Maria gebiert heute den Allerhöchstenwessen".

[21] Majoritatea informaţiilor au fost preluate după Titus Moisescu, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României. Prolegomene bizantine II, variante stilistice şi de formă în Muzica Bizantină*, Ediţie îngrijită de Constantin Secară, Ed. Muzicală, Bucureşti, 2003, pp. 82-103.

Der Kanon ist die umfangreichste hymnografische Form in der byzantinischen Kirchentradition und kann zwischen 12 und 24 Gesänge enthalten. Der berühmteste Kanon in der orthodoxen Spiritualität stammt vom heiligen Andreas von Kreta (7.-8. Jahrhundert), der auch als ”Großer Kanon der Reue” bekannt ist. Er hebt die Tugenden berühmter Persönlichkeiten des Alten Testaments hervor, die für uns heute zum Vorbild geworden sind. Er wird in der Ostrenfastenzeit gesungen.

ARHITECTURĂ ŞI ICONOGRAFIE ÎN RUSIA VECHE

MARCEL MUNTEAN

Abstract:
The art and iconography of ancient Russia will be formed quite late in relation to Byzantine art whose origin and source it will be refreshed, from starting with the tenth century. It will include Kiev, Novgorod, Valadimir-Suzdal and Moscow. The presence of the Eastern faith and its acceptance will be made by Vladimir I in 988.
A number of monumental churches built of stone will replace the wooden ones. Thus, in Kiev will rise the grandiose Hagia Sophia cathedral belonging to the eleventh century. The model will be followed in Novgorod, the Church of the Transfiguration or in Moscow the Church of St. Basil Blazheni in the sixteenth century. The frescoes, mosaics that embellish churches are relevant. We note the considerable efforts of the great Byzantine painter Theophanes and, of course, of his apprentice, Andrei Rublev.

Keywords*: Kiev, Novgorod, Moscow, Theophanes the Greek, Andrei Rublev, architecture, iconography*.

În timp ce în Europa Occidentală se succedau marile perioade şi stiluri corespunzătoare Evului Mediu şi Renaşterii, în Rusia se consolidează un tip de artă, specific şi caracteristic unui spaţiu încă fărâmiţat şi împărţit în cnezate distincte. Astfel, această îndelungată prefacere şi transformare cuprinde două etape; cea dintâi înscrisă între veacurile al X-lea - al XV-lea cuprinde arta veche a Rusiei din teritoriile Kievului, Novgorodului şi Valadimir-Suzdalului, iar cea de-a doua include arta epocii de unificare şi de apariţie a statului rus centralizat, ce îşi va avea capitala la Moscova[1].

[1] Acest sudiu se regăseşte parţial şi în cartea autorului Marcel Muntean, *Istoria artei universale. Perspective tematice religioase*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 248-261.

Arta Rusiei Kievene

Prima etapă de artă cunoscută pe stăvechiul teritoriu rus este cea a Kievului ce se defineşte între veacurile al X-lea şi al XII-lea. Arta se va dezvolta în strânsă legătură cu religia şi implicit cu creştinismul ortodox, Rusia fiind încreştinată abia în cel de-al X-lea secol, odată cu botezul cneazului Vladimir I, din anul 988.

Primele exemple provin, aşa cum s-a precizat din arta bizantină, modele ce vor fi preluate şi interpretate conform tradiţiilor locale, zonale şi modului de înţelegere a creştinismului ortodox.

Primele lăcaşuri de cult provin, tot din secolul al X-lea, fiind construite din lemn, cele care vor dăinui vor fi cele de piatră, cum este cazul Bisericii *Deistina* din Kiev, ce aparţine celui de-al XI-lea secol.

În timpul lui Iaroslav cel Înţelept (1019-1054), Rusia Kieveană a atins un adevărat apogeu al culturii, fiind şi sediul primei mitropolii cu capitala la Kiev.

Cea mai importantă zidire este Catedrala *Sfânta Sofia* din Kiev (Fig. 1), ce aparţine veacului al XI-lea. Monumentala zidire era prevăzută cu 13 cupole şi 5 nave, fiind împodobită cu multe mozaicuri şi fresce în tradiţie bizantină. Originalitatea bisericilor din vechea Rusie au o caracteristică legată de multitudinea cupolelor şi etajarea volumelor, care dau impresia de măreţie şi monumentalitate, exprimând plenitudinea spaţiului slav[2].

În spaţiul sacru al picturii asistăm, de asemenea, la influenţe venite din Bizanţ cu compoziţii bine articulate, clare, chiar dacă staticismul şi încremenirea figurilor, cum este specific canonului erminiei, nu erau în consens cu estetica viziunii ruseşti. În acest context, figurile vor fi transformate şi vor atinge o altă expresie mai lirică, mai sentimentală. Figura *Sfintei Evdochia* din veacul al XI-lea din Catedrala din Kiev, demonstrează filonul tradiţional pe care se articulează viziunea locală (Fig. 4). Chipul *Pantocratorului* din mozaicul de la Kiev (Fig. 3) ne atrage atenţia prin robusteţea şi desenul său. Ochii uşor supradimensionaţi ne dau iluzia unei atenţii mărite, pe care o are Iisus binecuvântând.

Dintre vechile icoane ce au ajuns la Kiev, menţionăm pe cea a *Maicii Domnului cu Pruncul* de tip *Glicofilusa* (Dulce Sărutare), icoana se mai numeşte şi *Maica Domnului* din Vladimir (Fig. 5). Prin sentimentul cald, omenesc şi prin calităţile şi valorile ei artistice, ea va deveni un exemplu pentru generaţiile viitoare. Tema şi icoana, ca atare, va influenţa icoanele omonime ale lui Teofan şi ale lui Andrei Rubliov.

---

[2] Constantin SUTER, *Istoria artelor plastice*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, pp. 293-294.

Miniaturile îşi găsesc o expresie clară în Rusia Kieveană. Din această categorie reţinem *Cartea de rugăciuni a lui Sviatoslav* din secolul al XI-lea (Fig. 6).

La sfârşitul secolului al XII-lea, statul Kievului se va fărâmiţa în mai multe state, după cum urmează: Novgorod (Fig. 2), Suzdal, Moscova, Haliciului şi Volîniei, fapt ce va conduce şi la formarea unor noi şcoli artistice, care vor avea aceeaşi tradiţie.

Fig. 1. Catedrala *Sfânta Sofia*, sec. al XI-lea, Kiev[3]

Fig. 2. Catedrala *Sfânta Sofia*, sec. al XI-lea, Novgorod [4]

[3] https://descoperalocuri.ro/wp-content/uploads/2014/03/Catedrala-Sf%C3%A2nta-Sophia-o-construc%C8%9Bie-impresionant%C4%83.jpg, accesat 05 11. 2023.
[4] https://descoperalocuri.ro/wp-content/uploads/2014/02/Catedrala-Sf%C3%A2nta-Sophia-este-edificiul-care-domin%C4%83-orizontul-ora%C8%99ului.jpg, accesat 05 11. 2023.

Fig. 3. *Hristos Pantocrator*, mozaic sec. al XI-lea,Catedrala *Sfânta Sofia*, Kiev[5]

Fig. 4. *Sfânta Evdochia*, frescă, sec. al XI-lea, Catedrala *Sfânta Sofia*, Kiev[6]

[5] http://sofiyskiy-sobor.polnaya.info/images/sofiyskiy_sobor_50.jpg, accesat 05 11. 2023.
[6] http://sofiyskiy-sobor.polnaya.info/images/sofiyskiy_sobor_89.jpg, accesat 05 11. 2023.

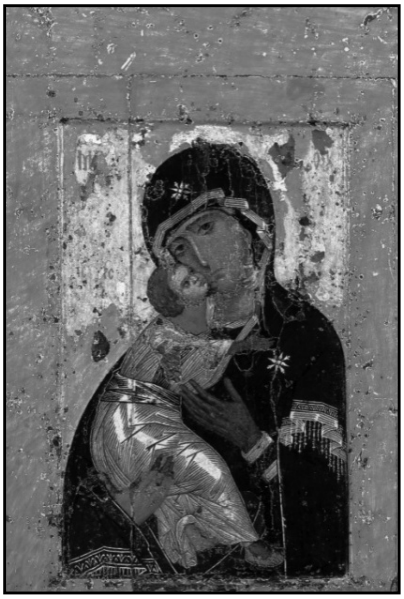

Fig. 5. *Maica Domnului cu Pruncul*, tempera pe lemn, sec. XII-lea, Galeria Tretyakov, Moscova[7]

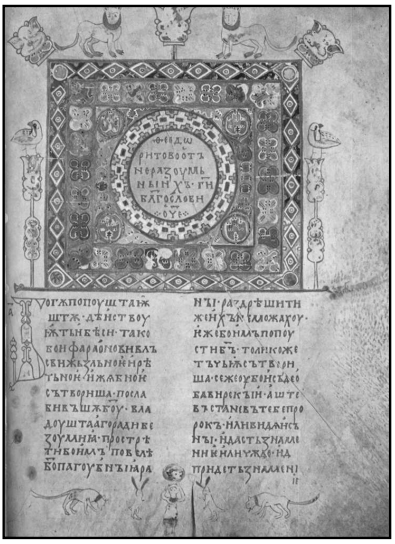

Fig. 6. *Pagină din Izbornicul lui Sviatoslav al II-lea*, culori pe hârtie, 1073, State Historical Museum, Moscova[8]

[7] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Vladimirskaya_ikona.jpg, accesat 05 11. 2023.

[8] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/Izbornik_page.jpg, accesat 05 11. 2023.

Arta Novgorodului

Aflat în nordul Rusiei, cnezatul Novgorod avea capitala cu aceeaşi nume, Novgorod, oraş ce se va dezvolta în secolele al XII-lea - al XIII-lea. Printre primele construcţii de piatră, reţinem Biserica din Neredita (Fig. 7), ce se identifică prin simplitatea şi claritatea volumelor, precum şi prin cupola centrală, ce se aseamănă bulbilor.

Pictura, în mod special fresca monumentală, se va dezvolta cu avânt, înfăţişând personaje surprinse dinamic, cu aplecare asupra valorilor tradiţiilor locale, novgorodiene.

Demn de reţinut este faptul că pictorul Teofan Grecul (1340-1410) ajunge în Rusia, iar prima sa ședere va fi la Novgorod. El pictează, în secolul al XIV-lea, Biserica *Schimbării la Față (Spas Preoblajenie)* din acest oraş[9] (Fig 8 și Fig. 9).

Între manuscrisele ilustrate ale vremii menţionăm *Psaltirea* şi *Evangheliarul novgorodian* din 1323.

La sfârşitul secolului al XVI-lea, cnezatul Novgorodului se unește cu cel al Moscovei.

Fig. 7. Biserica *Schimbării la Față a Domnului*, sec. al XII-lea, Neredita[10]

[9] Dmitri S. LIHACIOV, *Prerenaşterea rusă: cultura Rusiei* în *vremea lui Rubliov* și *a lui Epifanie Preaînteleptul (sfârsitul sec. al XIV-lea* - începutul *sec. al XV-lea)*, trad. de Corneliu Golopentia, Ed. Meridiane, București, 1975, p. 172.

[10] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/VNovgorod_NereditsyChurch_VN264.jpg, accesat 05 11. 2023.

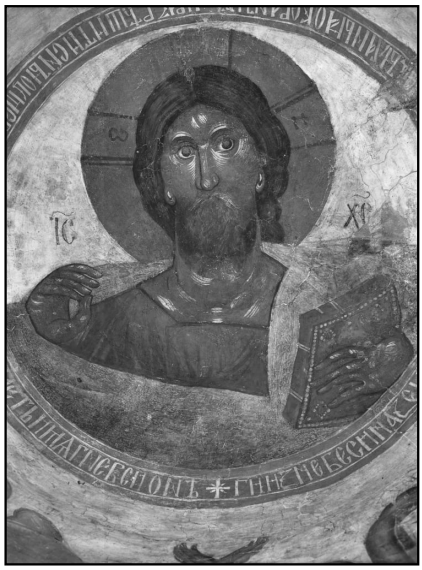

Fig. 8. Teofan Grecul*, Hristos Pantocrator,* frescă, 1378, Catedrala *Schimbării la Față*, Novgorod[11]

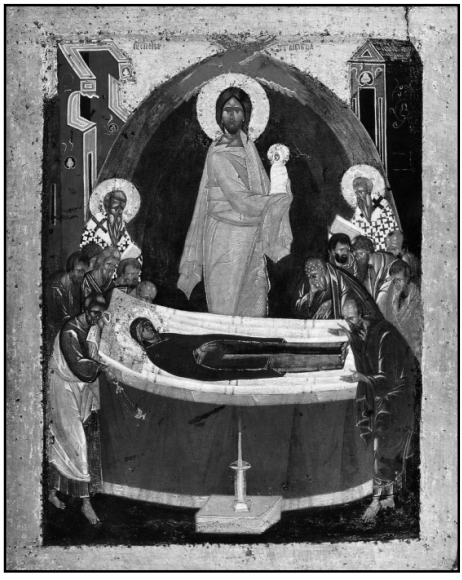

Fig. 9. Teofan Grecul*, Adormirea Maicii Domnului,* tempera pe lemn, 1392, Galeria Tretyakov, Moscova[12]

[11] https://www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/Theophanes-the-Greek/193137/Christ-Pantocrator%2C-on-the-cupola-of-the-Church%2C-1378-.html, accesat 11 11. 2023.
[12] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theofanus_uspenie.jpg, accesat 11. 11. 2023.

Arta din Vladimir - Suzdal

Desfăşurată în aria cnezatului, pe perioada veacurilor al XIII-lea şi al XIV-lea, arta din Vladimir-Suzdal se defineşte prin arhitectura religioasă, deci prin construirea de zeci de biserici, precum Biserica *Acoperământul Maicii Domnului* din Nerli, Catedrala din Suzdal şi altele (Fig. 10).

Ansamblurile religioase se deosebesc de celelalte construcţii prin fapul că erau zidite din piatră, nu din cărămidă ca la Kiev, erau mici ca dimensiuni şi aveau o cupolă unică pe naos. Particularitatea pe care o au este legată de exteriorul pereţilor, împodobiţi cu un relief mărunt asemenea unei broderii.

Fig. 10. Biserica *Acoperământul Maicii Domnului*, sec. al XII-lea, Nerli[13]

Din punct de vedere istoric, în secolul al XIII-lea, din cauza luptelor interne, dar şi din cauza invaziei tătaro-mongole, cnezatul cade sub ocupaţie. În secolul următor, cel al XIV-lea, mitropolia de la Kiev se va muta la Moscova, iar aici sunt aduse cele mai frumoase icoane din şcoala de la Vladimir-Suzdal[14].

[13] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/69/Bogolyubovo_asv201901_img02_Intercession_Church.jpg/760px-Mapcarta.jpg, accesat 05 11. 2023.
[14] Constantin SUTER, *Istoria artelor plastice*, p. 298.

Arta Moscovei

În procesul de dezvoltare a unuia dintre cele mai importante oraşe ale Rusiei trebuie reliefat faptul că temelia acestei urbe a aşezat-o cneazul Iuri Dolgoruki, în 1147, prin zidirea unei structuri de piatră incipiente, ce mai târziu a fost asimilată drept zidurilor Kremlinului. Arhitectura oraşului a avut drept model cea întâlnită în vechea reşedinţă de la Vladimir-Suzdal.

Construcţiile de biserici reprezintă o constantă şi o preocupare semnificativă a perioadei vaste, marcate de veacurile al XIII-lea - al XVIII-lea. În prima etapă, între secolele al XIII-lea - al XV-lea, se vor înălţa Biserica *Adormirii Maicii Domnului* (Fig. 11), pe la 1326, şi Mănăstirea *Sfântul Andronic* din capitală, Biserica *Adormirii Maicii Domnului* din Colomna şi altele. În viitoarele secole al XVI-lea - al XVI-lea şi chiar după aceea, amintim: Biserica *Adormirii Maicii Domnului,* Catedrala *Sfântul Mihail,* Biserica *Vasile Blajenîi* (Fig. 12), lăcaşuri de cult ce se identificau prin sentimentul de monumentalitate, unitate prin ornamentaţie şi cupole asemănătoare bulbilor[15].

Fig. 11. Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, sec. al XIV-lea-al XV-lea, Moscova[16]

[15] Constantin SUTER, *Istoria artelor plastice*, p. 301.
[16] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/96/Dormition_Cathedral%2C_Moscow.jpg, accesat 08. 11. 2023.

Fig. 12. Biserica *Sfântul Vasile Blajenîi*, sec. al XVI-lea, Moscova[17]

Crescând interesul pentru arhitectura religioasă, a bisericilor în general, acesta va duce, implicit, la dorința de împodobire a lor. Astfel se poate vorbi despre împodobirea lor cu fresce și icoane. În pictura icoanelor îi amintim pe: Andrei Rubliov, Daniil Ciornâi (+1428) și pe meșterul Dionisîi.

Cel mai important artist dintre cei pomeniți este Andrei Rubliov (1360-1430), care a trăit la Moscova, în ambianța lui Teofan Cretanul, legând cele două secole al XIV-lea și al XV-lea. Frescele și icoanle pictate se remarcă printr-o mai mare stilizare și dorința de abstractizare decât cele bizantine[18]. Figurile mici, desenate cu suplețe, dar, în mod special, coloritul rafinat cu armonii pastelate dau lucrărilor sale prețiozitate[19]. În acest sens, reținem frumoasa *Sfânta Treime* sau *Troița* de la Moscova[20] (Fig. 13). Inspirate din lumea înconjurătoare multe din expresiile sfinților ne duc cu gândul la figuri

[17] http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.com/2016/06/catedrala-sf-vasili-blajenii.html, accesat 08 11. 2023.
[18] Dmitri S. LIHACIOV, *Prerenașterea rusă*, p. 179.
[19] Paul EVDOCHIMOV, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, trad. de Grigore Moga și Petru Moga, Ed. Meridiane, București, 1992, pp. 214-216.
[20] M. V. ALPATOV, *Rubliov*, trad. de Vasilica Beldie, Ed. Meridiane, București, 1972, pp. 56-58.

înțelepte, bune, pline de noblețe, așa cum reiese din portretul *Mântuitorului* (Fig. 14) din Catedrala din Zvenigorod[21].

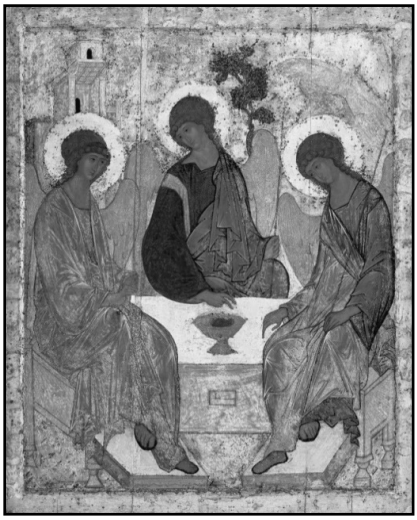

Fig. 13. Andrei Rubliov, *Sfânta Treime*, tempera pe lemn, sec. al XVI-lea, Galeria Tretyakov, Moscova[22]

Fig. 14. Andrei Rubliov, *Hristos,* tempera pe lemn, 1420, detaliu, Galeria Tretyakov, Moscova[23]

[21] Constantin SUTER, *Istoria artelor plastice*, p. 303.
[22] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0b/Angelsatmamre-trinity-rublev-1410.jpg, accesat 11.11. 2023.
[23] https://www.pinterest.com/pin/366621225889908051/, accesat 11 11. 2023.

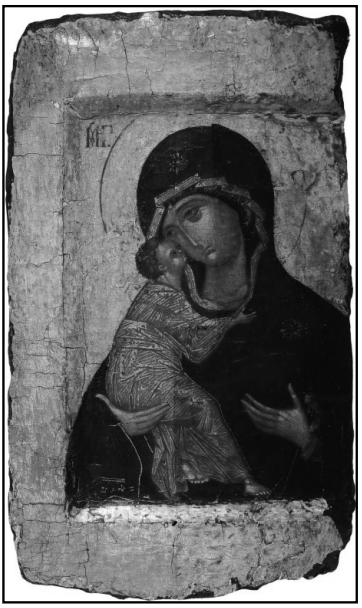

Fig. 15. Andrei Rubliov, *Maica Domnului cu Pruncul,* tempera pe lemn, 1400, Muzeul de Stat, Moscova[24]

Investită cu o frumunseţe rară, asemănătoare cu cea din Vladimir, *Maica Domnului cu Pruncul* a lui Rubliov, priveşte cu sfială şi tristeţe la Iisus prunc, întrezărind parcă, suferinţele viitoare.

Concluzii

Arta veche a Rusiei a urmat modelele venite din Bizanţ pe care, mai apoi, le-a modelat prin intermediul tradiţiei, artei populare şi spiritului poporului slav, deschis spre o mai mare stilizare şi transfigurare a reprezentărilor iconografice. În spaţiul arhitecturii sacre, respectiv, al lăcaşurilor de cult: biserici, catedrale mănăstiri, a fost adoptat planul în cruce şi cel în cruce înscrisă, venite din tradiţia bizantină, la care s-au adăugat noi elemente pline de fantezie şi ingeniozitate, legate în mod special de turnurile în formă de bulb de ceapă.

Icoanele şi frescele exprimă acelaşi adevăr de credinţă al Bisericii Răsăritene, chiar dacă se constată mici diferenţe legate de Şcoala de la Kiev, Novgorod, Vladimir-Suzdal ori Moscova.

Reţinem, de asemenea, aportul semnificativ al lui Teofan Grecul, iar mai apoi al ucenicului său, Andrei Rubliov, alături de meşterii ce au fondat şi înnobilat pictura veche a Rusiei.

[24] http://gusev-fashion.ru/andrei-rublev/00018/01.htm, accesat 18 01. 2024.

INVESTIGAREA UNEI ICOANE REALIZATĂ DE FAMILIA DE ICONARI DE LA FEISA

DAN NEMEȘ,
OLIVIA-FLORENA NEMEȘ

Abstract.
The Deisis icon is part of the heritage of the Ethnographic Museum of Transylvania. It is painted in the tempera technique on a wooden panel and dates from the 18th century, being attributed to a painter from the center of Feisa. The constituent materials were investigated by non-destructive analysis: X-ray fluorescence spectroscopy (XRF), Fourier transform infrared spectroscopy (FTIR) and microscopy. Over the primer made of gypsum and animal glue the author painted using pigments such as lead red, mercury red, lead white, orpiment, brass powder for aura, iron/manganese black and copper green. The materials used are generally cheap and easily accessible. Brass powder was used instead of gold leaf and cinnabar was only used in very small quantities for painting the faces. The use of brass powder is unusual, instead of gold or silver leaf painters used orpiment as a cheaper alternative (here used on extended areas but not on the aura).

Keywords*: wooden icon, X-ray fluorescence spectroscopy, Fourier transform infrared spectroscopy, microscopy, tempera.*

I. Autori și locație

Icoana Deisis cu nr. inventar 8529 face parte din patrimoniul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Este pictată în tehnica tempera pe panou de lemn și prezintă următoarele dimensiuni: 76,6 x 58 x 2,2 cm. Icoana datează din secolul al XVIII-lea, iar din punct de vedere stilistic ea poate fi atribuită unui zugrav format în ambientul centrului de la Feisa.

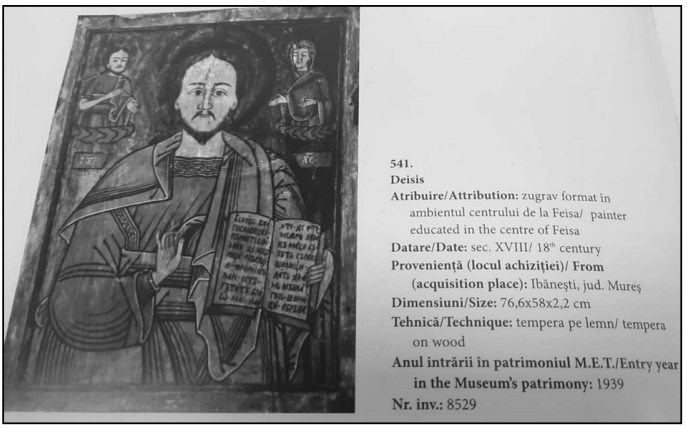

Fig. 1. Detalii icoană

II. Detalii despre compoziţie

În plan central Iisus Hristos este reprezentat bust, fiind încadrat în partea superioară de Maica Domnului şi de Sfântul Ioan Botezătorul, pictaţi miniatural pe nori.

Înveşmântat în hiton roşu şi himation ocru Mântuitorul binecuvintează cu mâna dreaptă în timp ce în mâna stângă are Evanghelia deschisă pe care e scris textul cu slove: „Veniţi blagosloviţii Părintelui Mieu de moşteniţi împărăţia ceriurilor, care este gătită vouă mai nainte de întemeierea lumii. M-aţi văzut sărac şi Mi-aţi dat de am mâncat, gol şi M-aţi îmbrăcat."

Maica Domnului e pictată cu tunică albastră şi maforion roşu tivit cu aur, iar sfântul Ioan Botezătorul e reprezentat purtând o tunică roşie şi o mantie albastră deasupra. Ambele personaje sfinte au mâinile îndreptate spre Mântuitorul Hristos, în gest de rugăciune.

Fig. 2. Icoana Deisis

III. Partea experimentală

Analizele nedistructive au fost efectuate utilizând aparate portabile, prin apropierea acestora de stratul pictural.

Analize nedistructive FTIR

Spectroscopia de reflectanţă FTIR a fost efectuată utilizând un aparat portabil montat pe trepied Bruker Alpha II cu unitate frontală specializată pentru picturi, domeniu spectral 400-4000 cm-1, rezoluţie 2 cm-1, software OPUS /IR în Windows 10.

Analize nedistructive XRF

Analiza elementală de tip fluorescenţă de raze X (XRF) a fost efectuată cu un spectrometru portabil Bruker S1 seria TITAN (EDXRF) configurat cu un detector PIN cu diodă de Si (SiPIN), tub raze X Rh cu voltaj maxim 50 kV.

Microscopie

S-a utilizat microscopul digital model Q-scope 80200-P cu o putere de mărire 10-50x, senzor CMOS 8 megapixeli şi prevăzut cu filtru de polarizare.

Investigații XRF

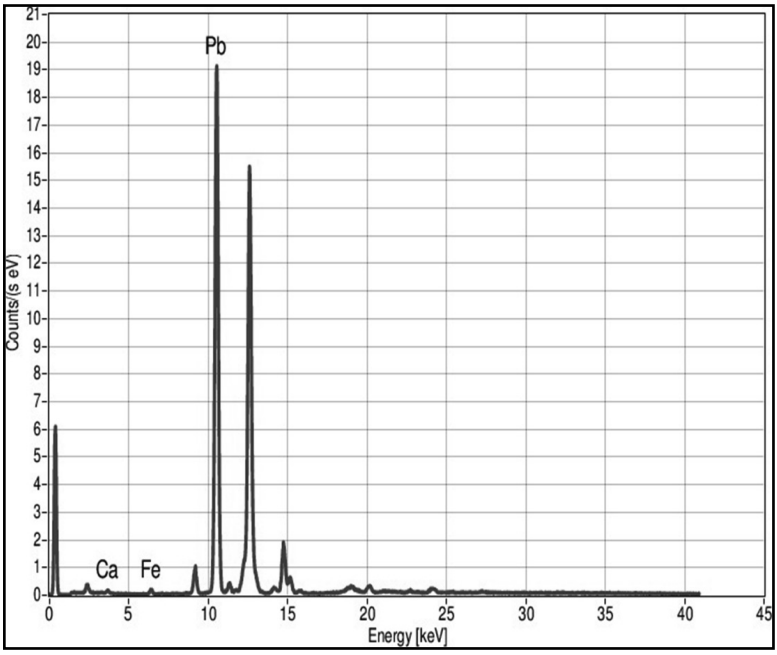

Fig. 3. Roşu veşmânt Iisus

Pigmentul folosit este roşu de plumb (oxid de plumb).

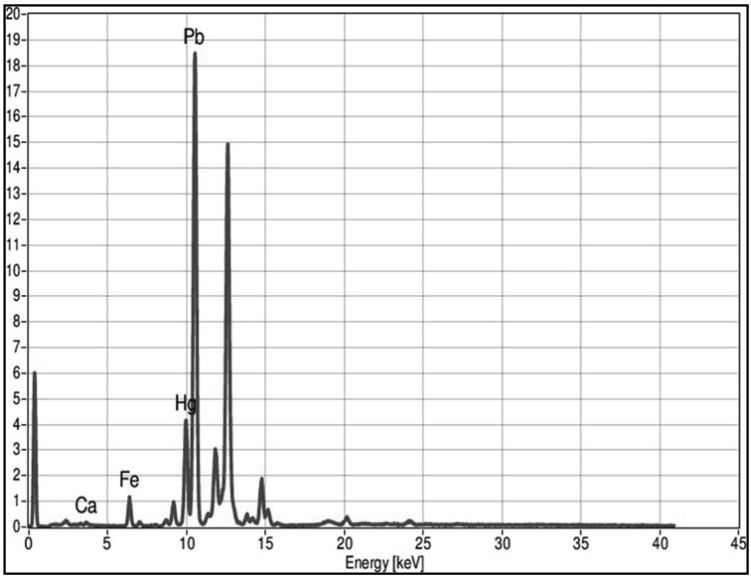

Fig. 4. Roşu buze Iisus

Pigmentul roşu utilizat este cinabrul (sulfură de mercur), folosit pentru culoarea sa vie.

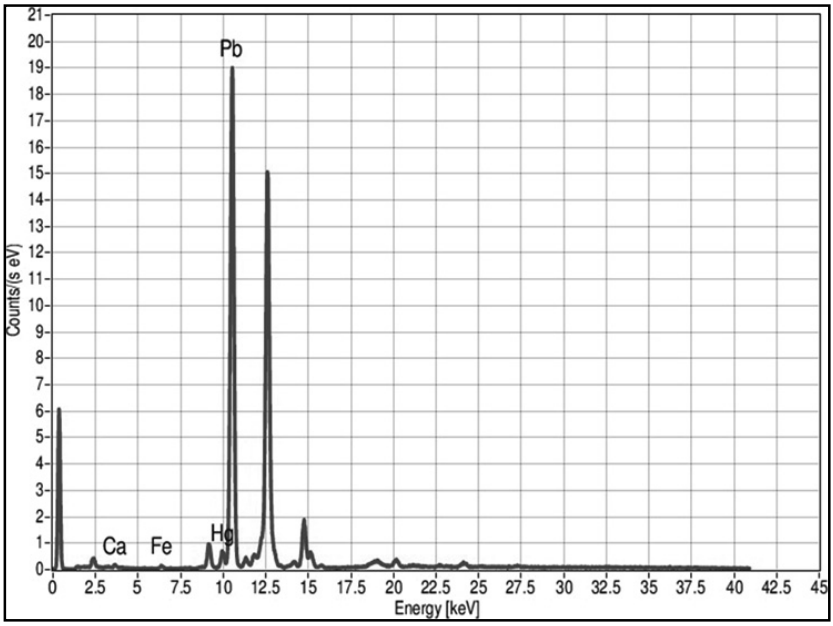

Fig. 5. Alb carnație frunte stânga tentă roșiatică

Pigmentul utilizat e albul de plumb (carbonat de plumb) şi este completat cu urme de cinabru.

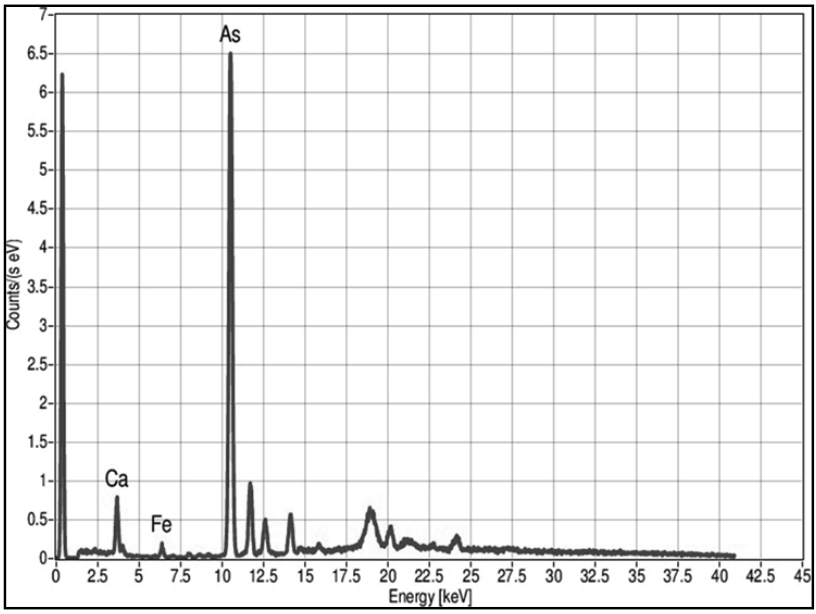

Fig. 6. Galben veşmânt umăr

Pigmentul galben folosit este orpimentul (sulfură de arsen).

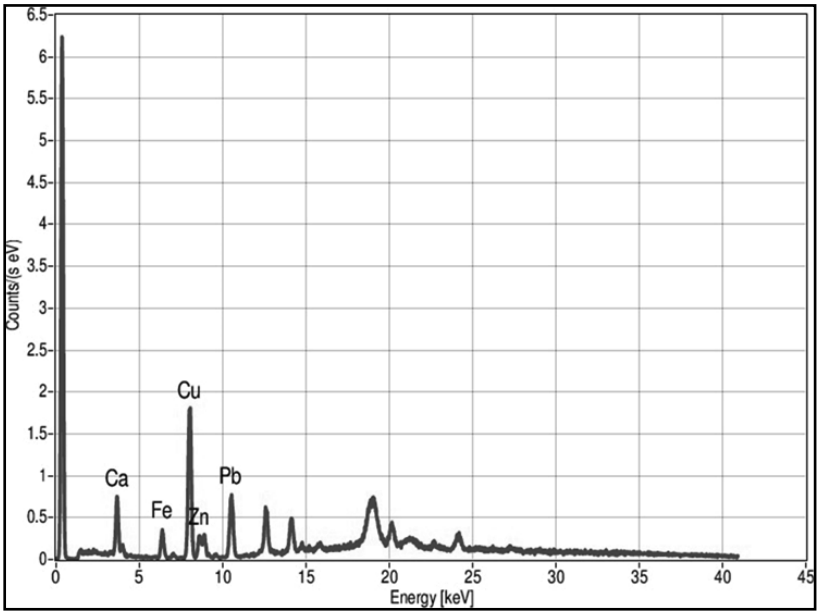

Fig. 7. Aură Iisus

În zona aurei, prezenţa cuprului şi a zincului sugerează existenţa unui aliaj (alamă).

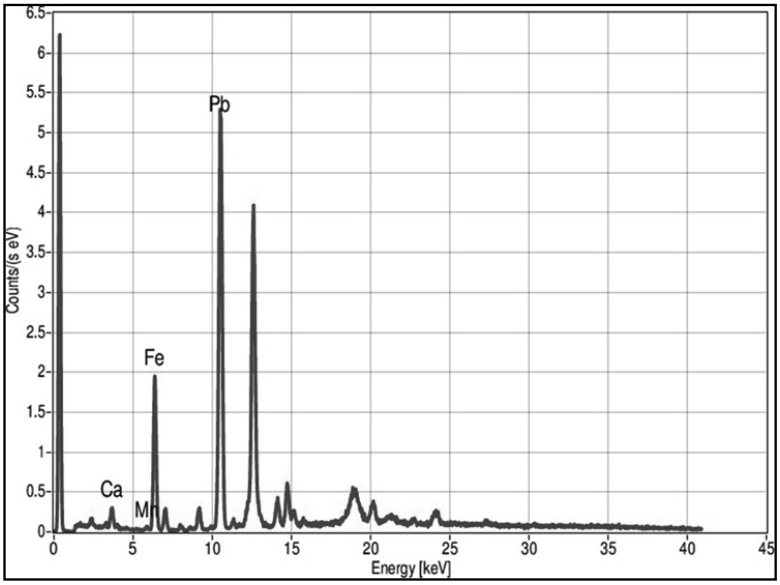

Fig. 8. Negru păr Iisus

Pigmentul este negru de fier/mangan.

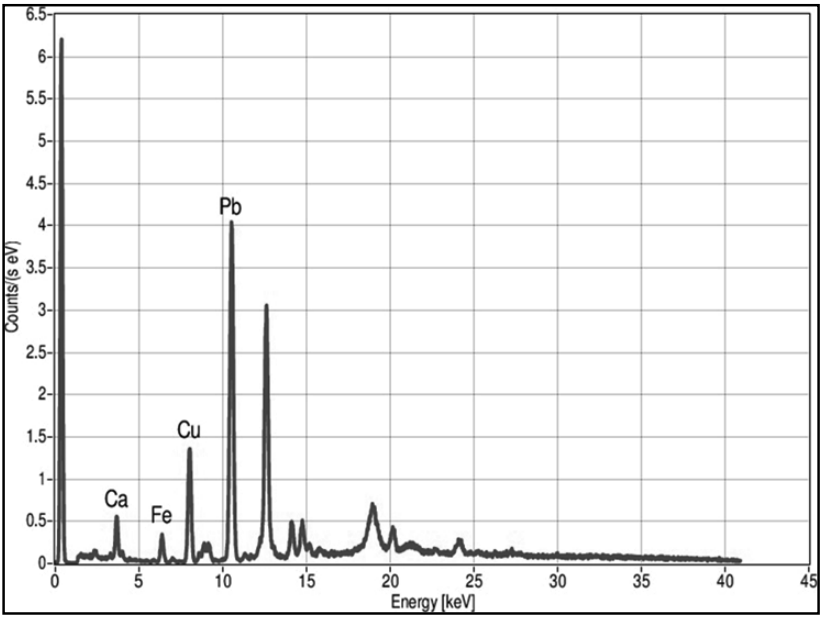

Fig. 9. Culoare degradată/exfoliată cu tentă verzuie - Sf. Fecioara interior veşmânt

Este sugerată utilizarea unui pigment verde pe bază de cupru, posibil malachit (hidroxicarbonat de cupru).

Investigaţii microscop digital

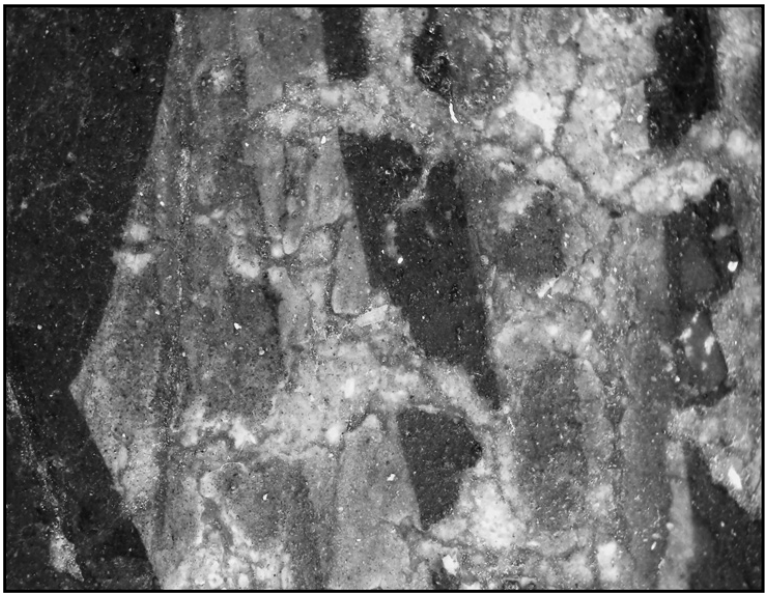

Fig. 10. Verde degradat veşmânt Sf Fecioară

Culoarea este degradată/exfoliată accentuat şi se poate observa prezenţa pigmentului verde pe bază de cupru.

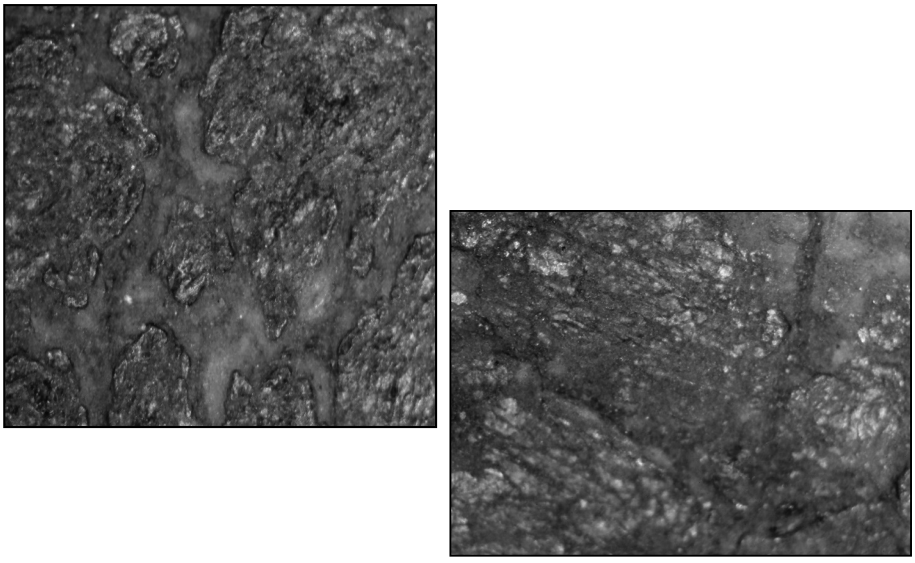

Fig. 11. Detaliu microscop aura - luciu metalic auriu vizibil.

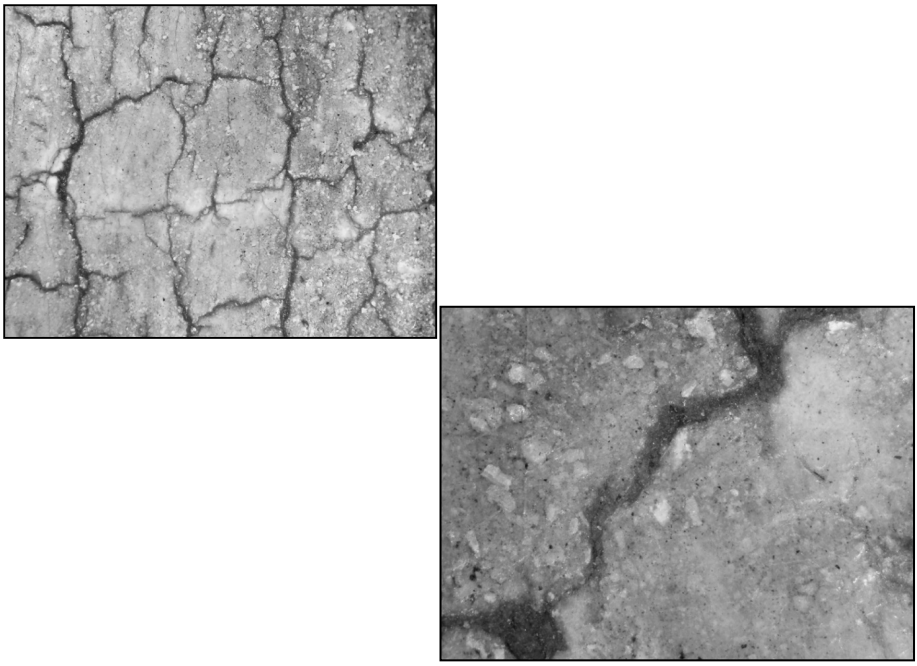

Fig. 12. Detaliu microscop culoarea galbenă - granule de orpiment vizibile

Investigații FTIR

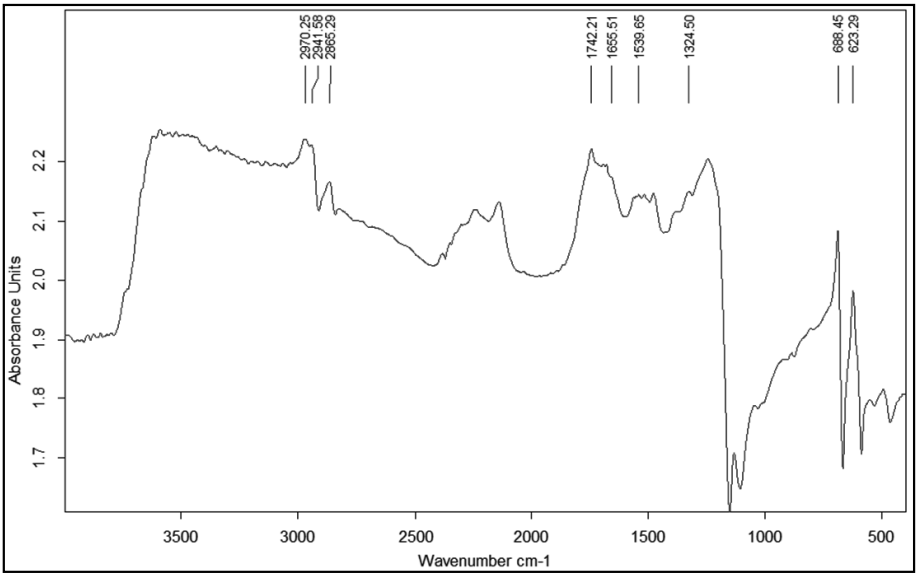

Fig. 13. Spectru FTIR

2970, 2865 cm-1 – grupări CH3, 2940 grupări CH2; 1742 cm-1 – legături esterice (carbonil) – sugerează utilizarea uleiului vegetal (ulei de in)

1656, 1540, 1325 cm-1 - proteine (amide I, II, III)(gălbenuş sau clei animal)

623, 688 cm-1 – sulfat de calciu (gips);

Concluzii:

Icoana Deisis (nr. inventar 8529) a fost realizată pe lemn prin tehnica tempera (amestec pigment şi gălbenuş de ou). Prezenţa uleiului sugerează folosirea metodei tempera grassa.

Peste grundul realizat din gips (sulfat de calciu) şi clei animal autorul a pictat utilizând pigmenţi ca roşu de plumb, roşu de mercur, alb de plumb, orpiment, pulbere de alamă pentru aură, negru de fier/mangan şi verde de cupru.

Materialele utilizate sunt în general ieftine si uşor accesibile. S-a folosit pulbere de alamă în locul foiţei de aur, iar cinabrul a fost folosit doar în cantităţi foarte mici la pictarea chipurilor. Utilizarea pulberii de alamă este neobişnuită, în locul foiţei de aur sau argint pictorii foloseau orpimentul ca o alternativă mai ieftină.

O parte din pigmenţii folosiţi sunt toxici, dar obişnuiţi pentru acea vreme (pigmenţi pe bază de plumb, mercur şi arsen).

ANALIZA STRATULUI PICTURAL LA ICOANA PE LEMN DEISIS, APARȚINÂND MUZEULUI ETNOGRAFIC DIN CLUJ-NAPOCA

OLIVIA FLORENA NEMEȘ[1],
MIOARA SÎNTIUAN[2],
DANA BENKARA[2],
DANIELA TOADER[2]

[1] Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca
[2] Muzeul Etnografic, Cluj-Napoca

Abstract.
The wooden icon «Deisis» belongs to the Ethnographic Museum of Transylvania, and is attributed to Andrei Zugrav (dated 1730). The constituent materials were investigated by non-destructive analysis: X-ray fluorescence spectroscopy (XRF), Fourier transform infrared spectroscopy (FTIR) and microscopy. Investigations have demonstrated the use of common materials for that period, the execution technique being tempera grassa (mixture of pigment, egg yolk and vegetable oil). The primer is based on calcium (possibly calcium carbonate). The pigments used were iron red, lead red (lead minium), orpiment (arsenic sulphide), lead white and iron/manganese black. Gold and silver leaf was used for the aura.

Keywords*: wooden icon, X-ray fluorescence spectroscopy, Fourier transform infrared spectroscopy, microscopy, tempera grassa.*

I. Descrierea icoanei

Icoana **Deisis**, cu numărul de inventar A6085 aparţine Muzeului Etnografic al Transilvaniei, este realizată în tehnica tempera pe lemn şi are următoarele dimensiuni: 96,6 x 63,3 x 3,6 cm.

Este atribuită lui Andrei Zugrav şi este datată conform unei inscripţii ca fiind executată în anul 1730.

Compoziţia este delimitată lateral de două baghete sculptate cu motivul torsadei, cele din partea inferioară şi superioară lipsesc. De jur împrejur e pictat un brâu decorativ format din motive florale pictate şi motive geometrice reliefate.

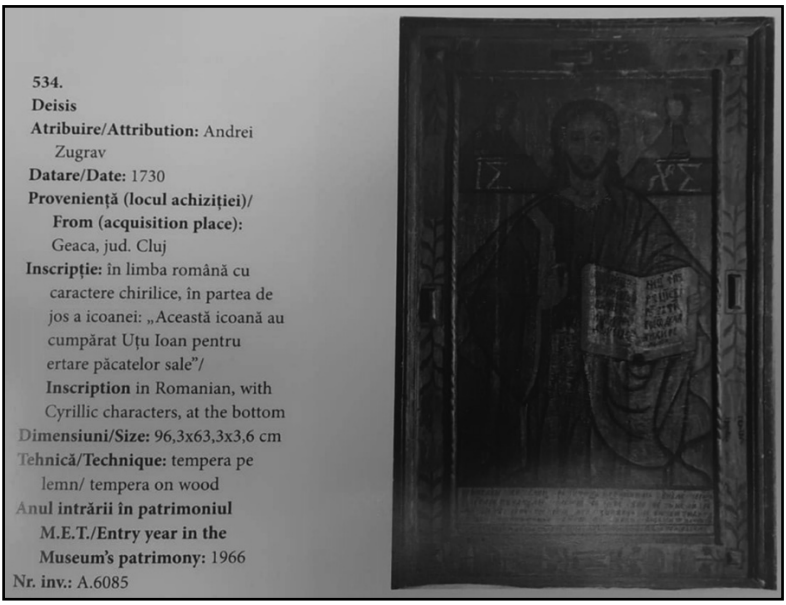

Fig. 1. Detalii icoană

II. Compoziţia icoanei

În centrul compoziţiei e Iisus Hristos pictat bust înalt, înveşmântat în hiton de culoare roşie, himation albastru, iar pe umărul drept hitonul e decorat cu klav, simbolul Celui trimis.

Binecuvintează cu mâna dreaptă, iar în mâna stângă ţine Evanghelia deschisă pe care e scris textul: „VINIŢI BLAGOSLOVIŢII PĂRINTELUI MIEU DE MOŞTENIŢI ÎMPĂRĂŢIE CARE A GĂTIT VOUĂ DE LA ZIDIRE LUMII". Aureola Mântuitorului e crucigeră şi conţine monograma OωN (Cel Ce este).

În registrul superior, în stânga şi-n dreapta compoziţiei, sunt pictaţi miniatural, bust, Maica Domnului şi Sfântul Ioan Botezătorul.

Varianta iconografică prezentată aici, cu efigiile descrise doar până la umeri, mai degrabă decât ca figuri complete sau jumătate, era des întâlnită la sfârşitul secolului al XVII-lea. Figura lui Hristos, portretizată într-o poziţie rigidă, frontală, cu fire de păr care cad simetric, pare să fi fost influenţată de prototipurile flamande, frecvent întâlnite în Rusia de la sfârşitul secolu-

lui al XVII-lea. Atitudinea Sfântului Ioan este neobişnuită: El se uită direct la spectator şi nu spre Hristos.

În partea de jos a compoziţiei apare o inscripţie scrisă în română cu caractere chirilice: „CHIPULUI TĂU CELUI PREA CINSTIT NE ÎNCHINĂM BUNULE, CERŞIND IERTARE PĂCATELOR NOASTRE HRISTOASE DOAMNE, CĂ CU VOIE BINE AI VRUT A TE SUI CU TRUPUL SPRE CRUCE CA SĂ IZBĂVEŞTI PRE CEI CE I-AI ZIDIT DIN ROBIA STRĂINĂTĂŢII, PENTRU ACEEIA CU BUNĂ MULŢUMITĂ STRIGĂM.” Sub acest înscris mai apare o inscripţie care ne oferă informaţii cu privire la donator: „ACEASTĂ ICOANĂ AU CUMPĂRAT [.]UŢU IOAN PENTRU IERTAREA PĂCATELOR SALE”.

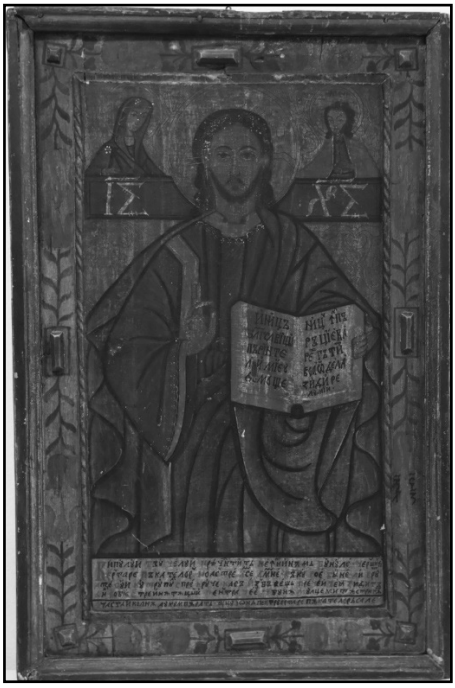

Fig. 2. Icoana Deisis

III. Partea experimentală

Stratul pictural şi grundul icoanei au fost investigate prin analize nedistructive: spectrometrie de flourescenţă cu raze X (XRF), spectrometrie în infraroşu cu transformată Fourier (FTIR) şi microscopie digitală. Analizele nedistructive au fost efectuate utilizând aparate portabile, prin apropierea acestora de stratul pictural. S-a analizat fiecare culoare pentru identificarea pigmenţilor folosiţi.

Analize nedistructive FTIR

Spectroscopia de reflectanţă FTIR a fost efectuată utilizând un aparat portabil montat pe trepied Bruker Alpha II cu unitate frontală specializată pentru picturi, domeniu spectral 400-4000 cm^{-1}, rezoluţie 2 cm^{-1}, software OPUS /IR în Windows 10.

Analize nedistructive XRF

Analiza elementală de tip fluorescenţă de raze X (XRF) a fost efectuată cu un spectrometru portabil Bruker S1 seria TITAN (EDXRF) configurat cu un detector PIN cu diodă de Si (SiPIN), tub raze X Rh cu voltaj maxim 50 kV.

Microscopie

S-a utilizat microscopul digital model Q-scope 80200-P cu o putere de mărire 10-50x, senzor CMOS 8 megapixeli şi prevăzut cu filtru de polarizare.

Investigaţii XRF

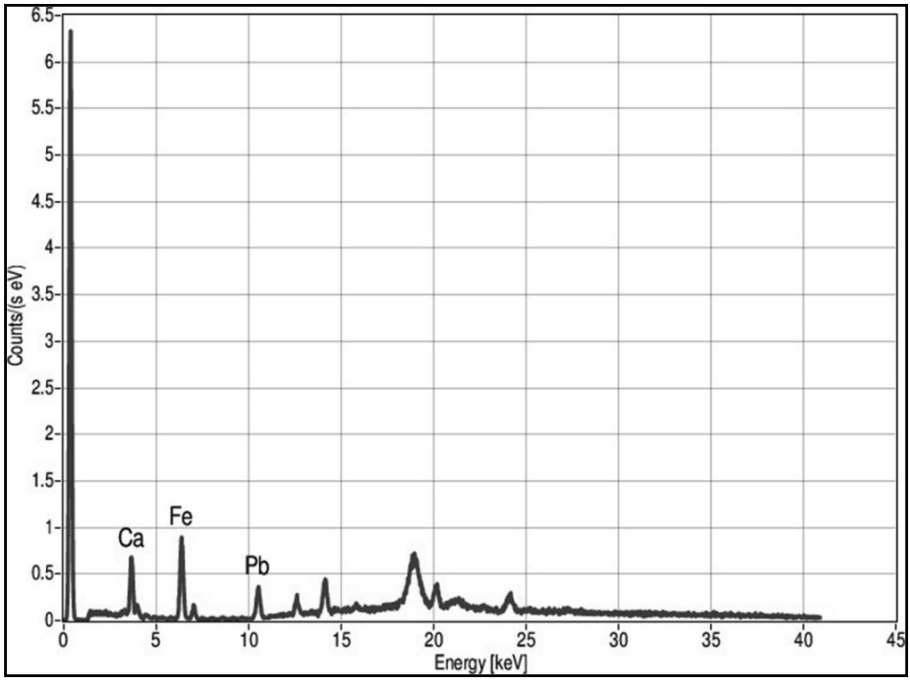

Fig. 3. Roşu închis veşmânt Sf. Fecioară

Pigmentul folosit de pictor este roşu de fier.

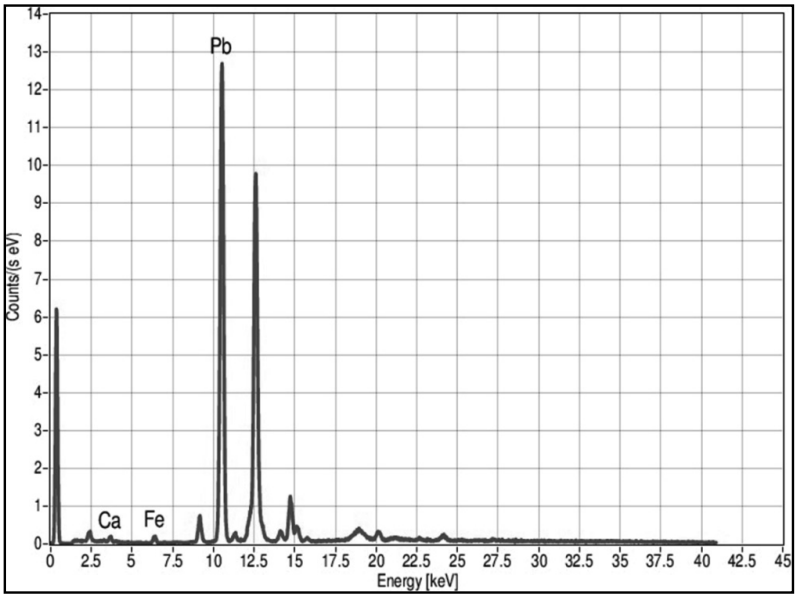

Fig. 4. Roşu deschis veşmânt Sf. Ioan Botezătorul

Pigmentul folosit este roşu de plumb.

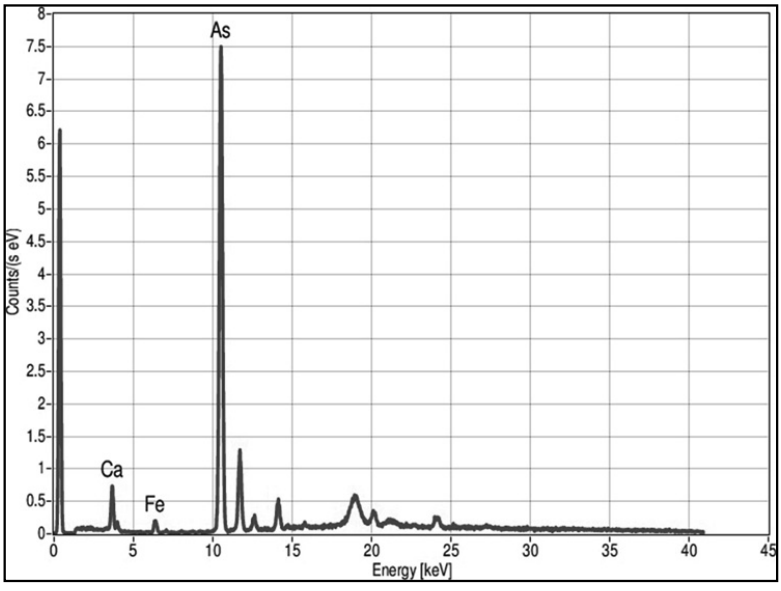

Fig. 5. Galben – Sf. Scriptură

În zona galbenă (Sf Scriptură) s-a utilizat pigmentul galben orpiment (sulfură de arsen).

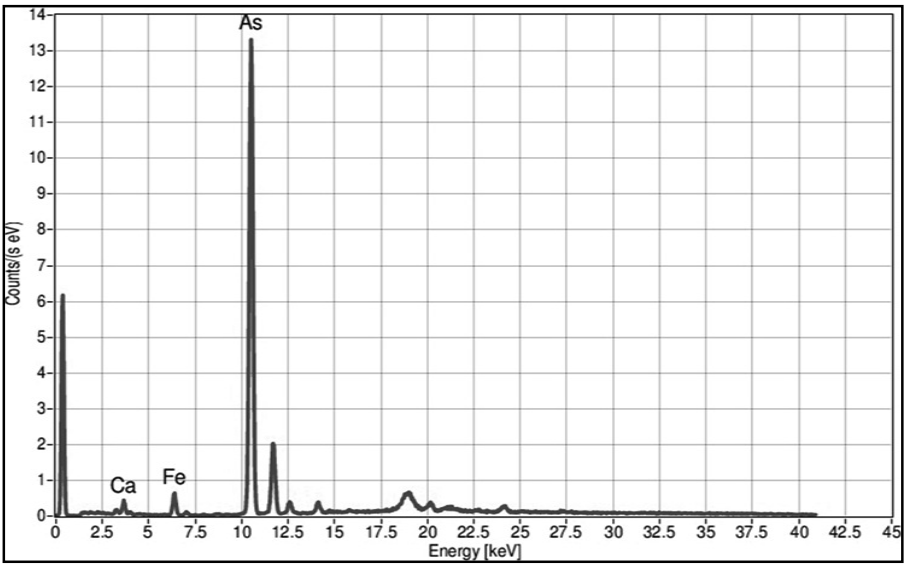

Fig. 6. Verde ornament floral chenar exterior

Din analiza culorii verde se remarcă prezenţa arsenului. Absenţa cuprului (ce ar indica un posibil verde Scheele) conduce la ipoteza unui verde obţinut prin amestecarea unui pigment galben (orpiment) cu un pigment albastru (probabil albastru de Prusia).

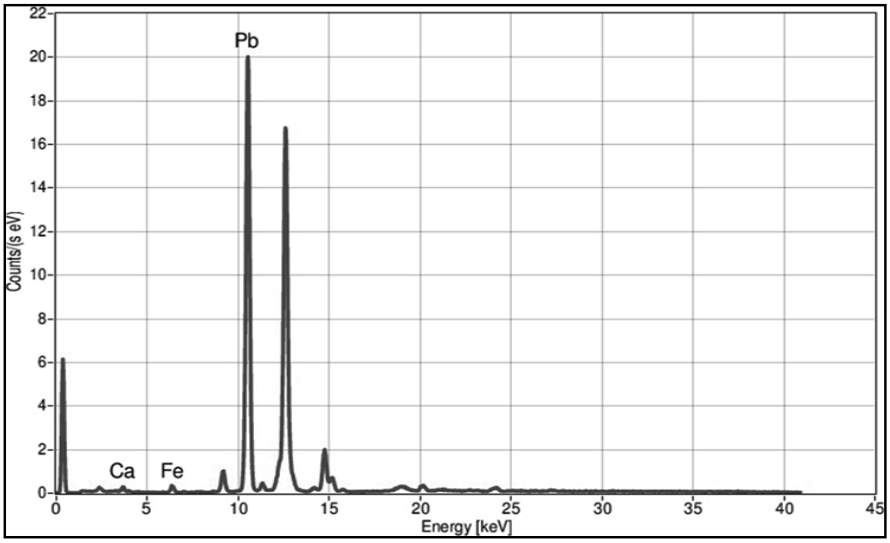

Fig. 7. Alb carnaţie

Culoarea albă a fost realizată cu pigmentul alb de plumb.

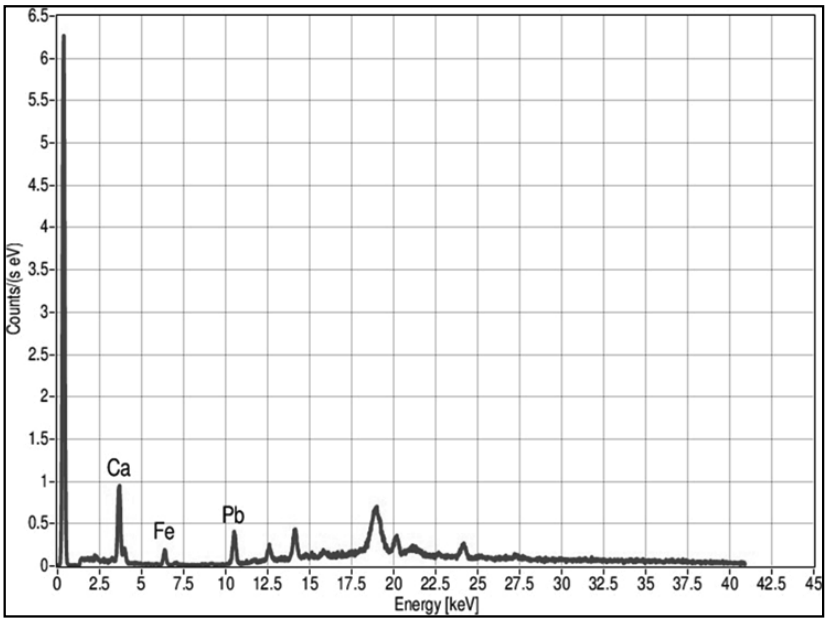

Fig. 8. Alb chenar exterior

La chenarul alb exterior s-a folosit alb de calciu (posibil carbonat de calciu) peste care s-a aplicat un strat subţire de alb de plumb.

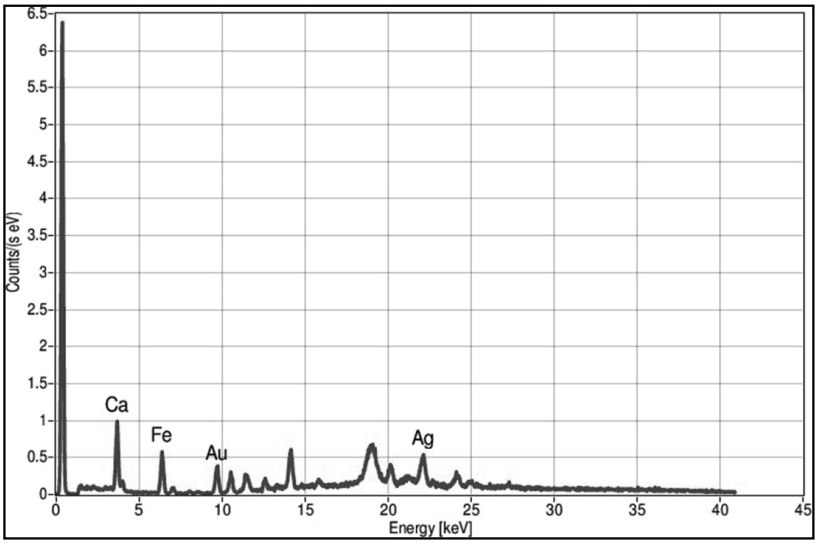

Fig. 9. Aură

Foiţa prezentă în zona Aurei prezintă urme de aur şi argint (dintre cele două metale, aurul e dominant).

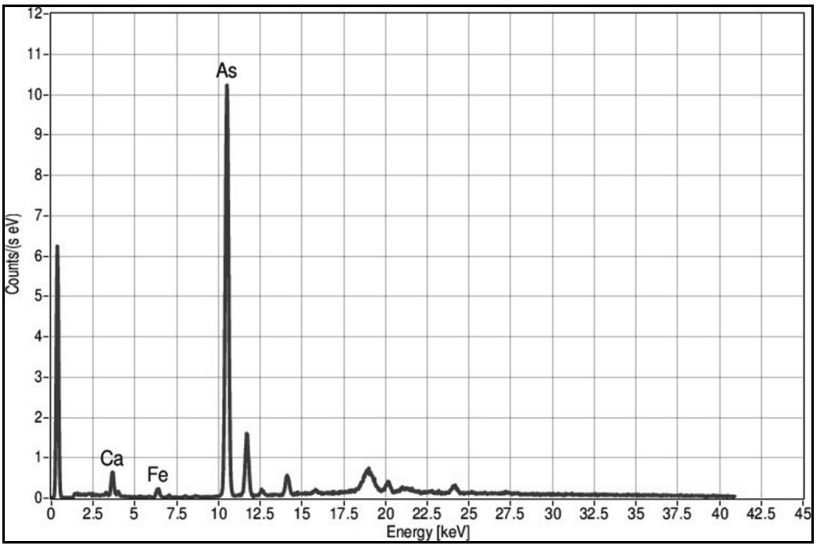

Fig. 10. Galben ramă

Rama necurăţată creează iluzia prezenţei unei foiţe, dar pigmentul galben folosit este orpimentul.

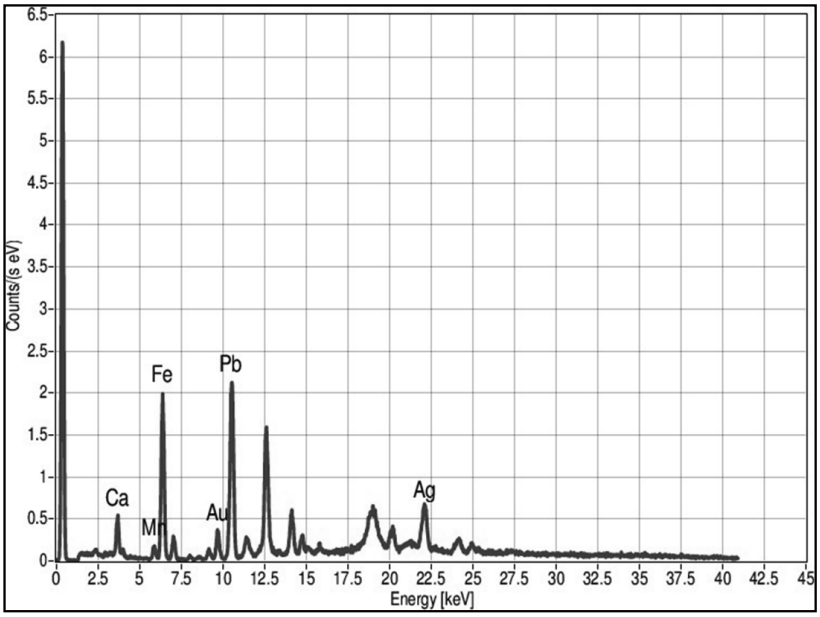

Fig. 11. Negru - păr Mântuitor

Pigmentul este negru de fier/mangan. Culoarea a fost aplicată peste o foiţă de aur/argint în zona investigată.

Investigații microscop digital

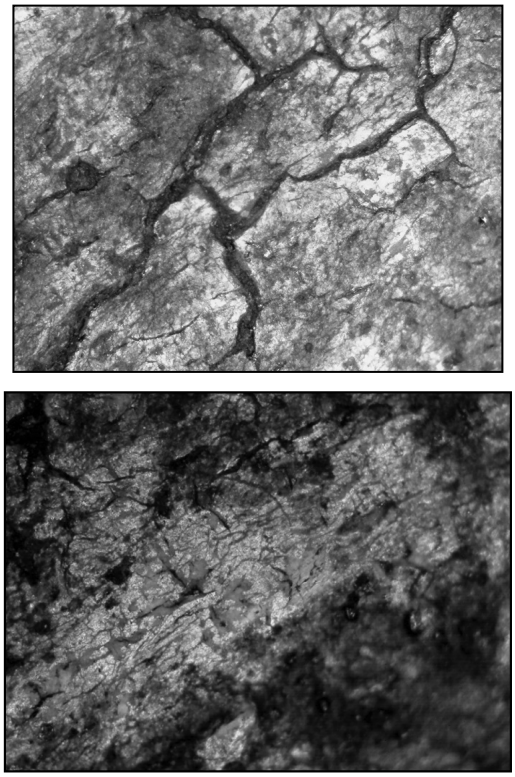

Fig. 12. Detaliu microscop - foiță de aur/argint. Este vizibilă foiţa de aur dominantă, precum și zone argintii (posibil sub foiţa de aur).

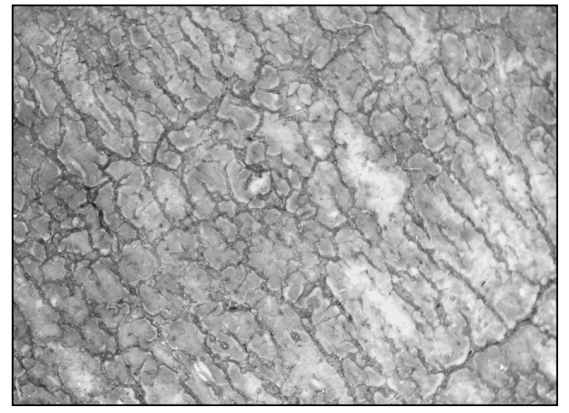

Fig.13. Galben floral – orpimentul apare fin măcinat și integrat în vopsea, cu puţine cristale de dimensiuni mai mari.

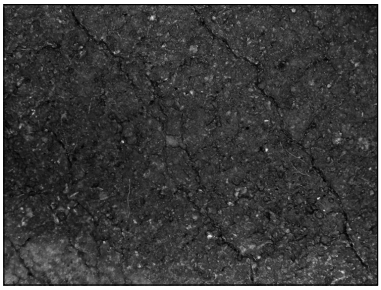

Fig. 14, Verde floral – granulele de orpiment sunt vizibile în culoarea compusă din amestecul galben/albastru.

Rezultate FTIR

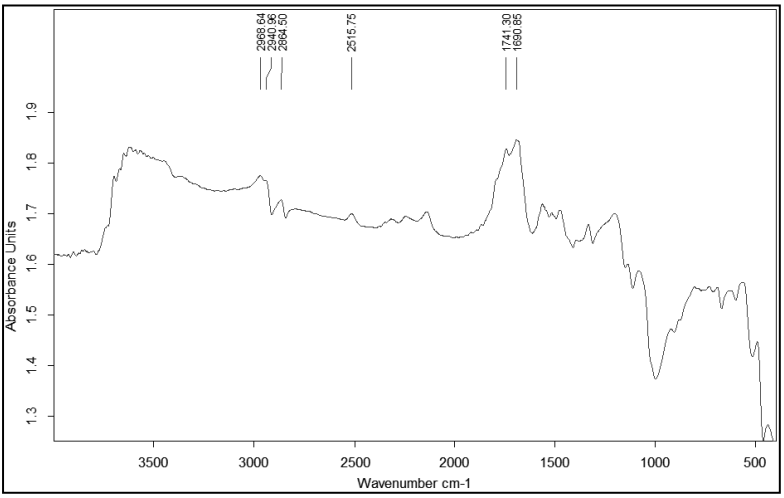

Fig. 15. Spectrul FTIR

Benzile de adsorbţie 2969, 2865 cm^{-1}– grupări CH3, banda de la 2941cm^{-1} – grupări CH2, banda 1741 cm^{-1} - legături esterice (carbonil) toate sugerând utilizarea uleiului vegetal; banda 2516cm^{-1} – grupări SH – degradare gălbenuş ou, banda 1691cm^{-1} – esteri degradare gălbenuş (colesteril);

Concluzii:

Icoana a fost realizată pe lemn prin tehnica tempera grassa (amestec pigment, gălbenuş de ou şi ulei vegetal). Grundul este pe bază de calciu (posibil carbonat de calciu). Pigmenţii folosiţi au fost roşu de fier, roşu de plumb (miniu de plumb), orpiment (sulfură de arsen), alb de plumb şi negru de fier/mangan. La aură s-a folosit foiţă de aur şi argint. Prezenţa atât a aurului, cât şi a argintului la foiţă este surprinzătoare şi poate indica aplicări succesive.

REDEFINIREA FEMININULUI ŞI A MASCULINULUI ÎN CIVILIZAŢIA RECENTĂ. LECTURĂ PSIHO-SOCIO-PASTORALĂ

ALEXANDRA COROIAN-GEORGIU

Abstract. Redefining the Feminine and the Masculine in Recent Civilization. Psycho-social-pastoral reading.
Both masculinity and femininity are an essential part of human nature, but their understanding cannot be achieved without relating to otherness, and the necessary tool in this process is communication. Emotional imbalance exists not because the definition of masculine and feminine is not clear, but because we either do not accept the changes that society is adopting regarding neutral tasks, or we categorically refuse to assume gender roles. The essence is education, counseling and family support, and the Church, through pastoral counseling, can establish a balance in the future of new generations.

Keywords: *masculinity, femininity, gender, biological, psychological, identity, Church, pastoral counseling*

Prima menţiune a masculinităţii şi feminităţii o regăsim în cartea Facerii, capitolul 1, versetul 27. „Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat şi femeie”.

Atât masculinitatea, cât şi feminitatea, sunt parte esenţială a naturii umane, dar înţelegerea acestora nu se poate realiza în absenţa raportării la alteritate, iar instrumentul necesar în acest proces este comunicarea (comunicarea diferenţelor fizice nu reprezintă o discriminare, ori un construct socio-cultural).

Adam se identifică cu sexul şi genul masculin prin raportare la Eva, bazându-se pe diferenţe fizice evidente, caracteristice fiecărui sex. A numit-o femeie înainte de a-i pune nume Eva (viaţă), deci îi descoperă feminitatea înainte de a-i descoperi maternitatea.

(*Şi a zis Adam: „Iată aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său." Facerea 2, 23*), rolurile de gen fiind atribuite ulterior de către Dumnezeu.

Cu toate că vor îndeplini roluri diferite, venirea lor în lume este deopotrivă de demnă, spune Sfântul Vasile cel Mare, „pentru că au aceeaşi fire, ei au aceleaşi puteri".

Suntem compuşi din 46 de cromozomi, 23 provin de la mamă şi 23 de la tată. Dacă cel de-al 23-lea cromozom al mamei este un cromozom X (adică în formă de X) şi cel de-al 23-lea cromozom al tatălui este tot în formă de X, rezultatul va fi un copil XX, adică o fată. Dacă cel de-al 23-lea cromozom al tatălui este un Y, se obţine un copil XY, adică un băiat.

Într-o epocă a derutelor identitare, masculinitatea şi feminitatea par să fie tot mai mult supuse schimbării. În ce măsură sexul dobândit la naştere mai este relavant în definirea identităţii?

În societatea contemporană acceptarea datului biologic pare să nu mai fie relevantă în identitatea de gen, astfel există indivizi care vor accepta propria structură cromozomială, dar nu se vor identifica cu tot ceea ce presupune genul. În acest sens, literatura de specialitate ne spune că este important pentru început să ne oprim atenţia asupra terminologiei, doar astfel vom înţelege dacă sexualitatea mai are vreo relevanţă în definirea identităţii.

Două cuvinte cheie în definirea masculinităţii şi feminităţii sunt: **sex** şi **gen**. Adesea confundate, cuvintele definesc atât procesele biologice, cât şi cele psihologice.

Cuvântul sex, atât în limba română, cât şi în engleză se referă la bărbat şi femeie, precum şi la sexualitate. În DSM-V (Manual de Diagnostic şi Clasificare Statistică a Tulburărilor Mentale) este descris acest termen pornind de la utilitatea sa în domeniul cercetării ştiinţifice. Astfel, termenii sex şi sexual fac referire la indicatorii biologici masculini şi feminini.[1] Indicatorii care constituie sexul biologic includ cromozomii sexuali X-Y, gonadele (produc celulele reproducătoare), hormonii sexuali şi organele genitale.[2]

Caracteristicile psihologice şi comportamentale asociate atât bărbaţilor, cât şi femeilor, sunt exprimate prin utilizarea cuvântului **gen**, sau in limba engleză: **gender.**[3] În 2003 termenul nu se găsea în literatura de speciali-

[1] American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,* Fifth Edition, Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013, p. 451.

[2] David L. Rowland, Luca Incrocci, *Sexual and Gender Identity Disorders,* Jon Wiley&Sons, Inc., New Jersey, 2008, p. 377.

[3] Ruble, D. N., Martin, C. L., & Berenbaum, S. A., „Gender development", în W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology*: *Vol. 3. Social, emotional, and personality development* 6th ed., 2006, p. 858.

tate ce avea ca scop studierea (din punct de vedere psihologic) asemănărilor și deosebirilor dintre bărbați și femei, fiind folosită expresia rol de gen. A. P. A. înglobează în definiția genului totalitatea atitudinilor, sentimentelor și comportamentelor asociate de o anumită cultură cu sexul biologic al unei persoane. Astfel, comportamentul care corespunde expectanțelor culturale este denumit gen-normativ, iar comportamentele considerate incompatibile cu așteptările, constituie gen de nonconformitate/ gen atipic/ gender nonconforming[4]

Adesea termenii sex și gen sunt confundați astfel nu este mereu clar dacă sunt utilizați pentru a defini caracteristicile biologice ori cele psihologice ce fac distincție între masculine și feminin.[5] Utilizarea acestor termeni a fost legată de ipoteze cu privire la cauzalitate, în aceea că primul este utilizat pentru a se referi exclusiv la procesele biologice, iar cel din urmă este utilizat pentru a se referi exclusiv la procesele psihologice sau sociologice.[6]

Distingem astfel două tipuri de identități:

a. Identitatea sexuală
b. Identitatea de gen

a. Identitatea sexuală

Literatura de specialitate indică o separare între markeri de orientare sexuală și identitatea sexuală.[7] Altfel spus, un bărbat sau o femeie se pot identifica cu propriul sex fără a-l nega, însă pot să manifeste atracție față de parteneri de același sex. În acest sens specialiștii definesc orientarea sexuală ca fiind: reactivitatea relativă la stimuli sexuali.

Cel mai probabil orientarea sexuală are ca valoare de referință sexul persoanei față de care există atracția sexuală. Psihologii definesc orientarea sexuală ca fiind preferința persoanei în alegerea partenerului erotic, care poate fi: atracția față de un partener de sex opus-heterosexual, față de parteneri din ambele sexe-**bisexual** sau atracția față de parteneri de același sex-**homosexual**.[8]

---

[4] American Psychiatric Association, Definition of Terms- https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf

[5] Gentile, D. A. „Just what are sex and gender, anyway? A call for a new terminological standard", *Psychological Science,* 4, 1993, pp. 120-122.

[6] A se vedea Maccoby, E. E. „Gender as a social category" în *Developmental Psychology*, 24, 1988, pp. 755-765; Money, J., „The conceptual neutering of gender and the criminalization of sex", în *Archives of Sexual Behavior*, 14, 1985, pp. 279-290.

[7] Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, R. T., & Michaels, S., *The social organization of sexuality: Sexual practices in the United States,* Chicago: University of Chicago Press, 1994; În același sens: Savin-Williams, R. C., & Ream, G. L., „Prevalence and stability of sexual orientation components during adolescence and young adulthood", *Archives of Sexual Behavior,* 36, 2007, pp. 385.

[8] Chivers, M. L., Rieger, G., Latty, E., & Bailey, J. M., „A sex difference in the specificity of sexual arousal", *Psychological Science,* 15, 2004, pp. 738.

b. Identitatea de gen

Termenul de identitate de gen a fost introdus în lexiconul profesional la începutul anilor 1960[9]. Există diferite moduri de a defini acest termen; Stoller, pentru a descrie etapele dezvoltării copilului, foloseşte termenul de identitate de gen uşor diferit, „sentiment fundamental de apartenenţă la un anumit sex."[10] Kohlberg[11] şi Zucker[12] o definesc ca reprezentând conştiinţa apartenenţei la un gen, mai degrabă decât la celălalt. Aceştia consideră că identitatea de gen[13] este capacitatea copilului de a discrimina cu precizie elementele specifice masculinităţii de cele ale feminităţii, şi apoi de a se identifica corect cu propriul său gen.

DSM V prezintă identitatea de gen ca o categorie a identităţii sociale, ce face referire la identificarea individuală ca bărbat sau femeie, sau, ocazional, o altă categorie decât acestea două. Când identitatea sexuală nu corespunde cu identitatea de gen, persoana se numeşte transexual sau transgender. Se sugerează aşadar că nu este suficient ca din punct de vedere anatomic o persoană să fie bărbat sau femeie, ci este nevoie de o creştere şi dezvoltare a sentimentului de apartenenţă la gen, este necesar să îşi pună manifestările în acord cu structura corpului său.

La naştere identitatea de gen nu este încă fixată. De timpuriu, la formarea identităţii contribuie atât factorii psihologici, cât şi sociali, aceasta este ulterior modificată de factorii sociali pe măsură ce copilul se maturizează. Conceptul identităţii de gen: „Eu sunt băiat/fată"- apare în general în jurul vârstei de doi-trei ani şi se fixează, spun specialiştii, cu aproximaţie, la vârsta de şase ani. După această vârstă, potrivit literaturii de specialitate, conceptul este greu de modificat (spun psihologii: încercarea de a modifica poate dezorienta copilul şi atrage după sine probleme mai grave).

---

[9] A fost introdus de Evelyn Hooker şi Stoller aproape simultan. A se vedea Evelyn Hooker, „An empirical study of some relations between sexual patterns and gender identity in male homosexuals". In J. Money, *Sex research: new development,* Holt, Rinehart & Winston, New York 1965, pp. 24-52.

[10] Stoller, R. J., „The hermaphroditic identity of hermaphrodites", in *Journal of Nervous and Mental Diseases*, 1964, p. 453.

[11] Kohlberg, L. A. „A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. In E. E. Maccoby Ed., *The development of sex differences*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1966, pp. 82-173.

[12] Zucker, K. J., Bradley, S. J., Lowry Sullivan, C. B., Kuksis, M., Birkenfeld-Adams, A., & Mitchell, J. N., „A gender identity interview for children", în *Journal of Personality Assessment*, 61,1993, pp. 443–456.

[13] Alţi cercetători considerau că este gradul/nivelul în care o persoană intră în conformitate cu stereotipurile culturale referitoare la propriul gen. Sandra Bem (în „Gender schema theory: A cognitive account of sex typing" Psychological Review vol. 88, 4, 1981) considera că identitatea de gen este măsura în care persoana internalizează presiunile sociale de a se conforma la gen. Richard Green (Sexual identity conflict in children and adults) şi Spence („Images of Masculinity and Femininity: A Reconceptualization) o identifică cu simţul fundamental al acceptării şi apartenenţei la propriul gen.

Literatura de specialitate subliniază faptul că identitatea de gen este mai degrabă învățată, influențată de factori socializanți externi cum ar fi: relația cu membrii familiei, profesori, colegi, prieteni. Gradul de influențare variază în funcție de vârstă.

Există câteva teorii care fac referire la identitatea de gen:

a. teoria psihanalitică (Freud, 1927)[14]
b. teoria dezvoltării cognitive (Kohlberg, 1966)[15]
c. teoria învățării sociale (Weitzman, 1979 și Mischel, 1966-1970)[16]

Toate implică un proces alcătuit din două părți. În prima parte copilul ajunge să știe că este băiat sau fetiță, iar în a doua parte copilul ajunge să cunoască ce înseamnă a fi băiat sau fetiță în termeni de masculinitate sau feminitate.

a. Teoria psihanalitică vorbește despre identificarea copilului cu părintele de același sex. Această identificare iese în afara conflictului din faza oedipiană a dezvoltării psihosexuale. În jurul vârstei de 3 ani, copilul dezvoltă un atașament puternic față de părintele de sex opus. Simultan acestui atașament, copilul dezvoltă sentimente nagative (resentimente și gelozie) față de părintele de același sex. Băiatul se simte amenințat de tatăl său, de disciplina și autonomia acestuia, considerându-l drept rivalul său în ceea ce privește dragostea și afecțiunea mamei.

În jurul vârstei de 6 ani, conflictul psihic își află rezolvarea renunțând la dorințele față de sexul opus și identificându-se cu părintele de același sex. În acest mod băieții învață ce reprezintă masculinitatea de la tați, iar fetele învață feminitatea de la mame.

b. Teoria dezvoltării cognitive susține că înaintea comportamentului se formează perceperea sinelui. Preșcolarii achiziționează mai întâi aprecierea cognitivă a permanenței propriului sex. Ei dezvoltă constanța genului, înțelegerea faptului că sexul nu se shimbă în funcție de împrejurări, rămâne același chiar dacă hainele, părul și activitățile de joc se schimbă. Odată formată, copiii folosesc această idee pentru a-și orienta acțiunile, în acest fel apare preferința pentru activități conforme cu propriul gen. L. Kohlberg susține că înaintea vârstei de 6/7 ani copiii nu au capacitatea de a menține con-

---

[14] Freud, S.: *Înmormântarea complexului Oedip*, Amorrortu Editores (A. E.), vol XIX, Buenos Aires; precum și *Organizarea genitală infantilă*.; „Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction Between the Sexes" în *International Journal of Psychoanalysis* 8: 133-142, 1927.

[15] Kohlberg, L. A. „A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. In E. E. Maccoby Ed., *The development of sex differences*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1966, pp. 82-173.

[16] Weitzman, Lenore J. *Sex Role Socialization*. Palo Alto, CA: Mayfield, 1979 și Mischel, W. „A social learning view of sex differences in behavior". In E. E. Maccoby, *The development of sex differences*, Stanford, Stanford University Press, 1966, pp. 56-81. Precum si Mischel W. „Sex typing and socialization" in P. H. Mussen, *Carmichael's manual of child psychology*, Vol. 2, New York, Wiley, pp. 3-72.

stanţa genului, după cum nu pot realiza nici conservarea. Copii vor putea ajunge gradual la această înţelegere.

c. *Teoria învăţării sociale,* arată că înaintea autoperceperii apare comportamentul. Comportamentele specifice genului sunt achiziţionate de copiii mici prin imitare. Între 1 şi 3 ani copiii prezintă o mare curiozitate pentru motivele ce generează anumite comportamente (chiar şi la vârsta de doi ani). Copilul explorează lumea şi este modelat de descoperirile sale.

La trei ani copilul începe să reproducă momente, situaţii şi conduite ale celor din jur.[17] Abia mai târziu (în copilăria mijlocie, 3-6 ani) ei organizează aceste comportamente în funcţie de aşteptările societăţii, pe care ei le acceptă ca fiind normale. Copiii sunt conştienţi, acum, de regulile de privitoare la exprimarea emoţională, tind să devină mai empatici şi mai înclinaţi spre comportamente prosociale.[18]

Copiii mici nu văd caracteristicile masculine şi feminine ca fiind opuse, dar pe măsură ce se dezvoltă, pe măsură ce cresc, punctele lor de vedere în ceea ce priveşte sexele devin bipolare. Contrastul dintre masculinitate şi feminitate nu poate fi identificat cu manifestările şi comportamentele unei persoane, întrucât aceasta se poate angaja atât în comportamente masculine, cât şi feminine.

Alţi cercetători definesc masculinitatea şi feminitatea ca fiind gradul în care persoanele se văd pe ele însele ca masculin sau feminin, luând în considerare ceea ce reprezintă pentru o societate să fii bărbat sau femeie. Conştiinţa feminităţii şi a masculinităţii este înrădăcinată mai cu seamă în social, decât în biologic, deoarece membrii societăţii sunt cei care hotărăsc şi impun ce înseamnă masculin sau feminin (exemplu: activ şi pasiv; curajos şi emotiv). Este posibil ca un bărbat să se regăsească în feminitate, iar o femeie în masculinitate, de aceea trebuie făcută distincţia între rol de gen şi identitate.

Noile curente LGBTQ+[19] doresc o redefinire a masculinităţii şi feminităţii, confundând rolurile de gen cu conceptele de masculin şi feminin. Astfel, dintr-o revoltă faţă de stereotipurile de gen, curentul feminist a deraiat de la traseul iniţial, modificându-şi în întregime scopul şi transformandu-se într-o ideologie de gen dusă la extrem.

Lipsa de congruenţă dintre sexul dobândit la naştere şi genul exprimat poartă denumirea de disforie de gen.[20] Specialiştii numesc persoana în

---

[17] Ursula Șchiopu, Emil Verza, *Psihologia vârstelor,* Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 116.

[18] Daiane E. Papalia, Olds Sally Wendkos, Feldman Ruth Duskin, *Dezvoltarea umană*, Ed. Trei, București, 2010, p. 324.

[19] Acronim provenit din englezescul lesbian, gay, bisexual, transgender, queer and others este folosit pentru a include și alte persoane aparținând așa-numitelor „minorități sexuale", ca de pildă persoanele bisexuale sau transgen.

[20] Asociația „Harry Benjamin Internațional Gender Dysphoria", *Standarde de îngrijire pentru tulburările de identitate de gen*, ediția a VI-a, trad. de Anca Liana Vaida, București, 2010, p. 11.

cauză: transgender - termenul reprezintă spectrul larg al indivizilor care se identifică/trec (tranzitează) cu/la un gen opus față de genul lor natal. În schimb termenul transexual[21] - se referă la persoane care pe plan social tranzitează de la un gen la altul, și destul de des și pe plan biologic prin intermediul cross-sex hormone treatment (acesta se referă la tratamentul hormonal aplicat persoanelor care nu se identifică cu sexul lor biologic, cu scopul de a feminiza (bărbatul) ori masculiniza (femeia).

Se încearcă o redefinire a masculinului și femininului nu doar pe plan social, ci și biologic. Din punct de vedere social comunitatea LGBTQ+ solicită recunoașterea alegerii genului exprimat, în ciuda lipsei de concordanță cu sexul dobândit.

Din punct de vedere medical, persoanele care manifestă disforie de gen pot recurge la diferite intervenţii pentru a-și aduce corpul în concordanță cu genul dorit, altfel spus ele solicită o reatribuire de gen. Reatribuirea de gen, odată cu efectuarea intervenţiilor chirurgicale, permite persoanei în cauză să-și modifice documentele legale.

În data de 19 ianuarie 2021, România a fost condamnată de CEDO pentru încălcarea art. 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenţie, în ceea ce privește situația a două persoane transgender.

X și Y („reclamanții") s-au adresat Curții în temeiul articolului 34 din Convenţie pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, acuzând faptul că România a obligat reclamanții să treacă printr-o serie de intervenții chirurgicale pentru a-și aduce corpul în conformitate cu genul dorit, refuzând în lipsa acestor intervenții să le ofere reatribuirea de gen.[22]

> „În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că cadrul legal românesc privind recunoașterea legală a genului nu era clar și, prin urmare, previzibil. (...) Curtea vede în aceasta o rigiditate de raționament privind recunoașterea identității sexuale a reclamanților care i-a plasat, pentru o perioadă nerezonabilă și continuă, într-o situație tulburătoare care le inspiră sentimente de vulnerabilitate, umilire și anxietate. (...) Instanțele naționale i-au plasat pe reclamanți, care nu doreau să fie supuși unei intervenții chirurgicale de schimbare a sexului, în fața unei dileme insolubile: fie suferă această intervenție în ciuda lor, și să renunțe la exercițiul deplin al dreptului lor la respectarea integrității lor fizice, care se referă în special la dreptul la respectarea vieții private garantat de articolul 8 din Convenție, dar și de articolul 3 din

[21] În 1987, a fost întrodus în DSM-III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-III) diagnosticul de Transsexualism, pentru persoanele cu dysphorie de gen care au dovedit un interes continuu -pe o perioadă de cel puțin doi ani- pentru transformarea sexului anatomic (propriu) și a statusului social de gen- a se vedea American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,* Third Edition, Revised. Washington, DC, American Psychiatric Association, 1987, p. 289.

[22] https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-207364"]}

> Convenţie; sau renunţă la recunoaşterea identităţii lor sexuale, care intră şi în dreptul la respectarea vieţii private."[23]

Hotărârea CEDO în cauza X şi Y, contra României este, fără dubiu, o hotărâre care va influenţa în mod decisiv viitorul ţării noastre. Existenţa psibilităţilor de a schimba datul biologic întăreşte concluzia referitoare la subiectivitatea cu care este privit corpul uman. Nemulţumirea faţă de sexul şi genul unei persoane variază de la caz la caz, mai ales în funcţie de vârstă. TIG[24]-ul din perioada copilăriei nu poate fi echivalat cu cea a adultului iar tulburările din copilărie nu duc inevitabil la tulburări în viaţa adultă.

Royal College of Psychiatrists[25] la fel ca WPATH[26] au făcut o distincţie între intervenţile medicale astfel: există *a. intervenţii complet reversibile şi b. intervenţii parţial reversibile.* Zucker şi Cohen-Kettenis vorbesc despre o a treia formă de *intervenţii* şi anume: cele *c. ireversibile*.[27]

a. Intervenţiile complet reversibile

Adolescenţii cu forme extreme de TIG în perioada pubertăţii pot fi eligibili pentru întârzierea hormonală (această întârziere oferă posibilitatea de a câştiga timp pentru a explora identitatea de gen şi alte probleme specifice devoltării, în psihoterapie). Cei care îndeplinesc pe deplin criteriile TIG-ului sunt eligibili pentru tratamentul cu GnRHa[28], pentru a suprima producţia steroizilor de sex.

Pentru a fi eligibili de orice fel de tratament hormonal, adolescentul trebuie să îndeplinească următoarele criterii[29]:

- În timpul copilăriei a demonstrat o profundă identificare cu comportamente specifice genului opus;
- Disconfortul de gen a crescut vizibil odată cu apariţia pubertăţii;
- Familia îşi dă acceptul şi participă la terapie.

GnRha blochează activitatea receptorului GnRh[30] la nivelul glandei pituitare (hipofiza), rezultând în scăderea gonadotropinei eliberate. Acest tratament poate fi aplicat şi adolescenţilor aflaţi în faze târzii ale pubertăţii.[31]

---

[23] https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-207364"]} p.157; p. 165.
[24] Tulburarea Identităţii de Gen.
[25] DiCeglied, Sturge C. şi Sutton A. *Gender identity disorders in children and adolescents: guidelines for management*, London Royal College of Psychiatrists, council report, cr 63, 1998 .
[26] World Professional Association for Transgender Health
[27] Zucker, Cohen-Kettenis, „Gender Identity Disorder in Children and Adolescents", în *Handbook of Sexual and Gender Identity Disorders*, John Wiley & Sons, 2008, p. 415.
[28] Agonist al hormonului de eliberare al gonadotropinei, stopeaza producţia de testosteron la bărbati şi productia de estradiol şi progesteron la femei.
[29] Zucker, Cohen-Kettenis, *op. cit* p. 415.
[30] Gonadotropina este un hormon sintetizat şi eliberat de hipofiză care acţionează pe testicul/ovar stimuland producţia de hormoni sexuali. Identificăm două tipuri: hormonul luteinizant denumit şi luteotrofina sau LH şi hormonul foliculostimulant cunoscut sub denumirea de foliculotrofină sau FSH.
[31] Delemarre, HA, Cohen-Kettenis PT. „Clinical management of gender identity disorder in adolescents: a protocol on psychological and paediatric endocrinology aspects", în *European*

b. Intervenţii parţial reversibile- Această terapie rezultă în obţinerea caracteristicilor fizice specifice genului dorit, prin stimularea dezvoltării caracteristicilor secundare de sex ale genului dorit şi prin suprimarea caracteristicilor secundare de sex ale sexului natal.

Eligibili pentru această terapie hormonală de masculinizare sau feminizare (estrogen pentru bărbat spre femeie sau androgeni pentru femeie spre bărbat) sunt cei care au împlinit vârsta de 16 ani, vârstă la care în unele ţări sunt adulţi din punct de vedere legal şi pot lua o decizie atât de importantă, iar pentru ţările în care vârsta adultă este de 18 ani, au nevoie de consimţământul parental.

O altă condiţie pentru a fi eligibil pentru acest tip de tratament este dovada consultării unui specialist în sănătate mintală pe o perioada de minimum 6 luni.

Sunt considerate parţial reversibile deoarece, deşi unele efecte sunt reversibile, alte efecte ale administrării hormonilor sunt ireversibile Unele schimbări sunt reversibile după încetarea administrării de testosteron, însă efectele asupra vocii, pierderea părului capilar şi excesul de pilozitate precum şi clitorisl mărit sunt permanente.[32]

Masculinizarea prin terapie hormonală are efecte vizibile nu numai fizic, ci şi emoţional şi psihologic.[33] Creşte agresivitatea, iritabilitatea şi interesul sexual.

Procesul de feminizare prin terapie hormonală are urmări precum: creşterea sânilor, redristribuirea grăsimii corpului pentru o formă tipic feminină, scăderea masei musculare, creşterea grăsimii subcutanate, piele fină, reducerea creşterii de păr în zona facială şi pe corp, reducerea căderii părului, micşorarea testiculelor, eliminarea erecţiilor spontane. Cu toate că în cazul femilor, masculinizarea modifică vocea, în cazul bărbaţilor feminizarea nu are efecte semnificative asupra vocii.[34]

*c. Intervenţiile ireversibile-*Specialiştii consideră chirurgia pentru reatribuire de sex un tratament eficient şi adecvat pentru transsexualism ori tulburare de identitate de gen profundă. Pacienţilor le este recomandat ca înaintea unei intervenţii chirurgicale ireversibile să se gândească profund asupra consecinţelor, pentru a evita apariţia regretelor mai târziu.

Journal of Endocrinology, 155, 2006, p. 133.

[32] Anne A. Lawrence „Gender identtity disorders in adults: diagnosis and treatment", în *Handbook of Sexual and Gender Identity Disorders*, John Wiley & Sons, 2008, p. 446.

[33] van Goozen S. H., Coheen-Cettenis P.T., Gooren L. J., Frijda N.H. şi van de Poll N. E., „Gender diferences in behaviour: activating effects of cross-sex hormons", în *Psychoneuroendocrinology*, 1995, 220, pp. 343-363.

[34] Lawrence „Sexuality before and after male to female sex reassigment surgery", în *Archives of sexual behavior*, 34: 147-166, 2005, p. 445.

Pentru femeile care se identifică cu genul opus, prima operaţie este mastectomia, acesta fiind primul pas spre masculinizarea ei.

Femeile care doresc masculinizare prin operaţii chirurgicale, optează pentru amplasarea de proteze testiculare şi faloplastie, histerectomie, vaginectomie, metoidioplastie, scrotoplastie, uretroplastie. Acestea necesită mai mult de o operaţie, tehnicile pentru faloplastie indicând faptul că este necesară în continuare o dezvoltare a lor.

Pentru pacienţii bărbaţi spre femeie operaţia opusă mastectomiei este mamoplastia augmentativă. O altă operaţie dorită de această categorie este vaginoplastia, mai apoi clitoroplastia şi labiaplastia. În urma vaginoplastiei îi este posibil să întreţină relaţii sexuale, în acest sens excitarea şi orgasmul sunt raportate post chirurgical.[35]

Van Kestern, Asscheman, Megens, şi Gooren (1977)[36] în urma cercetărilor au descoperit că în Olanda 13 din 816 B spre F transsexuali care beneficiau de terapie hormonală s-au sinucis, în timp ce nici una din cele 293 F spre B care beneficiau de terapie hormonală nu au murit în astfel de circumstanţe. Clements- Nolle, Marcs, Guzman and Hatz (2001)[37] arată că în cazul ambelor genuri rata de suicid a fost de 32%.

Unele persoane cu TIG au recurs la automutilarea zonelor genitale şi a sânilor, conform studiilor: 2,4%- în cazul femeilor, iar în cazul bărbaţilor- 9,4%[38], persoanele cu TIG pot fi în risc crescut pentru asalt sexual şi viol. Unele persoane transsexuale au fost diagnosticate cu HIV, potrivit studiilor 25% în New York[39], 19% în Philadelphia, 32% în Wasington DC[40] etc, din aceştia doar 6% au raportat infecţia cu HIV.

Cum ne putem poziţiona în raport cu aceste categorii sociale? Pentru început e nevoie de o lecură raţională şi echilibrată a realităţii. Învăţătura Bisericii este clară în ceea ce priveşte masculinitatea şi feminitatea, dezechilibrul apare în momentul în care informaţiile nu sunt raportate la actualul context socio-politic şi economic.

---

[35] Anne A. Lawrence, „Sexuality before and after male to female sex reassigment surgery", în *Archives of sexual behavior*, 2005, 34, pp. 147-166.

[36] van Kesteren, P. J., Asscheman, H., Megens, J. A., Gooren, L. J., „Mortality and morbidity in transsexual subjects treated with crosssex hormones", în *Clinical Endocrinology Oxford*, 1997, 47, pp. 337-342.

[37] Clements-Nolle, K., Marx, R., Guzman, R., Katz, M., „HIV prevalence, risk behaviors, health care use, and mental health status of transgender persons: Implications for public health intervention", în *American Journal of Public Health*, 2001, 91, pp. 915-921.

[38] Dixen, J. M., Maddever, H., Van Maasdam, J., Edwards, P. W., „Psychosocial characteristics of applicants evaluated for surgical gender reassignment", în *Archives of Sexual Behavior*, 1984, 13, pp. 269-270.

[39] McGowan, C. K., „Transgender needs assessment. New York: HIV Prevention Planning Unit", în *New York City Department of Health*, 1999.

[40] Xavier, J., „Final report of the Washington transgender needs assessment survey. Washington, DC: Administration for HIV and AIDS", în *Government of the District of Columbia*, 2000.

Există o dinamică firească a rolurilor de gen. Dacă în trecut femeilor le era restricționat dreptul la educație, la vot, la opinie, din pricina contextului politic, în prezent femeile au drepturi egale, prin urmare discursul Bisericii trebuie actualizat, fără să fie nevoie să se îndepărteze de la adevărul dogmatic.

Contextul socio-politico-economic a dus la schimbări în ceea ce privește manifestările identității de gen. Cel mai adesea dinamica familiei este următoarea: căsătorie-copii-serviciu-cheltuieli, iar bărbatul și femeia trebuie să participe în mod egal la toate pentru a crește șansele lor de reușită. Nevoile oamenilor se schimbă constant, prin urmare și manifestarea comportamentului lor suferă modificări, care nu trebuie văzute ca necesitate a adoptării unei noi identități.

O lectură echilibrată a acestor schimbări ne face să înțelegem că rolurile de gen sunt doar expresii ale comportamentului uman și nu trebuie confundate cu masculinitatea și feminitatea.

Persoanele ancorate în trecut nu acceptă schimbările în activitățile rolurilor de gen, acest fapt producând deseori un dezechilibru emoțional. La polul opus stau persoanele care doresc să renunțe complet la rolurile de gen, crezând ca acestea sunt un simplu construct socio-cultural, lipsit de implicații biologice, fapt care nu doar că produce un dezechilibru la nivel emoțional, ci crează confuzie în ceea ce privește identitatea de gen.

Tendința de a stopa comportamentele neconforme, faptul că nu s-a făcut distincție între comportament și gen, de multe ori nu a avut rezultatul dorit. Fetelor care poartă pantaloni, fetelor care vor să conducă, fetelor care vor să practice un anumit sport, ori fetelor care își doresc să aibă o carieră, li s-a comunicat că e nefiresc, că e specific masculin. Băieților care au manifestat „excesiv emoții", băieților pasionați de îmbrăcăminte, de aspectul fizic, de decorațiuni, de creșterea copiilor, li s-a comunicat că e nefiresc, că e specific feminin. Rezultatul a fost în multe cazuri o revoltă dusă la extrem. Această revoltă a fost exploatată pe plan politic și economic.

Dezechilibrul emoțional există nu pentru că definiția masculinului și a femininului nu ar fi clară, ci pentru că fie nu acceptăm schimbările pe care societatea le adoptă în ceea ce privește sarcinile neutre, fie refuzăm categoric asumarea rolurilor de gen. Esența este educarea, consilierea și sprijinul familiei, iar Biserica, prin consiliere pastorală poate stabili un echilibru în viitorul noilor generații.

CUVÂNT ŞI TĂCERE ÎN DIALOGUL DINTRE OM ŞI DUMNEZEU[1]

DAN NEMEŞ

Abstract.
Prayer is man's silent dialogue with God, constituting the space and time for the approach between the earthly plane and the heavenly plane. Man's soul can meet his Creator through the word, but also through a humble silence.
The path of prayer has several stages of internalization: spoken prayer, whispered prayer,
thought prayer and the felt, lived prayer. The final stage of prayer, as a state of internalization, represents the descent of the mind into the heart, amidst a state of divine grace, called enlightening, meaning that inner stillness which leads to the peace of Christ. The prayer of the mind lowered into the heart is called the Jesus Prayer, in which the power of the Name of Jesus gives rise in our souls to „countless thoughts as bright as the sun" (St. Isihie of Sinai).

Keywords: *prayer, word, silence, enlightening, divine dialogue, divinity, man.*

1. Aspecte caracteristice cu privire la rugăciune

Întâlnirea de taină a omului cu Dumnezeu se petrece întotdeauna în timpul sacralizat al rugăciunii. Acest dialog ar fi necesar să existe în permanenţă, prin cuvânt, în momentele de dialog rostit... ori prin tăcerea vorbelor exterioare şi prin înmulţirea tainei tăcerii întru marele Cuvânt...

Dialogul cu Dumnezeu, experimentat prin rugăciune, îl apropie pe om de esenţa sa divină, de suflul de viaţă pe care l-a primit la întrupare, de încreştinarea sa dobândită la botez. Toate acestea sunt etape de dezvoltare spirituală, de progres duhovnicesc, pe scara drumului său spre mântuire.

[1] Materialul a fost prezentat în cadrul Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă Sacră cu tema *Rugăciunea - inima Bisericii*, 31 octombrie - 1 noiembrie 2022, Cluj-Napoca.

Rugăciunea este cuvânt întru zidire, este podoabă a virtuţilor creştine, este lumina sufletului nostru care se întoarce, în taină şi smerenie, spre Creator. Lumina Împărăţiei divine, lumina Duhului Sfânt coboară asupra omului adâncit în rugăciune, când aceasta este realizată în mod sincer, în inimă curată, în duh înveşmântat în aura triadei Adevărului, Binelui şi Frumosului. Aceasta este calea de reconciliere dăruită de Bunul Dumnezeu omului, prin calea deschisă de Iisus Hristos. Rugăciunea rămâne cheia care stă la baza tuturor virtuţilor creştine, precum şi a vieţii isihaste, dar şi a vieţii în comunitatea noastră cea de toate zilele.

a) Momentele de rugăciune implică existenţa diferitelor *aspecte de conţinut ale dialogului dintre om şi Dumnezeu*. Astfel, există: *rugăciunea de laudă* adusă Domnului Dumnezeului nostru, apoi *rugăciunea de mulţumire* pentru toate binefacerile pe care ni le acordă şi cu care ne binecuvântează zi de zi, pe noi, toţi oamenii, buni şi răi, milostivi şi nemilostivi, harnici şi trândavi, cutezători şi laşi, înduhovniciţi şi pe cale de înduhovnicire; la acestea se adaugă *rugăciunea de căinţă sau de pocăinţă,* prin care ne întoarcem, în smerenie, spre Creatorul şi Proniatorul nostru, pe lângă un alt tip de rugăciune, extrem de des întâlnit, şi anume *rugăciunea de cerere,* în care ne spunem necazurile şi dorinţele, încercările şi solicitările adresate Sfintei Treimi.

În completare, se pot adăuga *rugăciunile de intermediere,* prin care ne rugăm pentru binele şi mântuirea semenilor noştri, mai mult sau mai puţin apropiaţi de noi, cunoscuţi şi necunoscuţi, prieteni şi vrăjmaşi, ajungând astfel să ne rugăm pentru lumea întreagă. *„Nicio rugăciune pe care o faci pentru fratele tău, pentru ruda ta, nu se pierde. Dumnezeu îl va ajuta atunci când se va afla într-o situaţie grea. Rugăciunea nu numai că ajută, dar poate să scoată chiar şi un suflet din iad. Atâta putere are rugăciunea."*[2]

Acestea toate sunt tipuri de rugăciune pentru oamenii trăitori pe pământ. Există însă şi *rugăciuni pentru răposaţi,* o variantă a rugăciunilor de intermediere, adică acele rugăciuni prin care ne adresăm Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, pentru iertarea păcatelor celor care au plecat dintre noi, precum şi pentru ameliorarea stării lor de dincolo de lumea văzută.

b) *Din punctul de vedere al formei de adresare a rugăciunii,* se cunosc *rugăciunile rostite cu voce tare,* individual sau în comuniune cu alţi credincioşi, rugăciunile şoptite în taină, *rugăciunile* adresate divinităţii *prin limbajul interior,* al gândului şi al inimii.

c) *Ca durată a acestor rugăciuni,* se întâlnesc *rugăciuni temporare,* care durează de la câteva minute la câteva ore, desfăşurate în diferite momente ale

[2] IOSIF AGHIORITUL, *Stareţul Efrem Katunakiotul,* trad. de Ştefan Nuţescu, Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2004, fragment text copertă.

zilei ori ale nopţii, precum şi *rugăciuni permanente,* care constau în adâncirea întregii fiinţe omeneşti în ritmurile rugăciunii lăuntrice, prin care întreaga existenţă umană este învăluită în aura înălţării spre Dumnezeu, a gândului către divinitate, a trăirii în preajma cerului din noi şi de deasupra noastră.

În orice tip de rugăciune şi în orice formă o facem, e necesar să fim absolut sinceri, să fim autentici în întreaga noastră fiinţă, să recunoaştem adevărul, să ştim când am săvârşit binele şi când am greşit săvârşind răul, să fim conştienţi de frumuseţea, eleganţa, delicateţea, tandreţea şi blândeţea comportamentului nostru cu semenii sau, dimpotrivă, de inadecvarea acestui comportament la momentele şi conjuncturile de viaţă întâlnite. Să ne rugăm Domnului Dumnezeului nostru pentru înţelepciunea necesară parcurgerii etapelor de viaţă în care ne aflăm, noi ori co-familialii noştri, semenii alături de care vieţuim zi de zi.

Rugăciunea reprezintă cea mai înaltă formă de iubire, iubirea de Dumnezeu. *„Construcţia intimităţii cu Dumnezeu"*[3] constituie un proces laborios, în care este angrenată întreaga noastră fiinţă, de-a lungul unor mai mult sau mai puţin numeroşi ani de transformare interioară, în funcţie de vârsta duhovnicească şi nu numai; aici pot fi şi chiar trebuie să fie luate în considerare şi vârsta cronologică, vârsta mentală, vârsta psiho-afectivă, vârsta caracterial-voliţională ale persoanei în cauză.

Dacă ne rugăm, dar în afara rugăciunii suntem indiferenţi faţă de semenii noştri şi nu-i ocrotim de necazuri pe cei de lângă noi, ce rost mai are rugăciunea? Această întrebare ar fi necesar a fi pusă conştiinţei fiecărui om, indiferent de profesiunea pe care o are şi indiferent de poziţia socială pe care o ocupă la un moment dat.

Rugăciunile noastre pot fi închinate Sfintei Treimi, adică Tatălui Ceresc, Fiului, Cuvântul lui Dumnezeu Cel Întrupat şi Duhului Sfânt, Dătătorului nostru de viaţă. Rugăciunile noastre se pot îndrepta mereu şi către Maica Domnului, care este nedespărţită de Mântuitorul Hristos, fiind aceea care a răspuns aprobator, cu marele „da!" la Vestea cea Bună adusă de Arhanghelul Gavriil care a adus Bunavestire de la Dumnezeu, spunându-i: *„... Nu te teme, Marie, fiindcă ai aflat har la Dumnezeu. Şi iată-n pântecele tău vei zămisli şi vei naşte Fiu şi numele Lui îl vei chema Iisus. Acesta mare va fi şi Fiul Celui-Preaînalt Se va chema şi Domnul Dumnezeu Îi va da tronul lui David, părintele Său, şi va împărăţi peste casa lui Iacob în veci şi împărăţia Lui nu va avea sfârşit."* (Luca 1, 30-33).

De-a lungul întregii Sale vieţi, Maica Domnului I-a fost alături, sprijin permanent, cu dragoste şi ocrotire de maică. Ea ascultă rugăciunile noastre şi, cu voia Domnului, le dă răspuns pe măsura măsurilor dumnezeieşti.

---

[3] Teofil Tia, *Preliminarii psiho-afective în „construcţia" intimităţii cu Dumnezeu. Optica profesorului Giacomo Dacquino (Torino),* Cluj-Napoca, 2018.

„Ne rugăm (şi) Îngerului nostru păzitor ca el să ne păzească în toate căile noastre…”[4]

Creştinii ortodocşi se roagă şi la Sfinţi, cum s-ar ruga la prietenii lor, aflaţi în ceruri. Acest cult al Sfinţilor a existat printre creştini, încă din primele momente ale naşterii Bisericii, ei fiind martirii şi mucenicii pe mormintele cărora s-au înălţat primele biserici. Sângele lor, vărsat pentru Hristos, sfinţeşte temelia Bisericii, pentru totdeauna.

2. Cuvântul în rugăciune

Cuvintele omeneşti prind viaţă şi au forţă prin zămislirea lor din viaţa şi forţa marelui Cuvânt întrupat, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel Viu. Vorbele omeneşti sunt vorbe pământene, dar prin atingerea de Cuvântul lui Dumnezeu, ele devin *cuvinte* purtătoare de duh sacralizat, adică de Duh Sfânt. Lumina lor dăinuie, învie şi vindecă; iată, de aceea, ele se transformă în *rugăciune*. Cuvântul, prin cuvintele Sale, devine purtătorul de Duh Sfânt în adevărata rugăciune a oamenilor.

Cuvintele cu care ne rugăm pot fi cuprinse în rugăciunile clasice, în cele consacrate de ani de zile sau pot fi propriile noastre cuvinte, prin care ne exprimăm durerile, atitudinea, sfâşierile noastre lăuntrice, suferinţele trupeşti, sufleteşti sau duhovniceşti, nedumeririle, întrebările, cererile sau doleanţele noastre, tristeţea, anxietatea, disperarea sau nădejdea noastră. Prin ele ne confesăm Dumnezeului celui Viu şi-i cerem milă, dreptate sau ocrotire. Cu inima curată rostim cuvintele rugăciunilor marilor Sfinţi sau cuvintele izvorâte din sângele, carnea şi sufletul nostru. Ardoarea lor este flacăra ce luminează calea până la Dumnezeu pe care o parcurg cuvintele rugăciunilor tăiate din fiinţa noastră.

Rugăciunea Numelui lui Iisus (în forma sa completă: *„Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul”…* sau: *„Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi, păcătoşii”…* ori în diferite variante, prescurtate: *„Doamne, Iisuse Hristoase, miluieşte-mă”…* sau *„Doamne, Iisuse”…* sau *„Iisuse, Fiu al Dumnezeului celui Viu”,* aşa cum era rostirea ca mărturisire a lui Petru, pe drumul spre Cezarea…), care ajunge atât de interiorizată cu vremea, începe prin a fi vorbită, rostită cu buzele şi cu voce tare. Cuvintele sunt indispensabile, ele sunt haina gândurilor, forma pe care o iau cugetările noastre, opţiunile noastre, atitudinea noastră şi chiar şi faptele noastre sub carcasa lor iniţială, de intenţie, motivaţie sau imbold.

---

[4] Ilarion ALFEYEV, *Rugăciunea. Întâlnire cu Dumnezeul cel Viu,* trad. de Dragoş Dâscă, Ed. Doxologia, Iaşi, 2016, p. 128.

Prin cuvinte, omul îşi exprimă gândurile, simţirea, voinţa. Iată câteva exemple: *„Omul care-l laudă pe aproapele său şi se judecă pe sine, ajunge la măsura sfinţeniei."*[5] Sau, o altă zicere a aceluiaşi autor: *„Dacă citiţi cărţile Sfinţilor Părinţi veţi vedea că mulţi s-au sfinţit cu uşurinţă fără să-şi facă prea multe griji, şi au sfinţit sufletele fără să facă osteneli, fără să facă jertfe, fără să ducă lupte ascetice. Dar cum s-au sfinţit? Au ales ascultarea."*[6]

De două feluri este ascultarea: în primii ani de noviciat într-o mănăstire sau în primii ani de întoarcere la Dumnezeu şi de pocăinţă, între mireni, ascultarea trebuie să fie o „ascultare oarbă" faţă de stareţ (în mănăstire) sau faţă de duhovnicul ales (în lumea laică); după o vreme de profundă înduhovnicire a celui în cauză, omul poate ajunge la „ascultarea cu discernământ". *„După ce trec zece-cincisprezece ani, atunci vine ascultarea cu discernământ. Aceasta este rodul ascultării fără discernământ, oarbe."*[7]

Cuvintele care-L aduc pe Dumnezeu în faţa ochilor noştri sunt cu atât mai puternice, cu cât, fiind rostite din inimă, ele ne apropie cu adevărat de Creatorul, Proniatorul şi Mântuitorul nostru. Numele lui Dumnezeu este *numen praesens, Emanuel,* „Dumnezeu este cu noi". Prin rostirea permanentă a numelui lui Hristos, El se sălăşluieşte în fiinţa noastră, în trăirile noastre, în viaţa noastră. Inima noastră devine astfel tabernacol al Duhului Sfânt.

3. Taina tăcerii în rugăciune

Dincolo de cuvinte, când întreaga noastră fiinţă este alipită ideii şi sentimentului de Dumnezeu, ca şi Creator şi Proniator al nostru, atunci când intrăm într-o „tăcere" a comunicării cu divinitatea, într-o zonă în care sufletul nostru, cu auzul său inefabil, prinde în taină sensul cuvintelor parcă transmise de Dumnezeu, dialogul nostru cu Tatăl Ceresc sau cu Iisus Hristos, prin Duhul Sfânt, intră într-o dimensiune rareori accesată, dar atât de dorită, aceea a ascultării voii divine.

Rugăciunea inimii noastre, rugăciunea invocării Numelui lui Iisus, în etapa sa de dezvoltare extremă, când cuvintele se topesc în creuzetul sângelui şi întreaga noastră fiinţă vieţuieşte prin ritmul repetării acestui nume, repetare fără cuvinte, ci realizată doar de ritmul respiraţiei noastre şi al pulsului sângelui nostru, devine un nou mod de existenţă spirituală, aceea a unirii cu Duhul Divin. *„Între tăcere şi credinţă există o strânsă legătură. Sfera credinţei şi sfera tăcerii ţin una de alta. Tăcerea e baza naturală pe care se împlineşte supra-natura credinţei."*[8]

---

[5] IOSIF AGHIORITUL, *Stareţul Efrem Katunakiotul,* fragment text copertă.
[6] IOSIF AGHIORITUL, *Stareţul Efrem Katunakiotul,* fragment text copertă.
[7] IOSIF AGHIORITUL, *Stareţul Efrem Katunakiotul,* p. 191.
[8] Max PICARD, *Lumea tăcerii,* trad. de Ioan Milea, notă introductivă de Michael Picard, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2019, p. 212.

La *„omul tainic al inimii”* (I Petru 3, 4), rugăciunea curge odată cu sângele ca puls al inimii ori odată cu neîntrerupta respiraţie, hrănind cu duh întreaga fiinţă trupească, sufletească şi duhovnicească a omului. Se clădeşte astfel o tainică relaţie între *rugăciune* şi *tăcere*. Această stare de linişte interioară este cunoscută, în ortodoxie, ca fiind starea denumită *isihia,* în care curgerea haotică a gândurilor, dezordinea entropică interioară, cotidiană, a naturii umane, este reorientată spre un tărâm de calm, de răbdare, de trezvie, de atenţie concentrată pe o idee religioasă, pe un punct de sprijin ceresc.

Mintea omului, coborâtă în inima omului, aduce pacea despre care ne vorbeşte Iisus Hristos: *„Pacea Mea o dau vouă!”* (Ioan 14, 27), şi care este preluată pe „calea ortodoxă”[9] a Rugăciunii Numelui lui Iisus. *„Ora et labora”,* spuneau antecesorii noştri, *„roagă-te şi munceşte”!*

„Mâinile şi picioarele la lucru, iar gândul la Dumnezeu” sau *„Cu trupul vei lucra, cu sufletul te vei ruga”,* aşa după cum recomandau creştinii din vremurile de început ale Bisericii. În acest fel, întreaga activitate a omului devine o ofrandă, o jertfă adusă divinităţii, o adevărată rugăciune *sui-generis*. Această stare de graţie duhovnicească ne face *hristofori,* purtători de Hristos, de Duh Sfânt, noile *graaluri* ale contemporaneităţii.

În tăcerea noastră înduhovnicită, *„Hristos ia chip în noi”* (Efeseni 4, 13). Lumina Sa devine lumina noastră, Duhul Său se reflectă în apele sufletului nostru, inima Sa se atinge de inima noastră, îndumnezeindu-ne ca fii ai lui Dumnezeu, prin har. Aceasta este *„metanoia”*[10]*,* transformarea noastră interioară într-o nouă fiinţă, printr-o nouă naştere, din apă şi din Duh, înnoindu-ne cu chipul nostru de la Botez, aducându-ni-l aproape, sublimându-ne trăirile până la inefabil şi transcendenţă.

„Se poate trăi un dialog şi fără cuvinte. Se poate chiar renunţa la Rugăciunea lui Iisus. Nu trebuie reţinut decât conţinutul. Să ne adresăm lui Dumnezeu şi să aducem, prin fiinţa noastră, laudă lui Dumnezeu, să ne minunăm înaintea Lui şi să simţim recunoştinţa şi smerenia. Este vorba atunci de o exprimare dincolo de cuvinte. Aceasta este rugăciunea curată, rugăciunea întregii fiinţe care manifestă ieşirea simţitoare dincolo de toate lucrurile, de toate gândurile şi de sine însuşi, în întâlnirea cu Dumnezeu. Această stare îl făcea, poate, pe Sfântul Efrem să spună: Tăcerea este limbajul veacului viitor.”[11]

---

[9] Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă,* trad. de Gabriela Moldoveanu şi Monahia Siluana Vlad, cuvânt înainte de Constantin Galeriu, postfaţă de Maxime Egger, Ed. Sophia/ Christiana, Bucureşti, 2019, p. 6.

[10] Aimé MICHEL, *Metanoia. Fenomene fizice ale misticismului,* ediţia a doua, trad. de Radu I. Petrescu, Ed. Nemira, Bucureşti, 2006.

[11] Guy FONTAINE, *Cinci lecţii despre Ortodoxie,* prefaţă de Boris Bobrinskoy, trad. de Nicolae Turcan, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2017, p. 100.

Arta rugăciunii cuprinde tăcerea ca o piatră de încercare a unei autentice apropieri de Dumnezeu. Când te rogi, *„tu însuţi să taci; acum vorbeşte rugăciunea”.*[12] În acest caz, se adeveresc spusele Sfântului Apostol Pavel: *„Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine”* (Galateni 2, 20).

În *tăcere* e o sublimare a *cuvântului,* care devine *taină*. La unii oameni rugători, duhul propriu sălăşluieşte în ritmul tăcerii împrumutate de la Dumnezeu. Aceşti oameni sunt *„sarea pământului” şi „lumina lumii”* (Matei 5, 13-16), pentru că ei rămân tăcuţi în rugăciunea prin care Dumnezeu lucrează. Şi pentru ei, pentru aceşti mistici, anahoreţi sau oameni din lume, necunoscuţi cu adevărat de semenii care nu le pot pătrunde tainiţele sufletului, a fi mereu sau, respectiv, a fi din când în când singuri, e cel mai mare dar al existenţei. Atunci se pot dărui în totalitate dulceţii rugăciunii din apropierea sau proximitatea lui Dumnezeu, pe care o trăiesc în uitarea de sine, cuprinzând în ei lumea întreagă.

Ortodoxia, aşa după cum se rânduiesc lucrurile, implică o apropiere de Dumnezeu, care este revelaţie şi mister, dezvăluire şi ascundere, *cale catafatică* şi *cale apofatică*. Rugăciunea este în ortodoxie o cale de îndumnezeire a omului, văzută şi mai mult nevăzută, exterioară (prin cuvânt) şi interiorizată (prin tăcerea înduhovnicită).

Rugăciunea se zămisleşte din *credinţă,* din *nădejde* şi din *iubire*.

„... Şi acum rămân: credinţa, nădejdea, iubirea, acestea trei; dar cea mai mare din ele este iubirea.” (Sf. Apostol Pavel, Epistola 1 Corinteni 13, 13).

Prin neprihănirea pe care ne-o aduce, putem trăi încă de pe pământ în Raiul pe care starea de rugăciune îl coboară în sufletele noastre.

Bibliografie

Alfeyev, Ilarion, Mitropolit de Volokolamsk**,** *Rugăciunea. Întâlnire cu Dumnezeul cel Viu,* traducere de Dragoş Dâscă, Doxologia, Iaşi, 2016.

Colliander, Tito, (2022), *Calea asceţilor,* Cuvânt înainte de Episcopul Macarie, Europa de Nord, Traducere din limba suedeză şi note de Părintele Dan Bădulescu, Bucureşti, Editura Predania,

Fontaine, Guy, (2017), *Conci lecţii despre Ortodoxie,* prefaţă de Boris Bobrinskoy, traducere de Nicolae Turcan, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2017.

Iosif Aghioritul, Ierom., *Stareţul Efrem Katunakiotul,* traducere de Ştefan Nuţescu, Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, Bucureşti, 2004.

[12] Tito COLLIANDER, *Calea asceţilor,* cuvânt înainte de Episcop Macarie, Europa de Nord, trad. şi note de Dan Bădulescu, Ed. Predania, Bucureşti, 2022, p. 121.

Michel, Aimé, *Metanoia. Fenomene fizice ale misticismului,* ediţia a doua, traducere de Radu I. Petrescu, Editura Nemira, Bucureşti, 2006.

Picard, Max, *Lumea tăcerii,* traducere de Ioan Milea, notă introductivă de Michael Picard, Limes, Cluj, 2019.

Tia, Teofil, *Preliminarii psiho-afective în „construcţia" intimităţii cu Dumnezeu. Optica profesorului Giacomo Dacquino (Torino),* Cluj-Napoca, 2018.

Ware, Kallistos, Mitr., *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă,* traducere de Gabriela Moldoveanu şi Monahia Siluana Vlad, cuvânt înainte de Constantin Galeriu, postfaţă de Maxime Egger, Editura Sophia/ Editura Christiana, Bucureşti, 2019.

ÎNDEMNURI PENTRU FAMILIE CUPRINSE ÎN PASTORALELE ARHIEPISCOPULUI PIMEN

HARALAMBIE (CONSTANTIN) ȚANEF [1]

Abstract.
In a world increasingly distant from truth and values, the learning words of our ancestors become prophetic landmarks in the life of the family and young people. The present conference highlights the deep experience and thinking, of the worthy memorial, the Archbishop Pimen Zainea. Loving of a nation and homeland, he continued faithfully the work of charity, philanthropy and culture of our ancestors.

Keywords: *family, children, sins, christians, holy mysteries, consecration, simplity.*

Introducere

Vrednicul de pomenire Pimen Arhiepiscopul (1929-2020), în viaţa sa pământească, a avut parte de multe, întâmplări şi evenimente, care l-au făcut un om puternic şi luptător pentru adevăr, pentru valorile perene ale neamului nostru românesc, dar mai ales pentru moştenirea noastră, credinţa strămoşească. Din punct de vedere istoric şi spiritual, Arhiepiscopul Pimen, a pus accentul pe rugăciune ştiind că rugăciunea este singura noastră legătură cu Dumnezeu, dar şi izvorul puterii duhovniceşti (sufleteşti).

În perioada de linişte şi pace duhovnicească, a fiecărui creştin din viaţa noastră, aici mă refer la perioada sărbătorilor de iarnă şi sărbătorile pascale, părinţii noştri păstori duhovniceşti Ierarhi eparhioţi, ne trimit un cuvânt de învăţătură sub forma unei scrisori, numit ,,Pastorala de Naşterea Domnului sau Învierea Domnului", am socotit să evidenţiez îndemnurile către familie transmise de Arhiepiscopul Pimen, în perioada păstoririi sale, ca arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor (1991-2020).

[1] Studiu realizat sub coordonarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

Aşadar pe lângă tâlcuirea, învăţăturile şi îndemnurile desprinse în evanghelia praznicului, sfaturile şi îndemnurile Părintelui Pimen arhiepiscopul, sunt de mare folos elevilor, tinerilor şi în general poporului nostru, cuvintele sale pline de folos duhovnicesc.

Cuprins

Viaţa de familie a fost rânduită de Dumnezeu dintru începutul creării lumii: ,,Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el...Atunci a adus Domnul Dumnezeu asupra lui Adam somn greu; şi, dacă a adormit, a luat una din coastele lui şi a plinit locul ei cu carne. Iar coasta luată din Adam a făcut-o Domnul Dumnezeu femeie şi a adus-o la Adam... De aceea va lăsa omul pe tatăl şi pe mama sa şi se va uni cu femeia sa şi vor fi amândoi un trup" (Fac. 2,18,21-24). Rostul familiei tot dintru început l-a arătat Dumnezeu când a zis: ,,Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l supuneţi" (Fac. 1,28). ,,Vă înmulţiţi" înseamnă naşterea de copii după rodnicia mamei, rodnicie dată de Dumnezeu, ca dar dumnezeiesc.

Scăderea numărului naşterii de copii este motivată şi de lipsa celor necesare creşterii şi educării lor. Ştiinţa a dovedit însă că resursele alimentare necesare traiului oamenilor nu scad dacă este dragoste de muncă şi cinste în agonisirea celor necesare vieţii, iar motivele de despărţire, de dezmembrare a familiei dispar dacă este conştiinţă faţă de porunca lui Dumnezeu: ,,Ceea ce a unit Dumnezeu - prin Taina Cununie (n. n.) - omul să nu despartă". Este greşeală, dar trebuie să fie şi iertare ca şi Dumnezeu să ne ierte.

Copilul are nevoie de educaţie şi de instrucţie atât în familie, cât şi în şcoală. ,,Pricina tuturor relelor din lume provine din principiul pe care îl punem la temelia educaţiei copiilor noştri...Ce se va întâmpla cu copiii noştri dacă n-au, chiar din prima vârstă, educatori? Dacă oamenii care au fost educaţi chiar de când s-au născut şi au fost instruiţi până la bătrâneţe nu reuşesc totuşi să ajungă oameni desăvârşiţi, cât rău nu vor săvârşi cei care de la începutul vieţii lor cu fost obişnuiţi să audă vorbindu-li-se numai despre bucuriile pământeşti?... Creşte un atlet pentru Hristos! Învăţa-ţi copilul din prima vârstă să trăiască cu evlavie în lume!...Crescând astfel de atleţi, vom putea să plăcem lui Dumnezeu ca să putem şi noi, şi copiii noştri să dobândim bunătăţile făgăduite celor ce-L iubesc pe El,prin harul şi prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos", ne spune Sf. Ioan Gură de Aur. Din nenorocire, astăzi educaţia lipseşte în primul rând în sânul familiei fie din cauza înavuţirii prin agonisire necinstită, fie, mai ales, datorită despărţirii părinţilor plecaţi la lucru în străinătate, copiii rămânând ai nimănui. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: ,,Sunt convins că proasta creştere a copiilor şi înrăirea lor nu se datoresc altui fapt decât dra-

gostei pătimaşe ce o avem pentru bunurile materiale ale acestei lumi. Grija de cele lumeşti şi preferinţa părinţilor numai pentru bunurile pământului îi silesc să nu se îngrijească de copii şi, o dată cu aceasta, să nu se îngrijească nici de sufletele lor. Aceşti părinţi sunt mai răi decât omorâtorii de copii".

Această situaţie dezastruoasă trebuie remediată de noi toţi, de fiecare în parte cât ne stă în putinţă şi chiar peste putinţă. Răspundem fiecare pentru nepăsarea noastră în faţa lui Dumnezeu la înfricoşătoarea Sa judecată.

La rândul lor, copiii trebuie să fie ascultători cu desăvârşire faţă de părinţii şi faţă de îndrumătorii lor, învăţători şi profesori. Această virtute trebuie formată încă din momentul în care ei încep să gângurească, să spună primele cuvinte: *mama*, *tata*. Ei trebuie educaţi prin privire, prin vorbire şi, mai ales, prin exemplul faptelor noastre pe care le văd, pe care, datorită chipului lui Dumnezeu din ei, copiii le înţeleg chiar dacă nu ştiu încă să vorbească. Prezenţa copilului alături de părinţi atunci când se roagă în faţa icoanei străjuite de lumina candelei, şi cu deosebire, prezenţa copilului în sfânta biserică, purtat în braţe sau dus de mână pentru primirea Sfintei Împărtăşanii, contribuie cel mai mult la educaţia, la ,,creşterea" lui sufletească împreună cu creşterea trupească. Aceste două feluri de creştere trebuie să se împletească clipă de clipă sub îndrumarea părinţilor atât în frică de Dumnezeu, cât şi în dragostea faţă de Dumnezeu şi de aproapele, împlinind astfel poruncile Lui care sunt ,,făclii şi lumină" (Ps. 118, 105) în trăirea vieţii creştineşti a copiilor noştri. ,,Arătarea cuvintelor lui Dumnezeu luminează şi înţelepţeşte pe prunci" (Ps. 118, 130). Aceste cuvinte ale psalmistului trebuie să fie primul Abecedar al copiilor noştri pentru toată viaţa lor.[2]

Lupta cu păcatul

Pe noi, dreptmăritorii creştini, moartea cu trupul nu ne mai înfricoşează, crezând în adevărul Învierii. Pe noi însă trebuie să ne înfricoşeze moartea cu sufletul datorită păcatelor nemărturisite şi nedezlegate, neiertate în Sfânta Taină a Spovedaniei. În seara zilei Învierii Sale, Mântuitorul a împărtăşit Sfinţilor Apostoli harul iertării păcatelor atunci când le-a zis: ,,Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 22-23). Cunoscând apoi că această iertare de păcate ne este dată de Biserică, în Sfintele Taine, îndeosebi în Sfânta Taină a Spovedaniei, să ne îndreptăm paşii şi inimile noastre cât mai des către această Sfântă Taină, pentru a primi iertarea păcatelor care ,,grabnic ne împresoară" (Evr. 12 ,1), ,,să alergăm cu stăruinţă în lupta care ne stă înainte" (Evr. 12, 1), în lupta duhovnicească cu păcatul sau păcatele care ne atacă, la început prin

[2] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Pastorală la duminica părinţilor şi copiilor lor" în *Candela*, anul XXI, nr. 5-6, 2011, pp. 1-2.

gândurile rele, păcătoase, silindu-ne să nu ne îndulcim cu ele, ci să le înlăturăm îndată ce bat la poarta inimii noastre. Să nu ne lăsăm osteniţi, slăbind în sufletele noastre în lupta cu păcatul, împotrivindu-ne chiar până la sânge (mucenicie - n. n.) (Evr. 12, 3-4), luând aminte că începutul luptelor duhovniceşti L-a făcut Însuşi Mântuitorul Iisus Hristos mergând până la Sfintele Sale Patimi, Răstignirea şi Moartea cu trupul pe cruce.

Această luptă duhovnicească cu păcatul nu este numai cea a pustnicilor, a celor retraşi din vâltoarea lumii, ci şi a credincioşilor creştini, care trăiesc în vâltoarea atâtor frământări care nu pot fi potolite decât numai prin post şi rugăciune şi, mai ales, prin deasa spovedanie la preotul nostru duhovnic. Să luăm aminte că, numai după ce ne-am spovedit şi am luat iertarea păcatelor, ne putem apropia de Sfântul Potir pentru a ne împărtăşi cu Prea Sfântul Trup şi Sânge al Mântuitorului Iisus Hristos. În Sfânta Taină a Împărtăşaniei ni se dăruieşte ,,sămânţa nemuririi". Să ne nevoim dar duhovniceşte, pregătindu-ne astfel după cuviinţă atât pentru Sfânta Taină a Spovedaniei, cât şi pentru cea a Împărtăşaniei, luând aminte atât la îndemnul părintesc din anul acesta al Sfântului Sinod al Bisericii noastre, cât şi la cel al Bisericii prin glasul Sfinţilor Părinţi, purtători de Dumnezeu care, împreună cu Sf. Ap. Pavel, ne îndeamnă ,,să ne cercetăm pe noi înşine" (I Cor. 11, 27-32) gândurile şi faptele noastre, silindu-ne cu timp şi fără timp în împlinirea voii lui Dumnezeu care este ,,sfinţirea noastră" (I Tes. 4, 3). Să luăm aminte, de asemenea, la cuvintele Apostolilor: ,,Cucernicia curată şi neîntinată înaintea lui Dumnezeu şi Tatăl", care înseamnă să cercetăm pe orfani şi văduve în cazurile lor, şi să ne păzim pe noi fără de pată din partea lumii (a lumii slujitoare păcatelor - n. n.) (Iacov 1, 27), adică să ajutăm, după cum spune Mântuitorul, ,,pe fraţii Săi prea mici aflaţi în lipsuri şi necazuri" (Mat. 25, 34-36).

,,În încheierea acestui cuvânt de învăţătură şi povăţuire creştinească, rog pe Bunul Dumnezeu să vă dăruiască pace şi bucuria mântuirii în aceste sfinte zile de prăznuire a Învierii Domnului".[3]

Despre primirea Sfintelor Taine

Să-l ascultăm şi pe Sfântul Ioan Damaschin, care povăţuieşte la fel ca şi Sfântul Ioan Gură de Aur: ,,*Pe mulţi îi vedem primind Trupul lui Hristos fără pregătire, din obicei, iar nu aşa cum se cade, după lege, a-L primi în Sfântul Post şi în Ziua de Paşti, cu gândul şi cu mintea curată. Ci se cade să păzim Sfântul Post întru nevinovăţie şi să ne curăţim cugetul şi aşa să ne împărtăşim... Drept aceea, mulţi primesc această dumneze-*

[3] I.P.S. Părinte PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Pastorală la Sărbătoarea Învierii Domnului" în *Candela*, anul XXIV, nr. 3-4, 2014, pp. 1-2.

iască Jertfă o dată pe an, iar unii de două ori, iar alții de mai multe ori. Dar cuvântul nostru nu este numai către aceştia din urmă, ci şi către cei ce stau în pustie, fiindcă aceştia o dată pe an se împărtăşesc, iar, de multe ori, şi după doi ani. Atunci, dar, în care chip să se primească Sfânta Jertfă? Oare ca cei care o dată pe an sau mai rar se împărtăşesc, sau ca cei ce de multe ori primesc Trupul şi Sângele lui Hristos? Ci, aşa să ştiţi, că aceia ce au cuget curat şi dezlegare de la duhovnic, unii ca aceia de-a pururea să se apropie. Iar, de nu sunt aşa, atunci niciodată să nu se împărtăşească. Dar oare pentru ce? Pentru că spre judecata lor o primesc, spre osândă, spre pedeapsă şi chin. Căci cel ce va mânca Pâinea aceasta şi va bea paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi de Trupul şi Sângele Domnului".[4]

Sfințirea omului

Dumnezeu, Mântuitorul, S-a întrupat, a venit în lume ca să ne dea puterea *„ca să dobândim înfierea"* (Gal. 4, 5).

Ne facem fii ai lui Dumnezeu dacă-L primim şi credem în El (Ioan 1, 12), dacă înfăptuim voia Lui care este *„sfinţirea noastră"* (I Tes. 4, 3). Noi Îl primim pe Mântuitorul împărtăşindu-ne cu Preasfântul Său Trup şi Sânge (Ioan 6, 56). *„Fără credinţă nu putem fi plăcuţi lui Dumnezeu"* (Evr. 11, 6).

Ca fii ai lui Dumnezeu să ne străduim zi de zi, ceas de ceas, clipă de clipă, să ne ferim de orice fel de păcat *„care lesne ne împresoară"* (Evr. 12, 1); să ne îndreptăm, cât mai des, la scaunul de spovedanie pentru a primi iertarea şi dezlegarea păcatelor, care înseamnă *„bucuria mântuirii, sporirea în viaţa de sfinţenie"* (II Cor. 7, 1).

Ca fii ai lui Dumnezeu să trăim viaţa în cumpătare, modestie şi smerenie. Mântuitorul nostru Iisus Hristos S-a născut cu trup într-o peşteră, în peştera de la Betleem şi S-a culcat, ca un prunc, într-o iesle; mesajul îngerilor, în noaptea zilei de naştere a Mântuitorului nostru Iisus Hristos: *„Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bună voire"* (Luca 2, 14) să ne călăuzească în toate zilele vieţii noastre; agonisita pentru traiul vieţii noastre pământeşti să fie rezultatul unei munci cinstite şi din această agonisită să împărţim şi „fraţilor prea mici" ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos (Mat. 25, 34-46).

Faptele vieţii noastre să fie spre zidirea sufletească şi nu spre sminteala semenilor noştri.[5]

---

[4] I.P.S. Părinte PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, „Pastorală la Naşterea Domnului" în *Candela*, anul XXIII, nr. 11-12, 2013, pp. 1-3.

[5] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, „Pastorala la Naşterea Domnului" în *Candela*, anul XXV nr. 11-12, 2017, pp. 1-2.

Simplitatea iubită de Dumnezeu

Deci, putem spune că cei dintâi oameni, martori şi vestitori ai naşterii cu trup a Mântuitorului nostru Iisus Hristos au fost nişte ciobani, oameni consideraţi în poporul nostru oameni simpli, oameni de rând.

Dacă luăm aminte la cuvintele lui Mihai Eminescu despre ciobani, cine sunt ei cu adevărat, ne schimbăm părerea. Eminescu vorbeşte despre ciobanul din poporul nostru, depre cuminţenia lui: ,, (...) ca cioban, a avut multă vreme să se ocupe cu sine însuşi, de acolo limba spornică şi plină de figuri, de acolo simţământul adânc pentru frumuseţile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo poveşti, cântece, legende, cu un cuvânt, de acolo un popor plin de originalitate şi de o feciorească putere, formată printr-o muncă plăcută fără trudă, de acolo însăşi nepăsarea lui pentru formele de civilizaţie, care nu i se lipesc de suflet şi n-au răsărit din inima lui"[6].

Sfântul Antonie cel Mare a fost întrebat de cei înţelepţi: ,,Cum rabzi, o, Părinte, lipsit fiind de mângâierea de la citirea cea din cărţi?" Şi a răspuns Antonie către dânşii: ,,Cartea mea, o, filosofilor, este firea celor văzute şi deschisă îmi este, oricând voiesc să citesc într-însa". Psalmistul spune la rândul său: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria" (Psalmul 18, 1). Deci este o cunoaştere din citirea cărţilor şi este şi o cunoaştere privind creaţia lui Dumnezeu; aceasta, a doua, este mai adâncă datorită faptului că autorul acestei ,,cărţi" este Dumnezeu şi ea trebuie împletită cu curăţia inimii: ,,Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu". Oamenii, socotiţi de noi ,,simpli" sau ,,de rând", cum sunt ciobanii şi ţăranii, aceştia cunosc puţine lucruri, dar pe cele mai importante, le cunosc şi le trăiesc, ,,îşi fac timp ca să se ocupe cu sinea lor", ca să îşi cerceteze conştiinţa care face parte din chipul lui Dumnezeu sădit în el din momentul zămislirii, chipul lui Dumnezeu care dă înţelepciune, ,,cuminţenie".[7]

Sfințirea vieții noastre

De aceea, iubiţi credincioşi, trebuie să ne sârguim, cât trăim aici pe pământ, să ducem o viaţă întru sfinţenie, „sfinţirea noastră fiind voia lui Dumnezeu" (I Tes. 4,3) şi să ajutăm pe cei aflaţi în lipsuri în trăirea vieţii lor pământeşti, să ajutăm aşa cum spune Mântuitorul nostru Iisus Hristos

---

[6] „*Abecedarul nostru economic*", în volumul *Eminescu: Sens, timp şi devenire istorică*, îngrijit de Gh. Buzatu, Ştefan Lemny şi I. Saizu, Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1988, p. 80.
[7] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, „Scrisoare pastorală la sărbătoarea Naşterii Domnului" în *Candela*, anul XXIX, nr. 11-12, 2019, pp. 1-3.

în Sfânta Sa Evanghelie care se citeşte în ziua de Duminică, numită ,,a Înfricoşătoarei Judecăţi a lui Dumnezeu" (Mat. 25).

Să luăm aminte la cuvintele din cartea intitulată Pildele lui Solomon (19, 17): ,,Cel ce are milă de sărmani împrumută pe Domnul şi El va răsplăti fapta lui cea bună". ,,Căci judecata, scrie Sfântul Apostol Iacov (2, 13), este fără milă pentru cel care nu a făcut milă. Şi mila biruieşte în faţa judecăţii". „Dragostea (milostenia n. n.) acoperă mulţime de păcate" scrie Sf. Apostol Petru (I, 4, 8). În sfârşit, amintim şi cuvintele Sf. Apostol Pavel: ,,Facerea de bine şi întrajutorarea nu le daţi uitării; căci astfel de jertfe sunt bine plăcute lui Dumnezeu" (Evr. 13, 16). ,,Nu vă lăsaţi înşelaţi. Tovărăşiile rele strică obiceiurile bune. Treziţi-vă şi nu păcătuiţi. Căci unii nu au cunoştinţă de Dumnezeu; trupul înviat va fi îmbrăcat în nestricăciune" (I Cor. 15, 58); ,,va deveni trup duhovnicesc" (I Cor. 15, 49). Ne vom învrednici de această stare duhovnicească a trupurilor noastre numai dacă vom avea un sfârşit creştinesc al vieţii noastre pământeşti, adică dezlegaţi de păcate în Sfânta Taină a Pocăinţei şi împărtăşiţi cu Preasfântul Trup şi Sânge al Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Suntem datori să ne apropiem de sfântul potir ,,cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste", cu dragostea cea vie, care este milostenia, după cum ne povăţuieşte Sf. Ioan Gură de Aur: ,,Auziţi şi învăţaţi toţi cât de bun este Dumnezeul nostru, că şi cu Trupul Său ne hrăneşte pe noi şi nici Sângele Său nu-l cruţă. Iar tu nici pâine nu dai pentru Dânsul, niciun pahar de apă măcar. Tu, care atât de mari daruri iei, tu te zgârceşti la lucrurile proaste". Deci cu faptele de milostenie (dragostea cea vie) şi dezlegaţi de păcate în Sfânta Taină a Pocăinţei, aşa, şi numai aşa, să ne apropiem de sfântul potir, pentru ca împărtăşirea noastră să fie spre viaţa şi nu spre moartea veşnică; aşa ne învaţă şi Sf. Apostol Pavel şi toţi Sfinţii Părinţi ai Bisericii, una şi nedespărţită.

Astăzi este o faptă vrednică de toată lauda, pentru părinţii care aduc pe copiii lor, chiar începând cu vârsta prunciei, la Sfânta Împărtăşanie. Datori sunt, de asemenea, părinţii, să-i crească şi să-i educe în învăţătura creştină, învăţându-i de mici întru ajutorarea săracilor şi insuflându-le dragostea de învăţătură, de muncă, veghindu-i şi învăţându-i cu timp şi fără timp despre păstrarea curăţeniei vieţii trupeşti şi sufleteşti.

Copiii sunt bucuria deplină într-o familie, ei sunt rodul adevăratei familii, formată din bărbat şi femeie, cununaţi civil şi religios; familia - bărbat şi femeie - este rânduită de Dumnezeu dintru începutul creaţiei, ,,ca omul să nu fie singur"; numai o astfel de familie poate asigura dăinuirea neamului omenesc (Fac. 1, 27-28): ,,Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat şi femeie; ,,Şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: «Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l

supuneţi; şi stăpâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul!»"

În încheierea cuvântului meu pastoral, Vă rog, cu dragoste părintească, să puneţi la inimă cuvintele Sfântului Apostol Pavel (Col. 3, 17-21): ,,Orice aţi face, cu cuvântul sau cu lucrul, toate să le faceţi în numele Domnului Iisus şi prin El să mulţumiţi lui Dumnezeu-Tatăl"; ,,Femeilor, supuneţi-vă bărbaţilor voştri, precum se cuvine, în Domnul"; ,,Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre şi nu fiţi aspri cu ele"; ,,Copiilor, ascultaţi pe părinţii voştri întru toate, căci aceasta este bine-plăcut Domnului"; ,,Părinţilor, nu aţâţaţi la mânie pe copiii voştri, ca să nu se deznădăjduiască".[8] Faptul Învierii este chezăşia învierii noastre (I Corinteni 15, 20-23).

Faptul Învierii este temelia credinţei şi trăirii noastre creştine. (I Corinteni 15, 14, 17-19; 31-34; 58)

Să punem la inimă cuvintele de povăţuire duhovnicească ale Sf. Ap. Pavel: ,,Să vă înnoiţi în duhul minţii voastre şi să vă îmbrăcaţi în omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate şi în sfinţenia adevărului... Mâniaţi-vă şi nu greşiţi; soarele să nu apună peste mânia voastră. Cel ce fură să nu mai fure, ci mai vârtos să se ostenească lucrând cu mâinile sale lucrul cel bun, ca să aibă să dea şi celui ce are nevoie. Din gura voastră să nu iasă nici un cuvânt rău, ci numai ce este bun, spre zidirea cea de trebuinţă, ca să dea har celor ce ascultă... Fiţi buni între voi şi milostivi, iertând unul altuia, precum şi Dumnezeu v-a iertat vouă, în Hristos." (Efeseni 4, 23-32).

,, Vouă vi s-a dăruit, pentru Hristos, nu numai să credeţi în El, ci să şi pătimiţi pentru El... Nu faceţi nimic din duh de ceartă, nici din slavă deşartă, ci cu smerenie unul pe altul socotească-l mai de cinste decât el însuşi. Să nu caute nimeni numai ale sale, ci fiecare şi ale altuia."

Sporirea noastră duhovnicească pentru înnoirea în duhul minţii noastre este chezăşuită de duhul comuniunii, iar ca loc, Sfânta Biserică, locaşul de închinare şi aceasta pe pământul ţării noastre, fiind încredinţaţi de adevărul trăit de strămoşii noştri: ,,Fie pâinea cât de rea, tot mai bună-i în ţara mea", adevăr spus nu la figurat, ci în realitatea lui, aceasta cu referire la gustul pâinii noastre româneşti făcute pe vatră, şi această vatră a cuptorului să fie pe vatra pământului nostru strămoşesc. Nu numai gustul pâinii noastre, hrană pentru trup, ci şi cuvântul, cuvintele limbii noastre româneşti plac inimii noastre, cum spune Mihai Eminescu: ,,Fiecare român - n. n.- are nevoie de un tezaur sufletesc, de un reazim moral într-o lume a mizeriei şi durerii şi acest tezaur îl păstrează limba sa proprie în cărţile bisericeşti şi mirene. În limba sa numai, i se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti, isto-

[8] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Cuvânt pastoral la sărbătoarea Învierii Domnului" în *Candela*, anul XXV nr. 3-4, 2016, pp. 1-2.

ria părinţilor, bucuriile şi durerile semenilor săi... Prin urmare, faptul că noi, românii, câţi ne aflăm pe acest pământ, vorbim o singură limbă, una singură, nu ca alte popoare străine ce ne înconjoară, e dovadă destulă şi că aşa voim să fim, nu altfel. " (*Idealul unităţii politice a românilor*)

Iată de ce acest an 2018, pentru noi, românii, este un an binecuvântat de Dumnezeu: împlinirea a 100 de ani de la întregirea hotarelor istorice ale ţării noastre; este întregirea vieţuirii noastre, a tuturor românilor, trăitori şi mărturisitori ai credinţei noastre ortodoxe şi vorbitori ai limbii române.[9]

Trăirea creștină astăzi

Trăim într-o lume foarte frământată, tulburată sufleteşte; o lume care tot mai mult pare că se înstrăinează de respectarea şi împlinirea legilor şi poruncilor lui Dumnezeu, porunci şi legi care sunt ca nişte făclii călăuzitoare pe calea vieţii pământeşti, pe calea vieţii care duce la dobândirea împărăţiei lui Dumnezeu. Psalmul 118 este una din călăuzele, unul din dascălii, povăţuitorii şi pedagogii care ne învaţă cum să trăim viaţa noastră pământească pentru a putea dobândi pe cea cerească. Poruncile lui Dumnezeu, împlinindule, ne dau pricepere, înţelepciune, tărie sufletească în toate cele pe care le gândim şi le înfăptuim.

Greu a fost de trăit creştineşte în timpul regimului comunist – ateu, dar astăzi se pare că este şi mai greu; toate s-au răsturnat, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, ,,cu josul în sus": educaţia tineretului în şcoală, statutul familiei, legiuit de Dumnezeu, care înseamnă căsătoria dintre un bărbat şi o femeie şi nu ca în Sodoma care a fost pedepsită ,,cu ploaie de pucioasă şi foc din cer de la Dumnezeu" (Fac. 19, 24), ,,nedreptatea şi hoţia sunt la ele acasă" şi multe, multe fapte străine şi chiar potrivnice legilor lui Dumnezeu, dăunătoare atât trupului cât şi sufletului omului şi, nu în ultimul rând, naturii creaţiei lui Dumnezeu prin poluarea atmosferei şi modificările genetice care şubrezesc sănătatea şi scurtează viaţa tuturor: a oamenilor, a animalelor, a plantelor, ş. a.

Să ne străduim, cu ajutorul lui Dumnezeu, să străbatem hăţişul atâtor stări de lucruri nefireşti luând pildă de la înaintaşii noştri care au trăit în timpul regimului comunist - ateu; să ne pilduim de la mărturisitorii şi martirii credinţei noastre creştine care au umplut temniţele, de la cei care au dus crucea trăirii creştine în afara temniţelor, ţara întreagă fiind o ,,temniţă" în care omul nu avea dreptul şi libertatea de gândire şi înfăptuire pentru păstrarea a tot ce înseamnă valoare de ordin religios, moral, cultural şi chiar economic.

[9] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Pastorala la sărbătoarea Învierii Domnului" în *Candela*, anul XXVI, nr. 3-4, 2018, pp. 1-2.

Facem amintire în acest cuvânt pastoral doar de o singură persoană fără a uita pe majoritatea covârşitoare a fiilor Bisericii şi ai neamului nostru românesc, anume de Părintele Patriarh Justinian care a stat dârz la cârma corabiei Bisericii, conducând-o pe valurile vieţii, atât de învolburate, cu înţelepciune şi dăruire apostolică; astfel, a asigurat slujirea în biserici a Sfintelor Taine, păstrarea şi îngrijirea valorilor de patrimoniu naţional, desfăşurarea neîntreruptă a învăţământului teologic, a publicaţiilor bisericeşti; a povăţuit clerul şi credincioşii ca în slujirea şi trăirea vieţii lor să fie prezentă şi slujirea socială, ajutorarea celor aflaţi în lipsuri şi necazuri; a promovat dragostea pentru muncă, ca fiind ,,cea mai de preţ comoară pentru om" (Pilde 12, 27).

Să trăim cu deplina încredinţare, să nu ne împuţinăm sufleteşte; ,,Dumnezeu nu Se lasă batjocorit" (Gal, 6, 7), ştiind că ,,porţile iadului nu vor birui Biserica lui Hristos" (Mat. 16, 18)[10].

Concluzii: Îndemn, la viață curată pentru familie

Ne bucurăm de faptul că astăzi tot mai multe mame vin cu copiii la Împărtăşanie. Ele sunt datoare să facă aceasta şi după ce copiii lor merg la grădiniţă şi apoi la şcoală. Adevărata mamă, ne spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nu este cea care doar naşte copii, ci cea care îi şi educă şi îi creşte în duhul învăţăturii şi moralei dreptei credinţe creştine.

Vedem că astăzi elevii în şcoală, pe lângă cunoştinţele folositoare lor şi societăţii, primesc şi învăţături nesănătoase pentru viaţa lor, la vârsta lor necoaptă, învăţături cu titlul Educaţia pentru sănătate, educaţie care în realitate promovează, încurajează păcatul desfrânării, lucru care nu se întâmplă în şcoala niciunei altei religii necreştine. Ca urmare a acestei situaţii, părinţii elevilor, profesorii care predau religia, preoţii şi fiecare dintre noi trebuie să arătăm copiilor gravitatea acestei educaţii. Suntem datori să ne rugăm şi mai mult şi cu toată inima pentru luminarea minţii celor care împărtăşesc şcolarilor cunoştinţele necesare pentru formarea lor sufletească, pentru demnitatea lor civică.

Închei cuvântul meu pastoral cu povăţuirile Sfântului Apostol Pavel date credincioşilor din Efes: ,,Fiţi, dar, următori ai lui Dumnezeu... şi umblaţi întru iubire, precum şi Hristos ne-a iubit pe noi... Iar desfrâu şi orice necurăţie şi lăcomie de avere... nici să se pomenească între voi, cum se cuvine sfinţilor (creştinilor - n. n.). Nici vorbe de ruşine, nici vorbe nebuneşti, nici glume care nu se cuvin, ci, mai degrabă, mulţumire. Căci aceasta s-o ştiţi bine, că niciun desfrânat sau necurat, sau lacom de avere, care este un închinător la idoli, nu are moştenire în Împărăţia lui Hristos şi a lui Dumnezeu. Nimeni să nu

[10] Î.P.S. PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Cuvânt la Învierea Domnului" în *Candela*, anul XXVI, nr. 3-4, 2017, pp. 1-3.

vă amăgească cu cuvinte deşarte..., umblaţi ca fii ai luminii, răscumpărând vremea, căci zilele rele sunt. Drept aceea, nu fiţi fără de minte, ci înţelegeţi care este voia Domnului. Să nu vă îmbătaţi de vin, în care este pierzare, ci vă umpleţi de Duhul. Vorbiţi între voi în psalmi şi în laude şi în cântări duhovniceşti, lăudând şi cântând Domnului în inimile voastre, mulţumind totdeauna pentru toate întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu (şi) Tatăl" (5, 1-6; 8, 16-20)[11].

[11] I.P.S. Părinte PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, ,,Pastorală la Sărbătoarea Învierii Domnului" în *Candela*, anul XXIV, nr. 3-4, 2015, pp. 1-2.

ÎNALTA „ȘCOALĂ ROMÂNEASCĂ DE CARACTEROLOGIE” PROPUSĂ DE CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU TEZA „PERSONALISMULUI ENERGETIC” – EPICENTRUL UNEI CREAȚII DE O VIAȚĂ

RAFAEL VINTILĂ[1]

Abstract: High "Romanian School of Characterology" proposed by Constantin Rădulescu-Motru. The "energetic personalism" thesis - the epicenter of a lifetime's creation

Constantin Rădulescu-Motru's life's work can be concentrated in this thesis of „energetic personalism”. Assessing the relevance or actuality of a philosophical thesis depends largely on the perspective and interpretation of each individual researcher or philosopher. „Energetic personalism” was a philosophical concept developed by Constantin Rădulescu-Motru in his attempt to reconcile the concepts of personalist philosophy with Hermann von Helmholtz's energetic theory. Rădulescu-Motru tried to apply energetic principles to human and social phenomena, arguing that individual and social energies are interconnected and interdependent. In academic circles, philosophical theories can be discussed and analysed according to era and cultural context. Some scholars may consider that certain ideas or theories are no longer relevant to the contemporary world, while others, on the contrary, that they have great value or can be reinterpreted in the current context. This is also the position of the present research, which aims to bring the life's work of a great man of culture of the Romanian past back to the present.

Keywords: *energetic personalism, philosophy, psychology, sociology, character, personality.*

[1] Pr. psih. drd. Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Isidor Todoran”, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

1. Teza „personalismului energetic" în spiritualitate

Constantin Rădulescu-Motru este una dintre personalităţile culturii româneşti care a scris foarte mult şi a activat în domenii diverse. Dintre acestea, funcţia de profesor universitar la Universitatea din Bucureşti a fost cea preferată. A fost audiat de zeci de studenţi, cursurile sale fiind printre cursurile preferate de studenţii bucureşteni (şi nu numai). Opera sa este extrem de vastă, domeniile fiind variate. Graţie lucrărilor sale, Constantin Rădulescu-Motru a creat **un sistem filosofic original – *personalismul energetic*** – sistem care urmărea formarea unui tip de **personalitate umană cu trăsături bine definite şi disciplină psihică, cu o finalitate axată pe urmărirea unui scop înalt.**

În acest sens, erau dirijate într-o direcţie predeterminată prin intermediul acestui sistem forţele sufleteşti umane, astfel încât să se poată contura şi delimita un ideal şi scop pozitiv, deoarece toate lucrările sale publicate conţineau îndemnuri spre munca realizată din vocaţie, spre **dobândirea unei personalităţi energetice cu baza axată pe tradiţie şi cultura locală**. Gândul său era ca **energiile creatoare ale omului să fie transfigurate prin cultură**, **sublimate** şi astfel să se realizeze un progres real.

Lucrările sale (fără a lua în calcul numeroasele studii şi articolele publicate în reviste fără vizibilitate naţională) sunt în număr de 360, conform unei inventarieri realizată de G. Vlădescu-Răcoasa[2]. În filosofie sau în psihologie, Constantin Rădulescu-Motru a fost dominat de **ideea metodei, considerând-o ca o traiectorie fără de care filosoful este lipsit de logică**. Faptul că trebuie să existe o logică sau o metodă în filosofie este o idee însuşită şi învăţată de le Willhelm Wundt care susţinea că filosofia trebuie să deţină o metodă şi că trebuie să se bazeze pe rezultatele ştiinţelor particulare[3].

Opera sa este **scrisă integral în limba română**. Cu toate că ştia foarte multe limbi de circulaţie, Constantin Rădulescu-Motru nu a scris în aceste limbi, aşa cum era moda, la acea vreme, pentru intelectualitatea română. Folosind limba română în scrierile sale, foarte mulţi oameni de cultură au fost uimiţi să observe că limba folosită era extrem de modernă, de aceea redactorii nu au simţit nevoia să modifice textul în sensul actualizării limbii pentru a fi mai bine înţeleasă de cititori. Acest lucru a fost observat şi de Dumitru Burghelea cu ocazia reeditării lucrării *Puterea sufletească*.

---

[2] Corina Hrişcă, *Constantin Rădulescu-Motru, Filosof al culturii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 11.

[3] Burghelea Dumitru, Studiu introductiv *Opera* la lucrarea Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească,* Editura Moldova, 1995, p. 11.

Întreaga sa operă este, de fapt, **o analiză filosofică pluri-vectorială a realului**. Bazele filosofiei sale se regăsesc în filosofia kantiană, de care susţine că s-a desprins, deoarece a dorit să meargă pe ideea **cauzalităţii psihice a lucrurilor**. Însă Gheorghe Cazan şi Constantin Schifirneţ, doi dintre exegeţii operei lui Constantin Rădulescu-Motru, susţin că filosoful nu s-a îndepărtat de Kant, ci doar şi-a adaptat sistemul filosofic[4], a dezvoltat kantianismul pe o direcţie ştiinţifică. Filosofia lui Constantin Rădulescu-Motru este o prezentare a omului real care nu ar putea să răspundă rigorilor filosofiei lui Kant[5]. Prezentarea omului real este, după părerea noastră, prezentarea personalismului energetic.

Teza personalismului energetic a lui Constantin Rădulescu-Motru a avut un impact semnificativ în domeniul spiritualităţii şi al filosofiei româneşti. Acest concept a oferit o **perspectivă interesantă şi inovatoare asupra relaţiei dintre individ şi lumea înconjurătoare**, sugerând că există **o conexiune între energia individuală şi cea colectivă**, între sufletul individual şi sufletul societăţii. Iată cum această teză a influenţat spiritualitatea:

Valorizarea individului. Personalismul energetic subliniază importanţa persoanei şi a dezvoltării sale interioare. Într-o lume în care societatea poate avea tendinţa de a neglija sau de a subestima individualitatea, această teză subliniază că fiecare individ are o energie personală şi o putere sufletească care poate contribui la progresul societăţii.

Auto-descoperire şi autodeterminare. Conceptul de „energie sufletească" încurajează individul să-şi exploreze propria identitate şi să-şi dezvolte potenţialul interior. În spiritualitate, aceasta poate fi privită ca o căutare a sinelui autentic şi o conştientizare a propriilor valori şi aspiraţii.

Conexiunea cu ceilalţi. Ideea că energia individuală este conectată cu energia colectivă sugerează că **fiecare individ are o influenţă asupra societăţii** şi că **acţiunile şi gândurile personale pot avea un efect la nivel mai larg.** Aceasta poate încuraja o atitudine de responsabilitate şi conştientizare a impactului propriilor acţiuni asupra celor din jur.

Cultivarea valorilor morale şi spirituale. Personalismul energetic subliniază importanţa valorilor morale şi spirituale în dezvoltarea individului şi a societăţii. Această abordare poate inspira o căutare a sensului vieţii şi a înţelegerii propriilor valori personale.

Armonizarea individului cu natura. Ideea de „energie sufletească" sugerează că există o armonie între individ şi natură. Aceasta poate încuraja

[4] Constantin Schifirneţ, *Filosofie românească în spaţiul public. Modernitate şi europenizare,* Editura Titronic, Bucureşti, p. 238.
[5] *Ibidem*.

o conştientizare mai profundă a legăturii dintre om şi mediul său înconjurător, promovând o atitudine mai responsabilă şi respectuoasă faţă de natură.

2. Scopul scrierilor: gruparea energiilor creatoare colective în jurul unor programe de cercetare vizând un impact reînnoit al spiritualităţii româneşti în Europa

Încercăm să prezentăm operele sale din punct de vedere tematic. Considerăm oportun să realizăm acest lucru deoarece, fiind o operă vastă, aceasta trebuie înţeleasă prin raportare la fiecare lucrare şi apoi la întregul ei.

Astfel, observăm multitudinea lucrărilor lui Constantin Rădulescu-Motru pentru domeniile filosofie şi psihologie: *Ştiinţă şi energie, 1901, Psihologia poporului român*,1927, *Mărturisiri, Timp şi Destin*,1940, *Personalismul energetic şi alte scrieri 1927*, *In vremurile noastre de anarhie*, *Etnicul românesc. Naţionalismul*, 1942, împreună cu Constantin Noica şi Mircea Vulcănescu, *Istoria filosofiei moderne de la Renaştere până la Kant*, *Elemente de metafizică*, 1912, *Elemente de metafizică pe bazele filosofiei kantiene, 1928, Lecţii de logică, 1914, Puterea sufletească,* 1907, *Filosofia în România Veche*, *Românismul, Catehismul noii spiritualităţi,1936, Sufletul Neamului nostru*, Editura Anima, Bucureşti, *Revizuiri şi Adăugiri 1948*, *Revizuiri şi Adăugiri 1944*, *Revizuiri şi Adăugiri 1943*, *Revizuiri şi Adăugiri 1950-1952*, *Revizuiri şi Adăugiri 1947*, *Revizuiri şi Adăugiri 1949*, *Curs de Psihologie*, 1919, *Vocaţia, factor hotărâtor în cultura popoarelor,* 1932, *Cultura română şi politicianismul* 1904, *Vocaţia. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* 1955 ediţie revăzută.

Lucrările lui Constantin Rădulescu-Motru, indiferent de domeniul la care pot fi încadrate, sunt în legătură unele cu altele. Astfel, dacă, spre exemplu, Constantin Rădulescu-Motru a emis unele concluzii la o lucrare, pe acestea le putem regăsi dezvoltate într-o altă lucrare de-a sa. De asemenea, toate lucrările sale au la baza filosofia kantiană, fiind, în acelaşi timp, şi o critică la adresa filosofiei kantiene, de aceea putem spune că filosoful roman nu s-a distanţat niciodată de Kant, filosofia sa plecând întotdeauna de la ideile lui Kant.[6]

Sistemul său original, „personalismul energetic", este pregătit printr-o serie de lucrări cum ar fi: *Elemente de metafizică, Puterea sufletească,*

[6] În sprijinul acestei afirmaţii amintim un pasaj din comunicarea „Morala". „Personalismul energetic" ţinută în anul 1946 la Academia Română: *„Personalitatea omului este ultima formă de energie spre care evoluează întreaga energie a naturii, ca atare în conştiinţa acestei personalităţi adevărurile cu caracter de necesitate şi universalitate nu sunt cum susţine Kant, produsele împreunării unor forme a priori cu experienţa provocată de energia naturii, ci sunt legile imanente ale corelaţiei om şi natură." Ibidem*, p. 258;

Cultura română şi politicianismul, Psihologia poporului român. În fiecare dintre lucrări analizează câteva componente ale „personalismului energetic" plecând de la **înţelegerea mai concretă a metafizicii** precum: voinţa, vocaţia, destinul, conştiinţa şi existenţa, conştiinţa oglindă, conştiinţa reală, conştiinţa transcendentală, psihicul, substanţa vieţii sufleteşti, motivaţiile, natura conştiinţei, geneza şi structura personalităţii, sufletul, caracterul şi puterea sufletească.

Conturând teza „personalismului energetic" în multe dintre lucrările sale, Constantin Rădulescu-Motru a dorit ca opera sa să devină utilă societăţii deoarece, prin aceasta, ia atitudine faţă de problemele epocii sale, promovează iniţiativa, dar şi **gruparea energiilor creatoare în jurul unor programe de cercetare** care aveau drept scop afirmarea şi modernizarea spiritualităţii româneşti în Europa.

Lucrarea *Psihologia poporului român* publicată în anul 1927 este o cercetare asupra specificului spiritualităţii româneşti, a culturii româneşti, pentru afirmarea acestora în contextul istoriei universale. Această lucrare se află în continuarea lucrării *Personalismul energetic. Vocaţia* şi este continuată, la rândul ei, de alte lucrări cum ar fi: *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene*, 1928, *Puterea sufletească*, *Românismul. Catehismul noii spiritualităţi, Sufletul Neamului nostru*. În lucrarea *Psihologia poporului român,* Constantin Rădulescu-Motru nu se opreşte asupra unui profil psihologic individual, ci **creionează psihologia colectivă a românilor**. Prin aceasta, Constantin Rădulescu-Motru a dorit să evidenţieze trăsăturile spirituale şi psihologice comune românilor prin recursul la instrumentele pe care le deţinea ştiinţa psihologiei care se afla încă la început de drum. Astfel, românii erau: *perseverenţi la lucru, răbdători, conservatori, tradiţionalişti*[7].

Lucrarea cuprinde deci mai multe studii care se constituie, fiecare, în ample analize psiho-sociale asupra unor **categorii de colectivităţi cum ar fi: industriaşul, ciocoismul, martorul, revoluţionarul** etc. Aceste studii au avut drept scop delimitarea *sufletului românesc* („*sufletul neamului*")[8] şi caracterizarea acestuia în raport cu alte popoare. În opera de cercetare, cunoaştere şi cuprindere a sufletului neamului românesc, Constantin Rădulescu-Motru a delimitat calităţile şi defectele acestuia pentru a putea creiona psihologia poporului roman. Prin această lucrare autorul a

[7] De aceea, putem afirma că demersul lui Constantin Rădulescu-Motru era unul foarte îndrăzneţ şi complicat tocmai prin puţinătatea instrumentelor psihologice de la acea dată şi prin faptul că era mult mai greu de cercetat psihologic o colectivitate, decât un individ. Pe de altă parte, demersul era unul greoi pentru că însăşi psihologia este mai mult ştiinţa individului şi mai puţin ştiinţa colectivului. A se vedea Constantin Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român,* Editura Paideia, Bucureşti, 2001, p. 20.

[8] *Ibidem*, p.11.

pus bazele unei ramuri a psihologiei, psihologia socială. Această ramură avea menirea de a *„determina şi explica însuşirile sufleteşti ale unei populaţii. Însuşirile sufleteşti ale unei populaţii sunt condiţionate de trei factori principali: de fondul biologic ereditar al populaţiei, de mediul geografic şi de caracterele instituţionale dobândite în timpul evoluţiei sale istorice"*[9].

3. Menirea socială a filosofiei şi conceptele de: „conştiinţă colectivă", „rol al individului în societate", „valori româneşti perene"

În lucrarea *Elemente de metafizică,* închinată primului său mentor, Eufrosin Poteca, Constantin Rădulescu-Motru schiţează teza personalismului energetic prin introducerea unor aspecte ale energismului precum: evoluţie, finalitate, precum şi monismul sau metafizica, fiind preocupat de **paradigma incompletitudinii în ştiinţă**. Aceste teme vor fi reluate şi extinse în lucrarea *Personalismul energetic*. Cu ocazia publicării acestei lucrări în anul 1912, Constantin Rădulescu-Motru însuşi anunţa publicul românesc, în prefaţă, noua direcţie de gândire, cu accent pe valorile durabile ale ştiinţei şi raţiunii, o lucrare *îndrăzneaţă, atât prin cuprinsul ei, cât şi prin metoda cu care e scrisă*[10]. Noua direcţie de gândire a lui Constantin Rădulescu-Motru se concentrează pe **ideea semnificaţiei umane a metafizicii, a menirii sociale a filosofiei**.

Lucrarea ia în discuţie mai multe probleme ridicate de Kant care erau orientate pe ideea bazei metafizice a ştiinţelor, unitatea conştiinţei. Constantin Rădulescu-Motru încearcă să explice problema raportului dintre „conştiinţă" şi „univers", problemă care la Kant este explicată prin conştiinţă în genere care *nu satisface*. Astfel, Constantin Rădulescu-Motru vrea să dovedească faptul că unitatea conştiinţei omeneşti cuprinde în sine aceeaşi realitate pe care o are şi universul. **Între conştiinţă şi univers nu există raportul de „parte" la „tot",** ci există raporturi de corelare care există între aspectele uneia şi aceleiaşi realităţi prin **identificarea realităţii din conştiinţă cu realitatea din univers**[11]**.**

Constantin Rădulescu-Motru consideră că "*progresele ştiinţei şi ale metafizicii se condiţionează reciproc, şi că rezultatele ştiinţei speciale găsesc o completare indispensabilă în generalizările metafizicii"*[12]. În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru acceptă ideea lui Kant de unitate şi univer-

[9] *Ibidem.*
[10] Constantin Rădulescu-Motru, *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene,* Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1928, p. V.
[11] *Ibidem*, p. 249.
[12] *Ibidem*, p.13.

salitate a ştiinţei, care se bazează pe unitatea şi rolul activ al conştiinţei[13]. De asemenea, Constantin Rădulescu-Motru acceptă ideea lui Wundt despre **legătura dintre ştiinţele particulare şi filosofie, prin aceea că filosofia trebuie să se bazeze pe rezultatele ştiinţelor**. În plus, a acceptat şi ideea de *filosofie ştiinţifică* a lui Wundt. Constantin Rădulescu-Motru a fost influenţat şi de alte idei ale lui Wundt. Astfel, a recunoscut că filosofia trebuie să satisfacă raţiunea şi conştiinţa, iar metafizica se poate reconstitui, pe baze inductive.

Putem concluziona că filosoful Constantin Rădulescu-Motru a fost influenţat de Kant şi de Wundt în toate demersurile sale ştiinţifice, dar cercetând substanţa lucrurilor, Constantin Rădulescu-Motru a mers mai departe, considerând ca fiind deja depăşite ideile acestor filosofi şi s-a delimitat, cu timpul, de aceştia, reţinând doar substanţa operelor lor şi construind un sistem propriu pe care l-a considerat mai aproape de adevărul real al lucrurilor. Deşi Kant şi Wundt au fost figuri semnificative în istoria filosofiei şi a psihologiei, nu există dovezi clare că faţă de aceşti gânditori ar fi închegat o dependenţă Constantin Rădulescu-Motru. Filosofia sa personalistă şi preocupările sale filosofice s-au îndreptat mai degrabă către **domenii precum esenţa umană, conştiinţa colectivă şi rolul individului în societate, cu o accentuare a valorilor culturale şi morale româneşti.**

Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene, ediţia definitivă din 1928 este o completare la prima ediţie, cea din anul 1912, în care ultimele trei capitole din prima parte au fost scoase şi adăugate alte capitole relative la *personalismul energetic* şi la *vocaţi*e, capitole care au fost prezentate, în parte, şi în lucrarea *Personalismul energetic,* după cum susţine însăşi autorul. Astfel, partea a III-a se referă la conştiinţa reală şi la personalismul energetic, teme care sunt tratate şi în lucrarea *Personalismul energetic*. În această parte, la capitolul III tratează tema vocaţiei, temă care este tratată pe larg în lucrarea *Vocaţia. Factor hotărâtor în cultura popoarelor*.

Lucrarea este o revizuire a primei ediţii, dar şi o modificare a ideilor lui Kant din punctul de vedere al **rolului pe care filosoful îl dă conştiinţei omeneşti pentru a fundamenta adevărul ştiinţific**[14]. În lucrare, Constantin Rădulescu-Motru doreşte să dea o definiţie mai clară metafizicii, să explice importanţa, dar şi utilitatea metafizicii, să redea diferenţa

[13] De asemenea, ideea de „unitate" şi „totalitate" a psihicului explicat prin realizarea unei **legături între psihic şi fiziologia nervoasă** expusă de Wundt este acceptată de Constantin Rădulescu-Motru. Astfel, şi Constantin Rădulescu-Motru precum şi Wundt recunoaşte **rolul activ al voinţei în organizarea impresiilor senzoriale**. Ideea de rol activ al voinţei va fi reluată şi în alte lucrări de filosofie şi psihologie ale lui Constantin Rădulescu-Motru. A se vedea Burghelea Dumitru, Studiu introductiv *Opera* la lucrarea Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească,* Editura Moldova, Iaşi, 1995, p. 11.

[14] *Ibidem*, p. 13.

dintre metafizică, artă, religie şi cultură. Astfel, în explicarea ideii de „metafizică", Constantin Rădulescu-Motru prezintă ideea de *conştiinţă oglindă,* drept critică la realismul naiv sau la ideea de „existenţă", trecând în revistă, din această perspectivă, evoluţia filosofiei de la Platon la filosofia modernă, ideea de *conştiinţă transcendentală* drept critică la adresa filosofiei kantiene, ideea de *conştiinţa reală şi personalismul energetic*. Constantin Rădulescu-Motru ţine cont de faptul că, în mod normal, **conştiinţa şi existenţa sunt fenomene sufleteşti care nu pot fi explicate de mecanică, dar acestea pot fi explicate de filosofie.**

4. Conceptul de „putere sufletească" şi rolul ei în valorizarea individului în societate

Conceptul de „putere sufletească" este unul dintre conceptele cheie dezvoltate de Constantin Rădulescu-Motru în filosofia sa. Acest concept se încadrează în cadrul filosofiei sale personale, care pune accent pe individ şi dezvoltarea sa spirituală şi morală în societate. Potrivit lui Rădulescu-Motru, „puterea sufletească" se referă la capacitatea interioară a individului de a se autodetermina şi de a-şi controla propriile sale impulsuri, dorinţe şi acţiuni. Este vorba despre **capacitatea de a-şi stăpâni şi de a-şi direcţiona energia psihică şi emoţională într-un mod constructiv şi benefic pentru sine şi pentru ceilalţi**.[15]

Printre alte teme tratate în lucrare sunt şi teme legate de originea omului, locul omului în univers, natura conştiinţei, geneza şi structura personalităţii. În lucrarea *Cultura română şi politicianismul* apărută în 1904*,* Constantin Rădulescu-Motru tratează teme legate de cultură astfel: conceptul de „cultură", raporturile dintre natură şi cultură, dintre cultură şi societate, dintre cultură şi personalitate, ori tipurile de personalitate, cultura şi timpul etc.

În lucrarea *Puterea sufletească* din 1907*,* Constantin Rădulescu-Motru pregăteşte componentele necesare creării sistemului său original – personalismul energetic. Puterea sufletească a unui individ şi a unui popor este un ingredient important al tezei personalismului energetic. Puterea sufletească conţine mai multe componente şi energii precum: voinţa, caracterul, conştiinţa.

---

[15] Această putere sufletească implică o **disciplină interioară, o auto-reflecţie constantă şi o conştientizare a propriei identităţi şi a valorilor personale.** Prin dezvoltarea acestei puteri sufleteşti, individul poate deveni mai rezistent la presiunile externe şi poate depăşi provocările vieţii cu încredere şi hotărâre. Rădulescu-Motru a susţinut că o astfel de putere sufletească este esenţială pentru dezvoltarea morală şi culturală a individului, dar şi pentru evoluţia societăţii în ansamblu. În viziunea sa, individul puternic sufleteşte contribuie la construirea unei societăţi echilibrate şi progresive, în care valorile morale şi spirituale sunt apreciate şi promovate. (n.n.)

Lucrarea, valoroasă prin temele tratate, a fost premiată în perioada 1906-1907 de Academia Română. Lucrarea se bazează, în principal şi îndeosebi în partea I, pe cercetarea rolului energetic al puterii sufleteşti al unei societăţi în perioade de criză socială cum ar fi: abuzurile sociale care *împiedică bunul mers al instituţiilor publice şi private*[16], criza economică, momente care pot conduce la *manifestarea lipsei de caracter şi de putere sufletească*[17]. În acele perioade se pot manifesta energiile creatoare şi se poate afirma puterea sufletească care se mobilizează pentru a se putea lupta contra cauzelor care pot conduce la degradarea societăţii[18].

În partea a II-a a lucrării se tratează tema conservării unităţii sufleteşti. Unitatea sufletească este văzută ca un factor stabilizator, dar care şi echilibrează societatea. Partea a III-a tratează problema omului în raport cu mediul, partea a IV-a caracterul drept mecanism al actului voluntar, iar partea a V-a tratează tema puterilor sociale în raport cu cultura. În lucrarea, *Timp şi Destin,* publicată în anul 1940, Constantin Rădulescu-Motru dorea să dezvolte teoria *cauzalităţii psihice*[19] a lui Wilhelm Wundt, deoarece consideră această teorie ca fiind depăşită.

Lucrarea aceasta, mergând pe direcţia energismului şi a personalismului energetic, s-a dorit a fi o completare a altor lucrări publicate anterior precum: *Puterea sufletească, Elemente de metafizică, Personalismul energetic, Vocaţia şi Românismul*. Ideea lucrării, deşi scrisă în anul 1939, este un proiect mai vechi. Astfel, lucrarea *Timp şi Destin* a fost gândită încă de pe vremea prezentării lucrării de doctorat, deoarece Constantin Rădulescu-Motru era preocupat foarte mult de **ideea cauzalităţii psihice a lucrurilor**, idee preluată de la Wilhelm Wundt. În acel moment, Kant expunea doar teoria cauzalităţii mecanice, în care timpul nu este decât timpul raţional, *constituit dintr-o succesiune de intervale omogene şi egale şi timpul trăit, sau destinul*[20], teorie pe care Constantin Rădulescu-Motru o recunoştea ca fiind incompletă.

Însă, prin evoluţia societăţii, Constantin Rădulescu-Motru considera şi teoria lui Wundt deja depăşită la începutul secolului XX, nu numai teoria lui Kant. Astfel, lucrarea este o reconsiderare a ideii de cauzalitate psi-

---

[16] Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească,* Editura Moldova, Iaşi, 1995, p. 105.
[17] *Ibidem*.
[18] *„Prin urmare, „caracterul" şi „puterea sufletească" sunt valori perene ale unei societăţi care trebuie prezervate. Caracterul îndeosebi este cel care trebuie cultivat şi educat în şcoală deoarece aşa se poate educa o societate în întregul ei. Ideea de „caracter" este completată cu ideea de „vocaţie", valori care pot contribui la evoluţia unei societăţi, la progres, înţelegându-se prin aceasta crearea unui bine colectiv. Tema vocaţiei va fi reluată şi detaliată în altă lucrare, şi anume în lucrarea Vocaţia. Factor hotărâtor în cultura popoarelor. Caracterul şi puterea sufletească trebuie să lupte în momentele acelea dificile, în contra cauzelor care aduc degradarea societăţii." Ibidem.*
[19] C. Rădulescu Motru, *Timp şi Destin,* Editura Semne, Bucureşti, 2018, p. 10.
[20] *Ibidem*, p .8

hică fiind tratată pe o bază mai largă și fiind pusă în legătură cu *concepția destinului*[21]. În înțelegerea conceptului de „timp", Constantin Rădulescu-Motru urmărește **timpul trăit ca destin prin delimitarea acestuia de rațiune** așa după cum era prezentat până atunci de filosofi, deoarece **nu există decât un singur timp, timpul real**[22]. În explicarea timpului real ca destin, Constantin Rădulescu-Motru ia în discuție mai multe teme filosofice precum: *substanța vieții sufletești, teorii asupra destinului, problema destinului creat sau nu de om.*

5. Vocația colectivă a românilor. În ce ar rezida „misionarismul" lor? Pedagogia vocației și stimularea energiilor creative

Lucrarea *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* scrisă în anul 1931 și publicată în anul 1932 este, și aceasta, o completare a tezei personalismului energetic deoarece vocația este un atribut al personalității, capabilă de creație și de performanță[23]. În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru, merge pe linia limitelor filosofiei kantiene, realizând o critică la adresa *Criticii rațiune pure* și a *Criticii rațiunii practice* a lui Immanuel Kant. În ultima parte a lucrării, Constantin Rădulescu-Motru prezintă și ideile sale asupra **vocației românilor**. Această idee ne sugerează faptul că **nu există doar un tip de vocație, cel individual, ci că există și o vocație colectivă** sau **un destin colectiv sau un misionarism al unui popor**, căci *„vocațiunile sunt anticipate de misionarismul fiecărui popor"*[24].

Constantin Rădulescu-Motru a fost preocupat de conceptul de *vocație* de-a lungul întregii sale cariere de filosof. De aceea, despre vocație a vorbit și în numeroase rânduri cu ocazia conferințelor susținute la postul *Radio București* în perioada iernii 1930-1931, *„scopul fiind de a trezi în conștiința tinerimii, interesul pentru vocație"*[25]. Lucrarea se bazează, în mare, pe aceste conferințe. El consideră că **munca și creația umană trebuie să se bazeze pe vocație numită și „chemare"** sau „a fi dăruit", fiind factor hotărâtor în evoluția culturii și în evoluția socială în general. Dar consideră că se vorbește tot mai puțin despre vocație atât în familie, cât și în școală. De aceea era nevoie de o readucere în fața conștiinței oamenilor a ideii și a valorii de vocație, aceasta fiind **motivația care pune în mișcare energiile creatoare ale omului, implicit ale universului**.

---

[21] *Ibidem*, p. 10.
[22] *Ibidem*, p. 9.
[23] *Oamenii de vocație sunt totdeauna numiți eroii progresului social,* Constantin Rădulescu-Motru, *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor,* Editura Casei Școalelor, București, 1932, p.3.
[24] Constantin Rădulescu-Motru, *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor,* Editura Casei Școalelor, București, 1932, p. 129.
[25] *Ibidem*, p. 3.

Prin urmare, în lucrare se face o teorie a vocaţiei, dar se propune şi o **pedagogie a vocaţiei**. În cuprinsul lucrării se explică şi componentele vocaţiei precum: vocaţia religioasă, vocaţia profesională. De asemenea, se ia în discuţie şi norocul în contrapondere cu vocaţia. Omul de vocaţie, din perspectiva lui Constantin Rădulescu-Motru, este un om care se deosebeşte de alţi oameni prin **calitatea acţiunilor şi a activităţii sale**. Acesta este un om chemat să îndeplinească anumite acţiuni în societate prin care să participe la evoluţia societăţii.[26]

Lucrarea *Etnicul românesc. Naţionalismul* este o lucrare scrisă când Constantin Rădulescu-Motru avea 74 de ani. Este o lucrare care are menirea de a (re)trezi conştiinţa naţională într-o perioadă grea a naţiunii române. Lucrarea este întregită şi de un studiu asupra etnicului românesc (o preocupare mai veche a lui Constantin Rădulescu-Motru). Astfel, filosoful a fost preocupat, încă de la începutul carierei sale de psihologia etnică[27]; această lucrare este o lucrare de psihologie socială, în care explică caracterul etnic al poporului roman. Problematica aceasta este dezbătută de Motru şi în alte lucrări precum *Românismul. Catehismul noii spiritualităţi* în care **etnia reprezintă echilibrul sufletesc al unui popor.**

6. „Personalismul energetic" versus „personalismul anarhic". Omul ca „emanație" a eului emoțional

În lucrarea *Personalismul energetic*, Constantin Rădulescu-Motru realizează, în partea I, un studiu amplu asupra personalităţii, pornind de la metoda în studiul personalităţii şi continuând cu geneza personalităţii, cu eul şi personalitatea, persoana şi natura. Partea a II-a este dedicată unui studiu asupra personalismului energetic plecând de la cultura europeană, la prezentarea sufletului mistic până la expunerea unei filosofii a personalismului energetic. Toate lucrările sale anterioare au prefigurat teza personalismului energetic, conţinând ingredientele personalismului energetic. După părerea lui Constantin Rădulescu-Motru, **energia este factorul mobilizator al persoanei**, energia fiind factor de unitate. **Personalismul energetic este pus în contrapondere cu personalismul anarhic.** Astfel,

[26] Vocaţia fiind un atribut al personalismului energetic, Constantin Rădulescu-Motru consideră că aceasta nu se poate cuantifica sau „măsura cu instrumente, aşa cum se măsoară perfecţia simţurilor şi isteţimea inteligenţei, pentru ea nu avem un indice special, aşa cum avem pentru celelalte diferenţieri sufleteşti. A fi cu vocaţie, este a fi dăruit de natură în gradul cel mai înalt, şi cu toate acestea dintre mulţi dăruiţi, puţini sunt cunoscuţi de specialiştii ştiinţei." *Ibidem*, p. 7.

[27] Constantin Schifirneţ, Studiu introductiv la lucrarea, Constantin Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc. Naţionalismul,* Editura Albatros, Bucureşti, 1996, p. IX.

personalismul energetic este *produsul cristalizării pe care operează eul în structura sufletească dată omului prin naştere, de la natură*[28].

În înţelegerea ideii de „personalism", Constantin Rădulescu-Motru propune ideea *înţelegerii* omului ca persoană drept **o emanaţie a energiilor universului**. Astfel, dacă înţelegem **omul drept o radiaţie a „eu"-lui emoţional,** atunci **avem de-a face cu *personalism mistic***, dacă înţelegem persoana drept **entitate opusă naturii materiale, vorbim despre *personalism dualist***[29].

Pentru Constantin Rădulescu-Motru **personalitatea şi individualitatea sunt noţiuni diferite**. Constantin Rădulescu-Motru explică personalismul energetic astfel: personalitatea prezintă diferenţieri de ordin superior cu efecte mai întinse decât individualitatea. Individualitatea urmăreşte adaptarea la mediu, iar personalitatea urmăreşte cucerirea mediului prin muncă. Individualitatea se menţine în planul biologic al conservării vieţii, iar **personalitatea, pe planul moral şi social al înnobilării şi expansiunii inovatoare**[30].

Constantin Rădulescu-Motru vede personalismul energetic drept cauzalitate psihică, fiind unitatea persoanei în raport cu natura materială. Personalismul este energie, iar această energie trebuie înlănţuită la celelalte energii ale naturii, pentru a da o bază mai largă pentru înţelegerea persoanei şi a rolului persoanei[31]. În această lucrare, Constantin Rădulescu-Motru pledează pentru **formarea unei personalităţi care să depăşească latura sa etnică**, în accepţiunea de etnie specifică satului.

Prin publicarea acestei lucrări Constantin Rădulescu-Motru propune crearea unei noi ştiinţe şi anume **o ştiinţa a personalităţii**[32], dar şi **o şcoală de caracterologie**, după cum observa conferenţiarul său de la catedra de psihologie. Lucrarea este încununarea doctrinei sale despre **personalismul energetic**, doctrină care este prezentată, prin componente, în toate lucrările sale.

Concluzii:

În această lucrare am încercat să prezentăm opera complexă şi multivalentă a lui Constantin Rădulescu-Motru precum şi sistemul său original, personalismul energetic, totul în contextul epocii sale. Constantin Rădulescu-

[28] Constantin Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic şi alte scrieri,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, p. 620.
[29] *Ibidem*, p. 529.
[30] *Ibidem*, p. 621.
[31] *Ibidem*, 529.
[32] Constantin Schifirneţ, *Filosofie românească în spaţiul public. Modernitate şi europenizare,* Editura Titronic, Bucureşti, p. 228.

Motru este un mare om de cultură, unul dintre filosofii importanţi ai ţării, dar este şi unul dintre întemeietorii ştiinţei psihologice. A scris foarte mult, a avut foarte multe idei pe care a dorit să le prezinte în sisteme ample de gândire logică; a creat o **doctrină filosofică originală, aceea a personalismului energetic**. Cu toate acestea, Constantin Rădulescu-Motru este foarte greu de înţeles şi cuprins exhaustiv. Din punctul de vedere al locului pe care-l ocupă în cultura românească, Constantin Rădulescu-Motru este revendicat şi de filosofi, dar şi de psihologi.

Opera de o viaţă a lui Constantin Rădulescu-Motru, lucrări filosofice, teoretice şi culturale, continuă să fie un subiect important de studiu şi analiză **în filosofie şi ştiinţe sociale**; impactul ideilor şi al teoriilor sale rămâne relevant în discuţiile academice şi culturale, fiind supus interpretării şi analizei continue. Rădulescu-Motru a avut o influenţă semnificativă asupra **filosofiei româneşti şi a personalismului în particular**. În opera sa a abordat subiecte precum **psihologia individului, etica, estetica, filosofia culturii şi sociologie**. A promovat o perspectivă filosofică care punea accent pe valorile spirituale şi morale, şi a susţinut **importanţa individului şi a culturii naţionale în dezvoltarea societăţii.** Lucrările filosofice şi psihologice rămân relevante pentru generaţiile viitoare. Analizele, interpretările şi criticile aduse la opera lui Rădulescu-Motru pot conferi o înţelegere şi o perspectivă nouă în contextul dezvoltării societăţii actuale. Astfel, operele lui continuă să ofere oportunităţi de reflexie şi dezbatere în domeniul filosofiei şi al ştiinţelor sociale. Pe măsură ce noi cercetători şi filosofi continuă să studieze şi să exploreze ideile lui Rădulescu-Motru, este posibil ca **opera sa să ofere în continuare resurse relevante şi să fie considerată ca un punct de reper în domeniile abordate**.

Bibliografie selectivă

- Constantin Rădulescu Motru, *Psihologia poporului român*, Editura Paideia, Bucureşti, 2020.
- Idem, *Mărturisiri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1990.
- Idem, *Timp şi De*stin, Editura Semne, Bucureşti, 2008.
- Idem, *Personalismul energetic şi alte scrieri*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1964.
- Idem, *In vremurile noastre de anarhie*, Editura Anima, Bucureşti, 1992.
- Idem, *Etnicul românesc. Naţionalismul*, Editura Albatros, Bucureşti, 1996.
- Idem, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, *Istoria filosofiei moderne de la Renaştere până la Kant*, Editura Tess, Bucureşti 1996.

- Idem, *Elemente de metafizică*, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1928.
- Idem, *Puterea sufletească*, Editura Moldova.
- Idem, *Filosofia în România Veche*, Editura Stefan Lupaşcu, Iaşi, 2008.
- Idem, *Românismul. Catehismul noii spiritualităţi*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1992.
- Idem, *Sufletul Neamului nostru*, Editura Anima, Bucureşti, 1999.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1948*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1944*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1943*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1950-1952*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1947*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Revizuiri şi Adăugiri 1949*, Editura Floarea Darurilor, Bucureşti, 2001.
- Idem, *Curs de Psihologie*, Editura Socec, Bucureşti, 1919.
- Corina Hrişcă, *Constantin Rădulescu Motru Filosof al Culturii*, Editura Dacia.
- Angela Felicia Botez, Gheorghe Dănisor, *Constantin Rădulescu Motru în Cultura Românească a Secolului XX*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2018.
- Constantin Schifirneţ, *Filosofie românească în spaţiul public. Modernitate şi europenizare*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2013.
- Idem, *Constantin Rădulescu-Motru Viaţa şi Faptele Sale, Vol. I-III,* Editura Albatros, Bucureşti, 2003-2005.
- Idem, *Evoluţia Filosofiei lui Constantin Rădulescu-Motru faţă de Kantianism,* pdf, *https://www.academia.edu/350583/* .

COPINGUL RELIGIOS ȘI EVENIMENTELE TRAUMATICE DE VIAȚĂ. POTENȚIALUL TERAPEUTIC AL PRACTICILOR RELIGIOASE

ANCA-MARIA BICA

Abstract.

Experiencing traumatic events can be an extremely sensitive and challenging subject for many of us. How do we deal with these stressors? How do they affect us? What can we do to make traumatic events have consequences with the least invasive effects?

The current study aims to largely outline answers to these questions, but more than that to identify the main religious coping strategies used by individuals who have faced traumatic events over time, a secondary objective being to highlight the main effects they had on a physiological, psychological and emotional level.

Participants will answer through the Google Forms platform several questions that refer to both their traumatic experience and how they coped with negative events. Later, through content analysis, we will filter the obtained data and expect to identify what was the role that religious practices had in the recovery from the experience of trauma. We expect that the most common religious practices with beneficial effects in dealing with trauma are praying, attending services and other events organized by the Church, or reading and listening to excerpts and recordings with religious content.

At the end of the paper, we will be able to observe which were the most frequent and useful religious coping mechanisms used, depending on the type of trauma. The implications of such an interdisciplinary approach are extremely useful for psychotherapists, counselors, psychiatrists, priests, or even for each of us individually as we will know what would be some of the most effective coping mechanisms we can call upon.

Keywords: *religious coping, trauma, religious coping strategies, beneficial effects.*

„Slavă Ţie, Dumnezeul meu, pentru necazul pe care l-ai trimis asupra mea;
Cele vrednice de faptele mele primesc: pomeneşte-mă întru Împărăţia Ta !"
-Sfântul Ioan Scărarul

Introducere:

Prin multe necazuri se cuvine nouă să intrăm
în împărăția lui Dumnezeu (Fapte 14,22).

Viaţa fiecăruia dintre noi, *dar de la Dumnezeu,* este adeseori plină de urcuşuri şi coborâşuri. Ne confruntăm zilnic cu fel şi fel de evenimente comune sau mai puţin comune: activităţi rutiniere, activităţi care ne fac plăcere, activităţi obligatorii, activităţi neaşteptate. Cam toate acestea dau culoare fiecărei zile. Dar ce se întâmplă atunci când zilele noastre par să fie toate gri? Evenimentele negative – care uneori sunt chiar evenimente traumatice – fac parte din realitatea obiectivă pe care noi o experimentăm zilnic, dar faţă de care fiecare dintre noi se raportează diferit. Ştim, conform paradigmei cognitiv-comportamentale din psihologie, şi mai precis prin apel la modelul ABC cognitiv-comportamental, că în urma experimentării unui anumit eveniment, consecinţele comportamentale şi emoţionale sunt generate, de fapt, de convingerile, ideile sau raportările pe care le interiorizăm de-a lungul timpului cu referire la anumite evenimente de viaţă. Astfel, putem deduce că nu situaţia propriu-zisă ne cauzează nouă anumite emoţii, stări, gânduri sau comportamente, ci credinţele pe care noi le avem. Acest aspect nu face însă subiectul articolului de faţă, urmând ca în continuare să ne focusăm asupra mecanismelor şi a strategiilor religioase care ne ajută să facem faţă acestor evenimente traumatice.

Evenimente traumatice şi copingul religios. Care poate fi utilitatea unei astfel de cercetări?

Putem observa cum, cel puţin în ultimii ani, ne-am confruntat cu o serie de evenimente negative care ne-au marcat profund: pandemia de COVID-19, izbucnirea războiului armat la graniţele ţării noastre, seisme recurente de o magnitudine mare ș.a. Toate acestea au declanşat o serie de incertitudini, necunoscut şi angoase. Lipsa de predictibilitate, confruntarea cu realităţi extreme ale vieţii (decesul persoanelor apropiate, îmbolnăvirea, distrugerea locuinţelor ș.a.), dar şi incapacitatea de a gestiona astfel de momente au determinat o creştere a frecvenţei cazurilor de depresie, anxietate şi a altor tulburări mentale, inclusiv a comportamentului suicidar.

Cercetând însă literatura de specialitate am putut observa cum în nenumărate cazuri comportamentul religios, implicarea în activităţi filantropice şi de voluntariat organizate de către Biserică, apartenenţa la grupuri formate în cadrul parohiilor, participarea la slujbe, lecturarea de cărţi religi-

oase şi alte comportamente din această sferă au jucat rolul unui „tampon" în confruntarea persoanelor cu experienţe traumatice. Axându-mă în continuare pe domeniul psihologiei religiei faţă de care interesul populaţiei de cercetători a crescut constant în ultimii 30-40 de ani, putem observa că, în diverse situaţii limită, comportamentele religioase, apelul sau reîntoarcerea la Divinitate reprezentau soluţiile salvatoare. În acest sens, aș aduce în discuţie doar câteva dintre aceste cercetări care evidenţiază impactul pozitiv al strategiilor de coping religios: relaţia dintre copingul religios şi anxietate, depresie şi gânduri suicidale[1], copingul religios şi cancerul[2], copingul religios şi tulburarea de tip obsesiv – compulsiv[3], copingul religios în rândul victimelor inundaţiilor[4].

Având ca punct de pornire aspectele menţionate anterior, lucrarea de faţă îşi propune să identifice cele mai comune comportamente religioase utilizate de către tinerii creştini din România în momentul confruntării cu evenimente traumatice şi care a fost concret impactul şi folosul pe care apelarea la Divinitate l-a avut în acele situaţii critice din viaţa lor.

Caracterul acestei cercetări nu este nicidecum unul exhaustiv. Ceea ce se doreşte este, de fapt, evidenţierea importanţei unei astfel de direcţii de cercetare interdisciplinare şi militarea pentru punerea în practică şi valorificarea acestor strategii de coping religios care s-au dovedit a fi de un real folos.

I. Copingul – Generalități, tipuri și implicații

I.1 Copingul – Aspecte generale

Conceptul de coping este adeseori înţeles drept „totalitatea eforturilor realizate la nivelul cogniţiilor şi al comportamentelor astfel încât individul să fie capabil să facă faţă tuturor cerinţelor din mediul extern sau intern, cerinţe care depăşesc resursele proprii"[5].

După cum afirma chiar marele filosof grec Epictet, *Oamenii nu sunt afectaţi de ceea ce li se întâmplă, ci de cum interpretează ei ceea ce li se*

[1] Daniel RASIC et alii, „Longitudinal relationships of religious worship attendance and spirituality with major depression, anxiety disorders, and suicidal ideation and attempts: Findings from the Baltimore epidemiologic catchment area study", în: *Journal of psychiatric research*, 45, 6 (2011), pp. 848–854.

[2] Ingela THUNE-BOYLE et alii, „Do religious/spiritual coping strategies affect illness adjustment in patients with cancer? A systematic review of the literature", în: *Social science & medicine*, 63, 1 (2006), pp. 151–164.

[3] Joseph HIMLE et alii, „Religious involvement and obsessive compulsive disorder among African Americans and Black Caribbeans", în: *Journal of Anxiety Disorders*, 26, 4 (2012), pp. 502–510.

[4] Sapora SIPON et alii, „Stress and religious coping among flood victims", în: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 140 (2014), pp. 605–608.

[5] Richard LAZARUS, Susan FOLKMAN, *Stress, Appraisal, and Coping*, Springer Publishing Company, United States, 1984, p. 141.

întâmplă”. Această idee stoică caracterizează întru totul principiile actuale după care se ghidează terapia de tip REBT. Conform literaturii de specialitate, există nenumărate diferenţe în ceea ce priveşte răspunsul persoanei la un anumit eveniment – tipul şi intensitatea răspunsului sau strategiile utilizate pentru a face faţă situaţiei aversive fiind doar câteva dintre acestea. Cel mai adesea, aceste diferenţe sunt datorate experienţei personale a fiecăruia, mediului familial şi a celui social, temperamentului fiecăruia sau chiar contextului care favorizează apariţia evenimentului negativ[6].

Un punct de pornire relevant pentru cercetarea de faţă, dar şi pentru altele asemănătoare, îl reprezintă Teoria Evaluării a lui Smith & Lazarus (1993) conform căreia evaluările pe care fiecare individ le realizează au loc la două niveluri: al procesărilor informaţionale şi al temelor centrale[7]. Conform promotorilor acestei teorii, procesările informaţionale sunt de mai multe tipuri: primare, secundare sau de tip reevaluare.

Figura 1 *Teoria evaluării* adaptată după Smith & Lazarus (1993), Smith et. alii (1993)

În ceea ce priveşte evaluările primare, acestea apar imediat ce persoana se confruntă cu o anumită situaţie, fie ea pozitivă sau negativă. În urma acestei prime evaluări, persoana etichetează interacţiunea ca fiind una care reprezintă un potenţial pericol, un atac la integritatea propriei persoane sau o interacţiune pozitivă care nu periclitează starea de bine şi echilibrul.[8]

Trecând apoi mai departe, imediat după această evaluare primară, urmează evaluarea secundară în urma căreia individul va decide care sunt abilităţile necesare pentru a face faţă evenimentului cu care se confruntă.

În urma utilizării strategiilor de coping intervin şi procesările informaţionale de tip reevaluare care, în final, vor conduce la experimentarea de emoţii care pot fi pozitive sau negative, funcţionale sau disfuncţionale, în funcţie de mecanisme de coping utilizate.

---

[6] Katharine GREENAWAY et alii, „Measures of coping for psychological well-being”, în: *Measures of personality and social psychological constructs* (2015), p. 322.
[7] Daniel DAVID, *Tratat de psihoterapii cognitive și comportamentale*, II, POLIROM, Iași, 2006, p. 65.
[8] R. LAZARUS, S. FOLKMAN, *Stress, Appraisal, and Coping*.

În lucrarea *Psihologie clinică şi psihoterapie. Fundamente*, Daniel David prezintă cele mai importante strategii de coping utilizate de către indivizi conform Smith et alii. (1993)[9]: „responsabilizarea celorlalţi sau a propriei persoane, aşteptările pozitive sau negative faţă de viitor, potenţialul de coping focalizat pe problemă şi potenţialul de coping focalizat pe emoţie".

Mai jos, pentru a avea o perspectivă mai clară asupra lucrurilor, vom reda o reprezentare grafică a celor două tipuri de coping: copingul focalizat pe emoţie şi copingul focalizat pe problemă[10] [11]. Diferenţa dintre acestea două apare la nivelul evaluării unde individul va evalua fie abilităţile sale de a realiza anumite comportamente care să îl ajute să facă faţă evenimentului cu care se confruntă (copingul centrat pe problemă), fie abilităţile sale de a se adapta din punct de vedere psihologic la situaţia dată[12].

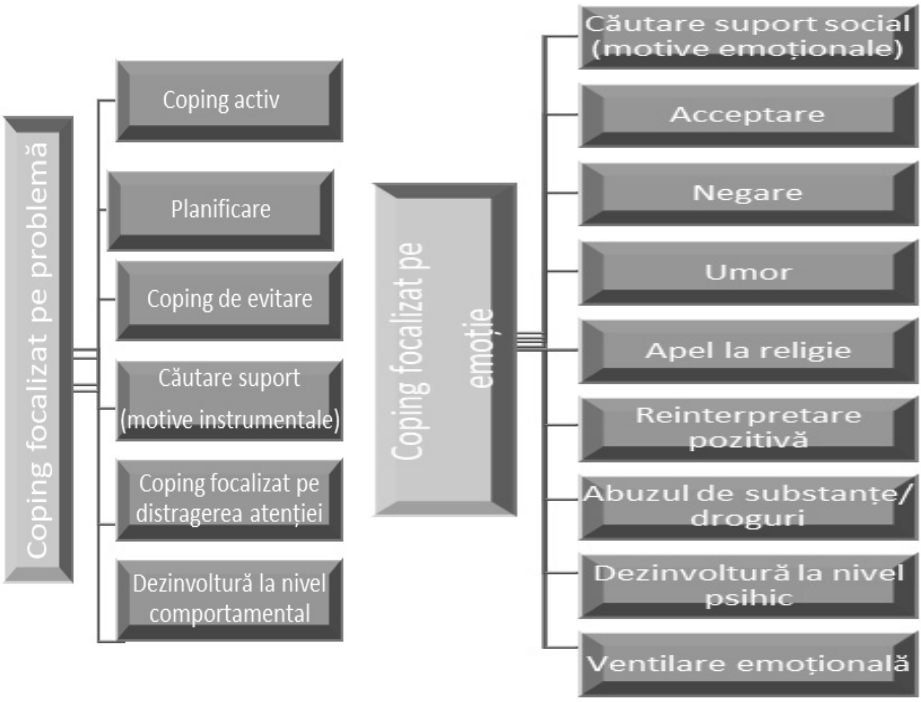

Figura 2 *Copingul focalizat pe problemă şi copingul focalizat pe emoţie*.
Adaptat şi tradus după Lazarus et al. (1986); Carver et al. (1989)

[9] Smith CRAIG, Richard LAZARUS, „Appraisal components, core relational themes, and the emotions", în: *Cognition & emotion*, 7, 3–4 (1993), pp. 233–269.
[10] Folkman Susan, Richard S. Lazarus, „Stress processes and depressive symptomatology", în: *Journal of abnormal psychology*, 95(2) (1986), p. 107.
[11] Charles CARVER et alii, „Assessing coping strategies: a theoretically based approach", în: *Journal of personality and social psychology*, 56, 2 (1989), p. 267.
[12] Daniel DAVID, *Psihologie clinică şi psihoterapie. Fundamente*, POLIROM, Iaşi, 2006, pp. 65–66.

I.2 Copingul religios – Aspecte generale

După ce în subcapitolul anterior am adus în discuţie câteva informaţii generale în ceea ce priveşte copingul, în cele ce urmează vom detalia câteva aspecte cu privire la ceea ce înseamnă copingul religios. Deşi la o primă vedere totul pare extrem de simplu, acest concept implică şi câteva aspecte mai complexe. Poate una dintre cele mai frecvente întrebări care pot lua naştere în acest moment ar fi de ce copingul religios nu este un concept mai bine încetăţenit în literatura de specialitate. După cum bine ştim, în societatea contemporană, religia reprezintă şi astăzi un subiect tabu. Când vorbim despre religie şi ştiinţă, din nefericire, ne confruntăm cu perpetuarea unei idei bine înrădăcinate în trecutul nostru ca popor şi nu numai: religia şi ştiinţa nu au absolut nimic în comun. Cu toate acestea, în ultimele decenii, s-au depus eforturi considerabile pentru identificarea unor punţi de legătură pentru facilitarea unei bune comunicări între aceste două discipline – cu precizarea că fiecare îşi are în viaţa individului un loc bine stabilit, un loc care nu poate fi nicidecum substituit. S-au organizat în tot acest timp diverse simpozioane, întâlniri naţionale şi internaţionale, s-au redactat lucrări de specialitate care să ateste că există o legătură mai mult decât benefică între teologie şi ştiinţă care merită să fie valorificată.

Revenind însă la copingul religios, vom încerca în continuare să definim conceptul de religie. În lucrarea *Religia Iubirii*, Părintele Ilarion Felea afirmă că religia reprezintă o „comuniunea filială de iubire sfântă dintre Dumnezeu şi om, trăită înlăuntrul inimii şi manifestată în afară prin credinţă, cult, virtuţi şi fapte bune”[13]. Această definiţie este una relativ cuprinzătoare care face referire atât la raportarea personală a individului la Divinitate, cât şi la raportarea faţă de aproapele prin trăirea exterioară a experienţei religioase. De aici putem deduce că termenul de coping religios poate fi relaţionat cu credinţa, cultul, faptele bune săvârşite în virtutea unei legături filiale cu Iisus Hristos, dar mai presus de toate este relaţionat cu Divinitatea. Deşi ţara noastră este una majoritar ortodoxă, apelarea la copingul religios nu este doar la noi cea mai eficientă strategie în momentul confruntării cu evenimente traumatice. În multe alte ţări în care religia are o însemnătate aparte, copingul religios este o strategie extrem de utilizată, cu efecte benefice asupra stării de sănătate fizică şi mentală, dar şi asupra revenirii post-traumatice[14].

Dacă ar fi să operaţionalizăm conceptul de coping religios, acesta s-ar traduce prin comportamente de tip: rugăciune, aderarea la o comunitate

[13] Ilarion FELEA, *Religia iubirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, pp. 12–13.
[14] Moazzam ALI et alii, „Assessment of prevalence and determinants of posttraumatic stress disorder in survivors of earthquake in Pakistan using Davidson Trauma Scale”, în: *Journal of affective disorders*, 136, 3 (2012), pp. 238–243.

religioasă, participarea la slujbe, lecturarea de fragmente religioase sau audierea de conferințe/cuvinte duhovnicești ș.a. – toate acestea survenind în momentul confruntării cu un eveniment de viaţă negativ.

Mai multe studii de specialitate au evidenţiat un aspect extraordinar şi anume acela că existenţa unei persoane religioase în familie poate influenţa comportamentul religios individual aceasta fiind, de asemenea, un predictor important pentru religiozitatea personală a fiecăruia. În acest sens, concluziile unui studiu realizat pe triada copii-părinţi-bunici, au arătat că inclusiv în cadrul noilor generaţii (după anul 2000), religiozitatea bunicilor poate influenţa comportamentul nepoţilor[15].

Importanţa acestei învăţături ce ţine de raportarea la Divinitate şi comportamentul religios în genere, deprinsă încă din copilărie, ne-o prezintă şi Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasă în cadrul documentarului „7 cuvinte": „Eu cred că dacă pun în balanţă tot ce-am învăţat în Teologie şi ce-am învăţat de la mama, cred că de la mama am învăţat mai multă teologie"[16].

I.3 Utilizarea copingului religios și consecințe la nivel cognitiv, emoțional și comportamental

Faptul că utilizarea religiei ca alternativă de coping a avut efecte benefice asupra individului a produs un ecou fantastic în lumea ştiinţei. Astfel putem afirma că, în urmă cu vreo trei decenii, a avut loc o revoluţie în domeniul psihologiei, o nouă ramură care avea în vedere componenta religiozităţii extinzându-se tot mai mult, devenind unul dintre punctele principale de interes.

Un lucru însă extrem de relevant, dar adesea trecut cu vederea, este acela că încă din cele mai vechi timpuri apelul la credinţă reprezenta punctul central şi sprijinul tuturor persoanelor. După cum putem observa şi în Evanghelia după Luca, Mântuitorul spune: „Nu te teme; crede numai şi se va izbăvi!" (Lc 8, 50). Credinţa reprezenta deci motorul care punea în funcţiune omul încercat de multe, era liantul spre o realitate echilibrată.

În cadrul unei lucrări recente care se focaliza asupra deţinuţilor politic din timpul regimului comunist din România am evidenţiat mai multe aspecte relevante ce ţin de copingul religios şi efectele sale benefice asupra indivizilor care experimentau diverse situaţii de viaţă negative. În cele ce urmează voi enumera doar câteva dintre implicaţiile şi consecinţele utilizării copingului religios la nivel cognitiv, comportamental şi emoţional pe care le-am identificat în timpul redactării lucrării respective[17].

---

[15] Vern Bengston et alii, „A longitudinal study of the intergenerational transmission of religion", în: *International Sociology*, 24, 3 (2009), pp. 325–345.

[16] *7 cuvinte*, Abis Studio, 2015.

[17] Anca-Maria, Bica, „Detenția politică în românia comunistă. Strategii adaptative: copingul religios", Lucrare de licență

Unele dintre cele mai surprinzătoare rezultate din literatura de specialitate au arătat că apelul la religiozitate (coping religios pozitiv) corelează negativ cu tulburările de tip anxios[18], dezvoltarea simptomatologiei depresive, persistența tulburării depresive majore, dar și cu recurența gândurilor suicidale[19] [20]. Mai mult, în cazul pacienților diagnosticați cu cancer, apelul la religie a reprezentat pentru ei o sursă reală de sprijin care a contribuit imens și în procesul de vindecare[21].

Efectele benefice ale utilizării copingului religios pozitiv s-au putut observa și în cazul pacienților care necesitau hemodializă. Aprofundând apoi literatura de specialitate am putut observa că implicarea în activități religioase – inclusiv participarea la diverse întâlniri sau evenimente – au redus semnificativ cogniţiile şi comportamentele suicidare[22], dar au și determinat o creștere a nivelului stării de bine[23] [24] [25].

II. Evenimentele traumatice

II.1 Trauma – Aspecte generale

Conceptul de traumă a fost și este unul dintre cele mai provocatoare din literatura de specialitate întrucât au existat în timp diverse încercări de a-l defini, însă de foarte multe ori sensul acestuia ajungea să fie denaturat. Pornind de la criteriile folosite și de către manualul de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mentale (DSM -5), Monica Petcana, psiholog clinician în cadrul Centrului de Sănătate Mentală din Timișoara, afirmă într-un articol pentru Asociația Română pentru Studiu și Intervenție în Traumă că putem vorbi despre condiții favorizante pentru dezvoltarea unei traume în momentul în care un eveniment exterior major ne amenință

[18] Gerrit GLAS, Zwolse POORT, „Anxiety, anxiety disorders, religion and spirituality.", în: *Southern medical journal*, 100, 6 (2007), pp. 621–625.
[19] Myleme HARRISON et alii, „The epidemiology of religious coping: A review of recent literature.", în: *International review of psychiatry*, 13, 2 (2001), pp. 86–93.
[20] David R. WILLIAMS, Michelle J. STERNTHAL, „Spirituality, religion and health: evidence and research directions", în: *The Medical Journal of Australia*, 186(10) (2007), pp. 47–50.
[21] M. HARRISON et alii, „The epidemiology of religious coping: A review of recent literature."
[22] Robert Joseph TAYLOR et alii, „Religious involvement and suicidal behavior among African Americans and Black Caribbeans", în: *The Journal of nervous and mental disease*, 199(7), pp. 478–486.
[23] Linda CHATTERS et alii, „Spirituality and Subjective Religiosity Among African Americans, Caribbean Blacks, and Non-Hispanic Whites", în: *Journal for the scientific study of religion*, 47, 4 (2008), pp. 725–737.
[24] Christopher ELLISON, Kevin FLANNELLY, „Religious involvement and risk of major depression in a prospective nationwide study of African American adults", în: *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 197, 8 (2009), pp. 568–573.
[25] Robert Joseph TAYLOR et alii, „African American religious participation", în: *Review of Religious Research*, 56, 4 (2014), pp. 513–538.

și ne face să ne simțim copleșiți. Adesea, cele mai comune astfel de situații sunt dezastrele naturale, moartea persoanelor apropiate sau pierderea acestora, accidentele, intervențile medicale invazive, abuzurile, neglijarea etc.[26]. Aceeași autoare ne atrage atenția – pornind de la precizările lui Peter A. Levine în lucrarea *Healing Trauma*[27] – asupra faptului că deși toate evenimentele pe care le considerăm a fi traumatice produc individului și stări de distres, nu toate evenimente stresante sunt, în fapt, și traumatice. De aici putem deduce și importanța perspectivei subiective în definirea evenimentului traumatic: nu toate persoanele supuse aceleeași traume dezvoltă stres posttraumatic.

Când vorbim despre evenimentul traumatic, ne raportăm la acesta ca la un eveniment singular, izolat, repetitiv, divers sau chiar cu caracter cronic. Individul se poate confrunta cu evenimentele traumatice în diferite stadii ale vieții: în copilărie, când dezvoltarea fizică, cerebrală, cognitivă, socio-emoțională este în plin proces sau în diverse alte momente pe parcursul vieții. Ce este însă important de reținut este faptul că, cu cât au loc mai devreme în procesul de devenire a individului, traumele pot avea efecte devastatoare asupra persoanei – în literatura de specialitate chiar se realizează o diferențiere între „traume de dezvoltare" și „traume complexe"[28].

Astfel, după cum ne sunt prezentate și în alte lucrări științifice, în funcție de tipul de eveniment traumatic și de efectele pe care le are asupra psihicului uman, se conturează două tipuri de traumă: de tip I și de tip II. Trauma de tip I înglobează toate acele efecte produse de către evenimente singulare sau izolate precum hazardele naturale, violul, moartea unei persoane dragi, în vreme ce trauma de tip II desemnează toate acele evenimente repetate, cu caracter cronic, care se întind pe o perioadă lungă de timp. De cele mai multe ori, aceste tipuri de traumă înglobează evenimente care își au debutul în copilărie precum: abuzul, neglijarea, captivitatea, etc. Herman (1992) denumește toate aceste traume relaționate cu vârsta copilăriei „traume complexe" întrucât au capacitatea de a lăsa amprente adânci asupra traseului de dezvoltare a individului care trece prin acest eveniment negativ traumatizant[29].

---

[26] Monica Petca, „Ce este trauma?", *Asociația Română pentru Studiu și Intervenție în Traumă*, <http://www.trauma-dissociation.ro/index.php/acasa/2-uncategorised/3-ce-este-trauma>.

[27] Peter Levine, *Healing Traum: A Pioneering Program for Restoring the Wisdom of Your Body*, ReadHowYouWant. com, 2010, pp. 7–8, <https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=_HtD4sqgj0IC&oi=fnd&pg=PR1&dq=Healing+Trauma+Peter+A.+Levine+&ots=p4nmEIOAF5&sig=_Mj8dJ4iX-xWaG6FdWIyL2VQqIY&redir_esc=y#v=onepage&q=Healing%20Trauma%20Peter%20A.%20Levine&f=false>.

[28] M. Petca, „Ce este trauma?"

[29] Joyanna Silberg, *The child survivor: Healing developmental trauma and dissociation*, Routledge, 2013.

II.2 Tipuri de traumă

După cum am afirmat şi anterior, ceea ce pentru un individ poate fi traumatic, nu înseamnă neapărat că este traumatic şi pentru celălalt. Astfel, încercarea de a realiza o taxonomie a evenimentelor traumatice poate fi destul de dificilă întrucât presupune identificarea mecanismelor care se află în spatele traumei, dinamica acestui eveniment negativ, dar şi diferitele arii de funcţionare care pot fi afectate[30].

Dacă ar fi să aruncăm o privire asupra criteriilor prezentate în DSM pentru Tulburarea de Stres Posttraumatic (PTSD) putem observa că evenimentele considerate drept traumatice sunt limitate la sfera evenimentelor care pot însemna moartea, ameninţarea cu moartea, vătămare gravă sau o ameninţare la adresa integrităţii fizice a propriei persoane sau a celorlalţi[31]. Cu toate acestea, ştim că evenimentele care au impact negativ asupra fiinţei umane sunt mult mai diverse, iar răspunsul fiecărui individ în parte este mult mai complex decât dezvoltarea PTSD. Ştim, conform literaturii de specialitate, că evenimentele traumatice reprezintă cei mai severi stresori întrucât nivelul de expectanţă, predictibilitate şi controlabilitate în aceste cazuri este extrem de scăzut.

O clasificare cât mai cuprinzătoare a tipurilor de traumă existente poate fi extrem de utilă pentru psihologii clinicieni, psihoterapeuţi, consilierii pastorali, dar şi pentru orice persoană care a experimentat o situaţie traumatică sau care are cunoştinţe de alte astfel de cazuri. Am afirmat acestea întrucât terapeuţii, respectiv medicii dacă va fi cazul, vor putea avea în vedere care sunt posibilele efecte asupra diferitelor arii de funcţionare în diverse stadii de dezvoltare. Pornind de la sutele de cazuri întâlnite în practica de zi cu zi, respectiv de la analizele precedente realizate pe tematica aceasta a traumelor, Kira[32] realizează două clasificări complementare ale evenimentelor traumatice: în funcţie de experienţa subiectivă, respectiv caracteristicile obiective ale acestor evenimente.

Astfel, când vorbim despre experienţa subiectivă, în cadrul unei clasificări care are în vedere impactul asupra diferitelor arii de funcţionare ale individului identificăm:

a) traume ce ţin de ataşament: acestea fac referire la legăturile afective dintre adulţi, respectiv adulţi şi copii; de cele mai multe ori, acestea au un impact negativ asupra sentimentului de siguranţă, de confort şi de încredere mai ales când vorbim despre copiii mici care au nevoie indispen-

[30] Ibrahim Aref KIRA, „Taxonomy of Trauma and Trauma Assessment", în: *Traumatology*, VII, 2 (2001), pp. 73–86.
[31] AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *Manual de Diagnostic si Clasificare Statistica a Tulburarilor Mintale*, 5, Medicala CALLISTO, Bucureşti, 2016.
[32] I. KIRA, *Taxonomy of Trauma and Trauma...*, p. 3.

sabilă de o figură de ataşament, în special în primii ani de viaţă. Exemple de astfel de traume pot fi: abandonul, moartea părinţilor, răpirea, divorţul, pierderea unei rude apropiate sau a unei persoane cu o importanţă semnificativă. Acestea cel mai adesea se concretizează în predispoziţii spre un stil de ataşament evitant, anxios sau dezorganizat, dar şi în predispoziţii spre diferite tulburări de personalitate la vârsta adultă

b) Traume legate de autonomie, identitate: formarea unei identităţi, a unor deprinderi ce ţin de autonomie, respectiv dezvoltarea autoeficacităţii sunt câteva dintre cele mai importante repere care vor avea în adolescenţă sau în perioada de adult tânăr impact foarte mare asupra individului. Când ne referim la efectele acestui tip de traumă putem identifica: sentimente de incompetenţă, inadecvare, alienare, pierderea autocontrolului ș.a. Exemple de astfel de traume pot fi abuzul fizic şi sexual, violenţă domestică, sclavie, prizonieri de război, tortură, genocid.

c) Traume legate de interdependenţă sau deconectare de la viaţa socială: după cum bine ştim, omul este o fiinţă socială care reușește să se menţină pe linia de plutire tocmai daorită implicării sale în diverse relaţii sociale care îi conferă realmente un sentiment de apartenenţă, de înglobare într-o comunitate, respectiv un sens al vieţii. Evenimente care pot afecta aceste legături sunt schimbarea continuă a domiciliului, a şcolii, părăsirea forţată a domiciliului datorată unor condiţii de mediu extreme.

d) Traume referitoare la realizare, autoactualizare: urmărirea obiectivelor personale are un rol extrem de important în viaţa individului funcţionând ca o motivaţie perpetuă. Eșecul în îndeplinirea unui obiectiv sau a unui scop relevant poate avea efecte negative asupra progresului personal, dar şi a supraviețuirii. Astfel de traume sunt pierderea unei cantităţi substanţiale de bani, stare de sănătate deficitară, lipsa unui loc de muncă.

e) Traume ce ţin de supraviețuire: supraviețuirea este un eveniment care influenţează în mod direct sau indirect viaţa proprie sau viaţa celorlalte persoane. Spre exemplu, în această categorie s-ar încadra: participarea la un război, participarea la sinuciderea cuiva, accident de maşină, crime violente, dezastre naturale sau cauzate de către om.

Când avem în vedere caracteristicile obiective, indirecte, putem identifica două subcategorii şi anume traumele fictive şi traumele reale, actuale. Conform literaturii de specialitate, stimulii traumatogeni pot fi de factură internă (o boală în stadiu terminal, amputarea unui anumit organ, etc) sau externă. Cei de factură externă pot fi determinaţi de natură (hazarde naturale) sau cauzaţi de către societate. Trauma cauzată de către om poate fi un eveniment singular (tipul I) sau complex care, la rândul lui, poate fi un eveniment repetitiv (tipul II) sau secvenţial cu efecte cumulative (tipul III).

II.3 Efectele cauzate de traumă

Efectele traumelor asupra individului sunt nenumărate şi afectează, din nefericire, diverse arii de funcţionare precum: ariile ce ţin de dezvoltarea cognitivă, socială, emoţională, fizică, etc. Acesta este un aspect binecunoscut, dar un semnal de alarmă apare în momentul în care copiii, începând de la vârste mici, şi adolescenţii sunt supuşi la astfel de evenimente.

Literatura de specialitate identifică în nenumărate studii efectele negative (pe termen lung, mediu sau scurt) ale traumelor asupra parcursului de dezvoltare al adolescenţilor. Spre exemplu, în cadrul unor studii realizate relativ recent, s-a arătat că tipuri variate de experienţe traumatice alterează structura, funcţionarea şi conectivitate dintre amigdală, cortexul prefrontal, hipocamp şi corpusul striat[33] (toate acestea fiind cunoscute de către cercetători drept sistem limbic). Aceste modificări sunt corelate cu reactivitate crescută la frică[34], un bias atenţional când vorbim despre adversitate[35] [36], dificultăţi în materie de autoreglare emoţională[37], acestea toate concretizându-se ulterior într-un risc crescut de comportamente de internalizare, respectiv externalizare. Prin comportamentele de externalizare ne referim la agresiune, delicvenţă, impulsivitate şi hiperactivitate, dezinhibare comportamentală şi nu numai, abuzul de substanţe, gânduri intruzive, tulburare de opoziţionism, dificultăţi de concentrare, în vreme ce comportamentele de tip internalizare definesc comportamente precum: anxietate, anhedonie, ideaţie depresivă, comportamente şi sentimente evitante, abilităţi psihomotorii reduse, nereuşite pe plan social ş.a.

O altă idee care circulă în literatura de specialitate afirmă că indivizii crescuţi în medii sociale unde supravieţuirea este incertă, iar ameninţările cu privire la bunăstarea, respectiv integritatea lor fizică şi nu numai sunt frecvente, devin de cele mai multe ori „victime" ale unui proces de maturare cerebrală accentuată – în special în regiuni precum amigdala, respectiv cortexul prefrontal[38] [39].

---

[33] Daniela LARICCHIUTA et alii, „The body keeps the score: the neurobiological profile of traumatized adolescents", în: *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, CXLV (2023).

[34] ABIGAIL POWERS et alii, „PTSD, emotion dysregulation, and dissociative symptoms in a highly traumatized sample", în: *Journal of psychiatric research*, LXI (2015), pp. 174–179.

[35] A. POWERS, *PTSD, emotion dysregulation...*, pp. 174–179

[36] Sonya TROLLER-RENFREE et alii, „The effects of early foster care intervention on attention biases in previously institutionalized children in Romania", în: *Developmental science*, XVIII, 5 (2015), pp. 713–722.

[37] Nim TOTTENHAM, Margaret SHERIDAN, „A review of adversity, the amygdala and the hippocampus: a consideration of developmental timing", în: *Frontiers in human neuroscience*, III (2010).

[38] Bridget CALLAGHAN, Nim TOTTENHAM, „The Stress Acceleration Hypothesis: effects of early-life adversity on emotion circuits and behavior", în: *Current opinion in behavioral sciences*, VII (2016), pp. 76–81.

[39] Jay BELSKY, „Early-life adversity accelerates child and adolescent development", în: *Current Directions in Psychological Science*, XXVIII, 3 (2019), pp. 241–246.

Pentru a susţine cele afirmate anterior, studiile de neuroimagistică cerebrală arată că adolescenţii care au fost neglijaţi încă de timpuriu prezintă o rată scăzută a creşterii amigdalei. De asemenea, comportamentele materne cu un caracter agresiv au fost asociate cu o grosime corticală redusă, în special în regiunea frontală superioară, dar şi în regiunea parietală laterală[40].

Pe lângă aceste efecte surprinse la vârsta copilăriei, respectiv a adolescenţei, după cum am afirmat şi în subcapitolele anterioare, experimentarea de traume pe parcursul vieţii îl fac pe individ mult mai sensibil, dar şi îl predispun diferitelor tulburări emoţionale şi nu numai.

Astfel, ar fi deosebit de important să avem în vedere faptul că efectele experienţelor traumatice pot fi devastatoare pentru fiinţa umană – acestea fiind mici semnale de alarmă legate de nevoia reală de a interveni în momentul în care se cere.

III. Perspective teologice

III.1 O perspectivă teologică asupra fenomenului de coping, respectiv traumă

Sfântul Cuvios Sofronie de la Essex spunea că „felul în care ne reprezentăm mental Întâia Fiinţă, pe Dumnezeu cel Fără de Început, se răsfrânge în toate manifestările vieţii noastre”[41]. Aprofundând cele precizate anterior, Părintele Diacon Sorin Mihalache revine şi oferă o explicaţie afirmând că valorile morale, relaţiile interpersonale, raportarea la lume, dar şi întregul conţinut al vieţii noastre depinde de modul în care ni-L reprezentăm şi Îl înţelegem pe Dumnezeu[42].

Un lucru deosebit de important pe care l-am pus în lumină şi în subcapitolele anterioare, dar pe care îl evidenţiază şi părintele Sorin Mihalache este efectul benefic al practicării vieţii spirituale – spre exemplu rugăciunea rostită în mod constant. Autorul pomeneşte în cartea sa *Eşti ceea ce trăieşti* despre efectele benefice asupra persoanelor hipertensive, depresive, anxioase şi chiar asupra persoanelor infertile. Mai mult, o cercetare defăşurată în California – una dintre cele mai longevive, aproximativ 28 de ani – pe care părintele o aduce în discuţie face referire la faptul că dacă persoanele sunt religioase, rata consumului de alcool, tutun sau angajarea în comportamente de risc scade considerabil, fapt care determină automat şi scăderea incidenţei numărului de cazuri de ciroză, dar şi a emfizemului

[40] Laura Kann et alii, „Youth risk behavior surveillance—United State”, în: *Morbidity and Mortality Weekly Report: Surveillance Summaries*, LXV, 6 (2016), pp. 1–174.
[41] Arhim. Sofronie, *Naşterea întru Împărăţia cea Neclătită*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 19.
[42] Diac. Sorin Mihalache, *Eşti ceea ce trăieşti. Câteva date din neuroştiinţe şi experienţele duhovniceşti ale Filocaliei*, Trinitas, Bucureşti, 2017, pp. 80–81.

sau a cancerului pulmonar. Tot apartenenţa la un grup religios, respectiv un nivel crescut de religiozitate sau o viaţă spirituală reprezintă un „buffer" când vorbim despre sinucideri, crime, divorţuri sau alte infracţiuni[43]. Prin punerea în lumină a rezultatelor acestor cercetări se urmăreşte abordarea integrativă a actului medical şi a psihoterapiei cu practica vieţii spirituale, astfel încât efectele să fie maximizate, toate în vederea dobândirii unei stări de bine psihice, fizice şi emoţionale cât mai bune[44].

III.2 O perspectivă teologică asupra mecanismelor defensive

Individul apelează adesea la mecanismele defensive pentru a evita o situaţie negativă, o situaţie care ar avea efecte devastatoare asupra vieţii lor. Dar ce sunt, de fapt, aceste mecanisme defensive? Sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă că „Numai cine a cunoscut slăbiciunea firii omeneşti a făcut experienţa puterii omeneşti."[45]. În această idee, putem spune asemenea Părintelui Episcop Hierotheos, că pentru a ne vindeca sau pentru a trece peste un anumit eveniment negativ trebuie, întâi de toate, să fim conştienţi că suntem bolnavi, să fim conştienţi că experimentăm ceva neplăcut, negativ, care ne poate afecta integritatea fizică, psihică sau emoţională[46].

„Doctore, vindecă-te pe tine însuţi!" spunea Mântuitorul într-una din cuvântările Sale (Luca 4,23)[47]. La ce oare se referă acest îndemn? Tot Episcopul Ierotheos afirmă că e deosebit de important ca părintele duhovnicesc să fie teolog, iar teologul părinte duhovnicesc, dar un părinte duhovnicesc în faţa căruia să mergem cu toată încredinţarea că fiecare cuvânt spus în Taina Sfintei Spovedanii e de la Domnul, că ascultarea faţă de duhovnic e necesară în momentul în care ne dorim vindecarea[48]. Astfel, părintele duhovnicesc poate fi, pentru persoanele religioase, asemenea unui psihoterapeut, bineînţeles fără să îl înlocuiască pe acesta.

Sfântul Talasie Libianul afirma în Filocalia vol. 4 că „Mintea care s-a tămăduit pe sine însăşişi tămăduieşte şi pe alţii cu cele ce s-a vindecat pe sine"[49]. Pornind de la acest citat, putem observa că accentul cade asupra minţii, asupra felului în care noi interpretăm şi ne raportăm la realitatea de toate zilele.

---

[43] Diac. S. MIHALACHE, *Eşti ceea ce...,* p. 100
[44] Diac. S. MIHALACHE, *Eşti ceea ce...,* p. 101
[45] Sfântul Maxim MĂRTURISITORUL, „A doua sută a capetelor despre dragoste", în: *Filocalia*, vol. II, Apologeticum, 2005, p. 88.
[46] †Mitropolit Hierotheos VLACHOS, *Psihoterapie Ortodoxă - Ştiinţa Sfinţilor Părinţi* -, Editura Învierea, Timişoara, 1998, p. 52.
[47] *Biblia sau Sfânta Scriptură*.
[48] † Mitropolit Hierotheos VLACHOS, *Psihoterapie Ortodoxă - Ştiinţa Sfinţilor Părinţi* -, p. 54.
[49] Sfântul Talasie LIBIANUL, „Suta a patra. Al cărei acrostih este acesta: Cu toate acestea, roagă-te stăruitor către Domnul Dumnezel nostru, să ne izbăvească pe noi şi din relele adevărate, şi din cele neadevărate, dar socotite adevărate", în: *Filocalia*, vol. IV, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2010, p. 45.

Teologia ne pune la dispoziție mai multe alternative utile pentru revenirea în urma traumelor. Dintre acestea amintim privegherea, rugăciunea, studiul, înfrânarea, aderarea la comunități religioase sau participarea la slujbele, respectiv părtășia la Sfintele Taine ale Bisericii. Mergând mai departe, Cuviosul Nichita Stithatul, ne spune că întrucât fiecare dintre noi este înzestrat cu 5 simțuri, străduința omului (asceza) ar trebui să se focuseze pe aceleași direcții, îmbinând văzul cu privegherea, auzul cu studiul, mirosul cu rugăciunea, gustul cu înfrânarea, pipăitul cu isihia. În final, Cuviosul afirmă că cel care va reuși să facă toate acestea își „curățește repede mintea sufletului său și subțiind-o prin acestea, o face nepătimitoare și străvăzătoare”[50]. Vom analiza, în continuare, unele dintre cele mai relevante mecanisme defensive precizate mai sus.

Rugăciunea este una dintre cele mai eficiente metode de vindecare în urma sau în timpul experimentării evenimentelor traumatice. Alexander, Rainforth & Gelderloos[51] au arătat că exersarea zilnică a rugăciunii sau lecturarea de texte cu caracter religios cresc capacitatea individului de tolerare a durerii pe perioade de timp îndelungate. În privința acestui fapt avem și câteva mărturii ale unor foști deținuți politici care susțin că rugăciunea repetată a avut un impact deosebit în fenomenul de percepere al durerii: „Mi-am împreunat palmele și am zis Tatăl nostru, nu o dată, ci de repetate ori. Nu am știut că mă bat”[52].

Privegherea este un alt mecanism defensiv extrem de important. Aceasta ne ajută să ne tămăduim de patimi și să ne despătimim. Cel care stăruie, luptă și sporește în lucrarea acestei virtuți va putea să dobândească o altă capacitatea de a înțelege și de a explica lucrurile.

Ultimul mecanism, dar poate cel mai desăvârșit dintre toate este Sfânta Euharistie sau împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului nostru Iisus Hristos care ne este absolut necesară fiecăruia dintre noi: „Dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi” (Ioan, 6,53). Pregătirea pentru Sfânta Euharistie necesită în sine o pregătire și o purificare adecvată asemenea unei psihoterapii duhovnicești care presupune până și asceză astfel încât Trupul și Sângele Mântuitorului să nu fie spre „judecată și osândă”[53].

---

[50] Cuviosul Nichita Stithatul, „Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință; Vederea Raiului”, în: *Filocalia*, vol. VI, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977, p. 223.

[51] Charles Alexander et alii, „Transcendental meditation, self-actualization, and psychological health: A conceptual overview and statistical metaanalysis”, în: *Journal of Social Behavior and Personality*, VI, 5 (1991), p. 189.

[52] Romeo Petrasciuc, *Părintele Crăciun Opre - Mărturisitorul cu nume de Sărbătoare*, Editura Agnos, Sibiu, 2014, p. 81.

[53] † Mitropolit Hierotheos Vlachos, *Psihoterapie Ortodoxă - Știința Sfinților Părinți* -, pp. 65–66.

III.3 Ce ne spune teologia despre revenirea în urma traumelor?

„Slavă Ţie, Dumnezeul meu, pentru necazul pe care l-ai trimis asupra mea; cele vrednice de faptele mele primesc: pomeneşte-mă întru Împărăţia Ta!"

Faptul că psihologia a luat naştere ca ştiinţă abia în anul 1879 la Leipzig, odată cu înfiinţarea primului laborator de psihologie experimentală, ne ridică cel mai probabil multe semne de întrebare: Ce s-a petrecut până atunci? Oamenii nu se confruntau şi în acele vremuri cu diverse probleme de natură psihologică? Nu experimentau aceleaşi traume ca noi? Cum se rezolvau aceste probleme dacă nu exista psihologia?

Răspunsul este însă foarte simplu. Încă de la Facerea lumii, credinţa şi raportarea la Dumnezeu îl ajuta pe om să facă faţă tuturor evenimentelor cu care se confrunta – fiecare întâmplare era trecută prin filtrul raportării la Dumnezeu şi trăită în consecinţă. Astfel, religia avea toate răspunsurile: pentru orice tip de boală, pentru orice necaz. Iar răspunsul nu era altul decât Dumnezeu. Harul lui Dumnezeu lucrează în chip nemijlocit, iar Acesta poate să îl vindece într-o clipă până şi pe cel mai bolnav şi neputincios om. În acest sens, Sfântul Nicodim Aghioritul afirmă că:

„Dacă eşti bolnav ori sărac, rabdă. Nimic nu cere Dumnezeu de la tine, afară de răbdare. Răbdând cu inimă bună, te vei afla neîncetat în făptuirea cea bună. Oricând va căuta spre tine Dumnezeu, va vedea că faci binele sau rămâi în bine dacă rabzi cu inimă bună, pe când la cel sănătos faptele bune sunt doar din când în când. Pentru ce, vrând să schimbi această stare de fapt, îţi doreşti să dai mai binele pe mai rău ?"[54].

Aşadar, putem afirma că cei bolnavi au totuşi şi o şansă enormă pe care ceilalţi, sănătoşi fiind, nu o au.

Într-un articol intitulat *Biserica, spital duhovnicesc* oferit pentru siteul Pemptousia, Înaltpreasfinţitul Ierotheos Vlachos, Mitropolit de Nafpaktos şi Sfântul Vlasie creionează câteva principii fundamentale ale psihoterapiei ortodoxe. Unul dintre cele mai relevante pentru tematica de faţă este însă următorul: Biserica Ortodoxă este un spital duhovnicesc, iar clericii lucrează asemenea unor medici duhovniceşti. Astfel, tot ceea ce ţine de Biserica Ortodoxă (de la alcătuirea slujbelor, rugăciuni, tipic şi celelalte) are un scop precis şi destinat în ultimă instanţă pentru a veni în ajutorul oamenilor.

„Toate rugăciunile Bisericii (pe care le găsim în sfintele slujbe), precum şi Sfintele Taine se referă la tămăduirea omului. Acelaşi lucru îl vedem şi în troparele care se cântă la sfintele slujbe. Este semnificativ în acest sens un tropar (icos) cuprins în slujba Canonului cel

[54] Sfântul Nicodim AGHIORITUL, „Depresia ca patima si ca boala – partea II", *Mihail Ortho Blog*, <https://orthomihail.wordpress.com/2011/05/24/depresia-ca-patima-si-ca-boala-partea-ii/>, 18 mai 2023.

> Mare alcătuit de Sfântul Andrei, Episcopul Cretei: «Cămara cea de vindecare a lui Hristos văzând-o deschisă, privind și sănătatea care izvorăște din aceasta lui Adam, a pătimit și s-a rănit diavolul, și ca în primejdie s-a tânguit și a strigat către prietenii săi: Ce voi face Fiului Mariei? Mă ucide Vitleemiteanul, Cel ce pretutindenea este și pe toate le plinește». În acest tropar se scrie că Hristos este doctor, dar și „cămară de vindecare" din care izvorăște sănătatea lui Adam. De acest „cabinet medical" este rănit diavolul și de aceea se tânguiește și se întreabă ce trebuie să facă cu Fiul Preasfintei. Sfântul Andrei înfățișează într-un chip minunat că lucrarea lui Hristos este tămăduitoare pentru Adam și, desigur, aceasta îi pricinuiește durere diavolului, ceea ce înseamnă că Hristos îl eliberează pe om din robia diavolului și-i vindecă rănile pe care i le-a provocat păcatul."[55].

În teologie, traumele sunt încadrate în sfera suferinţelor, iar astfel sub această etichetă putem identifica toate evenimentele traumatice despre care am discutat în subcapitolele anterioare. Acelaşi ierarh grec, ÎPS Ierotheos, descrie – pentru o mai bună înţelegere a perspectivei pe care teologia şi Biserica o au asupra suferinţelor – câteva principii ale vindecării pe care Hristos le săvârşeşte prin şi în Biserică asupra omului vătămat de păcate şi greutăţi. Acestea sunt:

1) *Privirea bolii drept o mişcare împotriva firii lucrurilor,* 2) *Necesitatea vindecării de iubirea de sine prin iubirea de Dumnezeu şi iubirea de oameni*, 3) *Tămăduirea părţii raţionale, a părţii poftitoare şi a părţii mânioase ale sufletului*, 4) *Existenţa unei relaţii duale între plăcere şi durere*, 5) *Legătura dintre minte (nous) cu patimile reproşabile şi cel ireproşabile*, 6) *Hristos văzut ca doctor duhovnicesc al omului*, *7) Tămăduirea omului prin Sfintele Taine şi prin* ***nevoinţă*** *de către Hristos*, 8) *Biserica este spaţiu al tămăduirii*, 9) *Sfinţii sunt tămăduiţi şi tămăduitori*, iar cel de-al zecelea principiu se focusează asupra *Vieţii veşnice în legătură cu terapia duhovnicească* (10)[56].

Astfel putem afirma ferm că există vindecare de pe urma traumelor şi dintr-o perspectivă teologică, important e însă ce facem pentru a apela la aceasta.

IV. Metodologie

Conform studiilor prezentate anterior, am putut observa că religia şi spiritualitatea au un rol deosebit de important în ceea ce priveşte creşterea

[55] † Mitropolit Hierotheos Vlachos, „Biserica, spital duhovnicesc", *Pemptousia. Sfântul Munte - Înţelepciune -Sfinţenie*, <https://www.pemptousia.ro/2013/06/biserica-spital-duhovnicesc/>, 18 mai 2023.

[56] † Mitropolit Hierotheos Vlachos, „Biserica, spital duhovnicesc".

posttraumatică – în literatura de specialitate cunoscută drept *posttraumatic growth*. În cele mai multe dintre cazuri, cercetările sunt realizate pe populaţii din ţări bine dezvoltate sau, paradoxal, pe populaţii mai puţin dezvoltate, însă foarte puţine s-au focusat pe populaţia ţării noastre sau, mai specific, pe populaţia creştin-ortodoxă din România.

Cercetarea de faţă are ca prinicipal obiectiv identificarea principalelor strategii de coping religios utilizate de către indivizii care s-au confruntat în decursul timpului cu evenimente traumatice, un obiectiv secundar fiind evidenţierea principalelor efecte pe care acestea le-au avut în plan fiziologic, psihologic şi emoţional. Pornind de la acest obiectiv, putem creiona şi întrebarea de cercetare a acestei lucrări: *Care au fost principalele strategii de coping religios la care indivizii au apelat când s-au confruntat cu evenimente traumatice de viaţă şi care au fost efectele utilizării acestora?*

Plecând de la această întrebare de cercetare generală am putut deriva şi altele mai specifice şi, de asemenea, am putut creiona câteva din ipotezele de cercetare: *A avut rugăciunea vreun rol în ceea ce priveşte revenirea de pe urma experimentării traumei? Tainele Bisericii, respectiv frecventarea slujbelor au fost strategii de coping religios la care au apelat indivizii când s-au confruntat cu evenimente traumatice? Au avut aceste mecanisme de coping religios efecte pozitive?*

Având ca punct de pornire întrebările de cercetare de mai sus, vom formula în continuare ipotezele acestei lucrări:

H1: utilizarea strategiilor de coping religios pozitiv a avut efecte benefice şi i-a ajutat pe indivizi să facă faţă mult mai uşor evenimentelor traumatice prin care au trecut

H2: rugăciunea şi meditaţia religioasă i-au ajutat pe indivizi să îşi revină de pe urma traumelor

H3: participarea la slujbele religioase, alipirea la o comunitate sau alte comportamente religioase au ajutat indivizii să îşi revină în urma traumelor

Pentru a putea investiga aceste aspecte detaliate mai sus am apelat la cercetarea de tip calitativ, mai precis la studiul de caz colectiv. Astfel, a fost construit un chestionar care a fost administrat online unor tineri şi adulţi creştin-ortodocşi. În funcţie de răspunsurile primite, se va realiza o analiză de conţinut pentru a putea creiona răspunsuri potrivite la întrebările de cercetare.

IV.1 Participanţi

Participanţii la studiu au fost în număr de 36, atât femei, cât şi bărbaţi. Media vârstei a fost de 27,8 ani, cu cel mai mic participant având 18 ani, iar cel mai mare 57.

Alte date demografice relevante ne prezintă faptul că 10 dintre cei 36 de participanți aveau ca mediu de reședință în timpul confruntării cu trauma mediul rural. Trei participanți provin din familii monoparentale, în vreme ce 10 dintre ei sunt singuri la părinți, nemaiavând frați sau surori.

Toți participanții au studii superioare sau sunt în curs de formare. Cincisprezece participanți au studii liceale finalizate, iar în prezent frecventează cursurile unei facultăți, zece dintre ei au absolvit nivelul licență, iar ceilați sunt absolvenți de masterat sau frecventează cursurile unei școli doctorale.

În ceea ce privește profesiile lor, aceștia sunt studenți, consilier juridic, psihopedagog, psiholog, inginer, programator, profesor pentru învățământul preșcolar, asistent medical generalist, consilier financiar, contabil, IT-ist, lucrător în domeniul bancar sau doctorand.

Toți participanții sunt creștin-ortodocși practicanți și s-au confruntat de-a lungul timpului cu cel puțin un eveniment traumatic, fie că acesta a fost un eveniment singular sau care s-a petrecut destul de frecvent.

Cele mai frecvente traume cu care aceștia s-au confruntat au fost moartea unei persoane apropiate, abuzul fizic, emoțional, sexual, neglijența, bullying, intervenții medicale invazive (probleme de sănătate), diagnosticarea cu o boală incurabilă, accidente sau despărțirea.

38,9% dintre participanți s-au confruntat cu evenimentul traumatic în ultimii trei ani, 19,4% dintre ei în ultimii 10-15 ani, 16,7% dintre ei s-au confruntat cu acest eveniment traumatic doar în copilărie, 11,1 % dintre ei s-au confruntat permanent și încă se confruntă cu evenimentul traumatic, iar 13,9% dintre ei s-au confruntat cu evenimentul traumatic în ultimul an.

IV.2 Instrumente de cercetare

Pentru a putea investiga aspectele mai sus numite s-a realizat un chestionar care a fost aplicat online din mai multe considerente pe care le voi detalia ulterior.

Acest chestionar conține o secțiune pentru culegere a datelor demografice (vârsta, ocupația, mediul de reședință în timpul confruntării cu trauma, nivelul de studii absolvite, structura familiei), o secțiune cu date generale referitoare la experiența lor traumatică (tipul de traumă cu care s-au confruntat, momentul în care s-a confruntat cu aceasta, frecvența experimentării evenimentului traumatic, cât de mult i-a afectat), dar și una descriptivă în care respondenții pot detalia concret cum au reușit să își revină în urma experimentării acestui eveniment, care au fost comportamentele și practicile religioase la care au apelat, cum au resimțit ajutorul de pe urma utilizării acestor strategii sau, la nevoie, alte precizări individuale.

Mai mult, la unele întrebări respondentul a fost solicitat să spună dacă ar fi văzut posibilă revenirea sa în urma experimentării evenimentului nega-

tiv fără apel la religie sau dacă aceste strategii de coping religios ar putea avea efecte pozitive și în cazul altor persoane care se confruntă cu aceeași problemă.

Întrebările utilizate au fost atât întrebări închise, cât și întrebări deschise – pentru a încuraja astfel fiecare individ să își prezinte povestea.

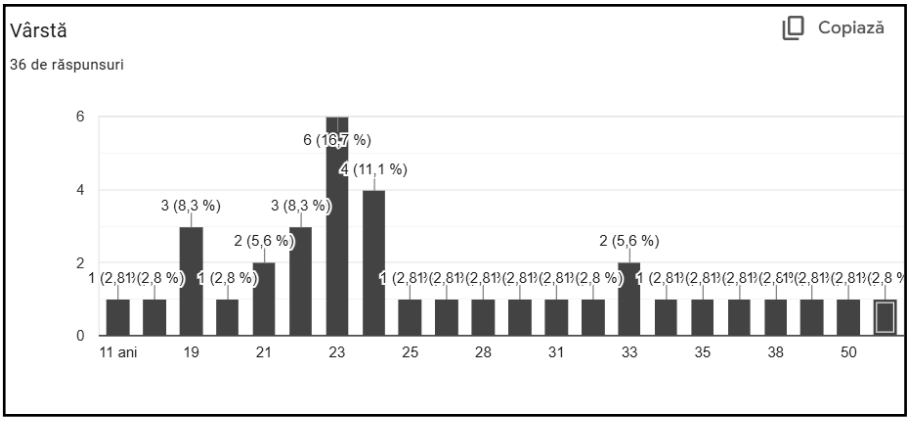
Având în vedere că vorbim despre traume, deci despre evenimente extrem de sensibile pentru mulți dintre noi, am ales să utilizez administrarea online a acestui chestionar. Consider că astfel am putut crea un climat sigur care să le permită respondenților destăinuirea unor detalii – poate pentru unii extrem de dureroase. Mai mult, faptul că nu va fi pus față în față cu un interlocutor îl va face pe individ să fie cât mai deschis, având și garanția că datele vor fi complet confidențiale.

Când chestionarul a fost gata, acesta a fost distribuit pe un grup cu studenți activi într-o asociație de tineret ortodox din Cluj-Napoca, respectiv pe pagina personală de Facebook. Apoi, prin intermediul platformei Google Forms, doritorii au răspuns întrebărilor având posibilitatea ca, la final, să poată cere o evidență cu rezultatele studiului sau, dacă era nevoie, să fie contactați pentru răspunsuri sau date suplimentare.

V. Rezultatele analizelor calitative

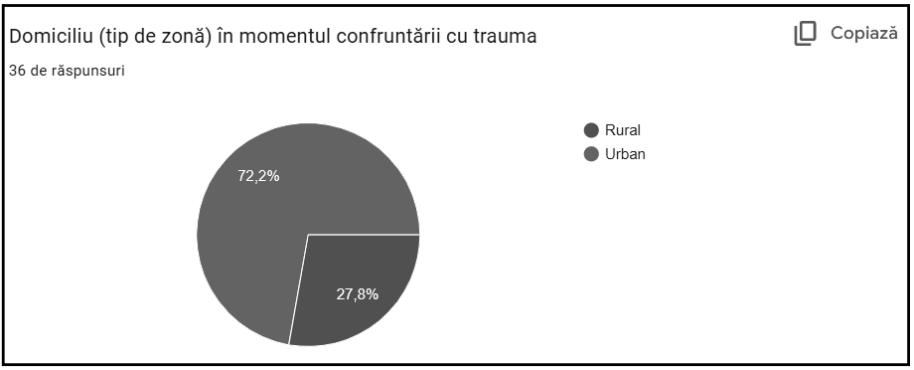
V.1 Datele demografice

În urma completării acestui chestionar, am putut observa că cel mai tânăr respondent are 18 ani, iar cel mai mare 57. Într-unul dintre cazuri subiectul a răspuns că are 11 ani – aceasta fiind cel mai probabil vârsta la care s-a confruntat cu evenimentul negativ.

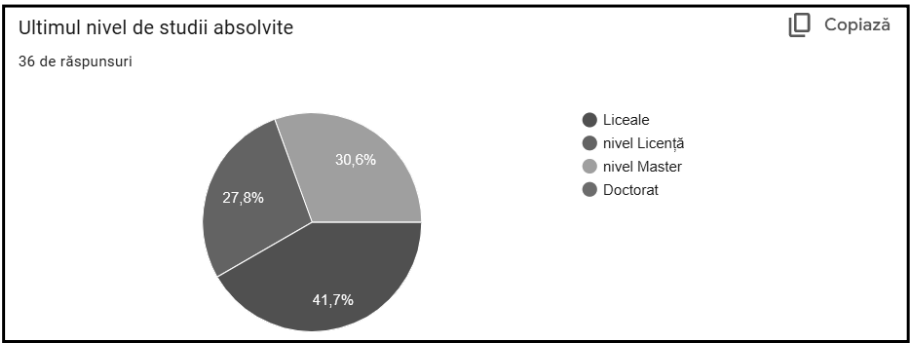

După cum am afirmat în secțiunea ***Participanți***, subiecții noștrii au profesii diferite, fiind toți cu studii superioare sau în curs de formare.

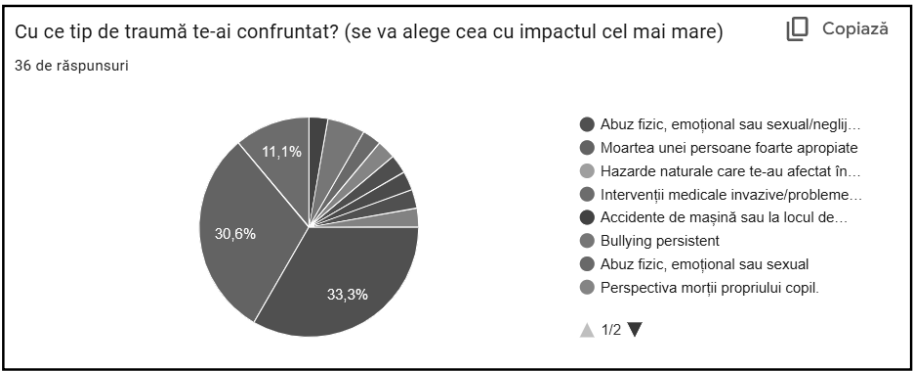
În 72,2% dintre cazuri, când s-au confruntat cu trauma aceștia aveau rezidența în mediul urban.

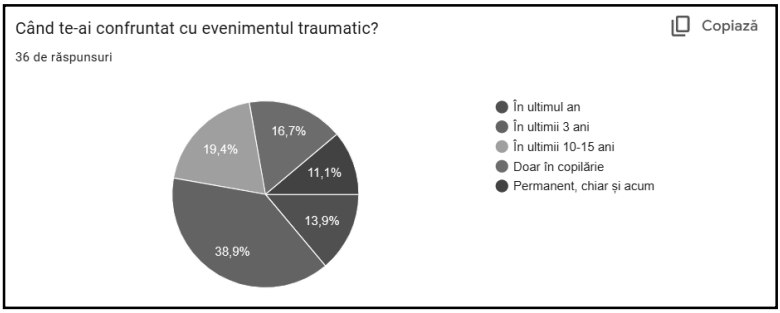
În ceea ce privește nivelul lor de școlarizare, situația stă astfel:

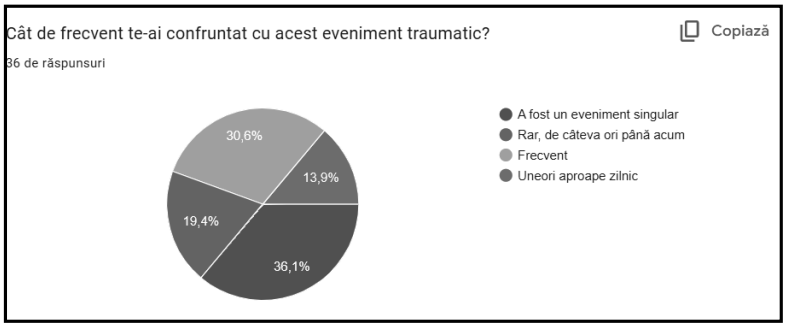

Dacă ne-am focusa asupra tipului de traumă cu care s-au confruntat avem următoarea distribuție:

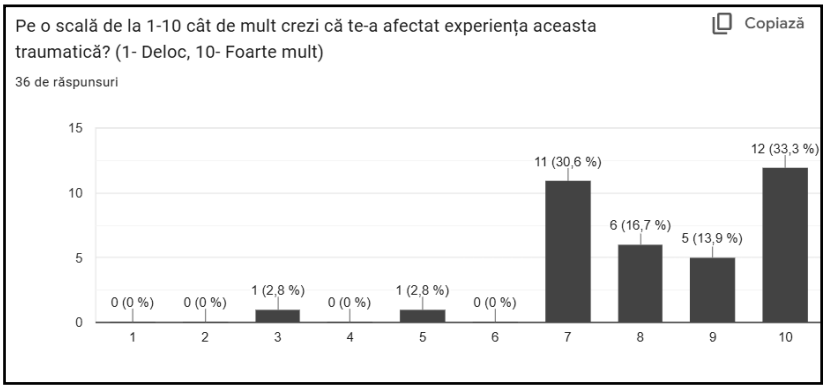

În ceea ce privește frecvența și momentul în care respondenții s-au confruntat cu trauma, avem următoarea situație:

Pe o scală de la 1 la 10 (1-deloc, 10- foarte mult), subiecții au putut aprecia cât de mult i-a afectat evenimentul traumatic. Urmărind graficul de mai jos, putem observa că pentru mai bine de jumătate dintre indivizii care au răspuns la chestionar, evenimentul traumatic a însemnat un punct de turnură în dezvoltarea lor, în raport cu care s-au creionat anumite emoții, stări sau cogniții disfuncționale, dar care cu timpul au fost depășite mai mult sau mai puțin prin apel la diverse mecanisme de coping.

Analizând puţin aceste date calitative putem observa că tipologia traumelor este una diversă, că acestea au fost frecvente sau mai puţin frecvente, că au avut loc la diverse vârste, respectiv în diverse etape de dezvoltare: în cadrul copilăriei timpurii, în cadrul adolescenţei sau când persoanele erau deja adulţi.

O perspectivă optimistă pe care o putem deduce cu uşurinţă face referire la impactul traumelor asupra parcursului educaţional al indivizilor. Mai precis, chiar dacă s-au confruntat cu evenimente traumatice, prin apelul la mecanismele de coping religios, aceştia au reuşit să îşi continue studiile, experienţele negative nefiind un motiv de poticnire.

V.2 Analiza de conţinut a datelor

După ce la punctele anterioare respondenţii au oferit date demografice (vârstă, ocupaţie, nivel de şcolarizare, tip de familie, etc), în cadrul primei întrebări deschise referitoare la experienţa traumatică, participanţii au putut oferi, dacă au dorit, detalii despre situaţia lor.

Astfel, se poate observa că aceştia au avut diferite experienţe de viaţă, de la cele mai comune la cele mai complexe. În continuare voi reda câteva dintre ele, restul regăsindu-se în anexele de la finalul lucrării.

Exemplul 1:

În urmă cu 3 ani, am primit diagnosticul de cancer limfatic, mai exact Limfom Hodgkin, varianta cu scleroză nodulară. În momentul în care am aflat, aveam aproape 18 ani, eram în clasa a 11-a. Primele două săptămâni de la aflarea veştii am simţit la propriu că îmi cade lumea în cap, plângeam mai mereu şi nu puteam să îmi imaginez altceva decât moartea. Am început şedinţele de chimioterapie care au durat 1 an de zile şi au fost foarte agresive, tot procesul acesta făcându-mă să trec printr-un mozaic de stări, emoţii, şi trăiri.

Exemplul 2:

A fost tristă, l-am găsit pe tata mort.

Exemplul 3:

Trauma prin care am trecut eu a fost o relaţie sexuală si abuzivă cu o persoană mult mai în vârstă decât mine. Eu eram adolescentă, iar el avea peste 30 de ani. În urma unei traume din viaţa lui (soţia lui l-a înşelat), s-a apropiat de familia mea pentru că părinţii lui erau divorţaţi şi nu avea susţinerea lor; îi vedea pe părinţii mei ca nişte prieteni buni şi sfătuitori. A început să se implice mult în viaţa noastră, mai ales a mea şi a fraţilor mei, a fost ca un frate mai mare care ne ducea la şcoală, la cantonamente, în excursii, etc.

Cu timpul a început să mă manipuleze emoţional pentru că a văzut că îl admiram şi aveam încredere în el. Aveam 16 ani când a început să

mă atingă într-un mod nepotrivit. Eu aveam sentimente față de el pentru că aveam încredere în el și mă simțeam datoare pentru ajutorul și implicarea lui în viața mea și a familiei mele. Mi-a fost rușine să le spun părinților mei ce s-a întâmplat pentru că nu voiam să sufere nici el, nici ei. Mă simțeam murdară și vinovată în urma abuzului, și până la urmă am acceptat relația, pentru că nu credeam că voi mai avea alta. Ca orice fată visam să am un singur soț și nu puteam concepe cum să nu fie el, mai ales pentru că s-a apropriat de mine sexual și am simțit că i-am dat lui tot ce aveam mai bun de oferit. Nu eram suficient de matură ca să înțeleg că era o relație abuzivă, și că am fost manipulată.

Exemplul 4:

Un diagnostic de boală cronică acum 7 ani, două intervenții chirurgicale care să încetinească evoluția bolii. Prima dintre operații a fost făcută de o doamnă doctor care s-a comportat urât, nu mi-a explicat rezultatele, am plecat din spital fără să știu ce mi s-a excizat, cu o listă de veşti proaste și cu o fișă de externare incompletă și eronată.

Exemplul 5:

Mă consideram un om irecuperabil datorită unei copilării, adolescențe și tinereți otrăvite de abuzurile emoționale, verbale și fizice. Dumnezeu a reușit să facă din mine un om pe care nimeni nu îl bănuiește că ar fi fost atât de distrus și mi-a dăruit dulceața vindecătoare a iertării.

Exemplul 6:

Am aflat de la copiii cu care mă jucam despre partea sexuală. Imaginația noastră a lucrat și am zis să ne jucăm și noi „de-a oamenii mari". Bineînțeles că nu s-au întâmplat acte sexuale că nu știam exact cum stă situația; doar stăteam dezbrăcați și mimam că dormim. Era și un sentiment de frică sau ceva nu ne lăsa să trecem de o limită. Asta s-a întâmplat în curs de câțiva ani. Crescând am descoperit cum te poți excita, dar fetele având o conștiință mai puternică nu au mai acceptat acest tip de joacă. Eu am forțat să „ne mai jucăm", dar lucrurile nu au mai mers așa și am descoperit masturbarea. Așa mi-am irosit timpul și sănătatea (capacitățile mele de concentrare, memorare, hotărâre, sensul vieții au scăzut, cel puțin eu cred că mare parte din cauza acestor lucruri) timp de câțiva ani de zile, mai exact până am ajuns la liceu prin clasa a X-a.

Aruncând o privire strict asupra acestor exemple de mai sus putem afirma că experiențele traumatice sunt extrem de variate, cu efecte diverse asupra dimensiunilor de dezvoltare și nu numai. În cadrul analizei de conținut am identificat principalele tipuri de experiențe traumatice pe care respondenții le-au menționat și detaliat și astfel avem: **pierdere tată** (5 cazuri), **pierdere bunic/bunică** (4 cazuri), **pierdere copil** (un caz), **pierdere unchi** (un caz), **diagnostic de boală personală sau în familie** (5 cazuri), **abuz**

fizic, sexual și emoțional (6 cazuri), **neglijență parentală sau familială** (2 cazuri), **bullying** (3 cazuri).

Când au fost întrebați cum au trecut peste aceste evenimente negative din viața lor, 34 dintre subiecți au afirmat că prin apelul la Dumnezeu, credință și practici religioase, în vreme ce ceilalți doi au afirmat că au reușit să depășească acel moment prin acceptarea evenimentului, respectiv prin alte mecanisme. În cadrul următoarei întrebări, aceștia au fost rugați să detalieze răspunsul de mai sus, deci să spună cum au reușit să își revină în urma experimentării traumei. Cel mai adesea aceștia au afirmat că au reușit să gestioneze situația *cu ajutorul lui Dumnezeu, prin rugăciune, apel la părintele duhovnic, mersul la slujbe, practicile religioase, ieșirile la mănăstiri, spovedania și împărtășania, ș.a.* Pe lângă aceste mecanisme de coping religios, am mai putut identifica în răspunsurile lor strategii de tipul: *mi-am luat un pisic*, *am început să reies cu prietenii*, *am vorbit cu psihologul meu*, *am încercat tutun, alcool și alte tipuri de astfel de otrăvuri (...) am încercat să mă sinucid de mai multe ori, dar numai Dumnezeu a fost soluția*, *experiențe frumoase*, etc.

Pentru a ne putea contura o perspectivă de ansamblu asupra acestor experiențe și pentru a vedea concret dacă apelul la mecanismele de coping religios i-a ajutat în vreun fel pe indivizi, i-am întrebat: ***Consideri că apelul la religie a avut un rol important în revenirea ta?***. Răspunsurile lor au evidențiat faptul că în proporție de 100% strategiile defensive care s-au dovedit extrem de utile în revenirea lor au fost cele prin raportare la Divinitate, deci apelul la religie a avut un rol deosebit de important în revenirea lor.

Astfel, din răspunsurile oamenilor am putut observa că practicile și comportamentele religioase au avut un rol extrem de important atât în timpul, cât și după momentul confruntării cu trauma. O acțiune imperios necesară în continuare a fost aceea de a descoperi concret care au fost aceste comportamente. Mai jos, redăm o taxonomie a acestor practici religioase bazată pe răspunusurile indivizilor:

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Rugăciuni	Religioasă	RUGĂCIUNE
Participarea la slujbele religioase, spovedania	Religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Spovedania şi rugăciunea duhovnicului şi chiar şi puţina şi nevrednica mea rugăciune spusă mecanic, în momentele cele mai dificile, când simţi că nu mai poţi să te rogi.	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE, RUGĂCIUNE
Rugăciune şi contemplarea	Religioasă	RUGĂCIUNE
Rugăciunea. A fost o singură dată... Cel mai probabil atunci m-am rugat pentru prima dată în viaţa mea la modul real, într-o stare de zdrobire sufletească unică şi răspunsul l-am primit tot atunci. Nici înainte şi nici după acel moment nu am mai trăit ceva asemănător.	Religioasă	RUGĂCIUNE
Rugăciune, spovedanie, împărtăşanie	Religioasă	RUGĂCIUNE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Liturghia ,împărtăşania	Religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Spovedanie, rugăciune	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE, RUGĂCIUNE
Toate. Religia trebuie luată aşa cum e în tradiţia veche. Modernizarea ei contraproductivă.	Religioasă	

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Mersul la biserică și mănăstiri. Citirea de acatiste și pomenirea.	Religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, LECTURARE CĂRȚI DUHOVNICEȘTI, ALTE PRACTICI RELIGIOASE (pomenirea)
Rugăciune, Spovedanie și Împărtășanie, discuții cu părintele duhovnic	Religioasă	RUGĂCIUNE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, DIALOG CU DUHOVNIC/ PRIETENI APROPIAȚI
Rugăciunea, mersul la biserică	Religioasă	RUGĂCIUNE, PARTICIPAREA LA SLUJBE
Rugăciune, Sf. Liturghie, Sf. Maslu, Spovedanie și Împărtășanie	Religioasă	RUGĂCIUNE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE
Rugăciune, spovedanie și mersul la Sf. Liturghie.	Religioasă	RUGĂCIUNE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE
Am mers la slujbă-duminica, mă rugam dimineața și seara și participam la diverse activități (tabără creștină și la întâlnirile tinerilor ortodocși).	Religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, PARTICIPARE LA ACTIVITĂȚI ORGANIZATE DE CĂTRE BISERICĂ

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Rugăciunea, participarea la slujbe	Religioasă	RUGĂCIUNEA, PARTICIPAREA LA SLUJBE
Sfânta Împărtășanie, Spovedania, Sfânta Liturghie, cuvinte duhovnicești (conferințe, cărți, documentare, cateheze)	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, LECTURARE/ AUDIERE CĂRȚI/CUVINTE DUHOVNICEȘTI
spovedanie și rugăciuni	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, RUGĂCIUNE
Era gândul că mă vede Dumnezeu, rugăciuni, acatiste, la spovedanie odată m-a oprit un părinte să mă împărtășesc și alt părinte mi-a spus că dacă vreau să am o familie fericită să nu mai fac acest păcat și atunci "mi s-a aprins un beculeț în minte" că nu e bine ce fac. Altceva nu mai știu ce am făcut.	Religioasă	RAPORTAREA LA DUMNEZEU, RUGĂCIUNE, LECTURARE/ AUDIERE CĂRȚI/CUVINTE DUHOVNICEȘTI, ALTELE (oprire de la Împărtășanie)

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Cel mai mult m-a ajutat taina spovedaniei. Dorința de a mă spovedi mi-a venit după ce e am citit o carte despre viața Sf. Iosif Isihastul. Am primit cartea respectiva de la o mătușă care știa de problemele prin care trec. În carte se vorbea mult despre spovedanie, pocăință și ascultare. Simțeam o nevoie mare să îmi curăț sufletul. După ce m-am spovedit, am început să înțeleg gravitatea păcatelor pe care le făcusem cu omul respectiv, și că relația nu a fost de iubire, ci de manipulare și abuz. Am început să merg mai mult la biserică, să citesc cărți duhovnicești, și să mă rog. Simțeam o dorința mare să îmi îndrept viața, și să fiu mai plăcută lui Dumnezeu. Cred că doar prin rugăciunile Sfinților, a familiei și a prieteniilor mei, a reușit Dumnezeu să îmi deschidă ochii și inima spre El și să imi îndrept viața.	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, LECTURARE/ AUDIERE CĂRȚI/CUVINTE DUHOVNICEȘTI, PARTICIPAREA LA SLUJBE, RUGĂCIUNE, RAPORTAREA LA DUMNEZEU

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Mersul la mănăstirea unde mă regăsesc cel mai repede, unde mă pun pe picioare, discuţii cu prieteni foarte apropiaţi cu care pot împărtăşi durerea (inl-cusiv prieteni preoţi).	Religioasă	PELERINAJE, DIALOG CU DUHOVNIC/ PRIETENI APROPIAŢI
Împărtăşanie, Spovedanie, Rugăciune	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE, RUGĂCIUNE
spovedanie, Împărtăşanie, Sf. Maslu, post, Sf.Liturghie, cer-cetarea Scripturii şi a cărţilor duhovnicesti, Radio Ascor	Religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, LECTURARE/ AUDIERE CĂRŢI/CUVINTE DUHOVNICEŞTI, ALTELE (post)
Rugăciunea şi mănăsti-rile	Religioasă	RUGĂCIUNE, PELERINAJE
Rugăciunile, discuţii cu preoţi	Religioasă	RUGĂCIUNE, DIALOG CU DUHOVNIC/ PRIETENI APROPIAŢI
Mai multă expunere decât uzual la tot ce ţine de asta.	non-religioasă	EXPUNERE REPETATĂ

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Plângeam și spuneam Tata, nu mă băga în seamă că plâng, mă smiorcăi doar Crește-mă fetiță mare cum știi Tu, Tu știi cel mai bine. Dormeam cu icoana în brațe. Ceream dragostea lui Dumnezeu neștiind ce cer. Vroiam și eu să mă asemăn cu El, cu patimile Lui și atunci toată durerea se transforma în bucurie	non-religioasă religioasă	MANAGEMENT EMOȚIONAL (plâns), RAPORTAREA LA DUMNEZEU, ALTELE (dormeam cu icoana în mână)
Participarea la slujbe, mai ales la Sfânta Liturghie și Sfântul Maslu, dialogul cu duhovnicul și cu alți preoți și citirea unor cărți din biserică. Și participând la activitățile ASCOR, am simțit o mare bucurie și un pas în dezvoltarea mea în plan social, întrucât experiențele negative m-au afectat în acest sens.	religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, DIALOG CU DUHOVNIC/ PRIETENI APROPIAȚI, LECTURARE/ AUDIERE CĂRȚI/CUVINTE DUHOVNICEȘTI, PARTICIPARE LA ACTIVITĂȚI ORGANIZATE DE CĂTRE BISERICĂ
Spovedanie, Împărtășanie, Maslu, priveghere, pelerinaje	religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, PELERINAJE
Citesc rugăciuni, merg la biserică și încerc să mă spovedesc cu regularitate.	religioasă	RUGĂCIUNE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂȘANIE

RĂSPUNS	TIP PRACTICĂ	CATEGORIE SPECIFICĂ
Mersul consecvent duminica la biserică, Spovedanie şi Împărtăşania.	religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Spovedit şi Împărtăşit cât mai des	religioasă	SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Rugăciunea, spovedania, mersul la biserică	religioasă	RUGĂCIUNE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Rugăciunea, mersul la biserică, spovedanie	religioasă	RUGĂCIUNE, PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE
Mersul la biserică, rugăciunea, milostenia	religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, RUGĂCIUNEA, ALTELE (milostenia)
Participarea la slujbe, Spovedania/ Împărtăşania deasă, terapie duhovnicească, rugăciunea, lecturarea cărţilor despre Sfinţi. De asemenea, am mers constant la Iaşi la Cuvioasa Parascheva şi la Bucuresti la Mănăstirea Radu Vodă (eu locuiesc în Cluj Napoca) şi am simţit în mod minunat ajutorul sfinţilor.	religioasă	PARTICIPAREA LA SLUJBE, SPOVEDANIE/ ÎMPĂRTĂŞANIE, PELERINAJE, LECTURARE/ AUDIERE CĂRŢI/CUVINTE DUHOVNICEŞTI, ALTELE (terapie duhovnicească)

În urma analizării răspunsurilor primite la chestionar putem afirma că majoritatea indivizilor (34 din 36 de cazuri) au apelat strict la strategii de coping religios pozitiv în confruntarea cu evenimentul traumatic, în vreme ce o persoană a utilizat mecanisme de coping laic (expunere repetată la același stimul), iar una a utilizat atât copingul religios, cât și cel laic (reglare emoțională – plâns). După codificarea răspunsurilor primite și după realizarea unei taxonomii putem afirma că cele mai des utilizate practici religioase au fost: **rugăciunea**, **participarea la slujbe**, **spovedanie/împărtășanie**, **pelerinaje**, **lecturare/audiere cărți/cuvinte duhovnicești**, **altele** (terapie duhovnicească, milostenie, pomenirea, oprire de la Împărtășanie, dormitul cu icoană în brațe, post), **participare la activități organizate de către biserică**, **raportarea la Dumnezeu**, **dialog cu duhovnic/ prieteni apropiați**.

Analizând fiecare situație în parte și observând tipicul fiecărui caz putem realiza următoarele afirmații cu privire la frecvența utilizării fiecărei practici (Fig. 3), respectiv la tipul de practică utilizată în funcție de evenimentul traumatic cu care indivizii s-au confruntat.

În ceea ce privește cazurile de bullying, cel mai adesea s-a apelat la rugăciune, participarea la slujbe, respectiv Spovedanie și Împărtășanie, în timp ce în cazul accidentelor la locul de muncă practicile cele mai des folosite au fost participarea la slujbe, respectiv Spovedania și Împărtășania.

În cazul morții unei persoane apropiate (unchi, mătușă, bunici, părinți, etc) lucrurile stau puțin diferit, însă nimic nu e surprinzător. Având în vedere că perspectiva confruntării cu moartea este un eveniment cu un impact emoțional devastator pentru individ, cel mai adesea aceștia apelau la rugăciune – văzută ca un liant între cei vii și cei plecați, dar și ca un izvor neîncetat de putere, liniște și pace. La fel de importantă ca rugăciunea era participarea la slujbe întrucât Biserica reprezenta un refugiu pentru cei rămași în viață, iar pentru cei plecați o scăpare: în nemărginita lui iubire de oameni, Dumnezeu le acordă și celor păcătoși șansa ca la judecata universală să fie părtași la bucuria cea veșnică, prin mijlocirile Sfinților, prin rugăciunile Bisericii și ale celor rămași în viață. Următoarea practică religioasă la care aceștia apelau era Spovedania și Împărtășania – întrucât aceasta asigura legătura directă, palpabilă și perpetuă cu Hristos – Vindecătorul și Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre. Raportarea la Dumnezeu, lecturarea/ audierea de cărți/cuvinte duhovnicești, implicarea în activități organizate de biserică sunt alte câteva practici utilizate de către persoanele care s-au confruntat cu experiențe negative ce țin de moarte.

Pe de altă parte, când vorbim despre traume de tip abuz sau neglijență, în cele 36 de cazuri pe care le-am observat, am putut vedea că cel mai adesea victimele abuzului apelau la Spovedanie – care are în acest caz un dublu

rol: atât unul de curăţire, de reaşezare în starea harică a omului, cât şi un rol terapeutic – în care persoana poate să mărturisească, să spună toate prin câte a trecut, astfel eliberându-se, de data aceasta dintr-o perspectivă psihologică, de toată povara cu care se simte încătuşat. Următoarea practică utilizată a fost rugăciunea – comuniunea cu Dumnezeu prin rugăciune având, din nou, un rol deosebit de important, apoi urmând participarea la slujbe, lecturarea/audierea de cărţi/cuvinte duhovniceşti, raportarea la Dumnezeu, pelerinajele, discuţiile cu preoţii sau cu apropiaţii, dar şi alte practici precum postul, ascultarea de radiouri creştine sau acatistele.

Rugăciunea a fost, din nou, utilizată foarte mult şi de către persoanele care s-au confruntat cu intervenţii medicale invazive sau cu probleme de sănătate personale sau ale unor persoane foarte apropiate. Aproape la fel de utilizată ca rugăciunea a fost Spovedania, urmând apoi participarea la slujbe, lecturarea/audierea de cărţi/cuvinte duhovniceşti sau alte practici printre care milostenia.

Figura 3 Practici religioase utilizate de către respondenţii la chestionar

V.3 Analiza efectelor pe care utilizarea practicilor religioase le-a avut asupra persoanelor care au experimentat traume

Pe parcursul acestui subcapitol vom identifica care au fost beneficiile și cum a ajutat în mod concret apelarea la copingul religios fiecare individ. După cum am putut observa, experiențele sunt extrem de vaste – de la evenimente traumatice comune la cele mai complexe, chiar dacă vorbim de populația creștin-ortodoxă din România.

Lecturând din răspunsurile respondenților, am putut observa că beneficiile pe care aceștia le-au identificat în urma utilizării practicilor religioase pentru a face față evenimentelor traumatice cu care s-au confruntat se extind pe mai multe planuri dintre care amintim planul fiziologic, psihologic și emoțional. Copingul religios pozitiv în aceste situații a avut efecte benefice asupra funcționării generale a persoanelor imediat după confruntarea cu evenimentele negative, dar - privit în perspectivă - le-a și readus pe acestea pe un traseu de dezvoltare optim având un impact semnificativ asupra stimei de sine, al toleranței la frustrare, dar și al stării de bine generale (wellbeing) – conform răspunsurilor oferite de către aceștia.

În ceea ce privește efectele pe plan fiziologic, pe lângă wellbeing-ul crescut, respondenții au mai precizat că au putut să doarmă mai bine, nu mai trăiau într-un stres continuu, au început să aibă grijă de sănătatea lor, au început să mănânce, au avut parte de recuperare postoperatorie rapidă. Pe plan psihologic, pe lângă faptul că au reușit să înțeleagă și să accepte cu ce se confruntau de fapt, aceștia au dobândit o gândire matură și o toleranță la frustrare mai crescută, au putut să „își liniștească gândurile", puteau gândi mai clar, fără a fi acaparați de gânduri distructive și, cel mai important, au dobândit încredere în sine, încredere că totul va putea fi bine din nou (din perspectiva autoeficacității).

Efectele asupra sferei emoționalului au și ele un impact răsunător asupra individului, printre cele mai semnalate fiind capacitatea de a gestiona trăirile și rănile sau de a recunoaște emoțiile și ceea ce le cauzează („să recunosc ce doare"). Tot efecte pe plan emoțional sunt dobândirea unor stări de liniște, pace și bucurie, capacitatea de a se regla emoțional („să mă descarc", „mă eliberez povestind") și mai concret gestionarea sau chiar diminuarea intensității emoțiilor de tip frică și tristețe care conduceau adesea la experimentarea de stări depresive și anxioase.

Alte efecte pe care indivizii le-au indentificat au fost o îmbunătățire sau o stabilizare a relației cu Dumnezeu („să mă împac cu Dumnezeu", „să realizez că orice e posibil în fața lui Dumnezeu", „apropierea față de Dumnezeu"), descoperirea unui sens al vieții și identificarea unui scop personal în această viață, eliberarea de sub povara acestor experiențe negative, anularea sen-

timentului de singurătate („nu mă mai simt singură”, „înțeleg că nu sunt singură”), dobândirea unei noi vieți și a unei stări de smerenie și de curaj.

VI. Discuții

În cadrul acestei secțiuni ne vom focusa atenția asupra rezultatelor obținute în urma analizării datelor demografice, a celor de conținut, dar și asupra impactului pe care utilizarea copingului religios l-a avut asupra indivizilor care au experimentat diverse traume la un moment dat în viața lor. Pornind de la datele demografice am putut observa că am avut în vedere o populație relativ omogenă (atât femei, cât și bărbați), tânără (media vârstei fiind de 27,8 ani), majoritatea având studii superioare sau fiind în curs de formare. Domeniile în care participanții activează sunt diverse, iar mediul de proveniență este preponderent urban. Aproape un sfert dintre participanți s-au confruntat cu evenimentul traumatic în ultimii trei, cele mai frecvente tipuri de traumă pe care le-am avut în vedere conform răspunsurilor primite la chestionar fiind moartea unei persoane apropiate, abuzul (de toate tipurile) și neglijența, diagnosticul de boală sau intervențiile chirurgicale invazive.

După ce participanții au oferit răspunsuri la chestionar, acestea au fost centralizate în cadrul unei Foi de Calcul utilizând funcția oferită de platforma Google Forms pe care s-a și construit chestionarul. După finalizarea prelucrării datelor cu caracter demografic am trecut la analizarea conținutului răspunsurilor pe care respondenții le-au oferit. Am putut observa astfel că rezultatele pe care le-am obținut confirmă ceea ce Biserica propovăduiește de sute de ani.

Fericitul Teodoret al Cirului schițează portretul unui renumit pustnic din Siria – Maron Pustnicul – afirmând că Dumnezeu l-a înzestrat cu darul tămăduirilor, acesta ajungând foarte cunoscut în zona aceea datorită multelor vindecări pe care le făcea cu ajutorul Harului primit de Sus. În finalul descrierii Fericitul Teodoret afirma un lucru de căpătâi care evidențiază și importanța pe care o are rugăciunea în viața creștinului și anume: „doctorii dau pentru fiecare boală leac potrivit, iar rugăciunea sfinților e leac de obște pentru toate bolile”[57].

În urma analizei realizate am identificat că rugăciunea, Spovedania și Împărtășania, participarea la slujbe, pelerinajele, implicarea în activități organizate de către Biserică, lecturarea/audierea de cărți/cuvinte duhovnicești au fost cele mai des utilizate strategii de coping religios care au și ajutat individul să treacă mult mai ușor peste evenimentele traumatice. Un cuvânt foarte frumos despre rugăciune care întărește cele afirmate anterior ni-l prezintă Sfântul

[57] † Episcopul Ciprului FERICITUL TEODORET, „Sfântul Maron”, în: *Viețile Sfinților Pustnici din Siria*, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, pp. 103–104.

Evagrie Ponticul care spune că „Precum pâinea este hrană trupului și virtutea hrană sufletului, așa rugăciunea duhovnicească este hrana minții”[58]. În continuarea acestei idei, Sfântul Diadoh al Foticeei afirmă că „Rugăciunea hrănește mintea și îi dă viață. Când mintea se mișcă către Dumnezeu și se unește cu El, este sănătoasă și plină de viață; în această stare, ea primește mângâierea lui Dumnezeu, deoarece aflându-se întru El, dobândește sănătate și discernământ”[59].

O idee însă care poate îngloba toate aceste aspecte apare la Mitropolitul Hierotheos Vlachos care afirmă în lucrarea sa că: „Creștinismul îi vindecă pe cei a căror boală se manifestă la nivelul minții și al sufletului. Prin învățăturile sale, prin sfintele sale slujbe, prin asceză, prin administrarea Sfintelor Taine, Biserica eliberează mintea de patimi, transformând-o în templu al Duhului Sfânt”[60].

VI.1 Implicații

Poate la o primă vedere ne-am întreba care sunt totuși implicațiile unei astfel de cercetări? Ei bine, prin articolul de față am putut demonstra încă o dată, pornind de la exemple concrete, că întoarcerea la Hristos, apelul la religie sunt cele mai importante „arme” cu care creștinul contemporan răzbate în această societate aflată într-o continuă decădere, dar nu numai – și în această viață în care evenimentele negative și cele pozitive se împletesc continuu la fiecare pas.

Un prim aspect relevant și extrem de util pe care îl putem deduce în urma acestei cercetări este identificarea principalelor strategii de coping religios care au avut efecte pozitive asupra mai multor persoane creștin-ortodoxe din România. Având cunoștință de acest fapt, va fi mult mai ușor în cadrul ședințelor de consiliere să știm înspre ce direcție îi vom îndrepta pe clienții noștri.

Mai mult, un alt aspect care vine în ajutorul consilierilor, dar și al preoților este tipul specific de strategie utilizat preponderent în funcție de tipul de eveniment traumatic cu care persoana se confruntă: în cazul abuzului s-a apelat frecvent la Sfintele Taine (preponderent la Sfânta Taină a Spovedaniei) și la rugăciune, în cazul decesului unei persoane apropiate la rugăciune și la participarea la slujbe, etc.

VI.2 Limite

Deși am putut identifica anumite tipare repetitive în ceea ce privește utilizarea unei anumite strategii de coping în funcție de tipul de traumă, este

---

[58] Sfântul Evagrie Ponticul, „Cuvânt despre rugăciune”, în: *Filocalia*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p. 105.

[59] Sfântul Diadoh al Foticeii, „Viața și scrierile lui Diadoh al Foticeii (cap. 30)”, în: *Filocalia*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p. 401.

[60] † Mitropolit Hierotheos Vlachos, *Psihoterapie Ortodoxă - Știința Sfinților Părinți* -, p. 66.

important de avut în vedere permanent faptul că fiecare persoană e unică în felul ei, traseul ei de devoltare şi toate întâlnirile formative care îl definesc astăzi ca persoană sunt diverse, iar asta nu duce decât la individualizarea în funcţie de caz a reacţiilor acestora într-un anumit moment.

O altă limită a acestei lucrări poate fi faptul că ne-am focusat preponderent asupra persoanelor dintr-o anumită comunitate, respectiv parte a ţării, dar şi faptul că participanţii au fost majoritatea creştini practicanţi, neputând avea acces, după cum ne-am fi dorit, la date brute legate de cum reacţionează sau care este efectul strategiilor de coping religios pozitiv utilizate de către un creştin-ortodox nepracticant în momentul în care acesta se confruntă cu evenimente traumatice.

Dorind să păstrez caracterul de anonimat pentru ca participanţii să poată fi cât mai sinceri şi deschişi, e foarte posibil să nu fi avut acces la anumite informaţii poate relevante pentru cazul nostru în ceea ce priveşte defăşurarea evenimentelor din viaţa individului.

VI.3 Direcţii viitoare

În ceea ce priveşte direcţiile viitoare de cercetare, realizarea de întâlniri faţă către faţă cu acei participanţi care s-au arătat dispuşi spre aşa ceva ar putea însemna un prim pas în rafinarea anumitor concluzii la care s-a ajuns în cadrul acestei lucrări.

Un alt aspect deosebit de important ar fi investigarea impactului pe care copingul religios l-a avut în viaţa indivizilor din România care nu sunt creştini practicanţi sau care nu sunt creştin-ortodocşi. Mai mult, având în vedere că toţi participanţii noştri au avut studii superioare, un aspect iarăşi important de investigat ar fi care este impactul acestor practici religioase în cazul oamenilor cu un nivel de educaţie mediu sau al vârstnicilor.

Identificare anumitor legături între nivelul de educaţie, strategia de coping religios utilizată preponderent, tipul de traumă experimentat sau alte aspecte demografice şi nu numai sunt iarăşi direcţii viitoare de interes general, capabile să facă viaţa fiecărui om care va trece la un moment dat prin experienţe negative de tipul celor traumatice mult mai uşoară.

VII. Concluzii

După cum am putut vedea şi în cadrul acestei lucrări prin intermediul celor 36 de mărturii, evenimentele traumatice sunt diverse, sunt parte a realităţii de zi cu zi şi pot avea loc în orice moment al vieţii ne aflăm. Cu toate acestea, putem observa că acestea nu reprezintă un final de drum, ci doar un moment care necesită a fi depăşit prin apelarea la diverse strategii, unele dintre cele mai eficiente – fapt dovedit şi ştiinţific – fiind cele de coping religios pozitiv.

Lucrarea de față debutează cu o introducere în cadrul căreia se prezintă necesitatea disputării acestei problematici, iar apoi se realizează treptat o incursiune în domeniul vast al psihologiei religiei, cu precădere în sfera copingului religios. Înainte de a aprofunda însă acest domeniu am trecut în revistă câteva aspecte generale cu referire la noțiunea de „coping", urmând aceiași pași în introducerea noțiunii de „coping religios". Am observat apoi și care sunt consecințele utilizării copingului religios pozitiv la nivel cognitiv, emoțional și comportamental.

După această incursiune în sfera mecanismelor defensive utilizate de către individ, ne-am focusat asupra traumelor și am putut observa care sunt tipurile de traumă și efectele acestora, iar pentru ca această lucrare să își păstreze totuși caracterul interdisciplinar am dedicat un capitol și perspectivelor teologice asupra traumei, respectiv a mecanismelor defensive.

Pentru a observa apoi cum se aplică toate aceste noțiuni teoretice pe cazuri concrete, am adresat prin intermediul rețelelor de socializare un chestionar cu privire la traumă și la metodele de coping religios utilizate. În urma colectării datelor am putut identifica care au fost principalele tipuri de traumă cu care indivizii s-au confruntat, frecvența acestora, momentul din viață în care indivizii s-au confruntat cu traumele, care au fost strategiile de coping religios utilizate, dacă acestea au fost utile, cum i-a ajutat în mod concret – prin referire la nivelul fiziologic, psihologic și emoțional. Înainte de a demara analiza calitativă a datelor am conturat și câteva ipoteze care au fost confirmate pe parcursul lucrării și anume faptul că: utilizarea strategiilor de coping religios pozitiv a avut efecte benefice și i-a ajutat pe indivizi să facă față mult mai ușor evenimentelor traumatice prin care au trecut (H1), rugăciunea și meditația religioasă i-au ajutat pe indivizi să își revină de pe urma traumelor (H2) și participarea la slujbele religioase, alipirea la o comunitate sau alte comportamente religioase au ajutat indivizii să își revină în urma traumelor (H3).

În urma analizei de conținut a datelor se poate observa că cele mai des utilizate practici de au fost rugăciunea, Spovedania/Împărtășania, participarea la slujbe, pelerinajele, lecturarea/audierea de cărți, respectiv cuvinte ale Sfinților Părinți și nu numai, participarea la activități organizate de către Biserică și altele. De asemenea, am putut deduce după analiza experiențelor enunțate de către participanți că în cazul evenimentelor de tip abuz s-a apelat preponderent la Spovedanie, în cazul morții unei persoane apropiate la rugăciune și la participarea la slujbe, în vreme ce în cazul confruntării cu o boală sau în cazul altor evenimente traumatice (bullying, despărțiri, accidente la locul de muncă, etc) rugăciunea era un mecanism de coping religios omniprezent.

În ceea ce privește efectele pe care copingul religios l-a avut în momentul și după confruntarea cu trauma, toți participanții (36 la număr) au afir-

mat că apelul la religie a avut un rol important în revenirea lor, 29 dintre ei afirmând clar că nu ar fi putut trece peste acest impas fără credinţă, fără Dumnezeu sau fără apel la practicile religioase, în vreme ce 7 dintre ei au răspuns acestei întrebări cu „Nu ştiu". Detaliind efectele pe care practicarea acestor comportamente le-a avut asupra lor, respondenţii au afirmat că au început să nu se mai simtă singuri, au resimţit stări de pace, bucurie, linişte, au restabilit legătura cu Dumnezeu, au început să fie capabili să înţeleagă cu ce se confruntă, să se regleze emoţional, să se recupereze fizic mult mai uşor sau au resimţit şi multe alte beneficii pe plan fiziologic, psihologic şi emoţional.

Astfel, deşi confruntarea cu astfel de evenimente poate fi dificilă, de pe urma lucrării de faţă am văzut că putem depăşi totul mult mai uşor, că avem şanse de izbândă, şanse de vindecare prin apel la Doctorul Sufletelor şi al Trupurilor noastre, prin reîntoarcerea la starea noastră iniţială, având însă mereu în minte şi spusele Cuviosului Serafim: **„Fără necazuri nu este mântuire"**[61].

Bibliografie

Hyland, P., Shevlin, M., McBride, O., Murphy, J., Karatzias, T., Bentall, R. P., ... & Vallières, F. (2020). Anxiety and depression in the Republic of Ireland during the COVID-19 pandemic. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *142*(3), 249-256.

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2001.

RASIC, Daniel; ROBINSON, Jennifer; BOLTON, James; BIENVENU, Joseph; SAREEN, Jitender, „Longitudinal relationships of religious worship attendance and spirituality with major depression, anxiety disorders, and suicidal ideation and attempts: Findings from the Baltimore epidemiologic catchment area study", în: *Journal of psychiatric research*, 45, 6 (2011).

THUNE-BOYLE, Ingela; STYGALL, Jan; KESHTGAR, Mohammed; NEWMAN, Stanton, „Do religious/spiritual coping strategies affect illness adjustment in patients with cancer? A systematic review of the literature", în: *Social science & medicine*, 63, 1 (2006).

HIMLE, Joseph; TAYLOR, Robert Joseph; CHATTERS, Linda, „Religious involvement and obsessive compulsive disorder among African Americans and Black Caribbeans", în: *Journal of Anxiety Disorders*, 26, 4 (2012).

SIPON, Sapora; NASRAH, Siti Khadijah; NAZLI, Nik Nadian Nisa Nik, „Stress and religious coping among flood victims", în: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 140 (2014).

[61] S.N. AGHIORITUL, „Depresia ca patima si ca boala – partea II".

LAZARUS, Richard; FOLKMAN, Susan, *Stress, Appraisal, and Coping*, Springer Publishing Company, United States, 1984.

GREENAWAY, Katharine; Louis, Winnifred; PARKER, Stacey; KALOKERINOS, Elise; SMITH, Joanne; TERRY, Deborah, „Measures of coping for psychological well-being", în: *Measures of personality and social psychological constructs* (2015).

DAVID, Daniel, *Tratat de psihoterapii cognitive și comportamentale*, II, POLIROM, Iași, 2006.

CRAIG, Smith; LAZARUS, Richard, „Appraisal components, core relational themes, and the emotions", în: *Cognition & emotion*, 7, 3–4 (1993).

Folkman Susan, Richard S. Lazarus, „Stress processes and depressive symptomatology", în: *Journal of abnormal psychology*, 95(2) (1986).

CARVER, Charles; SCHEIER, Michael; WEINTRAUB, Jagdish, „Assessing coping strategies: a theoretically based approach", în: *Journal of personality and social psychology*, 56, 2 (1989).

DAVID, Daniel, *Psihologie clinică și psihoterapie. Fundamente*, POLIROM, Iași, 2006.

Felea, Ilarion, *Religia iubirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009.

Ali, Moazzam; Farooq, Nasir; Bhatti, Mohammad Ayaz; Kuroiwa, Chushi, „Assessment of prevalence and determinants of posttraumatic stress disorder in survivors of earthquake in Pakistan using Davidson Trauma Scale", în: *Journal of affective disorders*, 136, 3 (2012).

Bengston, Vern; Copen, Casey; Silverstein, Merril; Putney, Norella, „A longitudinal study of the intergenerational transmission of religion", în: *International Sociology*, 24, 3 (2009).

7 cuvinte, Abis Studio, 2015.

Glas, Gerrit; Poort, Zwolse, „Anxiety, anxiety disorders, religion and spirituality.", în: *Southern medical journal*, 100, 6 (2007).

Harrison, Myleme; Koenig, Harold; Hays, Judith; Eme-Akwari, Anedi; Pargament, Kenneth, „The epidemiology of religious coping: A review of recent literature.", în: *International review of psychiatry*, 13, 2 (2001).

Williams, David R.; Sternthal, Michelle J., „Spirituality, religion and health: evidence and research directions", în: *The Medical Journal of Australia*, 186(10) (2007).

Taylor, Robert Joseph; Chatters, Linda; Joe, Sean, „Religious involvement and suicidal behavior among African Americans and Black Caribbeans", în: *The Journal of nervous and mental disease*, 199(7).

Chatters, Linda; Taylor, Robert Joseph; Bullard, Kai; Jackson, James, „Spirituality and Subjective Religiosity Among African Americans, Caribbean Blacks, and Non-Hispanic Whites", în: *Journal for the scientific study of religion*, 47, 4 (2008).

ELLISON, Christopher; FLANNELLY, Kevin, „Religious involvement and risk of major depression in a prospective nationwide study of African American adults", în: *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 197, 8 (2009).

TAYLOR, Robert Joseph; CHATTERS, Linda; BROWN, Kari, „African American religious participation", în: *Review of Religious Research*, 56, 4 (2014).

PETCA, Monica, „Ce este trauma?", *Asociaţia Română pentru Studiu şi Intervenţie în Traumă*, <http://www.trauma-dissociation.ro/index.php/acasa/2-uncategorised/3-ce-este-trauma>.

LEVINE, Peter, *Healing Traum: A Pioneering Program for Restoring the Wisdom of Your Body*, ReadHowYouWant. com, 2010, <https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=_HtD4sqgj0IC&oi=fnd&pg=PR1&dq=Healing+Trauma+Peter+A.+Levine+&ots=p4nmEIOAF5&sig=_Mj8dJ4iX-xWaG6FdWIyL2VQqIY&redir_esc=y#v=onepage&q=Healing%20Trauma%20Peter%20A.%20Levine&f=false>.

KIRA, Ibrahim Aref, „Taxonomy of Trauma and Trauma Assessment", în: *Traumatology*, VII, 2 (2001).

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *Manual de Diagnostic si Clasificare Statistica a Tulburarilor Mintale*, 5, Medicala CALLISTO, Bucureşti, 2016.

LARICCHIUTA, Daniela; PANUCCIO, Anna; PICERNI, Eleonora; BIONDO, Daniele; GENOVESI, Benedetto; PETROSINI, Laura, „The body keeps the score: the neurobiological profile of traumatized adolescents", în: *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, CXLV (2023).

POWERS, ABIGAIL; CROSS, Dorthie; FANI, Negar; BRADLEY, Bekh, „PTSD, emotion dysregulation, and dissociative symptoms in a highly traumatized sample", în: *Journal of psychiatric research*, LXI (2015).

TROLLER-RENFREE, Sonya; MCDERMOTT, Jennifer Martin; NELSON, Charles A.; ZEANAH, Charles H.; FOX, Nathan A., „The effects of early foster care intervention on attention biases in previously institutionalized children in Romania", în: *Developmental science*, XVIII, 5 (2015).

TOTTENHAM, nim; SHERIDAN, Margaret, „A review of adversity, the amygdala and the hippocampus: a consideration of developmental timing", în: *Frontiers in human neuroscience*, III (2010).

CALLAGHAN, Bridget; TOTTENHAM, Nim, „The Stress Acceleration Hypothesis: effects of early-life adversity on emotion circuits and behavior", în: *Current opinion in behavioral sciences*, VII (2016).

BELSKY, Jay, „Early-life adversity accelerates child and adolescent development", în: *Current Directions in Psychological Science*, XXVIII, 3 (2019).

KANN, Laura; MCMANUS, Tim; HARRIS, William A.; SHANKLIN, Shari; FLINT, Katherine; HAWKINS, Joseph; QUEEN, Barbara; LOWRY, Richard; OLSEN, Emily; CHYEN, David; WHITTLE, Lisa; THORNTON, Jemekia; LIM,

Connie; Yamakawa, Yoshimi; Brener, Nancy; Zaza, Stephanie, „Youth risk behavior surveillance—United State", în: *Morbidity and Mortality Weekly Report: Surveillance Summaries*, LXV, 6 (2016).

Sofronie, Arhim., *Naşterea întru Împărăţia cea Neclătită*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.

Mihalache, Diac. Sorin, *Eşti ceea ce trăieşti. Câteva date din neuroştiinţe şi experienţele duhovniceşti ale Filocaliei*, Trinitas, Bucureşti, 2017.

Mărturisitorul, Sfântul Maxim, „A doua sută a capetelor despre dragoste", în: *Filocalia*, vol. II, Apologeticum, 2005.

Vlachos, † Mitropolit Hierotheos, *Psihoterapie Ortodoxă - Ştiinţa Sfinţilor Părinţi* -, Editura Învierea, Timişoara, 1998.

Libianul, Sfântul Talasie, „Suta a patra. Al cărei acrostih este acesta: Cu toate acestea, roagă-te stăruitor către Domnul Dumnezel nostru, să ne izbăvească pe noi şi din relele adevărate, şi din cele neadevărate, dar socotite adevărate", în: *Filocalia*, vol. IV, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2010.

Stithatul, Cuviosul Nichita, „Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă; Vederea Raiului", în: *Filocalia*, vol. VI, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1977.

Alexander, Charles; Rainforth, Maxwell; Gelderloos, Paul, „Transcendental meditation, self-actualization, and psychological health: A conceptual overview and statistical metaanalysis", în: *Journal of Social Behavior and Personality*, VI, 5 (1991).

Petrasciuc, Romeo, *Părintele Crăciun Opre - Mărturisitorul cu nume de Sărbătoare*, Editura Agnos, Sibiu, 2014.

Aghioritul, Sfântul Nicodim, „Depresia ca patima si ca boala – partea II", *Mihail Ortho Blog*, <https://orthomihail.wordpress.com/2011/05/24/depresia-ca-patima-si-ca-boala-partea-ii/>.

Vlachos, † Mitropolit Hierotheos, „Biserica, spital duhovnicesc", *Pemptousia. Sfântul Munte - Înţelepciune -Sfinţenie*, <https://www.pemptousia.ro/2013/06/biserica-spital-duhovnicesc/>.

Fericitul Teodoret, † Episcopul Ciprului, „Sfântul Maron", în: *Vieţile Sfinţilor Pustnici din Siria*, vol. 2, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti.

Ponticul, Sfântul Evagrie, „Cuvânt despre rugăciune", în: *Filocalia*, vol. 1, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2008.

Foticeii, Sfântul Diadoh al, „Viaţa şi scrierile lui Diadoh al Foticeii (cap. 30)", în: *Filocalia*, vol. 1, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2008.

ANEXE

Chestionarul folosit

EXPERIMENTAREA EVENIMENTELOR TRAUMATICE ȘI APELUL LA RELIGIE

Mă numesc **Anca-Maria Bica**, sunt licențiată în **Psihologie** și **Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar**, *absolventă a masteratului* de **Consiliere și Intervenții Psihologice în Dezvoltarea Umană**, iar în prezent urmez cursurile *programului masteral* de **Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială**.

În urma aplicării pentru o bursă de cercetare, am demarat un studiu interdisciplinar intitulat „Evenimentele traumatice și copingul religios". Lucrarea pe care o realizez acoperă în mare parte interesele mele de cercetare aflate la intersecția domeniilor psihologie-teologie și se axează pe identificarea relației existente între traumă și copingul religios pe populația din România.

Scopul principal al acestei lucrări este acela de a *identifica legăturile existente între copingul religios și revenirea în urma experimentării unui eveniment traumatic* și, **mai specific**, *identificarea principalelor comportamente și practici religioase care l-au ajutat pe individ să facă față evenimentelor traumatice*, respectiv *evidențierea efectului pe care utilizarea copingului religios l-a avut asupra indivizilor care s-au confruntat până acum cu o traumă*.

Pentru ca rezultatele acestui studiu să fie cât mai *acurate* ar fi important ca răspunsurile să fie cât mai *sincere*, toate acestea păstrându-și caracterul **CONFIDENȚIAL**.

Întrebările nu au caracter exhaustiv, dacă aveți diverse precizări de făcut sau întrebări de adresat o puteți face în **secțiunea de la finalul** chestionarului.

De asemenea, dacă doriți să fiți contactat, la nevoie, pentru diverse alte detalii necesare nouă sau dacă vreți să fiți notificați în legătură cu concluziile acestei cercetări puteți lăsa datele de contact în cadrul secțiunii finale.

Mulțumesc anticipat și spor în toate cele de folos!

Consideri că te-ai confruntat până acum cu vreo traumă? (**accidente de mașină, bullying PERSISTENT, dezastre naturale, pierderea unei persoane dragi, probleme de sănătate, intervenții medicale invazive, violență sub toate formele ei, asalt ș.a.)** *

Dacă răspunsul este DA, te rugăm să continui parcurgerea chestionarului.

Dacă răspunsul este NU, dar încă ești interesat de cercetarea de față, te rog să ne contactezi la adresa de mail bicaancamaria@gmail.com pentru a primi, la final, un rezumat al acesteia.

- ◯ DA
- ◯ NU

Vârstă *

Răspunsul tău

Ocupația *

Răspunsul tău

Domiciliu (tip de zonă) în momentul confruntării cu trauma *

- ◯ Rural
- ◯ Urban

Ultimul nivel de studii absolvite *

- ◯ Liceale
- ◯ nivel Licență
- ◯ nivel Master
- ◯ Doctorat

Structura familiei (monoparentală/biparentală, numărul de frați/surori)

Răspunsul tău

Cu ce tip de traumă te-ai confruntat? (se va alege cea cu impactul cel mai mare) *

- ◯ Abuz fizic, emoțional sau sexual/neglijență/violență
- ◯ Moartea unei persoane foarte apropiate
- ◯ Hazarde naturale care te-au afectat în mod direct

- ◯ Accidente de mașină sau la locul de muncă cu efecte considerabile
- ◯ Bullying persistent
- ◯ Altele: _____

Când te-ai confruntat cu evenimentul traumatic? *

- ◯ În ultimul an
- ◯ În ultimii 3 ani
- ◯ În ultimii 10-15 ani
- ◯ Doar în copilărie
- ◯ Permanent, chiar și acum

Cât de frecvent te-ai confruntat cu acest eveniment traumatic? *

- ◯ A fost un eveniment singular
- ◯ Rar, de câteva ori până acum
- ◯ Frecvent
- ◯ Uneori aproape zilnic

Pe o scală de la 1-10 cât de mult crezi că te-a afectat experiența aceasta traumatică? (1- Deloc, 10- Foarte mult)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Deloc	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	◯	Foarte mult

Ne poți spune mai multe despre experiența ta?

Răspunsul tău

Ce ai resimțit că te-a ajutat cel mai mult în revenirea ta după experimentarea traumei? *

- ◯ Apelul la Dumnezeu, credință și practici religioase
- ◯ Suportul social
- ◯ Negarea/Acceptarea evenimentului
- ◯ Distragerea/Evitarea de la acest eveniment
- ◯ Consumul de substanțe, tutun sau practicarea altor comportamente de risc
- ◯ Altele

Cum ai reușit să îți revii în urma experimentării acestei traume? (Detaliază răspunsul de mai sus)

Răspunsul tău

Consideri că apelul la religie a avut un rol important în revenirea ta? *

- ◯ DA
- ◯ NU

Dacă răspunsul a fost DA, care au fost cele mai frecvente comportamente sau practici religioase la care ai apelat? *

Răspunsul tău

Cum te-au ajutat în mod concret aceste practici religioase? (Din punct de vedere emoțional, cognitiv și fiziologic)

Răspunsul tău

Crezi că ai fi reușit să treci peste acest eveniment negativ fără apel la religie, la credință sau Divinitate?

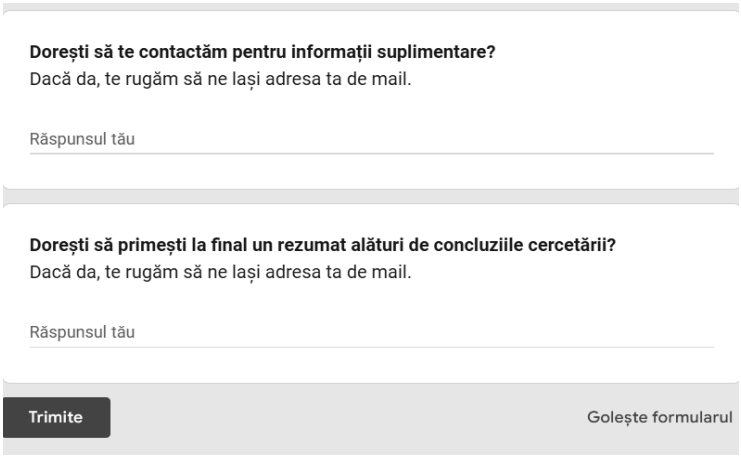
- ◯ DA
- ◯ NU
- ◯ NU ȘTIU

Consideri că acest apel la religie ar putea avea efecte pozitive și în cazul altor persoane? *

- ◯ DA
- ◯ NU
- ◯ NU ȘTIU

ALTE PRECIZĂRI INDIVIDUALE

Răspunsul tău

2) Răspunsurile participanților

2.1) Ne poți spune mai multe despre experienţa ta?

- Trauma prin care am trecut eu a fost o relaţie sexuală şi abuzivă cu o persoană mult mai în vârstă ca mine. Eu eram adolescenta iar el avea peste 30 de ani. În urma unei traume din viaţa lui (soţia lui l-a înşelat), s-a apropiat de familia mea pentru că părinţii lui erau divortati şi nu avea susţinerea lor, îi vedea pe părinţii mei ca nişte prieteni buni şi sfătuitori. A început să se implice mult în viaţa noastră, mai ales a mea şi a fraţilor mei, a fost ca un frate mai mare care ne ducea la şcoală, la cantonamente, în excursii, etc. Cu timpul a început să mă manipuleze emoţional pentru că a văzut că îl admiram şi aveam încredere în el. Aveam 16 ani când a început să mă atingă într-un mod nepotrivit. Eu aveam sentimente faţă de el pentru că aveam încredere în el şi mă simţeam datoare pentru ajutorul şi implicarea lui în viaţa mea şi a familiei mele. Mi-a fost ruşine să le spun părinţilor mei ce s-a întâmplat pentru că nu voiam să sufere nici el, nici ei. Mă simteam murdară şi vinovată în urma abuzului, şi până la urmă am acceptat relaţia, pentru că nu credeam că voi mai avea alta. Ca orice fată visam să am un singur soţ si nu puteam concepe cum să nu fie el, mai ales pentru că s-a apropriat de mine sexual şi am simţit că i-am dat lui tot ce aveam mai bun de oferit. Nu eram suficient de matură ca să înţeleg că era o relaţie abuzivă, şi că am fost manipulată.
- Am aflat de la copiii cu care mă jucam despre partea sexuală imaginaţia noastră lucrat şi am zis să ne jucăm si noi „de-a oamenii mari”. Bineînteles că nu s-au întamplat acte sexuale că nu ştiam exact cum stă situaţia, doar stăteam dezbracaţi şi mimam că dormim şi era şi un sentiment de frică sau ceva nu ne lăsa să trecem de o limită. Asta s-a întâmplat

în curs de câţiva ani. Crescând am descoperit cum te poţi excita dar fetele având o constiinţă mai puternică nu au mai acceptat acest tip de joacă. Eu am forţat să „ne mai jucăm" dar nu au mai mers lucrurile aşa şi am descoperit masturbarea. Aşa mi-am irosit timpul şi sănătatea (capacităţile mele de concentrare, memorare, hotărâre, sensul vieţii au scăzut, cel puţin eu cred că mare parte din cauza acestor lucruri) timp de câţiva ani de zile, mai exact până am ajuns la liceu prin clasa a 10-a.

- Poate nu e la fel de grav ca alte traume pe care le-au avut alte persoane, dar eu am suferit de anorexie şi depresie o perioada destul de lungă, încă încerc să îmi revin, o duc mai bine ce-i drept:). Au pornit de diverse lucruri, unele familiale, altele de la şcoală, de la sport , cam acum 5-6 ani. În perioada în care erau la „vârf" cum ar fi a fost groaznic, refuzam orice întâlnire socială, m-am distanţat de familie şi eram constant doar eu şi gândurile care mă faceau să mă „înec" şi mai tare. Nici nu prea aveam prieteni cu care să pot fi deschisă, sau cu care să mă simt confortabilă. Cu unele probleme încă îl stresez şi acum pe părintele duhonvic:)) , dar e mai bine acum (m-a ajutat ENORM şi faptul ca am venit la ASCOR ☐ ▨, aţi făcut tot procesul de vindecare cum ar fi mult mai uşor decât dacă eram singură)
- Aş repeta la infinit acele experienţe, acolo Dumnezeu mi s-a descoperit cum doar El o putea face, şi am ajuns să iubesc acele badjocuri la gândul şi dorinţa de a mă asemăna cu El.. Pt mine a fost cea mai minunată copilărie pe care aş fi putut să o am, o copilărie care a pus amprenta pe mine pt tot restul vieţii... Mi se spunea atât de către rude (cu excepţia părinţilor) colegi, copiii de la clasa ca sunt urâtă, proastă, că nu sunt demnă de iubit, că nu sunt în stare de nimic... Practic asta am auzit toată copilăria.. Efectul a fost de a-mi păsa doar de părerea lui Dumnezeu, de a nu avea nevoie de confirmare de la oameni, de a nu căuta să mă apar şi de a mă bucura de onoarea de a fi şi eu badjocorită aşa cum a fost şi El...
- În urmă cu 3 ani, am primit diagnosticul de cancer limfatic, mai exact Limfom Hodgkin, varianta cu scleroză nodulară. În momentul în care am aflat, aveam aproape 18 ani, eram în clasa a 11-a. Primele două săptămâni de la aflarea veştii am simţit la propriu că îmi cade lumea în cap, plângeam mai mereu şi nu puteam să îmi imaginez altceva decât moartea. Am început şedinţele de chimioterapie care au durat 1 an de zile şi au fost foarte agresive, tot procesul acesta făcându-mă să trec printr-un mozaic de stări, emoţii, şi trăiri.
- În octombrie anul trecut mama a fost diagnosticată cu cancer la piept. A fost un soc pentru familia noastră cu atat mai mult cu cât ea se simţea perfect. A urmat de atunci o perioada extrem de dificilă dar în prezent mama urmează tratamentul medical şi se simte bine. Sunt convinsă că fără Dumnezeu, fără Maica Domnului şi relaţia cu Sfinţii, fără rugăciune,

fără ajutorul şi răbdarea Părintelui meu duhovnic nu aş fi putut trece cu bine prin experienţa aceasta. Mi-a fost cu atât mai greu cu cât eu sunt o persoană sensibilă.

- Moartea bunicii a fost evenimentul traumatic. Eram foarte apropiate şi pierderea ei a fost unul dintre cele mai rele momente. A trebuit să îi port de grijă mamei mele era bunica maternă căci ea era într-o stare mult mai rea decât mine. Plângea, plângeam şi eu. Pe lângă asta în familie s-au iscat certuri şi scandal pe diferite teme în perioada înmormântării. Nu dormeam nopţile, nu mâncam, eram tot timpul stresată şi panicată.
- E vorba de o relaţie de un an şi ceva cu un băiat narcisist cu comportamente urâte „ca la carte" doar că nu mi-am dat seama că erau neînregulă deşi erau dovezi, abuzuri de toate tipurile, insulte, manipulări, gaslighting, m-a îndepărtat de prieteni şi familie, .. Din păcate dupa despărţire s-a aşezat şi o stare de frică fiindcă apărea pe lângă casa mea sau prin locuri unde ştia că merg
- Un diagnostic de boala cronică acum 7 ani, două intervenţii chirurgicale care să încetinească evoluţia bolii. Prima dintre operaţii a fost făcută de o doamnă doctor care s-a comportat urât, nu mi-a explicat rezultatele, am plecat din spital fără să stiu ce mi s-a excizat, cu o lista de veşti proaste şi cu o fişă de externare incompletă şi eronată.
- Mă consideram un om irecuperabil datorită unei copilării, adolescenţe şi tinereţi otrăvite de abuzurile emoţionale, verbale şi fizice. Dumnezeu a reuşit să facă din mine un om pe care nimeni nu îl bănuieşte că ar fi fost atât de distrus şi mi-a dăruit dulceaţa vindecătoare a iertării.
- Tatăl nu m-a recunoscut ca fiind fiica lui. Era nevoie să se facă test de paternitate şi ulterior nu m-a căutat niciodată. Deşi, locuiam în acelaşi sat şi ne întalneam sporadic pe stradă sau la biserică. Am crescut cu bunicii şi mama.
- Moartea tatălui meu m-a afectat mult, dar şi faptul că părinţii mei aveau adesea neînţelegeri şi mi-aş fi dorit ca momentele frumoase, cu pace şi bucurie, să dureze mult mai mult, devenind o stare normală a familiei mele în viitor.
- Îmi amintesc cum tata la fiecare lucru minor pe care îl greşeam, mă certa şi mă jignea foarte puternic. Şi acum se întampla să mă facă să îmi scadă stima de sine şi să mă facă să mă simt „că nu sunt bună de nimic".
- E greu de prins în cuvinte, dar a fost momentul de cumpănă al vieţii mele. Perspectiva propriei morţi ar fi fost mai uşor de îndurat decât gândul că copilul tău moare şi nu poţi face nimic să-l ajuţi.
- Tatăl meu a murit într-un accident rutier, la 57 de ani. Pierderea lui a deschis răni, frustrări generate de divorţul părinţilor mei, din urmă cu aproximativ 25 de ani.

- În special am fost batjocorit pentru principiile mele de credinţă şi pentru inocenţa mea.
- abuz fizic si psihic, de către soţ, într-o perioadă în care eram departe de Biserică
- Decesul bunici mele m-a afectat foarte mult, deoarece o iubeam nespus de mult.
- Moartea bunicului, imobilizat la pat de 5 ani, după infecţia cu Covid-19
- Este vorba de neglijenţă sexuală şi respingere în cadrul căsătoriei
- Moartea unchiului meu în urma unui accident rutier
- Bunica mea a murit când eram în clasa a 9-a.
- A fost tristă, l-am găsit pe tata mort.
- Mi-a schimbat viaţa. ...în bine.
- Decesul subit al tatălui.
- Bulliyng la şcoală
- Decesul tatălui
- ...e greu...

2.2) Cum ai reuşit să îţi revii în urma experimentării acestei traume? (Detaliază răspunsul de mai sus)

- După câteva săptămâni de la momentul în care am aflat diagnosticul, am ajuns la concluzia că trebuie să lupt, trebuie să fac tot ce îmi stă în putinţă pentru a depăși acea încercare. Eram apropiată de Dumnezeu și înainte dar în perioada de boală, prima dată m-am „certat" cu El , adresându-i clasica întrebare „de ce eu?", Iar pe urmă mi-am ancorat toată încrederea în El. Duhovnicul m-a ajutat foarte mult să mă liniștesc și să nu mai văd totul așa catastrofal, că totul este cu un scop. Și mă rugam Lui Dumnezeu, Maicii Domnului, Sfinţilor în momentele în care simţeam că nu mai pot de durere, de tristeţe, și primeam puţină alinare, liniște sufletească. Și pe măsură ce mă rugam mai mult, mă simţeam mai bine, mai fericită, mai optimistă, știam că Dumnezeu mă iubeste și o să mă ajute...mpractic, nu mai încăpeau grijile, tot spaţiul era umplut de nădejdea în Dumnezeu și de purtarea Lui de grijă față de mine.
- Am încercat să mă rog în continuare așa cum puteam și cât de mult puteam, să merg la slujbe și să mă spovedesc/ împărtășesc. Un rol fundamental l-a avut Parintele meu duhovnic care a fost limanul meu sufletesc în toata această perioadă și mi-a insuflat mult curaj și optimism și nu m-a lăsat să cad în deznădejde (am avut multe astfel de momente). De asemenea, am încercat să citesc și recitesc cât mai mult cărtile cu mărturiile sfinţilor, mă ajută foarte mult. Fără Dumnezeu, fără Maica Domnului și ajutorul Sfinţilor, fără rugăciune și viaţă duhovnicească și fără Părintele duhovnic

nu aș fi reușit să depășesc această perioadă care a fost cea mai dificilă din viața mea și m-a afectat mult și emoțional dar și fizic.

- Eu cred că Sfinții lui Dumnezeu și Maica Domnului m-au ajutat. Colegii din liceu se tachinau și râdeau unii de alții spunând unul către celălalt că se masturbează (era la nivel de glume, nu știu fiecare ce făcea cu adevărat). Eu mă simțeam prost că fac asemenea lucruri pentru că am văzut că e ceva de râs, nu e lucru bun. Aveam gânduri că nu fac bine ceea ce fac dar treceam cu vederea peste ele și căutam confirmari pe internet că e bine. Dar nu prea eram împăcat, și așa încet tot am încercat să amân să fac lucrul acesta până cu ajutorul lui Dumnezeu am scăpat.
- În primul rând am început să îmi revin cu intervenția oamenilor din jurul meu. Părinții mei au aflat despre ce mi s-a întâmplat și m-au ajutat să rup legătura cu omul respectiv. Tot părinții m-au încurajat și sfătuit să mă mut în alt oraș, și să încep o facultate nouă. Lucrurile acestea m-au ajutat să mă desprind de relație și să încep o viață nouă. Am început să îmi construiesc propriul viitor, să cunosc oameni noi, și să îmi redobândesc stima de sine și încredere în mine.
- Nu mi-am revenit. Nu a fost o revenire prin forțe proprii. Am fost „îmbrăcat" cu ceva din afara propriilor mele resurse intelectuale sau emoționale. Acesta e termenul. Am fost îmbrăcat cu credința că copilul meu nu va păți nimic. Dar acest sentiment a fost complet independent de puterea mea. A venit din afară peste mine... ca un fel de răspuns la rugăciune.
- Am simțit, cel mai mult de până atunci, sprijinul lui Dumnezeu și al celorlalți sfinți, direct, prin rugăciune, dar și prin oamenii din jurul meu, care m-au ajutat să continui să mă dezvolt, să trec cu bine examenele, să fiu sănătoasă. Participarea la sfintele slujbe, dialogul cu preoți și citirea unor cărți din biserică au avut un rol foarte important.
- Am apelat la preot. Am căutat, m-am întâlnit cu mai mulți până am găsit pe cel potrivit pentru care religia și Dumnezeu se comportau dinamic și nu doar la nunți, botez și înmormântări și mai ales a știut să mă învețe că rugăciunea este o stare de smerenie și renunțare nu o cerere disperată și că faptele mele contează nu voința mea.
- Dar nu am avut nevoie să îmi revin, iubesc acea perioadă, consider că am avut cea mai minunată copilărie pe care aș fi putut să o am, aceea de a mă lipi pentru totdeauna de Dumnezeu, de a-L cunoaște ca Tată, și pe Maica Domnului ca mamă, și de a deveni treptat Dumnezeu singurul și unicul meu necesar.
- Am încercat alcool, tutun și multe alte tipuri de astfel de otrăvuri. Am încercat să mă sinucid de mai multe ori. Numai Dumnezeu a fost soluția și nici măcar nu L-am căutat eu. M-a găsit El pe mine. Dau mărturie vie că fără credința în Dumnezeu nu aș mai fi fost vie astăzi.

- Am reuşit să gestionez situaţia cu ajutorul lui Dumnezeu, prin mila şi dragostea Lui. Toate acestea prin rugăciunea şi sprijinul necondiţionat al duhovnicului şi al celor dragi. (familie şi fraţi - prieteni din comunitate).
- Având propriii mei copii, unele lucruri, atitudini şi comportamente personale îmi displăceau şi voiam să fac altfel mai bune. Aşa am început să fac psihoterapie ca să mă pot înţelege.
- Am conştientizat ceea ce se întamplă cu mine şi am încercat să nu mai bag în seamă toate aceste jigniri aduse. Am evitat discuţiile şi contactul cu el.
- Spovedanie, am citit anumite rugăciuni/acatiste. Am început încet încet să reies cu prieteni, să mă apropii iar de părinţi şi mi-am luat un pisic.
- Am fost la părintele duhovnic şi m-a sfătuit să socializez cu persoane de vârsta mea, să mă implic în activităţi şi cu timpul îmi voi reveni.
- Dialog cu Dumnezeu; nu prin rugăciune (acatiste), ci pur şi simplu vorbind cu El. Şi negarea a ce simţeam, obişnuinţa de-a lungul timpului.
- Am plâns mult, m-am concentrat pe alte lucruri (şcoală mai ales) şi am încercat să uit că am văzut-o suferind atâta timp şi murind.
- Mă rugam. Foarte, foarte mult. Ca totul să fie bine. Am mers la biserici şi la mănăstiri, am lăsat pomelnice.
- Am acceptat în timp şi am înţeles că acesta este un traseu al vieţii pe care cu toţi îl urmăm.
- Degajarea şi iesirea pentru o scurtă perioadă de timp din acel loc, de exemplu la mănăstiri
- Cu ajutorul Lui Dumnezeu, al familiei, al prietenilor şi a şedinţelor de psihoterapie
- ne-am convertit şi eu şi soţul, după ce am avut parte de grele încercări cu copiii
- Principii creştine de viaţă, şi gândul că există viaţă după moarte şi revedere.
- Am căutat răspunsul, am fost la duhovnici, am găsit psihoterapeuţi buni
- Am acceptat situaţia şi am luat-o ca pe o încercare de la Dumnezeu
- Am vorbit cu psihologul meu şi am reuşit să scap de unele stări
- De câte ori am putut, am mers la Mănăstiri şi m-am rugat.
- Mă ajută să îmi iau mintea de la gânduri distructive
- Rugându-mă, punându-mi viaţa în mâinile lui Dumnezeu
- Cu Dumnezeu şi câţiva oameni buni aproape.
- Cu ajutorul familiei şi credinţei
- Experienţe frumoase.

2.3) Dacă răspunsul a fost DA, care au fost cele mai frecvente comportamente sau practici religioase la care ai apelat?

- Cel mai mult m-a ajutat taina spovedaniei. Dorinţa de a mă spovedi mi-a venit după ce e am citit o carte despre viaţa Sf. Iosif Isihastul. Am primit cartea respectivă de la o Mătuşă care ştia de problemele prim care trec. În carte se vorbea mult despre spovedanie, pocăinţă şi ascultare. Simţeam o nevoie mare să îmi curat sufletul. După ce m-am spovedit, am început să înţeleg gravitatea păcatelor pe care le făcusem cu omul respectiv, şi ca relaţia nu a fost de iubire, ci de manipulare şi abuz. Am început să merg mai mult la biserică, să citesc cărţi duhovniceşti, şi să mă rog. Simţeam o dorinţă mare să îmi îndrept viaţa, şi să fiu mai plăcută lui Dumnezeu. Cred că doar prin rugăciunile Sfinţiilor, a familiei şi a prieteniilor mei, a reuşit Dumnezeu să îmi deschidă ochii şi inima spre El şi să îmi îndrept viaţa.
- Participarea la slujbe, mai ales la Sfânta Liturghie şi Sfântul Maslu, dialogul cu duhovnicul şi cu alţi preoţi şi citirea unor cărţi din biserică. Şi participând la activităţile ASCOR, am simţit o mare bucurie şi un pas în dezvoltarea mea în plan social, întrucât experienţele negative m-au afectat în acest sens.
- Participarea la slujbe, Spovedania/ Împărtaşania deasă, terapie duhovnicească, rugăciunea, lecturarea cărţilor despre sfinţi. De asemenea, am mers constant şi la Iași la Cuvioasa Parascheva şi la București la Mănăstirea Radu Vodă (eu locuiesc în Cluj-Napoca) şi am simţit în mod minunat ajutorul sfinţilor.
- Era gândul că mă vede Dumnezeu, rugăciuni, acatiste, la spovedanie odată m-a oprit un părinte să mă împartăşesc şi alt părinte mi-a spus că dacă vreau să am o familie fericită să nu mai fac acest păcat şi atunci „mi s-a aprins un beculeţ în minte" că nu e bine ce fac. Alteceva nu mai ştiu ce am făcut.
- Plângeam şi spuneam Tată, nu mă bagă în seamă că plâng, mă smiorcăi doar creşte-mă fetiţă mare cum ştii Tu, Tu ştii cel mai bine. Dormeam cu icoana în braţe. Ceream dragostea lui Dumnezeu neştiind ce cer. Vroiam şi eu să mă asemăn cu El, cu patimile Lui şi atunci toată durerea se transforma în bucurie.
- Rugăciunea. A fost o singura dată... Cel mai probabil atunci m-am rugat pentru prima dată în viaţa mea la modul real, într-o stare de zdrobire sufletească unică şi răspunsul l-am primit tot atunci. Nici înainte şi nici după acel moment nu am mai trăit ceva asemănător.
- Mersul la mănăstirea unde mă regăsesc cel mai repede, unde mă pun pe picioare, discuţii cu prieteni foarte apropiaţi cu care pot împărtăşi durerea (inlcusiv prieteni preoţi).

- Spovedania și rugăciunea duhovnicului și chiar și puțină și nevrednica mea rugăciune spusă mecanic, în momentele cele mai dificile, când simți că nu mai poți să te rogi.
- Am mers la slujbă duminica, mă rugam dimineața și seara și participam la diverse activități (tabără creștină și la întâlnirile tinerilor ortodocși).
- spovedanie, împărtășanie, Sf. Maslu, post, Sf. Liturghie, cercetarea Scripturii și a cărților duhovnicești, Radio Ascor
- Sfânta Împărtășanie, Spovedania, Sfânta Liturghie, cuvinte duhovnicești (conferințe, cărți, documentare, cateheze)
- Toate. Religia trebuie luată așa cum e în tradiția veche. Modernizarea ei contraproductivă.
- Citesc rugăciuni, merg la biserică și încerc să mă spovedesc cu regularitate.
- Rugăciune, Spovedanie și Împărtășanie, discuții cu părintele duhovnic
- Mersul consecvent duminica la biserica, Spovedanie și Împărtășania.
- Mersul la biserică/mănăstiri. Citirea de acatiste și pomenirea.
- Rugăciune, Sf. Liturghie, Sf. Maslu, Spovedanie și Împărtășanie
- Spovedanie, Împărtășanie, Maslu, priveghere, pelerinaje
- Mai multă expunere decât uzual la tot ce ține de asta.
- Rugăciune, spovedanie și mersul la Sf. Liturghie.
- Participarea la slujbele religioase, spovedania
- Rugăciunea, mersul la biserică, spovedanie
- Mersul la biserică, rugăciunea, milostenia
- Rugăciunea, spovedania, mersul la biserica
- Rugăciune, spovedanie, împărtășanie
- Împărtășanie, Spovedanie, Rugăciune
- Rugăciunea, participarea la slujbe
- Spovedit și împărtășit cât mai des
- Rugăciunile, discuții cu preoți
- Rugăciunea, mersul la biserică
- Rugăciune și contemplarea
- Rugăciunea și mănăstirile
- Liturghia, împărtășania
- spovedanie și rugăciuni
- Spovedanie, rugăciune
- Rugăciuni

2.4) Cum te-au ajutat în mod concret aceste practici religioase? (Din punct de vedere emoțional, cognitiv și fiziologic)

- Cum am spus mai sus, prin spovedanie am început să conștientizez ce mi s-a întâmplat, și mi-am dat seama de păcatele pe care le făcusem.

Emoţional am început să îmi revin pentru că nu mai trăiam în confuzie, spovedania şi sfaturile duhovnicului mi-au clarificat multe nedumeriri pe care le aveam despre relaţie. Până atunci credeam că trebuie să rămân în relaţie mai ales pentru că făcusem păcate trupeşti. Dar prin spovedanie şi citire duhovnicească am aflat ca scopul vieţii mele este să nu mai trăiesc în păcat şi să mă apropii de Dumnezeu. Am aflat din nou sens în viaţă, mi-am dorit să fiu mai aproape de Dumnezeu. Cognitiv, după ce m-am curăţat de păcate, mi s-a mai luminat mintea şi am putut înţelege mai bine ce mi s-a întâmplat, am redobândit încredere în mine, şi nu mă mai apăsau gândurile rele. Fiziologic pot spune ca am devenit mai echilibrată, nu mai trăiam într-un stres continu (pentru că pentru o vreme bună, relaţia era secretă, şi trăiam cu stres şi frica continuă că va afla cineva), puteam să dorm mai bine, nu mă mai simţeam deprimată, şi anxioasă. Am redobândit o pace interioară, şi am reuşit să am mai multă grija de sănătate mea.

- Practicile religioase m-au ajutat efectiv să mă linistesc şi să simt că nu sunt singură, că Dumnezeu are grijă de mama şi că va fi bine, vom fi bine din nou. Aflarea diagnosticului în octombrie anul trecut a fost un şoc foarte mare şi a urmat apoi o perioadă de incertitudine profundă în aşteptarea următorilor paşi medicali. Mi-a fost foarte greu să gestionez şi perioada aceasta de aşteptare. Prin spovedanie şi rugăciune, m-am linistit şi fortificat sufleteste şi încet încet am putut să mă bucur din nou. Când am aflat diagnosticul mamei anul trecut, am crezut că nu voi mai avea niciodata sentimentul de fericire, de bucurie. Dar Dumnezeu m-a ajutat şi chiar dacă e o perioadă dificilă în continuare, am învăţat să le iau pas cu pas şi să mă bucur din nou de binecuvântările din viaţa mea. Şi să fiu recunoscătoare pentru cât de mult ne poartă Dumnezeu de grijă.
- Mi-au dat linişte, încrederea că sunt pe mâini bune - ale lui Dumnezeu - care poate repara orice indiferent de greşelile umane, credinţa că toate au un rost chiar dacă nu îl înţeleg acum, smerenie (ca sunt plină de probleme şi că nimic nu e al meu de fapt, toate sunt daruri, nu drepturi). În cazul celei de-a doua operaţii (mai grea decât prima, în altă ţară, cu costuri mari) chiar şi recuperarea fizică a fost foarte rapidă, având toată încrederea că Dumnezeu a rânduit să se întâmple aşa.
- Emoţia e naturală, nu se poate evita. E mijlocul de strigăt al Duhului către Dumnezeu şi infuzia de energie dinspre Dumnezeu. Nu se poate gestiona decât prin cunoaştere, aplicare, impropriere (particularizare), transferul din acţiune conştientă în acţiune inconştientă (automatizare). Apoi apare bucuria izbânzii la care trebuie răspuns cu mulţumire. Întreruperea acestui ciclu întrerupe evoluţia pozitivă prin care se manifestă ceea ce preoţii numesc HAR.
- M-au făcut să am well beingul, toleranta scăzută la frustrare mult peste medie (asta în urma unui test la Facultate în care însăşi profesorul

după câteva întrebări a spus că nu am apelat la fake face) M-a făcut să fiu empatică, să îmi doresc să ajut omul, să fie o onoare pentru mine atunci când pot ajuta, să fiu încrezătoare în ce a pus Dumnezeu în mine Să nu îmi pese de gura lumii

- M-au ajutat să am speranţă, să am convingerea că va fi bine, să nu mă mai simt doar un bolnav, ci să mă simt tot eu, persoana de dinainte, m-au ajutat să am curajul de a încerca în continuare lucruri noi, să fac activităţi şi să simt o putere interioară mult mai mare.
- M-au linistit în primul rând fiziologic. Am început să dorm mai bine şi să mănânc. Apoi pe plan cognitiv eram împăcată cu gândul că bunica a murit şi am înţeles circumstanţele religioase. Emoţional inima mea era mult mai bine prin prisma apropierii de Dumnezeu.
- Prin descoperirea liniştii sufleteşti: ideea de a nu te simţi singur, că eşti iubit şi că poţi merge mai departe, că a fost totul doar o încercare şi că nu se termină acolo. Că este mai mult de atât şi că va urma.
- Mi-au adus pace, bucurie, şi practicându-le cred că învăţ să am în acelaşi timp o gândire matură, cu discernământ, şi suflet de copil, optimist şi încrezător (căci „Toate le pot, în Hristos care mă întăreşte").
- Am mai multă încredere în mine şi sunt conştientă de faptul că divinitatea este prezentă şi că acţiunile din viata mea se petrec aşa cum el ştie şi crede că este cel mai bine pentru mine şi pentru familia mea.
- Prin spovedanie am reusit să accept contextul morţii bunicului şi să mă împac cu Dumnezeu. Preotul a fost persoana în care am avut încredere şi în faţa căreia m-am putut elibera şi prin plâns.
- Spovedania m-a ajutat sa mă descarc şi să recunosc ce doare şi să învăţ să gestionez trăirile şi rănile, frământările, doar cu Mila şi Ajutorul Lui Dumnezeu.
- M-au ajutat să înţeleg că nu sunt singură,că Dumnezeu este permanent cu noi şi că El ştie mai bine de ce cheamă la El oameni tineri
- M-au liniştit, starea de linişte după rugăciune mă ajută să gândesc mai clar şi să mă simt mai puţin singură şi mai încrezătoare
- Prin încrederea că e bine să îmi păstrez valorile în ciuda părerilor intensiv exprimate şi contrare ale celorlalţi.
- Am primit o stare în care aveam curaj să stau împotriva acestor păcate sau să le spun lucruri care îţi fac rău.
- M-au ajutat să mă liniştesc din punct de vedere sufletesc, să am mai mulă încredere în Dumnezeu
- M-a înviat Dumnezeu şi mi-a dăruit o viaţă nouă prin toate aceste practici, nu mă mai recunosc.
- M-au ajutat să realizez că orice e posibil în faţa lui Dumnezeu, chiar şi revenirea mea

- Stare de bucurie, de bine, de acceptare şi de iubire faţă de sine şi cei apropiaţi.
- am intrat într-o rânduială cu viaţa noastră, mi-am schimbat şi profesia
- Mi-a adus încrederea că copilul meu nu va muri. Şi nu a murit.
- M-au ajutat să sper în mai bine. Să nu mă mai simt singură.
- Mi-am linistit gandurile, nu am mai plâns atât de des.
- Nu mă mai simţeam singură şi îmi aveam mintea ocupată.
- M-am eliberat povestind şi în acelaşi timp plângând.
- Mult, am reuşit să mă adun, să fiu ,,acolo"' .
- Mi-au luat gândul de la ce s-a întâmplat
- Stare de bine, atât fizic cât şi psihic.
- Am găsit pace şi linişte

EMANUEL POP, *FĂGĂDUINȚĂ ȘI ÎMPLINIRE. PERIOADA PATRIARHILOR BIBLICI*, ED. PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, CLUJ-NAPOCA, 2022, 408 P.

Sub egida prestigioasei Edituri Presa Universitară Clujeană a văzut recent lumina tiparului, cu binecuvântarea Preasfinţitului Părinte Timotei, Episcopul ortodox român al Spaniei şi Portugaliei, teza de doctorat a părintelui Emanuel Pop (titular al unei parohii din eparhia iberică), susţinută în anul 2020, în cadrul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" din Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică, sub competenta îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Cum era şi firesc, *Cuvântul înainte* este semnat de coordonatorul tezei de doctorat care subliniază: „cercetarea părintelui Emanuel Pop îşi propune să scoată în evidenţă importanţa făgăduinţelor în iconomia mântuirii, punând accent pe perioada patriarhală care are ecouri puternice în întreaga Scriptură. Prin definirea terminologică, prin evidenţierea unor concepte ca legământ, lege, fidelitate care stau în relaţie cu tema făgăduinţei prin prezentarea punctuală şi a cadrelor în care s-au evidenţiat pentru prima dată făgăduinţele cu diversele lor direcţii şi prin abordarea exegetico-teologică a acestor făgăduinţe, părintele Pop oferă autenticitate, originalitate şi profunzime lucrării sale, fapt pentru care cercetarea domniei sale este binevenită în arealul biblic românesc" (pp. 10-11).

Cartea are 3 capitole, fiecare cu mai multe subdiviziuni. Toate sunt precedate de *Intoducere* în care sunt prezentate obiectivele cercetării, precum şi status quaestionis. Autorul mărturiseşte: „Am considerat această temă ca fiind providenţială datorită vastelor sale extinderi spre toate cărţile Sfintei Scripturi, având accente antropologice care privesc spre eshaton…prezentarea unor referinţe explicite în dezvoltarea temei făgăduinţei, referinţe pe care am încercat să le îmbrac într-o haină exegetică reprezentativă" (p. 26).

În capitolul de *Preliminarii* este prezentată, având ca punct de plecare aspectele terminologice și semantice, evoluția și receptarea ideii de făgăduință, termen folosit de 285 de ori în Biblia ebraică (pentru prima dată în Fac 6,18) și de 33 de ori în Noul Testament. „Legătura lui Dumnezeu cu poporul Său este descrisă peste tot în Sfânta Scriptură, în termenii unui legământ. Pactul sau legământul dintre Dumnezeu și om este modalitatea prin care Dumnezeu a ales să comunice cu lumea locuită, *mundanul* termenilor filosofici. Sfânta Scriptură este documentul pactului" (p. 51). Făgăduințele definesc relația dintre om și Dumnezeu în Vechiul Testament. Dumnezeu făgăduiește și rămâne fidel față de cuvintele Sale.

Autorul observă că „ideea de alianță este exprimată în Sfânta Scriptură ca ceva intim; este, de fapt, însăși alegerea lui Israel. Între Israel și Domnul Dumnezeu există o legătură personală. Dumnezeu a ales acest popor pentru a-I aparține Sieși și a fi mărturisitor în lumea păgână de care este înconjurat" (p. 53).

În timp ce, pentru iudaism, promisiunile patriarhale sunt expresia de bază a noțiunii că Israel este națiunea aleasă de Dumnezeu, potrivit exegezei patristice, „scopul legămintelor a fost unic și centrat pe o singură direcție ce viza întregul neam omenesc. Acesta a fost aspectul princeps al legământului făcut de Dumnezeu cu omenirea: Dumnezeu aduce mântuirea nu doar unei singure națiuni (Israel), ci întregului neam omenesc" (p. 66).

Făgăduința vine întotdeauna din partea lui Dumnezeu, iar promisiunile sunt expresia fundamentală a grijii dumnezeiești pentru poporul Său. Făgăduințele pe care Dumnezeu le face patriarhilor biblici sunt și repere ale teofaniei, ale prezenței Lui în viața omului.

Pornind de la promisiunile lui Dumnezeu făcute lui Avraam, „din punctul de vedere al literaturii rabinice, subiectul făgăduințelor este centrat pe cele trei făgăduințe fundamentale: pământ (patrie), urmași și legământ veșnic" (p. 71).

Dacă în perioada post-exilică, pentru a justifica existența sa, poporul evreu a trebuit să recurgă la originile sale patriarhale (p. 121), „în epoca Mântuitorului, conceptul de legământ (berit) era deformat de la ideea tradițională a legământului vechi. El se baza doar pe ieșirea din umilirea politică în care au ajuns evreii și nu făcea altceva decât să accentueze rigorismul religios față de tendințele care veneau din exterior" (p. 96).

Capitolul se încheie cu o analiză a textelor din Epistolele către Romani și către Galateni, cu referire la raportul dintre făgăduință și lege, având în vedere conceptele de dreptate, credință și universalitate.

Capitolul al II-lea: *Legământ și făgăduință în Pentateuh* - partea centrală a tezei - arată că „Istoria lui Israel în Pentateuh, este de la început și până la sfârșit, o istorie a promisiunilor patriarhale. Cuvântul lui Dumnezeu se

transformă în promisiune şi are un caracter veşnic. Promisiunea reprezintă partea centrală a planului lui Dumnezeu pentru Israel" (pp. 124-125).

Primul text analizat este Fac 3,15, protoevenghelia, deoarece, conţine prima mare promisiune pe care Dumnezeu o face oamenilor după cădere. Acesta „reprezintă, în viziunea interpreţilor moderni ai Sfintei Scripturi, unul dintre cele mai profunde locuri din Biblie" (p. 133).

Cu Noe şi făgăduinţa dată lui de către Dumnezeu, începe o istorie a făgăduinţelor. De remarcat că „dreptatea era nota distinctivă pentru Dumnezeu în alegerea celor cu care să facă legăminte şi să îi coordoneze în lucrarea Sa. Astfel, în deschiderea unei interpretări spirituale a făgăduinţei aduse lui Noe în Fac 6, 18 se consideră că dreptatea este cea care oferă lungime de zile pentru că doar ea poate deschide receptarea binecuvântărilor din partea lui Dumnezeu" (p. 151).

În continuare, este expus legământul lui Dumnezeu cu patriarhul Avraam (Fac 12, 2-3) - care va fi urmat în paginile Vechiului Testament de cele cu Moise şi David - descris ca o făgăduinţă întinsă pe şapte direcţii de binecuvântare, „ relatarea „ciclului Avraam" are coerenţa sa prin însăşi legătura pe care Dumnezeu o construieşte cu Avraam; şi a evoluţiei pe care aceasta o experimentează, până la binecuvântarea definitivă (Fac 22,16-18) şi la realizarea acesteia în Fac 24,1" (p. 207). Referirea la Avraam - părintele monoteismului, model absolut de ascultare - se menţine în toată teologia vechitestamentară, iar în Noul Testament Mântuitorul Iisus Hristos şi Ioan Botezătorul îl citează mereu ca punct de referinţă (Mt 2-3).

Un spaţiu semnificativ este dedicat apoi făgăduinţelor lui Dumnezeu manifestate faţă de ceilalţi doi patriarhi: Isaac (Fac 26) şi Iacov (Fac 28, 35, 32, 46, 48). De reţinut că „promisiunile se transmit mai departe spre împlinire lui Isaac, doar datorită ascultării şi credinţei pe care le-a avut Avraam înaintea lui Dumnezeu" (p. 269). Părintele autor insistă asupra dimenisunii ecumenice a persoanei patriarhului Iacov, pornind de la Fac 28,13-15, „este evident... universalismul exprimat de către făgăduinţele cu privire la prosperitatea omenească; întreg pământul este considerat a fi beneficiarul acestor făgăduinţe exprimate de o făgăduinţă singulară, dar repetată" (p. 288).

În capitolul al III-lea: *Teologia promisiunii şi a împlinirii* părintele Emanuel reliefează: „chemarea lui Avraam este începutul unei serii de chemări pe care Dumnezeu o va face până la sfârşitul veacurilor. După seria patriarhilor pe care Dumnezeu îi cheamă, pe fiecare în parte şi personal, Dumnezeu îl cheamă pe Moise ca să pecetluiască alianţa Vechiului Testament, apoi pe regi (Saul, David, Solomon, etc.), apoi pe prooroci. După seria proorocilor pe care îi ridică din mijlocul lui Israel, Dumnezeu pregăteşte venirea lui Mesia prin chemarea Sf. Ioan Botezătorul, cel care face legătura celor două Testamente. După venirea lui Mesia, Dumnezeu face chemarea

apostolilor și a ucenicilor Săi, pe care îi trimite să vestească alianța cea nouă a iubirii lui Dumnezeu prin Fiul Său, în Duhul Sfânt, până la sfârșitul veacurilor. După Sfinții Apostoli, Dumnezeu îi cheamă pe martiri, pe doctorii Bisericii, pe sfinți și împărați ca să vestească într-o lume ostilă Testamentul Său. Mileniul I și II este plin de oameni sfinți, dedicați în întregime slujirii lui Dumnezeu și aproapelui, care au avut parte de aceiași chemare sfântă pe care Dumnezeu a făcut-o lui Avraam și de care și noi contemporanii avem parte" (p. 336).

Autorul identifică în Pentateuh următoarele mesaje teologice: al făgăduinței și împlinirii, al patriei sfinte, al nădejdii, al sensului istoriei cu perspectivă eshatologică „împlinirea promisiunilor făcute de Dumnezeu nu depinde de un anume loc sau timp, ori de o anumită națiune sau clasă socială. Mesajul poate fi unul universal, iar rezonanța sa poate fi auzită de fiecare mic grup de oameni care trăiește experiența chemării și alegerii lui de către Dumnezeu" (p. 339).

Se aduce în atenția cititorului că „repetarea promisiunilor sunt ca un lait-motiv în tot Pentateuhul... de-a lungul istoriei lui Israel, Domnul descoperă noi forme de promisiuni care nasc din Ființa Sa și care au ca ultim scop fericirea omului și desăvârșirea întregii creații" (p. 366-367). Promisiunile devin în același timp profetice și mesianice. Făgăduințele Vechiului Testament se împlinesc în Iisus Hristos.

În finalul capitolului părintele Pop conchide: „creștinismul și iudaismul sunt două derivate ale aceleiași rădacini evreiești; unul luând o formă introvertită, a unui popor care vrea să mențină într-o formă națională credința lui Avraam, și altul o formă extrovertită, a aceleiași experiențe israelite fundamentate pe baze avraamice și care, prin Iisus Hristos Mântuitorul, se extinde spre toate națiunile pamântului. În acest sens, creștinii, deși nu sunt iudei, sunt autenticii israeliți, moștenitori ai făgăduinței universale date de către Dumnezeu lui Avraam și urmașilor lui Isaac și Iacov" (p. 384).

Concluziile sunt succinte, pertinente, sintetizând conținutul lucrării.

Bibliografia selectivă este în bună parte occidentală (cei mai cunoscuți teologi bibliști: Gerhard von Rad, Claus Westerman, Hans Urs von Balthasar), cu centrare pe teologia spaniolă (Jose Luis Sicre, J. Alberto Soggin, Juan Miguel Diaz Rodelas, Antonio Rodriguez Carmona, Luis Alonso Schokel, Xavier Pikaza, Felix Garcia Lopez, Francisco Varo, Elorza Jose Luis) care s-a aplecat profund asupra acestei teme și a altora din Vechiul Testament și conține: ediții ale Sf. Scripturi, dicționare, concordanțe și enciclipedii biblice, manuale și ghiduri bibliografice, resurse patristice, comentarii biblice, volume și studii de specialitate.

Părintele autor - foarte pasionat de cercetarea biblică vechitestamentară încă de pe băncile Seminarului Teologic - ne supune atenției un subiect

care prezintă interes pentru mediul teologic şi laic, deopotrivă: făgăduința, legământul şi împlinirea, toate subsumate relației (comuniunii) cu Dumnezeu, expunând pe parcursul demersului investigativ aspecte teologice esențiale şi excursuri inedite.

DR. DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Arhimandrit doctor Vartolomeu Androni, *Învăţătura despre întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos în Teologia apuseană contemporană*, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2021, 460 p.

Părintele Arhimandrit Vartolomeu Androni, exarhul Mânăstirilor din Arhiepiscopia Râmnicului şi-a publicat recent, la Editura vâlceană Conphys, teza de doctorat susţinută în anul 1999, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, la specializarea Teologia fundamentală şi dogmatică, simbolică şi comparată, sub coordonarea regretatului Pr. prof. univ. dr. Ioan I. Ică senior.

Cuvântul înainte al îndrumătorului lucrării afirmă: „lucrarea Părintelui Arhimandrit Vartolomeu (Valeriu) Androni prezintă un interes deosebit atât pentru Teologie Dogmatică şi Simbolică contemporană, cât şi pentru istoria dogmelor şi este de actualitate, umplând un gol în literatura teologică românească de specialitate. Ea este rostul unei munci de cercetare susţinută, de mulţi ani, în ţară şi în străinătate" (p. 7).

Cartea este segmentată în 7 capitole, fiecare cu subcapitolele şi subdiviziunile corespunzătoare şi se deschide cu *Intoducerea* în care autorul consideră că „scopul acestei lucrări constă, în primul rând, să încadreze cât mai exact posibil învăţătura celor trei slujiri, în al doilea rând, lucrarea îşi propune să ofere o cunoaştere cât mai amănunţită a învăţăturii referitoare la cele trei slujiri ale Mântuitorului în cele trei confesiuni şi a relaţiei inseparabile între Persoana şi opera lui Iisus Hristos" (p. 15), utilizând metoda comparativă şi având în vedere evoluţia istorică-dogmatică a problemei.

Capitolul I: *Originile şi dezvoltarea triadei: Profet-Preot-Împărat în învăţătura Bisericii creştine* subliniază poziţia centrală a triadei profet - preot - împărat în Teologia dogmatică, deşi sistematizarea ei riguroasă este relativ târzie, aparţinând secolului al XVI-lea. În Sfânta Scriptură nu se găseşte nicăieri ca atare formula triadică, doar elemente ale acesteia. Părintele triadei este socotit istoricul bisericesc şi teologul Eusebiu de Cezareea (sec. al IV-lea), iar singurul părinte bisericesc latin care o foloseşte este Petru Hrisologul, episcop al Ravennei (sec. al V-lea).

Capitolul al II-lea: *Temeiurile vechi- şi nou-testamentare ale întreitei slujiri a Mântuitorului* expunând temeiurile vetero-testamentare pentru orig-

inea, evoluţia şi importanţa funcţiilor împărătească, preoţească şi profetică, cercetând făgăduinţele făcute patriarhilor biblici, Psalmii împărăteşti, scrierile profeţilor, în special Isaia şi Zaharia, precum şi literatura extra-testamentară. Urmează temeiurile din Noul Testament ale fiecăreia dintre aceste trei slujiri, mijlociri sau demnităţi. „Cele trei slujiri ale Mântuitorului preînchipuite în Vechiul Testament sunt realizate în mod plenar, real şi personal de Iisus Hristos, conform dovezilor nou-testamentare...din punct de vedere soteriologic, atunci când în activitatea pământească a lui Hristos, Mântuitorul exercită de exemplu funcţia profetică, implicit celelalte două adică funcţia preoţească şi cea împărătească devin complementare. Tot aşa se întâmplă şi cu funcţia preoţească şi cu funcţia împărătească" (p. 109).

Capitolul al III-lea: *Învăţătura despre întreita slujire a Mântuitorului şi evoluţia istorică a soteriologiei în Apus* arată că aceasta găseşte de la Matthias Joseph Scheeben (+1888) intrarea în Dogmatica de şcoală (neoscolastică) ca principiu de împărţire a soteriologiei. Cu privire la soteriologie, Teologia apuseană a constatat că „în epoca patristică s-a accentuat vindecarea - salvarea din păcat - aspectul mistic (îndumnezeirea omului), în epoca medievală s-a accentuat împăcarea - iertarea - aspectul juridic (justificare şi satisfacţie), în epoca modernă s-a accentuat eliberarea - mântuirea omului -aspectul moral-subiectiv" (pp.120-121). Capitolul expune apoi poziţiile teologilor contemporani Gustav Aulen (luteran) şi Gisbert Greshake (romano-catolic).

Capitolul al IV-lea: *Întreita slujire a Mântuitorului în Teologia romano-catolică* - partea principală a lucrării este consacrată teoriei satisfacţiei substitutive, dezvoltată în Apus în Evul Mediu, începând cu Anselm de Canterbury (1033-1109) în lucrarea *Cur Deus homo?* Hristos s-a întrupat ca să aducă satisfacţie onoarei jignite a lui Dumnezeu prin păcatul strămoşesc. Această teorie, căreia i-au adus unele mici modificări Bonaventura şi Toma d'Aquino, a fost stabilită ca doctrină oficială a Bisericii Romano-catolice la Conciliul de la Trident (1545-1563). După rezolvarea în acest fel a diferendului între Dumnezeu şi om, nu mai este necesară transformarea lăuntrică a omului, ci doar atribuirea meritelor lui Hristos, nu se mai poate vorbi despre sălăşluirea lui Hristos în noi cu Trupul său pnevmatizat (ceea ce produce Biserica) sau despre creştere neîncetată în noua viaţă în Hristos. Învăţătura întreitei slujiri (magisterium, ministerium, regimen) a fost reformulată în 1881 de teologul J. M. Scheeben, potrivit căruia: „preoţia este o slujire centrală... căreia celelalte două îi acordă locul ierarhic superior, pentru că altfel învăţătura n-ar avea eficacitate şi funcţia regală n-ar avea bază. Slujirea centrală a demnităţii preoţeşti a lui Hristos, jertfa Crucii, este luată împreună cu fapta mântuitoare. De fapt, ea constituie miezul acestei fapte" (pp. 225-226).

Capitolul al V-lea: *Întreita slujire în manualele de Teologie Dogmatică romano-catolică şi la Conciliul II Vatican* conţine opiniile unor teologi de seamă care au dezvoltat, completat sau combătut afirmaţiile făcute de predecesorii lor legate de învăţătura despre cele trei slujiri ale lui Hristos (p. 243), cei mai mulţi dintre aceştia accentuând în mod deosebit funcţia preoţească: Joseph Pohle, Bernhard Bartmann, Ludwig Ott - care susţine că Sinodul al III-lea Ecumenic şi Sf. Chiril al Alexandriei afirmă satisfacţia substitutivă (p. 296) şi respinge predestinaţia - Franz Diekamp, Johann Auer şi Otto Semmelroth, dar şi expunerea învăţăturii în documentele Conciliului II Vatican (Lumen gentium, Christus Dominus, Apostolicam Auctoritatem, Unitatis redintegratio). Spre deosebire de învăţătura ortodoxă, în concepţia catolică, „peste tot se poate observa aspectul justificativ, uscat, al legăturii dintre om şi Dumnezeu şi nu al comuniunii dintre Dumnezeu şi om în iubire... rolul principal în actul răscumpărării îi revine numai lui Hristos, persoana Sfântului Duh rămânând pe plan secundar" (pp. 322-323), aşadar restaurarea externă şi hristomonismul sunt evidente.

Capitolul al VI-lea: *Întreita slujire în Teologia protestantă* are ca punct de plecare epoca Reformei, schiţată de Andreas Osiander şi Martin Bucer, „această doctrină este pe deplin dezvoltată ca teorie soteriologică în ultima ediţie a lucrării *Institutio* (a lui Jean Calvin, n. n.) din anul 1539. Capitolul XV din Cartea II poartă următorul titlu: Dacă vrem să spunem pentru ce anume a fost trimis Hristos de Tatăl şi ceea ce ne-a adus nou, trebuie să privim la întreita Sa slujire profetică, preoţească şi împărătească (p. 328). Autorul identifică în Protestantism, accentul „pus pe suveranitatea absolută a funcţiei împărăteşti a lui Hristos la care nimeni nu poate pretinde a participa...această accentuare a suveranităţii lui Hristos e desigur un protest împotriva concepţiei catolice, care susţine că Hristos şi-a transmis stăpânirea Sa asupra umanităţii ierarhiei Bisericii prin intermediul căreia o exercită. Iar preoţia lui Hristos se limitează la aspectul de jertfă al morţii pe cruce" (p. 330). Sunt prezentate, pe scurt, şi respinse hristologia liberală de tip iluminist a lui Friedrich Schleiermacher şi Albert Ritschl: „riscul acestei interpretări este acela de a promova un concept umanist despre Dumnezeu şi un concept relativizat despre păcat. În raţionalismul teologic iluminist Iisus devenea doar un model etic şi un dascăl al umanităţii, sfârşindu-se în tăgăduirea făţişă a divinităţii Sale" (pp. 335-336), viziunea reducţionistă a lui Adolph von Harnack, hristologia antropologică de jos promovată de Paul Tillich şi Wolfhard Pannenberg, dar sunt apreciate poziţiile teologilor Karl Barth (reformat) şi Edmund Schlink (luteran).

Capitolul al VII-lea: *Întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos în Teologia ortodoxă* este dedicat poziţiilor teologilor ortodocşi şi modului de expunere a trilogiei funcţiilor Mântuitorului în manualele ortodoxe de

şcoală: Macarie Bulgakov şi Alexiu Comoroşan, tributari teologiei occidentale scolastice, apoi Panagiotis Trembelas care combate teoria satisfacţiei substitutive şi pe cea unilaterală a satisfacţiei prin sacrificul expiator şi aduce un punct nou în prezentarea acestei învăţături: echilibrul, „inseparabilitatea şi simultaneitatea celor trei demnităţi...dacă noi vom exagera demnitatea preoţească în detrimental celorlalte două, vom cădea într-un misticism bolnăvicios. Dacă le vom reduce pe celelalte două pentru a supraaprecia demnitatea regală, noi vom cădea în milenarism" (p. 371) şi nu în ultimul rând Părintele Stăniloae, „teologul care ca nimeni altul a expus doctrina ortodoxă despre întreita slujire, fără să exagereze sau să omită ceva, în Duhul spiritualităţii Bisericii răsăritene" (p. 405), atrăgând atenţia că: „la Iisus nu avem numai fapte disparate şi accidentale de învăţător, de arhiereu şi de împărat, cum afirmă unii teologi protestanţi, ci el Însuşi este, prin fiinţa şi misiunea Sa de fiu al lui Dumnezeu întrupat profet, arhiereu şi împărat. Dumnezeu în Sine, în raporturile Sale interne, nu este nici profet, nici împărat, cu atât mai puţin arhiereu" (pp. 391-392).

Concluziile înfăţişează sumar rezultatul cercetărilor întreprinse legate de întreita slujire a Mântuitorului şi implicaţiile ei soteriologice, eclesiologice şi ecumenice. Părintele autor conchide: „Bisericile consideră azi că slujirea creştină ce izvorăşte din slujirea întreită are o mare însemnătate şi pentru dialogul şi colaborarea interbisericească. Factori neteologici au determinat Bisericile creştine să iasă din confesionalismul lor îngust, deschizându-le pentru un ecumenism integral. Ecumenismul slujirii poate aduce o contribuţie importantă la dialogul teologic şi la apropierea dintre Biserici" (p. 412).

Bibliografia este selectivă, actuală şi totodată exhaustivă însumând peste 200 de titluri (ediţii ale Sfintei Scripturi, dicţionare, opere patristice, lucrări şi studii de specialitate în limbile română, latină, germană, franceză), autorul dovedind o foarte bună cunoaştere a acestora.

Cartea care este o contribuţie meritorie pentru Teologia Dogmatică, Teologia Simbolică, Istoria dogmelor, Ecumenism şi Istoria bisericească, se încheie cu o secţiune foarte utilă: *Date sumare privitoare la principalii autori consultaţi*. Este de apreciat efortul autorului de a aborda critic şi a expune într-o manieră comparată, interconfesional, o temă de o maximă importanţă şi actualitate din Teologia Dogmatică.

DR. DACIAN BUT-CĂPUŞAN

*VI. CRONICA FACULTĂȚII**

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2022-2023

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia
2. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
3. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană
4. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă
5. Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie
6. Pr. prof. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan
7. Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean
8. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuţ - pensionar
9. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar
10. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - pensionar
11. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb - pensionar
12. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - pensionar
13. Prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu - pensionar
14. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta - pensionar
15. P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul (Valentin-Cosmin Vesa)
16. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
17. Pr. conf. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea
18. Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu
19. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda
20. Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moş
21. Arhid. conf. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea
22. Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău - pensionar
23. Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif
24. Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan

---

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan

25. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru – prodecan, începând cu semestrul II conferenţiar
26. Arhim. lect. univ. dr. Simeon (Ştefan) Pintea
27. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
28. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa
29. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci
30. Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perşa
31. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov
32. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Siladi
33. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Şanta – pensionar
34. Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu
35. Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa
36. Arhid. lect. univ. dr. Bradu-Nicolae Bălan – începând cu semestrul II
37. Lect. univ. dr. Ana Baciu
38. Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa
39. Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu
40. Lect. univ. dr. Mihail Mitrea,
41. Lect. univ. dr. Olivia-Florena Nemeş
42. Lect. univ. dr. Gabriel-Alexandru Noje
43. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia - decan,
Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan,
Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie - director de Departament,
Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - director al Şcolii Doctorale „Isidor Todoran”.

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR

SECRETARIAT
Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar şef Facultate
Ec. Laura Cristina Vancea - secretar
Teofana Nicoară - secretar
Dr. Teodora-Ilinca Mureşanu - secretar al Şcolii Doctorale „Isidor Todoran”
Ec. Dorina Petronela Moga - administrator şef Facultate
Constantin Belei - informatician, până în 31 mai 2023

BIBLIOTECA

Angela Rodica Baciu
Diana Pop

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII

SESIUNEA IULIE 2023
NIVEL LICENȚĂ
SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. AGRIJAN L. LIVIU-CLAUDIU
2. APOSTOL I. PAVEL-NICOLAE
3. BICA V. COZMIN-MIRCEA
4. BINDEA I. VASILE-GABRIEL
5. BOTA R.M. VLĂDUȚ-MIHAI
6. BUNDRA J. TRAJAN
7. CĂRĂUȘU I. IONEL
8. CARP D. ION
9. CASAP I. SERAFIM
10. CIREAȘĂ S. GABRIEL
11. CONSTANTINEANU GH. LIVIU
12. ECHIM I. ALEXANDRU-MIHAI-TOADER
13. HUHTALO K.J.P. JOHN-TUOMO
14. IFRIM E.T. ALBERT MĂDĂLIN
15. ILIESCU E. PAUL-IONUȚ
16. IRIMUȘ A. LAURENȚIU-VLAD
17. ISTRATE L. MARIUS-DĂNUȚ
18. MACRA T.C. SERGIU-CONSTANTIN
19. MAN S.N. ADRIAN
20. MAXIM V.D. SERGIU-DAN
21. MURESAN A.D. DARIUS-DANIEL
22. NICOARĂ I.O. PETRICĂ-MARIAN
23. OARĂ F.C. DRAGOȘ-CONSTANTIN
24. OLARIU D.P. ALEXANDRU
25. POP P. DACIAN-SILVIU
26. PUIAN GH. GHEORGHE-DANIEL
27. ȘANDOR S.I. ȘTEFAN-FLORIN
28. ȘANDOR A. IONUȚ
29. SASU L.V. ADRIAN-MIHAI

30. SIMON H. FERDICAN
31. SITĂRIȚI I.F. VLAD-MAXIM
32. ŞOMLEA I. MARIAN-DANIEL
33. SZTODOLNIK M. NICOLAE
34. TIFINIUC I. MARIUS-ILIE
35. ZINVELIU G. ANDREI

Specializarea: Teologie Ortodoxă Didactică

1. EREJDI D. IULIA-ANA

Specializarea: Teologie Ortodoxă Asistență Socială

1. IERIMA M. ANDREI
2. ILIEŞ GH. GHEORGHE-ANDREI
3. PLETOSU M. ANDREEA

Specializarea: Artă sacră

1. BÂRSAN M. DAN-MIRCEA
2. ILIESCU G. ANDREA
3. MOLDOVAN S. CRISTINA-MARIA
4. NIȚU N. ȘTEFANIA-NICOLETA
5. SIMION G. DIANA-DUMITRIȚA

MASTER

Specializarea: Artă sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale

1. BUTNARIU I. ION
2. CONSTANTIN N. ELENA-CRISTINA
3. COSTEA D. RĂZVAN
4. FILIPOI L. PARASCHIVA-MARIA
5. HORVAT N.M. DELIA-ROXANA
6. JELNEAN N. TRAIAN
7. LOSTUN L. LIZICA
8. LUCA C. ŞTEFAN
9. SÂNTĂMĂREAN G. DIANA-CRISTINA
10. ŞOŞ M. DIANA-ELENA

11. TIMOFTI A. ADRIANA
12. VARLAAM GH. ELENA-DANIELA

Specializarea: Bioetică-morală, etică şi deontologie

1. LĂZĂROIU A. IOAN-ARON-STELIAN
2. MELIAN D. CLEMENT-TEODOR
3. PĂLĂCEAN P. PAUL-ANDREI
4. STEF N. MIHNEA-CĂTĂLIN
5. TĂTAR GH. CONSTANTIN
6. TERTIŞ I. OVIDIU-FLORIN

Specializarea: Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială

1. METESCU A. GHEORGHE-COSMIN
2. MIHALACHE V. GHEORGHINA
3. MIHALACHE V. MIHAELA

Specializarea: Doctrină, hermeneutică şi istorie bisericească

1. DAVID N.S. NICOLAE-RADU
2. MELEG C.I. SERGIU-VLĂDUŢ

**Specializarea: Istoria religiilor.
Geopolitica religiilor monoteiste (creştinism, iudaism, islam)**

1. MIHALIC A. PETRU-ROBERT
2. MORARU V. ION
3. PĂCURAR C.A. SERGIU-COZMIN
4. RUSU C. ANDREI
5. SĂLĂJAN C.L. DENIS-DORU
6. ŞILDAN S.M. CRISTIAN-MIRCEA

Specializarea: Pastoraţie şi viaţă liturgică

1. DANILIUC M. CIPRIAN-IONUŢ

Specializarea: Teologie istorică-practică

1. MAN ALEXANDRU-MARIAN

SESIUNEA SEPTEMBRIE 2023

Nivel licență
Specializarea: Teologie Ortodoxă Pastorală

1. DĂRONI GH. ALEXANDRU-CRISTIAN
2. MANIȚIU C. CĂLIN
3. MITRICĂ I.M. ANDREI-MIHAI
4. MOIGRĂDEAN V.D. DANIEL-VLĂDUȚ
5. PĂRĂU V. VASILE
6. POP T. EUGEN-MIRCEA
7. STOLER G. EDSON

Specializarea: Teologie ortodoxă didactică

1. BUDEAN O. CARMEN-ALINA
2. MORAR V.M. MARIA-MAGDALENA

Specializarea: Teologie Ortodoxă Asistență Socială

1. OBROCEA GH. RAMONA-LOREDANA

Specializarea: Artă sacră

1. ANDREICAN C.I. IOAN-BOGDAN
2. DULA E.H. DENISA-ALEXANDRA
3. OPRIȘ A. COSTEL-AUREL
4. PUȘCUȚĂ I. ANDREEA-FLORINA
5. SANDU C.C. GABRIELA
6. SOMEȘAN V. NARCISA
7. ȘOȘ M. BIANCA-MARIA

MASTER

Specializarea: Arta sacră conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale

1. JILINSCHI N. EMANUEL
2. LUPO N. VIOLETA
3. MIHIȘ S. VIOREL

Specializarea: Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială

1. CIUREA I.C. CĂTĂLIN-MIHAI
2. IOICA S.GH. OVIDIU-SORIN
3. POP O. IOAN-DANIEL
4. RODINA V. DAN-STELIAN
5. TUREA V. ANDREI

Specializarea: Istoria religiilor. geopolitica religiilor monoteiste (creştinism, iudaism, islam)

1. BOICIUC L.GH. SERGIU
2. PETRIMAN I. VASILE-IOAN

Specializarea: Pastoraţie şi viaţă liturgică

1. RUS I.A. RAUL-NARCIS
2. OROIAN I. IULIA-ELENA

E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA FACULTĂŢII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2022-2023

CONFERINŢE INTERNAŢIONALE:

În perioada 12-16 octombrie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca a găzduit a XVIII-a Adunare anuală a Grupului comun de lucru ortodox-catolic „Sf. Irineu" (înfiinţat în anul 2004, la Paderborn, Germania, format din teologi din 16 ţări), cu tema: *Schismele în istoria Bisericii: analiză istorică şi implicaţii pentru metodologia dialogului ecumenic de astăzi*. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb a susţinut prelegerea cu titlul: *Donatismul. Schismă sau erezie?*

Deschiderea întrunirii ştiinţifice a avut loc miercuri, 12 octombrie 2022, în Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă, în prezenţa: Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei – care a rostit un cuvânt de binecuvântare, Înaltpreasfinţitului Părinte Serafim, Arhiepiscopul Ortodox Român al Germaniei, Austriei şi Luxemburgului şi Mitropolitul Ortodox Român al Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, Preasfinţitul Părinte Gerhard

Feige, Episcopul Romano-Catolic de Magdeburg (Germania) – co-preşedinţi ai acestui grup - şi Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului. În calitate de gazdă, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultăţii a adresat participanţilor un cuvânt de bun-venit. În cadrul deschiderii, de asemenea, a fost lansată cartea *Slujind comuniunii. Regândirea relaţiei dintre primat şi sinodalitate*, apărută la Editura Renaşterea.

*

În zilele de 19 şi 20 octombrie 2022 a avut loc, în format on line, Conferinţa Internaţională ROOTS (organizatori Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa) *Numele lui Dumnezeu în Vechiul Testament – revelare, semnificaţie, rugăciune şi Teologie*. Au susţinut comunicări:

- Pr. prof. univ. dr. Eugen Pentiuc (Şcoala de Teologie „Sf. Cruce" Brookline), *YHWH: God s Unfinished Name*,

- Conf. univ. dr. Christos Karagiannis (Facultatea de Teologie – Universitatea Naţională Kapodistrias din Atena), *El YHWH and Isreal,*

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *YHWH şi relaţia cu verbul „a fi" exprimare a stării de existare?*

- Pr. lect. univ. dr. Cătălin Vatamanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi), *Adonai Echard - semnificaţii teologice ale numirii lui Dumnezeu - unul şi unicul,*

- Diac. lect. univ. dr. Mihai Ciurea (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea din Craiova), *Teonimul Kyrios în Teologia Evangheliei 1 iudaizante" după Matei*,

- Diac. conf. univ. dr. Alexandru Mihăilă (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" - Universitatea din Bucureşti), *Liturghia intrării - rugăciunea de exprimare a nevinovăţiei în Vechiul Testament,*

- Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa, *„Doamne cât de minunat este numele Tău" (Ps 8, 1; 9) - doxologia psalmică a numelui divin*.

*

În perioada 31 octombrie - 1 noiembrie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca a organizat, în format hibrid (fizic şi online), Simpozionul internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, cu tema generală *Rugăciunea - inima Bisericii*, încadrat în tematica anului 2022, declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca „An omagial al rugăciunii în viaţa Bisericii şi a creştinului" şi „An comemorativ al Sfinţilor isihaşti Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama şi Paisie de la Neamţ".

Evenimentul a debutat luni, 31 octombrie 2022, în Paraclisul Facultăţii unde Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-

vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a oficiat o slujbă de Te Deum, în prezenţa Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, şi a participanţilor.

Apoi, în Aula Mare a facultăţii, a avut loc deschiderea oficială a lucrărilor simpozionului.

În calitate de gazdă, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul instituţiei de învăţământ teologic, a adresat participanţilor un cuvânt de bun venit şi a prezentat tema generală a întâlnirii ştiinţifice: „Rugăciunea – inima Bisericii", aceasta fiind ramificată în cinci direcţii tematice: „Rugăciune, isihasm, comunitate, cult: căi spre Dumnezeul Cel Viu"; „Rugăciunea şi practicanţii ei în diferite tradiţii creştine sau religioase"; „Rugăciunea în Duh şi Adevăr. Ipostazieri isihaste ale rugăciunii"; „Mai e nevoie de rugăciune? La ce mai sunt buni rugătorii?"; şi „Rugăciune şi isihasm: rolul şi importanţa lor în diferite tradiţii creştine sau religioase".

Înaltpreasfinţitul Părinte prof. univ. dr. Andrei a rostit un cuvânt de binecuvântare şi a susţinut prelegerea intitulată: *Binecuvântaţii noştri Părinţi – icoane de smerenie*, în cadrul căreia a evocat chipurile mai multor părinţi duhovniceşti – ierarhi, ieromonahi sau preoţi de mir – care au contribuit la formarea sa duhovnicească.

Preasfinţitul Părinte dr. Petroniu, Episcopul Sălajului a susţinut comunicarea: *Rugăciunea la Sfinţii Părinţi*.

Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a susţinut comunicarea: *Lecţie de isihasm practic - Sfântul Marcu Ascetul în scrierile lui Dadişo Qatraya*.

De asemenea, alocuţiuni au rostit: pr. prof. dr. René Roux – rectorul Facultăţii de Teologie din Lugano, Elveţia, conf. univ. dr. Adrian Lemeni – consilier patriarhal onorific şi directorul Şcolii Doctorale din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din Bucureşti, precum şi Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale „Isidor Todoran" din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Au participat peste 100 de referenţi: ierarhi, profesori, teologi şi oameni de cultură din ţară (Facultăţile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Bucureşti, Sibiu, Iaşi, Timişoara, Craiova, Alba Iulia, Oradea, Târgovişte, Universitatea de Medicină „Iuliu Haţieganu" din Cluj-Napoca, Academia Naţională de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, Universitatea Naţională de Arte din Bucureşti, Universitatea de Artă şi Design din Cluj-Napoca, Facultatea de Arte şi Design din Timişoara, Facultatea de Medicină, Universitatea de Medicină, Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureş, Facultatea de Arte „Geo Saizescu" - Universitatea „Hyperion" din Bucureşti, Muzeul Naţional al Unirii din Alba Iulia)

Dintre invitaţii din străinătate: Prof. Univ. Dr. Maryan Bogoev STOYADINOV (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Sfinţii Chiril şi Metodie", Veliko Târnovo), Prof. Univ. Dr. Todor ENCHEV (Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Sfinţii Chiril şi Metodie", Veliko Târnovo), Daniel AYUCH (Institute of Theology, University of Balamand, St. John of Damascus, Lebanon), René ROUX, (Rector of the Faculty of Theology in Lugano, Switzerland), Pavlo SMYTSNYUK, (Department of Religion, Princeton University, USA), Evangelos THIANI (Orthodox Patriarchal Ecclesiastical School: Archbishop Makarios III of Cyprus Seminary – Nairobi, Kenya), Prof. Ph.D. Dr. Habil. Piotr KOPIEK (Department of the Protestant Theology, Ecumenical Institute, Faculty of Theology, The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland), Fr. Dr. Sebastian PAINADATH SJ, (Sameeksha Ashram, Kalady, South India).

Lucrările simpozionului s-au desfăţurat pe secţiuni (Teologie şi Istorie, Muzicologie, Artă Sacră). O secţiune specială a fost dedicată şi studenţilor-doctoranzi.

Manifestarea ştiinţifică s-a încheiat marţi seara, prin prezentarea concluziilor simpozionului, şi un concert susţinut de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Au fost intonate piese din repertoriul coral bisericesc şi tradiţional românesc, aparţinând următorilor compozitori: pr. Alexandru Delcea, pr. Constantin Drăguşin, Nicolae Lungu, Augustin Bena, Iulian Cârstoiu, Nicolae Ursu şi Ion Vidu.

La final, Părintele Mitropolit Andrei a ţinut un scurt cuvânt de învăţătură, vorbindu-le celor prezenţi despre importanţa rugăciunii şi a părinţilor isihaşti în viaţa Bisericii.

Toate comunicările susţinute în cadrul simpozionului vor fi publicate într-un volum.

*

În 26 ianuarie 2023 a avut loc conferinţa biblică internaţională ROOTS (organizatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa) cu titlul: *El, Yahweh and the Emergence of Monotheism in Biblical Israel*, desfăşurată on-line, susţinută de Dr. Christos Karagiannis (Associate Professor and Dean of School of Theology, National and Kapodistrian University of Athens).

*

În perioada, 8-12 septembrie 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a avut loc Conferinţa internaţională: *Missions Towards Human Dignity: Challenges from within and beyond the Black Sea Region*.

La eveniment au fost prezenţi peste 100 de participanţi, din peste 30 de ţări de pe patru continente: Africa, Asia, Europa, Americal Latină şi de Nord. Conferinţa s-a desfăşurat de-a lungul a patru zile, fiind susţinute în jur de 50 de prezentări, grupate în opt sesiuni tematice.

Conferinţa a fost organizată de International Association for Mission Studies (IAMS), Europe Region, în colaborare cu Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, School of Divinity din cadrul Institutului Star UBB Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Şcoala Doctorală Religie-Cultură-Societate din cadrul Facultăţii de Teologie Romano-catolică, Centrul de Studii Ecumenice şi Interreligioase din cadrul UBB, Centrul de Misiune şi Studii Nomocanonice din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

IAMS este o societate academică profesională internaţională, interconfesională şi interdisciplinară pentru studiul ştiinţific al mărturiei creştine şi al impactului acesteia asupra lumii, precum şi al domeniului teologiei interculturale.

Obiectivele societăţii sunt de a promova studiul ştiinţific al teologiei sistematice, biblice, istorice şi practice legate de misiune şi de teologia interculturală, să disemineze informaţii privind studiile misionare către toţi cei implicaţi în aceste domenii de studiu şi în domenii conexe, promovarea comuniunii, cooperării şi ajutorului reciproc în domeniul studiilor misionare, organizarea de conferinţe internaţionale ale misiologilor şi teologilor interculturali, încurajarea înfiinţării de centre de cercetare, încurajarea publicaţiilor în domeniul misiologiei şi al teologiei interculturale.

Organizaţia este condusă de un comitet executiv care are un preşedinte, vicepreşedinte şi reprezentaţi regionali pentru Africa, Asia, Europa, America Latină, America de Nord, Oceania şi un secretar general. IAMS publică rezultatele cercetărilor în revista *Mission Studies,* pe care o editează. În mandatul 2022-2026 IAMS Europe este condusă de Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Ceremonia de deschidere a avut loc vineri, 8 septembrie, în Aula Facultăţii. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, Prof. univ. dr. Adrian Petruşel, prorector al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Olga Lukács de la Institutul Star UBB Cluj-Napoca, decan al Facultăţii de Teologie Reformată şi Muzică, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea şi Prof. dr. Norbert Hintersteiner, reprezentant al IAMS la nivel mondial (Asociaţia Internaţională pentru Studii de Misiune).

CONFERINȚE NAȚIONALE:

În data 29 martie 2023, a avut loc Conferinţa naţională ROOTS *Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică - repere*

şi direcţii de cercetare, ediţia a II-a (organizatori: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa).

O alocuţiune introductivă a fost rostită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Au susţinut comunicări următorii studenţi-doctoranzi ai Şcolii Doctorale „Isidor Todoran":

Bogdan Negrea, *Sinaiul - perimetrul dăruirii. Model al transmiterii învăţăturii*,

Mirel Gălușcă, *Conceptul de ... Uzanţă biblică şi semnificaţii în contextul cuceririi Cananului*

Alexandru Ciucurescu, *Receptarea Cărţii Iudita în Tradiţia Bisericii,*

Radu-Constantin Iliescu, *Lumea lui Moşe ben Maimon şi „efectul de margine",*

Decebal Gorea, *Elemente de antropogeneză în miturile mesopotamiene*

Cristian Porţan, *Concepţia Sfântului Apostol Pavel despre „puterea Duhului" reliefată în Romani 15. Perspectiva paulină despre „puterea Duhului"*

Ioan Dorin Salvan, *Ridicarea celor 2 fiare din Apocalipsa 13*

Alexandru Lazăr, *Dezbateri eshatologice actuale cu privire la actualizarea termenilor aiwnioV şi aidioV.*

Eduard-Robert Matyas, *De la cultul vechi la cultul nou - porunca Tatălui, desăvârşirea Fiului şi sfinţirea Duhului.*

Au participat cu referate şi studenţi-doctoranzi ai Facultăţilor de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" - Universitatea din Bucureşti şi „Ilarion V. Felea" - Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad.

*

Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului şi Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca, Asociaţia Medicală Română, filiala Bistriţa-Năsăud, Centrul de Bioetică a UBB Cluj-Napoca, Societatea Română de Bioetică, Societatea Română de Istoria Medicinii, Societatea Naţională de Inginerie Medicală şi Tehnologie Biologică, au organizat al XXII-lea Seminar de Medicină şi Teologie cu tema: *Bioetica de frontieră: libertatea firescului şi firescul mărturisirii*, care s-a desfăşurat loc on line, în data de 4 aprilie 2023.

În deschidere, IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a rostit un Cuvânt de învăţătură. Prof. univ. dr. Daniel David, rector al UBB a susţinut o alocuţiune.

Participanţi au fost teologi, medici, psihologi şi specialişti din ţară şi străinătate.

Facultatea noastră a fost reprezentată de următoarele cadre, didactice, cercetători şi studenţi-doctoranzi care au susţinut prelegeri:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Contemplarea „viului revelare a veşnicului, a eternului Eu”*,

P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, *Conceptul de „control” în noua mentalitate şi tradiţia ascetică a Bisericii. O încercare de diagnoză*,

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, *De la genul primilor oameni, la „egalitatea de gen” modernă. Deriva unei antropologii?*

Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, *Moartea câştigată sau moartea pierdută? Reflecţii etice asupra eutanasiei şi eutanasierii*,

Lect. univ. dr. Gabriel Noje, *„Ce înseamnă să mori cu demnitate?” Problematica eutanasiei şi a sfârşitului vieţii din perspectiva teologiei morale ortodoxe,*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu, *Redefinirea femininului şi a masculinului în civilizaţia recentă. Lectură psiho-socio-pastorală,*

Prof. univ. dr. Maria Dorina Paşca, Drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu, *Analiză psiho-pastorală a stereotipurilor de gen*;

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, *„Egalitatea de gen”, provocare sau subiect tabu pentru discursul omiletic contemporan?*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Drd. Mihaela Brânză, *Egalitatea de gen în familia creştin-ortodoxă: îndumnezeirea sistemului familial*

Arhim. drd. Arsenie (Alexandru) Irimiea, *Bărbaţia femininului şi feminitatea masculinului în vocaţia monahală*

Lect. univ. dr. Alin Trifa, *Corectitudinea politică şi identitatea de gen (PC & GI)*

Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea, *Funcţia vindecătoare a cultului liturgic: tămăduire sacramentală prin Tainele iniţierii creştine*,

Ierom. drd. Luca (Cristian) Nicolcea, *Alegerea conştientă sau fuga inconştientă: fertilizarea in vitro (FIV), o perspectivă ortodoxă,*

Drd. Călin-Marian Drăgeanu, Bogdan Ivan-Gruia, *Consideraţii privind implicaţiile „Big Data” asupra comportamentului uman,*

Pr. drd. Claudiu Boia, Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, *Eugenia nazistă şi opoziţia Bisericilor creştine, 1939-1942*,

Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa, *Calendare şi şematisme bisericeşti ortodoxe în Transilvania secolelor XIX şi XX. Încercări de emancipare a ţărănimii,*

Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, *Preoţi şi protopopi în lupta împotriva viciilor poporului în perioada interbelică*,

Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean, *Moartea lui Hristos reprezentată în arta bizantină,*

Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu, *Restaurarea unor uşi împărăteşti făgărăşene pictate în 1810,*

Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu, *Collage d'idées militantes,*

Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar-Man, *Considerații asupra libertății creatoare în arta sacră,*

Lect. univ. dr. Olivia-Florena Nemeș, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, drd. Dan Nemeș, Vasilica Cristina Nicula, *Investigarea materialelor picturale la icoana Iisus de la biserica ortodoxă română Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil Gheorgheni, comuna Feleacu.*

*

Școala Doctorală „Isidor Todoran" a Facultății de Teologie Ortodoxă din Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca a organizat, on side și on line, în perioada 22-23 mai 2023, cu binecuvântarea IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, simpozionul dedicat doctoranzilor, intitulat: *Teologie, imnografie, melodică - cercetarea doctorală între acrivia științifică și mărturisirea doxologică*. Manifestarea (coordonată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale și Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu, secretar). Simpozionul face parte din suita de manifestări științifice ale facultății, proiectate pentru anul 2023 și se încadrează în seria de evenimente organizate cu prilejul proclamării, de către Sfântul Sinod al Bisericii noastre, a anului 2023 ca *„Anul omagial al pastorației persoanelor vârstnice și Anul comemorativ al imnografilor și cântăreților bisericești (psalți)"*.

În cadrul sesiunii inaugurale au rostit alocuțiuni: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale, ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI, Prof. univ. dr. Adrian Petrușel, prorector al UBB și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

Au participat cu referate peste 50 de studenți-doctoranzi de la Facultățile de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" a Universității din București, „Sf. Andrei Șaguna" a Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, „Dumitru Stăniloae" a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, „Ilarion V. Felea" a Universității „Aurel Vlaicu" din Arad, a Universității din Craiova și cea a Universității „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, de la Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca, dar și de la Centre for Mission Studies, Oxford University și de la Lausanne (Elveția).

În cele două zile, lucrările simpozionului s-au desfășurat pe patru secțiuni (teologie-istorie, teologie sistematică, teologie biblică și teologie practică), fiind moderate de profesori ai Facultății de Teologie din Cluj, având alături câte un doctorand.

Studenții-doctoranzi ai facultății noastre au susținut următoarele comunicări:

- Pr. Robert Anton Kovacs: *„Dacă tinerețea ar ști, și dacă bătrânețea ar putea". Puterea modelului, la arhimandritul Vasile Vasilache*, coordonator: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuț,

- Pr. Nicolae Ioan Boboia: *Imnul dragostei (I Cor. 13, 1-8). O perspectivă exegetică paulină,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Pr. Flaviu-Gabriel Fleşer: *Iisus şi atitudinea Sa faţă de făţărnicie (Mc. 7),* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Pr. Teodor Cristian Ştefan: *Sfântul Apostol Pavel în lanţuri: Contextul redactării Epistolei către Filipeni,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Diac. Alexandru Lazăr: *Perspective eshatologice actuale cu privire la salvarea universală propuse de teologii carismatici americani* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan,

- Pr. Cosmin Boga: *Părinţi români ai secolului XX, alcătuitori de imnografie,* coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Pavel Chiriac: *Importanţa promovării şi receptării imnelor dogmatice din cultul Bisericii noastre,* coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Alexandru Cristian Lukacs: *Aspecte canonice ale reorganizării instituţiilor pentru pregătirea viitorului personal bisericesc în Episcopia Clujului. Studiu de caz între anii 1948-1955* coordonator: Pr. conf. univ. dr. Patriciu Vlaicu,

- Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea: *Marea priveghiere pascală din tradiţia liturgică a Răsăritului Ortodox - o celebrare dispărută fără şansă de recuperare?,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- Radu Micu: *Perspective asupra caracterului ştiinţific al teologiei*, coordonator: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan,

- Iulian-Ioan Floriştean: *Elogiul seniorilor în opera lui Teodor Baconschi; Părintele Bartolomeu Anania, Andrei Scrima şi Horia Bernea- medalioane biografice,* coordonator: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan,

- Pr. Marcel Popa: *Adicţia, o formă de căutare spirituală*, coordonator: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ,

- Pr. Raul Pap: *Sfântul Roman Melodul şi creaţia sa imnografică*, coordonator: ÎPS Prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ,

- Adrian Petru Ostaş: *Personalitatea Sfântului Marcu Ascetul văzută din prisma cercetătorilor moderni,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie,

- Lucia-Antoaneta Câmpeanu: *Intervenţii teologice ale Î. P. S Serafim Joantă la diferite întâlniri ecumenice în spaţiul german* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan,

- Gabriel Bleahu: *Delegaţiile Răsăritene la Conciliul de la Konstanz (1414-1418)* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb,

- Ierom. Grigorie Foltiş: *Incidenţa şi particularităţile adicţiei digitale în rândul persoanelor vârstnice,* coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Daniel-Matei Pop: *Vocaţia socială a unui pastor luteran de excepţie: Johann Konrad Wilhelm Löhe,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- Constantin Marcel Turean: *Pastoraţia veteranilor din arealul militar,* coordonator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- Andrei-Ioan Gheorghieş: *Teologia praznicului Naşterii Domnului în creaţia imnografică a Cassiei Monahia. Contribuţii la dezvoltarea vieţii liturgice bizantine,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

- Alexandru Dumitrescu: *Personalitatea lui Saul între educaţie şi convertire,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- Bogdan-Marius Negrea: *Exodul - perioada (re)construcţiei poporului ales,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,

- Andrei Cheţan: *Rolul epigeneticii în transmiterea intergeneraţională a valorilor morale,* coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie,

- Pr. Marcel Petru Şamşodan: *Lex orandi - Lex credendi. Teologie şi mărturie în imnografia Bisericii*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea,

- Pr. Emanuel Vasile Rusu: *Comuniunea credincioşilor cu Dumnezeu şi întreolaltă reflectată în lucrarea „Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă" a Părintelui Dumitru Stăniloae*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea,

- Bumbu Dănuţ-Marcel Bumbu: *Teologie şi tehnologie*, coordonator: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

În încheierea evenimentului P. S. Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a rostit o alocuţiune.

Concluziile au fost prezentate marţi seara, 23 mai, de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, în raportul-sinteză al simpozionului:

· Tematica simpozionului a oferit doctoranzilor posibilitatea de a trata subiecte legate de culoarul lor de cercetare;

· S-a remarcat o predispoziţie a doctoranzilor înspre o cercetare interdisciplinară;

· S-au emis şi ipoteze personale, argumentate bazate pe metoda critică de abordare şi de interpretare;

· Teme predilecte de teologie sistematică cu specific pe Teologia dogmatică, misionară, pe spiritualitate, Morală şi Bioetică. N-au lipsit nici cele de factură istorică, prin care s-au evidenţiat elemente inedite din diaspora ortodoxă;

· Temele legate de imnografie şi melodică au reliefat locul pe care îl ocupă în teologia contemporană imnografia însoţită de suportul muzical;

· S-a creat un culoar favorabil pentru ca imnografia să-şi găsească un loc distinct în curicula de formare teologică;

· Caracterul ştiinţific al cercetării teologice nu poate fi despărţit de elementul doxologic, ci este circumscris organic. Doar aşa relevanţa şi actualitatea cercetării teologice este legată de viaţă, de viaţa Bisericii;

· S-au propus și metode moderne de pastoraţie pentru a dinamiza viaţa liturgică, socială și culturală a Bisericii;

· S-a observat o creştere calitativă a cercetării, a noutăţii aduse de doctoranzi în cercetare. Lucrul acesta ne dă speranţe că tinerii cercetători din domeniul Teologie pot contribui la progresul teologic;

Cu acceptul coordonatorilor ştiinţifici, lucrările prezentate vor fi publicate în *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensi*a, revista de specialitate a Şcolii Doctorale „Isidor Todoran" din Cluj-Napoca.

*

Miercuri, 31 mai 2023, a avut loc conferinţa naţională ROOTS (on line) cu titlul: *Bătrân (zaqen), înțelepciune, binecuvântare și model - părinți, învățători și mărturisitori în istoria poporului ales (tipologie, mărturie și unitate scripturală) / Imnologia sărbătorilor dedicate patriarhilor/bătrânilor Vechiului Testament*. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susţinut o alocuţiune introductivă. Au susţinut comunicări: Pr. conf. univ. dr. Constantin Oancea (Facultatea de Teologie „Sf. Andrei Șaguna" - Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu), Pr. conf. univ. dr. Remus Onișor (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia), Lect. univ. dr. Eusebiu Borca (Facultatea de Litere -Centrul Universitar de Nord din Baia Mare), Pr. lect. univ. dr. Iosif Stancovici (Facultatea de Litere, Istorie și Teologie - Universitatea de Vest din Timișoara), Pr. lect. univ. dr. Cătălin Vatamanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași), Pr. dr. Alexandru Ioniță (cercetător ştiinţific III la Centrul de Cercetare al Patrimoniului și a Istoriei Socio-Culturale - Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu).

SUSŢINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ŞCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN":

- 13 octombrie 2022, pr. POP Vasile: *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române în diaspora din Peninsula Iberică*, la specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

- 5 mai 2023, BRÂNZĂ Mihaela, *Ortodoxia celor „7 ani de acasă"*, la specializarea Teologie pastorală, sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 5 mai 2023, arhim. IRIMIEA Arsenie (Alexandru), *Psihoterapia pastorală în arealul monahal*, la specializarea Teologie pastorală, sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

- 13 iunie 2023, GLIGAN (căs. LUKACS) Mihaela, *„Agoniile" lui Iisus, drama din Ghetsimani și „părăsirea" de pe Cruce. O perspectivă a*

Evangheliilor sinoptice, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- 13 iunie mai 2023, pr. GLODEAN Raul Ioan, *Atitudinea creştinilor faţă de autoritatea romană în lumina Epistolei către Romani (13,1-7)*, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană,

- 30 iunie mai 2023, pr. LUPĂŞTEAN-BARFĂ Bogdan, *Mitropolitul Bartolomeu Anania al Clujului predicator, catehet şi pedagog de vocaţie*, la specializarea Omiletică şi Catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

- 6 iulie 2023: IVANOVICI Daniela-Luminiţa, *Rolul cultural al femeii în perioada dinastiei Paleolog*, la specializarea Istorie bisericească universală, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb.

- 18 septembrie 2023, pr. ZLĂVOG Andrei Tiberiu, *Revelaţia de pe drumul Damascului: iluzie sau Teofanie ? - o perspectivă lucanică asupra textului F. Ap. 9, 1-30*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament,

- 18 septembrie 2023, pr. GAVRIŞ Andrei Gabriel, *Euharistie şi „conflict" liturgic în Corint în lumina textului I Cor 11,17-34*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament

- 19 septembrie 2023, pr. CENUŞĂ Teodor, *Viaţa şi activitatea Patriarhul Ecumenic Athenagora I (1886-1972)*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, la specializarea Istorie bisericească universală

- 19 septembrie 2023, CRUCIANU Ioan (protos. Serafim), *Dimensiunea misionară a monahismului în Biserică. Repere paradigmatice ale monahismului primar reflectate în misiunea monahismului ortodox în secolele XX-XXI*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, la specializarea Misiologie şi ecumenism,

- 21 septembrie 2023, ANDEREŞ (căs. ŞTEFAN) Alexandra Nicoleta, *Pătimirile Mântuitorului Hristos - între Evanghelie şi film*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament

- 21 septembrie 2023, pr. ŞTEFAN Teodor Cristian, *Iisus Hristos în lumina textului imnului din Filipeni 2, 5-11 Analiză exegetică şi teologică*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament

- 26 septembrie 2023, pr. BARBU Nicolae-George, *Activitatea catehetică în Bisericile Ortodoxe Română şi Greacă în actualitate. Studiu comparativ*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică şi Catehetică

- 26 septembrie 2023, pr. HENS Ionuț, *Marcu Eugenicu al Efesului - omul, opera și receptarea sa*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, la specializarea Istorie bisericească universală

- 26 septembrie 2023, BOJOR Florin Ioan, *Noi direcții ale predicii din Biserica Ortodoxă Română și relația cu predica popoarelor latine catolice. Studii raportate la tinerii români*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică și Catehetică

- 29 septembrie 2023, CRUDU Serghei (ierod. Macarie), *Ce este omul? (Ps 8,4; 144,2) - Repere antropologice*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică

- 29 septembrie 2023, pr. SOMEȘAN Grigore-Toma, *Sensul teologic al frumuseții în opera lui Dostoievski (romanele Idiotul, Demonii și Frații Karamazov)*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, la specializarea Morală creștină

- 29 septembrie 2023, SPOREA Cristiana, *Duhul Sfânt - izvorul și fundamentul spiritualității veterotestamentare*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică

- 30 septembrie 2023, COROIAN (căs. COROIAN-GEORGIU) Alexandra-Felicia, *Ideologia de gen în abordare psiho-pastorală*, elaborată sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, la specializarea Teologie pastorală.

SUSȚINERI TEZE DE ABILITARE ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

- 13 decembrie 2022, Pr. lect. univ. dr. Alin-Cristian Scridon (Colectivul de Teologie Ortodoxă al Departamentul de Studii Românești din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie - Universitatea de Vest din Timișoara): *Viața religioasă a românilor ortodocși din Ungaria și Banatul istoric între revoluția pașoptistă și al doilea Război Mondial*. Comisia de abilitare a fost formată din: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Prof. univ. dr. Paul-Lucian Brusanowski (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Lucian Blaga” din Sibiu) și Acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca).

- 22 iunie 2023, Preasfințitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin-Cosmin Vesa): *Etapele vieții spirituale în tradiția siroorientală. Autori, scrieri, contextualizare și actualizare. Din comisia prezidată de* Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu au făcut parte:

IPS Părinte prof. univ. dr. Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Cristinel Teşu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi) şi Pr. prof. univ. dr. Răzvan-Nicolae Stan (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea din Craiova).

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ŞI STRĂINI:

Seria de conferinţe *„Historia Ecclesiastica" - direcţii actuale de cercetare în istoriografia bisericească*, organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca în parteneriat cu Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocşan" al Universităţii „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din Bucureşti, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iaşi şi Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Şaguna" din Sibiu, sub coordonarea Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan şi a Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, a continuat. Temele care au fost dezbătute în lunile octombrie-decembrie 2022:

- *Creştinismul american şi noile lui tendinţe*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Şaguna" a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu (11 octombrie 2022),

- *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române în a II-a jumatate a secolului XIX. De la proclamarea unilaterală de stat (3 decembrie 1864) la recunoaşterea canonică din partea Patriarhiei Ecumenice (25 aprilie 1885). Acte de corespondenţă şi tratative diplomatice politice-bisericeşti*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Mihail Simion Săsăujan (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" - Universitatea din Bucureşti) (18 octombrie 2022)

- *Cum a influenţat istoria Bisericii structura şi conţinutul Dumnezeieştii Liturghii*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, Institutul de teologie Ortodoxă - Universitatea „Ludwig Maximilian" din München (2 noiembrie 2022),

- *Vitalien Laurent şi Petre Năsturel: reflecţii pe marginea corespondenţei private (1947-1950)*, susţinută de Prof. univ. dr. Ionuţ-Alexandru Tudorie (decan de studii la Institutul „Sf. Vladimir" din New York) (15 noiembrie 2022).

- *Principiile Statutului organic şagunian şi modul de aplicare a lor în viaţa bisericească din Transilvania între anii 1868-1925*, susţinută de Prof. univ. dr. Paul Brusanowski (directorul Şcolii Doctorale - Facultatea de

Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Şaguna" a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu) (6 decembrie 2022).

- *Dimensiunea religioasă a Războiului Rece. Mărturii din sfera documentelor diplomatice şi a serviciilor secrete*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan: *Dimensiunea religioasă a Războiului Rece. Mărturii din sfera documentelor diplomatice şi a serviciilor secrete* (20 decembrie 2022).

*

În perioada 6-10 martie 2023, Facultatea de Teologie Ortodoxă a avut un profesor invitat prin programul Erasmus, în persoana Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, de la Departamentul de Teologie Ortodoxă al Universităţii Ludwig Maximilian din Munchen, unde predă Liturgică, Patrologie şi Istoria Bisericii Vechi. Părintele Profesor a ţinut patru cursuri, după cum urmează:

- *Istoria şi Teologia rugăciunilor începătoare* (anul III)
- *Cum a influenţat istoria Bisericii structura şi conţinutul Dumnezeieştii Liturghii* (anul II)
- *Crezul în Sfânta Liturghie. Introducerea sa şi comentariile patristice la Crez* (anii I şiII)
- *Pace tuturor! - multiplele dimensiuni ale păcii în Dumnezeiasca Liturghie* (anul IV).

*

În perioada 11-18 mai 2023, în cadrul Centrului de Studii Misionare şi Nomocanonice au susţinut workshopuri următorii invitaţi:

- Dr. Michael Biehl (Formerly Association of Protestant Churches, Germania): *World Christianity. A Theoretical Rramework and its Methodologies*, *Mission, Intercultural Theology and Religious Studies. The Transformation of an Academic Disciple, After Arusha. The World Missionary Conference 2018 and its Missiological Implications.*
- Dr. Marina Behera (Oxford Centre of Mission Studies): *From Contextual Theology to Contextual Studies, The Scholary/ Academic Context of Research.*
- Dr. Dimitrios Keramidas (Pontifical University of St. Thomas Aquinas, Roma): *Mission and Christian Unity, Reading the Missionary Teaching of the Holy and Great Council of the Orthodox Church.*

*

În perioada 14-16 martie 2023, din iniţiativa Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, au fost susţinute în Facultatea de Teologie Ortodoxă, următoarele prelegeri de Teologie Dogmatică, Ecumenică şi de spiritualitate:

- 14 martie 2023, Pr. prof. dr. Jűrgen Henckel: *Părintele Dumitru Stăniloae Teologia în condiţiile totalitarismului*,

- 14 martie 2023, Dr. Barbara Stuhlmeyer (Institutul Germano-Român pentru Teologie, Știință și Dialog Nűrnberg), *Viziunea mistică la Hildegard von Bingen şi lumina Taborului*,

- 15 martie 2023, Pr. prof. dr. Jűrgen Henckel: *Misiunea publică a Bisericii din perspectiva Teologiei protestante (în istorie şi în prezent)*,

- 16 martie 2023, Pr. prof. dr. Jűrgen Henckel: *Toleranţă şi pluralism - o privire teologică*.

- 14, 15 și 16 martie 2023, Prof. univ. dr. Gunter Wenz (Universitatea din Műnchen, doctor Honoris causa al Universităţii „Babeş-Bolyai", la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă), *Biserica, sfinţii ei şi Maica Domnului, Fecioara Maria. O trilogie evanghelică din perspectivă ecumenică*.

*

Doamnele prof. Stathopoulou Rania și Ioanna Kalogianni de la Universitatea din Ioannina, Departamentul de Arte Plastice și Științe ale Artei, Grecia au susținut cursuri și un workshop-uri la facultatea noastră în perioada 21-28 aprilie 2023, în cadrul programului Erasmus.

EXPOZIŢII:

În cadrul Simpozionul internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, cu tema generală *Rugăciunea - inima Bisericii* a fost vernisată o expoziţie de Artă Sacră în Galeria Erminia: *Imago Dei - transcendenţă şi lumină în arta vizuală*. Au fost expuse lucrări ale Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean (coordonator), Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu, Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa şi ale studenţilor de la specializarea Artă Sacră din cadrul facultăţii. Expoziţia a fost deschisă în perioada 31 octombrie - 30 noiembrie 2022. În Galeria Imago a fost vernisată expoziţia: *Chipuri iconografice între smerenie şi slavă*, cu lucrări ale Asist. univ. drd. ascociat Gabriel-Ştefan Solomon, iar în Galeria Punct Forte cea cu lucrări ale Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu intitulată *Didactica work in progress*.

*

În data de 10 noiembrie 2022, la Galeria Imago de la sediul facultăţii a avut loc vernisajul expoziţiei *Icoana printre noi* ce cuprinde lucrări ale studentului Andrei Lungu, beneficiar al bursei speciale pentru activitate cultural-artistică, coordonator Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif.

*

Casa de Cultură a Studenţilor din Petroşani în parteneriat cu Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat în Petroşani a XL-a

Ediţie a Salonului Naţional de Artă Sacră Contemporană cu titlul generic **PRO**SACRUM. Pe simezele Casei de Cultură a Studenţilor au expus studenţi, masteranzi, doctoranzi, artişti vizuali, membri şi invitaţi ai Centrului Sf. Luca. Vernisajul expoziţiei, care a putut fi vizitată până în 5 decembrie 2022, a avut loc marţi 22 noiembrie 2022.

Au susţinut prelegeri: Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu, directorul Centrului Sf. Luca, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa.

*

În perioada 19-26 noiembrie 2022, Casa de Cultură a Studenţilor din Petroşani în parteneriat cu Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au organizat la Petroşani a XX-a ediţie a Simpozionului Internaţional de Arte Vizuale cu titlul generic „PROCONCEPTUM - Ekfraza revizuită sau efectivitatea imaginii în medii diferite".

În cadrul acestui simpozion s-au realizat proconcepte fotografice şi poetice, interpretate în pastel de membrii şi invitaţii Centrului Sf. Luca.

Vernisajul expoziţiei a avut loc vineri 25 noiembrie 2022. Expoziţia a putut fi vizitată în perioada 25 noiembrie 2022 - 31 ianuarie 2023 la Casa de Cultură a Studenţilor din Petroşani.

Au susţinut prelegeri: Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu, directorul Centrului Sf. Luca, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa.

*

La Muzeul de Artă din Satu Mare a avut loc în data de 7 decembrie 2022 vernisajul expoziţiei *Bradul axis muni-ul lumii tradiţionale*. Au expus Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, Asist univ. drd. asoc. Gabriel-Ştefan Solomon şi 24 de studenţi ai specializării Artă sacră (nivel licenţă şi master). Au vorbit Conf. univ. dr. Delia Suiogan (Facultatea de Litere - Centrul Universitar Nord Baia Mare) şi Asist univ. drd. asoc. Gabriel-Ştefan Solomon.

*

În perioada 26 ianuarie - 12 februarie 2023, a fost organizată la Muzeul de Artă Cluj-Napoca expoziţia: *Mărturii din Grecia* (pictură) a Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean. Vernisajul a avut loc în data de 27 ianuarie 2023. Au luat cuvântul IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean. Expoziţia a reunit peste 40 de lucrări, fiind rodul creaţiei realizate în timpul studiilor şi al şederii la Atena.

*

Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sf. Evanghelist Luca" din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi Galeria Itinerantă „Punct Forte" a

organizat, în spaţiile facultăţii, începând cu 28 ianuarie 2023 expoziţia personală a Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu: *Collage d idees militantes***.**

*

În perioda 24 februarie - 24 martie 2023 la sediul facultăţii a putut fi vizitată expoziţia colectivă: *Aşezare. Semne şi locuri străvechi în contemporaneitate* (în spaţiile expoziţionale Ermineia şi Imago) ce cuprinde lucrări de pictură, ceramică şi sculptură, semnate de peste 40 de artişti plastici profesionişti clujeni, aflaţi în perioada de maturitate a creaţiei. Vernisajul expoziţiei a avut loc în după amiaza zilei de vineri, 24 februarie 2023. La eveniment a fost prezent Arhiepiscopul şi Mitropolitul Clujului, Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, iar cuvântul de deschidere al expoziţiei a fost susţinut de Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău. Organizatorii manifestării au fost Asociaţiile culturale „Invizibil" şi „Chip şi asemănare", împreună cu Departamentul de iconografie al Centrului de Studii Misionare şi Nomocanonice din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai". Curatorii expoziţiei au fost Conf. univ. dr. Claudia Cosmina Trif şi prof. Cristina Marian, cadru didactic la Liceul de Arte Vizuale „Romulus Ladea" din Cluj-Napoca.

*

Muzeul de Artă din Cluj-Napoca a organizat, în perioada 9-19 martie 2023, expoziţia *Canon şi interpretare* (pictură şi sculptură) care a reunit lucrări a 15 artişti, printre care Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean şi Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif. Vernisajul a avut loc în după amiaza zilei de 9 martie 2023. Au luat cuvântul Prof. univ. dr. Lucian Nastasă-Kovács, Prof. univ. dr. Aurel Codoban, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Lect. univ. dr. Horea Avram.

*

Muzeul de Artă din Cluj-Napoca în colaborare cu Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca" din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" şi Casa de Cultură a Studenţilor din Petroşani a organizat în perioada 22 martie - 2 aprilie 2023, expoziţia *Joaca cu cretele colorate - Ecfraza revizuită sau efectivitatea imaginii în medii diferite*, care se înscrie în Proiectul DIDACTICA, având ca scop promovarea excelenţei în artele vizuale de nivel preuniversitar, universitar şi postuniversitar. Vernisajul expoziţiei a avea loc în data de 22 martie 2023. Au luat cuvântul: Prof. univ. dr. Lucian Nastasă-Kovács (managerul Muzeului de Artă), Prof. univ. dr. Dorel Găină (Universitatea de Artă şi Design), Prof. dr. Radu Creţu şi iniţiatorii şi coordonatorii proiectului expoziţional, în calitate de curator: Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu şi Lect. univ. dr. Lavinia Hulea (Universitatea din Petroşani).

*

În perioada 23 martie - 6 aprilie 2023, pe simezele Complexului Muzeal din Bistriţa, a fost organizată expoziţia *Collage d'images militantes-Catalogue d'auteurs-Matériel de cours* a Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu. Marţi, 28 martie 2023, a avut loc vernisarea expoziţiei şi prezentarea catalogului de autor, Marius Dan Ghenescu, *Collage d'images militantes, Catalogue d'auteurs- Matériel de cours*, Casa de Editură Dokia, 2023.

*

Marţi, 28 martie 2023, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc vernisajul expoziţiei de icoane pe lemn *Patimi şi Cruce* a artistului plastic Steliana Ţico (rasofora Sofia). Au luat cuvântul Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul şi Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

La Galeria „Erminia" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc sâmbătă, 1 aprilie 2023, vernisajul expoziţiei *Reflecţii vizuale*. Au expus studenţii-doctoranzi din cadrul Şcolii Doctorale de Arte a Universităţii de Vest din Timişoara, coordonator proiect Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean. Invitat a fost IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii a rostit o alocuţiune.

*

Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Cluj a organizat în perioada 7-18 aprilie 2023, în foaierul Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga" din Cluj-Napoca, expoziţia „Răstigniri" cu lucrări pe pânză ale Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, realizate timp de 10 ani, au ca punct de pornire răstignirile întâlnite în satele transilvănene şi în iconografie. Vernisajul a avut loc marţi, 11 aprilie 2023. Au luat cuvântul: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia şi Prof. Muntean.

*

În cadrul Centrului de Cultură Urbană Casino, Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca" „Şcoala Luca", din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, a prezentat în perioada 10-23 aprilie 2023 expoziţia *Noul Timp*, care se înscrie în Proiectul DIDACTICA, având ca scop promovarea excelenţei în artele vizuale de nivel preuniversitar, universitar şi postuniversitar. Au expus studenţi, masteranzi, doctoranzi, absolvenţi, ai specializării Artă Sacră de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Vernisarea expoziţiei a avut loc în data de 10 aprilie 2023 Au luat cuvântul: Lect. univ. dr. Marius Dan Ghenescu, managerul Şcolii „Luca" şi Părintele Decan, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Desfăşurată sub egida Asociaţiei Filiala Artă Plastică Religioasă şi Restaurare a Uniunii Artiştilor Plastici din România şi organizată

de Departamentul de Iconografie al Centrului de Studii Misionare şi Nomocanonice din Facultatea de Teologie Ortodoxă şi Asociaţia „Chip Şi Asemănare”, Expoziţia-Concurs Ortodoxia, ediţia a doua, cu tema *Frumuseţea*, pune împreună peste 160 de lucrări în tehnici diverse ale elevilor de liceu şi studenţilor. Vernisajul şi premierea au avut loc sâmbătă, 13 mai 2023, la Galeria „Ermineia” a Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj. Au luat cuvântul Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă - Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, prodecanul instituţii de învăţământ teologic - Pr. conf. univ. dr. Adrian Podaru. Expoziţia a putut fi vizitată în perioada 13 mai-13 iunie 2023. Coordonatorii evenimentului şi curatorii expoziţiei au fost Conf. univ. dr. Claudia Cosmina Trif şi asist. asoc. univ. drd. Gabriel-Ştefan Solomon, directorul Asociaţiei Filială Artă Plastică Religioasă şi Restaurare a Uniunii Artiştilor Plastici din România. La finalul evenimentului au fost anunţaţi câştigătorii, iar premiile şi diplomele le-au fost înmânate de Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul. Premiile au constat în diplome de participare, materiale de pictură, dar şi alte facilităţi, printre care posibilitatea de a fi admişi fără examen la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, specializarea Artă Sacră. Organizatorii au oferit şi un premiu special, în memoria Lect. univ. dr. Paula Bud.

*

Miercuri, 14 iunie 2023, a avut loc la Complexul Muzeal din Bistriţa vernisarea expoziţiei *Din ateliere* a artistului Eduard Stoica, absolvent al specializării Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai”, membru al Uniunii Artiştilor Plastici, filiala Cluj şi colaborator permanent al Asociaţiei în devenire Centrul de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” din cadrul facultăţii. Iniţiator proiect şi curator: Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

În perioada 15-29 iunie 2023, Galeriile de artă ale Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca au găzduit expoziţia pictorului transilvănean Marcel Lupşe. Cu ocazia expoziţiei intitulate *Zilele Răsurii*, artistul urmează să prezinte un număr de peste 100 de lucrări de pictură, grafică şi desen. Vernisajul expoziţiei a avut loc joi, 15 iunie 2023. Organizatorul evenimentului este Facultatea de Teologie Ortodoxă în colaborare cu: Centrul de Studii Misionare şi Nomocanonice al UBB, Asociaţia „Chip şi Asemănare”, Uniunea Artiştilor Plastici din România. Au luat cuvântul: Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău şi Oliv Mircea. Curatori: Oliv Mircea şi Conf. univ. dr. Claudia Trif.

*

Evenimentul expoziţional cu tema *Demnitatea umană* s-a desfăşurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (pe simezele Galeriilor

Imago şi Ermineia) în data de 9 septembrie 2023, organizat de Departamentul de Studii Iconografice al Centrului de Studii Misionare şi Nomocanonice al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca şi Asociaţia Filială Artă Plastică Religioasă şi Restaurare a Uniunii Artiştilor Plastici din România.

Au expus membri ai Uniunii Artiştilor Plastici din România, studenţi şi absolbenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, specializarea Artă sacră.

Coordonatori: Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif şi Asist. univ. asoc. drd. Gabriel Solomon.

*

În perioada 7 septembrie - 3 octombrie 2023 Muzeul Mitropoliei Clujului a găzduit expoziţia „Surghiun" a d-lui Constantin Vulturar. Joi, 7 septembrie 2023 a avut loc vernisajul. Au prezentat Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea şi Lect. univ. dr. Sorin Albu (Universitatea de Artă şi Design).

*

Casa de Cultură a Studenţilor din Cluj-Napoca a organizat, în perioada 15 septembrie-15 octombrie 2023, expoziţia de icoane pe sticlă „Pictura de la Nicula, Arc peste timp" la Cahul în Republica Moldova, marcând 100 de ani de la înfiinţarea Episcopiei Cetăţii Albe - Ismail, a cărei succesoare este Episcopia Basarabiei de Sud, şi 22 de ani de la reactivarea Episcopiei Ortodoxe din Basarabia.

Vernisajul expoziţiei a avut loc în data de 15 septembrie 2023, în sala festivă a Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Haşdeu" din Cahul. A susţinut o alocuţiune Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean.

Icoanele sunt pictate de vrednicul de pomenite Arhid. Ilarion Mureşan de la Mănăstirea Nicula şi fac parte din colecţia privată a domnului Flavius Milăşan, director al Casei de Cultură a Studenţilor din Cluj-Napoca.

ALTE EVENIMENTE:

Luni, 3 octombrie 2022, studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca au participat, alături de dascălii lor, la deschiderea festivă a cursurilor anului academic 2022-2023**.** În paraclisul facultăţii a fost săvârşită Sf. Liturghie de un sobor de părinţi profesori în frunte cu P. S. conf. univ. dr. Benedict Vesa Bistriţeanul, care a susţinut şi un cuvânt de învăţătură, urmată de Slujba de Te Deum la începutul Anului universitar în prezenţa Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei. Răspunsurile liturgice au fost date de studenţii facultăţii.

În Aula Mare a facultăţii au rostit alocuţiuni: P. S. conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul şi Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii.

Prelegerea inaugurală cu titlul: *Trupul, astăzi: dilemele corporalităţii şi perspectiva Bisericii* a fost susţinută de Lect. univ. dr. Gabriel-Alexandru Noje.

În după amiaza aceleiaşi zile, a avut loc inaugurarea atelierului de miniaturi al Facultăţii şi vernisarea expoziţiei de artă din Galeria „Punct Forte" (a expus şi vernisat Lect. univ. dr Marius-Dan Ghenescu).

*

La Centrul social-pastoral „Sfânta Cruce" de la Mânăstirea Caraiman s-au desfăşurat în perioada 5-7 octombrie 2022, lucrările celei de-a XV-a ediţii a Congresualui Naţional „Hristos împărtăşit copiilor". Au participat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, Pr. drd. Raul Pap şi studentul Andrei Toşa (nivel master).

*

În seara zilei de joi, 6 octombrie 2022, la Muzeul Mitropoliei Clujului, a avut loc un eveniment omagial intitulat *Cel ce te îmbrăţişa cu un zâmbet***,** în memoria vrednicului de pomenire Episcop Vasile Flueraş, la împlinirea unui an de la mutarea sa la Domnul, organizat de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului. Cu această ocazie s-a lansat cartea *Preasfinţitul Părinte Episcop Vasile Flueraş - Mărturii de suflet*, apărută la Editura Renaşterea sub coordonarea prof. Ioana Irimia. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Arhim. Dumitru Cobzaru, exarhul Mănăstirilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului şi Prof. univ. emerit dr. Mirela Gherman-Căprioară, fost director medical al Centrului de îngrijiri paliative „Sfântul Nectarie".

*

În zilele de 6 şi 7 octombrie 2022, în cadrul manifestării Zilele Artei Bizantine, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc un Masterclass de muzică bizantină, *Caracterul `formulaic` al artei Psaltice; privire de ansamblu*, suţinut de Prof. univ. dr. Grigorios Anastasiou, directorul Institutului de Muzicologie Bizantină al Bisericii Greciei.

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii, a participat la deschiderea oficială a acestei ediţii a XVIII-a a „Zilelor Artei Bizantine" la Cluj-Napoca, şi a rostit o alocuţiune în Aula Mare a Facultăţii.

Vineri, 7 octombrie, d-nul profesor a susţinut două cursuri:

- Formulele vechiului stihirar, noului stihirar şi melosul `hybrid` din Doxastarul lui Iacov Protopsaltul

- Formulele stilului papadic. Metode de `exegeză` (transcriere din vechea notaţie bizantină în noua notaţie analitică bizantină).

În seara aceleiaşi zile, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc vernisajul unei expoziţii de artă bizantină, precum şi un concert de muzică bizan-

tină susţinut de Prof. univ. dr. Grigorios Anastasiou şi Grupul „Sfântul Ioan Damaschin", cu participarea corului de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În perioada 6-9 octombrie 2022, Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei şi Portugaliei a găzduit lucrările Congresului Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale.

În seara zilei de joi 6 octombrie, a avut loc deschiderea oficială a Congresului prin săvârşirea Slujbei de Te-Deum în Catedrala „Intrarea Maicii Domnului în biserică" din Madrid, de către Preasfinţitul Părinte Teofil de Iberia, Arhiereul-Vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei şi Portugaliei, la care vor participa membri delegaţi ai Congresului. Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moş a încheiat prima zi a Congresului prin susţinerea conferinţei cu titlul *Rugăciunea într-o lume secularizată*.

Vineri, 7 octombrie 2022, Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu a susţinut atelierul cu titlul: *Discernământul pastoral şi mijloacele de cultivare a discernământului în viaţa credincioşilor prin spovedanie*.

*

Vineri, 7 octombrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a primit la Decanat o delegaţie din Grecia, avându-l drept exponent principal pe Prof. univ. dr. Grigorios Anastasiou.

*

Duminică, 9 octombrie 2022 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Puterea suferinţei mute*.

*

În perioada 9-13 octombrie 2022, s-a desfăşurat la Palatul Patriarhiei, Simpozionul Internaţional de Teologie: *Importanţa rugăciunii în viaţa eclesială şi personală a credincioşilor*, organizat de Patriarhia Română în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din Bucureşti. Înaltpreasfinţitul Părinte prof. univ. dr. Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a susţinut referatul: *Binecuvântaţii noştri părinţi – Icoane de smerenie*.

*

Marţi 11 octombrie 2022, la Muzeul Mitropoliei Clujului, a avut loc lansarea cărţii recent apărute la Ed. Renaşterea, cu titlul: *Anemneză şi update. Instantanee dintr-o pastoraţie urbană*, autor Pr. dr. Ioan-Tănase Chiş. Invitat special a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii.

*

Joi, 13 octombrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat, la Auditorium Maximum, la festivităţile prilejuite de oferirea mai multor premii din partea Universităţii „Babeş-Bolyai" pentru trei case regale din Europa.

*

În perioada 15 - 18 octombrie 2022 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la festivităţile prilejuite de împlinirea a 25 de ani de la înfiinţarea Parohiei Ortodoxe Române din Padova (şi a Protopopiatului aferent omonim), conduse astăzi de Pr. dr. Liviu-Gh. Verzea. A slujit la festivitatea de punere a pietrei de temelie pentru o nouă biserică ortodoxă românească în localitatea italiană Monselice şi a vizitat Parohia Ortodoxă Română pentru Basarabeni din Padova.

*

Duminică, 16 octombrie 2022, Parohia „Tuturor Sfinţilor" din Bilbao a organizat conferinţa, urmată de lansarea cărţii *Împlinirea omului în viaţa de familie* a Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu.

*

În după amiaza zilei de 19 octombrie 2022, Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit consfătuirea anuală a profesorilor de Religie din jud. Cluj, desfăşurată în prezenţa ierarhilor din Arhiepiscopiei Clujului. IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a rostit un cuvânt de binecuvântare. PS Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, în calitate de invitat special, a susţinut prelegerea: *Text şi context. Şapte principii pedagogice extrase din parabola Semănătorului.*

*

Între 19-21 octombrie 2022 s-a desfăşurat la Iaşi Congresului Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, ediţia a IX-a, cu tema: *Învăţământul teologic superior românesc în cei 30 de ani de libertate: evaluare şi perspective.*

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susţinut referatul: *Parcursul tânărului teolog de la elev seminarist la licenţiat în teologie, între limitările curriculumului naţional şi expectativele mediului universitar.*

În cadrul manifestării a avut loc şedinţa de lucru: directorii de Departament şi directorii Şcolilor Doctorale. Au participat: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie şi Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Joi, 20 octombrie 2022, Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, a slujit împreună cu Preasfinţitul Părinte Nicodim, Episcopul Severinului şi Strehaiei, la Mânăstirea Dobric, cu prilejul hramului bisericii de lemn şi a împlinirii a trei decenii de existenţă

a aşezământului monahal. La finalul Sfintei Liturghii a fost lansată cartea *Mănăstirea Dobric - perla Ţibleşului, la 30 de ani de existenţă*, apărută la Editura Renaşterea (autori: stavrofora Veronica Coţofană, stareţa mânăstirii, şi jurnalistul şi scriitorul Menuţ Maximinian). Cartea a fost prezentată de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

Centrul Ortodox de Studii şi Cercetare „Dumitru Stăniloae" din Paris a organizat la Madrid, în perioada 20-23 octombrie 2022 Conferinţa Internaţională: *Misiune în Diaspora Ortodoxă: O privire spre trecut cu un ochi spre viitor*. Au participat cu referate: Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi, Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa, drd. Lucia-Antoaneta Câmpeanu şi drd. Oana Bumbuc.

*

Luni, 24 octombrie 2022, în Aula Mare a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a avut loc susţinerea în şedinţă publică, sub egida Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca, a tezei de doctorat în Istorie a Arhim. Dumitru Cobzaru, cu titlul: *Bartolomeu Valeriu Anania (1921-2011). Omul, destinul şi istoria*, elaborată sub coordonarea ştiinţifică a C.S. I dr. Dumitru Suciu.

*

Joi, 27 octombrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie în sobor de preoţi la biserica cu hramul „Sf. Dimitrie cel Nou" (paroh: Pr. dr. Iacob Cismaş) din cartierul clujean Gheorgheni şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Protopopiatul Ortodox Dej şi Primăria Municipiului Dej au organizat joi, 27 octombrie 2022, în cadrul Proiectului cultural: *Familia şi societatea, ce ne spune Biblia*, la Centrul Cultural ARTA din Dej, a IV-a dezbatere intitulată: *Ştim sau nu ştim să ne rugăm?* (Rom 8,26). Referent: Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În zilele de 28 şi 29 octombrie 2022, un grup de studenţi ai specializării Artă sacră, sub conducerea Lect. univ. dr. Alin Trifa au făcut o excursie de documentare la mai multe ansambluri iconografice reprezentative pentru domeniul picturii murale, printre care cele de la Mânăstirile Râmeţ, Cozia şi Dintr-un lemn şi de la biserica „Sf. Nicolae" Domnesc din Curtea de Argeş.

*

În seara zilei de luni, 31 octombrie 2022, în Aula Mare a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a avut loc conferinţa: *Tehnologie şi viaţă*, susţinută de

conf. univ. dr. Adrian Lemeni (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" - Universitatea din Bucureşti). Evenimentul a fost organizat de Liga Studenţilor din Cluj şi Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului.

*

În lunile octombrie şi noiembrie 2022, cu binecuvântarea şi în prezenţa Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi a Preasfinţitului Părinte Episcop-vicar conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, au avut loc conferinţele preoţeşti de toamnă în protopopiatele eparhiei. Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultăţii a susţinut o prelegere intitulată: *Sfinţii noştri Părinţi - icoane de smerenie*.

- 4 octombrie 2022, Protopopiatul Huedin,
- 10 octombrie 2022, Protopopiatul Turda,
- 11 octombrie 2022, Protopopiatul Năsăud,
- 25 octombrie 2022, Protopopiatul Gherla,
- 2 noiembrie 2022, Protopopiatul Dej,
- 3 noiembrie 2022, Protopopiatele Cluj I şi Cluj II,
- 10 noiembrie 2022, Protopopiatul Bistriţa,
- 15 noiembrie 2022, Protopopiatul Beclean.

*

În perioada 2-5 noiembrie 2022 la Universitatea Pontificală „Sf. Toma de Aquino" din Roma a avut loc Conferinţa ecumenică internaţională: *Listening to the East - Synodality in the Life and Mission of the Eastern Orthodox Church*. Pr. Conf. univ. dr. Cristian Sonea a participat la workshopul: *Mission and Synodality in Different Contexts*.

*

În seara zilei de joi, 3 noiembrie 2022, la Muzeul Mitropoliei Clujului, a avut loc un eveniment omagial intitulat: *Arhiepiscopul Teofil Herineanu - omul rugăciunii*, organizat de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului. Cu această ocazie s-a lansat cartea *Omul rugăciunii s-a mutat la Domnul acum 30 de ani*, apărută la Editura Renaşterea. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Pr. Iustin Tira.

*

Biblioteca Academiei Române, Mânăstirea „Sf. Ana" Rohia, Fundaţia „N. Steinhardt" şi Editura Polirom au organizat vineri 4 noiembrie 2022 la Bucureşti simpozionul *N. Steinhardt, 110 ani de la naştere*. Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie a susţinut o comunicare intitulată: *N. Steinhardt - teologul îndrăznelii şi al nuanţelor*.

*

În săptămânalul Lumina de Duminică, nr. 44/6 noiembrie 2022, p. 4 a fost publicat cuvântul de învăţătură la Duminica a XXIV-a după Rusalii intitulat: *Credinţa: îndrăzneală şi curaj* a Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie.

*

PS Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, în calitate de invitat, a susţinut conferinţa: *Farmecul toxic al iluziei*, miercuri, 9 noiembrie 2022 la Casino-ul din Parcul Central al municipiului Cluj-Napoca. Manifestarea a fost organizată de Fundaţia Armonia.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susţinut joi, 10 noiembrie 2022, conferinţa *33 de metode misionare de revitalizare a vieţii parohiale,* pentru preoţii Protopopiatelor Oraviţa, Moldova Nouă şi Reşiţa din Episcopia Caransebeşului, în Casa de Cultură a oraşului Oraviţa.

*

Joi, 10 noiembrie 2022, la Casa ATOR (Asociaţa Tinerilor Ortodocşi Români) Banatul de Munte din Reşiţa, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la o seară de *Dialog cu şi despre tineri de toate vârstele*.

*

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" a Universităţii din Bucureşti a avut loc joi, 10 noiembrie 2022, susţinerea publică a tezei de doctorat *Comunicarea interpersonală în spaţiul digital. Evaluare teologică şi interdisciplinară* a diaconului Gheorghe Cristian Popa, consilier patriarhal și director-adjunct al TRINITAS TV, realizată sub îndrumarea Conf. univ. dr. Adrian Lemeni. Din comisia de doctorat a făcut parte Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

În perioada 10-12 noiembrie 2022 s-a desfăşurat la Timişoara, în organizarea Mitropoliei Banatului şi a Universităţii de Vest din Timişoara al III-lea Simpozion Internaţional de Exegeză Biblică, cu tema: *Rugaţi-vă pentru pacea Ierusalimului. Rugăciunea, mulţumirea şi cultul în timp de pace şi război*. Au susţinut referate:

- Arhid. conf. univ. dr. Olimpiu Nicolae Benea, *Paradigma lui Israel în Epistola către Coloseni*,
- Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa şi Asist. drd. (asoc.) Ştefan Gabriel Solomon, *Reprezentarea bizantină a Fugii în Egipt: Textele - sursă şi modelul iconografic*,
- Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, *Iisus auto-revelarea de la Vitezda (Ioan 5,1-15): imperative şi cerinţe pentru misiunea de astăzi*,
- Asist. dr. (asoc.) Ovidiu Neacşu, *I Tesaloniceni 5, 17-19: Rugăciunea neîncetată în tradiţia Părinţilor Niptici*.

*

Vineri, 11 noiembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susţinut conferinţa *Paternitatea - un munte de iubire în familie şi parohie*, pentru preoţii Protopopiatelor Caransebeş şi Băile Herculane, în Sala de festivităţi „Mitropolit Nicolae Corneanu" a Centrului eparhial Caransebeş.

*

Sâmbătă, 12 noiembrie 2022, a avut loc atelierul de metaniere: *Redescoperirea frumuseşii interioare prin arta împletitului*, iniţiator şi coordonator: stud. Ramona-Loredana Obrocea, organizator Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

În săptămânalul Lumina de Duminică, nr. 45/13 noiembrie 2022, p. 4 a fost publicat cuvântul de învăţătură la Duminica a XXV-a după Rusalii intitulat: *Omul contra omului, omul pe lângă om şi omul pentru om* a Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În perioada 13-16 noiembrie 2022 a avut loc, la Mânăstirea Neamţ, Simpozionul Internaţional *Moştenirea spirituală şi culturală a Sfântului Paisie de la Neamţ. 300 de ani de la naştere (1722-2022)*. Au susţinut referate:

- PS Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul - *Sfântul Isaac Sirul în traducerea Sfântului Paisie de la Neamţ şi în tradiţia filocalică românească,*
- Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru: *Pro defensione Patrum: polemica Sf. Paisie de la Neamţ cu Atanasie Cavsocalivitul*
- Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci: *„Filocalia", răspunsul Părinţilor la criza catehizării adulţilor? Provocări filocalice pentru o cateheză ortodoxă în mileniul al III-lea*

*

Mănăstirea Lainici a găzduit în zilele de 14 şi 15 noiembrie 2022, lucrările celei de a V-a întâlniri a membrilor Societăţii Bibliştilor Ortodocşi Români (SBOR). Tema simpozionului a fost *Evanghelia după Matei*.

Au prezentat referate:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Asumarea Torei, toledoturilor şi a profeţiilor în Evanghelia după Matei - citare sau exegeză?*

Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit? (Ps 21,1/ Mt 27, 46) - cuvintele nerostite de Adam (cel vechi)*.

*

În perioada 16-18 noiembrie 2022, reprezentanţii Agenţiei Române de Asigurare a Calităţii în Învăţământul Superior (ARACIS), Pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr (Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Dumitru Vanca (Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia), Prof. univ. dr. Marin Manolescu (Universitatea din Bucureşti) au vizitat Facultatea

de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în cadrul procesul de evaluare instituţională a specializării Teologie didactică, pentru reacreditarea acesteia în intervalul 2022-2027.

*

Joi, 17 noiembrie 2022, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susţinut în Aula Mare a facultăţii conferinţa: *Comoditatea şi nepăsarea chingile creştinului de azi*, ca invitat al ASCOR Cluj-Napoca.

*

Vineri, 18 noiembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit la Sf. Taină a Maslului la biserica „Coroana" din Bistriţa şi a realizat conferinţa *Sacroterapia în viaţa de familie*.

*

Miercuri, 23 noiembrie 2022, Preasfinţitului Părinte Episcop-vicar conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a susţinut în Aula Mare a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia conferinţa: *În căutarea lui Hristos, în căutarea omului*, ca invitat al ASCOR Alba Iulia.

*

Vineri, 25 noiembrie 2022, în sala de evenimente „Episcop Nicolae Ivan" a Colegiului Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan" din Cluj-Napoca, în prezenţa IPS Arhiepiscop şi Mitropolit şi a P. S. Episcop-vicar Benedict Bistriţeanul, a avut loc un eveniment evocator în cadrul căruia au fost prezentate principalele evenimente din cei 70 de ani de învăţământ teologic ortodox preuniversitar la Cluj-Napoca (1952-2022). Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa a susţinut o comunicare.

*

Şcoala Doctorală a Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Sfântul Ierarh Andrei Şaguna" - Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu a organizat luni, 28 noiembrie 2022, în cadrul Zilelor Şaguniene 2022 - ediţia a VI-a, Colocviul doctoranzilor. Au susţinut referate:

Drd. Alexandru Lazăr, *Universalismul creştin: noi tendinţe de dezvoltare în arhitectura creştinismului american*,

Pr. drd. Ovidiu Feldiorean, *Noi tendinţe în dezvoltarea tinerilor. Adolescenţa cronică: răspunsuri psihopastorale*,

Drd. Mihai Nevodar, *Experienţe de desomatizare în tanatologie ortodoxă. Abordări pastorale recente şi elemente specifice de desomatizare într-o analiză comparată*,

Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea, *Închinare în Duh şi în Adevăr sau principiul trinitar al cultului eclesial*.

*

Miercuri, 30 noiembrie 2022 în ziua prăznuirii *Sf. Andrei - Apostolul Românilor* a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană, într-

un sobor prezidat de Înaltpreasfinţitul Părinte Mitropolit. Şi a participat la recepţia oferită la Centrul Eparhial cu prilejul zilei Sf. Andrei, oferind din partea Facultăţii un coş cu flori ierarhului sărbătorit.

*

În Duminicile Postului Naşterii Domnului, studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, însoţiţi de cadre didactice au continuat activitatea misionară ce constă în cântarea la strană şi oferirea răspunsurilor la Sf. Liturghie, rostirea unui cuvânt de învăţătură şi discuţii cu preoţii şi cu credincioşii din parohiile Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, după următorul program:

Duminică, 20 noiembrie 2022 Parohia Şutu (protopopiatul Turda) - Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa,

Duminică, 27 noiembrie 2022 Parohia Guga (protopopiatul Dej) - Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa,

Duminică, 4 decembrie 2022 Parohia Mărgău (protopopiatul Huedin) - Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi,

Duminică, 11 decembrie 2022 filia Ghiolţ a Parohiei Ţaga (protopopiatul Gherla) - Arhid. conf. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea,

Duminică, 18 decembrie 2022 filia Buza Cătun a Parohiei Jimbor (protopopiatul Beclean) - Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perşa.

*

Parohia Ortodoxă Cetatea Fetei Floreşti a organizat în Postul Naşterii Domnului serile duhovniceşti *Bucuriile credinţei*. Invitaţi din partea facultăţii au fost:

- 20 noiembrie 2022, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi,
- 18 decembrie 2022, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Duminică, 4 decembrie 2022, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, a susţinut on line conferinţa cu tema: *Betleemul şi vieţuirea smerită*, manifestare organizată de Centrul de formare cultural-teologică şi catehetică „Sfântul Maxim Mărturisitorul" din cadrul Episcopiei Ortodoxe Române a Canadei.

*

Duminică, 4 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia slujeşte Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi rosteşte cuvântul de învăţătură *Prizonieratele tacite ale vieţii noastre*.

*

Emisiunea „Ortodoxia - Fântâna Vieţii" de la Radio Renaşterea din data de 4 decembrie 2022, realizată de Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia l-a avut ca invitat pe Pr. drd. Rafael Vintilă - capelanul Bisericii Studenţeşti de la Universitatea din Piteşti.

*

În perioada 5-9 decembrie 2022 a fost organizată o serie de manifestări sub egida *Săptămâna Facultăţii***.**

Luni, 5 decembrie 2022, la sediul facultăţii s-au desfăşurat ateliere de decoraţiuni pentru sărbătorile de Crăciun „Sfântul Nicolae a venit!”. Au participat studenţii specializării Artă Sacră, coordonator: Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean.

La Galeria de Artă Făclia a avut loc în aceeaşi zi, vernisajul expoziţiei cu lucrări ale studenţilor şi cadrelor didactice de la specializarea Artă Sacră din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai”, manifestare aflată la cea de-a treia ediţie este organizată sub egida Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România - Filiala Cluj. În cadrul vernisajului, au luat cuvântul Lect. univ. dr. Alin-Răzvan Trifa şi jurnalistul Demostene Şofron.

Seara la Capela facultăţii a fost săvârşită slujba Privegherii (Vecernie cu Litie şi Utrenie) în cinstea Sf. Ierarh Nicolae.

Marţi, 6 decembrie 2022, Capela facultăţii a fost săvârşit Acatistul Sf. Ierarh Nicolae, iar apoi Sf. Liturghie de către Preasfinţitul conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, înconjurat de un sobor de părinţi profesori şi diaconi, în frunte cu decanul instituţiei, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia. După citirea pericopei evanghelice, Preasfinţia Sa le-a adresat celor prezenţi un cuvânt de învăţătură, cu tema: *Trei indicii pastorale - seriozitate, discernământ şi bună îndrăznire*. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultăţii, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu. La finalul slujbei, părintele decan a rostit un cuvânt duhovnicesc şi a mulţumit Părintelui Episcop-vicar Benedict pentru binecuvântare şi prezenţă. În semn de preţuire şi recunoştinţă, ierarhul a primit în dar o icoană cu Maica Domnului, realizată de studenţii de la specializarea Artă Sacră, precum şi numărul 2 al revistei studenţeşti „Itinerarii”, apariţie bianuală coordonată de ierom. Grigorie Foltiş, duhovnicul facultăţii.

După amiaza, la Galeria „Erminia” a Facultăţii a avut loc vernisajul expoziţiei: *Iconic locuieşte omul lumea*. Pictorul Gheorghe Ilea în colecţiile preoţilor Simeon Pintea şi Ioan Bizău. Curator: Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, invitat: Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean care a susţinut prelegerea: *Sfântul Ierarh Nicolae, model al dăruirii oglindit în hagiografie şi iconografie. A s*lujit: PS Benedict Bistriţeanul, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi;

Miercuri, 7 decembrie 2022, a fost organizat un workshop în pastel *Cugetări ideatice* în sala „Luca”, Galeria „Punct Forte”, un proiect al Centrului de Creaţie şi Cercetare Continuă „Sfântul Evanghelist Luca” al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, coordonator Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

În Aula Facultăţii a avut loc, apoi, lansarea cărţii Conf. univ. dr. Nicolae Turcan, *Căutătorul şi crucea sa* apărută recent la Editura Eikon. Au vorbit: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie şi Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

În continuare, în Aula facultăţii a fost prezentat programul artistic: *În seara de Crăciun*. Coordonator: Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu şi un târg de prăjituri cu colectă pentru Spitalul de Îngrijiri Paliative „Sf. Nectarie".

Joi, 8 decembrie 2022, în Aula Facultăţii a avut loc, în organizarea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a Fundaţiei „N. Steinhardt", a Mânăstirii „Sf. Ana" Rohia şi a Editurii Polirom prezentarea integralei N. Steinhardt. Au luat cuvântul: IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, P. S. Iustin, Episcopul Maramureşului şi Sătmarului, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Prof. univ. dr. Virgil Ciomoş (Facultatea de Istorie şi Filosofie a UBB), Arhim. dr. Macarie Motogna, stareţul Mânăstirii Rohia, Conf. univ. dr. Florian Roatiş (Centrul Universitar Nord Baia Mare), poetul şi prozatorul Adrian Popescu şi criticul literar dr. Adrian Mureşan. Moderatorul evenimentului a fost Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie. Ordinul şi Medalia „Nicolae Steinhardt" pentru clerici a fost acordată de către P. S. Iustin Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Vineri, 9 decembrie 2022, în Aula Facultăţii a fost susţinută conferinţa: *Psaltirea – cartea de rugăciune a părinţilor filocalici şi a părinţilor noştri de către* Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa.

În continuare a fost lansat volumul: *In Honorem: Pr. Lect. Univ. Dr. Gheorghe Şanta*, recent apărut la Editura Renaşterea. Au vorbit: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Dr. Dacian But-Căpuşan. Moderator: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Joi, 8 decembrie 2022 a avut loc, cu participarea IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, colocviul de admitere pentru obţinerea gradul I profesional al personalului clerical. Au participat 29 de preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului şi Episcopia Spaniei şi Portugaliei. Lucrările vor fi întocmite sub coordonarea profesorilor Facultăţii.

*

În cadrul serilor duhovniceşti din Postul Naşterii Domnului organizate de ASCOR Cluj, joi, 8 decembrie 2022 a fost invitat Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul care a susţinut în Aula Magna a Facultăţii de Teologie Ortodoxă prelegerea intitulată *Pe drumul Betleemului - motivaţii, ipostaze şi căi de întâlnire cu Domnul*.

*

În perioada 9-11 decembrie 2022, la invitaţia vicarului eparhial de Voivodina al Episcopiei Daciei Felix, pr. Emanuel Tăpălagă, un grup de

studenţi teologi, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, s-a aflat în Serbia, unde a susţinut mai multe concerte de colinde din repertoriul coral şi tradiţional românesc.

Vineri, 9 decembrie, grupul de studenţi a susţinut un concert de colinde pentru comunitatea ortodoxă sârbă din oraşul Sremski Karlovci. Concertul a avut loc la Mănăstirea „Intrarea în biserică a Maicii Domnului" din oraş, stareţ fiind arhim. Cleopa Stefanovici, care este şi profesor la Seminarul Teologic Ortodox din Sremski Karlovci.

Sâmbătă seara, 10 decembrie, studenţii au dat răspunsurile la strană şi au colindat în Catedrala ortodoxă română „Înălţarea Domnului" din Vârşeţ. Slujba Vecerniei cu Litie şi rânduiala tunderii în monahism a părintelui rasofor Calist Magyar, consilierul cultural al eparhiei şi protopop de Alibunar, au fost săvârşite de Preasfinţitul Părinte Ieronim, Episcopul Daciei Felix. De asemenea, în cursul zilei de sâmbătă, aceştia au colindat familia colegului lor Trajan Bundra, originar din Vârşeţ, care a fost iniţiatorul acestui eveniment.

Duminică, 11 decembrie, grupul de teologi a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie şi a susţinut un concert de colinde în Parohia ortodoxă română „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Sân Mihai (Lokve), păstorită de preotul paroh Emanuel Tăpălagă, vicar administrativ al eparhiei. Slujba a fost oficiată de Preasfinţitul Părinte Episcop Ieronim, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, printre care s-a aflat şi preotul Dacian Silviu Pop, parohul comunităţii din Fizeşu Gherlii şi student al facultăţii clujene. La finalul Liturghiei, alături de studenţii clujeni au colindat şi membrii Ansamblului „Casa Tineretului" din Sân Mihai.

De asemenea, în cadrul vizitei în Serbia, studenţii au vizitat mai multe obiective culturale, religioase şi de infrastructură turistică, iar dintre principale obiective religioase amintim: oraşul Belgrad – capitala Serbiei, Catedrala „Sfântul Sava" din Belgrad, Catedrala ortodoxă sârbă „Sfântul Ierarh Nicolae" şi Seminarul Teologic Ortodox din Sremski Karlovci.

Grupul de studenţi a fost pregătit de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu, cadru universitar al instituţiei de învăţământ teologic clujean.

*

Duminică, 11 decembrie 2022, la Facultatea de Teologie Ortodoxă ,,Ilarion V. Felea" a Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad, s-a desfăşurat un nou eveniment din programul dedicat aniversării Bicentenarului Teologiei Arădene: lansarea albumului intitulat: *Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodox din Arad: spaţiu liturgic-formativ si teologic-cultural*, autori: Pr. conf. univ. dr. Lucian Farcaşiu şi Pr. lect. univ. dr. Ştefan Negreanu. Prezentarea albumului a fost realizată de către Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău.

*

Duminică, 11 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Capela Seminarului Teologic din Cluj-Napoca şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Luni, 12 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat, în comisie, la examenul de abilitare a Pr. conf. univ. dr. Alexăndrel Barnea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, pentru disciplina Muzică Bisericească şi Ritual.

*

Joi, 15 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susţinut conferinţa *Rugăciunea - nucleul incandescent al slujirii preoţeşti* pentru preoţii Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei, în format online.

*

La Zalău, în Sala „Porolissum" a avut loc în 15 decembrie 2022, în organizarea Centrului de Cultură şi Artă a judeţului Sălaj, a Episcopiei Sălajului şi a Editurii Eikon, conferinţa: *În căutarea Absolutului. Cunoaşterea ca dragoste* a Conf. univ. dr. Nicolae Turcan urmată de lansarea cărţii sale: *Căutătorul şi crucea sa*. A prezentat: Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

*

Joi, 15 decembrie 2022, a avut loc la Catedrala Mitropolitană, Concertul de colinde susţinut de: Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Directorul Şcolii Doctorale „Isidor Todoran" şi Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi Corul mixt „Oremus", compus din studenţi şi studente de la Facultatea de Teologie şi de la alte facultăţi clujene, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu. Au fost interpretate colinde de I. D. Chirescu, Gheorghe Danga, Timotei Popovici, Gheorghe Cucu, Nicolae Lungu, Radu Antofie, Alexandru Paşcanu ş. a. Concertul a fost prezentat de studentul senator al facultăţii, Ştefan Ramba. Apoi profesorii şi studenţii i-au colindat pe cei doi ierarhi ai Arhiepiscopiei Clujului: Înaltpreasfinţitului Părinte Mitropolit Andrei şi Preasfinţitul Părinte Episcop-vicar Benedict Bistriţeanul, la Reşedinţa Mitropolitană.

*

În seara zilei de joi, 15 decembrie 2022 la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc lansarea cărţii: *Biserica Ortodoxă şi clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carlowitz şi Primul Război mondial (1699-1914)* a dr. Mircea-Gheorghe Abrudan (cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „George Barițiu" al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca), recent apărută la Editura Presa Universitară Clujeană. Au luat cuvântul: Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Ioana Bonda (cercetător ştiinţific la

Institutul de Istorie Eclesiastică „Nicolae Bocşan" al UBB) şi Pr. dr. Emanuel Căşvean.

*

Vineri, 16 decembrie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă a organizat a treia ediţie a Festivalului-concurs de colinde şi obiceiuri de Crăciun „Mare-i seara, de-astă seară!", cu participarea Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei care a rostit un scurt cuvânt duhovnicesc.

Patru cete de colindători formate din studenţi ai facultăţii au prezentat colinde tradiţionale, diferite obiceiuri şi tradiţii de Crăciun.

· Grupul de studenţi al anului II a interpretat colinde tradiţionale culese din Câmpia Transilvaniei;

· Grupul de studenţi al anului IV a pus în scenă un buchet de colinde din repertoriul psaltic românesc;

· Grupul de studenţi al anului III a interpretat un moment de colindă din satul Voivodenii Mici din Ţara Făgăraşului;

· Grupul de studenţi al anului I interpretat colinde tradiţionale şi cântece populare de Crăciun din zona Albei şi Sălajului.

A fost prezentată şi sceneta artistică tradiţional-folclorică de Crăciun; coordonator: Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

Juriul, a fost compus din Prof. univ. dr. Ioan Bocşa, interpret de muzică tradiţională şi cadru didactic la Academia Naţională de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca şi domnul Sergiu Stanciu, dirijorul secund al Corului Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca. În urma deliberării a fost stabilit următorul clasament: locul I – Grupul anului III, locul II – Grupul anilor I şi II, iar locul III – Grupul anului IV. Studenţii au primit daruri şi diplome de participare. Evenimentul a fost prezentat şi moderat de studentul senator Ştefan Ramba.

*

În seara zilei de vineri, 16 decembrie 2022, în biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca s-a săvârşit Taina Sf. Maslu. A slujit şi a rositi un cuvânt de învăţătură Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. În continuare Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" a susţinut un concert de colinde.

*

Sâmbătă, 17 decembrie 2022, în localitata Glodu, jud. Suceava, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut conferinţa: *Mântuitorul Iisus cel mult aşteptat*.

*

La Catedrala Mitropolitană a avut loc duminică seara, 18 decembrie 2022, după slujba Vecerniei, tradiţionalul concert de colinde susţinut de Corul Catedralei Mitropolitane, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi de dirijorul secund Sergiu Stanciu. În acest an, corul a aniversat 100 de la înfiinţare, în semn de apreciere şi recunoştinţă, ierarhul

a distins Corul Catedralei cu Ordinul „Episcop Nicolae Ivan”, iar membrilor corului le-a oferit diplome de aleasă cinstire. Concertul a fost fost prezentat de Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea.

*

Luni, 26 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Sf. Liturghie în biserica „Sf. Nicolae” din Ocna Mureş, cartierul Uioara de Sus şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Marţi, 27 decembrie 2022, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Sf. Liturghie la biserica „Sf. Arhid. Ştefan” din Cluj-Napoca şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Vineri, 13 ianuarie şi luni, 23 ianuarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia înregistrează - în studioul Radio-TV al facultăţii - emisiunea radiofonică *Elogiu senectuţii* pentru Radio „Trinitas” şi Radio „Renaşterea” Cluj-Napoca.

*

Duminică, 15 ianuarie 2023, de Ziua Culturii Naţionale, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultăţii şi Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul Facultăţii participă la festivitatea dezvelirii bustului Prof. dr. Iuliu Haţieganu în Parcul Sportiv „Iuliu Haţieganu” din Cluj-Napoca. Slujba de sfinţire a fost oficiată de Înaltpreasfinţitul Părinte Mitropolit şi de episcopul greco-catolic de Cluj-Gherla.

*

În perioada 20-21 ianurie 2023 a avut loc la Suceava Simpozionul Naţional „Valori perene în creaţia Mitropolitului Bartolomeu (Valeriu) Anania”, ediţia a X-a.

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Bartolomeu Valeriu Anania - file de acatist, sonet încuvântat lui Mihai şi Mariei*,

Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, *Bartolomeu Valeriu Anania - omul de atitudine*,

Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, *Mitropolitul Bartolomeu şi episcopatul evitat mai bine de 30 de ani*.

*

Marţi, 24 ianuarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la Te Deum-ul oficiat de Înaltpreasfinţitul Părinte Mitropolit în faţa bustului domnitorului Alexandru Ioan Cuza, cu prilejul Zilei Unirii Principatelor şi la festivităţile dedicate acestui eveniment. A participat apoi la recepţia oferită la Centrul Mitropolitan cu prilejul zilei de naştere a Înaltpreasfinţitului Părinte Mitropolit Andrei şi a oferit un coş cu flori în numele facultăţii, fiind însoţit de Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru - prodecanul instituţiei.

*

În data de 26 ianuarie 2023 au avut loc concursuri pentru ocuparea a două posturi didactice:

- conferenţiar universitar la disciplinele: Patrologie şi literatură post-patristică II, III, IV; Terminologie trinitară şi hristologică în perioada Sinoadelor ecumenice. O privire diacronică. S-a înscris şi a promovat examenul: Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru, care în cadrul concursului a susţinut prelegerea cu titlul: *Sf. Ioan Gură de Aur: păstor, teolog, retor. Perspective tradiţionale şi retrospective moderne*. Comisia de concurs a fost formată din: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii, Pr. prof. univ. dr. Constantin Pătuleanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", Universitatea din Bucureşti), Pr. conf. univ. dr. Mircea Ielciu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Şaguna", Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu), Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Şaguna", Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu), şi Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan.

- lector universitar la disciplinele: Tehnici pentru pictura murală; Studiul compoziţiei I, II, III; Studiul culorii II, IV. S-a înscris şi a promovat examenul: Arhid. dr. Bradu-Nicolae Bălan, care în cadrul concursului a susţinut prelegerea cu titlul: *Teme ale picturii religioase în Muntenia şi Moldova secolelor al XVI-lea - al XVIII-lea*. Comisia de concurs a fost formată din: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii, Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu, Lect. univ. dr. Alin Trifa şi Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

Sâmbătă, 28 ianuarie 2023, s-au desfăşurat, în Aula Magna a Facultăţii de Teologie Ortodoxă, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, sub preşedinţia IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, precedate de slujba de Te Deum săvârşită în paraclisul cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae" de PS Părinte Episcop-vicar conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul.

Au participat: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (membru cleric), Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci şi Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa (invitaţi).

*

Duminică, 29 ianuarie 2023 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Cu ocazia hramului Facultăţii de Teologie Ortodoxă, Sfinţii Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur, luni, 30 ianuarie 2023, la Catedrala Mitropolitană a fost săvârşită Sfânta Liturghie de Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi Preasfinţitul Părinte Episcop-Vicar Benedict Bistriţeanul, Din soborul de slujitori au făcut parte preoţi profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă şi de la Colegiului Naţional Ortodox din Cluj-Napoca.

Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de: Corul Colegiului Ortodox „Mitropolit Nicolae Colan" şi Corul de Cameră Psalmodia Transilvanica al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (Dirijor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale „Isidor Todoran").

Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu fost hirotonit întru preot, pe seama paraclisului „Sf. Ierarh Nicolae" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

*

În Sala „Ioan Muşlea" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, în organizarea Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca, a Institutului de Istorie „George Barițiu", a Fundaţiei Transilvania Leaders, a Despărţământului Cluj al ASTREI, a Editurii Şcoala Ardeleană şi a Societăţii Cultural-Patriotice „Avram Iancu" din România a avut loc în după amiaza zilei de luni, 30 ianuarie 2023, lansarea volumului *Avram Iancu, făuritor de istorie naţională*, ce-l are ca autor pe Prof. univ. dr. Mircea Popa. Au rostit alocuţiuni: dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, Acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Tiberiu Groza, Prof. univ. dr. Mircea Muthu, Prof. univ. dr. Vasile Puşcaş şi Vasile G. Dâncu.

*

În data de 2 februarie 2023, în ziua Praznicului Întâmpinării Domnului, a trecut la cele veşnice eruditul ierarh şi teolog Ioannis Zizioulas, Mitropolit de Pergam, doctor Honoris causa al Universităţii „Babeş-Bolyai" din anul 2009 (titlu decernat la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca).

*

Vineri, 3 februarie 2023 Prof. univ. dr. habil. Cristian Stamatoiu de la Universitatea de Arte din Târgu Mureș, membru UNITER a fost oaspetele facultăţii.

*

Vineri, 10 februarie 2023, s-a desfăşurat în sistem on line, colocviul pentru obţinerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2023-2025. Au participat 13 profesori din învăţământul preuniversitar, din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Iaşilor, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor şi Arhiepiscopia Tomisului. Aceştia vor pregăti lucrările metodico-ştiinţifice sub îndrumarea cadrelor didactice de la Facultatea

de Teologie Ortodoxă şi de la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei din cadrul Universităţii "Babeş-Bolyai".

Din comisia constituită pentru colocviu au făcut parte: Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (preşedinte), Conf. univ. dr. Vasile Timiş şi Lect. univ. dr. Mihaela Oros.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii a înregistrat vineri 10 februarie şi luni, 27 februarie 2023 câteva rubrici din serialul *Elogiu senectuţii* pentru Radio „Renaşterea" şi Radio „Trinitas".

*

În data de 14 februarie 2023, s-a mutat la Domnul, renumitul Prof. univ. dr. Theodor Nikolaou, primul director al Institutului pentru Teologie Ortodoxă a Universităţii din Műnchen, devenit a treia Facultate de Teologie din cadrul acestei Universităţii, doctor Honoris causa al Universităţii „Babeş-Bolyai" din anul 2002 (titlu decernat la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca). Începând cu anul 2000 a fost coorganizator şi a participat la programul de schimb de studenţi şi de cadre universitare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în cadrul Programului „Erasmus-Socrates" al Uniunii Europene.

*

Marţi, 14 februarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la susţinerea lucrării metodico-ştiinţifice pentru obţinerea gradului didactic I *Educaţia religioasă a copiilor prin Sfintele Taine* a prof. Adrian Păunescu la Colegiul Naţional „Traian Lalescu" din Reşiţa şi a rostit o alocuţiune.

*

Miercuri, 15 februarie 2023, în Sala „Ion Muşlea" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napocaa avut loc lansarea cărţii: *Rădăcinile Veşniciei* a Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, recent apărută la Editura Şcoala Ardeleană. Au prezentat: Prof. univ. dr. Aurel Codoban, Prof. univ. dr. Mircea Popa, Pr. diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa, Vasile G. Dâncu şi Lect. univ. dr. Dan-Marius Ghenescu.

*

Vineri, 17 februarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la susţinerea lucrării metodico-ştiinţifice pentru obţinerea gradului didactic I *Modele de parenting în lumina credinţei* a prof. Ioan-Cristian Ciorba de la Colegiul Tehnic din Tarna Mare, jud. Satu Mare şi a rostit o alocuţiune.

*

Duminică, 19 februarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană, în sobor de preoţi şi diaconi şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Joi, 23 februarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la şedinţa de lucru a Permanenţei Consiliului Eparhial cu protopopii din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, în sala de Consiliu a Centrului Mitropolitan.

*

Duminică, 26 februarie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Duminică, 26 februarie 2023, la Parohia Ortodoxă „Sf. Ana" din Târgu Mureş, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut prelegerea inaugurală a programului permanent de Studiu biblic, cu titlul: *Ce este Biblia?*

*

În data de 27 februarie 2023, la Cinema Dacia din Cluj-Napoca, a avut loc lansarea cărţii d-lui. Mihail Neamţu: *Eros, Logos şi Agape. Dragostea în era smartphone*, apărută recent la Editura Marile Cărţi. Alături de autor au fost prezenţi Conf. univ. dr. Nicolae Turcan şi Pr. dr. Cătălin Varga.

*

În perioada 26 februarie - 4 martie 2023 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca prima săptămână duhovnicească a Postului Mare

Duminică, 26 februarie 2023 a fost săvârşită *Vecernia* şi *Pavecerniţa Mică*, cu ritualul iertării, la Catedrala Mitropolitană urmată de programul catehetic *O seară cu Domnul Hristos şi Preasfânta Sa Maică*, Părintele Mitropolit a vorbit despre rolul şi importanţa Postului Mare.

Luni, 27 februarie 2023, a fost săvârşită Utrenia, la Paraclisul Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavecerniţa Mare, în cadrul căreia s-a citit prima parte a Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul. A slujit Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului şi a rostit un cuvânt de învăţătură intitulat: *Lecţie pentru tineri în trei momente*.

Marţi, 28 februarie 2023, a fost săvârşită Utrenia, la Paraclisul Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavecerniţa Mare şi s-a citit a doua parte a Canonului cel Mare. A predicat Protos. dr. Anastasie Berbecel, duhovnicul Mănăstirii „Acoperamntul Maicii Domnului" de la Floreşti-Tăuţi;

Miercuri, 1 martie 2023, a fost săvârşită Utrenia, la Paraclisul Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, Pavecerniţa Mare şi s-a citit a treia parte a Canonului cel Mare. A predicat Pr. dr. Călin-Ciprian Taloş, preot slujitor la Parohia „Naşterea Domnului" din Cluj-Napoca.

Joi, 2 martie 2023, a fost săvârşită Utrenia, la Paraclisul Facultăţii, iar seara la Catedrala Mitropolitană, Pavecerniţa Mare şi s-a citit ultima parte a Canonului cel Mare. A predicat Protos. Ioan Cojanu, stareţul Mânăstirii

„Sfântului Ioan Botezătorul" de la Alba Iulia, pe tema: *Slujirea lui Dumnezeu - calea dobândirii libertăţii şi a dragostei*. În continuare, invitatul a susţinut o conferinţă în Aula Magna a facultăţii.

Vineri, 3 martie 2023, a fost săvârşită Utrenia, la Paraclisul Facultăţii, iar apoi Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte Sfinţite (începând ora 14,00, a predicat).

Sâmbătă, 4 martie 2023, a fost săvârşită la Catedrala Mitropolitană slujba Privegherii.

La slujba Pavecerniţei Mari, au fost împreună în rugăciune slujitori ai Catedralei, părinţii profesori, studenţi şi elevi de la Facultatea de Teologie Ortodoxă şi de la Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan" din municipiu, precum şi numeroşi credincioşi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

În perioada 27 februarie - 10 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a participat în cadrul programului Erasmus + ca profesor invitat, la Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană „Augustana" din Neuendettelsau Germania, unde a susţinut cursuri de spritirualitate ortodoxă şi cântare corală din perioada Postului Mare.

*

Vineri, 3 martie 2023, elevii clasei a X-a A de la Liceul „Petru Maior" din Ocna Mureş, însoţiţi de mai multe profesoare au fost primiţi la Decanatul facultăţii şi au vizitat cele trei galerii de Artă Sacră, Atelierul de Vitralii şi Mozaic al Facultăţii şi Atelierul de Miniatură şi Centrul de Creaţie „Sf. Luca".

*

Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a fost prezent în seara zilei de 3 martie 2023 la emisiunea *Întrebă preotul*, cu tema: *Au fundament biblic rugăciunile pentru cei adormiţi?* pe portalul Doxologia.

*

Duminică, 5 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a slujit la Catedrala Mitropolitană din Nürnberg la invitaţia Pr. Teofil Herineanu şi a ţinut un cuvânt de învăţătură.

*

Duminică, 5 martie 2023, Duminica Ortodoxiei, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a realizat, în direct, emisiunea *Ortodoxia - Fântâna Vieţii* la Radio Renaşterea, avându-l drept invitat pe Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, Tema emisiunii a fost *Ziua Ortodoxiei şi civilizaţia ortodoxă de-a lungul istoriei*.

*

În perioada 6-9 martie 2023, la Mânăstirea Nicula au fost organizate de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului cursuri de îndrumare duhovnicească pentru preoţii din jud. Cluj. Au susţinut prelegeri: Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii şi Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea.

*

În data de 9 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a participat la întâlnirea anuală *Jahresemfang*, de la Diakoneo Neuendettelsau, Germania.

*

Joi, 9 martie 2023, în cadrul unei seri duhovniceşti, organizate de Protopopiatul Ortodox Beclean împreună cu Cercul Preoţesc Beclean, la biserica cu hramurile „Sfântul Apostol Andrei" şi „Sfinţii Martiri Brâncoveni" din Beclean invitat a fost Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În cadrul serilor culturale, Arhiepiscopia Clujului a organizat joi, 9 martie 2023, un eveniment la Muzeul Mitropoliei Clujului, intitulat *File din istoria Eparhiei Clujului*. Cu acest prilej a fost lansat volumul *Istoria reşedinţei mitropolitane ortodoxe române din Cluj-Napoca* semnat de dr. Vasile Rojneac, arhivar al Arhiepiscopiei Clujului. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, dr. Varga Attila, cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „George Barițiu" al Academiei Române din Cluj-Napoca şi Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa.

*

Duminică, 12 martie 2023 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica „Sf. Ioan Botezătorul" din Cluj-Napoca, la invitaţia Pr. paroh Nelu-Alexandru Hales şi a preotului slujitor conf. univ. dr. Adrian Podaru şi a rostit cuvântul de învăţătură.

După amiaza a oficiat Paraclisul Maicii Domnului în biserica Parohiei Ortodoxe Negreni (Protopopiatul Huedin), la invitaţia Pr. paroh Marian Văcariu şi a susţinut conferinţa cu videoproiectorul: *Prizonieratele desfigurante ale omului contemporan. Terapii duhovniceşti* în cotutelă cu Ierom. drd. Grigorie Foltiş.

*

Parohia „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca în cadrul Programul duhovnicesc „Paşi spre Învire" a avut invitaţi pe Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, duminică 12 martie 2023 şi pe Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău duminică 19 martie 2023.

*

La Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc în seara zilei de marţi, 14 martie 2023, iniţiativa Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, lansarea cărţii

Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei: *Beichte und Kommunion*, apărută la Editura Schiller din Berlin. Au luat cuvântul: Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul şi Pr. prof. dr. Jűrgen Henckel (Institutul Germano-Român pentru Teologie, Ştiinţă şi Dialog Nűrnberg, professor Honoris causa al Universităţii„Babeş-Bolyai", la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă, traducătorul cărţii). Moderatorul evenimentului a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia. Evenimentul a fost înnobilat şi de prezenţa Corului de cameră „Psalmodia Transylvanica".

*

La Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc miercuri, 15 martie 2023, lansarea cărţii: *Bartolomeu Valeriu Anania (1921-2011). Omul şi opera* a Arhim. dr. Dumitru Cobzaru, recent apărută la Editura Renaşterea şi Editura Centrului de Studii Transilvane a Academiei Române - Filiala Cluj. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, cercetător ştiinţific gr. I Dumitru Suciu (Institutul de Istorie „George Barițiu") şi Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov.

*

În seara zilei de 15 martie 2023, la Expo Transilvania, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, a fost invitatul tinerilor care fac parte din Mişcarea duhovnicească Oastea Domnului din cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Ierarhul a susţinut prelegerea cu tema *Libertate şi libertinaj*.

*

În cadrul serilor duhovniceşti organizate de ASCOR Cluj, joi, 16 martie 2023, a fost invitat pe Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu care a participat la slujba Pavecerniţei la Catedrala Mitropolitană, apoi a susţinut o conferinţ intitulată: *Împlinirea omului în viaţa de familie* în Aula Magna a Facultăţii.

*

Vineri, 17 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a fost invitatul Parohiei Arad Şega I şi a susţinut conferinţa: *Ce mai spune Biblia omului de azi?*

*

În perioada 17-19 martie 2023, s-a desfăşurat cea de-a IX-a ediţie a Simpozionului Naţional de Martirologie cu tema: *Poeţii şi poezia detenţiei. Traduceri culturale ale suferinţei în temniţele comuniste*, organizat de Arhiepiscopia Alba Iuliei, Muzeul Naţional al Unirii, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia şi Inspectoratul Şcolar Judeţean Alba, în parteneriat cu Mănăstirea „Sfânta Cruce" de la Aiud.

Au susţinut prelegeri: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu: *Radu Gyr: poezie şi muzică*, Pr. conf. univ. dr. Radu Preda: *Războiul memoriilor. O perspectivă social-teologică* şi studentul-doctorand Călin-Emilian Cira.

*

Duminică, 19 martie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a săvârşit Sf. Liturghie la Mânăstirea Nicula şi a rostit cuvântul de învăţătură. A fost însoţit de un grup de studenţi.

*

Marţi, 21 martie 2023, la Casa de Cultură a Studenţilor „Dumitru Fărcaş" din Cluj-Napoca a avut loc concertul de pricesne şi muzică religioasă: *Tradiţii clujene de Bunavestire*, organizat de Mitropolia Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Cluj, cu participarea Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei. A susţinut un recital Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran".

*

Miercuri, 22 martie 2023, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului a săvârşit Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, înconjurat de un sobor de clerici în în Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae". Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenţi teologi, dirijat de pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. La finalul slujbei, Preasfinţitul părinte a rostit un cuvânt de învăţătură pe tema *Bilanţ, la jumătatea drumului*. Apoi, părintele prodecan conf. univ. dr. Adrian Podaru a mulţumit ierarhului pentru binecuvântare şi prezenţă în mijlocul comunităţii.

*

Joi, 23 martie 2023, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc Conferinţa *Liviu Galaction Munteanu: martir pentru cauza creştinismului*. Au susţinut comunicări: Preasfinţitul Părinte Episcop Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Prof. univ. dr. Adrian Opre, Decanul Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei a UBB, Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa, Pr. dr. Lucian Greabu şi istoricul Dr. Dragoş Ursu.

*

Joi, 23 martie 2023, în cadrul unei seri duhovniceşti, organizate de Protopopiatul Ortodox Beclean împreună cu Cercul Preoţesc Beclean, la biserica cu hramurile „Sfântul Apostol Andrei" şi „Sfinţii Martiri Brâncoveni" din Beclean invitat a fost Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă care a susţinut prelegerea cu titlul: *Lupta cu veacul*.

*

Vineri, 24 martie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat, online, la şedinţa de încheiere a proiectului TeMaTIC-Art - Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare) găzduit de facultatea noastră începând din 2016; rosteşte o alocuţiune. În cadrul proiectului au fost realizate activităţi de transfer de cunoştinţe de cercetare avansată dinspre universitate înspre 10 întreprinderi, în următoare aspecte: 1) conservare-restaurare în domeniul artelor vizuale; 2) producţie artistică performantă; 3) digitizarea obiectelor de patrimoniu mobil şi imobil şi 4) crearea unui sistem suport prin transfer de cunoştinţe de cercetare avansată ale UBB în aspecte ce ţin de materiale moderne, tehnologii inovative (inclusiv legislaţie şi strategii specifice) şi TIC.

*

În perioada 24-26 martie 2023 Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a slujit la Mânăstirea „Adormirea Maicii Domului" din Catrinari şi la biserica „Sf. Treime" din Vatra Dornei, de asemenea a susţinut la Căminul cultural din comuna Panaci, jud. Suceava, conferinţa: *De ce tace Dumnezeu?*

*

Duminică, 26 martie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură *Principiile paternităţii responsabile*;

În seara aceleiaşi zile a realizat emisiunea *Ortodoxia - Fântâna Vieţii* avându-l ca invitat pe Pr. conf. univ. dr. Radu Preda.

*

Duminică, 26 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a fost invitatul Parohiilor Ortodoxe din oraşul Sângeorz Băi şi a susţinut la biserica cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae conferinţa: *Ce mai spune Biblia omului de azi?*

*

Miercuri seara, 29 martie 2023, la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a oficiat Denia Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul, alături de slujitori ai Catedralei, părinţi profesori şi studenţi de la Facultatea de Teologie Ortodoxă şi elevi de la Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan", precum şi numeroşi credincioşi. Răspunsurile la strană au fost date de Corul Facultăţii, dirijat de Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Joi, 30 martie 2023, invitatul ASCOR Cluj în cadrul ciclului de seri duhovniceşti a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia care a susţinut în Aula Magna a Facultăţii conferinţa intitulată *Dragostea conflictuală în viaţa de familie*.

*

Între evenimentele culturale desfăşurate la Muzeul Mitropoliei Clujului, a fost organizată joi, 30 martie 2023, manifestarea *Întâlnire cu Mircea Gelu Buta şi lansarea volumelor sale* apărute la Editura Şcoala Ardeleană *Istorii neştiute, istorii uitate* şi *Urme ale unor oameni de seamă*. Au luat cuvântul Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Acad. prof. univ. dr. Vasile Puşcas, editorul şi poetul Vasile George Dâncu şi autorul.

*

Vineri, 31 martie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a realizat, în studioul TV al facultăţii, emisiunea *Teologia Socială - încotro?* avându-l ca invitat pe Pr. conf. univ. dr. Radu Preda.

*

În Duminicile Postului Mare, studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, însoţiţi de cadre didactice au continuat activitatea misionară ce constă în cântarea la strană şi oferirea răspunsurilor la Sf. Liturghie, rostirea unui cuvânt de învăţătură şi discuţii cu preoţii şi cu credincioşii din parohiile Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, după următorul program:

Duminică, 3 martie 2023 Parohia Nima (protopopiatul Dej) - Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu,

Duminică, 12 martie 2023 Parohia Budeşti (protopopiatul Beclean) - Arhid. conf. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea,

Duminică, 19 martie 2023 Parohia Posmuş (protopopiatul Bistriţa) - Ierom. drd. Grigorie Foltiş,

Duminică, 26 martie 2023 Parohia Hodişu (protopopiatul Huedin) - Pr. lect. univ. dr. Răzvan Tudor Perşa,

Duminică, 2 aprilie 2023 Parohia „Sf. Apostoli Petru şi Pavel" (protopopiatul Cluj II) Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

Sâmbătă, 1 aprilie 2023, s-a desfăşurat Pelerinajul Tinerilor pe Jos de la Iclod la Mănăstirea Nicula, ediţia a XIII-a, organizat de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan" din Cluj-Napoca Asociaţia Studenţilor Creştin Ortodocşi Români (ASCOR) - filiala Cluj-Napoca, Asociaţia Tinerilor Creştini Ortodocşi Români (ATCOR) Cluj, Liga Studenţilor Cluj, Asociaţia „Prietenii Bisericii Studenţilor" din Cluj-Napoca, Asociaţia Elevilor din Cluj, Asociaţia Tinerilor Creştini Ortodocşi Gherla şi Liga Tinerilor Creştini Ortodocşi din Dej şi Beclean. Au participat aproximativ 1000 de tineri, clerici şi credincioşi de toate vârstele, în frunte cu Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului Feleacului şi Clujului.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, însoţit de Diac. conf. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea a săvârşit Sf. Liturghie, Duminică 2 aprilie 2023, la biserica „Adormirea Maicii Domnului" din cartierul Mănăştur şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Duminică 2 aprilie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut la Parohia Dumbrăviţa, jud. Matamureş, în organizarea Asociaţiei Tinerilor Ortodocşi din Protopopiatul Baia Mare, conferinţa: *De ce tace Dumnezeu?*

*

În perioada 3-6 aprilie 2023, la Mânăstirea Parva-Rebra au fost organizate de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului cursuri de îndrumare duhovnicească pentru preoţii din jud. Bistriţa-Năsăud. Au susţinut prelegeri: Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii şi Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea.

*

În după amiaza zilei de marţi, 4 aprilie 2023, la Muzeul de artă religioasă „Museikon" din Alba Iulia, a avut loc vernisajul expoziţiei: *Iconic locuieşte omul lumea*. Pictorul Gheorghe Ilea în colecţiile preoţilor Simeon Pintea şi Ioan Bizău.

*

Miercuri, 5 aprilie 2023, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a săvârşit Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, înconjurat de un sobor de clerici în în Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae". Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenţi teologi, dirijat de Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu. La finalul slujbei, Înaltpreasfinţi Sa a rostit un cuvânt de învăţătură. Apoi, părintele decan, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a mulţumit ierarhului pentru binecuvântare şi prezenţă în mijlocul comunităţii şi i-a oferit ierarhului o icoană a Sf. Vasile cel Mare pictată de unul dintre studenţii specializării Artă sacră.

*

În perioada 5-7 aprilie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" din Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a îndeplinit funcţia de preşedinte al Comisiei centrale a Olimpiadei Naţionale Corale desfăşurate la Tulcea.

*

Joi, 6 aprilie 2023, la invitaţia ASCOR Iaşi, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a susţinut o conferinţa intitulată: *Chemarea Bisericii şi oferta lumii* în Aula Magna „Mihai Eminescu" a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

*

În data de 6 aprilie 2023, o parte dintre membrii Asociaţiei Imago et Similitudo (Chip şi Asemănare) - studenţi şi absolvenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (specializarea Artă Sacră) - au participat la o serie de activităţi din cadrul unui atelier de pictură pe sticlă cu elevii claselor primare ale Şcolii Gimnaziale Nr. 1 din municipiul Gherla.

*

În perioada 5-9 aprilie 2023 a avut loc la Cluj-Napoca Târgul de Carte „Gaudeamus", ediţia a XXII-a, organizat de Radio România. În cadrul acestei manifestări a fost lansată vineri, 7 aprilie 2023, cartea Arhim. Serafim Papacostas, *Minunile Domnului*, apărută recent la Editura Renaşterea. Au luat cuvântul: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană şi Pr. conf. univ. dr. Adrian Podaru.

*

În perioada 6-9 aprilie 2023 la Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Mitropolitul Dosoftei" din Suceava fost organizată Olimpiada Naţională de Religie pentru Seminariile şi Liceele Teologice Ortodoxe. A participat, ca evaluator, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

În perioada 6-9 aprilie 2023, Facultatea de Teologie Ortodoxă a găzduit Olimpiada Naţională de Limba Rromani, ediţia a XXII-a. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la festivitatea de deschidere a Olimpiadei, în Aula Mare a Facultăţii.

*

Sâmbătă, 8 aprilie 2023, la Centrul Cultural „Dacia" din Bistriţa, a avut loc lansarea cărţii *Bartolomeu Valeriu Anania (1921-2011). Omul şi istoria* a Arhim. dr. Dumitru Cobzaru. Au luat cuvântul şi au prezentat cartea: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, director de departament al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca şi Pr. Ioan Pintea, scriitor, poet şi managerul Bibliotecii Judeţene „George Coşbuc" Bistriţa-Năsăud.

*

În sâmbăta lui Lazăr, la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae" Sfânta Liturghie şi Parastasul Mare pentru cei adormiţi au fost săvârşite de Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul.

*

Paraclisul Cimitirului Eparhial „Sfântul Lazăr" din Cluj-Napoca şi-a serbat hramul sâmbătă, 8 aprilie 2023. La Sfânta Liturghie a slujit şi predicat Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. Răspunsurile la strană au fost date de un grup de studenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

La Filarmonica Arad, a avut loc sâmbătă, 8 aprilie 2023, lansarea cărţii de-nei avocat dr. Lavinia Tec, *Procesul lui Iisus. Adevăr sau ideologie*, recent apărută la Editura Marile cărţi din Bucureşti. A participat şi a luat cuvântul Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

Parohia „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca în cadrul Programul duhovnicesc „Paşi spre Învire" a avut invitaţi pe Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, duminică 2 aprilie 2023 şi pe Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi duminică 9 aprilie 2023.

*

Duminică, 9 aprilie 2023, la Catedrala din Beclean, Preasfinţitul Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a oficiat Denia din Sfânta şi Marea Zi de Luni. La finalul slujbei a conferenţiat pe tema *A iubi cu cruce* şi a închis ciclul serilor duhovniceşti din Postul Mare, organizate de Protopopiatul Ortodox Beclean.

*

În Duminica *Floriile*lor, 9 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica „Schimbarea la Faţă" din Cluj-Napoca şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

În Sfânta şi Marea Joi, 13 aprilie 2023, Preasfinţitul Părinte Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a săvârşit Sfânta Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare, unită cu Vecernia, în sobor de clerici, la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă. La finalul slujbei, ierarhul a oficiat rânduiala spălării picioarelor şi a rostit un scurt cuvânt de învăţătură pe tema *Liturghia ca taină şi mod de viaţă*.

*

În prima zi a Sfintelor Paşti, 16 aprilie 2023, la Catedrala Mitropolitană, Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei şi Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul au oficiat slujba Vecerniei Învierii Domnului, numită şi „A doua Înviere", alături de un sobor de preoţi şi diaconi, printre care părinţi profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă. La finalul slujbei, Părintele Mitropolit Andrei l-a hirotesit iconom stavrofor, cu dreptul de a purta crucea pectorală, pe Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Luni, 17 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica „Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din Cluj-Napoca (Mănăştur) şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Marţi, 18 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a primit delegaţia corală din Germania (Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană „Augustana" din Neuendetellsau), însoţiţi de Profesorul de muzică.

*

Duminică, 23 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica „Sf. Gheorghe" din Sângeorz-Băi şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Marţi, 25 aprilie 2023, la sediul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a avut loc conferinţa semestrială a clericilor din Protopopiatele Cluj I şi Cluj II. În paraclisul instituţiei, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a oficiat slujba de Te Deum.

Apoi, în Aula Magna a facultăţii, Părintele Mitropolit Andrei a prezidat lucrările conferinţei şi le-a adresat clericilor un scurt cuvânt de învăţătură. Invitatul permanent al conferinţelor de primăvară din anul 2023, organizate în contextul proclamării acestuia ca „An omagial al pastoraţiei persoanelor vârstnice", Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, a susţinut prelegerea cu tema: *Bătrâneţea şi bătrânii în viaţa Bisericii. Lecţia pedagogiei eclesiale*. De asemenea, Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul a rostit un gând duhovnicesc şi le-a adresat clericilor câteva îndemnuri pastorale.

*

Joi, 27 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a primit la decanat pe prof. Stathopoulou Rania şi Ioanna Kalogianni de la Universitatea din Ioannina, Departamentul de Arte Plastice şi Ştiinţe ale Artei, Grecia.

*

În zilele de 27 şi 28 aprilie 2023, Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan" din Cluj-Napoca a organizat simpozionul naţional intitulat: *Bartolomeu Valeriu Anania - Vocea din agora cetăţii*. Au participat: ÎPS Părinte Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie şi Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov.

*

Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a susţinut în data de 27 aprilie 2023 la Centrul de Cercetare Ecumenică din Sibiu, comunicarea cu titlul: *Loneliness, Solitude, Community, Insights from the „Apophtegmata Patrum"*.

*

Duminică, 30 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Echilibrele obligatorii din viaţa femeii postmoderne*.

*

În seara zilei de Duminică, 30 aprilie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la Radio „Renaşterea" la Emisiunea „Ortodoxia - Fântâna

Vieţii", având drept invitaţi în emisiune pe Pr. prof. univ. dr. abil. Jan Nicolae şi pe Pr. conf. univ. dr. Radu Preda.

*

În perioada 1-5 mai 2023, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea şi Pr. conf. univ. dr. Paul Siladi au fost invitaţii Facultăţii de Teologie Protestantă a Universităţii „Charles" din Praga, unde au susţinut conferinţa: *World Christianity: An Orthodox Perspective*.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a făcut parte din comisia de evaluare a Concursului Naţional interdisciplinar de limba *şi* literatura română *şi* religie *Cultură şi Spiritualitate românească*, etapa naţională, desfăşurat la Oradea în perioada 2-6 mai 2023. Miercuri, 3 mai 2023 a participat la festivitatea deschiderii concursului în „biserica cu Lună" din Oradea şi a rostit o alocuţiune. Sâmbătă, 6 mai 2023, la Filarmonica din Oradea, a participat la festivitatea de premiere a celor mai buni elevi participanţi la acest concurs şi a rostit o alocuţiune.

*

În după amiaza zilei de joi, 4 mai 2023, la Centrul de Cultură Urbană „Casino" a fost organizată conferinţa: *Frumosul care ne face bine*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană şi prof. Gabriel Braic.

*

Joi, 4 mai 2023, în paraclisul facultăţii, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a săvârşit Slujba Parastasului pentru Lect. univ. dr. Paula Bud, trecută la Domnul în data de 2 mai 2017 şi a evocat-o cu prietenie, punând la inima celor prezenţi o imagine a felului ei de vieţuire: cu curaj, cu entuziasm molipsitor, cu responsabilitatea lucrului bine făcut.

*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia s-a se întâlnit în data de 4 mai 2023 cu doamna Laura-Codruţa Kovesi, procuror general al Parchetului European, aflată în ţară într-o vizită neoficială.

*

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a fost invitatul conferinţei de primăvară a preoţilor din Episcopia Caransebeşului şi a susţinut prelegerea cu titlul: *Preotul ortodox între amvonul parohiei şi agora continentului digital*, joi, 4 mai 2023 la reşedinţa Episcopiei (Protopopiatele Caransebeş şi Băile Herculane) şi vineri, 5 mai 2023 la Centrul misionar-pastoral de la biserica Schimbarea la Faţă din Reşiţa (Protopopiatele Reşiţa şi Moldova Nouă).

*

În perioada 8-9 mai 2023, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia a organizat al XXII-lea Simpozion Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Arte: *Tradiţie şi creativi-*

tate în imnografia Bisericii. Pastoraţia şi asistenţa persoanelor vârstnice. Facultatea de Teologie Ortodoxă din din Cluj-Napoca a fost reprezentată de:

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Teologie şi culoare în icoanele lui Andrei Rubliov (1360/70-1430)*

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, *Catehizarea adulţilor şi a vârstnicilor între teoria catolică şi practica ortodoxă*

Pr. lect. univ. dr. Daniel Mocanu, *Vasile Petraşcu - promotor al muzicii bisericeşti în Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului. Studiu de caz: Catavasierul.*

*

În zilele de 8 şi 9 mai 2023 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iaşi Simpozionul Internaţional „Studia Theologica Doctoralia", ediţia a XV-a. Din partea Facultăţii noastre au participat cu comunicări următorii studenţi-doctoranzi:

- Ionela-Silvana Codrean, *La mission de l'Église en relation avec la problématique de la dignité humaine en fin de vie et post-mortem*,

- Pr. Teodor Cristian Ştefan, *Misiunea Bisericii în lumina Epistolei către Filipeni 1,1-2,18: Unitate, smerenie şi răspândirea Evangheliei.*

- Pr. Nicolae-Ioan Boboia, *Fericirile în varianta lucanică (Lc. 6, 20-23).*

- Pr. Teodor Cenuşă, *Acompaniamentul instrumental în Biserica Ortodoxă*

*

Marţi, 9 mai 2023, a avut loc ceremonia decernării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia părintelui Prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Evenimentul s-a desfăşurat în Aula „Dumitru Stăniloae" din incinta Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, în prezenţa ÎPS Părinte Irineu, Arhiepiscop al Alba Iuliei, şi a ÎPS Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului.

Pr. prof. univ. dr. Domin Adam a dat citire cuvântului de *Laudatio* în care a elogiat activitatea şi personalitatea părintelui profesor. Apoi, rectorul Universităţii „1 Decembrie 1918", Prof. univ. dr. Daniel Breaz, a prezentat hotărârea Senatului privind acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa*. La final, părintele Vasile Stanciu a rostit o prelegere festivă, cu tema: *Muzica bisericească din Transilvania rediviva*. În continuare, au luat cuvântul cei doi ierarhi.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iaşi, împreună cu Arhiepiscopia Iaşilor şi cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi a organizat în perioada 10-12 mai 2023 Simpozionul Internaţional „Dumitru Stăniloae", ediţia a X-a, cu tema *Quo vadis? Interogaţii actuale*

privind vârstele vieţii spirituale. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda a susţinut prelegerea cu titlul: *Ecologia credinţei: ierarhii, raporturi, riscuri şi patologii în Biserică*.

*

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean a desfăşurat o mobilitate de predare ERASMUS+ la Universitatea din Ioannina (Grecia) în perioada 7-12 mai 2023.

*

În perioada 8-9 mai 2023 a avut loc la Mânăstirea Lainici Simpozionul Naţional Studenţesc, ediţia a XV-a două secţiuni: *Pastoraţia persoanelor vârstnice în contextul societăţii contemporane*, respectiv *Psalmodie şi imnografie în Tradiţia Bisericii*. Din partea Facultăţii noastre au participat cu comunicări următorii studenţi, la nivel licenţă şi master:

- Denisa-Alexandra Dula, *Imnul acatist. Interferenţe imnografice şi iconografice*, coordonator Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean,
- Cătălin-Emanuel Ştefan, *Interpretarea spirituală a Scripturii în imnele Sfântului Efrem Sirul*, coordonator Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa,
- Denis-Doru Sălăjan, *Rolul imnografiei în combaterea ereziei în secolul al IV-lea*, coordonator Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan,
- Maxim-Sergiu Dan, *Imnografi din perioada iconoclastă*, coordonator Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan,
- Cătălin Ţermure, *Portretul cântării liturgice în viziunea lui C. S. Lewis*, coordonator Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea,
- Marian Bota, *Liturghiile euharistice de rit anglo-roman din Biserica Ortodoxă*, coordonator Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea.

*

În după amiaza zilei de 10 mai 2023, la Centrul de Cultură Urbană „Casino" Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi a susţinut prelegerea *Despre puntea dintre Psihologie şi Religie*.

*

Vineri, 12 mai 2023, a avut loc a X-a gală a Premiilor Excellentia, un eveniment al Consiliului Studenţilor din Universitatea „Babeş-Bolyai". Facultatea de Teologie Ortodoxă i-a avut ca laureaţi pe Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa, drd. Bogdan Şopterean şi stud. Adrian Ciurea.

*

Duminică, 14 mai 2023 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Joi, 18 mai 2023, în Aula Magna a facultăţii a avut loc lansarea ultimului volum din *Jurnalul lui Alexandru Mironescu*. Au prezentat: P. S. Părinte

Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Pr. Ioan Pintea, Pr. Ciprian Negreanu, Prof. Marius Vasileanu.

*

În data de 18 mai 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim" din cadrul Universităţii din Craiova a avut loc susţinerea tezei de abilitare în domeniul *Teologie,* cu titlul: *Dimensiunea duhovnicească a moralei creştine în Ortodoxie* elaborate de Pr. conf. univ. dr. Paul Gheorghe-Adrian (Departamentul de Ştiinţe Socio-umane, *Teologie*, Arte din cadrul Facultăţii de Litere a Centrului Universitar Nord din Baia Mare al Universităţii Tehnice din Cluj-Napoca). Din comisia de abilitare a făcut parte Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie.

*

Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Germaniei, Austriei şi Luxemburgului a organizat un stagiu de perfecţionare pentru clericii din Germania şi Austria în perioada 17-20 mai 2023 în biserica parohiei „Sf. Mare Mucenic Gheorghe" din Leipzig. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut un curs despre pregătirea şi rostirea predicii, iar altul despre particularităţile Tainei Sf. Spovedanii.

*

Duminică, 21 mai 2023 Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a săvârşit Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană, într-un sobor preoţesc şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Împărat şi cerşetor. Paradigme parentale în viaţa Împăratului Constantin şi a orbului din naştere*.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă şi ASCOR Cluj-Napoca au organizat luni, 22 mai 2023, în Aula facultăţii, conferinţa intitulată: *Virtutea discernământului*, susţinută de Pr. prof. univ. dr. Vasile Vlad de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea" a Universităţii „Aurel Vlaicu" din din Arad.

*

Luni, 22 mai 2023, în Sala Vasile Petraşcu a facultăţii a avut loc lansarea volumului: *Biserica şi statul. Perspective diacronice asupra unei relaţii polivalente*. Au luat cuvântul: P. S. Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa şi editorii volumului Arhid. lect. univ. dr. Răzvan Brudiu şi Asist. univ. dr. Mihai Qaramah (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia). Moderatorul evenimentului a fost Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Asociaţia Studenţilor Creştini Ortodocşi din Arad a organizat marţi, 23 mai 2023, în Aula Facultăţii de Teologie „Ilarion V. Felea" din Arad

conferinţa cu tema: *Tânăr pe cărări bătrâne. Pledoarie pentru o tinereţe în siguranţă* susţinută de Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului.

*

Şcoala Doctorală de Teologie „Sf. Nicodim" din Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Craiova a organizat miercuri, 24 mai 2023 Sesiunea de comunicări ştiinţifice la nivel doctoral, ediţia a IV-a, cu tema: *Antropologia ortodoxă în actualitate* Din partea şcolii noastre doctorale a participat studenta-doctorandă Ionela-Silvana Codrean care a susţinut referatul: *Misiunea Bisericii în raport cu problematica demnităţii umane prenatale* (coordonator: Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu).

*

Joi, 25 mai 2023. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii

*

În perioada 26-28 mai 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc întrunirea Consiliului Naţional al Asociaţiei Studenţilor Creştin-Ortodocşi Români (ASCOR).

*

În zilele de 29 şi 30 mai 2023 Facultatea de Teologie şi Ştiinţele Educaţiei a Universităţii „Valahia" din Târgovişte a organizat Simpozionul Internaţional *Teologie şi viaţă, slujire şi artă creştină în contextul lumii de azi*. Au susţinut comunicări:

- Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Elemente estetice relevante în icoanele lui Teofan Grecul (1340-1410),*
- Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, *Profetism şi eshatologie. Eclesiologia misionară în postmodernitate,*
- Dr. Dacian But-Căpuşan, *Dimeniunea doctrinară şi educativă a cultului în Ortodoxie.*

*

Marţi, 30 mai 2023, a avut loc, la Mânăstirea Râşca Transilvană, Festivalul-concurs „Icoana Micului Creştin", cea de-a XII-a ediţie, organizată de Şcoala Gimnazială „Avram Iancu" din Beliş, cu sprijinul Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Cluj, al Inspectoratului Şcolar Judeţean Cluj, Primăriei şi Consiliului Local Beliş şi Mănăstirii Râşca Transilvană. Din juriul de specialitate a făcut parte Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

În cursul lunii mai au continuat Conferinţele preoţeşti semestriale din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului în protopopiatele următoare: Beclean (11 mai 2023), Huedin (12 mai 2023), Bistriţa (15 mai 2023), Turda

(16 mai 2023), Năsăud (22 mai 2023), Gherla (29 mai 2023) şi Dej (30 mai 2023). Invitatul permanent al conferinţelor organizate în contextul proclamării acestuia ca „An omagial al pastoraţiei persoanelor vârstnice", Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, a susţinut prelegerea cu tema: *Bătrâneţea şi bătrânii în viaţa Bisericii. Lecţia pedagogiei eclesiale*.

*

În Duminica Cincizecimii, 4 iunie 2023, la tradiţionala Procesiune de Rusalii organizată în centrul municipiului Cluj-Napoca - precedată de Vecernia plecării genunchilor săvârşită de Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi Preasfinţitul Părinte Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, înconjuraţi de un sobor de clerici - au luat parte, profesorii, studenţii şi elevii de la cele două instituţii de învăţământ teologic Facultatea de Teologie Ortodoxă şi Colegiul Ortodox „Mitropolitul Nicolae Colan". Răspunsurile la strană au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale „Isidor Todoran".

*

Duminică, 4 iunie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a realizat emisiunea „Ortodoxia - Fântâna vieţii" la Radio „Renaşterea", avându-l ca invitat pe Diacon Lect. univ. dr. abil. Stelian Paşca-Tuşa; tema misiunii: *Bătrânii voştri vise vor visa....Farmecul senectuţii în civilizaţiile antice*.

*

În perioada 4 februarie - 18 iunie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a participat în cadrul programului Erasmus + ca profesor invitat, la Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană „Augustana" din Neuendettelsau Germania, unde a susţinut cursuri.

*

În zilele de 6 şi 7 iunie 2023 la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman" a Universităţii din Oradea au avut loc lucrările Colegiului Decanilor Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română şi a sesiunilor Simpozionului Naţional cu participare internaţională *Teologie, Tradiţie şi Misiune în învăţământul teologic academic. Istorie şi contemporaneitate*. A participat Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, cu ocazia centenarului teologiei orădene, i-a fost oferită Medalia şi Diploma aniversară a centenarului Facultăţii de Teologie din Oradea. Au susţinut comunicări în cadrul simpozionului: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" a Universităţii din Bucureşti s-a desfăşurat în zilele de 8 şi 9 iunie 2023 Colocviul Naţional de Teologie Dogmatică. Tema acestei a IX-a ediţii a fost *Actualitatea teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993)*. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel a susţinut comunicarea: *Sinteza teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae şi actualitatea ei permanentă*.

*

Vineri, 9 iunie 2023 a avut loc la Bistriţa, în organizarea Inspectoratului Şcolar Judeţean, în parteneriat cu Casa Corpului Didactic a Judeţului Bistriţa-Năsăud, conferinţa internaţională: *Educaţia timpurie - oportunitatea unui început în educaţia pentru valori***.** Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie a susţinut comunicarea: *Credinţa: îndrăzneală şi curaj. Educaţia în şi prin credinţă, provocarea majoră a lumii noastre*.

*

În zilele de 9, 15, 23 şi 39 iunie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a înregistrat rubrica „Elogiu senectuţii" la studiul Radio-TV al Facultăţii.

*

În zilele de 12 şi 13 iunie 2023 s-a desfăşurat la Craiova Simpozionul: *Părintele Dumitru Stăniloae şi importanţa Teologiei sale în cercetarea actuală*, organizat de Arhiepiscopia Craiovei, Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea din Craiova şi Centrul de Cercetări Teologice şi Interdisciplinare „Sfântul Calinic". Au susţinut comunicări:

Pr. drd. Emanuel-Vasile Rusu, *Elemente de Teologie a muzicii liturgice în opera Părintelui Dumitru Stăniloae*,

Drd. Cristian-Marian Ciorăneanu, *Conştiinţa umană între Teologie şi tehnologie în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae*

Pr. drd. Marcel Şamşodan, *Eclesiologia euharistică şi taina Bisericii în viziunea Părintelui Dumitru Stăniloae*,

Pr. drd. Ştefan Tataru, *Realităţi ale lumii moderne în viziunea Părintelui Dumitru Stăniloae*.

*

În perioada 14-20 iunie 2023, s-a desfăşurat la Tallinn, în Estonia, Adunarea Generală a Conferinţei Bisericilor Europene (CEC). Din delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a făcut parte Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

Joi, 15 iunie 2023, în Sala „Vasile Petraşcu" a avut loc lansarea următoarelor cărţi:

- Dumitru Isac, *Lucian Blaga şi Marele Anonim. Studii şi însemnări blagiene*, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2018,

- Ionuţ-Constantin Isac, *Înţelepciunea sub un cer senin. Antologie de studii de filosofie românească*, Presa Universitară Clujeană, Ecou transilvan, Cluj-Napoca, 2021,

- Ionuţ-Constantin Isac, Victor-Constantin Măruţoiu, *Ferestre spre absolut. Antologie de studii filosofice şi teologice*, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2020.

Au prezentat Prof. univ. dr. Virgil Ciomoş, Nadia Fărcaş, Iulia Ghidiu, Dr. Ionuţ-Constantin Isac, Dr. Victor-Constantin Măruţoiu.

Moderatorul evenimentului a fost: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan.

*

Joi, 15 iunie 2023, în ultima zi a vizitei la Cluj-Napoca, Stareţului Efrem Vatopedinul a vizitat Facultatea de Teologie Ortodoxă - fiind primit la Decanat de Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - şi Paraclisul Facultăţii. Părintele duhovnic Grigorie Foltiş i-a oferit în numele profesorilor şi a studenţilor, o icoană cu Mântuitorul Iisus Hristos pictată de una dintre studentele facultăţii. Părintele Efrem a dăruit capelei tămâie făcută în Mânăstirea Vatoped şi o copie a unui Tetraevangheliar din vremea Împaratului Ioan al VI-lea Cantacuzino.

*

În după amiaza zilei de 22 iunie 2023 în Aula Magna a facultăţii a avut loc lansarea volumului: *Părintele Dorel Man, o viaţă de jertfă pe altarul credinţei, culturii şi familiei*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023 (coord. Arhim. Macarie Motogna şi Victoria Alina Grădinar-Man). Invitaţi au fost Arhim. dr. Macarie Motogna, stareţul Mânăstirii Rohia şi exarhul mânăstirilor dein Episcopia Maramureşului şi Sălajului şi Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, iar moderator Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. Lansarea a fost precedată de slujba Parastasului pentru părintele Dorel Man săvârşită în paraclisul facultăţii. Au participat cadre universitare, studenţi, colaboratori, membrii familiei, rudenii şi apropiaţi ai părintelui Dorel Man.

*

Duminică, 25 iunie 2023, a Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia oficiat slujba Utreniei şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană, într-un sobor de preoţi profesori şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Despre nepriceperea de a trăi*.

*

Duminică, 25 iunie 2023, Mănăstirea „Sfinţii 40 de mucenici" - Memorial Gherla a săvârşit pomenirea noilor mucenici şi mărturisitori care au pătimit în temniţele comuniste. Cuvântul de învăţătură din cadrul Sfintei Liturghii a fost rostit de Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

*

Cu ocazia zilelor hramului, Parohia „Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din Cluj-Napoca, cartier Mănăştur a organizat marţi, 27 iunie 2023, lansarea cărţii *Poezii* a Pr. prof. univ. dr. George Remete. A prezentat Conf. univ. dr. Nicolae Turcan.

*

Luni, 26 iunie 2023, a avut loc festivitatea de absolvire a promoţiei 2023.

În Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, din Campusul Universitar „Nicolae Ivan”, în prezenţa absolvenţilor studiilor universitare de la nivel licenţă şi master, PS Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a săvârşit Sfânta Liturghie, înconjurat de un sobor de preoţi profesori şi diaconi şi a rostit un cuvânt de învăţătură, cu tema: *Teologii absolvenţi, în faţa unui nou început*. Răspunsurile liturgice au fost date de studenţii absolvenţi de la specializarea Teologie Pastorală, dirijaţi de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. La finalul slujbei, în numele studenţilor absolvenţi, părintele duhovnic Grigorie Foltiș a mulţumit ierarhului pentru prezenţă şi binecuvântare. Din încredinţarea Părintelui Mitropolit Andrei, PS Părinte Benedict le-a oferit diplome de aleasă cinstire studenţilor paraclisieri din anul IV.

Apoi în sala „Auditorium Maximum” a Universităţii „Babeș-Bolyai”, a avut loc festivitatea de absolvire. În cadrul ceremoniei au luat cuvântul şi au transmis mesaje de felicitare: ÎPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, P. S. Părinte Benedict Bistriţeanul, decanul facultăţii, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, precum şi îndrumătorul de an al promoţiei 2023, Conf. univ. dr. Nicolae Turcan, care a susţinut cursul festiv. A rostit un discurs şi şeful de promoţie, Liviu Claudiu Agrijan, de la specializarea Teologie pastorală.

*

În perioada 26 iunie - 1 iulie 2023, a avut loc la Academia Sâmbăta de Sus, Mânăstirea Brâncoveanu Şcoala Naţională de vară a profesorilor de Religie, ediţia a II-a, cu tema: *Profesorul de Religie formare, profesionalizare - paşi spre excelenţă*. A participat Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

*

Marţi, 27 iunie 2023, Parohia „Sf. Vasile cel Mare” Nürnberg II a organizat, în cadrul ciclului de conferinţe *Valoarea duhovnicească a bătrâneţii*, conferinţa on line: *Bătrâneţea şi bătrânii Patericului*, susţinută de Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

*

Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, în parteneriat cu Centrul de Studii Transilvane şi Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, au organizat în data de 28 iunie 2023 conferinţa naţională: *O voce emblematică a românilor. Andrei Şaguna şi lumea transilvăneană de la mijlocul secolului al XIX-lea*. Conferinţa s-a desfăşurat în format hibrid, cu participare fizică şi online. Au rostit cuvinte introductive: ÎPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, PS Episcop-vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul şi Arhim.

prof. univ. dr. Teofil Tia. Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan a susţinut comunicarea cu titlul: *Accente ale polemicii interconfesionale în scrisorile Sfântului Andrei Şaguna.*

*

Miercuri, 28 iunie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a participat la o ediţie a rubricii *Întreabă preotul* a portalului Doxologia.ro, cu tema: *Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel: învăţători, misionari şi slujitori ai Bisericii.*

*

În data de 30 iunie 2023 a avut loc concursul pentru ocuparea postului de lector universitar la disciplinele: *Studiul Noului Testament I, II; Teologia Noului Testament; Istoricitatea Persoanei lui Iisus Hristos în cercetarea biblică modernă; Misteriologia vieţii Bisericii primare - O perspectivă noutestamentară; Mariologia Evangheliilor. Problema „fraţilor Domnului" - repere exegetice*. S-a înscris şi a promovat examenul dr. Ovidiu-Mihai Neacşu, care în cadrul concursului a susţinut prelegerea cu titlul: *Mariologia Evangheliei a IV-a.*

*

La Centrul social-pastoral „Sfânta Cruce" al Mânăstirii Caraiman, jud. Prahova s-a desfăşurat în perioada 30 iunie - 1 iulie 2023, a şasea ediţie a Conferinţei naţionale a doctoranzilor din domeniul Teologie Ortodoxă, organizată de Şcoala Doctorală „Dumitru Stăniloae" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din Bucureşti. Au participat cadre didactice şi doctoranzi din Bucureşti, Iaşi, Craiova, Arad, Oradea, Cluj-Napoca şi Alba Iulia. Au participat Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi studenţii-doctoranzi Bogdan-Marius Negrea şi Daniel-Matei Pop.

*

Între 26 iunie şi 6 iulie 2023 s-au desfăşurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei scrise şi a susţinerii tezelor de licenţă au fost declaraţi licenţiaţi în Teologie 35 de absolvenţi ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 1 al specializării Teologie ortodoxă didactică, 3 ai specializării Teologie ortodoxă asistenţă socială şi 5 ai specializării Artă sacră. De asemenea, prin susţinerea disertaţiilor au încheiat studiile ciclului de Master 31 de absolvenţi ai programelor de studii la acest nivel (Arta sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Bioetică - morală, etică şi deontologie, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială, Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creştinism, iudaism, islam), Doctrină, hermeneutică şi istorie bisericească, Pastoraţie şi duhovnicie şi Teologie istorică-practică).

Joi, 6 iulie 2023, în capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă, toţi aceştia, într-un cadru solemn, au depus jurământul de credinţă şi de fidelitate faţă de Biserica Ortodoxă. Părintele Episcop-vicar Benedict Bistriţeanul a trans-

mis mesajul de binecuvântare al Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi a rostit un cuvânt de învăţătură.

*

În săptămânalul „Lumina de Duminică", nr. 26 (908), an XIX (2023), din 2 iulie, a fost publicată predica Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană intitulată: *Logica credinţei*.

*

Între 3 şi 7 iulie 2023 a avut loc Şcoala de Vară de Studii Religioase organizată de Centrul de Studii Patristice şi Literatură Creştină Antică. A participat Pr. conf. univ. dr. Adrian Podaru.

*

La Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc în după amiaza zilei de 6 iulie 2023, lansarea cărţii d-lui Cercetător Ştiinţific III Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan: *Mitropolitul Andrei Şaguna. O biografie culturală, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Ed. Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023*. Au luat cuvântul: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Prof. univ. dr. Vasile Puşcaş şi Vasile George Dâncu.

*

În data de 6 iulie 2023, a avut loc la Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" din *Cluj-Napoca* lansarea cărţii dr. Traian Florea, *Cuvântarea Apostolului Petru din ziua Cincizecimii (FAp 2,14-36). Exegeză şi Teologie*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2022. Au participat alături de autor, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană şi pastor dr. Costică Sofronie.

*

Duminică, 9 iulie 2023 Arhim. Prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Acatistul Sfinţilor Apostoli şi Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

În perioada 9-16 iulie 2023 a avut loc la Ic Ponor-Padiş Tabăra pentru familii cu copii organizată de Asociaţia Studenţilor Creştin-Ortodocşi Români (ASCOR) - Filiala Cluj-Napoca. Printre cei care au conferenţiat pe tema *Viaţa de familie* a fost Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu.

*

În perioada 7-10 iulie 2023, sub egida Departamentului de Studii Iconografice al Centrului de Studii Misionare şi Nomocanonice al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a Asociaţiei Filială Artă Plastică Religioasă şi Restaurare a Uniunii Artiştilor Plastici din România şi a Asociaţiei Chip şi Asemănare, a fost organizată o excusrie cu studenţii specializării Artă sacră, propunând spre studiu, sub forma practicii obligatorii de vară, programul iconografic al unora dintre cele mai reprezentative

ansambluri arhitecturale bisericeşti ale Bucovinei: Mânăstirile: „Sf. Ioan cel Nou" de la Suceava, Moldoviţa, Bogdana, Probota, Sihăstria Putnei, Pătrăuţi, Humor, Putna, Părhăuţi, Voroneţ, Sucevita, Dragomirna şi Arbore. Coordonatori: Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif şi Asist. asoc. univ. drd. Gabriel-Ştefan Solomon.

*

În perioada 9-11 iulie 2023 a avut loc Şcoala Internaţională de Vară a Doctoranzilor Teologi, ediţia a XI-a cu tema: *Modulaţiile Logosului în tradiţia liturgică a Bisericii: Biblie, omilie, imnografie, hagiografie*, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, la Mănăstirea „Sf. Dimitrie" de lângă Sighişoara. Au participat studenţii doctoranzi:

- Cristian-Marian Ciorăneanu, cu comunicarea: *Logosul divin şi mesajul digital. O perspectivă actuală a Teologiei Cuvântului în era digitală.*

- Mirel Găluşcă, cu comunicarea: *Exodul din Egipt reflectat în relatarea despre Rahab din Josua 2.*

*

În perioada 10-27 iulie 2023 s-a desfăşurat examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licenţă şi master.

Între 10 şi 14 iulie a avut loc înscrierea candidaţilor, în ziua de 19 iulie proba de aptitudini muzicale şi interviul vocaţional şi proba scrisă la Teologie Fundamentală şi Dogmatică, cu fundamentare biblică (Teologie Ortodoxă Pastorală), examenul oral din Învăţătura de credinţă ortodoxă (Teologie Ortodoxă Didactică, Teologie Ortodoxă Asistenţă Socială), proba practică de Desen şi culoare (Artă Sacră).

Pentru admiterea la studiile de master, la fiecare dintre cele şase programe de studii (Artă Sacră - Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Bioetică - Morală, etică şi deontologie, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială şi Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creştinism, iudaism, islam), Doctrină, hermeneutică şi istorie bisericească şi Pastoraţie şi viaţă liturgică evaluarea candidaţilor s-a făcut pe baza unui proiect de cercetare.

*

În seara zilei de marţi, 18 iulie 2023, la Casa de Cultură a Studenţilor „Dumitru Fărcaş" din Cluj-Napoca a avut loc lansarea cărţii cu titlul: *Anghelologia Noului Testament. O perspectivă a Teologiei biblice contemporane* a dr. Victor-Constantin Măruţoiu, apărută la Editura Ecou transilvan. Invitaţi au fost: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Drd. Flavius Milăşan, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Dr. Ionuţ Ţene, Nadia Fărcaş.

*

Miercuri, 19 iulie 2023, PS Episcop-vicar conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul a susţinut o conferinţă pentru tineri, cu titlul: *Domnul are treabă cu voi!* în Parcul Tricolorului din municipiul Reşiţa la invitaţia Asociaţiei Tinerilor Ortodocşi din Banatul de Munte (Episcopia Caransebeşului).

*

Joi, 20 iulie 2023, în ziua în care Biserica noastră face pomenirea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, Mânăstirea Topliţa din Episcopia Covasnei şi Harghitei şi-a prăznuit hramul istoric. Sf. Liturghie a fost săvârşită de Preasfinţitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii, Preasfinţitul Părinte Nestor, Episcopul Devei şi Hunedoarei şi Preasfinţitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei şi Harghitei. Răspunsurile au fost date de un grup de studenţi de la Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii.

*

Vineri, 21 iulie 2023, în Sala „Ars Nova" de la Casa Cărţii din Piteşti, Conf. univ. dr. Nicolae Turcan a participat la dezbaterea cu tema: *Când credinţa vorbeşte limba filosofiei* în cadrul proiectului cultural-educativ, sub genericul *Colocviile Municipiului Piteşti*, coordonat de redactorul-şef al revistei de cultură „Argeş", scriitorul Dr. Leonid Dragomir.

*

Duminică, 23 iulie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut conferinţa: *Creştinismul de azi, încotro?* la tabăra internaţională de la Mânăstirea Oaşa, la invitaţia Organizaţiei Tinerilor din Sibiu.

*

Duminică, 23 iulie 2023 Arhim. Prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Marele pericol care pândeşte civilizaţia prosperităţii: evacuarea Transcendenţei din real.*

*

În zilele de 30 şi 31 iulie 2023, la Mânăstirea „Sf. Ana" Rohia a avut loc Simpozionul: *Un secol de la întemeierea Mânăstirii „Sf. Ana" Rohia. Monahul Nicolae Steinhardt: 50 de ani de la aflarea Rohiei*. Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie a susţinut prelegerea: *Un loc, un duh, un secol: rolul cultural al Mânăstirii Rohia*. Drd. Emilian Cira a vorbit despre Rugul aprins, mărturiile călugărului Felix Dubneac despre Nicolae Steinhardt şi legătura dintre Rugul aprins şi Mânăstirea Rohia.

*

Vineri, 4 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii, a participat, din postura de „naş", la slujba călugăririi Părintelui drd. Rafael Vintilă, oficiată de către Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop

Calinic al Argeşului, la Mănăstirea Piscul Negru de pe Transfăgărăşan şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Duminică, 6 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a realizat emisiunea „Ortodoxia - Fântâna Vieţii", avându-l drept invitat pe Pr. Ierom. Paisie Borza de la Mănăstirea „Sf. Elisabeta", doctorand în „Comunicare, Relaţii Publice şi Publicitate" şi asistent universitar asociat la Facultatea de Teologie Ortodoxă.

*

Duminică, 13 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a slujit Utrenia şi Sf. Liturghie la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură *Credinţa care mută munţii - în accepţiune postmodernă*.

*

În seara zilei de Duminică, 13 august 2023 la Mânăstirea Nicula a fost săvârşită Slujba Vecerniei cu Litie şi a Acatistului Adormirii Maicii Domnului. Cuvântul de învăţătură a fost rostit de Arhim. lect. univ. dr. Simeon Pintea.

*

Luni, 14 august 2023, în ajunul Praznicului Adormirii Maicii Domnului Sfânta Liturghie a fost săvârsită pe Altarul de Vară al Mănăstirii Nicula de Preasfintitul Părinte Episcop vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul care a susţinut şi un cuvânt de învăţătură.

*

Cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mânăstirea Nicula, a fost săvârşită în seara zilei de 14 august 2023 de către Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, împreună cu Înaltpreasfinţitul Părinte Iosif, Arhiepiscopul Ortodox Român al Europei Occidentale şi Mitropolitul Ortodox Român al Europei Occidentale şi Meridionale**,** Vecernia cu Litie şi Slujba privegherii. Înaltpreasfinţitul Părinte Iosif a adresat celor prezenţi un cuvânt de învăţătură. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Arhim. Dr. Dumitru Cobzaru, exarhul mânăstirilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului.

Marţi, 15 august 2023, Sfânta Liturghie a fost oficiată de cei doi ierarhi, înconjuraţi de un sobor impresionant de preoţi şi diaconi, în prezenţa a mii de credincioşi. Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei a rostit un cuvânt de învăţătură.

Răspunsurile la strană, la toate aceste sfinte slujbe, au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran".

*

Şi la Mânăstirea Dobric, de Praznicul Adormirii Maicii Domnului, a fost săvârşită în seara zilei de 14 august 2023 Vecernia cu Litie şi Paraclisul Maicii Domnului. Cuvântul de învăţătură a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Marţi, 15 august 2023, Sfânta Liturghie a fost săvârşită de Preasfinţitul Părinte Episcop vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

*

Marţi, 15 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, „Adormirea Maicii Domnului" a oficiat Sf. Liturghie într-un sobor preoţesc la Mânăstirea „Soporu de Câmpie" şi a rostit cuvântul de învăţătură, fiind însoţit de Pr. drd. Grigorie Foltiş - duhovnicul Facultăţii.

*

Joi, 17 august 2023, a avut loc la Roman, jud. Neamţ, simpozionul omagial cu tema „Mărăşeşti 100 - altar de jertfă şi recunoştinţă", organizat de Arhiepiscopia Romanului şi Bacăului, Complexul Muzeal Naţional Neamţ, Muzeul de Istorie din Roman, Subfiliala Cultul Eroilor „General Vasile Nădejde" din Roman şi de Asociaţia „Visarion Puiu". Dr. Dacian But-Căpuşan a susţinut comunicarea: *Victoria de la Mărăşeşti (1917), punerea pietrei de temelie pentru mausoleum (1923) şi Praznicul Schimbării la Faţă a Domnului.*

*

Vineri, 18 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a primit-o la Decanat pe Doamna Conf. univ. dr. psiholog Maria Dorina Paşca de la Universitatea de Medicină şi Farmacie, Ştiinţe şi Tehnologie „George Emil Palade" din Târgu Mureş.

*

Duminică, 20 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Iertarea în contextul escaladării răutăţii.*

*

Sâmbătă, 26 august 2023, la Memorialul Gherla a avut loc lansarea cărţii: *Eroismul cotidian. Eseuri despre viaţa creştină* a Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi. Au prezentat autorul şi Alina-Ana Rusu (Radio Chişinău).

*

Duminică, 27 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a slujit Vecernia şi Paraclisul Maicii Domnului la Catedrala Mitropolitană şi a rostit cuvântul de învăţătură: *Judecarea cea semeaţă în viziunea lui Thomas de Kempis*.

*

În zilele de 30 şi 31 august 2023 s-a desfăşurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, examenul pentru obţinerea gradului didactic II pentru profesorii de Religie care a constat în două probe scrise la Metodica predării specialităţii şi Elemente de Pedagogie şi Psihologie. Au participat şi au promovat cadre didactice din judeţele: Cluj, Bistriţa-Năsăud, Maramureş. Comisia de evaluare a fost formată din Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (preşedinte), Conf. univ. dr. Vasile Timiş şi Conf. univ. dr. Ramona Răduţ-Taciu.

*

Joi, 31 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a primit la Decanat pe Doamna cercetător ştiinţific gradul I Dr. Sonia Kupaş de la Bucureşti şi a realizat o emisiune video-audio.

*

În data de 31 august 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la slujba de Te Deum prilejuită de începerea noului an bisericesc, la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

*

Între 30 august şi 5 septembrie 2023 s-au desfăşurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise şi a susţinerii tezelor de licenţă au fost declaraţi licenţiaţi în Teologie 7 de absolvenţi ai specializării Teologie Ortodoxă Pastorală, 2 ai specializării Teologie Ortodoxă Didactică, 1 al specializării Teologie Ortodoxă Asistenţă Socială şi 7 ai specializării Artă Sacră. De asemenea, prin susţinerea disertaţiilor au încheiat studiile ciclului de Master 12 absolvenţi ai programelor de studii la acest nivel (Arta Sacră - Conservarea, Restaurarea şi Crearea Bunurilor Culturale, Consiliere Pastorală şi Asistenţă Psihosocială, Pastoraţie şi viaţă liturgică şi Istoria Religiilor. Geopolitica Religiilor Monoteiste (Creştinism, Iudaism, Islam).

*

Duminică, 3 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii s-a întâlnit, la Centrul Eparhial, cu Domnul Acad. Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop - Preşedintele Academiei Române;

În aceeaşi zi a realizat emisiunea „Ortodoxia - Fântâna vieţii" la Radio „Renaşterea" Cluj-Napoca, având drept invitat pe Drd. Crăciun Lăcătuş, Preşedintele Asociaţiei "Sf. Moise Arapul" din Cluj-Napoca.

*

Marţi, 5 septembrie 2023 a avut loc susţinerea lucrărilor pentru obţinerea gradul I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 17 de preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului, şi Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei şi Portugaliei. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultăţii.

*

Marţi, 5 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a avut o întâlnire, la sediul Facultăţii, cu reprezentanţi ai Alianţei „Guild" a universităţilor europene, discutând împreună cu decanii celorlalte facultăţi de teologie din UBB despre domeniul „Religie";

În după amiza aceleiaşi zile, s-a întâlnit, la Arad, cu prorectorul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi şi cu Înaltpreasfinţitul Părinte Timotei, Arhiepiscopul Aradului.

*

Miercuri, 6 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat, la Arad, la examenul de ocupare a postului de „conferenţiar" pe disciplinele „Istoria Religiilor" şi „Pastorală", la Universitatea „Aurel Vlaicu", Facultatea de Teologie Ortodoxă „Pr. Ilarion V. Felea" şi a rostit o alocuţiune.

S-a întâlnit, la Centrul Eparhial din Deva, în aceeaşi zi, cu Preasfinţitul Nestor Dinculeană, Episcopul Devei şi al Hunedoarei.

*

Vineri, 1 septembrie 2023, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut prelegerea cu titul: *Ce înseamnă a fi „prieten cu Dumnezeu?"* în cadrul Întâlnirii Internaţionale a Tineretului Ortodox (ITO) care a avut loc la Timişoara.

*

În perioada 4-15 septembrie 2023 a avut loc examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nivel licenţă (la specializările Teologie Ortodoxă Pastorală, Teologie Ortodoxă Didactică, Teologie Ortodoxă Asistenţă Socială şi Artă Sacră) şi master (la specializările Artă Sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Bioetică - Morală, etică şi deontologie, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială, Istoria Religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (Creştinism, Iudaism, Islam), Doctrină, hermeneutică şi istorie bisericească şi Pastoraţie şi viaţă liturgică, sesiunea a II-a.

*

În perioada 4-22 septembrie 2023 s-a desfăşurat examenul de admitere la Şcoala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii noastre. În cadrul acestei şcoli sunt afiliaţi 15 conducători de doctorat: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ - *Spiritualitate ortodoxă,* Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - *Muzică bisericească şi Ritual,* Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă şi Diac. lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa - *Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică şi limbă ebraică,* Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de paleografie,* Pr. prof. univ. dr. Valer Bel şi Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea - *Misiologie şi ecumenism,* Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb şi Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan - *Istorie bisericească universală,* Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

- *Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament,* Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - *Omiletică şi Catehetică,* Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - *Teologie Pastorală,* Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie - *Morală creştină* şi Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu - *Drept canonic* şi Conf. univ. dr. Nicolae Turcan - *Apologetică*.

*

În zilele de 8 şi 9 septembrie 2023 a avut loc la Centrul Eparhial din din Nürnberg, prima şedinţă de lucru a grupului catehetic din Arhiepiscopia Germaniei, Austriei şi Luxemburgului. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susţinut conferinţa: *Cateheza ortodoxă în faţa provocărilor mileniului III*.

*

Duminică, 10 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica „Naşterea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Joi, 14 septembrie 2023 de *Înălţarea Sfintei Cruci* Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a slujit Sf. Liturghie la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

În zilele de 15 şi 16 septembrie 2023, la Muzeul Mitropolitan din Iaşi a avea loc a doua ediţie a simpozionului internaţional: *Tradiţia patristică în actualitate*, cu tema: *Imnografie, doxologie, mystagogie*, organizat de Arhiepiscopia Iaşilor, Centrul de Studii Patristice „Sf. Maxim Mărturisiorul" şi Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi. Au susţinut comunicări:

- Lect. univ. dr. Mihail Mitrea, *Occasional prayers in fourtheent-century Byzantium: The corpus of euchai diaphoroi composed by Philotheos Kokkinos,*

- Pr. conf. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru, *Homoousios - folosirea şi definirea unui termen controversat pentru triadologia secolului al IV-lea în Epistolele Sf. Vasile cel Mare.*

*

În perioada 18-28 septembrie 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, s-a desfăşurat a 108-a serie de cursuri pastoral-misionare clericale în vederea obţinerii gradelor profesionale (definitiv şi gradul II). Au participat peste 70 de clerici din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor şi Vicariatul Ucrainean.

Seria de cursuri a debutat luni, 18 septembrie, în Paraclisul Facultăţii, prin săvârşirea unui Te Deum, în prezenţa Preasfinţitului Părinte Conf. univ.

dr. Benedict Bistriţeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, care le-a transmis clericilor prezenţi mesajul de binecuvântare al Părintelui Mitropolit Andrei şi le-a vorbit despre importanţa acestor cursuri, pe care le consideră o formare continuă necesară în activitatea fiecărui cleric.

*

În zilele de 20 şi 21 septembrie 2023, la Palatul Patriarhiei a avut loc simpozionul: *Teologia Canonică şi Dreptul Bisericesc în Ortodoxie: contribuţia Pr. prof. univ. dr. LIVIU STAN (1910-1973).*

Au susţinut comunicări:

- Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin VLAICU: *Conştiinţă canonică şi canonicitate în viaţa bisericească.*

- Pr. lect. univ. dr. Răzvan PERŞA: *Natura Dreptului bisericesc în concepţia pr. prof. Liviu Stan*

- Protos. drd. Iustin TABAN: *Participarea monahilor la viaţa Bisericii, alături de clerici şi laici, ca întregire a principiului organic (constituţional bisericesc).*

În cadrul sesiunii de comunicări dedicate doctoranzilor pentru prezentarea proiectelor doctorale:

- Pr. drd. Sebastian TEACU: *Încadrarea canonică a formării pastoral-misionare iniţiale şi continue a clerului în Biserica Ortodoxă Română.*

- Drd. Ionela Silvana CODREAN: *Neutralitatea religioasă a statului şi autonomia cultelor în sistemele de drept francez şi român. Implicaţii canonice actuale.*

- Pr. drd. Gelu PORUMB: *Răspunsul canonic al Bisericii în faţa redefinirii familiei în societatea actuală.*

- Diac. drd. Alin VRAJA: *Actualitatea canonică a raportului dintre slujirea pastorală şi activităţile profesionale complementare.*

- Pr. drd. Ilie Paul NEMETI: *Sinodalitatea Bisericilor Ortodoxe locale în secolul al XXI în conformitate cu legislaţia bisericească în vigoare.*

- Drd. Alexandru LUKACS: *Parohia şi clerul de mir în legislaţia de stat şi legiuirile bisericeşti în primul deceniu comunist.*

- Drd. Cosmin LUPULESCU: *Contribuţiile Patriarhului Tarasie la valorizarea tradiţiei canonice în preajma celui de-al şaptelea Sinod Ecumenic.*

- Pr. drd. Florin DOBOCAN: *Etica administrării bunurilor bisericeşti.*

De asemenea a avut loc o sesiune de consultări ale titularilor disciplinei *Drept bisericesc* de la Facultăţile de Teologie Ortodoxă din ţară (proiectul de *Manual de Drept bisericesc*, iniţiative de promovare a *Dreptului bisericesc* etc).

*

În perioada 20-23 septembrie 2023, Universitatea „1Decembrie 1918" din Alba Iulia a organizat conferinţa internaţională: *Churches and Political*

Power during Communism: Individual Biographies and Institutional Mechanisms.

Au susţinut comunicări:

- Pr. lect. univ. dr. Radu Preda, *The Church in Communism. Towards a Theology of Memory*,

- Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa, *Legal and Canonical Mechanism for the Oppression of Priests during the Communist Period. Case Study: Father Arsenie Boca*.

*

Joi, 21 septembrie 2023, în biserica Nisa, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a susţinut conferinţa: *Părinţii Bisericii şi Muzica*.

*

Sâmbătă, 23 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la biserica ortodoxă din Uioara de Sus (Ocna Mureş), cu prilejul împlinirii a 10 ani de la sfinţirea bisericii şi a rostit cuvântul de învăţătură.

*

Duminică, 24 septembrie 2023, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a oficiat Sf. Liturghie la Biserica „Sf. Nectarie" din Dej.

*

Duminică, 24 septembrie 2023, la Sfânta Liturghie oficiată în „Catedrala Moţilor" din oraşul Huedin (Parohia Ortodoxă Huedin I) a slujit şi predicat Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

La Centrul Social-Pastoral „Sfânta Cruce" - Caraiman a avut loc în perioada 25-27 septembrie 2023, Congresul Naţional Catehetic *Hristos împărtăşit copiilor*, ediţia a XVI-a. A participat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci care a susţinut o comunicare cu titlul: *Motivaţia catehetului*.

*

Sâmbătă, 30 septembrie 2023, la Casa de Cultură a Studenţilor „Dumitru Fărcaş" din Cluj-Napoca, s-a desfăşurat evenimentul intitulat: *Oastea Domnului - 100 de ani de luptă duhovnicească*. Au luat cuvântul: Preasfinţitul Părinte Daniil Stoenescu, Episcop Emerit, Pr. prof. univ. dr. Vasile Mihoc (Sibiu), preşedintele Asociaţiei Oastea Domnului şi Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În cadrul Festivalului Internaţional de Carte Transilvania, ediţia a IX-a, desfăşurat la Cluj-Napoca între 28 septembrie şi 1 octombrie 2023 au avut loc, în prima zi a evenimentului, lansarea cărţii: Peter C. Phan, *Cultură şi eshatologie. Viziunea iconografică a lui Paul Evdokimov*, Editura Renaşterea. Invitaţi: Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi şi Conf. univ. dr. Alin Tat (Facultatea de Teologie Greco-Catolică din Cluj-Napoca).

F. ACTIVITATEA DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2021-2022

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA

a. Lista lucrărilor mai relevante:

La salvezza dell'anima nell'era post-industriale. Saggi di pastorale, trad. Giuseppe Munarini, Ed. Episcopiei Devei şi Hunedoarei, Deva, 2022, 400 p., ISBN 978-606-8692-97-5 în colaborare cu Gurie Georgiu, Episcopul Devei şi al Hunedoarei, ediţie postum.

b. articole/studii, publicate în reviste din fluxul ştiinţific internaţional principal (ISI; în revistele facultăţilor de teologie cu şcoală doctorală şi recunoscute CNCSIS):

The Investigation of the Painting of the Royal Icon of Jesus Christ în *Studia Chemia (SCH-2022-0069)*, 2022, co-autor Dr. Olivia Florena Nemeş.

c. Publicaţii in extenso, de specialitate:

Biserica şi „generaţia dopaminei". Introducere în (psiho)terapia pastorală a dependenţelor în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, XXIV (2020-2021), (coautor Pr. Asist. (s) Drd. Grigorie Foltiş, Ed. renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 171-184.

Elogiul senectuţii în opera medicului italian Giacomo Dacquino. Analiză psiho-pastorală a principiilor unei bătrâneţe fericite în Studii Teologice, Revista Patriarhiei Române.

Redefinirea femininului şi a masculinului în civilizaţia recentă. Lectură psiho-socio-pastorală în Volumul Conferinţei Naţionale *„Bioetica de frontieră": libertatea firescului şi firescul mărturisirii* (ediţia a XXII-a), coautor: Drd. Coroian-Georgiu Alexandra.

Egalitatea de gen în familie creştin-ortodoxă: „îndumnezeirea" sistemului familial în Volumul Conferinţei Naţionale *„Bioetica de frontieră": libertatea firescului şi firescul mărturisirii* (ediţia a XXII-a), coautor: Dr. Mihaela Brânza.

Establishing the Authorship of Two Wooden Icons from the Museikon Collection, Alba Iulia în Journal: Vibrational Spectroscopy, Corresponding Author: Associate Professor Cristian Tigae, Co-Authors: Olivia Nemeş, Ph. D.; Constantin Măruţoiu, Ph. D.; Dan Nemeş, Ph. D.; Victor Măruţoiu,

Ph. D.; Ana Dumitran, Ph.D.; Marin Coteţiu, Ph.D.; Manuscript Number: VIBSPEC-D-23-00227.

Transfigurarea, „călătorie" îmbogăţitoare spre Transcendent. „Arsenalul" aflat la dispoziţia vârstnicilor în Volumul Conferinţei Internaţionale *„Mai avem nevoie de bătrâni? Bătrâneţe şi înţelepciune, psalmodie şi armonie"*, Cluj-Napoca, 5-7 noiembrie 2023.

Rugăciunea - demersul decisiv pentru „accesul" la Dumnezeu. „Tehnică" de absorbţie a unei energii supranaturale în Volumul Conferinţei Internaţionale *„Rugăciunea - inima Bisericii", Cluj-Napoca, 5-7 noiembrie 2023,* Ed. Presa Universitară Clujeană, (eBook), Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-37-1731-4, pp. 53-66.

Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. „Lectură" pastorală integrativă în Volumul Conferinţei Naţionale (ediţia a XX-a): *„Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate"*, Bistriţa, 2022, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, coord., Prof. dr. Mircea Gelu Buta, pp. 227-242.

Travaliul transferului de la modernitate la post-modernitate al unei discipline teologice de reper în Ortodoxie: Pastorala în Revista „Dacia Creştină", Deva, 2022.

Ortodoxia şi imunizarea românilor în faţa propagandei retorico-emoţionale. Repere psiho-pastorale pentru orientarea în cultura post-adevăr în Volumul Conferinţei Na*ţionale „Medicii şi Biserica"* (ediţia a XXI-a) *„Adevărul creştin în practica medicală"*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 187-202.

Investigarea materialelor componente ale icoanei Sfântului Nicolae de la biserica din satul Gheorgheni, jud. Cluj în Volumul Conferinţei Na*ţionale „Medicii şi Biserica"* (ediţia a XXI-a) *„Adevărul creştin în practica medicală"*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, C. Măruţoiu, D. Nemeş, O. F. Nemeş, V. C. Măruţoiu, A. D. Horvat, N. V. Cristina, pp. 507-518.

Tămăduirea, „de la suflet la trup"! în Volumul Conferinţei Naţionale *„Medicii şi Biserica"* (ediţia a XXI-a) *„Adevărul creştin în practica medicală"*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, L. D. Rusu, R. N. Jurcău, L. Rusu, M. S. Tofan, O. F. Nemeş, pp. 355-368.

Rugăciunea şi „intimitatea" cu Dumnezeu. Demersul ce deschide Poarta spre Absolut din adâncul fiecărui om în Revista „Horeb" (revistă anuală de spiritualitate şi actualitate) a Episcopiei Huşilor; numărul tematic: „Rugăciunea - întâlnire şi dialog", 4 decembrie 2022, Huşi, 2022, pp. 87-94.

Îngerul taumaturg în Academia Română, Cercetări contemporane în ştiinţele socio-umane, Cluj-Napoca, 2022, Coautor: Victor Constantin Măruţoiu, pp. 145-150.

d. Alte lucrări şi contribuţii ştiinţifice. Studii ştiinţifice publicate în volumele unor simpozioane naţionale:

Ortodoxia: resursă optimă pentru sangvinizarea pe verticală a pedagogiei posmoderne (Filigranul religios-creştin al exigenţelor pedagogice postmoderne contemporane, în viziunea episcopului pastoralist Gurie Georgiu) în Volumul cadrelor didactice de la Beclean (editat de Prof. Manea), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-345-5,

Medicul Prof. univ. Dr. Mircea-Gelu Buta, omul fericit! Demersuri susţinute pentru reconectarea demersului medical la Transcendenţă în *In honorem Mircea Gelu Buta. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-37-1495-5, pp. 25-38.

Părintele „Prezident" Ioan Chirilă şi Teologia: o idilă de dragoste cu parfum supranatural, Volum omagial închinat împlinirii a 60 de ani, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca.

Părintele Profesor Dorel Man, omul valenţelor multiple... „Reconstrucţia" perpetuă a identităţii noastre interioare în *Părintele Dorel Man o viaţă de jertfă pe altarul credinţei, culturii şi familiei,* Volum omagial închinat împlinirii a 7 ani de la moarte, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, ISBN 978-606-607-428-5, pp. 231-252.

Părintele Profesor univ. Dr. Constantin Rus, un titan al Teologiei Arădene. „Reconstrucţia" perpetuă a identităţii noastre interioare în **v**olum omagial închinat împlinirii a 65 de ani de viaţă: *In honorem Pr. Prof. univ. Dr. Constantin Rus*, Ed. Universităţii „Aurel Vlaicu", 2023, ISBN 978-973-752-943-5, pp. 175-186.

Divorţul emoţional şi „oboseala cronică" în dragoste. Abordări psihanalitice în phiatria recuperativă a lui Giacomo Dacquino în In honorem: Pr. Lect. Dr. Gheorghe Şanta. Volum omagial închinat împlinirii a 65 de ani de viaţă, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, ISBN 978-606-607-377-6, pp. 131-153, editor: Dr. Dacian But-Căpuşan.

Un magistru de reper, exponent al unei postmodernităţi responsabile în *In honorem: Pr. Prof. dr. Ioan-Vasile Leb. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani de viaţă,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, ISBN, 978-606-37-1003-2, 978-606-37-1005-6, pp. 15-21.

Episcopul Gurie şi Padova tinereţilor sale: itinerariu spre excelenţă academică în Volumul omagial închinat Episcopului Gurie Georgiu la un an de la trecerea în eternitate, Ed. Universităţii „Aurel Vlaicu" Arad, Episcopiei Devei şi a Hunedoarei, 2022, ISBN: 978-973-752-888-9 şi 978-606-8692-95-1, pp. 162-166.

„Oxigenarea vieţii cu dragoste. Ce înseamnă a iubi „mult şi rău" în vremurile de inflaţie a trupescului? Călătorind cu Giacomo Dacquino prin societatea viitorului" în volumul *In honorem Prof. univ. dr. Constantin*

Măruțoiu, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-607-418-6, pp. 241-262, editor: Dr. Dacian But-Căpuşan.

Universitățile Vârstei a Treia, oportunități de oxigenare a bătrâneții în volumul *In honorem Pr. Prof. dr. Mircea Ielciu la 65 de ani*, Ed. Andreiană, Sibiu 2023.

Sănătatea emoțională la Vârsta a Treia. Cât de mult optimismul vârstnicului e în funcție de confruntarea în viață cu durerea? în volumul *In honorem Andrei Arhiepiscop şi Mitropolit la 75 de ani*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023.

O Facultate teologică «world-class», de reper international. Învățământul teologic ortodox universitar clujean în primul deceniu al păstoririi Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei în Anuarul XXV (2021-2022), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, ISSN 2457-6719, ISSN-L 2457-6719, pp. 225-262.

Familia - o „universitate" a dragostei în Familia contemporană: provocări, principii, valori Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-335-6, pp. 15-72.

e. Conferințe (Conferințe publice universitare, participări cu prelegeri la simpozioane internaționale):

Gândirea şi simțirea în acțiunea pastorală cotidiană. Metabolismul rugăciunii „funcționale", Cluj-Napoca, 31 octombrie 2022, Simpozionul Internațional: *Rugăciunea – inima Bisericii* 30 oct. – 1 nov. 2022, Cluj-Napoca.

Ortodoxia şi imunizarea românilor în fața propagandei retorico-emoționale. Repere psiho-pastorale pentru orientarea în cultura post-adevăr, Bistrița, 4-5 aprilie 2022, Conferința Națională „Adevărul creştin în practica medicală" (ediția a XXI-a).

Redefinirea femininului şi a masculinului în civilizația recentă. Lectură psiho-socio-pastorală, Bistrița, 3-4 aprilie 2023, (coautor: Drd. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu) Conferința Națională „Bioetica de frontieră": libertatea firescului şi firescul mărturisirii (ediția a XXII-a).

Egalitatea de gen în familie creştin-ortodoxă: „îndumnezeirea" sistemului familial, Bistrița, 3-4 aprilie 2023 (coautor: Drd. Mihaela Brânza), Conferința Națională „Bioetica de frontieră": libertatea firescului şi firescul mărturisirii (ediția a XXII-a).

f. Conferințe publice universitare, participări cu prelegeri la simpozioane naționale:

Ortodoxia şi imunizarea românilor în fața propagandei retorico-emoționale. Repere psiho-pastorale pentru orientarea în cultura post-

adevăr, Bistriţa, 4-5 aprilie 2022, Conferinţa Naţională „Adevărul creştin în practica medicală" (ediţia a XXI-a).

g. Conferinţe publice universitare, susţinute la invitaţie nominală:

Vederea lui Dumnezeu în vremuri tulburi, Biserica „Coroana" Bistriţa, vineri, 18 martie 2022, Conferinţă Power Point în cadrul Serilor Duhovniceşti organizate de Protopopiatul Bistriţa.

Dimensiunea psihoterapeutică a demersului sacramental, Sala de Congrese „Stefanus Magnus", pentru jud. Cluj, marţi, 5 aprilie 2022,Cursurile de Îndrumare Duhovnicească, seria a XVI-a, organizate de Arhiepiscopie.

Comunicarea credinţei în context postmodern, Mânăstirea Parva, Pentru judeţul Bistriţa Năsăud, miercuri, 13 aprilie 2022, Cursurile de Îndrumare Duhovnicească, seria a XVI-a, organizate de Arhiepiscopie.

Bucuria Paştilor în context potrivnic: război la frontiere, Radio Cluj, luni, 18 aprilie 2022, Emisiunea de spiritualitate creştină.

Răstignirea de sine versus răstignirea semenilor, Biserica „Schimbarea la Faţă" Cluj-Napoca, Duminică, 27 martie 2022, Meditaţie în Duminica a III-a a Postului Mare.

Vizualul şi digitalul în receptarea Învierii Domnului. Apostolul Toma şi Maria Magdalena, Catedrala Mitropolitană, Duminică, 8 mai 2022, Cateheză în Duminica a III-a din perioada Penticostarului.

Tăticii care dezertează. Multă „mamă" şi puţin „tată" în vieţile părinţilor noştri, Mănăstirea Băişoara, „Skyland", Muntele Băişorii, miercuri, 17 august 2022, Conferinţă pentru familiile cu copii din Mediaş, coordonare de Pr. Drd. Găban.

Inteligenţa pastorală în confruntare cu necredinţa: 33 de metode misionare de revitalizare a vieţii parohiale, Casa de Cultură a oraşului Oraviţa (jud. Caraş-Severin), joi, 10 noiembrie 2022, Conferinţa Preoţească de Toamnă pentru preoţii protopopiatelor Moldova Nouă şi Reşiţa.

Paternitatea – un munte de iubire, în familie şi parohie, Sala de festivităţi a Episcopiei Caransebeşului, vineri, 11 noiembrie 22, Conferinţa Preoţească de Toamnă pentru preoţii protopoopiatelor Băile Herculane şi Caransebeş.

Splendoarea credinţei la tinereţe, Sediul ATOR Reşiţa, joi, 10 noiembrie 22, Masă rotundă cu tinerii Asociaţiei Ortodoxe a Banatului de Munte.

Sacroterapia în viaţa de familie: repere psiho-medicale şi religioase, Biserica „Coroane" Bistriţa, 18 noiembrie 22, Program de Seri Duhovniceşti şi Conferinţe Pastorale organizat de Protopopiatul Ortodox Bistriţa.

Rugăciunea – nucleul slujirii liturgice, Roma-Milano, 15 decembrie 22, Program de Seri Duhovniceşti şi Conferinţe Pastorale organizat de Arhiepiscopia Italiei.

Anestezia sentimentală şi „oboseala cronică" în dragoste. Nefericirea în societatea viitorului, Sala de Congrese „Sanctus Stefanus Magnus", Nicula, 7 martie 2023, Program de formare duhovnicească continuă a clericilor: 6-11 martie 2023.

„Dragostea conflictuală" în viaţa de familie, Aula Mare, 30 martie 2023, Conferinţă la invitaţia ASCOR Cluj-Napoca.

Cultură şi spiritualitate românească cu ancorare transcendentă, Filarmonica de Stat din Oradea, 6 mai 2023, cu prilejul Olimpiadei Naţionale de Cultură şi Spiritualitate.

Inteligenţa artificială şi didactica Religiei, Academia „Sâmbăta de Sus", jud. Făgăraş, 27 iunie 2023, Universitatea de Vară a profesorilor de Religie, edţia a II-a: „Formare, Profesionalizare, paşi spre excelenţă".

Mitropolitul Andrei Şaguna în reflecţia Inteligenţei Artificiale, Academia Română, filiala Cluj-Napoca, 28 iunie 2023, Conferinţa Naţională: „O voce emblematică a românilor: Andrei Şaguna" şi lumea transilvăneană de la mijlocul secolului al XIX-lea".

h. Coordonare de lucrări de doctorat (finalizate)

Pr. Iulius Mureşan, 25 ianuarie 2022, Dublin, Marea Britanie, *Consilierea Pastorală în arealului britanic.*

Prof. Mirela Iştovan, 25 ianuarie 2022, Şcoala Gimnazială Baia Mare, *Maramureşul - Ţară a pelerinajului ortodox.*

Protos. Arsenie (Alexandru) Irimiea, 5 mai 2023, Stareţul Mănăstirii Darvari (Bucureşti), *Psihoterapia Pastorală în areal monahal.*

Prof. Mihaela Brânza, 5 mai 2023, *Ortodoxia celor „7 ani de acasă".*

Prof. Alexandra-Felicia Coroian-Georgiu, 30 septembrie 2023, *Ideologia de gen în abordare psiho-pastorală.*

Arhim. Haralambie Ţanef, duhovnicul Mănăstirii Catrinari, *Radiografia unei rectitoriri postdecembriste: Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor* (susţinută în comisia de îndrumare).

Pr. Ovidiu Feldiorean, 27 februarie 2024, psiholog la Spitalul Judeţean Cluj-Napoca, *„Adolescenţa cronică" în abordare pastorală* (susţinută în comisia de îndrumare).

Dan Nemeş, cercetător asoc. UBB Cluj-Napoca, *Gestionarea pastorală a interacţiunilor emoţionale din perimetrul familial* (susţinută în comisia de îndrumare).

i. Membru în comisii doctorale la alte universităţi din ţară

Diac. Gheorghe-Cristian Popa C., 11 noimbrie 2022, Universitatea Bucureşti, coord.: Prof. dr. Lemeni Adrian: *Comunicarea inter-personală în spaţiul social virtual. Evaluare teologică şi interdisciplinară.*

Pr. Marian Ionuț Ursu, 28 septembrie 2023, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași coord: Pr. Prof. dr. Ioan Teșu: *Liturghia minții în spiritualitatea filocalică*.

Pr. Marius-Ionuț Haba, 28 septembrie 2023, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, coord: Pr. Prof. dr. Ioan Teșu: *Rolul părintelui duhovnicesc în vindecarea sufletului omului contemporan*.

Monahia Sofia Țico (Steliana), 22 noiembrie 2023, Universitatea de Vest - Facultatea de Artă și Design Timișoara, coord: Prof. dr. Marcel Munteanu: *Polipticul Pătimirilor în varianta bizantină*.

Loredana Lorint, 4 decembrie 2023, Universitatea de Vest - Facultatea de Artă și Design Timișoara, Coord: Prof. dr. Marcel Munteanu: *Art-terapie spirituală la copiii cu dizabilități și probleme emoționale. Fundamentare teoretică și practică*.

j. Coordonare lucrări de Gradul 1 Didactic:

Prof. Onofrei Ioan Alexandru, 8 februarie 2022, Centrul Școlar de Educație Inclusivă Suceava: *Factorul emoțional în educația copiilor, din perspectivă pastorală*.

Prof. Cristea Baniu Daniela, 18 februarie 2022, Centrul Școlar de Educație Inclusivă Caransebeș: *Virtuțile teologice cultivate în sufletele copiilor și ale tinerilor*.

Prof. Sava Verdeț Adriana, 13 mai 2022, Moldova Nouă, Școala Gimnazială Berzasca, jud. Caraș-Severin: *Familia creștină și provocările societății contemporane*.

Prof. Ciorba Ioan-Cristian, 17 februarie 2023, Liceul Tehnologic Tarna Mare, jud. Satu Mare: *Modele de parenting în lumina credinței*.

Prof. Adrian Păunescu, 14 februarie 2023, Reșița, Colegiul Național „Traian Lalescu" Reșița: *Formarea religioasă a elevilor prin Sfintele Taine*.

k. Membru în comisii de examen (concurs) pentru ocuparea unor posturi de „paroh":

Parohia „Podeni", Protopopiatul Turda, 8 martie 2023, Centrul Eparhial Cluj-Napoca, 3 candidați.

l. Articole de cultură și spiritualitate

Despre pastorație și duhovnicie cu Părintele Arhim. Teofil Tia (foileton, 4 episoade) în Renașterea, nr. 8/388 (XXXIII), iul.-oct. 2022, p. 4.

Credința în Dumnezeu și intelectualitatea în Lumina de Duminică, nr. 30/861 (XVIII), 31 iulie 2022, p. 4.

m. Prefețe (sau postfețe) la volume:

O lectură densă şi hrănitoare, dintr-o carte care a fost evacuat banalul, derizoriul, previzibilul.... în volumul: *Anamneză* şi *update. Instantanee dintr-o pastoraţie urbană*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2022, pp. 5-21, autor Pr. Dr. Chiş Ioan-Tănase.

Paradigme în traseul de reconstrucţie a personalităţii. Viaţa spirituală, cale a vindecării şi a regenerării psiho-comportamentale în volumul: *Antologie de intervenţii pastoral-terapeutice în context penitenciar*, Ed. Episcopiei Devei şi Hunedoarei, Deva, 2022, pp. 5-11, autor Pr. Dr. Alexandru Fleşer.

Fiecare altar este o ofertă de iubire a lui Dumnezeu pentru lume... în volumul *Monahismul transilv*ăne*an în perioada totalitarismului*, Ed. Episcopiei Devei şi Hunedoarei, Deva, Arhim. Dr. Andrei Coroian.

La Preghiera del Cuore nella vita del cristiano Revista Sacramentaria e Scienze Religiose, Ancona, Italia, Asist. Drd. Ionuţ Arieşan.

Preotul martir Liviu Galaction Munteanu şi creaţia sa omiletică: excelenţă şi rafinament predicatorial în volumul *Predici* îngrijit de Pr. Dr. Lucian Greabu.

Un titan al Ortodoxiei autentice de pe tărâmuri basarabene în volumul omiletic *Ferimeturi dintr-o prescure, într-o cuminecătură*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, pp. 3-10, Pr. Prof. dr. Petru Ciobanu.

Călăuzire iluminatoare şi transfiguratoare pe treptele de lumină ale Scării Raiului în volumul *Aripile îngereşti ale dreptei credinţe*, Ed. Nosa Nostra, Bistriţa, pp. 6-12, Pr. Prof. Nicolae Feier.

Un adevărat „tratat teologic" de analiză a personalităţii poliedrice a marelui Istoric, Apostol şi Evanghelist Luca în volumul: *Sfântul Luca, Istoric, Apostol şi Evanghelist*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, pp. 6-12, Prof. univ. dr. Stelian Tofană (coordonator) Asist. univ. dr. (s) Ovidiu M. Neacşu (colaborator).

„Instinctul" spre Adevăr, demers obligatoriu în epoca networking - Prefaţă la Anuarul al XXIV-lea al Facultăţii de Teologie Ortodoxă (2020-2021), Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, pp. 6-12, editor: Dr. Dacian But-Căpuşan.

Reflecţia teologică – opreliște în faţa „epidemiei de mediocritate" ce agresează cultura - Prefaţă la Anuarul al XXV-lea al Facultăţii de Teologie Ortodoxă (2021-2022), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, pp. 5-12, editor: Dr. Dacian But-Căpuşan.

„Iisus Hristos al istoriei" versus „Iisus – Transcendenţă" generatoare de civilizaţie. Omul divin Iisus Hristos şi „planul dumnezeiesc al intersectării veşniciei cu istoria creată." - Prefaţă la volumul *„Iisus Hristos al isto-*

riei", Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, pp. 5-12, Autor: Pr. prof. dr. Stelian Tofană, Asist. univ. dr. asoc. Ovidiu Neacşu.

*Oferta Ortodoxiei: „Tinereţe fără bătr*âneţe şi viaţă fără de moarte!" - Editorial la numărul 3 al revistei studenţilor teologi clujeni, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, pp. 2-3 Curator: Pr. Grigorie Foltiș.

Cuvânt înainte la volumul simpozionului internaţional „Rugăciunea - inima Bisericii" - Simpozion de Teologie, Istorie, Artă şi Muzicologie, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 9-11, coordonatori: Arhim. Teofil Tia, Pr. Conf. dr. Adrian Podaru.

Înaltpreasfinţ*itul* Părinte Mitropolit Andrei - *promotor iscusit al performanţei academice clujene* în volumul: *In honorem* Înaltpreasfinţitul Părinte *Mitropolit Andrei la 75 de ani*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2024, pp. 9-11, coordonatori: Arhim. Teofil Tia, Pr. Conf. dr. Adrian Podaru.

n. Broşuri academice

Psihologia crizelor existenţiale. Terapia pastorală a evenimentelor cu potenţial psiho-patogen 36 p.

Psihoterapia pastorală a familiei 36 p.

Consiliere pastorală şi *logoterapie. Karl Rogers* şi *terapia centrată pe persoană* 36 p.

„Vederea lui Dumnezeu" din perspectivă psihologică 36 p.

Psihanaliza lui Freud, între pan-sexualism şi *pertinenţă teologică* 36 p.

Ignorarea inconştientului în Teologie. Eugen Drewermann şi *cunoaşterea de sine* 36 p.

Derapaje psihice în lumea credinţei. Tratamentul pastoral al tulburărilor neuro-psihice 36 p.

Pastorală şi *psihanaliză. O interacţiune inedită* 36 p.

Ghid psihopatologic pentru o „diagnosticare" pastoral-medicală provizorie 36 p.

Psihozele colective. Pastorala versus psihiatria socială 36 p.

Orientarea cognitiv-comportamentală în psihoterapia pastorală 36 p.

Să ne dăruim timpul de a sta cu Dumnezeu. Poate fi plicticos Creatorul? 48 p.

Foamea de dragoste. Ce parametri interiori constelează maturizarea spirituală? 48 p.

Metabolismul unei vieţi fericite: resacralizarea spaţiului contextual. Familia în imaginarul colectiv contemporan

Preliminarii psiho-afective în construcţia intimităţii cu Dumnezeu. Optica prof. Giacomo Dacquino 32 p.

Metabolismul emoţional al generaţiei post-televizive. Şcoală pentru părinţi şi copii, în viziunea medicului Giacomo Dacquino p.

„Nevoia" de faliment. Programarea spre eşec a copiilor noştri 32 p.

Paternitatea adevărată: un „munte de iubire" exigentă. Multă „mamă" şi puţin „tată" în vieţile copiilor noştri 32 p.

Seninătatea spirituală – garant al longevităţii dragostei. Principiile stabilităţii psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino 32 p.

Ghid de consiliere/educaţie religios-morală în penitenciare 32 p.

Ghid de consiliere premaritală 24 p.

Familia – „universitate" a dragostei. Repere în călătoria spre Absolutul psiho-emoţional (a prof. Giacomo Dacquino) 32 p.

Părinţii hipo-afectivi şi fragilităţile psiho-emoţionale ale copiilor. Arsenalul de psiho-riscuri ce ameninţă familia: dereglări afective, regresii infantile, disfuncţii relaţionale 32 p.

Prioritatea familiei: oxigenarea vieţii cu dragoste 32 p.

Divorţul emoţional şi „oboseala cronică" în dragoste 32 p.

Universităţile Vârstei a Treia, oportunităţi de oxigenare a bătrâneţii 32 p.

Sănătatea emoţională la Vârsta a Treia. Cât de mult optimismul vârstnicului e în funcţie de confruntarea în viaţă cu durerea? 32 p.

Elogiul senectuţii (în opera medicului italian Giacomo Dacquino). Principiile unei bătrâneţi fericite 32 p.

Transfigurarea, „călătorie" îmbogăţitoare spre Transcendent. „Arsenalul" aflat la dispoziţia vârstnicilor 32 p.

32 *Aspectul fizic – predictor dominant al gradului de îmbătrânire. Longevitatea – ideal major al vieţii în cultura contemporană* p.

Pensionarea: prilej de ofilire ontologică sau „ţel" al întregii vieţi? Este senectutea cea mai înfloritoare perioadă a vieţii? 32 p.

o. EMISIUNI RADIO-TV:

Emisiuni radiofonice:

1. Rubrica săptămânală la Radio „Renaşterea": *„Călătorie în adâncurile sinelui"* (10-15 minunte); *serialul „Elogiu senectuţii"* dedicat vârstei a treia;

2. Emisiunea săptămânală (Duminică seara) în direct (şi video tv): *„Ortodoxia – Fântâna Vieţii"* (o oră);

3. *„Picătura de transcendenţă în forfota ştirilor imanente"* (7 minute), studioul TV al Facultăţii (online);

4. Emisiunile *„Elitele discrete: profesioniştii religiei"* (1 oră, lunar) şi „Seniorii Ortodoxiei recente" la studioul video-TV al Facultăţii de Teologie Ortodoxă (transmisă online);

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

Publicaţii:

- *Frumuseţea slujbelor bisericeşti în sufletul tânărului de azi* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tomul XXIV (2020-2021), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 185-189.

- *Das Wirken und Engagement der Klausenburger orthodoxen Theologie angesichts der Herausforderungen des 21. Jahrhunderts* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tomul XXV (2020-2022), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 263-272.

- *Corul Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca în* Calendarul Renaşterea, an VI (2023), nr. 6, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 295-316.

- *Cuvântul de deschidere al Simpozionului Şcolii Doctorale „Isidor Todoran", 8-9 iunie 2021 în Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia, an* IV (2021), nr. 2, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 7-10.

- *Cuvânt înainte* în Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia, an V (2022), nr. 1, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 9-12.

- *Prefaţă* la Petrică-Aurelian Covaciu, *Cântarea corală bisericească din Maramureş*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2022,

- *Prefaţă* la Marius-Stelian Militaru, *Petru Emanoil Efesiu şi importanţa operei sale pentru muzica bisericească de tradiţie bizantină din ţările române*, Ed. Universitaria, Bucureşti, 2022.

Participări la manifestări ştiinţifice şi cultural artistice:

6 şi 7 octombrie 2022, în cadrul manifestării Zilele Artei Bizantine a participat corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

19-21 octombrie 2022 a participat la Iaşi la Congresului Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, ediţia a IX-a, cu tema: *Învăţământul teologic superior românesc în cei 30 de ani de libertate: evaluare şi perspective.*

31 octombrie 2022 alocuţiune la deschiderea Simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, cu tema generală *Rugăciunea - inima Bisericii*

1 noiembrie 2022 în încheierea simpozionului a avut loc **un** concert susţinut de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

15 decembrie 2022, la Catedrala Mitropolitană, dirijează Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" care au susţinut un concert de colinde.

16 decembrie 2022, face parte din juriul celei de-a treia ediţii a Festivalului-concurs de colinde şi obiceiuri de Crăciun „Mare-i seara, deastă seară!”,

16 decembrie 2022, în biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj-Napoca a săvârşit Taina Sf. Maslu. A slujit şi a rositi un cuvânt de învăţătură, a dirijat corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” care a susţinut un concert de colinde.

18 decembrie 2022 la Catedrala Mitropolitană, a dirijat Corul catera-lei care a susţinut un concert de colinde.

28 ianuarie 2023, a participat la lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ca invitat

30 ianuarie 2023 a dirijat corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” care a dat răspunsurile la Sf. Liturghie

27 februarie - 10 martie 2023, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a participat în cadrul programului Erasmus + ca profesor invitat, la Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană „Augustana” din Neuendettelsau Germania, unde a susţinut cursuri de spritirualitate ortodoxă şi cântare corală din perioada Postului Mare.

5 martie 2023, a slujit la Catedrala Mitropolitană din Nürnberg la invitaţia Pr. Teofil Herineanu şi a ţinut un cuvânt de învăţătură.

9 martie 2023 a participat la întâlnirea anuală Jahresemfang, de la Diakoneo Neuendettelsau, Germania

În perioada 14-16 martie 2023, din iniţiativa Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a moderat sesiunea de susţinere a unor prelegeri de Teologie Dogmatică, Ecumenică şi de spiritualitate de către Pr. prof. dr. Jűrgen Henckel, Dr. Barbara Stuhlmeyer (Institutul Germano-Român pentru Teologie, Ştiinţă şi Dialog Nűrnberg) Prof. univ. dr. Gunter Wenz (Universitatea din Műnchen

17-19 martie 2023, la cea de-a IX-a ediţie a Simpozionului Naţional de Martirologie cu tema: *Poeţii şi poezia detenţiei. Traduceri culturale ale suferinţei în temniţele comuniste*, organizat de Arhiepiscopia Alba Iuliei, Muzeul Naţional al Unirii, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia şi Inspectoratul Şcolar Judeţean Alba, în parteneriat cu Mănăstirea „Sfânta Cruce” de la Aiud, a susţinut prelegerea: *Radu Gyr: poezie şi muzică*,

21 martie 2023 la Casa de Cultură a Studenţilor „Dumitru Fărcaş” din Cluj-Napoca a avut loc concertul de pricesne şi muzică religioasă: *Tradiţii clujene de Bunavestire*, organizat de Mitropolia Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Cluj, A susţinut un recital Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

22 martie 2023, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului a săvârşit Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, înconjurat de un sobor de clerici în în Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae". Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenţi teologi, dirijat de pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

22 mai 2023, alocuţiune la lansarea volumului: *Biserica şi statul. Perspective diacronice asupra unei relaţii polivalente*.

22 mai 2023 alocuţiune la deschiderea Simpozionului doctoranzilor: *Teologie, imnografie, melodică - cercetarea doctorală între acrivia ştiinţifică şi mărturisirea doxologică*

23 mai 2023, a prezentat Concluziile şi raportul-sinteză al simpozionului.

4 iunie 2023, Duminica Cincizecimii, participă la tradiţionala Procesiune de Rusalii organizată în centrul municipiului Cluj-Napoca - precedată de Vecernia plecării genunchilor săvârşită de Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei. Răspunsurile la strană au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" pe care l-a dirijat.

4-18 iunie 2023 a participat în cadrul programului Erasmus + ca profesor invitat, la Facultatea de Teologie Evanghelică Luterană „Augustana" din Neuendettelsau Germania, unde a susţinut cursuri.

22 iunie 2023 alocuţiune la lansarea volumului: Părintele Dorel Man, o viaţă de jertfă pe altarul credinţei, culturii şi familiei, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023

18 iulie 2023, alocuţiune la lansarea căţii cu titlul: *Anghelologia Noului Testament. O perspectivă a Teologiei biblice contemporane* a dr. Victor-Constantin Măruţoiu

20 iulie 2023 dirijează un grup de studenţi care a dat răspunsurile la Sf. Liturghie la Mânăstirea Topliţa, cu prilejul hramului.

14-15 august 2023 dirijează Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" care a dat răspunsurile la Sf. Slujbe la Mânăstirea Nicula, cu prilejul hramului.

Activităţi legate de studiile doctorale: susţineri publice de teze de abilitare:

- 13 decembrie 2022, Pr. lect. univ. dr. Alin-Cristian Scridon (Colectivul de Teologie Ortodoxă al Departamentul de Studii Româneşti din cadrul Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie - Universitatea de Vest din Timişoara): *Viaţa religioasă a românilor ortodocşi din Ungaria şi Banatul istoric între revoluţia paşoptistă şi al doilea Război Mondial* (preşedintele comisiei).

- 22 iunie 2023, Preasfinţitul Părinte Conf. univ. dr. Benedict Bistriţeanul (Valentin-Cosmin Vesa): *Etapele vieţii spirituale în tradiţia siroorientală. Autori, scrieri, contextualizare şi actualizare* (preşedintele comisiei).

A prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a studenţilor doctoranzi:

- 13 octombrie 2022, pr. POP Vasile: *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române în diaspora din Peninsula Iberică*, la specializarea Misiologie şi ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel.

- 5 mai 2023, BRÂNZĂ Mihaela, *Ortodoxia celor „7 ani de acasă”*, la specializarea Teologie pastorală, sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia,

- 5 mai 2023, arhim. IRIMIEA Arsenie (Alexandru), *Psihoterapia pastorală în arealul monahal*, la specializarea Teologie pastorală, sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

- 30 iunie mai 2023, pr. LUPĂŞTEAN-BARFĂ Bogdan, *Mitropolitul Bartolomeu Anania al Clujului predicator, catehet şi pedagog de vocaţie*, la specializarea Omiletică şi Catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon.

- 26 septembrie 2023, pr. BARBU Nicolae-George, *Activitatea catehetică în Bisericile Ortodoxe Română şi Greacă în actualitate. Studiu comparativ*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică şi Catehetică

- 29 septembrie 2023, CRUDU Serghei (ierod. Macarie), *Ce este omul? (Ps 8,4; 144,2) - Repere antropologice*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică

- 29 septembrie 2023, SPOREA Cristiana, *Duhul Sfânt - izvorul şi fundamentul spiritualităţii veterotestamentare*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică

- 30 septembrie 2023, COROIAN (căs. COROIAN-GEORGIU) Alexandra-Felicia, *Ideologia de gen în abordare psiho-pastorală*, elaborată sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, la specializarea Teologie pastorală.

A făcut parte din comisia de susţinere publică a tezei de doctorat a studentului-doctorand:

- 26 septembrie 2023, BOJOR Florin Ioan, *Noi direcţii ale predicii din Biserica Ortodoxă Română şi relaţia cu predica popoarelor latine catolice. Studii raportate la tinerii români*, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică şi Catehetică

Marţi, 9 mai 2023, a avut loc ceremonia decernării titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universităţii „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia părintelui Prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Evenimentul s-a desfăşurat în Aula „Dumitru Stăniloae” din incinta Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, în prezenţa ÎPS Părinte Irineu, Arhiepiscop al Alba Iuliei, şi a ÎPS Părinte

Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului. Pr. prof. univ. dr. Domin Adam a dat citire cuvântului de *Laudatio* în care a elogiat activitatea şi personalitatea părintelui profesor. Apoi, rectorul Universităţii „1 Decembrie 1918", Prof. univ. dr. Daniel Breaz, a prezentat hotărârea Senatului privind acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa*. La final, părintele Vasile Stanciu a rostit o prelegere festivă, cu tema: *Muzica bisericească din Transilvania rediviva*.

PR. PROF. STELIAN TOFANĂ

Cărți

1. Stelian Tofană (coordonator şi autor), *Sfântul Luca - Apostol, Istoric şi Evanghelist*, Vol. II, Ed. Presa univ. clujeană, Cluj-Napoca, 2023, ISBN ISBN general 978-606-020-506-7, ISBN vol. II 978-606-37-1756, 354 p.; E-Book - ISBN vol. II 978-606-37-1758,

2. Stelian Tofană (coordonator şi autor), *Sfântul Luca - Apostol, Istoric şi Evanghelist*, Vol. III, Ed. Presa univ. clujeană, Cluj-Napoca, 2023, ISBN 978-606-37-1757-4); E-Book - ISBN vol. III 978-606-37-1759-8, 285 p.

3. Stelian Tofană - Ovidiu Neacşu, *Iisus Hristos al istoriei,* Ed. Presa Universitară Clujeană, ISBN 978-606-37-1821-2, Cluj-Napoca, 2023, 212 p.

Studii publicate în volume colective - internaționale

"New Testament Biblical Research in the Orthodox Romanian Theology: Past and Present", în vol. *Images of the Human Being* (edited by Cosmin Pricop, Karl-Wilhelm Niebuhr and Tobias Nicklas together with the List of Contributors), WUNT, Mohr Siebeck, 2023, pp. 394-428.

Studii publicate în volume colective - naționale, reviste

„Rugăciunea 'cu mintea' şi 'cu duhul', 'în luptă'. O perspectivă paulină", în vol. *Rugăciunea - inima Bisericii,* Simpozion internaţional, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 79-93, ISBN 978-606-37-1731-4.

„Revista 'Renaşterea'. O amintire din trecut, pentru prezent", în vol. *Calendarul Renaşterea 2023,* Cluj-Napoca, 2023, pp. 459-464.

„Rugăciunea 'cu mintea'. O perspectivă paulină", în vol. *Rugăciunea în viaţa Bisericii – mijloc de comunicare şi comuniune a omului cu Dumnezeu,* Simpozion internaţional, Oradea, 2022, pp. 20-42, ISBN 978-973-752-885-8.

Who is the "Beloved Disciple" in the Gospel of John? Hypothesis or solution for the Johannine Paternity of the Gospel? , în revista "Teologia",

anul XVII, nr 1 (94), Arad, 2023, pp. 10-23, ISSN – 2247-4382 (Rev. indexată Erich Plus)

„Mai are Teologia un viitor? Rolul teologiei biblice în definirea lui", în volumul *The Significance of Theolgy in Today's Society and Culture* (Cristinel Ioja, Caius Cuţanu, Adrian Murg, Iustin Popovici, Filip Albu - Coordonatori), Editura Universităţii "Aurel Vlaicu", Arad, 2023, pp. 74-93, ISBN 978-973-752-936-7.

„Mai are Teologia viitor?", în volumul *Album Centenar 1923-2023*, Oradea 2023, pp. 109-111.

„Μαθητεύω and διδάσκω or the Evangelization of the world (Matt 28:19-20). An exegetical-missionary Perspective", în vol. *Orthodox Theology in Dialog*, nr. 8/2022, ISSN 2668-5353; ISSN-L 2668-5353, pp. 67-80, împreună cu Ovidiu Mihai Neacşu

„Καινὴ Κτίσις (2 Cor 5:17). O perspectivă antropologică paulină", în volumul *Studii Biblice in Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă,* Ed. "Presa Universitară Clujeană", Cluj-Napoca, 2023, pp. 425-439.

ARTICOLE PUBLICATE

„Cine este Iisus? Eu sunt Adevărul..." (In. 14,6)", partea I, în rev. *Renaşterea,* nr. 10, Cluj-Napoca, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Viaţa..." (In. 14,6)", partea a II-a, în rev. *Renaşterea,* nr. 11, Cluj-Napoca, 2022, p. 5.

„Trei atitudini... Omul contra om; omul pe lângă om şi omul pentru om" (Lc. 10,25-36), în rev. *Lumina*, nr. 10, Bucureşti, 2022, pp. 5-6

„Magii, la Pruncul Iisus", în rev. *Renaşterea,* nr. 12, Cluj-Napoca, 2022, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Viţa cea adevărată" (In. 15,1-3)", partea I, în rev. *Renaşterea,* nr. 1, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Cine este Iisus? Eu sunt Viţa cea adevărată" (In. 15,4-8)", partea a II-a, în rev. *Renaşterea,* nr. 2, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Bunavestire: Misterul unui salut neobişnuit (Lc. 1,26-28)", în rev. *Renaşterea,* nr. 3, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Giulgiurile şi mahrama. O taină a "mormântului gol"? Ioan 20,5-7, în rev. *Renaşterea,* nr. 4, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Înălţarea lui Iisus la cer. O perspectivă a Evanghelistului Luca", în rev. *Renaşterea,* nr. 5, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„...Mai înainte de a fi fost Avraam, Eu sunt" (In. 8, 23.58), în rev. *Renaşterea,* nr. 6, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Logica credinţei", în rev. *Lumina de Duminică*, nr. 26 (908), Anul XIX, Bucureşti, 2023, pp. 4-5.

„Cine este Iisus? Profetul! O perspectivă teologică a Evangheliei după Ioan" (partea I), în rev. *Renaşterea,* nr. 8, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

„Cine este Iisus? Profetul! O perspectivă teologică a Evangheliei după Ioan" (partea a II-a), în rev. *Renaşterea,* nr. 9, Cluj-Napoca, 2023, p. 5.

Prefețe la Cărți

Prefață, la cartea Dr. Traian Florea, *Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii (FAp 2,14-41). Exegeza şi teologie*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2022, p. 3-7

Prefață, la cartea „Sfântul Luca - model de ucenic apostolic. O perspectivă noutestamentară", în vol. *Sfântul Luca - Istoric, Apostol şi Evanghelist*, Ed. Mega, Cluj-Napoca 2022, ISBN 978-606-020-506-47, pp. 8-11.

Proiecte inițiate

26 februarie 2023 – a inaugurat la Biserica „Sf. Ana", Tg. Mureş, Programul Biblic *„Ce este Biblia?"* din cadrul Proiectului Bbilic intitulat *„Biblia în viaţa creştinilor de azi",* iniţiat de sfinţia sa pentru Parohiile Ortodoxe Române, din ţară şi străinătate, care doresc să dezvolte acest program, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.

Simpozioane, Conferințe internaționale

1-2 noiembrie 2022 – a participat la Simpozionul Internaţional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea „Babeş- Bolyai", unde a prezentat referatul: *„Rugăciunea cu mintea" (1 Cor. 14,15) O provocare orantă paulină*

10-11 noiembrie 2022 – a participat la Timişoara, la Simpozionul internaţional *The 3rd International Symposium on Biblical Exegesis 2022*, organizat de Faculty of Letters, History and Theology of the University of the West, Timisoara, in cadrul caruia a prezentat referatul *Misiunea Bisericii* în *lumina Episodului Vitezda (In. 5,1-12)*

28-30 decembrie 2022 – a participat în Germania, la Bad Sulza, la Şcoala de iarnă pentru Familii, organizată de Mitropolia pentru Europa Centrală şi de Nord, Germania, în cadrul căreia a prezentat cursurile: *„Biblia în lectura creştinului de azi"* şi *„Familia între revelaţie şi modernism".*

Între 17-20 mai 2023 – a participat la *Leipzig, Germania*, la Stagiul de perfecţionare Preoţească, susţinut în Rumanisch-Orthodoxe Kirche "Heiliger Georg", unde a susţinut Cursurile: „*Spovedania în timpul nostru*" şi „*Predica şi Non-Predica în misiunea Bisericii de azi*"

Organizări de Conferințe și Proiecte biblice

12 decembrie 2022 – a organizat în municipiul Mediaş, Jud. Sibiu, Simpozionul Biblic din cadrul Proiectului de cercetare biblică noutesta-

mentară, intitulat *„Sf. Luca – istoric, apostol şi evanghelist”* în cadrul cărei sesiuni ştiinţifice a susţinut lucrarea *„Κεχαριτωμένη (Lc. 1,28). O sintagmă angelică în definirea Mariei?”*

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE NAȚIONALE

14-15 octombrie 2022 - a participat la Timişoara, la Simpozionul naţional intitulat „Cezarul, Eu şi Dumnezeu, în societatea postmodernă”, organizat de OCDL (Organizaţia creştină pentru drepturi şi libertăţi), în cadrul căruia a prezentat referatul *„Eu, între Cezar şi Dumnezeu. O provocare biblică?”*.

27 octombrie 2022 – a susţinut la Dej, la Centrul Cultural ARTA, conferinţa „Ştim, sau nu ştim, să ne rugăm? (Rom. 8,26)”, ca a IV-a dezbatere din cadrul Proiectului cultural „Familia şi societatea. Ce ne spune Biblia?”, iniţiat de Protopopiatul Ortodox Dej în colaborare cu Primăria Dej.

7 noiembrie 2022 – a susţinut la Târgu-Jiu, la Teatrul Dramatic Elvira Godeanu, conferinţa *„Creştinul, ieri şi azi. Provocări şi perspective”*,. Programul a fost iniţiat de Protopopiatul Ortodox Tg. Jiu, Primăria Tg. Jiu, Catedrala „Sfinţii Voivozi” şi ACOR Tg. Jiu.

14-15 noiembrie 2022 – a participat la Mănăstirea Lainici, la Conferinţa naţională organizată de Societatea Bibliştilor Ortodocşi din România (SBOR).

17 decembrie 2022 – a susţinut în localitatea Panaci, jud. Suceava, conferinţa cu titlul *„Mântuitorul Iisus Hristos, Cel aşteptat”*

25 martie 2023 – a susţinut în localitatea Panaci, jud Suceava, Conferinţa intitulată *”De ce tace Dumnezeu?*

26 martie 2023 – a susţinut în loc. Sângeorz-Băi, jud. Bistriţa-Năsăud, conferinţa intitulată *„Biblia, o carte?”*

31 martie 2023 – a susţinut în loc. Sâncel, Jud. Alba, conferinţa intitulată *„Familiile tinere şi viaţa în Hristos, în epoca reţelelor de socializare”*.

2 aprilie 2023 – a susţinut în loc. Dumbrăviţa, Jud. Maramureş, în cadrul Asociaţiei tinerilor din protopopiatul Baia, conferinţa intitulată *„De ce, şi când, tace Dumnezeu?”*

8 aprilie 2023 - a susţinut în loc. Arad, jud. Arad, în sala Filarmonicii, în cadrul Proiectului „Credinţa Culturii”, în colaborare cu avoc. Lavinia Tec, conferinţa intitulată *„Procesul lui Iisus, de ieri şi de azi”*

4 mai 2023 – a susţinut la Centrul Cultural, Chios, Cluj-Napoca, conferinţa: *„Frumosul care ne face bine”*

8-9 iunie 2023 – a participat la Centenarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, din Oradea, unde a prezentat conferinţa: *„Teologia de ieri şi de azi. Încotro?”*

23 iulie 2023 – a participat la Mănăstirea Oaşa, Jud. Alba, la Tabăra internaţională a tinerilor ortodocşi, unde a prezentat conferinţa: *„Trei tipuri de creştini, azi*”.

30 iulie 2023 – a susţinut la Centrul Cultural, oraşul Ştei, Jud. Bihor, conferinţa: *„Ce ne spune Noul Testament despre Maica Domnului?*

11 august 2023 – a susţinut la Centrul Cultural, oraşul Suceava, conferinţa: *„Ce înseamnă Oastea Domnului? Reflecţii*

12 august 2023 – a susţinut la Mănăstirea Sucevița, în cadrul sărbătoririi Centenarului Oastea Domnului, prelegerea: *„Oastea Domnului sau misiunea laicatului biblic*

1 septembrie 2023 - a susţinut la Timişoara, în cadrul întâlnirii internaţionale a tinerilor ortodocşi (ITO), conferinţa cu titlul „*Ce înseamnă a fi prieten cu Dumnezeu?*"

30 septembrie 2023 – a susţinut la Cluj-Napoca, Casa de Cultură a Studenţilor, conferinţa: *„Poetul Traian Dorz, o parte de literatură creştină"*

Participări Conferințe On-line

20 ianuarie 2023, a susţinut Online Conferinţa *„Ce ne spune Zaheu Vameşul? (Lc. 10)* în cadrul Programului „Întreabă Preotul!", organizat de Doxologia, Iaşi.

3 martie 2023 - a susţinut Online Conferinţa *„Au fundament biblic rugăciunile pentru cei adormiţi?"* în cadrul Programului Live „Întreabă Preotul!", organizat de Doxologia, Iaşi.

28 iunie 2023 - a susţinut Online Conferinţa *„Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. Modele de misionari"* în cadrul Programului Live „Întreabă Preotul!", organizat de Doxologia, Iaşi.

Participări lansare cărți

20 octombrie 2022 – a participat la Mănăstirea Dobric la lansarea cărţii „Mănăstirea Dobric. 30 de ani de existenţă", unde a prezentat cartea.

6 decembrie 2022 – a participat la Mănăstirea Dobric, la lansarea cărţii *„Sf. Luca. Apostol, Istoric şi Evanghelist"*, Editura Mega, Cluj- Napoca, 2022, din cadrul Proiectului de cercetare biblică noutestamentară, cu acelaşi titlu, coordonat de Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB, Cluj-Napoca. A prezentat cartea dimpreună cu Dl. Alexandru Pugna, Bistriţa.

7 aprilie 2023 – în cadrul Târgului de Carte „Gaudeamus", Cluj-Napoca, a participat la lansarea cărţii Arhim. Serafim Papacostas, *Minunile Domnului*, une a vorbit despre semnificţia teologică a cărţii

6 iulie 2023 – a participat la Cluj-Napoca, Biblioteca „Octavian Goga" la lansarea cărţii Traian Florea, *Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii (FAp. 2,14-36)*, pe care a prezentat-o.

18 iulie 2023 – a participat la Casa de Cultură a Studenţilor, Cluj-Napoca, la lansarea cărţii Victor C. Măruţoiu, *Anghelologia Noului Testament,* pe care a prezentat-o.

MISIUNE PASTORAL-BIBLICĂ (SELECTIV):

26 octombrie 2022 – a participat la Ilva Mare la Hramul Bisericii, unde a ţinut un Cuvânt intitulat „*Sf. Dimitrie – model spiritual contemporan*"

6 noiembrie 2022 - a slujit în Parohia Mica, Protopopiatul Dej, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat „*Credinţa – logică sau alogică?*"

8 noiembrie 2022 - a slujit în Catedrala Ortodoxă „Sfinţii Voievozi", din Târgu-Jiu, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat „*Sfinţii îngeri şi misiunea lor cerească*"

13 noiembrie 2022 - a slujit în Catedrala Ortodoxă din Cluj-Napoca, unde a ţinut Cuvântul de învăţătură, intitulat „*Aproapele din atitudine (Lc. 10, 25-37"*

14-15 noiembrie 2022 – a participat la Mănăstirea Lainici, Jud. Gorj, la Simpozionul Societăţii Bibliştilor Ortodocşi (SBOR)

20 noiembrie 2022 – a slujit în Parohia „Buna-Vestire" din Bistriţa, Jud. Bistriţa-Năsăud, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat „*Nu Postul Calendarului, ci cel al jertfei*"

27 noiembrie 2022 – a slujit în Catedrala Ortodoxă din Cluj-Napoca, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat „*Aspiraţia prăbuşită în robia libertăţii*"

4 decembrie 2022 - a slujit în Parohia Mociu, Jud. Cluj, Protopopiatul Cluj 1, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat „*Vederea lui Dumnezeu între privirea pe orizontală şi pe verticală" (Lc. 13, 10-17)*

11 decembrie 2022 - a slujit în Biserica „Sf. Apostoli Petru şi Pavel", din Mediaş, Jud. Sibiu, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat „*Evanghelia pretextelor. Invitaţia la Cină*" *(Lc. 14, 16-24)*

18 decembrie 2022 - a slujit în Biserica „Cuvioasa Parascheva", din loc. Păltiniş, Jud. Suceava, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitlulat "*Contemporani cu Naşterea Domnului*" *(Mt. 1,1-25)*

25 decembrie 2022 - a slujit în Biserica „Sf. Mucenic Gheorghe", din *Leipzig*, Germania, unde a ţinut meditaţia *„Semnificaţia teologică a Naşterii Domnului".*

26 decembrie 2022 - a slujit în Biserica „Sf. Mucenic Gheorghe", din Leipzig, Germania, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Ce ne-a adus Naşterea lui Iisus? O mărturie a Evangheliei după Ioan (1,11-12)"*

1 ianuarie 2023 - a slujit în Biserica Mănăstirii din *Dobric*, Jud. Bistriţa-Năsăud, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Ce înseamnă a fi tu însuţi în viaţă?"*

15 ianuarie 2023 - a slujit în Biserica „Adormirea Maicii Domnului", din *Sovata*, Jud. Mureş, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Logica lui Iisus şi logica omului. O nouă interpretare a minunii vindecării celor 10 leproşi"*

15 ianuarie 2023 - a slujit în Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, din *Sovata*, Jud. Mureş, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Logica lui Iisus şi logica omului. O nouă interpretare a minunii vindecării celor 10 leproşi”*

29 ianuarie 2023 - a slujit în *Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca*, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Iisus, Cel care contrariază?”*

12 februarie 2023 - a slujit în Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, din *Sovata*, Jud. Mureş, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Doi fii risipitori! Pe care îl întrupăm?”*

19 februarie 2023 - a slujit în Biserica Mănăstirii din *Dobric*, unde a ţinut un Cuvânt de învăţătură, intitulat, *„Ce înseamnă Judecata universală pentru istoria creaţiei?”*

26 februarie 2023 - a slujit în Biserica „Sf. Ana” din *Tg. Mureş*, unde a inaugurat Programul Biblic, susţinând prelegerea: „Ce este Biblia?”

5 martie 2023 - a slujit în Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” din *Cluj-Napoca,* cartier Zorilor, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: „Ce înseamnă a fi chemat de Iisus?”

12 martie 2023 – a slujit în Biserica „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Paraliticul din capernaum. O lecţie de logică a lui Iisus”(Mc. 2,1-12)*

19 martie 2023 – a slujit în Biserica Parohiei Hurez, jud. Sălaj, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Crucea – punte de trecere de aici, dincolo”*

25 martie 2023 – a slujit în Biserica Mănăstirii Panaci, Jud. Suceava, unde am rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Maria în dialog cu îngerul Gavriil. Vestirea începutului mântuirii lumii” (Lc 1,26-28)*

26 martie 2023 – a slujit în Catedrala din Vatra Dornei, jud. Suceava, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Soiurile moderne de diavoli (Mt 18,21)”*

2 aprilie 2023 - a slujit în Biserica Parohiei Dumbrăviţa, Jud. Maramureş, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Maria Egipteanca - între păcat şi convertire”*

8 aprilie 2023 - a slujit în Biserica „Sf. Lazăr”, Cluj-Napoca, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Lazăr cel înviat – prototip al transfugurării noastre*”

9 aprilie 2023 - a slujit la Mănăstirea Rohia, Jud. Maramureş, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Praznicile împărăteşti şi reînvierea patimilor*”

21 mai 2023 – a slujit la Leipzig, Germania, unde a ţinut cuvântul de învăţătură intitulat: *Das Licht in dem Wunder der Heilung des Blinden Man ”*

5 iunie 2023 – a slujit la Mănăstirea Dobric, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Sf. Treime - un mister al credinţei”*

18 iunie 2023 – a slujit la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Chemarea Apostolilor şi chemarea creştinilor”*

16 iunie 2023 – a slujit la Mănăstirea Dobric, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Slăbănogul din Capernaum şi comuniunea credinţei”*

23 iunie 2023 – a slujit la Mănăstirea Oaşa, Jud. Alba, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Omul- făcător de minuni”*

30 iunie 2023 – a slujit în municioiul Ştei, Jud. Bihor, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Simbolism euharistic în minunea înmulţirii pâinilor”*

6 august 2023 – a slujit la Parohia Răzoare, Jud. Maramureş, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Schimbarea la Faţă – misterul transfigurării creaţiei”*

14 august 2023 – a slujit la Mănăstirea Dobric, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Dramatismul dialogului dintre Fec. Maria şi îngerul Gavriil. Alegerea cerului în actul mântuirii omului”*

20 august 2023 – a slujit la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, unde a rostit cuvântul de învăţătură intitulat: *„Rolul personajului colectiv în societate”*

27 august 2023 – a slujit la Leipzig, Germania, unde a ţinut cuvântul de învăţătură intitulat: *Der Dialog zwieschen dem jungen Man und Jesus (Matt. 19,16-26)”*

17 septembrie 2023 – a slujit în Parohia Apahida, Jud. Cluj, unde a ţinut cuvântul de învăţătură intitulat: *„Sensul purtării Crucii”*

24 septembrie 2023 – a slujit în Huedin, Catedrala Moţilor, Jud. Cluj, unde a ţinut cuvântul de învăţătură intitulat: *„Osteneala cu Dumnezeu şi osteneala fără Dumnezeu”*

Program Biblic – săptămânal, Radio Renaşterea

CURSURI PASTORALE

26 septembrie 2023 - a participat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Cursurilor pastorale şi de îndrumare misionară a clerului, în cadrul căruia a susţinut Prelegerea: *„Avort, Homosexualitate, Divorţ. O perspectivă bilbică.*

MEMBRU – COMISII DOCTORATE

Comisii de Doctorat – Conducător ştiinţific

13 iunie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Pr. Drd. Glodean Raul-Ioan, intitulată

Atitudinea creştinilor faţă de autoritatea romană în lumina Epistolei către Romani 13,1-7, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

13 iunie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Drd. Gligan Mihaela, intitulată ,,Agoniile" lui Iisus: Drama din Ghetsimani şi ,,părăsirea" de pe Cruce. O perspectivă a Evangheliilor sinoptice, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

18 septembrie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Pr. Drd. Andrei Zlăvog, intitulată *„Revelaţia de pe drumul Damascului: iluzie sau teofanie? O perspectivă lucanică asupra textului F.Ap. 9,1-30",* Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

18 septembrie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Pr. Drd. Andrei Gavriş, intitulată ,,Euharistie şi „conflict" liturgic în Corint în lumina textului 1 Corinteni 11, 17-34", Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

21 septembrie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Pr. Drd. Cristian Ştefan, intitulată ,,*Iisus Hristos în lumina textului imnului din Filipeni 2,5-11. Analiză exegetică şi teologică"*, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

21 septembrie 2023 – a participat în calitate de îndrumător ştiinţific principal la susţinerea tezei de doctorat a Pr. Drd. Alexandra Andereş (Ştefan), intitulată ,,*Pătimirile Mântuitorului Hristos- între evanghelie şi film"*, Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Teologiei Ortodoxă, Cluj-Napoca.

Comisii de Doctorat – Referent

9 februarie 2023 - a participat în calitate de referent în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti, a *Drd. Daniel Coriu,* cu titlul: *„Asceza în misiunea Sfântului Apostol Pavel şi relevanţa ei pentru misiunea actuală a Bisericii"*.

MEMBRU – COMISII CONCURS, GRADE DIDACTICE

12 octombrie 2022 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 şi 2, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

17 noiembrie 2022 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 (Dej, Huedin, Chinteni) Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

15 februarie 2023 – Membru în Comisia de concurs pentru ocuparea postului didactic de Profesor, poziţia nr. 14, din Statul de Funcţii al Institutului Teologic Penticostal (ITP), din Bucureşti.

7 iulie 2023 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1-2 Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

16 septembrie 2023 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1-2 Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

28 septembrie 2023 – Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1-2 Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

EMISIUNI RADIO

Realizează săptămânal la Radio „Renaşterea”, Emisiunile:

1. „În lumina Taborului”
2. Atelier Biblic
3. Explicarea Apostolului Duminical
4. Tâlcuirea Evangheliilor Duminicilor de peste an

EMISIUNI TV

Ardealul TV, Alpha TV, Trinitas TV

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ

Activitatea didactică

A predat cursurile la nivel licenţă la disciplinele: Exegeza Vechiului Testament, Teologia Vechiului Testament.

La nivel Master a predat cursurile: *Iudaismul: istorie şi doctrină. Perioada vetero-testamentară,* Iudaismul talionic, Fundamentele biblice ale discursului (bio)etic, Interdisciplinaritate: Dialogul ştiinţă - religie/teologie.

În cadrul Şcolii Doctorale a funcţionat în calitate de conducător de doctorat la Teologia Vechiului Testament. Tot în cadrul Şcolii doctorale, a predat cursurile: Metode generale de cercetare şi metodica elaborării de lucrări ştiinţifice; Davar, Memra şi Ruah în Torah; *Limba ebraică.*

A ţinut cursuri şi seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoţilor desfăşurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învăţământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pentru obţinerea gradului I profesional la profesori de religie şi clerici, lucrări de licenţă şi disertaţii.

Membru în diferite comisii şi organizaţii profesionale:

A fost preşedinte şi membru în comisii de doctorat Cluj-Napoca (Universitatea „Babeş-Bolyai").

Coordonator în comisii doctorale:

1. Serghei Crudu - *Ce este omul? (Ps 8,4; 143,3) - repere antropologice în Psalmi*

2. Cristiana Sporea - *Duhul Sfânt - izvorul şi fundamentul spiritualităţii vechi-testamentare.*

Referent de specialitate în comisii doctorale:

1. Constantin Gheorghe Şchiopu - *Iov 31: un model etic din Antichitate* (Prof. univ. dr. Emilia Corina Zamfir)

2. Teodor Cristian Ştefan - *Hristos în lumina textului imnului din Filipeni 2, 5-11. Analiză exegetică şi teologică* (Pr. Prof. univ. dr. Stelian Tofană)

3. Alexandra-Nicoleta Ştefan - *Pătimirile Mântuitorului Hristos. Între Evanghelie şi film* (Pr. Prof. univ. dr. Stelian Tofană).

Membru în structuri ştiinţifice şi de cercetare:

1. Membru în comitetele de redacţie ale revistelor Studia Universitatis Babeş-Bolyai -Theologia Orthodoxa; Studia Universitatis Babeş-Bolyai - Bioethica; Revista Centrului de Studii Clasice şi Orientale Orientalia; ROOTS - Romanian Orthodox Old Testament Studies; Studii Teologice; Sacra Scripta; Renaşterea; Ortodoxia Maramureşeană; Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB; Transdisciplinarity in Science and Religion.

2. Membru Advisory Board al *JSRI - Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

3. Membru IASSO - I stitutul pentru Studii Avansate în Ştiinţă şi Ortodoxie

4. Membru ETRF - Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

5. Membru Comisia Naţională de Istorie Bisericească Comparată

6. Membru al Institutului de Istorie Eclesiastică, Universitatea „Babeş-Bolyai"

7. Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea „Babeş-Bolyai"

8. Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea „Babeş-Bolyai"

9. Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice şi Orientale „Orientalia", Universitatea „Babeș-Bolyai".

ACTIVITATEA ŞTIINȚIFICĂ

VOLUME COORDONATE:

1. Ioan Chirilă şi Stelian Paşca-Tuşa, „The Gospel of Matthew - Between its Old Testament Roots and its Eschatological Perspectives," *Studia Studia Universitatis Babes-Bolyai - Theologia Orthodoxa* 2 (2023).

2. Ioan Chirilă şi Constatin Pogor, *Hermeneutică biblică Vechiul Testament - tradiţie şi (post)modernitate [exigenţe academice, cercetare biblică şi exegeză liturgico-pastorală]* Actele conferinţei internaţionale ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies) Cluj-Napoca, 6-7 aprilie 2021 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 120 p. (ISBN: 978-606-37-1787-1)

3. Ioan Chirilă şi Bogdan Şopterean, *Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică - repere şi direcţii de cercetare*. Actele conferinţei doctoranzilor ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies) Cluj-Napoca, 29 martie 2022 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 124 p.

STUDII ISI:

1. Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, „Saint Sophrony Sakharov's Vade Mecum towards the Divine Light," *Religions* 14.1(69) (2023): 1-12.

STUDII ERIH +:

1. „Assuming of the Torah, Toledot and Prophets in the Gospel according to Matthew: Citation or Exegesis?," *Orthodox Theology in Dialogue* 8 (2022): 54-66.

STUDII BDI:

1. „„Cartea Psalmilor - expunerea Torei în forma lirică," în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj*-Napoca, tom XXV (2021-2022), ed. Teofil Tia (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023): 11-26.

2. „Moise şi Iisus Hristos - „Profetul" (Dt 18,15)," în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj*-Napoca, tom XXIV (2020-2021), ed. Teofil Tia (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022): 11-17.

3. „Înţelepciunea, bătrâneţea frumoasă şi veşnicia," *Tabor* 11 (2023): 24-26.

4. „Carte, şcoală şi şcoala sfinţeniei - Sf. Ierarh Andrei Şaguna," *Tabor* 7 (2023): 18-22.

5. „Sfătuirea cu Dumnezeu sau rugăciunea ca re-intrare în Rai," *Tabor* 11 (2022): 31-5.

Studii în reviste:

1. „Neagoe Basarab - un model al principelui, învăţatul învăţător - după cinci secole," *Roma. Revistă decultură şi de educaţie* 7-8 (2022-2023): 10-13.

2. „Poetica confessionis - Gabriela Verban," *Vatra Veche* 15.1 (169) (2023): 48. (ISSN 2066-0952)

3. „ASTRA prin (RE)ÎNVIERE. Sacrificiu în educaţie şi creaţie. Dăruire şi mărturisire prin cultură", *Astra Dejeană* 1 (2022): 8-11.

4. „Cum puteţi înţelege porunca iubirii vrăjmaşilor în contextul psalmilor de blestem. A se vedea bunăoară Ps. 108," *Itinerarii* 2 (2022).

Studii în volume de conferinţe:

1. „Hermeneia patristic-filocalică" în *Hermeneutică biblică Vechiul Testament - tradiţie şi (post)modernitate [exigenţe academice, cercetare biblică şi exegeză liturgico-pastorală]* Actele conferinţei internaţionale ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies) Cluj-Napoca, 6-7 aprilie 2021 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 33-44.

2. „Contemplarea viului, revelare a veşnicului, a eternului Eu" în *Adevărul creştin în practica medicală*, col. Medicii şi Biserica, vol. 21, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023). (ISBN: 9786066074346)

3. „Tefilah ve Hochma - rugăciune şi mărturisirea credinţei în TaNach" în Teofil Tia şi Adrian Podaru eds., *Rugăciunea - inima Bisericii. Lucrările Simpozionului Internaţioanl de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 31 octombrie - 1 noiembrie 2022*, (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 67-79.

4. „Chipul lui Dumnezeu - *panim Yahwe* şi chipul omului, o reevaluare a antropogenezei -morfologie şi sens" în *Chipul, Numele şi Slava. Frumuseţea făptuitoare a rugăciunii şi «esteticul» isihast al îndumnezeirii.* Actele ediţiei a XXI-a a Simpozionului Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Artă, Alba Iulia 9-10 mai 2022, vol. 1, Oliviu Botoi şi Lucian D. Colda (eds.) (Alba Iulia: Reîntregire, 2022). (ISBN: 9786065095380)

5. „Preoţia Vechiului Testament: pastoraţie, mărturie şi trăire duhovnicească" în *Pastoraţie şi duhovnicie în diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiţi, în cultul şi practica Bisericii ortodoxe, Lucrările Simpozionului Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 31 Octombrie-2 Noiembrie 2021*, eds. Teofil Tia şi Adrian Podaru (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022).

6. „Despre terapiile integrale: puterea sufletului" în *Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate*, col. *Medicii şi Biserica*, vol. 20, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022), 33-40.

7.„Revelaţia şi comunicarea ei - traducerea mărturiilor sacre şi comuniunea prin cuvânt. Un posibil elogiu adus primilor traducători din medievalul românesc" în *Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică şi traductologie. Lucrările Simpozionului Internaţional „Explorări în tradiţia biblică românească şi europeană din 16-18 iunie 2022*, vol. XI, Ed. Eugen Munteanu (Iaşi: Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2022), 33-46.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE:

1.„La marginile (C)grădinii raiului" în Cristian-Claudiu Filip şi Mircea Dejeu, *Bucea - satul de la poarta veşniciei. Aspecte monografice* (Cluj-Napoca: Şcoala Ardeleană, 2023), 793-5.

2.„Ne-căutând a fost aflat, trăind a mărturisit - Eginald Schlattner - confessio et elevatio in Verbum" în *„Man verlasse den Ort des Leidens nicht sondern handle so, dass die Leiden den Ort verlassen." Eginald Schlattner ist seit 90 Jhren a und handelt…*, Rudolf Graf, Christoph Klein, Gabriela-Nora Tar şi Ioana Florea (eds.) (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023) 43-46. (ISBN: 978-606-37-1876-2)

3.„Amintirii ale unei frăţii în Domnul" în *Părintele Dorel Man, o viaţă de jertfă pe altarul credinţei, culturii şi familiei*, Macarie Motogna şi Victoria Alina Grădinar-Man (eds.) (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023). (ISBN: 9786066074285)

4.„Catedrala sufletului meu" în *Catedrala Ortodoxă din Cluj (1923-2023)*, Dumitru Boca şi Cornel Coprean (eds.) (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023). (ISBN 9786066074414)

5.„Arhiereul - tipologie şi recapitulativ al lui *am Israel*" în *Liturghie şi cultură. Perspective la timpul prezent. Volum omagial dedicat IPS Andrei la împlinirea a 75 de ani*, ed. PS Benedict Bistriţeanul (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023). (ISBN: 9786066074469)

6.„O teologie mărturisitoare - Academia Teologică clujeană - o misiune de un secol" în *Calendarul Renaşterea*, Dumitru Boca şi Cornel Coprean (eds.) (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023).

7.„The Special Status of the Anagignoskomena in Eastern and Oriental Orthodoxy" în *Oxford Hanbook of the Bible in Orthodox Christianity*, ed. Eugen J. Pentiuc (Oxford: Oxford University Press, 2022), 179-98.

8.„Feleac - 650 ani" în Alexandru Simon (ed.), *Oameni şi biserici: şapte secole de istorie scrisă pe Dealul Feleacului* (Cluj-Napoca: Argonaut, 2022), 23-30. (ISBN: 978-606-085-138-7)

9.„Maramureşul nobil şi nobilul intelectual smerit al Maramureşului: Nicolae Delarohia" în *Maramureş. Promotor al culturii şi identităţii în lume. Dimensiunea internaţională a culturii şi ştiinţei româneşti şi maramureşene*, ed. Emil Burzo (Floreşti: Limes, 2022), 75-84.

10. „Arhiepiscopul Teofil - întru Iubire prin Liturghie. Rugăciune şi Scriptură" în *Calendarul Renaşterea* (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022), 323-30 / *Omul rugăciunii s-a mutat la Domnul acum 30 de ani* (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022), 37-46.

11. „Anamnesis: P.S. Gurie Georgiu. Un plai al oamenilor liberi, un plai ascetic, un loc al zămislirii în veşnicie - Huta Strâmbului" în *Episcopul Gurie Georgiu, Întâiul Arhipăstor al Devei şi Hunedoarei. Mărturii, Gânduri, Amintiri*, PS Nestor Diculeană şi Florin Dibrei (eds.) (Arad/Deva: Ed. Universităţii „Aurel Vlaicu"/Ed. Episcopiei Devei şi Hunedoarei, 2022), 175-83.

12. „*Dificultăţile* Revelaţiei şi *limitele* raţiunii" în *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu*, ed. Dacian But-Căpuşan (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022), 285-306.

13. „Niko-laos, un stareţ marcat de darul ascultării" în *Arhimandrit Nicolae Moldovan: pelerin, novice, monah, duhovnic şi stareţ* (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2022).

Editoriale:

1. Ioan Chirilă şi Stelian Paşca-Tuşa (eds.), „The Gospel of Matthew - Between its Old Testament Roots and its Eschatological Perspectives" în *Studia Studia Universitatis Babes-Bolyai - Theologia Orthodoxa* 2 (2023), 7-20.

2. „The cultural-religious context of the 17th century in the Romanian environment" în *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 10.2 (2023), 7-10.

3. „Old Testament influence and reception in the Church" în *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 9.1 (2023), 7-10.

Cuvânt-înainte:

1. „Cuvânt-înainte" în Ştefan Popa, *Şoapta Duhului. Convorbiri duhovniceşti inedit**e*** (Cluj-Napoca: Napoca Star, 2023), 5-10.

2. Cuvânt-înainte. Jertfa - ca dăruire şi cunoştinţa ajutorului dat de Duhul lui Dumnezeu" în Ilie Pioraş, *Memorandistul Gherasim Domide - preot la Rodna Veche* (Bistriţa: Salon, 2023) 5-6.

3. „Cuvânt-înainte. Cunoaşterea lui Dumnezeu - sursă a unităţii" în Ioan Chirilă şi Bogdan Şopterean, *Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică – repere şi direcţii de cercetare*. Actele conferinţei doctoranzilor ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies) Cluj-Napoca, 29 martie 2022 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 5-7.

4. „Cuvânt-înainte. Pelerinaj hermeneutic" în Ioan Chirilă şi Constatin Pogor, *Hermeneutică biblică Vechiul Testament - tradiţie şi (post)modernitate [exigenţe academice, cercetare biblică şi exegeză liturgico-pastorală]* Actele conferinţei internaţionale ROOTS (Romanian Orthodox Old

Testament Studies) Cluj-Napoca, 6-7 aprilie 2021 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 5-7.

5.„Cuvânt-înainte," la Constantin Pogor, *Psaltirea, de la profetie la liturghie. Introducere la cartea Psalmii* (Paris: Apostolia, 2023), 11-21.

6.„Cuvânt înainte. Meditaţii filocalice azi sau despre theologhia ca theophilia," la *ABC-UL CREDINŢEI. Părintele Cătălin Pălimaru în dialog cu Părintele Teofil Roman. I. Inima între virtute şi păcat*, ed. Natanail Zanfirache (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023), 13-20.

7.„Cuvânt înainte" la Mircea-Gelu Buta, *Moştenirea unui arhiereu* (Cluj-Napoca: Renaşterea, ²2021) (ISBN: 9786066073653).

8.„Cânturile încuvântatului" în Balaci Paşcu, *Vechiul Testament relevat prin 300 de sonete* (Cluj-Napoca: Şcoala Ardeleană, 2023), 7-14.

RECENZII:

1.„Căutări neobosite după adevăr" la Nicolae Feier, *Istoria Bistriţei Antice. Incursiune în sacralitatea locului din zorii istoriei până astăzi* (Cluj-Napoca: Karuna, 2021), în *Tabor* 12 (2023): 89-90.

Participare la conferinţe:

1. 31 mai 2023 - conferinţa naţională ROOTS cu titlul „Bătrân (zaqen), înţelepciune, binecuvântare şi model - părinţi, învăţători şi mărturisitori în istoria poporului ales (tipologie, mărturie şi unitate scripturală) / Imnologia sărbătorilor dedicate patriarhilor/bătrânilor Vechiului Testament", Cluj-Napoca (on-line) (alocuţiune introductivă).

2. 4 aprilie 2023 - participare la Seminarul Internaţional de Medicină şi Teologie - Bioetica de frontieră: libertatea firescului şi firescul mărturisirii (ediţia a XXII-a), conferinţă online, Bistriţa-Năsăud/Cluj-Napoca, cu comunicarea „Contemplarea „viu"-lui - revelare a veşnicului, a eternului Eu".

3. 29 martie 2023 - participare la conferinţa naţională a doctoranzilor Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică - repere şi direcţii de cercetare (ediţia a II-a), conferinţă online, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Interpretarea iudaică şi cea creştină - asemănări şi complementaritate" (alocuţiune introductivă).

4. 9 decembrie 2022 - conferinţa „Psaltirea - cartea de rugăciune a părinţilor filocalici şi a părinţilor noştri" (împreună cu Stelian Paşca-Tuşa), în cadrul activităţilor dedicate Săptămânii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

5. 14-15 noiembrie 2022 - conferinţa naţională a Societăţii Bibliştilor Ortodocşi Români Evanghelia după Matei, Mănăstirea Lainici, cu comunicarea „Asumarea Torei, toledoturilor şi a profeţiilor în Evanghelia după Matei - citare sau exegeză?".

6. 31 octombrie - 1 noiembrie 2022 - conferinţa internaţională a Facultăţii de Teologie Ortodoxă Rugăciunea - inima Bisericii, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Tefilah ve Hochma - rugăciune şi mărturisirea credinţei în Tanakh”

7. 19-20 octombrie 2022 - participare la conferinţa biblică internaţională Numele lui Dumnezeu în Vechiul Testament - Revelaţie, Semnificaţie, Rugăciune şi Teologie, conferinţă online, Cluj-Napoca, cu comunicarea „YHWH şi relaţia cu verbul a fi - exprimare a stării de existare?”.

Organizare de conferințe:

1. 31 mai 2023 - conferinţa naţională ROOTS cu titlul „Bătrân (zaqen), înţelepciune, binecuvântare şi model - părinţi, învăţători şi mărturisitori în istoria poporului ales (tipologie, mărturie şi unitate scripturală) / Imnologia sărbătorilor dedicate patriarhilor/bătrânilor Vechiului Testament”, Cluj-Napoca (on-line)

2. 29 martie 2023 - conferinţa naţională ROOTS (nivel doctoral) cu titlul „Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică - repere şi direcţii de cercetare. Ediţia a II-a”, Cluj-Napoca (on-line)

3. 26 ianuarie 2023, conferinţă biblică *El, Yahweh and the emergence of monotheism in biblical Israel*, susţinută de Dr. Christos G. Karagiannis, Associate Professor, Dean of School of Theology, National and Kapodistrian University of Athens.

4. 19-20 octombrie 2022 - conferinţa biblică internaţională ROOTS cu titlul „God’s Name in the Old Testament - Revelation, Significance, Prayer, and Theology”, Cluj-Napoca (on-line)

Proiecte:

Director ştiinţific, Proiect POC Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), proiect naţional, FEDR, 2016.

Responsabil asigurarea calităţii în Proiect POCU/379/6/21/123894 - Azi Student, Mâine Antreprenor Antreprenor, Universitatea „Babeş-Bolyai” 2019-2022.

Responsabil asigurarea calităţii în Proiect POCU/379/6/21/124662 - Antreprenor UBB, Universitatea „Babeş-Bolyai” 2019-2022.

Membru echipă în proiectul instituţional internaţional Religion, Human Rights and Politics. The Challenges faced by Eastern Europe, nr. contract 23.152296/P43090 /3.12.20152.

Interviuri şi emisiuni:

Emisiune săptămânală pe teme vechitestamentare la Radio Renaşterea, „În umbra Legii”, în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator diac. Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ŞTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2022-2023, a predat cursurile la disciplina *Morala creştină* şi *Morala creştină specială* la anii III şi IV, nivel licenţă.

În cadrul cursurilor pentru Studii postuniversitare, Master, a susţinut cursurile: *Morala creştină şi problemele lumii contemporane, Morala ortodoxă şi regresul etic contemporan* şi *Relativismul religiozităţii postmoderne*.

ACTIVITATE ŞTIINŢIFICĂ

STUDII ÎN VOLUME ŞI ÎN REVISTE

1. „Revista *Renaşterea* - istorie, continuitate, actualitate", în *Calendarul „Renaşterea" 2023,* Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 465-472.

2. „Regenerarea morală a persoanei şi a neamului în concepţia mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania", în vol. *Valori perene în creaţia mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania*, Ed. Crimca şi Ed. Renaşterea, Suceava, 2023, pp. 57-65.

3. „Bartolomeu Valeriu Anania - părintele, omul, mitropolitul", în vol. *Valori perene în creaţia mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania*, Ed. Crimca şi Ed. Renaşterea, Suceava, 2023, pp. 540-547.

4. „Credinţa: îndrăzneală şi curaj". Predică la duminica a 23-a după Rusalii, în *Ziarul Lumina. Lumina de duminică*, 6 noiembrie 2022.

REFERATE SUSŢINUTE LA CONFERINŢE, SIMPOZIOANE, SEMINARII

1. *„Nobila putere de a ne ruga...". Taina, bucuria şi discreţia rugăciunii în trăirea şi gândirea Monahului Nicolae Delarohia*, la Simpozionul „Rugăciunea - inima Bisericii", Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 30 octombrie - 1 noiembrie 2022.

2. *N. Steinhardt, teologul îndrăznelii şi al nuanţelor*, la lansarea Integralei N. Steinhardt, Academia Română, Bucureşti, 4 noiembrie 2022.

3. *Bartolomeu Valeriu Anania, omul de atitudine*, la Simpozionul naţional „Valori perene în creaţia mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania", ediţia a X-a, Suceava, 20-21 ianuarie 2023.

4. *Credinţa: îndrăzneală şi curaj. Educarea* în *şi* prin *credinţă, provocare majoră a lumii noastre*, la Conferinţa internaţională "Educaţia timpurie – oportunitatea unui început în educaţia pentru valori", Inspectoraul Şcolar Judeţean Bistriţa, Bistriţa, 9 iunie 2023.

5. *Un loc, un duh, un secol: rolul cultural al Mănăstirii Rohia*, la Simpozionul „Centenarul Mănăstirii *Sf. Ana* Rohia. Zilele Rohiei", ed. a XXIV-a, Mănăstirea Rohia, 31 iulie 2023.

6. *Provocări etice și bioetice contemporane și relevanța acestora pentru actul educațional*, la Consfătuirea națională a inspectorilor școlari pentru disciplina Religie, ediția a X-a, Arad, 14-17 septembrie 2023.

PR. PROF. UNIV. DR. HABIL. GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

I. Activitate didactică

a. Cursuri:

§ Istoria Bisericească Universală - Biserica în epoca primară, anul I, semestrul I, Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Sociala, Artă Sacră.

§ Istoria Bisericească Universală - Biserica în epoca sinoadelor ecumenice, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală, Teologie Didactică

§ Locul creștinismului în configurația religioasă globală actuală. Elemente de demografie religioasă, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală

§ Elemente de geografie religioasă și confesional creștină, Masterat, semestrul I

§ Diaspora ortodoxă și problemele ei, Masterat, semestrul al II-lea

§ Religie și politică. Bisericile Ortodoxe în perioada Războiului Rece, Masterat, anul I, semestrul I

b. Lucrări de licență, dizertație și gradul I în preoție și în învățământ coordonate

1. Trajan Bundra, *Pavle al Serbiei, un patriarch mărturisitor* (teză de licență)

2. Marius-Ilie Trifiniuc, *Autoritatea și limitele puterii patriarhale. Cazul Mihail Celularie* (1043-1058) (teză de licență)

3. Denis-Doru Sălăjan, *Moscova vs. Constantinopol. O dispută eclezială într-un mediu geopolitic complex* (lucrare de disertație)

4. Ioan-Sorin Ienciu, *Familia Roșca – exponenți ai ortodoxiei sălăjene* (gradul I preoție)

5. Maria Viorica (Rus) Pene, *Scrierile Sfântului Evagrie Ponticul – mijloace și căi de fortificare spirituală* (gradul I învățătură)

c. Membru în comisia pentru susținerea tezei de doctorat

1. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 6 iulie 2023, teza *Rolul cultural al femeii în perioada dinastiei Paleolog*, candidat: Daniela Ivanovici, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

2. Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 septembrie 2023, teza *Viața și activitatea patriarhului ecumenic Athenagora I*, candidat: Teodor Cenușă, coordonator: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

II. ACTIVITATE ŞTIINŢIFICĂ

A. CĂRŢI, VOLUME DE DOCUMENTE

1. Dan Dumitraşcu, Gabriel-Viorel Gârdan, *In Honorem Mircea Gelu Buta,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, 795 p., ISBN 978-606-37-1557-0

B. STUDII BDI

1. *Accente ale polemicii interconfesionale din perioada absolutistă (1850-1860) în scrisorile Sfântului Andrei Şaguna, TABOR, revistă de cultură şi spiritualitate românească,* anul XVI, nr. 7, iulie 2023, pp. 23-34.

C. PREFEŢE, POSTFEŢE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *„Biserica Ortodoxă şi clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carloviţ şi Primul Război Mondial" - o cercetare spectaculoasă, deschizătoare de noi perspective* în Mircea-Gheorghe Abrudan, *Biserica Ortodoxă şi clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carloviţ şi Primul Război Mondial 1699-1914,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 13-16.

2. Gabriel-Viorel Gârdan, *Anamneză,* în Nicolae-Dragoş Kerekes, *Gheorgheni - file de istorie,* Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 7-10.

D. RECENZII

1. Pr. dr. Alexandru Nicodim, Ortodoxia în Japonia de la începuturi şi până în prezent. Istoria, situaţia actuală şi perspective de viitor, Editura Andreiana, Sibiu, 2022, 396 p. în *TABOR, revistă de cultură şi spiritualitate românească,* anul XVI, nr. 6, iunie 2023, pp. 85-86.

2. Arhid. Dr. Vlăduţ-Iulian Roşu, *Istoria veşmintelor liturgice din Răsăritul Ortodox - de la origini până la Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429),* Editura Cuvântul Vieţii, Bucureşti, 2022, 352 p. în Ziarul Lumina, 26 aprilie 2023

E. CONFERINŢE ORGANIZATE. COMITETE ŞTIINTIFICE

1. 4 aprilie 2023, Bistriţa, a făcut parte din comitetul de organizare al seminarului internaţional *Medicină şi Teologie,* ediţia a XX-a.

2. A organizat împreună cu Pr. lect. univ. dr. Bogdan-Paul Ivanov seria de conferinţe online *Historia Ecleziastica.*

Invitaţi:

- 4 octombrie 2022, Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda, Sibiu, *Ultimele evoluţii în cadrul creştinismului nord-american*

- 18 octombrie 2022, Pr. prof. univ. dr. Mihail Simion Săsăujan, Bucureşti, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a seco-*

lului al XIX-lea. De la proclamarea unilaterală de stat (3 decembrie 1864) la recunoaşterea canonică din partea Patriarhiei Ecumenice (25 aprilie 1885). Acte de corespondenţă şi tratative diplomatice politice-bisericeşti.

- 2 noiembrie 2022, Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, Munchen/Bucureşti, *Cum a influenţat istoria Bisericii structura şi conţinutul Dumnezeieştii Liturghii*

- 15 noiembrie 2022, Prof. dr. Ionuţ Tudorie, New-York/Bucureşti, *Vitalien Laurent şi Petre Năsturel. Reflecţii pe marginea corespondenţei private (1947-1950)*

- 6 decembrie 2022, prof. univ. dr. Paul Brusanowski, Sibiu, *Principiile statutului organic şagunian şi modul de aplicare a lor în viaţa bisericească din Transilvania între anii 1868-1925*

- 20 decembrie 2022, Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Cluj-Napoca, *Dimensiunea religioasă a Războiului Rece. Mărturii din sfera documentelor diplomatice şi a serviciilor secrete*

F. Participări la manifestări ştiinţifice

1. 4 aprilie 2023 Bistriţa, a participat la Seminarului internaţional *Medicină şi Teologie,* ediţia a XX-a (on-line). A prezentat comunicarea: *Eugenia nazistă şi opoziţia Bisericilor Creştine, 1939-1942* (în colaborare cu Pr. drd. Claudiu Boia).

2. 20 decembrie 2022, în cadrul seriei de conferinţe online Historia Eclesiatica a prezentat comunicare *Dimensiunea religioasă a Războiului Rece. Mărturii din sfera documentelor diplomatice şi a serviciilor secrete*

3. 20-21 octombrie 2022, Madrid, a participat la conferinţa internaţională *Mission in the Orthodox Christian Communities of Western Europe: A look into the past, with an eye to the future.* A prezentat comunicarea *Structural features of pastoral care and mission in the American context*

G. Membru în structuri administrative academice, ştiinţifice şi de cercetare

§ Membru în Cosiliul de Departament al Facultăţii (2012 -

§ Membru în Consiliul Facultăţii (2012 -

§ Membru în Senatul Universităţii „Babeş-Bolyai" (2012 -

§ Membru în Comisia de Resurse Umane a Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai" (2020 -

§ Membru în North American Patristic Society

§ Membru în American Society of Church History

§ Cercetător în cadrul Institutului de Istorie Ecleziastică

§ Cercetător acreditat CNSAS

§ Membru al Centrului de Studii Ecumenice şi Interreligioase al Universităţii „Babeş-Bolyai"

§ Membru în comitetul editorial al revistei Studia Universitatis „Babeş-Bolyai", Theologia Orthodoxa

§ Membru în comitetul de redacţie al Anuarului Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca

§ Referent ştiinţific la Revista Teologică Sibiu

§ Referent ştiinţific al Editurii Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

§ Referent ştiinţific al Editurii Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi

§ Referent ştiinţific al Editurii Renaşterea, Cluj-Napoca

§ Referent ştiinţific al Editurii Episcopiei Sălajului „Credinţă şi viaţă în Hristos"

III. Activitate administrativă şi pastorală

§ preot paroh, Parohia Românaşi, Protopopiatul Zalău, Episcopia Sălajului,

§ director executiv al Centrului de Servicii Sociale „Sfântul Gheorghe", Românaşi, Sălaj.

PROF. UNIV. DR. HABIL. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

Conducător de doctorate în Arte Vizuale la Facultatea de Arte şi Design a Universităţii de Vest din Timişoara.

Pictor iconar autorizat de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române.

Funcţii administrative

2022 - prezent Responsabil al Specializări de Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

2013 - prezent Coordonatorul cercului de pictură sacră *Dionisie din Furna* a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj - Napoca.

2013 - 2023 Cooordonatorul *Clubului de pictur*ă pentru studenţi - Casa de Cultură a Studenţilor, Cluj - Napoca.

Misiuni didactice în străinătate (perioada, instituţia)

2023 Profesor invitat la University of Ioannina, Faculty of Fine Art, Grecia.

Membru în organizaţii profesionale

2001 Asociaţia Arte Plastice Religioase şi Restaurare din România.

2000 Association Internationale Des Arts Plastiques AIAP UNESCO.

1999 U.A.P. din Grecia.

1995 Fundaţiei „Henri Coandă" a Tinerilor superdotaţi din Bucureşti.

1994 U.A.P. din România.

1993 Societatea Profesorilor de Desen „Ioan Andreescu" Bucureşti.

Referent de specialitate la Teze de Doctorat

2023 Coordonator teză de doctorat a drd. Țico Steliana Emilia cu tema „*Polipticul Patimilor lui Iisus în variantă bizantină*", Facultatea de Arte şi Design, Timişoara.

2023 Coordonator teză de doctorat a drd. Lorinţ Loredana cu tema *„Art-terapie şi art-terapie spirituală la copiii cu dizabilităţi şi probleme emoţionale - fundamentare teoretică şi practică"* Facultatea de Arte şi Design, Timişoara.

2023 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Alexandra Felicia Coroian Georgiu cu tema *„Ideologia de gen în abordarea psiho-pastorală",* Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Ing. Alex Cuibus cu tema *„Paradis şi execuţie - Instrumente ale manipulării " ,* Universitatea de Arte şi Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Maria-Laura Şonfălean cu tema *„Interior - Exterior. Memoria spaţiului personal în pictură",* Universitatea de Arte şi Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Vasquez Cevallos Fidias Eduardo cu tema „" *Prospecţiuni în arta cinetică contemporană",* Universitatea de Arte şi Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Anda-Hermina Roman cu tema *„Carnalul în pictură. Cercetare asupra folosirii carnalului* în *natura statică",* Universitatea de Arte şi Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Barna Renáta-Vivien cu tema *„Umorul ca formă a expresivităţii în imageria contemporană",* Universitatea de Arte şi Design, Cluj-Napoca.

2022 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Laura Istrate (născ. Fălcan) cu tema „*Valorizarea şi conservarea obiectelor din metal în Banat - Potire de împărtăşanie din bisericile de lemn*", Facultatea de Arte şi Design, Timişoara.

Referent ştiinţific al unor edituri şi reviste, instituţii

2008 Colaborator permanent - Revista Renaşterea, Cluj - Napoca.

Comisii de specialitate didactică

2023 Comisia de grad I preoţesc – coordonator – candidat Vamoş Petru, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2023 Comisia de titularizare pe post didactic – lect. Univ. Nicolae Bradu Bălan, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

EXPOZIȚII

PERSONALE în România

2023 Expoziţie de pictură *Armonii cromatice*, Galeria „Imago”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2023 Expoziţie de pictură *Răstigniri,* Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga”, Cluj -Napoca.

2023 Expoziţie de pictură *Mărturii din Grecia,* Muzeul de Artă, Cluj-Napoca.

2023 Expoziţia de icoane, Centrul Multicultural „Liviu Rebreanu”, Primăria Municipiului, Aiud.

2022 Expoziţie de pictură - *Omagiu Greciei*, Galeria „Helios”, Timişoara.

2022 Expoziţia de pictură, Simpozionul Internaţional Medicină şi Teologie Adevărul creştin în practica medicală, ediţia a XXI - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

DE GRUP în România

2023 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă, Cluj-Napoca.

2023 Artă şi Sacralitate *In memoriam Onisim Colta*, Galeria Naţională de Artă „Forma”, Deva.

2023 Expoziţie de Artă a doctoranzlior „Reflecţii plastice”, Galeria de Artă Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

2023 Expoziţie de Artă „Aşezare”, Galeria de Artă Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

2022 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă, Cluj–Napoca.

2022 Expoziţie de Artă Sacră a profesorilor şi studenţilor, redacţia ziarului Făclia, Cluj-Napoca.

2022 Expoziţie de Artă Sacră, Galeria de Artă Făclia, Cluj-Napoca.

2022 I*mago Dei - Transcendenţă şi lumină în arta vizuală*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 *Un veac de la înfiinţarea Şcolii gimnaziale* „Axente Sever”, Aiud octombrie - noiembrie.

2022 *Zilele Artei Bizantie*, Muzeul Mitropoliei, Cluj-Napoca.

2022 Expoziţia mailart - *Centenarul Încoronării*, Muzeul Naţional al Unirii, Alba Iulia.

2022 Expoziţia profesorilor Facultăţii de Teologie Ortodoxă *Ipostaze iconografice,* Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca.

2022 Salonul Naţional de Grafică *Eminescu*, ed. I, Galeria de arte Valer Suciu, Turda.

2022 Expoziţie de icoane şi picturi *Omagiu Credinţei*, ed. IX, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Iaşi.

De grup internaționale în țară și străinătate

2023 *Demnitatea Umană* - expoziție de artă, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2023 The „Inter-Art" Intercontinental Biennial of Small Graphics Exhibition, IX th, edition, Aiud.

2023 The International Mail Art - Exibition with theme „The Women-Symbol of Life", XXIX th edition, Aiud.

2022 International Biennial of Miniature Arts - BIAMT- 5 th edition, Timişoara.

2022 Bienala Internaţională de Artă Sacră - *BIASC*, Cluj-Napoca.

2022 Expoziţia mailart - *Labirint*, Galeria Inter-Art, Aiud.

Coordonator de expoziții cu studenții, masteranzii, doctoranzii și artiștii

2023 Expoziţia studenţilor, masteranzilor dedicată „Studii şi icoane închinate praznicului Naşterii Domnului", foaierul Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga", Cluj-Napoca.

2023 Tabăra naţională a doctoranzilor din domeniul Arte Vizuale în colaborare cu Facultatea de Arte şi Design din Timişoara, Facultatea de Teologie Ortodoxă şi Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului" din Cluj-Napoca.

2023 Expoziţia Doctoranzilor „Reflecţii vizuale", ediţia II în colaborare cu Facultatea de Arte şi Design din Timişoara, Galeria Ermineia – Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

2022 Expoziţia Absolvenţilor Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Turnul Croitorilor, Cluj-Napoca.

2022 Expoziţia *Evocări iconografice* - Icoane din patrimoniul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Galeria„Imago" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

2022 Bienala Internaţională de Artă Sacră Cluj – *BIASC* ediţia I în colaborare cu Facultatea de Arte şi Design din Timişoara.

2022 Expoziţia naţională de Artă Sacră a Doctoranzilor Cluj, ediţia I – *ENAS* în colaborare cu Facultatea de Arte şi Design din Timişoara, Galeria „Ermineia" – Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Conferințe la care au participat studenții, masteranzii și doctoranzii sub coordonare

2023 Sesiunea de comunicări ştiinţifice pentru studenţi şi masteranzi Simpozionul Naţional Studenţesc - Mănăstirea Lainici organizată în 8-9 mai – studenta Dula Denisa Alexandra cu lucrarea: *Imnul acatist. Interferenţe imnografice şi iconografice.*

2023 Sesiunea de comunicări ştiinţifice pentru studenţi şi masteranzi Simpozionul Naţional Studenţesc - Mănăstirea Lainici organizată în 8-9 mai – studenta Alexa Ana cu lucrarea: *Sfântul Efrem Sirul în iconografie.*

2022 Sesiunea de comunicări ştiinţifice pentru studenţi şi masteranzi Simpozionul Naţional Studenţesc - Mănăstirea Lainici organizată în 9-10 mai – studenta Dula Denisa Alexandra cu lucrarea *Deisis în iconografie. Studii de caz.*

PREFEȚE, POSTFEȚE, EDITORIALE

2023 Prefaţă la cartea *Biserica de lemn din Tăuţi- 290 de ani de la prima atestare documentară*, Ed. Tradiţii Clujene, Cluj, 2023, pp. 16-35.

2022 Prefaţă la cartea *Monahul Ilarion Mureşan, o viaţă închinată icoanei niculene; Şcoala de icoane pe sticlă de la Mănăstirea Nicula între tradiţie şi contemporaneitate,* Ed. Tradiţii Clujene, Cluj, pp. 23-29.

2022 Prefaţa la cartea lect. univ. dr. Marina Câmpeanu, *Omul şi frumosul timpului său – Perspective estetice lumea antică*, Ed. Eikon, Bucureşti.

CUVÂNT LA DESCHIDEREA UNOR EXPOZIȚII

2023 Cuvânt la vernisarea Expoziţiei *Răstigniri*, foaierul Bibliotecii Judeţeane *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

2023 Cuvânt la vernisarea Expoziţie de Artă a Doctoranzilor Ediţia II, Galeria Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2023 Cuvânt la vernisarea expoziţiei personale a artistei drd. Steliana Ţico – *Patimi şi Răstignire* Muzeul Mitropoliei Clujului, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea expoziţiei personale a drd. Steliana Ţico - *Deisis*, Muzeul Mitropoliei Clujului, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea expoziţiei personale a asist. univ. dr. Ana Platon - *Miniaturi*, Muzeul Mitropoliei Clujului, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea Expoziţiei Naţionale de Artă Sacră a Doctoranzilor – ENAS, Galeria Ermineia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Cuvânt la vernisarea expoziţiei studenţilor şi masteranzilor *Rugăciunea- parcurs de la chip la asemănare* a Facultăţii de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca.

CĂRȚI, MANUALE, ÎNDRUMĂTOARE

2023 *Istoria artei universale. Perspective tematice religioase*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca.

2023 *Bienala Internaţională de Artă Sacră Cluj-BIASC,* catalogul expoziţiei, Cluj-Napoca, ISBN 978-973-0-38795-7.

2023 *Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca,* Ed. Renaşterea, ediţia II, Cluj-Napoca.

2022 *Istoria Artei din România. Repere din arta religioasă veche şi postbrâncovenească*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca.

2022 *Zidire întru pomenire. Mănăstirea Sfântul Vasile cel Mare de la Someşul Cald*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca.

2022 *ENAS - Expoziţia Naţională de Artă Sacră a Doctoranzilor-catalog*, Cluj-Napoca, ISBN 978-973-0-36686-0.

Capitole, studii în cărți

2023 *Culoarea în opera sculptorului lui Ion Vlasiu* în Localism şi europenism în arta transilvăneană după 1918, Ed. Muzeul Judeţean Mureş, Târgu Mureş, pp. 145-164, ISBN 978-973-0-39057-5.

2023 *Catedrala Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca. Monument de arhitectură şi pictură în stilul neo-românesc* în Catedrala Ortodoxă din Cluj (1923-2023), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, pp. 91-111, ISBN 978-606-441-4.

2023 *Biserica de lemn din Tăuţi, tindă a raiului*, în Biserica de lemn din Tăuţi/ Cluj 290 de ani de atestare documentară 1733-2023, Ed. Tradiţii Clujene, Cluj-Napoca, pp. 16-35, ISBN 978-606-8334-28-8.

2023 *Şcoala de icoane de la Nicula între tradiţie şi înnoire*, coord: Cristinel Ioja, Daniela Popescu, Nicolae M. Tang, Tiberiu Ardelean, în vol: *Art, theology and civilization in the Romanian monastic spaces - From monastery schools to theological schools*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Arad: Editura Universităţii "Aurel Vlaicu", 2023 ISBN 978-606-37-1776-5 ISBN 978-973-752-913-8**.**

2023 *Icoanele făcătoare de minuni ale Maicii Domnului cu Pruncul zugrăvite de Sfântul Evanghelist Luca***,** coord: prof. dr. Gelu Mircea Buta, Adevărul creştin în practica medicală, vol: Medicii şi Biserica, v/ XXI, Ed. Renaşterea, Cluj Napoca, 2022, pp. 643-663, ISBN 978-606-607-434-6.

2023 *Săptămâna Patimilor în frescele de la Biserica „Sfântul Nicolae" a Mănăstirii Probota* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, tomul XXV (2021-2022), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 273-290, ISSN 2457-6719; ISSN-L 2457-6719.

2023 *Sfinţii isihaşti Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama şi Paisie de la Neamţ în iconografie în cadrul Simpozionului Internaţional Rugăciunea şi mărturisirea în viaţa Bisericii – relevanţa lor pentru societatea post-modernă*", Simpozionul internaţional, Caransebeş, 2-3 mai 2022, Ed. Episcopiei Caransebeşului, Carnsebeş/ Centrul de Studii Banatice, Vârşeţ, ISBN 978-606-8458-49-6, ISBN 978-86-82228-06-6, pp. 483-497.

2022 noiembrie, anul XVI, nr. 11, – revista „Tabor", articolul *Influenţa Isihasmului în iconografia bizantină – icoana Maicii Domnului cu Pruncul a lui Teofan Cretanul de la Mănăstirea „Sfântul Neofit" din Pafos, Cipru,* Ed. Renaşterea, Cluj- Napoca, ISSN 1843-0287, p. 55-62.

2022 *Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron în iconografie* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, tomul XXIV (2020-2021), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 191-200, ISSN 2457-6719; ISSN-L 2457-6719.

2022 *Opt icoane din ciclul praznicelor împărăteşti pictate de Grigore Ranite (1712-1766?)*, In honorem Prof. Constantin Măruţoiu, (editor) Dr. Dacian But-Căpuşan, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 325-341. ISBN 978-606-607-418-6.

2022 *Rugăciunea exprimată în limbajul iconografic bizantin şi postbizantin. Rugăciunea din Grădina Ghetsimani,* vol: coord. şi ed: pr. conf. univ. dr. Viorel Cristian Popa, pr. conf. univ. dr. Vasile Doru Fer, pr. lect. univ. dr. Emil Cioară, Rugăciunea în viaţa Bisericii-mijloc de comunicare şi comuniune a omului cu Dumnezeu, Simpozion internaţional, Oradea 2022, Ed. Universităţii "Aurel Vlaicu" din Arad, Oradea, pp. 225-242, ISBN, 978-973-752-885-8

2022 *Judecata de Apoi în iconografie. Studii de caz*, Revista Arta, nr. 1, Chişinău, pp. 15-22, ISSN, 2345-1181.

2022 *Armonia compoziţională şi cromatică în pictura religioasă a lui Nicolae Grigorescu*, coord.: prof. dr. Gelu Mircea Buta, Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: Complementaritate, dialog, unitate, vol: Medicii şi Biserica, v/ XX, Ed. Renaşterea, Cluj Napoca, 2022, pp. 643-663, ISBN 978-606-607-389-9.

CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, PRELEGERI ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

2023 Prelegere cu tema *Teologie* şi *culoare în icoanele lui Andrei Rubliov (1360/70-1430),* Simpozionul Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Artă (ISSTA), Pastoraţie şi Misiune în Diaspora, 14-17 Mai, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Alba-Iulia.

2023 Prelegere cu tema *Moartea Mântuitorului în reprezentările artei bizantine*, în cadrul celui de al XXII-lea Seminar Internaţional de Medicină şi Teologie, 3-4 aprilie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Prelegere cu tema *De la reprezentarea artistică a împăratului din Roma Antică la cea a lui Hristos. Studii de caz,* International Conference History, Spirituality, Culture. Dialogue and Interactivity, 8th Edition (ugal. ro), Universitatea „Dunărea de Jos" din Galaţi.

2022 Prelegere cu tema *Rugăciunea exprimată în limbajul iconografic bizantin. Studii de caz*, Simpozionul Internaţional *Rugăciunea în viaţa Bisericii- mijloc de comunicare şi comuniune cu omului cu Dumnezeu şi Treimea Sfinţilor Isihaşti: Simion Noul Teolog, Grigorie Palama, Paisie de la Neamţ. Importanţa lor în viaţa Bisericii Ortodoxe*. Facultatea de Teologie Ortodoxă "Episcop Dr. Vasile Coman", Universitatea din Oradea.

2022 Prelegere cu tema *Pătimirile şi Crucificarea lui Hristos – paralele iconografice în Răsărit şi Apus,* Biblioteca Liviu Rebeanu, Aiud.

2022 Prelegere cu tema *Graficieni români contemporani*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema*, Pictori clujeni*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema *Tehnici de gravură*, School of Fine Arts, University of Ioannina, Ioannina.

2022 Prelegere cu tema *Sfinţii isihaşti Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama şi Paisie de la Neamţ în iconografie în cadrul Simpozionului Internaţional Rugăciunea şi mărturisirea în viaţa Bisericii – relevanţa lor pentru societatea post-modernă*", Caransebeş, 2-3 mai 2022.

2022 Prelegere cu tema *Icoanele făcătoare de minuni ale Maicii Domnului de la Sfântul Munte Athos*, în cadrul celui de al XXI-lea Seminar Internaţional de Medicină şi Teologie, 4-5 aprilie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2022 Prelegere cu tema *Incursiuni în Artele Vizuale. Introducere în stilurile şi tehnicile artistice*, Biblioteca Liviu Rebeanu, Aiud.

2022 Prelegere cu tema *Despre icoana Sfinţilor Trei Ierahi*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj- Napoca.

Mass-media: Emisiuni/articole la Radio Renaşterea, Trinitas

2023 5 ianuarie, *Praznicul împărătesc al Botezului Domnului şi icoana sa***.**

2022 7 noiembrie*, Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil în icoanele pe sticlă transilvănene.*

2022 25 decembrie, *Icoana Naşterii Domnului, semnificaţii şi simboluri.*

Sinaxar – emisiune zilnică despre Vieţile Sfinţilor

Incursiune în Arta Sacră în cadrul emisiunii Postmeridian magazine, realizator Simona Vlasa. – ora de difuzare 14, 50-15, 50.

Proiecte artistice

2022 Proiect artistic internaţional UNESCO - *Icoana pe sticlă românească*, în colaborare cu Casa de Cultură a Studenţilor "Dumitru Fărcaş", Cluj-Napoca.

Activităţi către comunitate

2023 4 08. 2023 *Exersând pictura în ulei,* Biblioteca ,, Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2023 12 07. 2023 *Atelier de iniţiere în tehnica gravurii*, Biblioteca ,, Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2023 *Constantin Brâncuşi* - prelegere, Biblioteca ,, Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2023 *Icoana Învierii Domnului- elemente constitutive* - prelegere, Biblioteca ,, Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2022 *Workshop de pictură - Aiudul*, Biblioteca ,,Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2022 *Pictând bradul de Crăciun*, Biblioteca ,,Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud

2022 *Iniţiere în tehnica colajului*, Biblioteca ,,Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2022 *Iniţiere înpictura pe sticlă*, Biblioteca ,,Liviu Rebreanu", Centrul Multicultural, Aiud.

2022 *Culoarea în artă,* Liceul Tehnologic „Domokos K**á**zm**é**r", 21 noiembrie, Sovata.

PROMOVAREA FACULTĂȚII/UNIVERSITĂȚII

2023 Târgul de viitor – pov 21, Complexul Muzeul Judeţean Bistriţa.

2022 Liceul de Artă „Aurel Popp", Satu Mare; Liceul de Artă Baia Mare; Liceul de artă „Ion Sima", Zalău.

PREMII ŞI DISTINCȚII

A. DOMENIU ARTISTIC

2023 Certificate of participation for the „Inter-Art" Intercontinental Biennial of Small Graphics Exhibition, IX th, edition, August, Aiud.

2022 Certificate of participation BIAMT - 5 december, International Biennial of Miniature Art, Timişoara.

2022 Diplomă de excelenţă pentru participarea, susţinerea şi promovarea celei de a VII-a ediţii a Festivalului Studenţesc de Pictură, Grafică şi Fotografie în rândul studenţilor şi a comunităţii artistice clujene, 23-24 noiembrie, Cluj-Napoca

2022 Cetăţean de Onoare al Municipiului Aiud.

B. DOMENIU EDUCAȚIE

2023 Diplomă de Excelenţă, Preşedinte juriu la Festivalul Concurs *Icoana micului creştin,* Mănăstirea Râşca Transilvană, ediţia a XV-a.

PR. PROF. UNIV. EMERIT DR. VALER BEL

A predat la nivel Master cursurile de Teologie Dogmatică: *Dumnezeu - Sfânta Treime în credinţa Bisericii* (S. 1, 2 ore de curs) la specializările:

Doctrină şi Hermeneutică şi Istorie bisericească şi Pastoraţie şi viaţă liturgică şi a condus seminariile aferente temei la specializările respective (2 ore de seminar); *Ecclesiologie şi Eshatologie* la specializările *Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială* (S. 1, 2 ore de curs) şi *Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă* (S. 4, 2 ore de curs) şi a condus seminariile aferente temei la specializările respective (2 ore de seminar); *Confesiuni creştine* (S. 1 oră curs 2 ore seminar) la specializarea *Istoria Religiilor*. *Geopolitica religiilor monoteiste (Creştinism, Iudaism, Islam)*;

În cadrul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" din Facultatea de Teologie Ortodoxă a predat cursul: *Misiunea Bisericii în lumea contemporană (aprofundarea premiselor teologice, a coordonatelor, aspectelor şi exigenţelor creştine)* (S. 1).

A funcţionat în calitate de conducător de doctorat la *Misiologie şi Ecumenism*, având în îndrumare 4 doctoranzi: Pr. Baba Teodor-Călin, Protos. Cruceanu Serafim/Ioan, Pr. Vasile Pop, Pr. Săvărăşan Gelu

- Pr. Vasile Pop a susţinut lucrarea de doctorat cu titlul: *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române în diaspora din Peninsula Iberică* în septembrie 2022 şi a obţinut titlul de doctor în Teologie,

- Protos. Serafim /Ioan Cruceanu a susţinut lucrarea de doctorat cu titlul *Dimensiunea misionară a monahismului în Biserică. Repere paradigmatice ale monahismului primar reflectate în misiunea monahismului ortodox în secolele XX – XXI,* iunie, 2023 şi a obţinut doctoratul în Teologie.

Membru în diferite comisii şi organizaţii profesionale

A participat ca membru specialist la comisii de doctorat pentru analiza şi susţinerea tezei, în calitate de profesor îndrumător la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca:

1. Pr. Vasile Pop – Valencia/Spania, *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române în diaspora din Peninsula Iberică,* septembrie 2022;

2. Protos. Serafim/Ioan Cruceanu – Mânăstirea Măgina, jud. Alba, *Dimensiunea misionară a monahismului în Biserică. Rpere paradigmatice ale monahismului primar reflectate în misiunea monahismului ortodox în secolele XX - XXI,* 18 iunie, 2023.

Ca membru specialist pentru evaluarea şi susţinerea tezei a participat la:

- Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", Universitatea Bucureşti:

1. Mihail Comănoiu, *Sfânta Treime – model de dialog şi comunional al persoanelor umane în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae,* îndrumător: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Buchiu, 25 iulie 2023;

- Facultatea de Teologie Ortodoxă ,,Dumitru Stăniloae", Universitatea ,,Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi:

1. Pr. Simion Purice, *Misiune şi mărturie creştină în scrierile noutestamentare ale Sfântului Apostol şi Evanghelist Ioan Teologul,* îndrumător: Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Petraru, 29 septembrie 2022;

2. Pr. Ştefănel Stelian Ciurciun, *Simbolism creştin în balada populară Miorița. Model de inculturație evanghelică,* îndrumător Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Petraru, 29 septembrie 2022;

3. Andrei Irina, *Convertirea religioasă şi conceptul biblico-patristic de convertire. Importanţa lor în misiunea actuală a Bisericii*, îndrumător Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Petraru, 12 septembrie 2023.

- Este membru în comisia de avizare şi secretar de redacţie al revistei Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Theologia Orthodoxa;

- I s-a acordat titlul de *PROFESOR EMERIT* al Universităţii ,,Babeş-Bolyai" pentru excelenţă în activitatea didacică şi ştiinţifică.

ACTIVITATEA ŞTIINȚIFICĂ:

VOLUME RECUNOSCUTE CNCSIS:

MISIOLOGIE ORODOXĂ. Colecţia: Cursuri, Manuale şi Tratate de Teologie Ortodoxă, *coordonator Pr. Prof. Dr. Valer Bel (elaborat 6 prelegeri) în curs de publicare, BASILICA* Bucureşti, 2024

1. *Orientarea ecclesiologică, liturgică şi euharistică a parohiei; misiunea şi comunitatea parohială;*

2. Participarea la viaţa liturgică a parohiei: importanţa misionară a participării, mijloace şi metode de antrenare în viaţa liturgucă;

3. Modalităţi de evanghelizare şi catehizare: I Cunoaşterea iconomiei mântuirii pe baza Sfintei Scripturi;

4. Modalităţi de evanghelizare şi catehizare: II Explicarea Crrezului şi a Sfintei Liturghii;

5. Concepţia organizţiilor para-eclesiale despre Biserică şi misiunea ei – contra mărturie;

6. Creştinismul şi celelalte religii – poziţia teologiei ortodoxe.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ŞTIINȚIFICE NAȚIONALE:

Colocviul Naţional de Teologie Dogmatică cu tema *Actualitatea teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae*, a susţinut comunicarea *Sinteza teologiei Părintelui Dumitru Stăniloae şi actualitatea ei permanentă*, Bucureşti 8-9 iunie 2023.

Activitate misionară:

A slujit în calitate de preot îmbisericit la Catedrala Mitroplitană din Cluj-Napoca, unde a ţinut lunar un cuvânt de învăţătură;

A slujit şi predicat la:

Mănăstirea *Adormirea Maicii Domnului*, Nicula şi la alte biserici din municipiul Cluj-Napoca

A făcut emisiuni săptămânale la Radio Renaşterea: învăţătura creştină ortodoxă despre Sfânta Treime, Persoana şi lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos, Biserică şi Eshatologie.

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

- 12-16 octombrie 2022, Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, a XVIII-a Adunare anuală a Grupului comun de lucru ortodox-catolic „Sf. Irineu", cu tema: *Schismele* în *istoria Bisericii: analiză istorică* şi *implicaţii pentru metodologia dialogului ecumenic de astăzi*. a susţinut prelegerea cu titlul: *Donatismul. Schismă sau erezie?*

- 11 ianuarie 2023: recenzie pentru tipărirea lucrării: Ana Platon, *Ortodoxie* şi *catolicism* în *viziunea părintelui Wladimir Guettée*, predate la Presa Universitară Clujeană

6 iulie 2023 - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj: Comisia pentru examenul de doctorat al d-rei Ivanovici Daniela-Luminiţa - referatul principal, ca îndrumător al tezei.

17 iulie 2023 - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj: Comisia pentru examenul de admitere la doctorat.

19 septembrie 2023 - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj: Comisia pentru examenul de doctorat al Pr. Teodor Cenuşă - referatul principal, ca îndrumător al tezei.

26 septembrie 2023 - Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj: Comisia pentru examenul de doctorat al Pr. Ionuţ Hens - referatul principal, ca îndrumător al tezei.

Lucrări apărute:

- *Biserica Ortodoxă* şi *provocările globalizării*. Apărut în vol: Andrei Marga & Ladislau Gyemant (Coordonatori), *Dezbaterile de la Sinaia. Uniunea Europeană* şi *perspectivele ei*. Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021, p. 223-249.

- Coautor la *Istoria Bisericească Universală*. (Coordonator Viorel Ioniţă), Ediţia a II-a, revizuită, Vol. I., Basilica, Bucureşti, 2021.

- Coautor la *Istoria Bisericească Universală*. (Coordonator Viorel Ioniță), Vol. II. Partea a doua, Basilica, București, 2021.

- *Epidemiile* în *istorie* şi *actualitate,* în Mircea-Gelu Buta (coordonator), *Medicii* şi *Biserica*, vol. XIX, Editura Renaşterea, 2021, p. 325-334.

- *Mai este nevoie de Ecumenism,* în Mircea-Gelu Buta (coordonator), *Medicii* şi *Biserica*, vol. XX, Editura Renaşterea, 2022, p. 555-568.

- Coautor (cu Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian-Iustinian Roman şi Mircea Abrudan), *Instituții Ecleziastice Ortodoxe. Izvoare legislative bisericeşti* şi *laice (sec. XVIII-XX)*, Vol. I şi II, Editura *Doxologia*, Iaşi, 2023.

- *Sfinții doctori fără de arginți Cosma* şi *Damian sau Medicină* şi *Credință întruchipate*. (în curs de apariție). În vol. *Medici şi Biserica*, XXI

P. S. CONF. UNIV. DR. BENEDICT BISTRIȚEANUL

CĂRȚI:

• *Paternal embraces,* Cluj-Napoca, Renaşterea, 2022, 175 p.

ARTICOLE (ÎN REVISTE SAU VOLUME COLECTIVE):

• „Lecție de isihasm practic - Sfântul Marcu Ascetul în scrierile lui Dadişo Qatraya", în *Rugăciunea - inima Bisericii*, Cluj-Napoca, Presa universitară, 2023, p. 39-52.

• „Episcopul Nicolae Ivan şi catedrala lui. O încercare de profil pastoral, în şapte puncte", în *Catedrala Ortodoxă din Cluj (1923-2023). 100 de ani de la punerea pietrei de temelie*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2023, p. 9-17.

• „L'annuncio della misericordia infinita", in *Isacco di Ninive e il suo insegnamento spirituale*, Atti del XXVIII Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa Bose, 6-9 settembre 2022, Qiqajon, 2023, p. 67-86.

• „Online/offline missionary paradigm: The challenge of Redefining the Profile of the Contemporary Church in Reference to the Romanian Reality", în *Acta Missiologiae CEEAMS* 10 (2022), p. 5-16.

• „Regula" rugăciunii la Sfântul Ioan Casian şi Sfântul Benedict de Nursia, sursă de inspirație şi practică pentru omul actual", în *Rugăciunea şi mărturisirea în viața Bisericii şi relevanța lor pentru societatea postmodernă,* Caransebeş-Vârşeț, Editura Episcopiei Caransebeşului - Centrul de studii banatice, 2023, p. 109-118.

• „Liniştire, rugăciune lăuntrică şi unificare interioară la Sfântul Isaac Sirul", în *Teologie şi viață*, 9-12 (2022), p. 26-36.

• „Ridicarea Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului la rangul de arhiepiscopie - coordonate ale episcopilor vicari clujeni", în *Calendarul*

Renaşterea 2023, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2023, p. 491-507 (text retipărit în *Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului (1973-2023). Întâiul episcop-vicar*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2023, p. 31-50).

• „Rugăciunea lăuntrică şi unificarea interioară în viziunea autorului mistic Simon Taibuteh", în *Chipul, numele şi slava. Frumuseţea făptuitoare a rugăciunii şi esteticul isihast al îndumnezeirii*, vol. 1, Alba Iulia, Reîntregirea, 2022, p. 77-90.

• „Sfântul Isaac Sirul şi tradiţia filocalică românească", în *Tabor* 11(2022), p. 22-30.

Alte publicaţii:

• „Regele Solomon, înţeleptul lui Dumnezeu", *Renaşterea*, 10 (2022), p. 3.

• „Iov şi fidelitatea necondiţionată faţă de Dumnezeu", *Renaşterea*, 11 (2022), p. 3.

• „Peştera din Betleem şi experienţa rugăciunii, *Renaşterea*, 12 (2022), p. 3.

• „Protopopul martir Aurel Munteanu, o lecţie aghiografică la zi", în *Îndrumător pastoral 2022*, Sibiu, Editura Andreiană, 2022, p. 200-204.

• „Slujind lui Hristos, praedicatio et servitium. Părintele Mitropolit Laurenţiu Streza, la ceas aniversar", în *75 de ani, jertfelnicie în apostolat, didascalie şi liturghisire. Prinos de cinstire adus IPS Dr. Laurenţiu Streza, la împlinirea vârstei de 75 de ani*, Sibiu, Editura Andreiană, 2022, p. 49-51.

• „Mircea-Gelu Buta – medic, profesor şi om al cetăţii. Cuvânt aniversar", în *In honorem – Mircea Gelu Buta*, Cluj-Napoca, Presa universitară, 2022, p. 356-359.

• „Părintele Profesor Nicolae Chifăr, un crâmpei de gânduri la ceas aniversar"...

• „Părintele Gheorghe Şanta, un dascăl iubit de studenţi. medalion pastoral-academic", în Dacian But-Căpuşan, *In honorem Pr. Lect.univ.dr. Gheorghe Şanta,* Cluj-Napoca, Renaşterea, 2022, p. 54-57.

• „Chemarea Domnului", *Renaşterea*, 1 (2023), p. 3.

• „Dezvoltare organizaţională cu Sfântul Isaac Sirul", *Renaşterea*, 2 (2023), p. 3.

• „Sfântul Isaac Sirul, pentru tineri", *Renaşterea*, 3 (2023), p. 3.

• „Cu dor am dorit să mănânc acest Paşti cu voi", *Renaşterea*, 4 (2023), p. 3.

• „Nevoia de răbdare", *Renaşterea*, 5 (2023), p. 3.

• „Nevoia de a ne încredinţa", *Renaşterea*, 6 (2023), p. 3.

• „Nevoia de previzibilitate", *Renaşterea*, 7 (2023), p. 3.

• „Despre Maica Domnului, împreună cu Sfântul Isaac Sirul", *Renaşterea*, 8 (2023), p. 3.

• „Un principiu al unei bune relaţionări", *Renaşterea*, 9 (2023), p. 3.

• „Sfinţii Martiri Năsăudeni - o lecţie de mărturisire la zi”, în *Îndrumător pastoral - Episcopia Tulcii*, Editura Andreiană, Sibiu, XV (2023), 15, p. 168-171.

• „Mama, icoana cea mai frumoasă a dragostei”, în Timotei Aioanei, *Aduceri aminte despre viaţa mamei mele Elena Aioanei*, Bucureşti, 2023, p. 133-146.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE/ SEMINARII:

• Simpozionul Judeţean „Istorie, cultură, tradiţie şi spiritualitate în Munţii Apuseni”, Baia de Arieş, 4 aprilie 2023;

• Al XXI-lea seminar de Medicină şi Teologie „Bioetica de frontieră: libertatea firescului şi firescul mărturisirii”, Bistriţa, 3-4 aprilie 2023;

• Simpozionul Internaţional „The pillars of orthodox spirituality”, Iaşi 1-4 decembrie 2022;

• Simpozionul Internaţional „Holiness, Prayer and Hesychast Spirituality in the Orthodox Tradition”, Timişoara, 28 noiembrie 2022;

• Simpozionul internaţional „Moştenirea spirituală şi culturală a Sfântului Paisie de la Neamţ. 300 de ani de la naştere”, Iaşi-Mănăstirea Neamţ, 13-16 noiembrie 2022;

• Simpozionul Internaţional „Rugăciunea – inima Bisericii”, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 31 octombrie-1 noiembrie 2022;

CONFERINȚE PASTORALE:

• *Libertatea virtuţii, libertatea viciului*, conferinţă Oastea Domnului, Cluj-Napoca, 8 octombrie 2022;

• *Text şi context. şapte principii pedagogice extrase din pilda Semănătorului*, Întâlnire profesori Religie, Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 19 octombrie 2022;

• *În căutarea lui Hristos, în căutarea omului* – Alba Iulia, 23 noiembrie 2022;

• *Betleemul şi vieţuirea smerită*, Episcopia Canadei (online), 4 decembrie 2022;

• *Pe drumul Betleemului*, ASCOR Cluj-Napoca, 8 decembrie 2022;

• *Tânăr, pe cărări bătrâne*, Facultatea de Teologie Arad, 23 mai 2023;

• *Sfântul Ilie şi tinereţea în Biserică*, ITO Episcopia Caransebeşului, Reşiţa, 19 iulie 2023;

Distincţii:

• Diploma şi medalia aniversară „200 de ani Institut-Academie-Facultate” (Universitatea Aurel Vlaicu din Arad/ Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V Felea” din Arad”, octombrie 2022;

• Cetăţean de onoare al Oraşului Baia de Arieş, Judeţul Alba, 18 aprilie 2023.

PR. CONF. DR. RESTAURATOR MARIN COTEȚIU

1. Coordonare şi colaborare în lucrări de restaurare pictură pe lemn

Pr. conf. dr. restaurator Marin Coteţiu a coordonat studenţi şi masteranzi şi a colaborat în lucrările de restaurare a 13 vechi icoane pe lemn din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului, în cadrul cursurilor de restaurare desfăşurate la specializarea Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai”. Icoanele a căror restaurare a fost finalizată în anul 2023 sunt menţionate în tabelul de mai jos.

NR. CRT	DENUMIREA ICOANEI	TEHNICA	NR. INV.	DIMENSIUNI (cm)	OBSERVAȚII / PROVENIENȚĂ
1	Maica Domnului încadrată de patru sfinţi	icoană pe lemn	36i	31,5x26,5	proveniență necunoscută
2	Arhanghelul Mihail	icoană pe lemn	39 (i)	51x40,5	proveniență necunoscută
3	Sfântul Ilie – Înălţarea la cer	icoană pe lemn	58 (i)	54x36,6	Datare 1796. Proveniență necunoscută
4	Maica Domnului cu Pruncul	icoană pe lemn	85 (i)	26x21	Sânişor, Târgu Mureş
5	Sf. Nicolae	icoană pe lemn	89 i	58,5x47,5	Valea Loznei
6	Maica Domnului cu Pruncul şi Arh. Mihail şi Gavriil	icoană pe lemn	90/i	36x51,5	Căpâlna, jud. Sălaj
7	Iisus Pantocrator	icoană pe lemn	106	59x40,5	Chiueşti, Dej
8	Iisus Pantocrator	icoană pe lemn	126	68x46,5	Bobâlna, Pruni, Dej
9	Naşterea Domnului	icoană pe lemn	145 i	40,8x31	Budeşti, Maramureş
10	Sf. Gheorghe	icoană pe lemn	155/i	34x45	proveniență necunoscută
11	Maica Domnului cu Pruncul	icoană pe lemn	236	54,5x45	Muntele Băişorii, Turda
12	Învierea Domnului	icoană pe lemn	291	34x28,5	Sînpaul, Sumurduc, Huedin
13	Iisus Hristos între apostoli	icoană pe lemn	fără nr.	60,5x40	proveniență necunoscută

2. Lucrări personale efectuate benevol pentru conservarea şi restaurarea patrimoniului bisericesc

1. Marin Coteţiu, restaurarea unei vechi icoane pe sticlă, spartă în numeroase cioburi, dintre care unele fragmente lipseau, reprezentând scena „Pogorârea Duhului S[fânt]", din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului. 2023.

2. Marin Coteţiu, restaurarea unei vechi icoane pe sticlă, spartă în cioburi, dintre care unele fragmente lipseau, cu reprezentarea „[Sf. Arhi]diacon Ştefan", din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului. 2023.

3. Publicare de studii şi articole

1. Marin Coteţiu, „Icon of the Mother of God, *Joy of All Who Sorrow*" and „Icon of the Mother of God, *Seeker of the Lost*". Lucrare publicată în *Russian Icons from Transylvania: Exhibition Catalogue*, ed. by Ana Dumitran & Dumitriţa-Daniela Filip, Ed. Muzeului Naţional al Unirii Alba Iulia, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2023, ISBN: 9786306548033, ISBN: 9786060206118, pp. 272-279.

2. Marin Coteţiu, „Restaurarea unei icoane făgărăşene pictate pe lemn la începutul secolului XIX". Lucrare publicată în volumul *Medicii şi Biserica, vol. XXI, Adevărul creştin în practica medicală*, volum coordonat de Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, ISBN: 9786066074346, pp. 519-529.

4. Participări la sesiuni ştiinţifice şi simpozioane, cu lucrări pe teme de restaurare

1. Marin Coteţiu, „Restaurarea icoanelor prorocilor de pe coronamentul iconostasului bisericii din satul Mândra", comunicare susţinută la *Simpozionul Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă. Mai avem nevoie de bătrâni? Bătrâneţe şi înţelepciune, psalmodie şi armonie*. Acest simpozion a fost organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, şi s-a desfăşurat online pe platforma ZOOM, şi onsite, în 6-7 noiembrie 2023.

2. Marin Coteţiu, „Restaurarea unor uşi împărăteşti făgărăşene pictate în 1810", comunicare susţinută la *Al XXII-lea Seminar Internaţional de Medicină şi Teologie*, desfăşurat online în 4 apriliei 2023, pe platforma ZOOM.

6. Comunicare la cursuri pastorale

1. Marin Coteţiu, „Starea patrimoniului bisericesc şi nevoia salvării lui", comunicare susţinută în cadrul cursurilor pastorale şi de îndrumare misionară a clerului din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Seria 108, anul 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, 22.09.2023.

PR. CONF. UNIV. DR. GRIGORE DINU MOŞ

A predat disciplinele:

1. Aspecte fundamentale ale antropologiei ortodoxe (Master, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială, anul I, semestrul 1)

2. Creştinismul. Repere istorice şi doctrinare (Master, Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste, anul I, semestrul 1)

3. Dogmatică I (Licenţă, Teologie Ortodoxă Pastorală; Teologie Ortodoxă Asistenţă Socială; Artă Sacră; Teologie Ortodoxă Didactică, anul 3, semestrul 1)

4. Dogmatică II (Licenţă, Teologie Ortodoxă Pastorală; Teologie Ortodoxă Asistenţă Socială; Artă Sacră; Teologie Ortodoxă Didactică, anul 3, semestrul 2)

5. Dogmatică III (Licenţă, Teologie Ortodoxă Pastorală, anul 4, semestrul 1)

6. Dogmatică IV (Licenţă, Teologie Ortodoxă Pastorală, anul 4, semestrul 2)

7. Persoană şi Fiinţă în doctrina trinitară, hristologie şi antropologie (Şcoala doctorală, anul 1)

A coordonat 7 teze de licenţă si masterat.

Activitate ştiinţifică:

Volum de autor:

Poemele infinitului, Editura Eikon, Bucureşti, 2023, 297 p.

Studii publicate în reviste şi volume ale conferinţelor ştiinţifice:

Rugăciunea într-o lume secularizată, Tabor nr 11, noiembrie 2022.

Paul Siladi, Grigore Dinu Moş, „Christian Maximalism in Hymn 27 of St. Simeon the New Theologian", în Rugăciunea - inima Bisericii (Lucrările Simpozionului internaţional de Teologie Istorie Muzicologie şi Artă 31 octombrie-1 noiembrie 2022), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022.

Activitate pastoral-misionară:

- Predici lunare la Capela Facultăţii de Teologie
- În cadrul cursurilor de teologie organizate de Asociaţia Discerno, a susţinut 4 conferinţe publice la Casa Universitarilor:

1. Cunoaşterea lui Dumnezeu în Ortodoxie (16 martie 2022)
2. De la Geneză la Apocalipsă: principii de teologie a istoriei (13 aprilie 2022)
3. Omul şi valoarea sa în creştinism (18 mai 2022)

4. Temeiurile arhetipale ale „masculinului" şi „femininului" şi destrucţia lor postmodernă (15 iunie 2022).

În anul 2022 a susţinut 8 conferinţe preoţeşti în Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului şi 1 conferinţă la Madrid, pe tema „Rugăciunea într-o lume secularizată"**.**

I-a fost decernat de către Universitatea „Babeş-Bolyai", la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă, premiul pentru excelenţă didactică pe anul 2022.

ARHID. CONF. UNIV. DR. NICOLAE OLIMPIU BENEA

Disciplinele: *Studiul Noului Testament I* (curs şi seminar), *IV* (curs şi seminar); *Exegeza Noului Testament* (curs opţional) în cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca

Colaborator Proiect naţional al Patriarhiei Române de elaborare şi editare de Manuale de Studiul Noului Testament pentru Facultăţile de Teologie Ortodoxă

Colaborator coordonare – Proiect de cercetare biblică – noutestamentară: *Sf. Luca - Apostol, istoric şi evanghelist* (Facultatea de Teologie Ortodoxă Universitatea Babeş Bolyai, Cluj-Napoca, sub patronajul Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului) - proiect iniţiat şi coordonat de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

Coordonator - colaborator volume:

1. Stelian Tofană (coordonator), Olimpiu N. Benea, Ovidiu M. Neacşu (colaboratori), *Sfântul Luca - Apostol, istoric şi evanghelist. Vol. III*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023 (ISBN general 978-606-020-506-7, ISBN vol. 3: 978-606-37-1756-7)
2. Stelian Tofană (coordonator), Olimpiu N. Benea, Ovidiu M. Neacşu (colaboratori), *Sfântul Luca - Apostol, istoric şi evanghelist. Vol. II*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023 (ISBN general 978-606-37-1756-7, ISBN vol. 2: 978-606-37-1756-7)
3. Stelian Tofană (coordonator), Olimpiu N. Benea, Ovidiu M. Neacşu (colaboratori), *Sfântul Luca - Apostol, istoric şi evanghelist. Vol. I*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023 (ISBN general 978-606-37-1737-6, ISBN vol. 1: 978-606-37-1728-3)

4. Pr. Stelian Tofană (coordonator), Arhid. Olimpiu N. Benea, Pr. Ioan Mihoc (colaboratori), *Studiul Noului Testament (vol. I). Introducere generală. Evangheliile după Matei şi Marcu,* Manual pentru Facultăţile de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2022 (ISBN 978-606-29-0477-7)

5. Stelian Tofană (coordonator), Olimpiu N. Benea, Ovidiu Neacşu (colaboratori), *Sfântul Luca - Apostol, istoric şi evanghelist. Vol. I*, volum de studii interdisciplinare apărut la Editura Mega, acreditată CNCS A pe domeniul *Istorie şi studii cultural-religioase*, 2022 (ISBN 978-606-020-506-7)

Studii / Articole

1. Olimpiu-Nicolae Benea, „Perspective ale filosofiei colosene: aluzii şi ecouri vetero-testamentare", în Stelian Paşca Tuşa, Bogdan Şopterean (coordonatori), *Studii biblice în honorem Pr. Prof. univ. dr. Ioan Chirilă*, Presa Universitară Clujeană, 2023, pp. 15-28 (ISBN 978-606-37-1219-7)

2. Olimpiu-Nicolae Benea, „Necesitatea, disciplinele, izvoarele Studiului Noului Testament, împărţirea cărţilor", în Stelian Tofană, Ioan Mihoc, Olimpiu Benea (Eds.), *Studiul Noului Testament (vol. I). Introducere generală. Evangheliile după Matei şi Marcu,* Manual pentru Facultăţile de Teologie Ortodoxă, Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2022, pp. 49-60 (ISBN 978-606-29-0476-0; Vol. 1: ISBN 978-606-29-0477-7)

3. Olimpiu-Nicolae Benea, „Diaspora iudaică. Filon din Alexandria şi importanţa doctrinei sale în lumea iudaismului elenizat", în Stelian Tofană, Ioan Mihoc, Olimpiu Benea (Eds.), *Studiul Noului Testament (vol. I). Introducere generală. Evangheliile după Matei şi Marcu,* Manual pentru Facultăţile de Teologie Ortodoxă, Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2022, pp. 258-270 (ISBN 978-606-29-0476-0; Vol. 1: ISBN 978-606-29-0477-7)

4. Olimpiu-Nicolae Benea, „Situaţia politică a iudaismului", în Stelian Tofană, Ioan Mihoc, Olimpiu Benea (Eds.), *Studiul Noului Testament (vol. I). Introducere generală. Evangheliile după Matei şi Marcu,* Manual pentru Facultăţile de Teologie Ortodoxă, Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2022, pp. 271-295 (ISBN 978-606-29-0476-0; Vol. 1: ISBN 978-606-29-0477-7)

6. Nicolae-Olimpiu Benea, „The presence of doctor Luke in the Lycus Valley. A possible approach to the authenticity of the Epistle to the Colossians", Stelian Tofană (coordonator), Olimpiu N. Benea, Ovidiu M. Neacşu (colaboratori), *Sfântul Luca - Apostol, istoric şi evanghelist. Vol. I*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, pp. 69-84 (ISBN general 978-606-37-1737-6, ISBN vol. 1: 978-606-37-1728-3)

5. Olimpiu Nicolae BENEA, „Evanghelia de Duminică: *Dumnezeu răsplătește credincioșia în slujire* - Duminica a 3-a după Paști (a femeilor purtătoare de mir) (*Marcu* 15,43-16,8)", în *Lumina* - săptămânal de spiritualitate şi atitudine creştină, Nr. 19 (594), Anul XIII, serie naţională, 2022, pp. 5-6.

6. Nicolae-Olimpiu BENEA, „The presence of doctor Luke in the Lycus Valley. A possible approach to the authenticity of the Epistle to the Colossians", în vol. *Sfântul Luca: apostol, istoric şi evanghelist* (domeniul Istorie şi studii cultural-religioase) coord. Stelian Tofană, Olimpiu N. Benea, Ovidiu M. Neacşu, Editura Mega, Cluj-Napoca, pp. 69-84 (ISBN 978-606-020-506-7; Vol. 1 -2022, ISBN 978606-020-507-4).

REFERATE SUSȚINUTE LA SESIUNI DE COMUNICĂRI, / CONFERINȚE / SIMPOZIOANE NAȚIONALE ŞI INTERNAȚIONALE / MODERATOR SESIUNI – CONFERINȚE ŞI SIMPOZIOANE

1. Referat: Eclesiologia lucanică şi eclesiologia epistolelor către Efeseni şi Coloseni, în cadrul ediţiei a II-a a Simpozionului Proiectului de cercetare biblică – noutestamentară: *Sf. Luca - Apostol, istoric şi evanghelist* (Facultatea de Teologie Ortodoxă Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, sub patronajul Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului), în colaborare cu Biserica Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, Mediaş, Mănăstirea Sf. Luca, Dobric, Protopopiatul Ortodox Român Mediaş, Primăria Municipiului Mediaş, 12 decembrie 2022, organizat în Sala de şedinţe a primăriei Municipiului Mediaş, transmis live - Canalul YouTube Nova TV Mediaş.

2. Moderator sesiune în cadrul ediţiei a II-a a Simpozionului Proiectului de cercetare biblică - noutestamentară: *Sf. Luca - Apostol, istoric şi evanghelist* (Facultatea de Teologie Ortodoxă Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, sub patronajul Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului), 12 decembrie 2022, organizat în Sala de şedinţe a primăriei Municipiului Mediaş, transmis live - Canalul YouTube Nova TV Mediaş.

3. Referat: „The Paradigm of Israel in the Epistle to the Colossians" în cadrul Simpozionul Internaţional de Exegeză Biblică, ediţia a III-a (ISBE 2022): "Pray for the peace of Jerusalem!": Prayer and Thanksgiving Praise in Times of Peace and War, organizat de Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, din cadrul Universităţii de Vest, Timişoara, cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Părinte IOAN, Mitropolitul Banatului, 10-12 noiembrie 2022.

4. Referat: „Πανοπλία τοῦ θεοῦ" and the meaning of prayer. Perspectives of the Epistle to the Ephesians, în cadrul Simpozionului Internaţional *Rugăciunea – inima Bisericii*, organizat de facultatea de teo-

logie Ortodoxă a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, 30 octombrie - 1 noiembrie 2022.

5. Moderator Secţiune Teologie I, sesiunea a II-a, în cadrul Simpozionului Internaţional *Rugăciunea - inima Bisericii*, organizat de facultatea de teologie Ortodoxă a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, 30 octombrie – 1 noiembrie 2022.

6. Referat: *O carte cu un mesaj biblic noutestamentar îşi păstrează relevanţa pentru omul post-modern?*, în cadrul lansării de carte a Arhimandritului Serafim Papacostas, Parabolele Mântuitorului, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, în cadrul Festivalului Internaţional de carte din Transilvania - Cluj-Napoca, 16 septembrie 2022.

Membru comisii

1. Membru în comisia de concurs pentru ocuparea postului de lector – poziţia 35, din statul de funcţii al Departamentului de Teologie Ortodoxă –, din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca: candidat Ovidiu-Mihai Neacşu, 30 iunie 2023 (Decizia Rectorului UBB, nr. 8310 din 23.06.2023)

2. Referent în comisia de doctorat - candidat pr. drd. Glodean Raul Ioan, cu teza: *Atitudinea creştinilor faţă de autoritatea romană în lumina Epistolei către Romani 13,1-7,* susţinută în 12 iunie 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca. Conducător de doctorat: Pr. Prof. univ. Dr. Stelian Tofană.

3. Referent în comisia de doctorat - candidat d-na Gligan (căs. Lukacs) Mihaela, cu teza: *„Agoniile" lui Iisus: drama din Ghetsimani şi „părăsirea" de pe Cruce. O perspectivă a Evangheliilor sinoptice*, susţinută în 12 iunie 2023, la Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca. Conducător de doctorat: Pr. Prof. univ. Dr. Stelian Tofană.

4. Membru în comisia pentru obţinerea gradului didactic I -candidat dl. Dârle Daniel, Liceul Tehnologic Agricol „Alexiu Berinde" Seini, judeţul Maramureş, cu lucrarea metodico-ştiinţifică „Pildele Mântuitorului împărtăşite elevilor la ora de religie", 28 aprilie 2023. Calitatea: Conducător ştiinţific al lucrării candidatului Dîrle I. Vasile Daniel (Decizia Ministerului Educaţiei nr. 33583/01.11.2022)

5. Preşedinte în comisia pentru obţinerea gradului didactic I -candidat dl. Ciorbă V. Ioan Cristian, Liceul Tehnologic Târna Mare, judeţul Satu-Mare, cu lucrarea metodico-ştiinţifică „Modele de parenting în lumina credinţei", 17 februarie 2023 (Decizia Ministerului Educaţiei nr. 33583/01.11.2022)

6. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Malaki S. Johann (*Arătarea Domnului în Sion şi mântuirea lui Israel conform Romani 11,26-27*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2019 – prezent

7. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Sălvan D. Dorin Ioan (*Femeia „înveşmântată" în Apocalipsă. O interpretare*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2020 – prezent

8. Membru în comisia de îndrumare doctorat în regim cu taxă: Drd. Fărcaş Gh. Claudiu Aurelian (*Discursul din Millet (F A 20,17-38). Tipar de misiune al Bisericii. Provocări, imperative, soluţii*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2020 – prezent

9. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Ziman Paul-Valer (*Activitate misionară şi dezinteres material al preotului în recomandările Sf. Apostol Pavel. Exegeză şi Teologie*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2021 – prezent

10. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Fleşer O. M. Flaviu Gabriel (*Agape şi dimensiunea sa teologico-socială în mesajul evangheliilor sinoptice*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2021- prezent

11. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Mut I. Silviu (*Etica în Epistola Sf. Apostol Iacov*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2021 – prezent

12. Membru în comisia de îndrumare doctorat: Drd. Dumitrescu Gh. Alexandru Marian (*Iisus Hristos Cel răstignit şi înviat în Teologia Sf. Apostol Pavel*) (conducător de doctorat: Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană) – 2021 – prezent

13. Membru în comisie de admitere doctorat, sesiunea septembrie 2022, Şcoala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran", UBB Cluj-Napoca

14. Membru comisii *Examen scris şi oral* pentru capacitate preoţească, respectiv concursuri pentru parohii în cadrul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului

SLUJIRE LITURGICĂ

Slujire săptămânală la Capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, respectiv la Capela Seminarului Teologic Ortodox Cluj-Napoca

Predici lunare în cadrul Sf. Liturghii la Capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca şi la Capela Seminarului Teologic Ortodox Cluj-Napoca

MISIUNE RADIO RENAŞTEREA / RADIO TRINITAS

Invitat al emisiunii „Ortodoxia – Fântâna vieţii" (realizator Pr. Prof. Dr. Teofil Tia) – Radio Renaşterea – subiect: *Pretendenţi la titlul mesianic în secolul I AD* – august 2022

REDACTOR emisiuni teologice la RADIO RENAŞTEREA din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului şi Clujului:

Emisiunea ATELIER BIBLIC – un dialog săptămânal pe teme biblice şi hermeneutice cu invitatul permanent Pr. prof. univ. dr. STELIAN TOFANĂ

Emisiunea *În Lumina taborului* – un dialog exegetic săptămânal cu invitatul permanent Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

Emisiunea *În Umbra Legii* – un dialog exegetic săptămânal cu invitatul permanent Pr. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

Emisiunea *Dogmele Dreptei Credințe* – un dialog săptămânal pe teme dogmatice cu invitatul permanent Pr. prof. univ. dr. Valer Bel

Redactor emisiuni teologice la Radio Trinitas din cadrul Patriarhiei Române:

Emisiunea *Atlas Biblic* (NT - luni**)** – un dialog exegetic săptămânal cu invitatul permanent Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

Emisiunea *Atlas Biblic* (VT - joi) – un dialog exegetic săptămânal cu invitatul permanent Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

CONF. UNIV. DR. DR. HABIL. NICOLAE TURCAN

Cărți de autor

1. *Căutătorul şi crucea sa* (Theologia et Philosophia 15), Eikon, Bucureşti, 2022.

Reviste ERIH PLUS editate

1. *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 6 (2023) - editor.

Studii ISI/BDI

1. „The Phenomenology of Prayer and the Relationship between Phenomenology and Theology", *Religions* 14, nr. 1 (2023), p. 104, https://doi.org/10.3390/rel14010104.

2. „Faith as Experience. A Theo-Phenomenological Approach", *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 6 (2023), https://doi.org/https://doi.org/10.24193/diakrisis.2023.3.

Capitole de carte

1. „Fenomenologia rugăciunii și relația dintre fenomenologie și teologie", în Teofil Tia și Adrian Podaru (ed.), *Rugăciunea - inima Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 275-289.

Studii introductive și postfețe

1. „Postfață II: O pledoarie pentru Logos", în Leonid Dragomir, *Filosofia pentru adolescenți. Lecturi liber alese,* Panfilius, Iași, 2023, pp. 280-282.

ARTICOLE

1. „Producătorul de urme”, *Argeş* XXIII, nr. 4 (2023), p. 13.
2. „Printre imposibile, bucuria”, *Argeş* XXIII, nr. 5 (2023), p. 13.
3. „Înfrângeri de îndrăgostit”, *Argeş* XXIII, nr. 9 (2023), p. 13.
4. „Generaţia orfană”, *Argeş* XXIII, nr. 1 (ianuarie 2023), p. 8.
5. „Fenomenologia rugăciunii şi relaţia dintre fenomenologie şi teologie (III)”, *Tribuna* 493 (16-31 martie 2023), pp. 24-25.
6. „Fenomenologia rugăciunii şi relaţia dintre fenomenologie şi teologie (II)”, *Tribuna* 492 (1-15 martie 2023), pp. 24-25.
7. „Fenomenologia rugăciunii şi relaţia dintre fenomenologie şi teologie (I)”, *Tribuna* 491 (16-28 februarie 2023), pp. 24–25.
8. „Exerciţii de recunoaştere”, *Argeş* XXIII, nr. 2 (2023), p. 8.
9. „Dincolo de suprafaţa suportabilă a morţii”, *Argeş* XXIII, nr. 8 (2023), p. 13.
10. „Angoase, rumori, abisuri”, *Argeş* XXIII, nr. 7 (2023), p. 13.
11. „Altul”, *Argeş* XXVIII, nr. 3 (2023), p. 13.
12. „Transgresiuni către bine”, *Tribuna* 481 (2022), p. 2.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

1. „Fenomenologie şi teologie astăzi. Întâlniri în orizontul rugăciunii”, *Simpozionul Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă sacră, Rugăciunea - inima Bisericii*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca (31 oct. - 1 nov. 2022).
2. „Discernment as saturated phenomenon”, *Phenomenology and the Limits of Experience*, University of Bucharest (21-23 September 2023).

PR. CONF. UNIV. DR. ADRIAN AUREL PODARU

CĂRȚI,
CAPITOLE DE CĂRȚI:

1. *Autoritate ecleziastică şi putere imperială în Antichitatea Târzie: Sfântul Ioan Gură de Aur şi Fericitul Augustin* (e-book), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-37-1587-7.
2. Buda, Daniel, Podaru, Adrian Aurel (coord.), Cătălin-Emanuel Ştefan, Gabriel Noje, Bogdan Negrea, Ioan Popa-Bota, Bogdan Şopterean, şi Stelian Paşca-Tuşa, vol. 2, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultăţile şi departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN general 978-606-37-1036-0, ISBN specific 978-606-37-1037-2.

3. Buda, Daniel, Podaru, Adrian Aurel (coord.), Stelian Paşca-Tuşa, Cătălin-Emanuel Ştefan, Bogdan Negrea, Gabriel Noje, Ioan Popa-Bota şi Bogdan Şopterean, vol. 3, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Sistematizate tematică - ghid bibliografic*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN general 978-606-37-1036-0, ISBN specific 978-606-37-1037-9.

Studii,
articole:

1. „Despre cultul morţilor în două surse patristice: *Despre ierarhia bisericească* (Sf. Dionisie Areopagitul) şi *Cuvinte către singuratici* (Sf. Isaac Sirul)" în Teofil Tia, Adrian Podaru (ed.), *Pastoraţie şi duhovnicie în diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiţi, în cultul şi practica Bisericii Ortodoxe*, *Lucrările Simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (31 octombrie-2 noiembrie 2021)* Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 387-396.

Simpozioane, conferinţe,
prelegeri publice:

1. Organizare Simpozion internaţional de teologie, istorie, muzicologie şi artă cu titlul: *Rugăciunea - inima Bisericii*, în perioada 30 octombrie - 1 noiembrie 2022.

2. Participare la cel de-al XI-lea Colocviu Patristic Internaţional intitulat „Nicaea 325-2025", Kalamata, Grecia, în perioada 19.09.2023-25.09.2023, cu referatul: „The Consubstantiality of the Son with the Father, as expressed in the Epistles of Saint Basil the Great".

Editări şi coordonări de carte:

1. Tia, Teofil, Podaru, Adrian Aurel (ed.), *Pastoraţie şi duhovnicie în diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiţi, în cultul şi practica Bisericii Ortodoxe, Lucrările Simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (31 octombrie-2 noiembrie 2021)*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-607-408-7.

2. Tia, Teofil, Podaru, Adrian Aurel (ed.), *Rugăciunea, inima Bisericii. Lucrările Simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (31 octombrie-1 noiembrie 2022)*, e-book, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, ISBN 978-606-37-1731-4.

ARHIM. LECT. UNIV. DR. (SIMEON) ŞTEFAN PINTEA

A. Activitatea didactică

în cursul anului universitar 2022-2023 a predat *Teologie liturgică*, *Teologia şi arta icoanei*, *Practică liturgică* (cursuri Licenţă), *Mistagogie liturgică şi iconografie* (curs Master), în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective; a îndrumat studenţii în munca de elaborare a lucrărilor de seminar, a tezelor de licenţă şi a disertaţiilor masterale; i-a iniţiat în practica liturgică, în pedagogia pastorală şi în arta icoanei; a predat cursuri şi a susţinut seminarii în cadrul sesiunii anuale de pregătire pastorală şi misionară a preoţilor.

B. Texte publicate:

1) „Centenarul punerii pietrei fundamentale a Catedralei Ortodoxe din Cluj-Napoca: Semnificaţia liturgică a unui act fondator şi actualitatea lui", în *Calendarul Renaşterea 2023*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 283-294;

2) „Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca la ceas de sărbătoare", în *Catedrala Ortodoxă din Cluj (1923-2023). 100 de ani de la punerea pietrei de temelie*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, pp. 31-62;

C. Omilii şi cateheze:

1. 1 octombrie 2022: Acoperământul Maicii Domnului - Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca - Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Fecioara Maria - Mamă universală care ne adună sub acoperământul iubirii sale;*

2. 21 octombrie 2022: Sfinţii Mărturisitori Ardeleni - Catedrale mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Fidelitate faţă de Tainele credinţei;*

3. 8 noiembrie 2022: Soborul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil şi a tuturor netrupeştilor puteri - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Cultul Sfinţilor Îngeri;*

4. 2 decembrie 2022: Catedrala mitropolitană - Cateheză la Vecernie: *Postul Crăciunul - timpul aşteptării lui Mesia;*

5. 4 decembrie 2022: Duminica a 27-a după Cincizecime - Parohia „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Odoreu, judeţul Satu-Mare - Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Domnul Hristos restaurează natura umană şi ne înalţă cu Sine la cer;*

6. 27 decembrie 2022: Sfântul Apostol, Întâiul Mucenic şi Arhidiacon Ştefan - Parohia „Adormirea Maicii Domnului" din Făgăraş - Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Sfântul Ştefan – începătorul şi temelia martiriului creştin;*

7. 5 ianuarie 2023: Ajunul Botezului Domnului - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Consecinţele evenimentului de la Iordan asupra destinului omului şi a lumii;*

8. 11 ianuarie 2023: Catedrala mitropolitană - cateheză la Vecernie: *Apa sfinţită - semn al naturii restaurate şi mijloc de transmitere al harului;*

9. 26 februarie 2023: Duminica Izgonirii lui Adam din Rai - Mănăstirea Nicula, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Postul Mare - pelerinaj spre Paradisul pierdut;*

10. 12 martie 2023: Duminica a 2-a din Post - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Scopul ultim al omului este îndumnezeirea prin împărtăşirea de harul dumnezeiesc necreat;*

11. 14 aprilie 2023: Sfânta şi Marea Vineri - Catedrala mitropolitană, Cuvânt la Vecernia Scoaterii Sfântului Epitaf: *Ce învăţăm în faţa Mormântului Domnului Iisus Hristos?;*

12. 15 aprilie 2023: Sfânta şi Marea Sâmbătă - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Să ne reînnoim făgăduinţele de la Botez!;*

13. 21 aprilie 2023: Izvorul Tămăduirii - Mănăstirea Nicula, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Maica Domnului – Izvorul harului vieţii noastre;*

14. 23 aprilie 2023: Duminica a 2-a după Paşti - Mănăstirea „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe" de la Dej, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Iisus Hristos, Domn şi Dumnezeu, dă sens etern şi deplin existenţei noastre;*

15. 23 aprilie 2023: Duminica a 2-a după Paşti - Catedrala mitropolitană, Cateheză la Vecernie: *Duminica – Sărbătoarea săptămânală a creştinilor;*

16. 5 iunie 2023: Praznicul Prasfintei Treimi - Parohia „Sfânta Treime" din Cluj-Napoca - Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Misiunea creştină are ca scop extinderea iubirii şi vieţii Preasfintei Treimi în lume;*

17. 7 iunie 2023: Catedrala mitropolitană - Cateheză la Vecernie: *În Biserică Cincizecimea este continuă;*

18. 9 iunie 2023: Catedrala mitropolitană - Cateheză la Vecernie: *Scopul vieţii creştine este dobândirea Duhului Sfânt;*

19. 18 iunie 2023: Duminica a 2-a după Cincizecime - Parohia Chiuza, judeţul Bistriţa-Năsăud - Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Instituţia apostolatului a rodit în neamul românesc sfinţenia;*

20. 28 iunie 2023: Catedrala mitropolitană - Cateheză la Vecernie: *Ce înseamnă a fi Apostol al Domnului nostru Iisus Hristos;*

21. 29 iunie 2023: Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca liturghie: *Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel – Părinţii fondatori ai Europei creştine;*

22. 20 iulie 2023: Sfântul Proroc Ilie Tesviteanu - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Sfântul Proroc Ilie - omul rugăciunii;*

23. 13 august 2023: Sfânta Mănăstire Nicula - Cuvânt de învăţătură la Vecernie: *Pelerini în faţa icoanei Maicii Domnului de la Nicula;*

24. 14 august 2023: Ajunul Praznicului Adormirii Maicii Domnului - Catedrala mitropolitană, Cuvânt de învăţătură la Privegherea Praznicului: *Praznicul Adormirii Maicii lui Dumnezeu vesteşte împlinirea noastră ehatologică;*

25. 15 august 2023: Praznicul Adormirii Maicii Domnului - Catedrala Mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Fericiţi cei ce ascultă Cuvântul şi-l împlinesc!;*

26. 27 august 2023: Duminica a 12-a după Cincizecime - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Să fim preocupaţi de destinul nostru din eternitate!;*

27. 14 septembrie 2023: Înălţarea Sfintei Cruci - Catedrala mitropolitană, Omilie la Dumnezeiasca Liturghie: *Crucea: semn, obiect şi putere;*

28. 22 septembrie 2023: Catedrala mitropolitană, Cateheză la Vecernie: *Drepţii Zaharia şi Elisabeta: modele pentru familiile care nasc şi cresc copii;*

D. ACTIVITATE LA RADIO „RENAŞTEREA”

I. Emisiunea „Universul liturgic al Ortodoxiei”

1. 3 octombrie 2022: *Despre rugăciune la Cuviosul Simeon Noul Teolog;*

2. 10 octombrie 2022: *Rugăciunea e îndatorirea principală a Bisericii;*

3. 17 octombrie 2022: *Rugăciunea Mântuitorului Iisus Hristos, izvorul rugăciunii ecleziale;*

4. 24 octombrie 2022: *Rugăciunea eclezială în epoca Bisericii primare;*

5. 31 octombrie 2022: *Originile iudaice ale oficiului liturgic şi caracterul nocturn al rugăciunii în Biserica începuturilor;*

6. 7 noiembrie 2022: *Lectură din cartea Rugăciunea în biserica de Răsărit de Paul Evdokimov;*

7. 14 noiembrie 2022: *Postul Naşterii Domnului - timpul aşteptării şi al pregătirii sufletului pentru sălăşluirea lui Hristos în noi;*

8. 28 noiembrie 2022: *Celebrarea liturgică şi eclezială a Preasfintei Treimi în cultul liturgic ortodox;*

9. 5 decembrie 2022: *Starea în picioare sau poziţia verticală a trupului în timpul rugăciunii;*

10. 12 decembrie 2022: *Ridicarea mâinilor în timpul rugăciunii;*

10. 19 decembrie 2022: *Orientarea spre răsărit în timpul rugăciunii;*

11. 2 ianuarie 2023: *Timpul sacru, lectura din J Ratzinger - Spiritul Liturghiei;*

12. 9 ianuarie 2023: *Iconografia Botezului Domnului;*

13. 6 februarie 2023: *Perioada Triodului;*

14. 13 februarie 2023: *Cuprinderea vietii liturgice în viata duhovniceasca personala;*

15. 20 februarie 2023: *Postul in istoria omenirii si în Vechiul Legamant;*

16. 27 februarie 2023: *Învăţătura Noului Testament despre Post*;

17. 6 martie 2023: *Învăţătura Sfinţilor Părinii despre post;*

18. 13 martie 2023: *Postul în viaţa noastra - fragmente din carte Postul Mare de Pr. Alexander Schmenann;*

19. 27 martie 2023: *Pregătirea pentru Sfânta Împărtăşanie I;*

20. 3 aprilie 2023: *Pregătirea pentru Sfânta Împărtăşanie II;*

21. 10 aprilie 2023: *Pregătirea pentru Sfânta Împărtăşanie III;*

22. 17 aprilie 2023: *Despre Săptămâna Luminată;*

23. 5 mai 2023: *Dumnezeiasca Liturghie, cea mai importantă slujbă a Bisericii;*

24. 25 mai 2023: *Înălţarea Domnului - ridicarea omului în slava cerească;*

25. 12 iunie 2023: *Postul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel*;

26. 3 iulie 2023: *Rugăciunea - lucrarea permanentă a Trupului mistic al lui Hristos;*

27. 17 iulie 2023: *Originea Oficiului Liturgic - Rugaciunea în Noul Testament şi bazele iudaice ale oficiului;*

II. Emisiunea „ABC-ul Credinței”

1. 1 octombrie 2022: *Timpul şi locul rugăciunii particulare şi a celei obşteşti;*

2. 8 octombrie 2022: *Conţinutul rugăciunilor, structura lor şi autorul rugăciunilor consacrate în Biserica Ortodoxă;*

3. 15 octombrie 2022: *Principalale forme ale rugăciunii în Biserica Ortodoxă;*

4. 22 octombrie 2022: *Rugăciunea de provenienţă biblică şi rugăciunile alcătuite de Biserică. Despre folosul citirii Psaltirii şi a Acatistelor;*

5. 5 noiembrie 2022: *Rugăciunea rostită şi rugăciunea cântată. Rugăciunea particulară şi rugăciunea comunitară;*

6. 12 noiebrie 2022: *Principalele rugăciuni din rânduiala Dumnezeieştii Liturghii. Rugăciuni sacerdotale şi rugăciunile credincioşilor;*

7. 19 noiembrie 2022: *Rugăciunea „Tatăl nostru”. Importanţa şi tâlcuirea ei;*

8. 26 noiembrie 2022: *Pravila sau canonul de rugăciune al creştinului ortodox;*

9. 10 decembrie 2022: *Cărţile de rugăciune; conţinutul şi folosirea lor;*

10. 25 martie 2023: *Cântarea şi imnografia Bisericii. Sensul cântării în cultul liturgic ortodox;*

11. 1 aprilie 2023: *Cântarea liturgică de provenienţă biblică*;

12. 8 aprilie 2023: *Cântări liturgice de origine nescripturistică;*

13. 29 aprilie 2023: *Cele mai vechi imne creştine;*

14. 6 mai 2023: *Formele şi denumirile poeziei imnografice întrebuinţate în cultul ortodox;*

15. 20 mai 2023: *Psalmii şi întrebuinţarea lor în cult;*

16. 27 mai 2023: *Imnografi şi melozi ai Răsăritului ortodox;*

17. 3 iunie 2023: *Praznicul Cincizecimii în tradiţia liturgică a Răsăritului ortodox;*

18. 10 iunie 2023: *Problema cântării în comun la sfintele slujbe;*

19. 17 iunie 2023: *Valoarea doctrinară a imnelor liturgice şi problema „pricesnelor";*

III. EMISIUNEA „EVANGHELIE ŞI LITURGHIE":

1. 1 octombrie 2022: *Fecioara Maria – acoperământ şi sprijin într-o lume destabilizată;*

2. 27 octombrie 2022: *Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou ocrotitorul Bucureştilor*;

3. 5 martie 2023: *Bună-vestire, începutul mântuirii noastre;*

4. 17 aprilie 2023: *Sfintele Paşti – lumina Sfântului Botez;*

5. 18 aprilie 2023: *Hristos, Mielul Noului Legământ oferit în Dumnezeiasca Euharistie;*

6. 15 august 2023: *Fecioara Maria Maica Vieţii;*

E. SIMPOZIOANE ŞI CONFERINŢE;
PREZENTĂRI EXPOZIŢII DE ARTĂ ŞI ALTE ACTIVITĂŢI:

1. 9 octombrie 2022: A participat, în calitate de invitat, la emisiunea „Izvorul Ortodoxiei" la Radio Renaşterea cu tema de reflecţie: *Învierea fiului văduvei din Nain - discuţii pe marginea pericopei evanghelice;*

2. 31 octombrie-1 noiembrie 2022: A participat la Simpozionul Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă sacră cu tema „Rugăciunea - inima Bisericii" organizată de Facultataea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, unde a susţinut prelegerea: *Mistică liturgică şi sacramentală la Sfântul Simeon Noul Teolog*;

3. 31 octombrie 2022: A participat la expoziţia de artă a iconarului Gabriel-Ştefan Solomon „Chipuri iconografice între smerenie şi slavă" unde a susţinut prelegerea: *Icoana - epifanie a slavei cereşti. Smerenie şi lumină în lucrările zugravului Gabriel Solomon*

4. 13 noiembrie 2022: A participat la conferinţa „Acta liturgica, historia et divinum verbum" organizată la paraclisul mitropolitan Sfântul Apostol şi Evanghelist Ioan din Timişoara cu tema: *Dumnezeiasca Liturghie o experienţă spirituală plenară în lumea contemporană*;

5. 6 decembrie 2022: A participat la vernisajul expoziţiei „Iconic locuieşte omul lumea. Pictorul Gheorghe Ilea în colecţiile preoţilor Simeon Pintea şi Ioan Bizău” care a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, unde a susţinut prelegerea: *Orizonturi iconice în arta lui Gheorghe Ilea*

6. 18 ianuarie 2023: A participat, în calitate de invitat, la lucrările Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului

7. 4 aprilie 2023: A participat la vernisajul expoziţiei „Iconic locuieşte omul lumea. Pictorul Gheorghe Ilea în colecţiile preoţilor Simeon Pintea şi Ioan Bizău” care a avut loc la „Muzeicon” din Alba Iulia, unde a susţinut prelegerea: *Universul iconic al picturii lui Gheorghe Ilea*

8. 4 aprilie 2023: A participat la al XXII-lea Seminar Internaţional de medicină şi teologie „Medicii şi Biserica”, de la Bistriţa, (format on-line), cu prelegerea: *Funcţia vindecătoare a cultului liturgic: Tămăduire sacramentală prin Tainele de iniţiere creştină*;

9. 5 aprilie 2023: A susţinut cursuri de formare pentru duhovnici la mănăstirea Parva unde a prezentat tema: *Preotul liturghisitor şi om al rugăciunii*

10. 22 aprilie 2023: A participat la Dragomireşti, în Maramureş la Simpozionul naţional „Veghetori la Obârşii”, ediţia a VII-a, cu tema de cercetare „Dragomireştii Maramureşului. Secvenţe şi personalităţi din istoria unei aşezări nobiliare de pe Valea Izei”, unde a susţinut prelegerea: *Zugravii de icoane şi biserici din familia Plohod de Dragomireşti*;

11. 22-23 mai 2023: A participat la Simpozionul Naţional „Teologie, imnografie, melodică – cercetarea doctorală între acrivia ştiinţifică şi mărturisirea doxologică” organizat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca de către Şcoala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran”, cu prelegerea: *Marea Priveghere Pascală din tradiţia liturgică a Răsăritului ortodox: o celebrare dispărută fără şansă de recuperare?*;

12. 7 septembrie 2023: A participat la expoziţia „Surghiun” a Domnului Constantin Vultur, organizată la Muzeul Mitropoliei Clujului, unde a susţinut prelegerea: *Reflecţii despre surghiun.*

PR. LECT. UNIV. DR. COSMIN COSMUŢA

1. Activitate didactică:

Nivel licenţă:

• Curs de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

- anul I, semestrele 1 şi 2;
- anul II, semestrele 1 şi 2;

• Seminarii de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:
- anul I, semestrele 1 şi 2;
- anul II, semestrele 1 şi 2;
Nivel master – Doctrină, Hermeneutică şi Istorie bisericească:
• Curs *Monahismul românesc: Izvoare şi personalităţi*
- anul I, semestrul 2
• Seminar *Monahismul românesc: Izvoare şi personalităţi*
- anul I, semestrul 2

2. ACTIVITATE ŞTIINŢIFICĂ:

• CĂRŢI

- *Nicolae Ivan • Documente*, vol. I, Ediţie, studiu introductiv şi note: Pr. Cosmin Cosmuţa şi Pr. Alexandru Moraru, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, 223 p.

- *Nicolae Ivan • Documente*, vol. II, Ediţie, studiu introductiv şi note: Pr. Cosmin Cosmuţa şi Pr. Alexandru Moraru, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023, 246 p.

• CONFERINŢE

- 4 aprilie 2023 a participat la ediţia a XXII-a a Seminarului internaţional „Medicină şi Teologie", organizat de Mitropolia Ortodoxă a Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu prelegerea *Calendare şi şematisme bisericeşti ortodoxe în Transilvania secolelor XIX şi XX. Încercări de emancipare a ţărănimii*;

3. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

• În fiecare duminică şi sărbătoare a săvârşit Sfânta Liturghie în biserica „Sfântul Nicolae" din localitatea Câmpeneşti, sau în alte lăcaşuri de cult din eparhie sau din ţară; în cele de mai jos vom prezenta câteva din duminicile şi sărbătorile în care a rostit şi cuvânt de învăţătură:

- 12 noiembrie 2022 Sf. Liturghie la Câmpeneşti, cu predică la *Sfinţii mărturisitori năsăudeni*;

- 20 noiembrie 2022 a participat, împreună cu o grupă de studenţi, la Sf. Liturghie în parohia Şutu, jud. Cluj, prilej cu care a ţinut o predică la Evanghelia *Bogatului căruia i-a rodit ţarina*;

- 26 decembrie 2022 Sf. Liturghie la Parohia „Sf. Arhidiacon Ştefan" din Cluj-Napoca, cu predică despre *Sf. Nicodim de la Tismana*;

- 5 februarie 2023 Sf. Liturghie la Mănăstirea Nicula, cu predică la *Duminica vameşului şi fariseului*;

- 5 martie 2023 Sf. Liturghie la Câmpeneşti, cu predică la *Duminica Ortodoxiei*;

- 2 aprilie 2023 Sf. Liturghie la Parohia „Sf. Arhidiacon Ştefan” din Cluj-Napoca, cu predică la *Duminica Cuvioasei Maria Egipteanca*;

- 9 aprilie 2023 Sf. Liturghie la Câmpeneşti, cu predică la *Intrarea Domnului în Ierusalim*;

- 10 iunie 2023 Sf. Liturghie la Mănăstirea Piatra Fântânele, cu predică la *Duminica Tuturor Sfinţilor*;

- 24 iunie 2023 Sf. Liturghie la Câmpeneşti, cu predică la *Aducerea moaştelor Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*.

4. Alte activităţi

- a coordonat teze de licenţă şi disertaţie în sesiunile iulie şi septembrie 2023;

- a fost membru în Comisia V, pentru susţinerea examenelor de finalizare a studiilor (licenţă şi masterat), sesiunile iulie şi septembrie 2023.

PR. LECT. UNIV. DR. LIVIU VIDICAN-MANCI

Articole publicat în revistă ERIH+

How do we desing a programmatic catechesis? Case study: "About The Holy Mysteries of initiation" în Mitropolia Olteniei, nr: 5-6, 2022, pp. 107-114, 2022, ISSN: 1013-4239

Rugăciunea on-line: noi direcţii de cercetare catehetică şi pastorală în Theology and Life. Journal of Christian Thought and Spirituality, nr: 1, 2022, pp. 19-36, ISSN: 1221-5988

Poate fi Internetul un spaţiu al promovării Isihasmului. Aporii catehetice pentru mileniul al III-lea n Theology and Life. Journal of Christian Thought and Spirituality, nr: 9-12, 2022, pp. 42 - 53, în curs de apariţie.

Capitole sau studii în volume colective, publicate in edituri recunoscute:

Predica ortodoxă românească în on-line: între oferta motoarelor de căutare şi selectarea dedicată în vol. *Contribuţiile profesorilor de Catehetică şi Omiletică*, ISBN: 978-606-797-431-7, Editura Universităţii „Aurel Vlaicu”, Arad, 2022, pp. 120-130, editor: Filip Albu,

Scurtă analiză a prezenţei în mediul virtual a parohiilor ortodoxe româneşti din Elveţia şi Belgia în vol. *Pastoraţie şi duhovnicie în diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiţi, în cultul şi practica Bisericii Ortodoxe*, ISBN: 978-606-607-408-7, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 335-351, editori: Teofil Tia şi Adrian Podaru,

Iminenţa morţii la bolnavii de COVID şi „copingul"duhovnicesc prin cateheză în vol. *Medicii şi Biserica*, vol. 20, ISBN: 9786066073 89-9, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 299-309, editor: Mircea Gelu Buta,

CĂRŢI ŞTIINŢIFICE PUBLICATE ÎN EDITURI NAŢIONALE RECUNOSCUTE:

Cateheze pentru cei botezaţi, ISBN: 978-606-607-442-1, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, 200 p.

COMISII DE ÎNDRUMARE DE DOCTORAT ŞCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE „ISIDOR TODORAN" A UBB:

TEZE SUSŢINUTE:

Mihai Bodnariuc*: Numele lui Dumnezeu în Vechiul Testament şi receptarea lui în mişcarea religios-filosofică Imiaslavie,*

Serghei Crudu*: Ce este omul? (Ps 8,4; 144,2) - Repere antropologice*,

Nicolae-George Barbu, *Activitatea catehetică în Bisericile Ortodoxe Română şi Greacă în actualitate. Studiu comparativ,*

Cristiana Sporea*: Ruah kadoş - izvorul şi elementele fundamentale ale spiritualităţii Vechiului Testament,*

Studenţi-doctoranzi: Gelu-Valentin Porumb, Simeon Pintea, Iuliana-Anişoara Tăut, Călin-Marian Drăgeanu, Anton Savelovici, Ovidiu-Ioan Feldiorean, Nectarie Dima, Teodor-Marius Cornea, Marcel Gheberta, Mihai Nevodar, Antonie Ioan Boca, Alexandru-Cristian Lukacs, Cosmin Lupulescu, Paul-Ilie Nemeti, Eugen Sebastian Teacu, Ionela-Silvana Codrean, Nicolae Vlad, Nicolae Şincari, Iustin Taban, Dănuţ-Marcel Bumbu, Luca Nicolcea, Alexandru-Constantin Ciui, Ionuţ-Mihai-Alin Vraja.

CONFERINŢE ŞTIINTIFICE INVITATE INTERNAŢIONALE:

Simpozionul Internaţional: *„Zilele credinţei şi culturii în Episcopia Caransebeşului",* perioada: 3-5 mai 2022

L'insertion prophétique de la foi dans la culture européenne post moderne en dialogue avec le Directoire 2020 pour la catéchèse, observator din partea Bisericii Ortodoxe, organizator: Equipe Europeene de la Catechese, Paris-Roma-Bruxelles, perioada: 1-6 iunie 2022

Simpozionul Internaţional: *Moştenirea spirituală şi culturală a Sfântului Paisie de la Neamţ. 300 de ani de la naştere (1722-2022),* organizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae", Iaşi, Mănăstirea Neamţ, perioada: 13-16 noiembrie 2022

Religion and Diversity, organizator: European Academy of Religion, Bologna, perioada: 20-23 iunie 2023. A susţinut în cadrul: Theology and Digital Media Appropriation in Christian Churches: A Comparative Perspective (4h): *Missionary work of Orthodox monasticism in digital space.*

Conferinţe ştiinţifice invitate naţionale:

*Colegiul Decanilor Facultăţilor de Teologie Ortodoxă, o*rganizator: Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, Iaşi, An: 2022, perioada: 18-19 octombrie: Referatul cu titlul „Învăţământul Teologic Preuniversitar după 1989".

Congresul Catehetic „Hristos împărtăşit copiilor" ediţia a XV-a, speaker/lector, organizator: Patriarhia Româna, 2022, perioada: 4-7 octombrie

Contribuţii mass-media (programe TV, radio, presa scrisă, inclusiv cea culturală şi de atitudine civică) în calitate de membru UBB şi/sau în legătură cu profesia:

Radio Renaşterea, 2022, Biserica Mănăstirii „Sfântul Ilie Tesviteanul" din Băişoara, sfinţită de trei ierarhi.

Radio Renaşterea, 2022, Cartea „Parabolele Domnului", lansată în cadrul Festivalului Internaţional de Carte Transilvania.

Radio Renaşterea, 2022, Link (sau alte date): https://radiorenasterea.ro/premierea-la-nivel-eparhial-a-castigatorilor-concursului-national-catehetic-rugaciunea-in-viata-mea/,

Hramul Mănăstirii Sfânta Elisabeta din Cluj-Napoca, PS Benedict Bistriţeanul, în mijlocul credincioşilor din localitatea Spermezeu,

Hramul Parohiei „Sfântul Ioan Botezătorul" din cartierul clujean Mărăşti, prăznuit în prezenţa ÎPS Părinte Andrei, 2022,

Radio Renaşterea, 2022, Profesoara Monica Neaga, nepoata Arhiepiscopului Teofil Herineanu, condusă pe ultimul drum.

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/binecuvantare-arhiereasca-la-biserica-schimbarea-la-fata-din-cluj-napoca-in-primazi-a-anului-nou/,

Radio Renaşterea, radiorenasterea.ro/esti-pregatit-sa-fii-cuminte-ganduri-pentru-cei-ce-nu-mai-sunt-copii/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/de-ce-la-naiba-este-o-expresie-ce-trebuie-evitata-cu-orice-pret/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/dorinta-compulsiva-de-a-avea-ultimul-cuvant/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/doresti-sa-fii-un-lider-autentic/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/cum-sa-ma-rog/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/inselati-de-propria-imaginatie/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/a-scapa-de-moarte-este-cu-neputinta/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/nu-invatam-pentru-a-fi-invidiati-ci-pentru-a-fi-de-ajutor/,

Radio Renaşterea, 2022, Link: https://radiorenasterea.ro/cine-ne-vrea-prosti-ii/, Menţiuni: Cine ne vrea proşti?.

Radio Renaşterea, 2023, Link: https://radiorenasterea.ro/temeiurile-teologice-ale-cinstirii-maicii-domnului-spicuiri-catehetice.

Radio Renaşterea, 2023, Link: https://radiorenasterea.ro/tehnologie-ortodoxie-ecologie-cu-pr-prof-liviu-vidican-manci-si-silviu-man/,.

Radio Renaşterea, 2023, Link (sau alte date): https://radiorenasterea.ro/predica-la-sarbatoarea-nasterii-sfantului-ioan-botezatorul-

Radio Renaşterea, 2023, Link (sau alte date): https://radiorenasterea.ro/predica-in-a-treia-zi-de-craciun-sf-ap-intaiul-mc-si-arhid-stefan.

Radio Renaşterea, 2023: https://www.youtube.com/watch?v=woTPSjsHZaQ.

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN VOLUME ALE MANIFESTĂRILOR ŞTIINŢIFICE INTERNAŢIONALE CU EDITORI, ISBN, INDEXATE BDI

*Reflectarea războiului în predicile episcopale publicate în „Renaşterea" anilor 1940-1945 în v*ol. Pastoraţie istorie şi tradiţie bisericească într-o lume puternic secularizată, Conferinţă: *Pastoraţie istorie şi tradiţie bisericească într-o lume puternic secularizată* Oradea 25-26 mai, Editura Doxologia, Iaşi, 2022, pp. 82-97, editor: Pr. Miron Erdei, ISBN: 978-606-9746-84-4.

MEMBRU ÎN COLECTIVE EDITORIALE NAŢIONALE:

redactor, revista Studii Teologice din 2019.

MEMBRU ÎN ORGANIZAŢII PROFESIONALE INTERNAŢIONALE:

Intarnational Association of Digital Media and Pastoral Care, Domeniu ştiinţific: Teologie ortodoxă, din 2020,

Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS), Domeniu stiintific: Ecumenical Dialog, din 2020,

Societas Homiletica, Domeniu stiintific: Omiletică, din 2022,

International Orthodox Theological Association, Domeniu stiintific: Teologie ortodoxă, din 2022.

MEMBRU ÎN ORGANIZAŢII PROFESIONALE NAŢIONALE:

Asociaţia Tinerilor Ortodocşi Români, Domeniu stiintific: Teologie ortodoxă, vicepreşedinte, din 2020,

MEMBRU CENTRU DE CERCETARE:

Center for Mission and Nomocanonical Studies, an înfiinţare: 2008, acreditat de UBB în 2020.

Participare în alte comisii UBB:

Comisie pentru obținerea gradului didactic II, Anul universitar: 2021 - 2022, preşedinte.

Participare în comisii de licență/masterat:

Comisie Master, Anul universitar: 2021 - 2022,
Comisie licenţă, Anul universitar: 2021 - 2022,

Participare la/organizare de activități academice la şcoli de vară:

Transylvania International Summer Courses of Romanian Language and Civilization, localitatea de desfăşurare: Cluj-Napoca, An: 2022,

Participare la/organizare de conferințe/evenimente / workshopuri / mese rotunde / şcoli de vară / etc. cu mediul de afaceri si/sau pentru comunitate

Lansarea cărții „Parabolele lui Iisus" Serafim Papacostas, coordonator, 2022, Link (sau alte date): https://radiorenasterea.ro/cartea-parabolele-domnului-lansata-in-cadrul-festivalului-international-de-carte-transilvania/, Menţiuni: Unul dintre cei doi recenzori.

Conferința cu preoții Episcopiei Caransebeşului, responsabil, 2023, Link (sau alte date): https://www.episcopiacaransebesului.ro/stiri/2023/05/conferinte-preotesti-in-episcopia-caransebesului.

Premii internaţionale:

Crucea Nordului, Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord, 2022.

Premii naţionale:

Crucea Transilvană, Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului şi Clujului, 2023,

Premiul de Excelenţă, Inspectoratul Şcolar Judeţean, 2023.

Publicații non-academice în calitate de membru UBB şi/sau în legatură cu profesia:

Teologul de la elev seminarist la proaspăt licențiat în teologie, în Ziarul Lumina, 27 noiembrie 2022

Isihia în Oraş în Ziarul Lumina, februarie 2022,

Aniversarea a 70 de ani de învățământ teologic preuniversitar la Cluj-Napoca în Revista Renaşterea, noiembrie 2022,

Temeiurile teologice ale cinstirii Maicii Domnului. Spicuiri catehetice în Renaşterea, 2023,

REFERENT ÎN COLECTIVE EDITORIALE INTERNAȚIONALE:

revista: EPHATA (Portugalia) 2022: Journal of the Faculty of Theology of the Universidade Católica Portuguesa, edited by the Universidade Católica Editora, Ephata continues the journals edited by its three centers: Theologica (Braga), Didaskalia (Lisbon) and Humanística e Teologia (Porto).

REFERENT ÎN COLECTIVE EDITORIALE NAȚIONALE:

Studia Universitatis Babes-Bolyai. Theologia Orthodoxa 2022.

TEZE DE LICENȚĂ ŞI DISERTAȚII COORDONATE:

Sfintul Grigore cel Mare: Predicatorul, 2023, Alexandru-Cristian Dăroni.

Cateheza în *Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului* în *perioada 1921-2023*, 2023, Vasile-Gabriel Bindea

Omilia în preocupările Sfântului Grigorie Palama, 2023, Ioan-Daniel Pop.

TUTORE DE AN, PERIOADA: 2019-2023.

PR. LECT. UNIV. DR. DANIEL MOCANU

CONCERTE

2022

1 octombrie – Cu ocazia deschiderii noului an universitar, la Sfânta Liturghie, a dirijat Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie.

30 noiembrie – Cu ocazia Sărbătorii Sfântului Andrei, a dirijat corul „Psalmodia Transylvanica" la Sfânta Liturghie săvârşită în Catedrala Mitropolitană, au slujit IPS Andrei şi PS Benedict Bistriţeanul.

6 decembrie – Cu prilejul hramului Paraclisului Facultăţii de Teologie, de praznicul Sfântului Nicolae, la Sfânta Liturghie, a dirijat Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie.

14 decembrie - Flashmoob UBB, a realizat un videoclip cu colinde împreună cu Corul Facultăţii de Teologie Reformată, cu Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă şi cu studenţii UBB.

15 decembrie – A dirijat Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie şi Corul „Oremus" cu prilejul Concertului anual de colinde susţinut în prezenţa IPS Andrei şi a profesorilor de teologie, la Catedrala Mitropolitană

15 decembrie – Împreună cu studenţii Facultăţii de Teologie şi cu Corul „Oremus" a colindat la Rectoratul UBB

16 decembrie – concert de colinde susţinut cu Corul „Oremus" în Aula Facultăţii de Teologie

17 decembrie – A dat răspunsurile la Sfânta Liturghie şi am susţinut un concert de colinde cu Corul „Oremus” în localitatea Spermezeu, judeţul Bistriţa-Năsăud

18 decembrie – A organizat concurs de colinde: Mare-i seara de-astă seară, ediţia a III-a

18 decembrie – A pus în scenă piesa: *În seara de Crăciun*

2023

24 ianuarie – A dirijat corala „Psalmodia Transylvanica” la Sfânta Liturghie, săvârşită în Catedrala Mitropolitană

27, 28, februarie, 1, 2, martie – A dat răspunsurile cu Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie la Canonul cel Mare, săvârşit în Catedrala Mitropolitană

10 martie – Împreună cu Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie a dat răspunsurile la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, săvârşită de PS Benedict Bistriţeanul în Paraclisul Facultăţii.

27 martie - A dat răspunsurile cu Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie la Canonul cel Mare, săvârşit în Catedrala Mitropolitană de IPS Andrei

12 mai Concert de Paşti – A susţinut un concert pascal la Parohia „Adormirea Maicii Domnului”, cu Corala Preoţilor, Protopopiat Cluj I.

14 iunie - A dirijat Corul „Psalmodia Transylvanica” la Sfânta Liturghie, săvârşită în Catedrala Mitropolitană, a slujit IPS Andrei şi Stareţul Efrem Vatopedinul.

18 iunie – A dirijat Corul „Psalmodia Transylvanica” la Sfânta Liturghie cu prilejul resfinţirii Bisericii „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”, Floreşti, Cluj.

4 iunie – La Vecernia plecării genunchilor şi procesiunea de Rusalii a dirijat corul Facultăţii de Teologie

27-28 iulie – A dirijat Corul bărbătesc al Facultăţii de Teologie la sărbătoarea pe stil vechi a Sfântului Ilie, Parohia Izvoarele Sucevei, Suceava, a slujit PS Damaschin Dorneanul

14-15 august – Împreună cu Corul „Psalmodia Transylvanica” a participat la hramul Mânăstirii Nicula.

Activitate ştiinţifică

Vasile Petraşcu, scrieri, documente, comentarii, Presa Universitară Clujeană, 2022, 194 p., ISBN 978-606-37-1685-0

Slujba celui între sfinţi Părintele nostru NICOLAE, Arhiepiscopul Mirei Lichiei, făcătorul de minuni, Presa Universitară Clujeană, 2023, P. 70, ISMN 979-0-69490-268-1

PS Vasile Flueraş, *Slujind lui Dumnezeu şi semenilor – studii şi cuvântări,* editor Pr. Daniel Mocanu, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2023, 276 p. ISBN 978-606-607-439-1

”Stylistic Features of Church Music after Dimitrie Cunţanu, a Default Typology” în STUDIA UBB MUSICA, LXVIII, Special Issue 1, 2023 (pp. 225-260)

”The Lord’s Birth Troparion, Transylvanian Exegeses” în STUDIA UBB MUSICA, LXVII, 2, 2022 (pp. 193-213)

DIAC. LECT. UNIV. DR. STELIAN PAŞCA-TUŞA

Activitatea didactică

A predat cursurile la nivel licenţă la disciplinele: Studiul Vechiului Testament, Limba Ebraică şi Arheologie Biblică.

A ţinut seminarii şi lucrări practice la nivel *licenţă* la disciplina Isagogia Vechiului Testament şi la Limba Ebraică.

Membru în diferite comisii şi organizaţii profesionale:

- Membru al *Centrului de Studii Biblice*, Cluj-Napoca
- Membru al *Uniunii Bibliştilor din România*, Sibiu
- Membru al *Societăţii Bibliştilor Ortodocşi Români*, Bucureşti

Activitatea ştiinţifică

Volume:

- Daniel Buda şi Adrian Podaru (coord.), Stelian Paşca-Tuşa, Cătălin-Emanuel Ştefan, Bogdan Negrea, Gabriel Noje, Ioan Popa-Bota şi Bogdan Şopterean, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Sistematizate tematică - ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), p. 621. ISBN 978-606-37-1723-9
- Daniel Buda şi Adrian Podaru (coord.), Cătălin-Emanuel Ştefan, Gabriel Noje, Bogdan Negrea, Ioan Popa-Bota, Bogdan Şopterean, şi Stelian Paşca-Tuşa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultăţile şi departamentele de teologie din Patriarhia Română - ghid bibliografic*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 207 p. ISBN 978-606-37-1722-2

Volume coordonate:

- Ioan Chirilă şi Stelian Paşca-Tuşa, „The Gospel of Matthew - Between its Old Testament Roots and its Eschatological Perspectives” în *Studia Studia Universitatis Babes-Bolyai - Theologia Orthodoxa* 2 (2023).
- Stelian Paşca-Tuşa şi Bogdan Şopterean (coord.), *Studii biblice in honorem Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 458 p.

• *„Cercetați Scripturile…" (In 5,39) - studii de exegeză și teologie vechi-testamentară dedicate părintelui profesor Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 825 p. ISBN 978-606-37-1217-3.

Volume editate:

• „Neagoe Basarab - a Model for Sowing Scripture," (Actele conferinţei ROOTS „Neagoe Basarab. 500 de ani de la intrarea sa în Împărăţia veşnică - model de semănare a Scripturii", în Cluj-Napoca, 14 decembrie 2021) *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 2 (2023).

• „In Honorem Rev. Prof. Ioan Chirilă, Phd," *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 1 (2022).

Volume îngrijite:

• Emanuil Rus, *Cuvintele vieții veșnice. Predici la Duminicile de peste an, la Praznice Împărătești și la alte Sărbători*, Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Vişovan (eds.) (Baia-Mare: Ed. Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului şi Sătmarului, 2023).

Studii ISI:

• Stelian Paşca-Tuşa şi Constantin-Radu Iliescu, „The Theological Reading of „The Obsolescence of Man by Gunther Anders" în *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 65 (2023): 118-31.

• Stelian Paşca-Tuşa, Gabriel-Ştefan Solomon şi Bogdan Şopterean, „The Annunciation in Byzantine Art. Patterns of Representation" în *European Journal of Science and Theology* 19.3 (2023): 133-44.

• Chirilă, Ioan, Stelian Paşca-Tuşa, „Saint Sophrony Sakharov's Vade Mecum towards the Divine Light" *în Religions* 14.1(69) (2023): 1-12.

Studii ERIH +:

• Stelian Paşca-Tuşa *şi* Gabriel Ştefan Solomon, „The Byzantine Representation of the 'Announcement of the Nativity of the Theotokos' - Underlying Apocryphal Text, Patristic Reflections, Liturgical Perspectives, Theological Highlights, and Iconographic Pattern" *în Studia Universitatis Babes-Bolyai - Theologia Orthodoxa* 1 (2022): 95-105.

Studii BDI:

• Stelian Paşca-Tuşa şi Constantin Radu Iliescu, „The Talmud - a paideic perspective" în *Theological Horizons* 2 (2022): 47-70.

• Stelian Paşca-Tuşa şi Liviu Vidican-Manci, „Jertfa lui Isaac în comentariile şi omiliile Sfinţilor Părinţi" *în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj*-Napoca, tom XXV (2021-2022), ed. Teofil Tia (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2023): 27-40.

• Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „Lumina divină în textele psalmice - perspective teologice" *în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj*-Napoca, tom XXIV (2020-2021), ed. Teofil Tia (Cluj-Napoca: Renașterea, 2022): 19-35.

STUDII ÎN VOLUME DE CONFERINȚĂ:

• „Reprezentarea jertfei lui Avraam în pictura murală de tradiție bizantină" în *Hermeneutică biblică Vechiul Testament - tradiție și (post)modernitate [exigențe academice, cercetare biblică și exegeză liturgico-pastorală]* Actele conferinței internaționale ROOTS (Romanian Orthodox Old Testament Studies) Cluj-Napoca, 6-7 aprilie 2021 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 33-44.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE:

• „Cartea Psalmilor în practica ascetică a Părinților Filocalici" în Stelian Pașca-Tușa și Bogdan Șopterean (coord.), *Studii biblice in honorem Pr.prof. univ.dr. Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 291-305.

• „*Doamne miluiește* – paradigmă psalmică pentru rugăciunea neîncetată" în Stelian Pașca-Tușa (coord.), *„Cercetați Scripturile..." (In 5,39) – studii de exegeză și teologie vechi-testamentară dedicate părintelui profesor Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: PUC, 2022), 549-68.

• Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „Prolegomene biblice și perspective catehetice la primul psalm penitențial" în *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, ed. Dacian But-Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2022), 397-408.

EDITORIAL:

• „In Honorem Rev. Prof. Ioan Chirilă, Phd" în *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 1 (2022) „Ioan Chirilă - the biblical scholar raised in the light of the Church Fathers," 7-11.

CUVÂNT-ÎNAINTE

• „Cuvânt înainte" în Stelian Pașca-Tușa (coord.), *„Cercetați Scripturile..." (In 5,39) - studii de exegeză și teologie vechi-testamentară dedicate părintelui profesor Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: PUC, 2022), 11-13.

• „Ioan Chirilă - biblistul crescut în lumina Părinților Bisericii (cuvânt-înainte)" în Stelian Pașca-Tușa și Bogdan Șopterean (coord.), *Studii biblice in honorem Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 10-13.

• „Cuvânt-înainte" în Emanuil Rus, *Cuvintele vieții veșnice. Predici la Duminicile de peste an, la Praznice Împărătești și la alte Sărbători*, Stelian

Paşca-Tuşa şi Ioan Vişovan (eds.) (Baia Mare: Ed. Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului şi Sătmarului, 2023), 8-10.

Organizarea unor conferinţe ştiinţifice naţionale şi internaţionale:

• 31 mai 2023 - conferinţa naţională ROOTS cu titlul „Bătrân (zaqen), înţelepciune, binecuvântare şi model - părinţi, învăţători şi mărturisitori în istoria poporului ales (tipologie, mărturie şi unitate scripturală) / Imnologia sărbătorilor dedicate patriarhilor/bătrânilor Vechiului Testament", Cluj-Napoca (on-line)

• 29 martie 2023 - conferinţa naţională ROOTS (nivel doctoral) cu titlul „Interpretarea Sfintei Scripturi în tradiţia patristică şi rabinică - repere şi direcţii de cercetare. Ediţia a II-a", Cluj-Napoca (on-line)

• 26 ianuarie 2023, conferinţă biblică *El, Yahweh and the emergence of monotheism in biblical Israel*, susţinută de Dr. Christos G. Karagiannis, Associate Professor, Dean of School of Theology, National and Kapodistrian University of Athens.

• 19-20 octombrie 2022 - conferinţa biblică internaţională ROOTS cu titlul „God's Name in the Old Testament - Revelation, Significance, Prayer, and Theology", Cluj-Napoca (on-line)

Participare la workshop-uri internaţionale:

• 31 octombrie - 1 noiembrie 2022, conferinţa internaţională a Facultăţii de Teologie Ortodoxă Rugăciunea - inima Bisericii, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Psalmii cu imprecaţii".

Proiecte

• cercetător ştiinţific în proiectul ID P_40_374, cod MySMIS 105765, *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare)* (UBB-TeMATIC-Art), http://tematicart.granturi.ubbcluj.ro/

LECT. UNIV. DR. ALIN TRIFA

• A organizat o excursie de documentare artistică pentru studenţii specializării Artă Sacră, în intervalul 28-29 octombrie 2022, în care s-au vizitat ansamblurile de pictură murală de la Mănăstirea Râmeţ, Mănăstirea Cozia, Bolniţa Coziei, apoi de la Biserica Sfântul Nicolae Domnesc şi Catedrala episcopală din Curtea de Argeş, iar în final de la Mănăstirea Slănic Argeş. (fig. 1)

Fig. 1. *Cu grupul de studenţi la Mănăstirea Slănic*

• A participat la Simpozionul Internaţional de Teologie, Muzicologie şi Artă, desfăşurat la Facultatea noastră în luna noiembrie a anului 2022, cu lucrarea intitulată „Ars Maligna, Analectae."

• A organizat o Expoziţie de promovare a specializării Artă Sacră a Facultăţii noastre, în sala de expoziţii a ziarului Făclia de Cluj, în intervalul 5 decembrie 2022 – 5 ianuarie 2023. Intitulată „Artă Sacră, ediţia a III-a", expoziţia s-a aflat sub egida Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România. Lucrările reunite aici au fost semnate de cadre didactice şi studenţi ai secţiei noastre.

• În data de 12 decembrie 2022, a organizat într-un atelier al Facultăţii noastre un workshop de pictură în ulei pentru studenţii specializării noastre, la care a fost invitată artista plastică Mirela Ungureanu, doctor în arte vizuale (fig. 2).

Fig. 2. *Workshop Mirela Ungureanu*

• A contribuit la volumul omagial dedicat pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. cu un studiu intitulat „Insula Milos – istorie, artă şi spiritualitate creştină”.

• A organizat, în perioada 27-29 martie 2023, un workshop de iconografie bizantină pentru studenţii specializării Artă Sacră, la care l-a avut ca invitat pe maestrul Ilie Bobăianu, considerat de către mulţi ca fiind cel mai bun pictor iconograf din lume (fig. 3).

Fig. 3. *Workshop de iconografie cu pr. Ilie Bobaianu*

• A participat la Simpozionul Internaţional de Medicină şi Teologie de la Bistriţa-Năsăud, organizat în iunie 2023, cu lucrarea intitulată „Corectitudinea politică şi ideologia de gen”.

• A organizat o conferinţă la Biserica Studenţească din Haşdeu, Cluj-Napoca, în data de 25 mai 2023, la care a invitat-o pe scriitoarea ortodoxă americană Georgia Briggs, pentru a purta o discuţie cu cititorii cărţii „Icoana, o nuvelă despre puterea credinţei”, a cărei autoare este, tradusă în limba română la Editura Sophia (fig. 4).

• A organizat, pentru scriitoarea şi totodată iconografa Georgia Briggs, un mic atelier de icoane pe sticlă, într-unul din atelierele Facultăţii noastre, gazdele fiind studentele Denisa Alexandra Dula şi Bianca Şoş.

• A organizat, în data de 31 mai 2023, la sediul Editurii Sophia din Bucureşti, lansarea celei de-a doua cărţi a scriitoarei Georgia Briggs, intitulată ,,Bucuria Sfântului Serafim”, tradusă şi aceasta în limba română. Evenimentul a fost urmat de un dialog cu cititorii şi de câteva interviuri (fig. 5).

Fig. 4. *Conferința Georgiei Briggs de la Biserica din Haşdeu*

Fig. 5. *Lansarea de carte de la Editura Sophia*

• A coordonat mai multe lucrări de licenţă şi de disertaţie, şi am realizat documentaţia necesară gestiunii pentru mijloacele fixe și mobile aflate pe inventarul specializării Artă Sacră.

• A realizat mai multe picturi murale.

Fig. 6. *Biserica Sf. Simeon*.

LECT. UNIV. DR. OLIVIA-FLORENA NEMEŞ

ARTICOL COTAT ISI

Spectroscopic Analysis of the Romanian Icon "The Entry of the Lord into Jerusalem" by Grigore Ranite, I.Udrea, C. Marutoiu, O. F. Nemes, I. Bratu, D. Nemes and D. Toader, ANALYTICAL LETTERS, 2022, pp 312-330, printed year 2023, volume 56, issue 2, https://doi.org/10.1080/00032719.2022.2067169

ARTICOLE PUBLICATE ÎN REVISTE

Pigmenţii pe bază de arsenic – Sola dosis facit venenum, Ilina Udrea, Constantin Măruţoiu, **Olivia Florena Nemeş**, Caietele restaurării, 2022, nr XI, pp.250-266, Ed. ACS.

LUCRĂRI PREZENTATE LA SIMPOZIOANE INTERNAŢIONALE ŞI NAŢIONALE

1. Investigarea materialelor picturale la icoana Iisus Hristos Pantocrator de la Biserica Ortodoxă Română, Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, Gheorgheni, comuna Feleacu, Olivia Florena Nemeş, Constantin Măruţoiu, Teofil Tia, Dan Nemeş, Nicula Vasilica Cristina, Simpozionul Medicină şi Teologie, Ediţia a XXII-a, 4 aprilie, 2023.

2. Investigarea materialelor componente ale icoanei Sf. Arhanghel Mihail de la biserica din satul Gheorgheni, jud. Cluj, Constantin Măruţoiu, Dan Nemeş, Teofil Tia, Olivia Florena Nemeş, Victor Constantin Măruţoiu, Pr. Al. D. Horvat, Monahia Epiharia (Nicula Vasilica Cristina), Simpozionul internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă sacră, Cluj-Napoca, 31 oct.-1 nov. 2022.

LECT. UNIV. DR. GABRIEL NOJE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

A. LA NIVEL LICENŢĂ:

1. Fundamentele bioeticii creştine (an II, sem. I, curs)
2. Morală creştină I (an III, sem. I, seminar)
3. Morală creştină II (Datoriile creştinului faţă de Dumnezeu, faţă de semeni şi faţă de sine (an III, sem. II, curs şi seminar)
4. Bioetica şi taina persoanei (an II, sem. II, curs şi seminar)
5. Morală creştină II (an IV, sem. II, curs şi seminar)

B. LA NIVEL MASTER:

1. Etică şi integritate academică (an I, sem. I, curs şi seminar)

2. Proiect de intervenţie. Practică de specialitate (Bioetica - morală, etică şi deontologie, an II, sem. II, curs şi seminar)

3. Metodologia şi etica cercetării (specializările: Doctrină, hermeneutică şi istorie bisericească, Pastoraţie şi viaţă liturgică, an II, sem II, curs şi seminar)

Activitate ştiinţifică

a. Volume în colaborare

1. Daniel Buda, Adrian Podaru (coords.), Stelian Paşca-Tuşa, Cătălin-Emanuel Ştefan, Bogdan Negrea, Gabriel Noje, Ioan Popa-Bota, Bogdan Şopterean, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Vol 3. Sinteză tematică – ghid bibliografic* – Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022 [ISBN general: 978-606-37-1036-0 // ISBN specific: 978-606-37-1723-9].

2. Daniel Buda, Adrian Podaru (coords.), Cătălin-Emanuel Ştefan, Gabriel Noje, Bogdan Negrea, Ioan Popa-Bota, Bogdan Şopterean, Stelian Paşca-Tuşa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocşi români. Vol 2. Bio-bibliografiile profesorilor din facultăţile şi departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid bibliografic* – Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022 [ISBN general: 978-606-37-1036-0 // ISBN specific: 978-606-37-1722-2].

b. Editări de reviste

1. **Gabriel Noje** (Guest editor), „Iubirea lui Dumnezeu între dreptate, lege şi purtare de grijă", editorial în revista *Altarul Reîntregirii* 3/2022, pp. 7-11 [ISSN 1584-8051; ISSN online 2457-9394].

c. Studii publicate în volume colective

1. „Întâlnire. Cunoaştere. Judecată. Despre rugăciune în viziunea mitropolitului Antonie de Suroj" în: Teofil Tia, Adrian Podaru (eds.), *Rugăciunea – inima Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 355-361 [ISBN: 978-606-37-1731-4].

2. „Rugăciunea, postul şi milostenia – piloni ai vieţii morale creştine. Câteva perspective hrisostomice" în: Dr. Dacian But-Căpuşan (ed.), *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 465-473 [ISBN 978-606-607-418-6].

3. „Compasiunea - formă de terapie spirituală" în: Mircea Gelu Buta (ed.), *Medicii şi Biserica. Vol. 20. Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2022, pp. 381-390 [ISBN 978-606-607-389-9].

d. Articole publicate în periodice bisericeşti

1. „Războiul are multe chipuri”, în ziarul *Lumina*, ediţia din 12 iulie 2023, https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/razboiul-are-multe-chipuri-182110.html.

2. „Bunătatea creaţiei şi miopia axiologică”, în ziarul *Lumina*, ediţia din 1 septembrie 2023, https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/bunatatea-creatiei-si-miopia-axiologica-183379.html.

Participări la simpozioane naţionale şi internaţionale

1. „Întâlnire. Cunoaştere. Judecată. Rugăciunea în viziunea mitropolitului Antonie (Bloom) de Suroj”, comunicare prezentată la Simpozionul internaţional cu tema generală „Rugăciunea – inima Bisericii”, organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 30 octombrie – 1 noiembrie 2022.

2. „Credinţă şi viaţă virtuoasă în reflecţia teologică a Sf. Simeon Noul Teolog”, comunicare prezentată la Simpozionul Naţional „Sfântul Simeon Noul Teolog (949-1022)”, organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, 28-29 noiembrie.

3. „Transumanismul şi provocările noii corporalităţi bionice. Scurtă poziţionare teologică”, comunicare prezentată la cea de-a XVII-a Conferinţă Naţională de Bioetică, eveniment organizat în format on-line de către Societatea Română de Bioetică, 8-10 decembrie 2022.

Membru în structuri ştiinţifice şi de cercetare

1. Membru al Fundaţiei „Association of Bioethicists in Central Europe (BCE)”, Vienna, Austria.

Alte activităţi

1. În data de 3 octombrie 2022, a susţinut, în cadrul evenimentelor dedicate deschiderii anului universitar 2022-2023, prelegerea inaugurală cu titlul: „Trupul, astăzi: dilemele corporalităţii şi răspunsul Bisericii”.

2. A elaborat orarul facultăţii pe ambele semestre ale anului academic 2022-2023.

3. A fost implicat în moderarea mai multor sesiuni în cadrul: a) Simpozionului Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă sacra: *Rugăciunea – inima Bisericii*, organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 31 Octombrie – 1 Noiembrie 2022; b) celei de-a XVII-a Conferinţă de Bioetică, intitulată *Bioetică* şi *transumanism,* între *promisiuni* şi *consecinţe*, eveniment online organizat de Societatea Română de Bioetică, 8-10 decembrie 2022,; c) Simpozionului international dedicat doctoranzilor: *Teologie, Imnografie, Melodică – cercetarea doctorală*

între *acrivia* ştiinţifică şi *mărturisirea doxologică*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 22-23 mai 2023.

4. A fost secretar în Comisia VI de Bioetică şi Teologie Socială, pentru susţinerea examenelor de finalizare a studiilor (licenţă şi masterat), sesiunile iulie şi septembrie 2023.

5. Editor executiv al revistei *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia (STODN)*, din 2021 – prezent.

PRECIZARE

Fiecare autor este răspunzător de conținutul lucrării sale